DR
440
H219
cilt.8

Hammer-Purgstall, Joseph,
Freiherr von
Osmanli devleti tarihi

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

1/8

دولت عثمانیه تاریخی

عثمانلیلرك مبادیٔ ظهورندن قاینارجه عهدنامه‌سنه قدر

مؤلفی

طاهر

مترجمی

محمد عطا

سکزنجی جلد

ابراهیم پاشانك قانیژه‌یی فتحندن سلطان مراد رابعك جلوسنه قدر

۱۰۰۹ — ۱۰۳۲

(۱۶۰۰ — ۱۶۲۳)

استانبول — مطبعهٔ عامره

۱۳۳۳

LIBRARY
JUN 10 1971
UNIVERSITY OF TORONTO

DR
440
A219
cilt 8

Digitized by the Internet Archive
in 2009 with funding from
Ontario Council of University Libraries

http://www.archive.org/details/osmanlidevletita08hamm

دولت عثمانیه تاریخی

قرق ایکنجی کتاب

افلاق وبوغدانی میخالك پولیتیقه‌سی . — ابراهیم پاشانك وفاتی، یمشجی حسن پاشانك صدارتی . — قانیژه‌نك محاصره واستخلاصی . — اناطولیده اختلال . — آفریقا ساحللرنده وقائع بحریه . — اوستونی بلغراد، پشته، بودین محاصره‌سی . — قریم خانلرنك پچوی یه کلیشی . — سپاهیلر عصیانلرنك یکی چریلر معرفتیله باصدیرلمسی . — صدراعظم حسن پاشانك عزلی . — اناطولیده و مجارستانده عاصیلرك جزالاندیرلمسی . — شهزاده محمودك اعدامی . — ایران ایله صلحك انقطاعی . — سلطان محمد ثالثك ارتحالی . — مؤسسات سیاسیه‌نك انحطاطی، محمد ثالث زمانی علماسی . — سلطان احمد اولك جلوسی . — بیوك والده سلطانك نقلی . — پادشاهك سنت ایدلمسی . — قوماندان ووالیلرتعیینی . — ایران سفری . — صدارت قائم مقامنك تبدیلی . — صدراعظمك وفاتی . — مجارستان سفری . — فرانسه، انکلتره، وندیك ایله قاپیتولاسیونلرك تجدیدی . — ایکی قائم مقامك اعدامی . — ایکی شهزاده‌نك ولادتی . — اناطولیده درت یکی رئیس عصات . — صلح مذاکراتی . — بوچقائینك ظهوری . — اوستورغونك فتحی . — جغاله‌نك انهزام ووفاتی . — دلی حسنك اعدامی . — توتون ایچلمکه باشلانلمسی . — بولوادینده اناطولی عاصیلرینك عسکره غلبه‌سی . — سلطان احمدك بروسه‌یه سیاحتی . — استانبولده نفرات عصیانك اطفاسی . — لالا مصطفا پاشانك وفاتی . — صلح مذاکراتی . — درویش پاشانك اعدامی . — مراد پاشانك صدارتی . — زیدوا توروق مصالحه‌سی .

حافظ پاشانك نیکبولیده انهزامندن (۲۱ تشرین اول ۱۵۹۶) (۱) وکیرانك قتلندن (۲) صوکره قپودان خلیل پاشانك یرینه خادم احمد پاشانك (۳) قائم مقام تعیین اولندیغنی بوندن اولکی کتابده کورمش ایدك . آنجق افلاق و ترانسیلوانیا مورخلرنجه مجهول وبوراده ایرادی مهم اولان بروقعه احمد پاشانك عزلی وبلکه افلاق وبوغدانی میشلك [میخالك] قتلی موجب اولمشدر. میخال، عصیانلرنده موفقیتی اوزرینه باب هایون ایله اویوشمغه چالشمش ، و ترانسیلوانیانك کندی ممالکنه ادخالی مساعده‌سنی صاتین آلمق امیدیله پادشاهه‌التی یوزبیك آقچه کوندرمش

(۱) ترجمه‌دن ج ۷ ، ص ۲۳۱ . (مترجم)
(۲) ترجمه‌دن ، ج ۷ ص ۲٤٦ . (مترجم)
(۳) حافظ پاشا، خادم احمد پاشا، خادم حافظ احمد پاشا، جمله‌سی برآدمدر. (مترجم)

ایدی (۱)؛ لکن افلاق بکلکنده ابقاسندن باشقه برشی قازانه مادی (۲۱ تموز ۱۵۹۷). اوندن صوکره، ترانسیلوانیایی ایمپراطوره اوامر کذار صورتنده تصرف ایده بیلمك اوزره ، ایمپراطور ایله مذاکره یه کیریشدی . لکن سیکیسموند باتورینك پراغده منعقد بر عهدنامه موجبنجه کندی امارتی ایمپراطور رودولفه ترك ایلدیکی خبری شایع اولنجه ملیت فرقه سی ، آلمانیانك تحکمنه قارشی علناً پروتستو ایده رك دولت عثمانیه نك اطاعتی آلتنه کیرمکه وبوبابده — عثمانلیلرله اویوشه جغنی معروض تهدیده بیان ایتمکده اولان — افلاق وویوده سنی استعمال ایلمکه قرار ویردی. سیکیسموند ایسه اوپله نه چکلمش (۱۰ نیسان ۱۵۹۸) بولندیغی حالده درت آی صوکره تکرار قلاوزه نبورغده کورندی؛ شوقدر که ایمپراطورك انفعالندن قورقه رق حکومتی عموجه زاده سی قاردینال آندره باتوری یه براقدی (۲۰ شباط ۱۵۸۹). ترانسیلوانیا و مولداویه یی افلاقه الحاق آرزوی حریصانه سنده بولنان میخال ایسه ایمپراطورك توصیه سی اوزرینه بغتة ترانسیلوانیایی استیلا ایتدی، و ۲۸ تشرین اول ۱۵۹۹ تاریخنده شه له نبرغ ایله هرمانشتاد آره سنده قاردینالی برمحاربه یه چکوب دوچار هزیمت ایلدی. اثنای فرارنده آندره باتوری یه رفاقت ایدن سیکیلیه لی پیه راوئه ردەغ، زنته ـ تاماش نام موقعده آرقه داشنی اعدام ایتدی. پاپا سکزنجی قلمان بوندن دولایی سیکیلیه لیلره یوزسنه برهیز جزاسی ویرمشدر. طبل زنلکدن ایمپراطور اردوسنك باش قوماندانلغنه ارتقا ایتمش اولان ژورژ باستا ، میخالی ترك مملکته مجبور ایتمك اوزره درحال ترانسیلوانیایه کیردی؛ میخال، بوتعرضك انتقامنی آلمق ایچون کندیسنك ترانسیلوانیا بکلکنی باب همایونه تصدیق ایتدیردی . شووقائع اوزرینه ایمپراطور سرایننده خبر آلندی که سیکیسموند باتوری لهستان قرالنك واونك میخاله قارشی حمایه ایتمکده اولدیغی مولدادیه وویوده سی ژه ره می موکیلانك امدادیله جبراً مولداویه امارتی داخلنه کیرمکه حاضرلانمقده در . ردولف ، صورت حرکتنی تبدیل ایده رك حربی مولداویه پرنسنك اراضیسنه نقل ایتمکه میخالی اقناع ایلك اوزره هردرلو تدابیره تشبث ایلدی.

(۱) به تلن ، انکمل ، ایستوآنی، سپونتینی بوویرکیدن هیچ بحث ایتمزلر؛ لکن وندیك ایلچیسنك ۲۴ کانون اول ۱۵۹۶ راپورنده میخالك ویرکی اوله رق بش یوزبیك اچه وپادشاهك اوکا سنجان کوندردیکی وفقط افلاق قطعه سی بر بکلربکی طرفندن دوچار هجوم وضرر اولدیغندن میخالك نیکبولی یی تخریب ایلدیکی کوریلور . سلانیکی ، ص ۷۵۶ ، دها صوکره (ربیع الاخر ۱۰۰۷ — تشرین ثانی ۱۵۹۸) التی یوك، یعنی التی یوزبیك اچه کوندرلدیکندن بحث ایدر .

میخال، ایمپراطورك تکلیفاتنه موافقتله ایلك برعمار به‌ده موگیلایی منهزم وسوچاواده برلهستان اردوسنی مغلوب ایده‌رك مولداویایه کندیسنه تابع اولمق اوزره په‌تریسقونك اوغلی مارقی یرلشدیردی. برطرفدن‌ده کندیسنك مولداویا بکلکنك تصدیقی حکومت عثمانیه‌یه یازدی، وقبول ایتدیردی. میخالك اشبو امارتنك تصدیقی — یوقاریده یازدیغمز وجه ایله میخالك ایلچیسی دیمویی، (١) افندیسنك تکلیفاتنی عرض ایتمك اوزره رئیس الکتاب یازیجی زاده‌یه ترفیقاً استانبوله کوندرمش اولان — ابراهیم پاشانك نتیجهٔ سیاستی ایدی. لکن خادم‌حافظ احمد پاشا، بودیمونك قرمزی‌چوقه‌لرله مستور وپاره صندوقلرینه بدل طوپلری حامل آرابه‌لری اردوکاهنك اورته‌سنه قدر سوق ایدوب‌ده اوراده طوپلره آتش ویره‌رك عسکرینی پریشان ایتمش وشوصورتله نیکبولیده‌کی هزیمتنه باشلیجه سبب اولمش اولدیغنی اونوتمیوردی (٢). بناءً علیه ایلچیدن انتقام آلمق ارزوسنه دوشه‌رك مفتی صنع‌الله افندیدن میخال کی برخائنك ایلچیسنه هیچ بروجه ایله اعتماد اولنه‌مایه‌جغنه دائر برفتوی (٣) طلب واخذ ایلدی. احمدپاشا، بوفتوایه استناداً افلاقلی دیمویی تیمور چنکالله آصدیردی؛ دیمو مدهش اشکنجه‌لر ایچنده جان ویردی (٤). عثمانلیلرك‌ده مقدس‌طوتدیغی حقوق بین‌الملل قواعدینك بویله آچیقدن آچیغه اخلالی پای‌تخته احمد پاشا علیهنده قیل وقالی ایجاب ایلدی؛ احمد پاشا، حدود اوزرینه کوندرمش اولدیغی برچاوش واسطه‌سیله صدر اعظمك حرکاتنی تجسس ایتدیرمش اولدیغی ایچون (٥) اونك‌ده انفعالنی دعوت ایتدی.

---

(١) بودیمو، انکه‌لك افلاق تاریخنده، ص ٢٤٦، یازدیغی ده‌متریوس دیوورینك اولق کرك.

(٢) قائم‌مقام حافظ احمد پاشا نیکبولیده محافظ ایکن دیمو میخالدن ایلچیلك ایله کلوب افندیسنك‌پاره کوندردیکنی بیان‌ایله‌خزینه آرابه‌سی دیدیکی آرابه‌لره‌قرمزی چوقه‌اورتدیره‌رك طوپ کتیرمش ومیخال‌ده درعقب اردویی باصه‌رق پاشانك مالمکنی غارت وبوقدر نفوسی شهید ایتمش ایدی. نعیما، ج ١، ص ٢٤٨. (مترجم)

(٣) صنع‌الله افندی، کرك‌میخالك، کرك ایلچیسی اولان خدعه‌کارك عهد وامانی‌مقبول اولمایوب مطلقا قتل وتنکیللری وجوبی حقنده مفصل فتوی ویرمشدی. کذلك. (مترجم)

(٤) حافظ پاشا دیمویی بکورندن چنکاله اوروب اشد عقوبت ایله اجرای‌رسم سیاست ایتدی. کذلك. (مترجم)

(٥) ابراهیم پاشا قانیژه آلتنده ایکن سرحد قلعه‌لرینك‌تفتیش احوالی ایچون استانبولدن امر شریف‌ایله چاوش کوندرلمشدی. کندیسنه اعتماد اولنمیوب‌ده بویله‌آدم کوندرلمسی ابراهیم پاشایی کوجندیروب دیمو قضیه‌سنه علاوه اولدی. کذلك. (مترجم)

ابراهیم پاشا، والده سلطانه یازمش اولدیغی برمکتوبده افلاق ایلچیسی حقنده کوستریلن وحشتدن وقائم مقامك افعال خود سرانه‌سی کندی نفودینی تحدید ایلمسندن شدتله شکایت ایتدی. حافظ احمد پاشا عزل وقائم مقاملق یمشجی حسن پاشایه توجیه اولندی. میخالك قانیزه فتحندن صوکره ابراهیم پاشا ایله مخابره‌سی ودیموبی استانبوله کوندرمسی ترانسیلوانیا حدودنده کی ایمپراطور عسکری باش قوماندانی باستانك نظر دقتنی دعوت ایلمش ایدی ؛ باستا ، میخالك خدعه‌لرینه نهایت ویرمه‌نك اك کوزل چاره‌سی اونی اعدام ایتدیرمکدن باشقه برشی اوله مایه‌جغنه حکم ایتدی. ترکلرله متفق اولان میخال — اوندن اول غریتی وقاردینال مارتینوچی وباتوری، وطنلرینك خصم طبیعیسی اعانه‌سیله حکومت ایتمك امیدنده بولندقلری مملکتلری طوپراغنده خیانتله اولدیرلمش اولدقلری کبی — حرص اقبالنه قربان اولدی (۱۹ اغستوس ۱۶۰۱) . حدود عثمانلی والیلری — که بری یرکوکی استحکاماتنی انشا ایتمش اولان محمود پاشا(۱) ودیکری طونه اینجه دونانماسی قوماندانلغنی ایفا ایتمکده بولنان قبریس بکلربکی شعبان پاشادر — افلاقی استیلا وبان [یعنی حاکم، بك] بولنان قالوتایی(۲) مغلوب ایتمش، دشمندن آلدقلری بایراقلرله داوول وترامپه‌لری اطروفهٔ حرب اولمق اوزره استانبوله کوندرمش ایدیلر . پادشاه ، بو مظفریت ایله میخالك اولدیرلدیکی خبرینی ابراهیم چاوش ایله شاه عباسه ایصال ایلدی . ترانسیلوانیا ایلچیلری باب همایون ایله معاهدانی تجدید ایتدیلر؛ سیکیسموندہ، اسلافی کبی برچاوش واسطه‌سیله ترانسیلوانیا پرنسلکنه اقعاد ایدلدی(۳).

(۱) محمود پاشانك افلاق امارتی حدودنده وطونه نهرینك اوته طرفنده ژیورژه‌وو [یرکوکی] قلعه‌سنك موده‌لنی کوندردیکی وندیك مناسباتی خلاصه‌سنده ۱۴ تشرین اول ۱۶۰۰ تاریخیله مندرجدر .

(۲) نعیما ، بوآدمی « قلیطه » تسمیه ایدر [ص ۲۵۰] . قالوتا کندیسنه « یوقاری افلاقك ارئی پرنسی ، ترانسیلوانیا حاکمی ، مولداویا والی وحاکمی ، مجارستاندن برقطعه‌نك حاکمی، بتون خرستیان حکومتلری سرداری » عنوانی ویریوردی . قالوتانك پادشاهه خطاباً یازلمش واله کچیرلمش برچوق مکتوبلری واردرکه بونلرده ترانسیلوانیا، افلاق، مولداویا پرنسلکنی ایستمکده وایمپراطورایله قاردائی حقنده برچوق تحقیراتده بولنمقده‌در [نعیاده «میخالك وزیری وسرعسکری قره‌جوه بانی قلیطه » دیه محرردر . محمود وشعبان پاشالر قالوتا ایله مقاتله ایده‌رك غلبه ایتمشلر. بونده هامه‌رك دیدیکی کبی برخدعه وخیانت یوقدر ؛ میخال ترکلرله متفق دکل، عاصی ومحارب اولوب بوقدر وقتدن بری عصیانك واهل اسلام حقنده کی مظالمنك جزاسنی بولمشدر . مترجم]

(۳) « سلیمان چاوش ترانسیلوانیا ایلچیسیله برلکده کیتدی، وسیکیسموندہ امارت علامتی کوتوردی » وندیك مناسباتی خلاصه‌سی ، تشرین ثانی ۱۶۰۱ .

قانیژه‌نك فتحندن آز وقت مقدم ابراهیم پاشا آرشیدوق ماتیاسه یازدیغی مکتوبده اولکی سنه ویانه ویراغ اوزرینه یوریمکه مقتدر اولدیغی حالده صلحه محبتدن دولایی بونی یاپمدیغنی بیلدیرمشیدی . بواوزون وغریب مکتوب مجارلرك وافلاقلیلرك ظلم ووحشتلرینه دائر تقریعاتی وترکلرك شو محاربه مدتنجه اونلرك حقنده شدتلی برانتظام کوسترمکدن باشقه برشی یاپمدقلرینی متضمندر [۱] . ایشته بو محاربه اثناسنده درکه ابراهیم پاشا ، وارنه محاربه‌سندن بری ایلك دفعه اولمق اوزره ، صلح ایچون ابتداءً تکلیفاتده بولنمشدر . بوخصوص ایچون قریم‌خانی استعمال ایتدیلر . قریم خانی اوچ سنه اول‌ده ایمپراطور ایله صلح مذاکره‌سنه کیریشمش ایدی ؛ ایمپراطور اووقت ، بر عهدنامه اساسلرینی قرارلاشدیرمق وسنوی اون بیك دوقه ویرمك صورتیله خانی اوستریا طرفنه اماله ایلمك ایچون ژان برنهاردفی‌بی کوندرمش ، خان‌ده کندی نامنه حرکت ایتمك اوزره الکساندرپاله ئولوغ ایله احمد اغایه مأذونیت کامله ویرمش ایدی . ایکی طرفك مأمورلری سنت ـ آندره جزیره‌سنده بالدفعات مذاکراتده بولندیلرسه‌ده مساعده‌لی برنتیجه حصول بولمادی (۱۵۹۹) . شئونی افاده ایتمکده اولدیغمز زمانده ابراهیم پاشا ، سملینده‌کی اردوکاهدن بودین والیسی مراد پاشا ایله کدخداسی محمد اغایی عقدصلح ایچون مأذونیت کامله ایله کوندردی . بونلرك عزیمتلرندن برقاچ کون صوکره ، یعنی ۹ محرم ۱۰۱۰ — ۱۰ تموز ۱۶۰۱ تاریخنده ابراهیم پاشا وفات ایلدی ؛ حیاتنك ختام بولمق اوزره اولدیغنی حس ایدنجه اردونك قوماندانلغنی یکنی مرتضی پاشایه تودیع والك مهم خصوصاتی تبلیغ ایتمش ایدی . نعشی استانبوله نقل ایدیله‌رك شهزاده جامعی حولیسنده یاپدیرمش اولدیغی تربه‌یه دفن ایدلمشدر(۱). قائم‌مقام یمشجی‌حسن‌پاشا صدارته ترفیع ایدلدی ، ومجارستان اردوسی قوماندانلغنی مرتضی پاشادن المغه مأمور اولدی . همان مجارستانه کیتمك شرطیله ابراهیم پاشانك بتون اسباب سفری ، آتلری ، دوه‌لری ، قاطیرلری حسن پاشایه ویرلمکله برابر متوفانك زوجه‌سی اولان عائشه سلطان دخی وعد اولندی (۲). حسن پاشا ، موسم چوق ایلریله‌مش اولدیغی ایچون سفره چیقمق

(۱) « شهزاده جامعی حرمنده رهکذاره ناظر تربه‌سنده دفن اولندی . » نعیما ، ص ۲۵۲ . (مترجم)

(۲) « سردار سابقك خیمه وخرکاه وسائر اثواب واثقال والات سفر وجمال وبغالی هبه طریقیله کندویه ویریلوب حتی مخلفه‌سی عائشه سلطانی‌دخی نامزد قیلدیلر . » نعیما ، ص ۲۵۲ (مترجم) .

قابل اوله‌میه‌جغنی عذر اتخاذ ایده‌رك (۱) کندیسنه تودیع اولنمق ایستنیلن خدمت عسکریه‌شرفندن صرف‌نظر ایتمك ایسته‌دی ؛ لکن مفتی صنع‌الله افندینك اخطاراتی اوزرینه پادشاه صدر اعظمك هان حدوده عزیمتنی امر ایتدی . بونکله برابر حسن پاشا، مفتی‌یی عزل‌ایتدیرمدکجه ودولتك الك بیوك خدمتلرینی کندی طرفدارلرینه توزیع ایلدکجه استانبولدن چیقمادی . خواجه زاده محمد افندی مفتی ؛ برنجی وزیر خلیل پاشا قائم مقام ؛ حافظ احمدپاشا اوچنجی وزیر تعیین اولندی ؛ بغداد وبلغراد والیلری دکیشدیرلدی ؛ حمزه افندی اوقچی زاده‌نك یرینه نشانجی نصب ایدلدی . ۹ اغستوس ۱۶۰۱ (۹ صفر ۱۰۱۰) تاریخنده حسن پاشا، برطاقم متفرقه‌وچاوشلر معیتنده بولندیغی حالده کلیتلی عسکر ایله استانبولدن حرکت ایلدی (۲) ؛ زیاده سرعت ایتمك ایچون هیچ بر یرده چادر قوردیرمیه‌رق ٦ ایلول (۸ ربیع‌الاول) ده سلفنك اردوکاهی اولان سملینه واصل اولدی . بربویوك دشمن اردوسنك رابده [یانیق‌قلعه] طوپلانمش، بودینی، یاخود اوستونی بلغرادی تهدید ایتمکده بولنمش اولدیغنه دائر الناں خبر اوزرینه حسن پاشا بودین اوزرینه یوریدی . بودین‌والیلکی مقدمجه منقر قوشی محمد پاشایه ویرلمشیدی. سردارك بودینه وصولندن مقدم اوستونی بلغراد دشمن النه کچدی . اوچ هفته صوکره عثمانلی وایمپراطور اردولری وه‌لانچ کولنه یاقین اوستونی بلغرادحصارلری آلتنده محاربه‌یه کیریشدیلر (۳) . قاپوچین راهبلرندن بریندلی‌لوران — مقدما فرانسیسکن راهبی‌قاپیستر انونك بلغرادمدافعه‌سنده ودومینیکن پاپاسی بارتولومه‌نك اشقودره‌ده یاپدیغی کبی ـ النده خاچ ، خرستیان عسکرینی جنکه تشویق ایلدی . ایمپراطور اردوسی طبیعی مستحکم بربوغازده اتخاذ موقع ایتمشیدی. ایلك کونلرده محمد کدخدا ، صدراعظمك کندیسنه ترفیق ایلدیکی سکبان وسلحدارلرله اوستریا اردوسنه ضایعات ویردیردی ؛ لکن ۱۵ ایلولده بودین والیسنه خبر ویرمکسزین دشمنه هجومنده کندیسی مقتول اولدی . منقر قوشی

(۱) حسن پاشا « بو سنه لالا محمد پاشا سردار اولسونده کله‌جك سنه تدارك تام ایله کیدلسین » دیبور ایدی . (مترجم)

(۲) یومی برآسپرو (آچقه)دن بیك‌آسپرویه‌قدر معاش آلان بالجمله متفرقه‌وچاوشلرله سائره‌نك مجارستانه متوجهاً حرکت‌ایتلرینی اعلان‌ایلدی. وندیك‌خلاصه‌سندن، تموز ۱۶۰۱ .

(۳) نعیما اوستونی بلغراددن ایکی میل مسافه‌ده «چرقه بوغازی » دیور . [استانبول مطبوعنده ، ص ۲۵۷ ، « چوقه بوغازی » دینلمش ایسه دوغروسی هامه‌رك یازدیغی کبی اوتالیدر . مترجم]

امداده شتاب ایتدیسه‌ده اوده اولدیریله‌رك محاربه غائب ایدلدی (۱). تشرین اولك اون آلتیسنده اوستریالیلر پالوتایه‌چکیلوب اورایه قوتلی استحکام ویردیلر. صدراعظم، منحل اولان بودین بکلر بکلکنی روم ایلی بکلر بکی محمد پاشایه توجیه ایتدی. خرستیانلردن خراج تحصیلی مأموریتنده اولدیغی حالده صوك محاربه‌ده بولنمش اولان مورخ پچوی پوزه‌غایه کوندرلدی (۲). صدر اعظم مؤخراً قانیژه‌نی محاصره‌دن قورتارمغه کیتدی. پادشاه، اردولرینك هزیمتی اثناسنده جناب حقدن استدعای مظفریت ایله اکتفا ایدردی.

آرشیدوق فردیناند اوتوزبیك کشی ایله (۳)، ایلول ابتداسنده قانیژه‌نی محاصره‌یه آلمش ایدی؛ بوقلعه‌نك باطاقلقلر ایچنده بولنمسی، تعرضی دوچار مشکلات ایلیوردی. محافظی تریاکی (افیون مبتلاسی) حسن پاشا، همم آثار شجاعتله، همم‌ده ماهرانه حیله‌لرله مالی اولان مدافعه‌سندن دولایی بوزمانك وقائعنامه‌لرنده سفرلك باش قوماندانی یمشجی حسن پاشادن زیاده شرف قازانمشدر. محاصره اوچ هفته دوام ایتدکدن صوکره ایدی که اوستونی بلغراد اوکنده تلف اولان بودین والیسیله محمد کدخدانك باشلری، محافظلرك جسارتی قیرمق ایچون دشمن طرفندن قانیژه استحکاملری اوزرینه قونلدی. حسن پاشا سلاح آرقه‌داشلرینی طوپلایه‌رق بوباشلرك ایکی پاشانك باشلری اولمادیغنه اونلری اقناع ایتمکه چالشدی، وموقعی مدافعه امرنده‌کی قرار

(۱) حسن بك زاده، بومحاربه‌نك غائب ایدلمسنه سبب، بودین والیسیله محمد کدخدا آره‌سنده‌کی منافرت اولدیغنی یازار؛ لکن محاربه‌ده بالذات بولنان پچوی بوروایتی رد ایدر. [حسن بك زاده‌نك محمد کد خدا ایله آره‌لرنده منافرت اولدیغنی بیان ایلدیکی لالامحمد پاشادر. پچوی، ص ۲۳۹]

(۲) پچوی بونی شویله حکایه ایدر: اول قیش بو عبدعاجز پوزغه خراجین آلوب [یعنی پوزغه خراجنك تحصیلنی درعهده ایدوب] بدوندن « خدمت! » دیه چیقدم، وسرداره بعض اخبار ایله مکاتیب کوتوردم؛ لکن قار آدمك کوکسنه چیقاردی؛ من بعد قره‌دن کیدلکه قابلیت اولمادی. صوکره « طونه‌نك یوزی اوزرندن کیدلك ممکن » ملاحظه‌سیله کیتدك. هرکون یکرمیشر اوتوزر کره بارکیرلریمز آلتنده یوز قیریلردی وآتلریمز صویه دوشرلردی؛ برر مقدار یوزی قیره قیره یوزرلر، وکیدرلردی. صوکره باشندن وآرقه‌سندن چکوب طشره چیقاررردق. بو فلاکت ومصیبت ایله اون بش کونده پچوی‌یه کلدك. فلکدن نه‌لر چکدك، نه‌لر کوردك! ص ۲۳۹. [مترجم]

(۳) نعما سکسان بیك کشی دیر. [استانبول طبعنده، ص ۲۵۵، آلتمش بیکدر. بو دفعه‌ده اوروپانك هر طرفندن یاردیمجیلر کلدیکی نعیمادن اکلاشیلیر. هپ اهل صلیب محاربه‌سی!]

قطعیسنه اونلری‌ده تشریك ایتدیردی . حسن پاشا دیوردی‌که : ابراهیم پاشا ، قانیزه‌نك وارداتی مدینهٔ‌مکرمه‌یه تخصیص ایتدکجه بوراسنی آله‌مامشدر؛ [حضرت] پیغمبر ، روضهٔ مطهره‌سنه عائد اولان برشهرك کفار النه دوشمسنه اصلامساعده ایتمه‌جکدر ؛ بونکله برابر دشمنلر محاصره‌یه ولادت پیغمبری کونی باشلامدیلرمی؟ بوحال اونلرك موفقیتنی امکانسز براقیه‌جق‌می ؟ خرستیانلرك قورمش اولدقلری قرق ایکی طوپك تأثیرسز قالمسی وهمان هیچ بر ضرر ایراث ایده‌مه‌مسی صادق مسلمانلرك کیجه‌لری اعلا ایلدکلری « الله ! » صدالرندن باشقه برشیئه حمل اولنه‌بیلیرمی ؟ (۱). نهایت کندیسی‌قانیزه‌قوماندانلغنی آلمق‌اوزره صدراعظمك‌اردوکاهندن چیقوب‌کلیرکن دشمن اردوکاهندن‌چیقان برسوری صاقصاغانك قلعه‌یه توجه‌ایتمش اولدیغی حالده بغتةً ظهور ایدن بر طاقم قارتاللر طرفندن طاغیدلمش اولدیغنی کوردیکنی وبونی مسلمانلرك کاووزلره غلبه‌سی ایچون یاکلز بر علامت صایمامق ممکن اوله‌میه‌جغنی علاوه‌ایتدی . حسن‌پاشا ، حیل‌حربیه‌جه معیتنده « بشلی‌اغاسی» بولنان قره عمردن و احوال دشمنی تجسسده قوللاندیغی « قره‌نجه » دن فعالانه

(۱) هامهر ، بوصوك‌فقره‌یی یاکلش اکلامشدر. حسن پاشانك مقصدی « بزآقشاملری کلبانك چکدیکمز وقت دشمنك بتون طوپلرینه آتش ویره‌رك سسمزی باصدیرمغه چالشمسی بزدن قورقدیغنی کوسترر » دیمك ایدی ؛ حسن‌پاشانك نطقنه دائر نعیمانك‌ویردیکی معلومات شودر : « ای‌غازیلر ! معلومکزدرکه دشمن سزی قاییردیغندن دولایی نصیحت‌ایتمز (چونکه محمد کدخدا ایله منقر قوشنك باشنی قلعه‌یه قارشی دیکدکلری زمان حسن پاشانك عنادجی برآدم اولدیغندن بحث ایله اونك سوزینه اویمیوب تسلیمیت کوسترمسنی نصیحت ایتمشلر ایدی .) اوباشلره ، دشمنك بایغره‌سنه اهمیت ویرمیکز! بونلرك کوستردکلری باشلر کرچکمیدر ، یالانمیدر ؟ قره‌نجه‌یی کوندره‌لم ، صحیح خبرینی کتیرر . صحیح اولدیغی صورتده بزقلعه‌یه اونلر ایچون قاپانمدق ؛ پادشاه صاغ اولسون ! برادری قولنه بویورمش اولسه اوده اونلرکی اولور . بزم بورایه قاپانوب ثابت قدم اولامز دین اسلام اوغورینه وحق بولنه‌در. اما قلعه‌نك ان‌شاءالله تعالی النمیه‌جغنه برقاچ دلیلم‌واردر: بری بودرکه ابراهیم پاشا بوقدر کون دوکوب آلامانجه « اکر حق‌تعالی فتحی میسرایدرسه مدینهٔ منوره‌یه‌وقف اولسون ! » دیدی ؛ بعده فتحی میسر اولدی . مرجودرکه سلطان انبیایه وقف اولان دشمنه دوشمز . برده دشمن ربیع‌الاولك اون ایکنجی کیجه‌سی کلوب محاصره ایتدی ؛ سرور انبیانك عالمه رحمت ایچون کلدیکی کیجه حرمتنه محصور اولان امتی دخی رحمتندن بهره‌یاب اوله‌جقدر . بردلیل‌ده شودرکه هر اقشام کلبانك محمدی چکوب « الله ! الله ! » دیدیکمز وقت دشمن قرق ایکی پاره طوپی بردن آتارکه « قلعه‌ده نه‌چوق آدم قاپانمشدر » دینلمسون ! ص ۲۶۷ . متنده بوندن صوکره اوقونه‌جق اولان قوشلر فقره‌سنی نعیما آللامشدر .

(مترجم)

معاونت کوردی . حسن پاشا ، اسیرلری ، باشلری کسلمکه محکوم ایدوب‌ده کویا اعدام ایدلمك امریله قره‌عمره تسلیم ایتدیکی زمان قره‌عمر ، کندی حیاتی تهلکه‌یه قویدیغنی سویلیه‌رك بونلری عفو ایدر ، وقلعه‌نك احوالی حقنده یاکلش معلومات ایله آوستریا اردوسنه کوندرردی. برکون حسن پاشا ، خدمه‌سندن بولنان مجاردن مهتدی کنعان وخندان نامنده ایکی کنجك دشمن طرفنه کچدیکنی خبر آلمسیله ایمپراطور اردوسندن الك صوك اسیر ایدلمش اولانلره ، کوندرمش اولدیغی ایکی آدمك آوستریا اردوسنه واصل اولوب اولمامش اولدقلرینی برچوق اشخاص یانده صوردی ، بونلردن برینی‌ده صدراعظمه برمکتوب ایصال ایتمك شرطیله عفو ایتدی. بومکتوبده ایسه ایکی کنجك دشمنه یاکلش معلومات ویرمك اوزره فراری شکلنده کیتمش اولدقلری مندرج ایدی . بوخدعه‌نك منتج موفقیت اولمسی طبیعی ایدی. اسیر ، ایمپراطور اردوسنه عودتنده النده‌کی مکتوبی تسلیم ایتدیکندن حسن پاشا بونلرك باشلرینك‌ده مزراغه صاپلانه‌رق پاشالرك باشلری یانه قونلدیغنی کورمك محظوظیتنه نائل اولدی [*] . بر باشقه دفعه دخی قلعه‌دن کیجه یاریسی بر آوازهٔ مسرت ایشیدلدی ؛ محاصرلرك کمال تعجبنی موجب اولمق اوزره شنلك طوپی آتلدی ؛ دشمنك النه کویا صدراعظمه یازلمش برمکتوب دوشدی‌که حسن پاشا ، بونده کوندریلن امداد ومهماتك وصولنی خبر ویریيوردی . کندیسنی قویویردیکی اسیرلر واسطه‌سیله آرشیدوقه دوست اولمق اوزره عرض ایتمش اولان عمر آغا ، مجارلرك اوستریالیلره قارشی تصور ایتمکده اولدقلری جنایتلری خبر ویرمکده ، وخرستیان اسیرلره‌ده آرشیدوقك مجارلری پك فنا برحاله اوغرادیغنی سویلمکده ایدی ؛ عمر آغا ، ایستدیکی زمان اغلایه‌بیلمك ایچون دائما یانده صوغان صویله ایصلادلمش برمندیل بولندیرردی . دیکر طرفدن تریاکی حسن پاشا قره‌پنجه واسطه‌سیله صدراعظمه‌ایصال ایلدیکی مکتوبلرده حقیقت حالی وهمان امداد کوندرمسنی اشعار ایلیوردی ؛ صدراعظم ، عسکرك متداخل مخصصاتی ویردکدن صوکره قانیژه‌یه توجه ایده‌رك واردونك قیل وقالنه باقمیه‌رق سیکه‌ته قدر ایلریله‌دی. صدر اعظمك تقربی ودهازیاده قار ایله مترافق بر برودت انجمادی آرشیدوقی همان عودته اقناع ایلدی ؛ رجعت اوقدر قاریشیق وقوع بولدی‌که بتون طوپلر واشیانك قسم کلیسی ترك اولندی (۱۸ تشرین ثانی ۱۶۰۱) . بوحال کوریلنجه عمر آغا قلعه‌دن

جیقه‌رق استحکاملرده بولدیغی دشمنی قلیجدن کچیردی ؛ حسن پاشا ، کندیسنه کتیریلن باشلری تأدیه ایتمك اوزره آلتون وکموش دولو برکیسه ایله سیکمت قاپیسنده بولونیوردی ؛ موصلی بك وعمربك قاچانلری قوغالیورلردی . حسن پاشا، آرشیدوقك چادرینه کیتدی که بوراده برتخت ، قرمزی قطیفه‌لی اون ایکی صندالیه ، قیمتدار برقالیچه وارایدی (۱) . قلعه‌نك خلاصندن دولایی قالیچه اوزرنده بردعای شکران اوقودقدن صوکره تختی قلیچ ضربه‌سیله ایکیه بولدرك اوزرینه اوتوردی ؛ اوندن صوکره بکلره ، آغالره تخت اطرافنده کی اون ایکی صندالیه‌یه اوتورملرینی امر ایدرك قلعه‌نك مدافعه‌سنده کوسترمش اولدقلری ثبات ومتانتدن دولایی کندیلرینی تبریك ایلدی . صدر اعظم ایچون آیلقویدینی آرشیدوقك تختی مستثنی اونق اوزره آوستریااردوسنده کی اشیانك یغماسی ایچون عسکره رخصت ویردی (۲). دشمن طرفندن استحکاملرده قرق یدی طوپ براقلمش ایدی ؛ اون درت بیك توفك ، اوقدر کولنك و کورك ، کموش اوانی ، اون بیك چادر ، ترامپه‌لر ، داوللر، چاکلر ، آرابه‌لر ، هردرلو بیه‌جك اشیا غالبلرك النه دوشدی ؛ آلتی بیك اسیر خندقلرده اعدام ایدیلدرك جسدلری صویه آتلدی . بیوك قاپینك صولنده کی قله اوزرینه آتلمش اون سکز بیك وصاغنده کی قله اوزرینه آتلمش یکرمی بیك واردوکاهده صاقلانمش اللی بیك کوله بولندی (۳). بو آردلق صدراعظم ، قیش ابتداسنده آچیلان شوسفردن دولایی اردوده ظهور ایدن کفت وکوئی تسکین ایچون سیکه‌تدن شیقلوشه توجه ایتمشدی . شیقلوشده قانیژه مدافع شجاعت پرورینی کمال احترام ایله ، علائم شادمانی ایله قبول ایلدی .

(۱) نعیما ، حسن پاشانك اون سکز بیك باش تأدیه ایتدیکنی وآرشیدوقك تختی مجوهرات ایله مزین بولندیغنی یازار ؛ بوایکی افاده‌نك ایکیسی‌ده مبالغه‌لیدر .

(۲) نعیمانك روایتی بویله‌دکلدر . کیجه دشمن اردوسنه کلن عسکر ، کرك آرشیدوق فردیناندوسك اوتاغندن، کرك دیکرچادرلردن برشی آلمایوب تقسیم سرداره انتظار ایتمشلردر. حسن پاشا ، اوتاغی بتون اشیاسیله اول کلن یدی نفره بخش ایلدی. نعیما ، ص ۲۸۶ (مترجم)

(۳) قلعه‌نك جانب شرقیسنده اولان سکتوار قپوسنك ایکی طرفنده کی قله‌لره حین محاصره‌ده کاتب وامین‌تعیین اولنوب « قپویمینده اولان قله‌یه اون سکز بیك کوله‌ویسارنده کی قله‌یه یکرمی بیك وبوندن ماعدا سائر دیوارلره اوتوز بیك دانه اوریلوب باقی طوب دانه‌لری متریسه قالدی؛ جمله‌سی طقسان التی بیك دانه‌در» دیه خبرویردیلر. نعیما، ص ۲۹۰ (مترجم)

اوچ طوغلو پاشالق (وزارت رتبه‌سی) توجیه ایله اوچ خلعت وقیمتلی اکر اورلمش اوچ آت ویردی؛ موصلی بکه کوستندیل وعمربکه پچوی سنجاغنی تفویض ایتدی . رئیس الکتاب مهتدی الیاس افندی ، قانیژه‌نك استخلاصنه دائر پادشاهه برعریضه قلمه آلدی. طوپلر سیکه‌ته واورادن دراوه وطونه نهرلریله بلغراده نقل اولندی (۱) . پادشاه ، صدر اعظمك قانیژه محافظلری حقنده‌کی توجیهاتی قبول ایتدکدن باشقه غایت ملتفتانه برخط همایون ارسال ایلدی . اشبو خط بر آلتون لوحه‌یه قوتلمش ، لوحه‌یه برده آلتون زنجیر ربط ایدلمش ایدی . قانیژه‌ده‌کی یکی چری اغاسنك ـ مقدما بو قلعه‌نك فاتحی ابراهیم پاشایه عائد بولنمش وقلعه اناختاریله التون‌لوحه اوکا ربط‌ایدلمش‌اولان زنجیر بوغازنده اولدیغی‌حالده ـ اقشام صباح قاپیلری آچوب قاپامسی امر اولنمش ایدی . بوامتیاز غریبك دولت عثمانیه تاریخنده باشقه مثالی یوقدر (۲) .

(۱) نعیمانك روایتنه کوره بوطوپلردن اوچنی آرشیدوق فریناندوس بر قلعه‌یی رهن ویره‌رك آلمش اولدیغندن طوب صاحبلرینك دعواسی اوزرینه پاپا قلعه‌نك اونله ویرلسنه حکم ایتمش، وبوحکمك اجراسی ناقابل اولدیغی ایچون آره‌لرینه فتنه‌دوشمشدر. ص۲۸۹.(مترجم)

(۲) سردار سابق ابراهیم پاشانك تعیین ایلدیکی [یعنی حین فتحده بر معتاد عتبهٔ شاهانه‌یه کوندردیکی] قلعه مفتاحنه طاقیلان زنجیرك یانه برقات آلتون زنجیر دها طاقلمش وطغرالی امر صورتی حاوی برآلتون لوح ربط ایدلمش ایدی . اشبو امرده قانیژه یکی چری اغالغنده بولنان ضابطك اول التون زنجیرلی لوحی بیونه آصوب دعا وثنا ایله قاپی‌یی آچوب قاپامسی مندرج ایدی . نعیمادن تلخیص ، ص ۲۹۰ . بوندن اکلاشیلیرکه خط همایون اولوحه‌یه یازلمش دکلدر . اشبو خط همایون شایان توقیر وثائقدن اولمغله بروجه آتی نقل اولنور :

« الحمد لله الذی فضلنا علی کثیر من عباده المؤمنین ، وفوض الینا مقالید مصالح المسلمین، والصلوة والسلام علی سیدالمرسلین . امابعد ، سن‌که قانیژه بکلر بکیسی اختیار (۱) قولم ومدبر وزیرم حسن پاشاسك ، بوسال فرخنده فاله رهنمونیٔ اقبال توفیق‌ذی‌الجلال، امت محمده یاور اولوب ، ایلدیکك خدمت سدهٔ علیایه عرض اولنوب ، سعی بی‌دریغك مشکور، ونامك نیك نامان دفتری سلکنده مسطور اولمشدر ؛ برخوردار اولهسك ، سکا وزارت ویردم ، سنکله محصور اولان قوللرم ، که مقتضای ترتیب سلطنت ایله معنیً اوغللرمدر، یوزلری آغ اوله ! ملحوظدن زیاده چالیشوب جان و باشلرین دین اوغورینه ویرم یولنزده دریغ ایتمیلر ، ومقدور بشر اولان سعی جمیلی برینه کتیروب راه حقده عظیم چالشمشلر ؛ آب وآتش آره‌سنده کاه غریق وکاه حریق اولمقدن پرهیز ایلیوب برج وبدنده تعیین

(۱) اکلاشیلدیغنه کوره او وقتلر اختیارلق سبب استخفاف وتحقیر اولمایوب مقام توقیرده استعمال اولنه‌بیلیر ایمش .

پادشاه ، سفرك نتیجهٔ موفقیتندن دولایی صدراعظمه، سلفی ابراهیم پاشادن طول قالان عائشه سلطانی تزویج ایله مکافات ایلدی ؛ یکی‌چری اغاسنك حسن پاشایه وکالتیله قرق بیك آلتون (١) اوزرینه عقد نکاح ایدلدی . سلطان محمدك اسکی امیراخوری نصوح‌اغا — که یهودیه کیرانك قتلی مناسبتیله یکی‌چریلرك طلبی‌اوزرینه عزل ایدلمشیدی — تبریکی متضمن برنامهٔ پادشاهی‌یی حسن پاشایه ایصال ایلدی؛ بو مأموریت اوزرینه خدمت سابقه‌سنه اعاده اولنه‌جغنی امید ایدردی ؛ لکن مابینجیلك [قپوجی باشیلق] رتبه‌سیله اکتفایه مجبور اولدی . مع‌هذا ایلریده کندیسنك وظائف مهمه‌ده استخدام اولندیغنی کوره‌جکز .

بو آره‌لق اناطولیده شقاوت‌ایدن قره‌یازیجی، قیصریه‌ده ابراهیم پاشایی‌بوزمش ایدی. ابراهیم‌پاشا، صوقوللو [حسن‌پاشا] ایله برلکده حرکته مأمور ایکن‌شرف غالبیتی نفسنه حصر ایتمك ایچون صوقوللویی بکله‌مه‌مش ایدی. قره‌یازیجی بوغلبه‌دن صوکره اوتوزبیك کشی‌ایله البستان‌قربنده‌سپدلی (٢) اوزرینه یورویه‌رك‌صوقوللو ایله جنکه طوتوشدی. محاربه برکون صباحدن آقشامه‌قدر دوام ایتدی؛ عاصیلرك ایکی‌ثلثی وبتون اشیاسی موقع حربده قالدی. قره یازیجی اردوسنك بقیةالسیوفیله قره‌دکیز ساحلنده — اسکی‌چانلرك اقامتکاهی اولان — جانیك‌طاغلرینه قاچدی؛ آره‌سی چوق کچمکسزین اوراده ترك حیات ایلدی . لکن قارداشی دلی حسن کندیسنه خلف اولدی . متعاقباً شاه ویردی ، یولار قاصدی ، طویل نامنده‌اوج قوتلی اشقیا سرکرده‌سی اورته‌یه چیقدی . بونلر قره یازیجینك جسدینی پارچه

اولندقلری محلدن آیرلمامشلر ؛ وکاه نبرد کاهه چیقان کفاری قاچیروب وجنکجیلرین‌قیروب بورویش ایلدکلرنده جیوش آهن پوشلرین کریزان، واموال غنایمی ریزان ایلمشلر. بارك‌الله فیهم ، بوندن بویله دخی سنك سوزیکه رام اولوب هرنه‌خدمت تکلیف‌ایدرسه‌ك اداسنه دقت واهتمام اوزره اولهلر! سکااطاعت وانقیاد اوزره اولدقلری بنم رضای همایونمه سببدر. بوپندنامه‌می غازی قوللرم‌محضرنده اوقیوب (اطیعوا الله واطیعوا الرسول واولی الامرمنکم) معنای شریفی انلره بیلدیره‌سك . سنکله محاصره‌ده اولان قوللریمه ویردیکك ویرکو جمله مقبول همایونم اولمشدر. جمله‌کزی حق تعالی حضرتلرینه ایصمارلادم »

بوخط همایونی حسن‌پاشانك دیواننده اجوب اوقودقلری زمان آغلامادق آدم قالمادیغنی نعیما قید ایدر. ص ٢٩١ . (مترجم)

(١) استانبول طبعی نعیماده درت بیکدر ، ص ٢٩٤ هامه‌رمی بر صفر علاوه ایتدی، یوقسه بوراده‌می اکسلدی ، بیلنه‌مز . (مترجم)

(٢) استانبول مطبوعی نعیماده « سیدلی » . (مترجم)

پارچه ایتدیلر؛ رئیسلرینك نعش محترمی عثمانلیلر طرفندن تحقیر ایدیلهمهمك ایچون —اوزیریسك جسدی حقنده تیفونك [*] یاپدیغی کبی— پارچه‌لرینی بربرندن اوزاق کومدیلر. بونلرجانیك طاغلرندن چیقه‌رق دیاربکردن توقاده صوقوللونك اشیاسنی نقل ایتمکده اولان آرابه‌لرك اوزینه دوشدیلر ، توقاد طرفلرینی یغما ایتدیلر ؛ پاشانك « جنت باغی » تسمیه ایلدیکی مرصع ومجوهر شکوفه‌لرینی غصب ایلدیلر . اوندن صوکره‌ده — عصیانك تزایدی‌اوزرینه‌صوقوللونك التجاایتمش بولندیغی — توقادی محاصره‌ایتدیلر. پادشاه، بووقائعدن دوچار اندیشه اوله‌رق دیاربکر والیسی خادم خسرو پاشایی صوقوللو زاده حسن پاشانك یرینه اشقیانك تنکیلنه مأمور ایلدی . لکن کیمسه حسن پاشایه عزلنی تبلیغه جرأت ایده‌مدی ؛ بوخبری ایلك کتیرن قاپیجی باشی‌یی قتل‌ایله تهدیدایلدیکی کبی ینه عزلنی اخباره کلنش‌اولان کندی برادرینی‌ده‌حضورندن‌طردایلدی. توقادمحاصره‌سی برآیدن بری سورمکده اولدیغی حالده بر صباح ایی برترك نشانجیسی حسن پاشانك برمعتاد قپواوکنده اوتوردیغنی کوره‌رك توفکنی بوشالتدی؛ حسن پاشاء بیوك باباسی کبی موت فجائی ایله‌ارتحال ایلدی ؛ بو وقعه شهرك سقوطنی منتج اولدی . عاصیلر توقادی تالان ایلدکدن صوکره صوقوللونك خزینه‌لرینی ، قیمتدار قماشلرینی ، قالیچه‌لرینی ، سلاحلرینی صاته‌رق (۱) بتون‌اناطولی‌یه یایلدیلر. شام، حلب، مرعش عساکرینی قوماندەسی آلتنه آله‌رق دلی‌حسنی تنکیل ایتمك ایچون ایلریله‌مش اولان خسرو پاشانك‌معیتی قیشك یاقلاشمسی اوزرینه طاغلدیغی کبی آسیای وسطایی محافظه ایچون استانبولدن کوتاهیه‌یه کوندرلمش اولان وزیر حافظ احمد پاشا اناطولی ایالتی مرکزنده اوچ کون‌ارباب شقاوت طرفندن محصور قالدی. عاصیلر آنجق شدتلی برقیشدن وکثرتله یاغان برقاردن دولایی محاصره‌یی رفعه‌مجبور اولدیلر. ینه‌بوسنه ظرفنده عثمانلیلرك روم‌ایلنده‌مجارلر واناطولیده‌عاصیلرله محاربه‌ایتدکلری صره‌ده‌اسپانیوللر، مالطه‌لیلر، فلورانسه‌لیلر جزائری ، تونسی ، ماینایی ، استانکویی اورمق اوزره دونانمالرینی برلشدیردیلر . آندره‌آ دوریا وقوردولو (قرطبه‌لی) دون‌ژوان قوماندانسنده اسپانیالی، رومالی، فلورانسه‌لی، مالطه‌لی یتمش قادیرغه جزائر صولرنده کورینوب

(۱) (اشقیا) اناطولی ولایتلرینی غارته کیتدیلر ؛ حسن پاشانك اموالنی یغما ایتدکلری زمان‌نقودی قالقان‌ایله ودیباوچوقه‌یی ومتنوع قماشلری قیلیچ‌ذراعی‌ایله اوچوب‌اولاشدیلر. نعیما ، ص ۲۹۶ . (مترجم)

فقط بتون ساحلی سلاح آلتنده بولدقلری ایچون بر خسار ایراث ایده‌مکسزین چکادیلر. اللی یلکندن مرکب بردونانمایله بونلرك حرکاتنی ترصد آلتنده بولندیران جغاله‌زاده ایتالیاسواحلنی اوردی. بش مالطه قادیرغه‌سی لاقونیایه عسکر چیقارمقده اوته‌کی دونانمادن زیاده موفقیت کوروب ترحاله پاپاسنك روملر آره‌سنده ایقاع ایلدیکی عصیان سایه‌سنده نه‌ئوقاستروون (پاسه‌وا) شهرینی بغتةً ضبط ایلدی ؛ ینه اوصره‌لرده فلورانسه قادیرغه‌لری طرابلس غربلیلرك قورصانلغندن دولایی انتقام آلمق ایچون لانغو (استانکوی) آطه‌سنی خساره اوغراتدیلر . دیکر طرفدن فرانسه دوغریدن دوغری یه باب همایونه مراجعت وجزائرلیلرك حیدودلقلریله فرانسز تاجرلرینك دوچار اولدیغی ضایعاتی طلب ایتمسیله پادشاه جزائر بکلربکنه اموال مغصوبه‌نك اعاده‌سنی امر ایتدی (١) . دولت عثمانیه‌نك براجنبی دولته بویله مغصوبات اعاده ایتمسی عثمانلی تاریخنده ایلك دفعه اولمق اوزره کورلمکده‌در. مالطه‌لیلر ایرته‌سی سنه افریقا ساحللرنده محمدیه شهرینی ضبط ویغما ایده‌رك کندی کندیلرینه احقاق حق ایلدیلر (٢) .

ینه اشبو ١٦٠٢ سنه‌سی اغستوسنده [محرم ١٠١٠] صدراعظم اوستونی بلغرادی محاصره ایتدی، واغستوسك یکرمی طقوزنجی کونی — که مهاج مظفریتنك وبلغراد تسخیرینك یوم‌دوریسیدر — مجارستان قرالرینك جای‌تتویج ودفنی اولان بوشهر، ایکنجی دفعه اوله‌رق عثمانلیلرك الته کیردی. اوستونی بلغرادك تسلیمی ایچون آچیلان مذاکرات اثناسنده یغما حریصی اولان یکی چریلر وپاپا قلعه‌سندن چیقوب التجا ایتمش بولنان فرانسزلرك اللرنده سلاح ، قلعه‌یه کیره‌رك اوکلرینه کانی قلیجدن کچیردیلر . قلعه قوماندانی قونت ایزولانی ودیکر ضابطلر شرائط تسلیم اقتضاسنجه کمال سربستی ایله چکیلوب کیده‌جکلر ایکن صدراعظم ، بونلرك تسلیم اولمری آرزولریله دکل ،

(١) « فرانچه پادشاهی‌در دولته مکتوب کوندروب سابقا جزایر قورصانلری فرانچه قومنه تعدی ایلدکلرینی دفعات ایله اعلام ایتمکین مؤکد احکام کوندریلوب جزایرلو من بعد فرانچه جانبنه دخل وتعرض ایلیه‌لر دیوتنبیه اولنمشیدی . کیرومتنبه اولمیوب اولکیدن زیاده رعایاسنه وبازرکانلرینه دخل اولندیغین قضا یادفتریله اعلام ایتمکین دفترك برصورتی کوندریلوب عهده مخالف وضع ایلدکلری ایچون آلنان مالری هرکیمده ایسه بی‌قصور آلیوبریلوب بو فسادی ایلینلرهرکیملر اولورایسه امان ویرلمیوب اشدسیاسته حقلرندن کلنمك اوزره تکرار حکم شریف کوندرلمشیدی » . نعیما ، ص ٢٩٦ و ٢٩٧ . (مترجم)

(٢) یعنی معتاد اولان حقسزلقلرندن برینی دها یاپدیلر . (مترجم)

محافظلرك ابرامی اوزرینه وقوع بولدیغنی بهانه ایده رك کندیلرینی توقیف وبلغراده اعزام ایلدی. اوندن صوکره یمشجی حسن پاشا بودینه کیده رك ترانسیلوانیاده اوستریا باش قوماندانی باستانك دائرهٔ اطاعتندن چیقمش اولان موسه‌س سه‌کلی یه (۱) امداد ایتمك اوزره پشته صحراسنده اردوقوردی. آنجق ایمپراطور اردوسی استرغوندن قارشیسنده جکردلن (ژورژ آنفهلد) صحراسنه کلوب چادرلرینی قورمش، وطوپلرینك صداسی عثمانلی اردوکاهندن ایشیدلمکده بولنمش اولدیغندن بودین والیسی قاضی زاده علی پاشا وشهرك قاضیسی هابیل افندی مجارستانك اك مهم قلاعندن اولان بوموقع، ایمپراطور عسکرینك مساعیسیله سقوط ایتمك تهلکه‌سنده بولنورکن ترانسیلوانیا (اردل) اوزرینه یورومك موافق احتیاط اولمادیغنی صدراعظمه عرض ایتدیلر؛ دیکرطرفدن استکشافه کوندریلن عسکر دشمنك بودین اوزرینه حرکتنی خبر ویردی. بونکله برابر، تصور اتمدن قولایلقله فراغت ایتمه‌مك اعتیادنده بولنان حسن پاشا، ایمپراطور اردوسنك شوحرکتی کندیسنك ترانسلوانیایه دخولنی منع ایتمك ایچون برخدعه‌دن عبارت اولدیغنی ولیپا [لیپوه] یی، ینو [یانوه] یی ضبط ایتمش اولان سه‌کلی یه قوت ویرمك لازم کله‌جکنی ادعا ایلدی (۲). اخطارات واقعه‌یی دیکلمیه‌رك بش بیوك طوپ ایله یوز صحراطوپنی استصحاب ایله سولنوقه‌دوغری یوریدی؛ تهئیس نهرینی کچوب حرکتنك بشنجی کونی

(۱) «مملکت اردلك مستقل بکلرندن» سیکل موزیش» نعیما «سیکل موژش» پچوی (مترجم)

(۲) دشمن طابوری [یعنی اردوسی] استرغون مقابله‌سنده جکردلنده ایدی. هراقشام عسکر اسلام «الله الله!» دیدکلری کبی اونلرده «یزوش» دیه چاغیررلر، وآردندن اوچ طوب آتارلردی. «یزوش»، «یسوع» دیمکدر. دشمنك طوپلری صداسی پشته صحراسندن ایشیدیلیردی. بوسنه بکلربکی قاضی زاده علی پاشا استونی بلغراددده یاره‌لنمش ایدی؛ کندیسنی صال ایله سردارك حضورینه نقل ایتدیردی؛ دیوانده موقع مخصوصنه اقامه ایتدیلر. بودین قاضیسی هابیل افندی دخی برایر ایدی. «دشمنك یزوش طوپلری ایشیدیلیرکن اردله کیتمك مناسب دکلدر؛ صوکره ندامت اولنور» دیدیلرسه‌ده صدر اعظم «اردل اوغلی طمشوار ایالتندن بوقدر قلعه الوب لیپوه ویا نوه‌یی ضبط ایلدی [هامه‌ر بوراسنی یا کلش اکلامشدر]؛ یانه قالماملیدر. دشمن طابورنده انجق التی یدی بیك کشی واردر؛ بزی اردله کوندرمه‌مك ایچون حیله پاپیورلر. برمحله تعرضه قدرتلری یوقدر.» جوابنی ویردی. علی پاشا «سلطانم، بوکیجه بم جاسوسم کلدی؛ اسکیدن آدمدر؛ معتمددر؛ دشمن سکسان بیکدن زیاده‌در، فرق طوپلری واردر. مرادلری بودینی محاصره‌در. بوسوزلری هابیل افندی تسجیل ایتسون، اکر خلافی چیقارسه بنی اولدیریکز!» دیدی. یمشجی عنود وکنود برارناود اولدیغندن سوزندن دونمدی. روم ایلی بکلربکی محمد پاشا «سزبنی اقینه کوندرك؛ فیلهك وسه‌جان آرقه‌سنه قدر کیده‌یم!» دیدیکی حالده بوکاده رضا ویرمیوب ایرته‌سی کون صونلغه کوچدی. نعیما وپچوی. (مترجم)

چاروا سده اردو قوردی . بوقصبه ده ایکن دشمنك بر دوبه کوپریسی ایله جه پل آطه سنه (۱) چوب اورادن ده پشته او کنه کله رك تعرض و تسخیر ایتمش و بودین شهرینی « ویانه قپوسی » (۲) و « صوقپوسی » جهتلرندن محاصره التنه آله رق شدتله دوکمکه باشلامش اولدیغی خبر مؤلمی آلدی . صدر اعظم ، اناطولی بکلر بکی نوح پاشا قوماندهسیله ایکی بیك سواری کوندردی ؛ کندیسی ده پشته یه دوغری اوقدر سرعتله عودت ایتدی که دردنجی کونی واصل اولدی . عثمانلیلر پشته ایله « قازلر آطه سی » (۳) آره سنده کی دوبه لردن یاپلمش کوپری یی طوپ کوللرله ییقدیلر ؛ قارشیسنده طونه نك اوته طرفنده بودین ایمپراطور عسکری طرفندن شدتله صیقیشدیرلمقده اولدیغی حالده شوصورتله بری طرفندن ده پشته عثمانلیلر طرفندن محصور اولدی . عثمانلی اردوسنده اودرجه قحط وار ایدی که بر کیله دقیق یکرمی یکرمی ایکی دوقه یه ، بر کیله آرپه اون بش دوقه یه صاتیلیردی . لکن عثمانلیلر بودیندن ییه جك آلدیلر . اووقت ، محمود پاشانك (٤) آخورلر ایله طونه آره سنده کی محلی وصو قاپیسندن نهره کیدن یولی محافظه ایچون کچن سنه یاپدیرمش اولدیغی استحکاماتك فائده سی اکلاشلدی ؛ چونکه بونلر اولمامش اولسه قایقلر عثمانلی اردوکاهنه امنیت آلتنده ذخیره کوتوره مزلردی . بکلربکی علی پاشا ، قاضی هابیل افندی بودین یکی چری اغاسی — شهرك دوچار قحط اولمامسی ایچون — محمدپاشانی برمقدار قوهٔ معاونه ایله براقه رق صدراعظمك چیقوب کیتمسنی کندیسندن رجا ایتدیلر . صدراعظم ، موافقت کوسترهرك بودینه ایکی بیك یکی چری ، جبه جی ، طوپجی ، برفرقه کوکللو ادخال ایله ۲ تشرین ثانی ۱۶۰۲ ده کشکمه ت ، پترواردا ین یولیله بلغراده توجه ایلدی . محمدپاشا ، محافظلرینك جسارتنی تزییدایله برخروج حرکتی یاپدیردی ، وبونده تمامیله موفقیت کورلدی ؛ بوهجوم ایچون انتخاب اولنان عسکرك اوکنده بولنان قاضی هابیل افندی سکسان یاشنده اولمقله برابر کندی الیله بردشمن اولدیردی . سلیمان پاشانك اختراع

(۱) پشته نك جنوبنده واقعدر . (آق دکیز بوغازی شهداسندن رفیق عطا)

(۲) نعیماده « اووه قپوسی » دو . بوندن صوکره ذکر اولنه جق « صوقپوسی » (که بچوید دخی بو اسم ایله ذکر اولنمشدر) باشقه اوله جقدر . (مترجم)

(۳) نعیما ، ق ۱۵۶ ، پچوی ، ق ۲۳۹ ، فندلکه ، ق ۹۸ ، حسن بك زاده ، ق ۱۰۵ . ایستوآنفی ، ك ۳۳ . [بزم مطبوعلرده « قیزلر آطه سی » دیه مندرجدر . مترجم]

(٤) پچوینك تصریحندن اکلاشیلیرکه بواستحکاملری یاپدیران پچوینك افندیسی اولان محمد پاشادر ؛ نعیماده محمد یرینه « محمود » یازلمش ، وهامهر اوکا الدانمشدر . (مترجم)

ایلدیکی پاتلامغه حاضر بومبه‌لرله طولو فیچیلر دشمن اورته‌سنه آتیله‌رق بو نوایجاد مرمیات‌ایله برقاچ یوز کشی اتلاف اولندی(۱) . لکن موسمك‌شدتی محصورلرك الك قوتلی معینی اولدی ؛ سورکلی یاغمورلر آرشیدق ماتیاسی محاصره‌یی رفع ایله رجعته مجبور ایلدی (۱۸ تشرین ثانی) ؛ باطاقلقده براقدیغی بر قاچ طوپ قلعه‌یه کوتورلدی . انتظام عسکری‌یه شدت مراعات ایله معروف اولان محمد پاشا، آثار شجاعت کوسترنلره مکافات ایتدی ؛ کندیسی‌ده اوچنجی وزارت ایله او مقامك تخصیصاتی توجیه‌اولندیغنی متضمن بربرات الدی. بلغرادده حسن پاشا — صوك ایکی سفرده عدم وجودی شدتله حس‌ایدلمش اولان — قریم‌خانی غازی گرایك وصولنی کوردی . غازی گرای ، متبوعنك خدمتنه ویرمسی لازم کلن قوهٔ امدادیه‌نك باشنه کچمکده تأخرایده‌جك‌اولورسه اوزمان محبوس ، یاخودملتجی صفتیله‌بری روم‌ایلیده ، دیکرلری اناطولیده بولنان اوچ قارداشی سلامت گرای ، محمد گرای ، شاهین گرایدن برینك خانلغه تعیین اولنه‌بیله‌جکی قورقوسیله عثمانلی اردوکاهنه التحاق ایتمکه قرار ویرمشدی . صدراعظم کندیسنی احترامات عظیمه‌ایله قبول ایتدی . تاتارلره سیکت ، قوپانی ، مهاج بلده‌لرینی ، بالذات خانه دخی پچوی‌یی مشتا تعیین ایلدی ؛ غازی‌گرای ، فنا موسملری ذوق وصفا ایله کچیروب فضولینك « بنك‌وباده » (۲) منظومه‌سنی تنظیراً « قهوه وباده » نامیله بر شعر تنظیم ایلدی (۳) .

کانون ثانی استانبولده سپاهیلرك عصیانیله اشارتاندی . بر آز اوّل ، علما ،

(۱) دیو سلیمان پاشا ، احداث ایتدیکی وارول خمبره‌لرینی دشمن اوزرینه یوارلایوب ایچلرینه واردقده ایچنده اولان تیور پارچه‌لری‌یچه‌بیك دشمنی قیردی. نعیما ، ص ۲۰۴ . (مترجم)

(۲) دره‌سده‌کی نعیما نسخه‌سنك ۱۵۹ صحیفه‌سنده فضولینك‌منظومه‌سی « نیك وبد » دیه کوسترلمشدر . [استانبول مطبوعی نعیماده دخی بویله مندرج ایسه‌ده فضولیٔ بغدادینك « بنك وباده » مناظره‌سی مشهور و « نیك و بد » منظومه‌سی نا معلوم اولدیغندن وقهوه وباده مناظره‌سی الحق « بنك وباده » یه نظیره اوله‌بیله‌جکندن نعیمانك سهو ناسخه اوغرادیغی اکلاشیلیر . مترجم]

(۳) « (بنك وباده مناظره‌سنی) یازدی ؛ اما برادری سلامت کرایدن امین اولمایوب دائما افکارنده ایدی ، ومجلسنده ذکری هربار تکرار اولنوردی . بر دفعه احمد اغاسی — که تاتار اکا قپواغاسی تعبیر ایدرلر — « بنی حاله قومدك ! سنك قارشیکده طوتوب، باصوب صاری اوکوز کبی بوغازلاسه‌م بوخاطره‌دن قورتیلوردق » دیدی نعیما ، ص ۳۰۵ (مترجم)

او وقت قائم‌مقام بولنان خلیل پاشایه ویردکلری برمخطره‌ده سپاهیلرك انتظامسز لغدن و حرکات سرکشانه‌سندن شکایت ایتمشلردی . قائم‌مقام بو بابده پادشاهه بر عریضه تقدیم ایتدی ؛ جواباً ناخشنودلرك مستریح اولملرینی آمر برخط همایون چیقدی . بونك اوزرینه سپاهیلریکی قاریشتلقلری ایقاع ایده‌جکلری تهدیدینی اورته‌یه قویدقلرندن سلطان محمد بونلری تسکین ایچون قائم‌مقام ساعتجی حسن پاشایی یدی قله‌ده حبس و یرینه کوزلجه محمود پاشایی معین ایتمکه مجبور اولدی ؛ مفتی خواجه سعدالدین افندی زاده محمد افندی عزل وسلفی صنع‌الله افندی ایکنجی دفعه اوله‌رق الك بیوك خدمت علمیه‌یه دعوت اولندی (۲۰ رجب ۱۰۱۱ - ۳ کانون ثانی ۱۶۰۳). سپاهیلر ، بومساعدات ایله خشنود اولمایه‌رق بر آیاق دیوانندہ اناطولی اشقیاسی حقنده تدابیر قطعیه اتخاذینی طلب ایلدیلر . بونلرك کورلتیلی طلبلری اوزرینه پادشاه حرم قپوسنه چیقه‌رق اوراده قوربلان نخته قعود ایله — سپاهیلرك نصب ایتدیردکلری قائم‌مقام ومفتی وعلمادن اوتوزقدری یانندہ بولندیغی حالده — عاصیلرك مطالبنی دیکله‌دی . بونلرك باشلیجه رئیسلرندن حسین قالفه ، پویراز عثمان، کاتب جزمی (۱) وزیرلری توسیط ایتمکسزین دوغریدن دوغری‌یه پادشاهه بر عرضحال (۲) تقدیم ایتدیلرکه بونده اناطونیده‌کی شقاوتلردن وبیوکلرك ارتکابلرندن دولته ترتب ایدن فلاکتلری جسورانه تصویر ایدیورلردی ؛ دیورلردی که: ارضروم ایالتی غضنفر پاشانك سکبان ولوندلری اللرنده قالمشدر؛ سیواس آلاجه‌آتلینك ، عاصی احمدك اللده‌در؛ قره‌مانده دلی حسن طغیان بایراغنی قالدیرمشدر ؛ مرزیفون وقسطمونی سنجاقلرینی قاره سعید واوزون حسن ضبط ایتمشدر ؛ بوقاریشقلقلره نهایت ویرلمك ایچون بالدفعات کوندریلن سردارلر متوالیاً مغلوب اولدیلر ؛ بو حاللره سبب آنجق سپاهی و آق خادملر آغالریله قپو آغاسی غضنفر آغا ، وزیرلر ، خصوصا دردنجی وزیر طرناقجی حسن‌پاشا، حقیقتی پادشاهه عرض ایتمه‌مش اولان قائممقام حسن پاشادر ؛ بناءً علیه جزاءً بونلرك باشلری کسلملیدر . پادشاه ، کورولتی‌یی باصدیرمق ایچون ساعتجی حسن پاشایی یدی قله‌دن جلب ایتدیره‌رك مشتکیلرك یانندہ استجواب ایلدی . حسن پاشا ، کندی طرفندن تقدیم اولنوب طرف شاهانه‌دن امضا اولنمش اولان

(۱) استاد اعظمك « جزمی » سی ایشته بوشخص تاریخیدر . (مترجم)

(۲) بونلر « عرضحال » ویرمش اولمایوب بالذات پادشاهه « عرض‌حال » ایتمشلر . نعیما . (مترجم)

عرض تذکره‌لریله ، اناطولی احوالی تماماً پادشاهه بیلدیرمش اولدیغنی اثبات ایده‌رك کندیسی ایچون حاضرلانمش اولان موت فجائیدن قورتلدی (۱). طرناقجی حسن پاشا ، عاصیلرك قارشیسنده [بیونی اورلمق اوزره] دیز چوکدیرلمش اولدیغی حالده یکی چریلرك شفاعتیله قورتلدی . لکن سپاهیلر ، مناصبی حرم واسطه‌سیله صاتمش اولمقله اتهام اولنان قپوزلر آغاسی عثمانك و — اناطولیه کوندریلن عسکرك سردارلغنه خسروپاشانی نصب ایتدیرمش اولمسنی کندیسنه برجنایت صایدقلری — قاپی آغاسی غضنفر آغانك باشلرینی ایستمکده اصرار کوسترديلر . پادشاه ، نظر التفاتنده‌کی سلطانلرك [خانم سلطانلر] وخصوصا والده سلطانك کیزلی مشاورلرینی کندی سلامتی ایچون فدا ایتمکه مجبوریت کوردی ؛ ایکی خادم آغاسنك باشلری جلادك ساطیری آلتنده یووارلاندی ؛ عسکرك بو صورتله آرزوسی اسعاف اولندقدن صوکره ذات شاهانه دیوان ارکانی سلاملایوب حرمه چکلدی . بودینده بولنان لالا محمدپاشایه مجارستانده‌کی عثمانلی اردولری باش قوماندانلغنی توجیه ایتمش اولان صدراعظم ، سپاهیلرك بوحرکتلرینی خبر آلیر آلماز ، بلغراددن استانبوله توجه ایتمشیدی . مفتی صنع‌الله افندی‌یی تکرار مفتیلکه کتیرتدکلرینی یاغودیناده وایکی خادم آغاسنك اعدام اولندقلرینی نیشده خبر آلدی . خرمنلیده ، استانبوله دعوتی متضمن ، بری پادشاهك ودیکری والده سلطانك ایکی مکتوبی ایکی قاپیجی باشی‌ایله واصل اولدی . ادرنه‌ده ، سفراثناسنده معیتدن آیرلمامش اولان رئیس‌الکتاب حسن بك زاده ایله برلکده — مؤخراً مفتی اولان — قاضیٔ بلده زکریا زاده یحیی افندینك خانه‌سنده قالدی . قاریشدیران ایله سلوری آره‌سنده ایکن ، استانبوله کوندرمش اولدیغی مأمور ، [سلیمانیه] اوقاف‌متولیسیله برابر عودت‌ایده‌رك ایرتهسی صباح سپاهیلر ، مرورینه مانع اوله‌بیله جکلرینی وسلوری یولنك منتهی اولدیغی قاپی‌یه قونیلان محافظلره حین دخولده کندیسنك محافظه‌سی ایچون اوامر لازمه ویرلدیکنی بیان ایله اوکیجه استانبوله کیرمسنی اخطار ایلدیلر (۲۵ شعبان ۱۰۱۱ — ۷ شباط ۱۶۰۳). یمشجی حسن‌پاشا ، سراینه واصل اولنجه پادشاهه معلومات ویردی ؛ طرف

(۱) « یدی قله‌دن جلب اولنان حسن پاشا ، والده سلطان ایله قاپی اغاسی طرفندن تلق ایلدیکی اوامری بیان ایتدی » کانون‌ثانی ۱۶۰۳ — « والده سلطانك کاتبه‌سی قتل اولنه‌رق دیکر اوچ قادین ایله برابر دکیزه آتلشدر » ۹ کانون‌ثانی ۱۶۰۳ — « باشلری کسیلن سپاهیلرك رئیسنه وکندیلریله برلکده ترك حیات ایتمکه آرزوکش بر درویشه » ۲۲ شباط ۱۳۰۳ ، وندیك مناسباتی خلاصه‌سندن .

شاهانه‌دن قدومی تبریك اولندی ؛ او گیجه خصمی اولان قائم‌مقام محمود پاشا وایکی قاضی عسکر ایله گندی سرایینده کوروشدی ؛ شو زمانك مصالحی مذاکره اولنمق اوزره مفتی‌نی ایرته‌سی صباح برملاقاته‌چاغیرملرینی وشهره پك گچ گیردیکی ایچون گندیسنی زیارت ایده‌مه‌مش اولمسندن دولایی بیان تأسف ایتملرینی قاضی عسکرلردن رجا ایتدی ؛ صباحلین خیلی مدت مفتیدن جواب انتظارنده بولندیسه‌ده بر خبر چیقمادی . ارباب طغیانك رئیسلری شفقله برابر مفتی‌یه گیده‌رك مجارستان سفرینك سوءنتیجه‌یه اوغرامسندن . اناطولی اختلالنی باصدیرمق ایچون اتخاذ ایتدیکی تدبیرلرك کفایتسزلکندن دولایی صدراعظمك قتلی مشروع اولدیغنه دائر بر فتوی آلدیلر . قائم‌مقام محمود پاشا، ایکی قاضی‌عسکری دعوتله فتوانی ارائه و شرعه موافق اولوب اولمادیغنی سؤال ایلدی ؛ قورقولرندن « موافقدر » دیملری اوزرینه اونلری‌ده امضایه اجبار ایتدی. قائم‌مقام، پادشاهه تقدیم ایلدیکی عرض تذکره‌سنده بو فتوایه استناد ایده‌رك اگر سپاهیلرك — مفتینك فتواسیله محق اولدیغی بیان‌اولنان — مظلومی اسعاف اولنمازایسه ذات شاهانه‌نك پك بیوك مخاطره ایچنده قاله‌جغنی بیلدیردی . محمود پاشانك تحریکاتنه‌مطلع اولمش اولان صدراعظم، حسن‌بك زاده‌یه بر تلخیص عرض[تذکره‌سی] یازدیردی‌که شو مأداه ایدی : « محمود پاشا ، بو غرض فاسدینك اجراسی ایچون زورباشقیاسنه اوتوزبیك فلوری اعطاسنی تعهدایلدی ؛ اگر مساعده‌بیوریلورایسه برقاچ گونه قدر لسانه گلیه‌جك اعظم فساداته اقداملری مقرردر . محمود پاشانك تلخیصنه جواب اولەرق (وزیراعظمدن صدورایلین امورك جمله‌سی بنجه‌معلومدر. جرمی ظهور ایدرسه بن حقندن گله‌بیلیرم ؛ بنمله وزیرم آره‌سنه عسکر نیچون مداخله‌ایدر ؛ قاریشدقلرینه رضای‌همایونم یوقدر) دیه اشارت بیوریلوب ارسالندن صوگره قپوجیلر کدخداسی قوللرینه همان فرمان همایون اولمق گرکدرکه بو گیجه واروب بلامهل محمود پاشانك حقندن گلوب دفع فتنه ایتسین . (اگر بوقدرسپاه ایله فصل مقابله ممکندر ؟) دیه سؤال بیوریلور ایسه یگیچری طائفه‌سنی‌بوبنده‌لری گندیمه تحویل ایلشمدر » (۱) . پادشاه ، محمود پاشانك او گیجه اعدامنی آمر بر خط همایون اصدار ایلدی ؛ قپوجیلر کدخداسی قاسم‌اغایی فتوی‌ایله اوگا دائر محمود پاشانك تلخیصنی صدر اعظمه ویرمکه و محمود پاشایی اولدیرمکه مأمور ایتدی .

(۱) بوتذکره‌نك مأدای نعیادن نقل اولنمشدر . (مترجم)

محمودپاشا، قاچمق چاره‌سنی بولمش اولدیغندن قاپجیلر کدخداسی، مأموریتنك آنجق برنجی قسمنی اجرا ایده‌بیلدی .

صدراعظم تهلکه‌ده اولدیغنی بیلدیکندن سرایـنك قپیسنی سدایله ابراهیم‌پاشادن طول اولوب‌ده کندیسنه نامزد ایدلمش بولنان سلطانك اوطه‌سنه متصل براوطه‌یه قاپاندی ؛ سلطانك یاننه کیده‌مزدی ، چونکه هنوز زفاف اولمامشیدی . عصات، حسن پاشانك سرایـنی احاطه‌ایله هجومه حاضرلاندیلر . غروبدن صوکره حسن‌پاشا تبدیل قیافت ایله محرملرندن یالکز ایکی کشی‌یی آله‌رق قاپیدن چیقوب یکی‌چری آغاسنه التجا ایلدی . انزوا کاهنده رئیس حسن‌بك زاده‌یی چاغیره‌رق بر عرض تذکره‌سی یازدیردی که شوفقره‌یی‌ده حاوی‌ایدی : « مفتی صنع‌الله افندی زورباله آچیقدن آچیغه اتفاق ایتمشدر ؛ یکنی چلبی زاده ، اوزرلرینه سردار تعیین اولنان سنان‌پاشا زاده وزیر محمدپاشایی عزل ایتدیرمك ایچون اناطولی اشقیاسندن اوتوز بیك آلتون آلمشدر » . یکی‌چریلر مفتینك اعدامنی وهیچ‌اولمازسه‌ردوسه‌سورمسنی علناً طلب ایتدکلرینی بیان ایله یرینه ابوالیمامن مصطفی افندی کبی عادل و اللهدن قورقاربر آدمك تعیینی عرض‌ایدیوردی (۱) . حسن‌بك‌زاده بتون‌کیجه وزیرلره، شیخلره ، علمایه ، جبه‌جی وطوپجی آغالرینه ، ترسانه رؤساسنه مکتوبلر یازه‌رق طلوع شمسده هپ مسلح آدملریله یکی‌چری آغاسنك سرایی قارشیسنده سلیمانیه جامع شریفی حرمنده حاضر بولنملرینی ، پادشاهه مجبور اولدقلری اطاعت نامنه ، طلب ایلدی . صدراعظم ، صباح نمازینی یکی‌چری آغاسـنك امامنه اقتدا ایله ادا ایتدی؛ یکی‌چریلر سلیمانیه حولیسنه طوپلانجه صدراعظم، آغایله برلکده جامعك قاپیسنه چیقان نردبانك اك یوقاریده‌کی باصه‌ماغنده طوره‌رق یوکسك سس ایله بر خط همایون اوقودی : « سزکه یکی‌چری قوللرمسز ، برخوردار اولەسز ؛ نعمتم سزلره حلال اوله ! آباء کرام و اجـداد عظامم زمانلرندن بوآنه کلنجه سزدن خیانت وخباثت وخلاف‌رضاحرکت‌صادراولمامشدر. دائما رضای‌شریفمی کوزلیه‌رك وزیراعظمه معین‌اولوب زوربا اشقیاسنك حقلرندن کلنمسنه امداد واقدامایلیه‌سز!

(۱) حال‌بوکه محمودپاشا ، صدراعظمك اعدامی حقنده ابوالیمامن مصطفی افندینك‌یازدیغی کاغدی‌ده پادشاهه تقدیم‌ایتمش ، وبوکاغد صدراعظمه ویرلمك اوزره‌قاسم‌آغایه‌اعطابیورلمش ایدی . قاسم آغا ، دیکر کاغـدلری ویردیکی صیره‌ده خواجه‌سی بولنان مصطفی افنـدینك کاغدینی اوچورمشدر . (مترجم)

بنم دعای خیرم وحسن توجهم سزکله برابردر » (١) . یکی چریلر پادشاهك اراده‌سنه مطاوعتلرینی آلقیشلریله اظهار ایلدیلر؛ اوندن صوکره — ذاتاً صدراعظمك کندیسیله مذاکره ایتمش بولندیغی — آغالری واسطه‌سیله مفتینك عزلنی ایستدیلر. حسن پاشاء « علی الرأس والعین ! » (باش وکوزاوزرینه) دیه جواب ویره‌رك همان علماووزرای بر مجلس عمومیه دعوت ایلدی ؛ کلمه‌لك ایستین جغاله ، چاوش باشی واسطه‌سیله جبراً کتیرلدی ؛ زوربالرك دفتری یاپلدی ؛ تیمار وزعامتلرینك رفعنه دائر امرلر یازلدی (٢) . یکی چریلردن برقاچ آغا آت میدانده آرسلانخانه قربنده طوپلانمش اولان سپاهیلره کوندریله‌رك زوربا باشیلرك تسلیم ایدلمسنی ، عکسی حالده شدتلی بر مجازاتله منتظر اولملرینی اخطار ایتدیلر . سپاهیلر کیمسه‌یی ویرمیه‌جکلرینی سویلدیلر. اوآرالق اپکی قاپیجی باشی مفتینك عزلنی ویرینه مصطفی افندینك تعیینی متضمن ارادهٔ پادشاهی ورود ایلدی . صدراعظم مفتیلکه تعیین اولندیغنی مصطفی افندی‌یه خطاباً و علناً بیان ایله کندیسنی تبریك ایتدی . مصطفی افندی ، رومایلی قاضی عسکرینك آلت طرفنده اوتوردیغی جهتله صدراعظمك سوزینی پك ایی آکلایه‌مامش اولدیغندن صدراعظم قالقوب ارادهٔ سنیه‌یی افهام ومصافحه ایتدکدن صوکره قولندن طوته‌رق قاضی عسکرلر آره‌سندن چکدی ، و وزرانك اوست طرفنده مفتیلك مقامنه اقعاد ایلدی. مصطفی افندی، علمانك تبریکاتنی تلقی ایلدکدن صوکره صدراعظم، فتنه محرکلرینی تسلیمدن امتناع ایدنلر حقنده حکم شرعینك نه اولدیغنی پادشاه‌نامه‌نه سؤال ایلدی . مفتی جدید ، بونلرك دفتردن اخراجی مشروع اولدیغنی بیان ایتدی . صدراعظم ، مفتینك بوجوابنی سپاهیلره بیلدیرمك و اطاعتدن اجتناب ایتدکلری تقدیرده خدمتلرندن چیقاریلوب دفترلری یاقیله‌جغنی واوك آیاق اولانلرك باشلری کسیله‌جکنی بیان ایله تهدید ایلك اوزره استانبول محافظه‌سنده‌کی عسکر ضابطلرینی سپاهیلره کوندردی . بونلر کیتدکدن صوکره حسن پاشا قاپیجی باشیلری کوزدن کچیره‌رك داود آغایی (مؤخراً سلطان عثمانك شهادتنده صدراعظم بولنمشدر) چاغیردی ؛ یانه قرق کشی آله‌رق مفتی صنع الله افندی‌یی ردوسه کیتمك اوزره کمی‌یه بندیرمسنی قولاغنه سویلدی ؛ قاپیجی باشی حمزه‌بك ایله دفتردار مراد افندی‌یی فراری قائم‌مقام محمود پاشانك سرای واموالنی مهر آلتنه آلمغه مأمور ایده‌رك یکی چری

(١) اشبو خط همایون مألی نعیادن آلنمشدر . (مترجم)

(٢) یویولده‌کی امرلره « مرد تیاری » دینلدیکی نعیادن آکلاشیلیور . (مترجم)

ضابطلرینه‌ده شهر قاپیلرینی قاپاملرینی امر ایلدی . یکی‌چری آغاسی فرهاد آغا آته بیندی ؛ عجمی اوغلانلرینی ، طوپجیلری ، جبه‌جیلری آلوب اوکنه‌کلن سپاهیلری داغیده‌رق زوربالرك باشلیجه قرارگاهی اولان ضربخانه قربنده‌کی قورشونلی خانی بوشالتدی . ایرته‌سی کون (۲۸ کانون ثانی ۱۶۰۳) [جمعه] حسن پاشا دیوانده وزیرلرك ، علمانك ، آغالرك تبریکاتنی قبول ایتدی . اوکله‌دن صوکره زوربا باشیلردن پویراز عثمان ایله اوکوز محمد صدراعظمك حضورینه کتیرلدی . صدر اعظمك اسکی سلاح آرقه‌داشی اولان پویراز عثمان جرمنی نادمانه اقرار ابتدی. آنجق مفتی صنع‌الله افندینك تشویقنه وشو فتنه‌نك احداثی ایچون اورته‌یه‌قونیلان اوتوزبیك آلتوندن حصه‌دار اولمق مقصدینه مبنی بوایشه کیریشدیکنی سویلدی . یالکز، برلطف اولمق اوزره قادینلرکی بوغلمیوب قلیچ ایله اولدیرلمسنی ایستدی(۱). صدراعظم ایکی زوربا باشی‌یی سرایه کوندردی ؛ بونلر پادشاهك حضورنده‌ده اعتراف ایلدیلر ؛ دوغری سویلدکلرینه مکافات اولمق اوزره باشلری کسلمکله اکتفا اولندی. محرکلردن دیکر اوچی‌ده بوحاله اوغرادی . جزمی ، قاپیلر قاپانمش اولمسنه رغماً ، کندیسنی تابوت ایچنده اسکداره نقل ایتدیره‌رك قاچمغه موفق اولدی؛ لکن طاغلردن کچدیکی صیره‌ده خدمتکارلری کندیسنی اولدیروب یانندهکی برقاچ بیك آلتونی آلدیلر.

(۱) پویراز عثمانك صدراعظم ایله مکالمه‌سی حقنده نعمانك افاده‌سی شایان تلخیص‌در: « صدراعظم — عثمان بك، بز سکا سفرده بوقدر التفات ایتدك؛ منصب، ترقی، خرحلق ویردك. نیچون دشمنلرمزله اتفاق ایتدك ؟ — پاشا ! بنم جرمم عذر قبول ایدر برشی دکلدر . یالکز کمال احسانکزدن رجا ایدرم که بنی قادینلرکی کمند ایله بوغدیرمیوب قلیچ ایله اولدیریکز ! — الله اسیرکه‌سین ! سنك کبی بریکیت هیچ اولدیریلیرمی ؟ [صدراعظم بونی صمیمی دکل ، پویرازی اغفال ایچون سویلیوردی] خصوصیله که سنی کندی حالکه براقامشلردر ؛ لکن ارباب فساده تابع اولمغه سبب نه‌ایدی ؟ هله‌بوراسنی سویله! — استانبوله کلدیکم زمان بن بونلردن چکنمك ایستدم ؛ کاتب جزمی وباشقه‌لری باشمه اوشوب (عثمان بك ! بوایش اولمش، بتمشدر. شیخ‌الاسلام، وزیرلر، قاضی عسکرلر، ارکان وکبرا بزمله برابردر؛ سن قاریشمازسه‌ك ضرر کوررسك !) دیرلردی؛ برکون مفتی صنع‌الله افندینك مکلف برضیافتنه کوتوردیلر ؛ زوربالرله برلشدیکم اوراده وقوع بولدی. بنه اختلاط ایتدم . صوکره محمود پاشا بنی چاغیردی؛ (عثمان بك ! جمهوره مخالفتك معناسی یوقدر ؛ خصوصا که بولداشلره اوتوز بیك فلوری حاضرلاندی؛ اوندن‌ده محروم قالیرسك !) دیدی . سوز بورایه کلنجه صدراعظم، مفتی ابوالیمن مصطفی افندی بوایشك ایچنده‌اولوب اولمادیغنی صورمسیله پویراز یمین ایده‌رك (او، اوته‌کیلردن زیاده چالیشیوردی) دیدی.» پویرازك سوزلری کندیسنی قورتارمق مقصدیله‌در، بنابرین تمامیله شایان اعتماد دکلدر . (مترجم)

مفتی صنع الله افندی وقائم مقام پاشا بازرکان جامعی قربنده کی خانقاهده کیزلنه رك اوراده امنیت وصحابت بولمشیدی (١) . بو دفعه سپاهیلرك عصیانی شوصورتله یکی چریلر طرفندن باصدیرلمش ، وشوحال ایکی عسکر آره سنده ناقابل زوال بر خصومت براقمشدر (٢) اوزمانه قدرعصیانه قارشی بحق شدت کوسترمش اولان صدراعظم، زوربالرك پریشان اولملرینی اغراض شخصیه سنی اجرایه وسیله اتخاذ ایتدی. برکون حضور شاهانه دن چیقارکن طرناقجی حسن پاشانی دردست ایتدیره رك اعدامنی امر ایتدی(٣)؛ ساعتجی حسن پاشانی طربزونه سوردیردی؛ قائم مقام سابق خادم حسن پاشانی یدی قلعه ده حبس ایتدی؛ برقاچ دفعه جنالهیی ده(٤) اعدام ایتمك ایستدیسه ده پادشاه مساعده کوسترمدی . بونك اوزرینه صدراعظم منفعل اولهرق برهفته دیوانه کلمدی؛ مصالح جاریه جراح محمدپاشا ایله رئیس حمزه بك زاده طرفندن کوریلوردی. یمشجی حسن پاشا اسباب سقوطنی کندیسی حاضرلادی ؛ پادشاهك التفات کرده لرینه وحتی کندیسنك اك ایی دوستلرینه اهمیت ویرمه مکه باشلادی؛ نهایت مفتیلکه کندیسنك کتیرمش اولدیغی ابوالیامن، یکی چری اغاسی فرهاد اغا، راصیه خاتونك اوغلی مصطفی پاشا، قیزلر آغاسی عبدالرزاق آغا یوز چویردیلر ؛ حتی خصومت کوستردیلر .

صدراعظم ایله یکی چری اغاسنك بربرینه خصومتلری شووقعه دن چیقدی : فرهاد اغا، حافظ احمد پاشانك اموالنی صاندیردیغی زمان خزینه نامنه مزایده ده حاضر

(١) نعیمانك روایتنه کوره خانقاهه التجا ایدن یالکز قائم مقام کوزلجه محمود پاشادر : «صوفی زینه کیروب زنجیرلی سرو سمتنده متمولاتدن حاجی خسرو بکك یاپدیغی جامع، — که بازرکان جامعی دیمکله مشهوردر — جوارنده خانقاهده عارف بالله شیخ رمضان حضرتلرینه التجا ایلمش؛ طلبکارلر واروب مشتبه اولغله سچلمدیکی معروفدر » ج١، ص٣٢١، نعیما (مترجم).

(٢) «صدراعظم، آت میدانندهٔ علامت شادمانی اولهرق ١٠٠ قربان کسدیرمش، حیاتنك سلامتندن وسپاهیلرك تنکیلیله حصوله کلن مسرتندن دولایی یکی چری یلره ٢٠,٠٠٠ التون وعد ایتمشدر .» شباط ١٦٠٢ ، وندیك خلاصه ی .

(٣) حسن پاشا کمال غرورندن سومدکلرینی جزئی بهانه ایله اولدیرر اولدی . ازجمله برکیجه یکی چری اغالغندن چیقمه علی اغانی سببسز یوغدیردی . طرناقجینك جرم معلومی اولمقسزین اعدامی ده ایرتهسی کون وقوع بولدی. اوزمان عزمی زاده حالتی افندی شوقطعه یی سویلدی:

عجب اولماز بوروزماتم ایچون کربلادن اکر دینلسه شدید !
نه علی قالدی، نه حسن، نه حسین؛ بریزید ایتدی جمله سینی شهید !

(نعیما، ص ٣٢٢ . مترجم)

(٤) « زوربالرله متفقدر » دیه رك. نعیما. (مترجم)

بولنان دفتردار بوغاچه‌زاده، بودرلو مصادره‌لرك آغا واسطه‌سیله دکل، مالیه واسطه‌سیله اجراسی لازم کله‌جکنی ادعا ایتدی. فرهاد اغا ایسه « ن‌شاءالله یاقینده سنك‌ده، سنی کوندرنك‌ده اموالنی مزایده ایده‌جکم » جوابنی ویردی. دفتردار بوسوزلری برقات دهاشدتلندیره‌رك صدراعظمه نقل‌ایتدی. برقاچ‌کون صوکره صدراعظم اغا ایله برابر بولنه‌رق: «ان‌شاءالله سنی یاقینده برسنجاق بکلکنه (۱) کیتمکه مجبور ایده‌یم » دیدی. حسن پاشانك بویوله دیکر سوزلری وفرط غروری هرکسی متنفر ایتمشیدی. دشمنلری اتفاق‌ایله پادشاهه‌ووالده‌سلطانه صدراعظمك معاملات خودسرانه‌سنی برتفصیل سویلدیلر. ذات شاهانه‌حسن‌پاشانك بیان‌اولنان فعالی واقع اولوب اولمادیغنی علمادن تذکره‌لرله صوردی. بوندن معلومات آلمش‌اولان صدراعظم‌مفتی‌یه نه‌جواب‌ویردیکنی سؤال ایلدی؛ مفتی «غیرواقعدر» دیه‌رك جواب ویرلدیکنی بیان‌ایلدی. لکن‌حسن پاشا خط شریفی طلب ایدنجه مفتی « ضایع ایتدم » دیدی ؛ ایشته بوصیره‌ده آره‌لرنده‌کی کیزلی‌خصومت شکل‌علنیت آلدی. مفتی، یکی چری‌اغاسی، قیزلر اغاسی صدراعظمی والده سلطان ایله محمد ثالثك نظر توجهندن دوشورمك ایچون اللرندن کلنی یاپدیلر . حسن پاشانك والده‌سلطانی اوزاقلاشدیرمق نیتنده اولدیغنی، مواعید ونقود ابذالیله یکی‌چریلری کندی طرفنه قازانمش بولندیغنی، اکر مهرهمایون‌طلب اولنه‌جق اولورسه ویرمیه‌جکنی‌سویلدیلر. بوالقاآت، والده‌ایله پادشاه نزدنده تمامیله قبول اولندی. برکون محمدثالث ــ عصیان وقوعنده النجا ایتمك اوزره شهرك‌خارجی محلاتی نهایتنده والده سلطانك یاپدیرمش اولدیغی ــ داودپاشا سرایینده ایکن صدر اعظم بعض مستعجل ایشلر ایچون حضوره قبولنی ایستدی (۲). دیوان‌کونی عرض ایتمك اوزره انتظار ایتمسی حقنده ویریلن جواب ، التفاتدن سقوطنی بیلدیردی . ٤ تشرین اول ۱۶۰۳ (۲۷ ربیع‌الاخر ۱۰۱۲) ــ که بردیوان‌کونی ایدی ــ ایلك اوکجه یکی چری اغاسی حضوره قبول‌اولندی؛ اوندن‌صوکره قاضی عسکرلر، وزیرلر قبول اولنوب الك صوکره صدراعظم کیردی؛ هروقت‌پادشاه‌ایله مدت مدیده‌ملاقات

(۱) صدراعظم « یانیه بکلکنه محتاج ایده‌یم » دیمش. اکلاشیلان یانیه‌نك مخصصاتی پك آزایمش . فقط بومکاله‌یی صدراعظم فرهاد آغا ایله دکل ، بوندن صوکره اسمی کله‌جك یکی چری اغاسی قاسم اغا ایله یاپمشدر. نعیما (مترجم)

(۲) « پادشاه، والده سلطانك اغتشاشدن قورقوسنه واونك توصیه‌سنه مبنی داود پاشا قربنده بر سرای انشا ایتدیردی » کانون ثانی ، ۱۶۰۱ ، وندیك خلاصه‌سی .

ایدرکن بودفعه برقاچ دقیقه‌دن زیاده طورمادی. حسن پاشاوالده سلطانه‌کاغدیازمق ایله مشغول ایکن اقشام تقرب ایدوب اقشام نمازینی قیلدیغی صیره‌ده قاپیجی باشی ترك احمد عزلنه دائر برخط همایون کتیردی ؛ درحال حرمی سلطانه عائد اولان سودایجه‌ده‌کی باغچه‌یه کیتدی . یکی چریلر صدراعظمك عزلنی خبر آلنجه عاناً آیاقلاندیلر ؛ اغالرینی خانه‌سنده حبس ایله مفتی وقاضی عسکرلره حسن پاشانی ابقا ایتدیرملریی ، وعکسی حالنده خانه‌لرینی یغما واحراق ایده‌جکلرینی سویلدیلر. یکی چری اغاسی، صدر اعظم قائم‌مقاملغنه تعیین اولنان جراح محمدپاشایه التجایه موفق اولمشیدی؛ یکی چری اغالغی ترك احمداغایه توجیه یله‌یکی چری اغاسی قاسم اغایه‌وزارت ویرلدی؛اصلی بوسنه‌دن اولوب مالقووچ[مالقوچ]خاندان مشهورندن بولنان مصروالیسی یاووز علی پاشاء دولتك اك‌بیوك مسندینه‌نصب اولندی. یکی چریلرك طغیانی یکی اغالرینك ویکی ضابطلرینك مداخله‌سیله‌با صدیرلدی. اون کون‌صوکره طواشیلرسودلیجه‌یه کیده‌رك حسنی سلطانك دائره‌سندن(۱)چکوب چیقاره‌رق خندان اغابانجه‌سنده بوغدیلر(۲). رئیس‌یازیجی زاده حمزه (مقدما میشلك ایلچیسی‌دیمویه اردودن استانبوله‌رفاقت ایدن ذاتدر) یمشجی حسنك علمایه ویرلین براتلر ایچون خرج آلمسنه سبب اولمسندن دولایی عزل اولندی : حمزه، کلی‌فداکارلق‌ایله محبسدن قورتلدیسه‌ده مأموریتی کاتب « میم » چلبیه ویرلدی . مفتی ، جراح محمد پاشانك تقریس ایله

(۱)سلطانك اوطه‌سنك موصاندیره‌سنده بولوب دیشاری چیقاردیلر. نعیما، ص ۲۳۷. (مترجم)

(۲) یمشجینك. اعدامنه «اول حسناته‌موته» تاریخ دوشورلمشدر. صنع‌الله‌افندینك دامادی اولان غنی‌زاده یمشجینك غرضنه اوغرادیغندن‌شو بیتی ترجیع‌بند اتخاذ ایده‌رك برنظم‌سویلمشدر:

حسنك عزلی حسن، قتلی دخی مستحسن دوشسه تاریخی نوله قتل‌یمشجی‌احسن.» ۱۰۱۲

نعیمانك ایمالرینه وپچوینك (طبع استانبول، ص ۲۵۶) تصریحنه کوره یمشجی حسن پاشا ، یکی جریلرك مفتی صنع‌الله افندی‌بی سریر خلافته اجلاس ایتمك‌ایتنده بولندیغی عرض‌ایتمیدی. پویراز عثمانك سویلدیکی احوال وعلی‌الخصوص اوتوزبیك فلوری هپ بومقصدی تأیید ایدر؛ یاخود پویرازه اویله سویلتدیرلمشدر . محمدثالثه برکره یووهم القا ایدیلنجه باشقه‌لرندن‌دخی توهم ایتمسی طبیعی ایدی. بنابرین‌حسن‌پاشا، صنع‌الله افندی‌ایچون قازدینی‌قویویه دوشمشدر. برکون حسن پاشا حضور همایونه کیردیکی زمان نقاش حسن اغایه دیشاری چیقمسنی‌اشارت ایتمش ، ونقاش تردد ایلدیکندن حسن پاشا کندیسنی سرایدن اخراج ایتدیرمش ایدی ؛ حال‌بوکه نقاشك چیقمایشی ارادهٔ سنیه‌یه مبتنی ایدی (نعیما، ج ۳۲۳). بووقعه‌ده کوستررکه پادشاه، حسن پاشادن توهم ایلمشدر صنع‌الله افندینك اویله برتصوره بولنمسی دلائل قطعیه‌یه مقارن اولمادینی کبی بویله برفکر ، تدبیر واحاطه‌دن محروم اولان یمشجی حقنده بیتون مستبعددر . (مترجم)

معلول اولدیغی ایچون مصالح دولتی توقیعی واسطه‌سیله کوردردیکنی ؛ حال‌بوکه قائم‌مقام وظائفنك وکیل ایله دکل ، اصیل طرفندن ایفاسی لازم کله‌جکنی عرض ایتدی ؛ یکی چری اغاسی قاسم پاشا او موقعه کتیرلدی . قاسم ، مفتی ایله امتزاج ایده‌رك ادارهٔ اموری النه آلدی (۸ جمادی‌الاخری ۱۰۱۲ — ۱۳ تشرین ثانی ۱۶۰۳) . یکی صدراعظمك مصردن کلمکده اولدیغی خبر آلنه‌رق مهر همایون قیللی دیلسز ایله کوندرلدی . یاووز علی پاشا ، مصر ایالتنده پیری بکی براقه‌رق بر فرقهٔ عسکریه ایله سوریه واناطولیدن کچدی. بتون مدت سفرنجه اعدادلرله، دیکر شدتلی تدبیرلرله — شدته دلالت ایدن — نامنه لیاقتنی اثبات ایلدی . شام والیسنك حال عصیانده بولنان عسکرینی اطاعت ایتدیرمك ایچون تهدیدی کفایت ایتدی . آطنه‌ده اسایش مختل اولمش‌اولدیغی ایچون زوربالردن برطاقمنك باشلرینی، برطاقمنك‌ده اللرینی کسدیردی ؛ قونیه‌یه دخولنده، استقبالنه کلمش اولان خسرو، پیاله ، ابراهیم ، بوستانجی باشی علی پاشالره — اوطرفلری تعدیلریله بی‌زارایتمش اولدقلری جهتله — آغیر بر جزایه اوغرامامق ایچون شهردن چیقملرینی امر ایلدی . غورغور نامنده بر شقی — که النده طاشیمق معتادی اولان اوطوندن معمول طوپوزی کچدیکی شهرلرك دیوارینه چاقه‌رق آغیرلغنجه پاره‌ایستردی (۱) — آق شهرده یاووز علیه اطاعت کوستردی. غورغور، یاوزك اوزنکیسنی ایرکن صدراعظمك بر اشارتیله باشی اوچورلدی .

اناطولیده باشلیجه رئیس‌اشقیا اولان قره یازیجینك قارداشی دلی‌حسن، یدی آی اول کدخدامی شاه ویردیی استانبوله کوندروب طرناجی باشی (۲) حسین واسطه‌سیله نائل عفو اولدقدن باشقه عصیانه کفارةالذنوب اولمق‌اوزره خرستیانلره قارشی محاربه ایتمك ایچون بوسنه والیلکنی استحصاله موفق اولمشیدی . معیتندن درت یوز کشی کونده طقوز اچه ایله پادشاهك سواری محافظلری آره‌سنه قید اولندیلر (۳) ؛ دلی حسن کلیبولیه وارنجه اورخانك اوغلی سلیمان پاشانك

(۱) بو طوپوز ، یوز بیك غروش آغیرلغنده ایدی . [برکت ویرسین‌که اووقت هنوز بانقنوت یوق ایدی]

(۲) طورنجی باشی ؛ طیرناجی باشی دکل . (مترجم)

(۳) « علوفه‌جیان یمین وغربای‌یمین ویساره الحاق‌اولندی » . نعیما ، س۳۲۵. (مترجم)

قبرنده اوتوز قربان کسدی (۱) . اون بیك کشی یه بالغ اولان اردوسی البسهٔ غریبه‌ده هردرلو اشخاصدن مرکب ایدی؛ برطاقمی یاری چپلاق اولوب بیونلرنده بوغازلرنده، حمائللرطلسملر وارایدی؛ برطاقمنك‌ده، قادینلر کبی، اوزون ومتموج صاچلری اولدیغی حالده‌قارغی‌ایله مسلح‌اوله‌رق بونلرك اوجنده بیاض بزپارچه‌لری واوزنکیلرنده‌حمائل‌ودوه کمیکلری آصیلمش‌ایدی (۲) دها آق‌دکیز بوغازینی‌مرور ایتمه‌دن، اناطولیدن کچدکلرینی قتللرله، حیدودلقلرله عالمه طویورمشلردی؛ ادرنه‌یه، فلبه‌یه، صوفیه‌یه کیدرکن‌ده‌اعتیادوحشتلرندن برشی‌دکشدیرمدیلر. دلی‌حسن، اوسك کوپریسنده — قیشی‌بلغراددده چیقارمش، وبوسنه‌نك مجارستان‌سفرینی آچمش‌اولان — سردار لالا محمد پاشا اردوسنه التحاق ایتدی . قریم خانی ، دلی حسنك ارقه‌سنه طاقلمش اولان بواسمی نامعلوم غلبه‌لکی کورنجه برسنجاق آلتنده حرب ایتمکدن امتناع کوستردی . سرعسکر ، کندیسنك اقرباسندن ومحرملرندن مورخ پچوی ایله دفتردار اکمکجی زاده‌یی خانه کوندردیسه‌ده تأثیری اولمادی ؛ قارداشی سلامت کرای ، محمد کرای ، شاهین کرای اناطولیده اشقیا ایله برلکده جنك ایتمش، وبونلرباب همایوندن نائل‌عفو اولمش اولمقله‌برابر خان سوز دیکله‌میه‌رك قریمه‌دوندی (۳۰ ذی‌القعده ۱۰۱۲ — ۱۱ مایس ۱۶۰۳) [*] . سرعسکر ایله دلی حسن ، دشمنك ذخیره قویغه چالیشدیغی پشته اوزرینه یوریدیلر. عثمانللرله ایمپراطور اردوسی آره‌سنده وقوع بولان شدتلی بر محاربه‌ده درویش پاشا ایله اناطولی اشقیاسندن التی بیك کشی میدان حربده قالدی (۲۷ ایلول) ؛ تشرین اولك آلتیسنده وقوعه کلن باشقه برمحاربه‌ده دشمن طرفندن یوزلرجه همیدوکلر اتلاف ایدلدی. موسمك ایلریله‌مسی بالمجبوریه حرکات حربیه‌یه فاصله ویردیکندن لالا محمد ، بودینك مدافعه‌سنی روم ایلی بکلربکی مرادپاشایه واوسکك مدافعه‌سنی بوسنه والیسی دلی حسنه براقدی؛ اناطولی عسکرینی یوردلرینه عودت ایتمك اوزره

(۱) « عاصی حسن آسیادن کلیبولی‌یه کچدکده تربهٔ سلیمانیده اوتوزقربان کسدی » . وندیك مناسباتی ، ۱۱ تموز ۱۶۰۳

(۲) بو قیافتده دنیا طوره‌لی بر عسکر دها کورلمش دکل ؛ کیمنك اوزنکیسنه بر دوه اردله‌سی آصلمش ؛ کیمی چپر چپلاق . آرقه‌سنده ایکیشر دیزی حمائل کبی زیللر دیزلمش ؛ کیمی عریان وقبا باش (باشی آچیق) ؛ کیمنك باشنده زنط [؟] ؛ کیمنك بالدیری چپلاق ، واللرنده برر قارغی مزراق ، اوجنده ایکی قاریش بز پارچه‌سندن بایراق . پچوی ، ج ۲ ، ص ۲۷۱ . (مترجم)

ترخیص ایده‌رك کندیسی‌ده بلغراده چکلدی . بر طرفدن اناطولی عصیانلریله ، مجارستان محاربه‌سیله خون آلود اولان بوسنه ، بر طرفدن‌ده پادشاهك بر شهزاده‌سنی اولدیرمسیله لکه‌دار اولمشدر . فکر جنك جویانه ایله متصف بر دلی قانلی اولوب کندیسندن پك بیوك شیلر امید ایدلمکده اولان شهزاده سلطان محمود برقاچ دفعه‌لر باباسندن اناطولی اشقیاسی اوزرینه کوندرلمسنی ایستمش ایدی . بو طلب ، وبرده برشیخك شهزاده‌یه قریباً جلوسنی خبرویردیکنه دائر قیزلراغاسنك افاده‌سی سلطان محمودك باعث فلاکتی اولدی . شهزاده‌نك والده‌سی ، شیخ ، اونلرله متفق اولمزندن اشتباه اولنان آدملر محبسه القا ، وبر آی صکره اقنا اولندیلر (۱). احتمال که‌نداشدی عائله‌سندن اولدیغی ایچون، نداشلی (نداژلی) دینیلن مدرس صاری عبدالرحمان — عصر سلیمانیده قابض کبی — دیوانده قتله محکوم اولدی. بوبابده‌کی حکمی قاضی عسکر اخی‌زاده‌واسعد افندیلر ویردیلر. طرناقجی حسن پاشا ، بوحکمك اسبابنی سؤال ایتمسی اوزرینه اسعد افندی شوتذکره‌یی یازمشیدی: « بنم سلطانم ، نداژلی خصوصی سؤال‌بیورلمش؛ بویله زندیق کورمدم؛ حشر ونشر وجنت وجهنمی وثواب و عقابی بالکلیه انکار ایدوب ، (اولیس الذی خلق السموات والارض بقادر) نص کریمنه نه دیرسك ؟ دیدم؛ (قادردر ، لکن وقوعه کلمز ، دیدی . بوکارخانه‌یه زوال احتمالی یوقدر ، دیرسك ، (یوم تبدل الارض غیر الارض والسموات مطویات بیمینه) نصوصنه نه دیرسك ؟ دیدم . تأویلی وتوجیهی واردر ؛ مراد ینه بو نشئه‌ده اولان احوالدر ، دیدی . (یوم یکون الناس کالفراش المبثوث وتکون الجبال کالعهن المنفوش) نه‌دیمکدر ؟ دیدکده طاغلر کبی آدملر عالمده پریشان اولورلر دیمکدر ، دیدی . دخی چوق

(۱) مورخ پچوی صدر اعظم حافظ احمد پاشادن ، حافظ احمد پاشا سلطان احمددن نقل ایدرکه : جلالیلرك عصیانی ، قزل باشك طغیانی وزیرلر طرفندن پادشاه مرحومه [محمد ثالث] اسماع اولندقجه پك متألم اولور ، یمکدن ایچمکدن کسیلیر ایدی . سلطان محمود بو حالاری کوردکجه « پادشاهم ، نی کوندر ؛ عسکره سردار اولهیم ، هپسنك حقندن کلهیم » دیردی . سلطان احمد روایت ایدیورکه : « بن بویله سوزلر سویله‌مسنی اخطار ایدردم ؛ لکن فرط حمیتی جهتیله فائده‌سی اولمازدی . » پچوی « اما شهزاده‌نك اعدامی پادشاه ایچون متیمن اولمایوب کندیسنك‌ده متعاقباً وفات ایتدیکنی » یازار . اون طقوز قارداشنی اولدرمش اولان محمد ثالث، سلسلهٔ جنایاتی اوغل قانیله توشیح ایتمك‌لازم کلیردی . (مترجم)

نصوص قویه ایله شبهۀ ردیئه‌سن ازاله وقبول حقه اماله قصدایلدك. مجال اولمادی. بومرتبه زندیقدر ؛ قصور عقلنده اگرچه شبهه یوق، فاما دائرۀ تکلیفدن خارج اوله‌جق قدر مجنون دکل ایدی ؛ زعمنجه خیلی ادارۀ بحث ایلدی . مجنون تأویل نصوصه قادر اولماز ؛ زندیقلك ایسه بعدالاخذ توبه‌سی مقبول اولمایوب بلاتأخیر قتلی واجب اولغله شرع شریف موجبنجه قتلنه حکم اولندی . حضرتکز حاضر اولسه‌کز کندی الکز ایله قتلی جائز ایدی . کندی زعم فاسدنجه دنیابلاسندن خلاص اولدی . مسلمین دخی الدن ودین اسلام دیلندن خلاص بولدی (۱) ».

بوسنه والیسی حسن پاشا عسکرینك محوینه شاهد اولان ۱۵۹۳ سنه‌سی عثمانلی تاریخنده « بوزغون سنه‌سی » ، ۱۶۰۰ سنه‌سی ایسه « طغیان سنه‌سی » (۲) عنوانیله معروفدر . پای تخته‌کی سپاهیلرك وآناطولیده خاچ اوه فراریلرینك عصیانه ایران حدودنده یکی برطغیان انضمام ایتمش ، وبوده ایکی قومشو حکومت آره‌سنده اشتعال نائرۀ حربه سبب اولمشدر . شاه عباسك ، دولت عثمانیه ایله قطع مناسبته تشویق ایچون اوروپانك باشلیجه سرایلرینه کوندردیکی مأمورلر دها زیاده موفقیت کورسه ایدیلر ایران علیهنه حرکات خصمانه بلکه برایکی سنه اوّل باشلاردی . شاهك ابعاث ایلدیکی حسن وآنتوان شه‌رلی نامنده بر انکلیز بتون اوروپایی دولاشوب افندیلرندن فرانسه قرالنه ، وندیك دوجنه ، ایمپراطوره ، طوسقانه غران دوقه‌سنه ، پاپایه مکتوبلر کوتورمش ، وکندیلرینی ترکلر علیهنه برمحاربه ایچون صیقشدیرمش ایدیلر. ایمپراطور ، شاهه زالوکه‌نیلی آیه‌ن(استفان) قاقاش نامنده برینی کوندرمش ایدی. قاقاش، یولده اتمام حیات‌ایدوب برسیاحتنامه براقمش ، وبو اثر کاتبی یابه‌للی ژورژ تەکتاندەر طرفندن بزه‌ایصال ایدلمشدر(۳). اعلان حربدن صوکره بربرینی متعاقب ظفرنامه‌لرله فرانسه و المانیا سرایلرینه کوندریلن اوچ ایران سفارتی[۲] اولکیلردن زیاده برشیئه نائل اوله‌مادیلر. ایلك

(۱) بوتذکره نعیماده ، ص ۳۲۶، وکاتب چلبینك فذلکه‌سنده ، طبع استانبول، ص ۱۸٤ ، مندرج‌اولغله عیناً آلندی. ندائی‌عبدالرحمان، استانبولده بهرام کدخدامدرسه‌سنده خارج پایه‌سیله مدرس ایدی . (مترجم)

(۲) «بیك اون ایکی سالی‌که سنۀ بنی ایله معلمدر » نعیما ، ص ۳٤۰ . «بنی» کلمه‌سی ابجد حسابیله ۱۰۱۲ یی کوسترر . (مترجم)

(۳) التەنبورغده باصلمشدر ، ۱۶۱۰ .

شرارهٔ حرب تبریزده ظهور ایلدی ؛ بو شهرده کی عثمانلی محافظلری هر درلو قواعد انتظامی اونوده رق آذربایجانی وکرد شاه قولی اوغلی سلماس حاکمی غازی بکك مملکتنی یغمایه قویلدیلر . غازی بك شاه عباسك یانده قاچدی ؛ شاه ، بوکا خان عنوانیله قاووق، قلیچ ، کمر (۱) ویردی. تبریز ونخجوان عساکر مجتمعه سی کرد غازی نی قارنی یاریق نام قلعه سنده محاصره واوراده طرد ایلدیلر (۲). غازی، ایکنجی دفعه اوله رق شاه عباسه التجا ایلدی . شاه برقاچ بیك سواری ایله برقاچ کونده اصفهاندن تبریزه کیتدی ؛ اردبیل خانی ذوالفقاردہ برقاچ بیك کشی ایله شاهك اردوسنه التحاق ایتدی. صوفیان کوی قربنده، ۲۲ ربیع الاخر — ۲۸ ایلول ۱۶۰۳، بر محاربه ده عجملرك کثرتندن دولایی عثمانلیلر مغلوب اولدیلر (۳) ؛ تیمورجی اوغلنك مغلوبیتی شوبوزغونلغی ایجاب ایتمش ایدی. سابق نخجوان بکلربکی محمود واخسخه بکلربکی خلیل پاشالر مقتولین آره سنده بولندیلر ؛ تبریز والیسی علی پاشا اوقدر شجاعت کوستردی که شاه عباس بیله پارلاق برصورتده تقدیر ایتدی (٤). عثمانلیلرك مغلوبیتی تبریزك سقوطنی انتاج ایتدی ؛ لکن یکرمی کون محاصره دن صوکره تسلیم اولدی (۱۵ جمادی الاولی — ۲۱ تشرین اول). ۲۵ تشرین اولده شاه عباس تبریزدن نخجوان وروانه توجه ایلدی . بووقایع اوزرینه قصاب حاجی، مسقط رأسی اولان اردوباله شهرینی، چراغ سلطان ده جولفا، اولنجه، جوان شیر بلده لرینی عثمانلیلردن آلمش ایدیلر (۵) . لکن وان والیسی شریف پاشا اردوبادی ضبط و قصاب حاجی یی دردست ایتدیردی ؛ بونکله برابر شاهك نخجوان وروان حقنده کی تصوراتی بتون عثمانلی عسکرینك روانه طوپلانمسنی ایجاب ایتمشدی ؛ نخجوانك دیواری طوپراقدن واستحکاملری ضعیف اولمغله ترکنه مجبوریت کلدی؛ روانك

(۱) تاج وتیغ وکمر . نعیما ، ص ۳٤۲ . (مترجم)

(۲) عثمانلیلرك قارنی یاریق قلعه سنه جکرکاه اوله جق ایشلر کچدکارینی محصور کوردکده ترك فرزند وعیال ایله بالای جداردن کندی یی پرتاب وجانب شاهه شتاب ایتدی . نعیما ، ص ۳٤۳ (مترجم)

(۳) صوفیان قربنده ازبنت موقعی ، ایرانیلر ۱۵۰۰۰ ، بزمکیلر ۱۵۰۰ . نعیما . ص ۳٤٤ (مترجم)

(٤) علی پاشا نهایت اسیر ارمشیدی . « قابورغه سی قالین » نامنده بری ده التمش دشمن اولدیردی ؛ عجملر اوشوشوب شهید ایلدیلر . نعیما . (مترجم)

(۵) بزم تاریخلرده « جلها » و « النجه » در ؛ جوان شیر عیناً مندرجدر. (مترجم)

ایسه آراس نهرینك چمدیکی طرفی بش یوز ذراع طولنده بردیوار ایله احاطه اولنه‌رق بونك انشاآتنده اوقدر سرعت کوسترلدی‌که شاه کلمه‌دن بیتدی . عباس، روان والیسنه کوندردیکی بر مکتوبده بر چوق طفره‌فروشاقلر ایده‌رك نخجوانك تسلیمیت کوسترمسندن‌دولایی افتخار ایلکده وروانك تسخیرینی‌ده اولمش، بیتمش برشی عد ایده‌رك قیشی، هنوز عثمانلیلر النده بولنان کنجه وقره‌باغده چیقاره‌جغنی یازمقده ایدی. شریف‌پاشا، برجواب ویرمکسزین بومکتوبی استانبوله کوندردی؛ جوار ایالتلرندن‌ده امداد ایستدیسه‌ده آلهمادی. ٦ تشرین‌ثانی (١١ جمادی‌الاخری ١٠١٢) ده نصفی تولنمکی یاخود کوك‌طولاق دینیلن طاقمدن اولمق‌اوزره التی بیك عجم وبرمقدار کردن مرکب اولان دشمن اردوسی روان اوکنده کورندی ؛ غازینك قارداشی سیف‌الدین، مقدما عثمانلی‌طرفندن کندیسنه بکلك ویرلمش‌اولان شیخ حیدر ، نخجوان فتحنده عساکر عثمانیه ایله برابر بولنان علاءالدین بك ، ماکویه حاکمی مصطفی بك ، آلشکرد بکی قلیچ بك ، بو طرفدن اوته طرفه قاچان برکشاد بکی فرخ روز بك ، زینل بك ، کردلر ایله برلکده ایران شاهنك امری آلتنده جنك ایدیورلردی؛ شاه‌عباس، چادرینی « محنت تپه‌سی » دینیلن تپه‌نك اوزرینه قوردردی . روان والیسنك استمداد ایچون وان والیسنه کوندرمش اولدیغی اولاق شوره‌کلده عجملرك النه دوشمش ایدی. شاه بوآدملك یانینه عثمانلیلرله مذاکره‌یه کیریشمك اوزره ملا یحیی‌بی قاته‌رق کوندرمش و اله کچن مکتوبك آرقه‌سنه‌ده شوسوزلری یازه‌رق ملایه‌ویرمش ایدی : « تدابیرصائبه‌کزی جناب‌حق مبارك ایتسین ! بوفکر فاسددن واز کچکز . سزه معاونت محالدر . بتون اهالی مملکت بکا مخالفتدن‌واز کچه‌رك عرض مطاوعت ایتمشلردر. بوکاغدك اله کچمسی‌ده بوکا دلالت ایدر ؛ بوندن صوکره مکتوب‌ده کوندره‌مزسکز ؛ قلعه‌یی تسلیمدن باشقه سلامت چاره‌سی یوقدر ». اوچ‌خروج حرکتنده (١) عجملری مغلوب ایتمش اولان شریف‌پاشا، شاهك لافزنلکنه اهمیت‌ویرمیوب یحیی‌بی عثمانلی‌مورخلرینك تعبیری وجه ایله احمقه یاقیشان جواب ایله (٢) ، یعنی سکوت ایله اعاده ایلدی .

(١) فذلکه ق ١١٧و١١٨. نعیما، ص١٨٧. بواوچ هجومك برنجیسی ١٢ جمادی‌الاخری (١٨ تشرین ثانی) ، ایکنجیسی ١٧ جمادی‌الاخری ، اوچنجیسی‌ده بر قاچ کون صوکره برجمعه‌ایرتەسی وقوع بولمشدر .

(٢) جواب الاحمق السکوت ؛ جواب احمق خاموشیست . بونك ترکجه برنظیری‌ده واردر : « یاکشاغك حقندن صاغیر کلیر . » (مترجم)

کندیسنه اهمیت ویرمك ایستین یخشی ، شاهك مکتوبی مهر شاهی ایله محتوم ووزیرلرطرفندن ممضی اولمادیغی ایچون جوابسز قالمش اولدیغنی افندیسنه سویلدیکندن وزیر ایله ایرانده معتمد الدوله دینیلن ناظر وقوروجی باشی (عسا کر محافظهٔ شاهی جنرالی) طرفندن ممضی برایکنجی مکتوب ویرلدی . بونده شاه ، شریف پاشایه سریعاً تسلیم اولمسنی اخطار ایدیوردی . والی ، جواب یرینه قائم اولق اوزره ، یخشیبه شوسوزلری سویلدی : « قلعه‌نك هرطاشنه بزدن برباش کیتمدکجه، قزلباش باشلرندن‌ده قله‌لر یاپلمدقجه روانك دتجی محالدر » . یخشی عودت ایدرکن محافظلردن برقاچ عسکرك النه کچه‌رك خنجرله اولدیرلمشدر . روان وطربزون والیلرینك عریضه‌لری شاه عباس ایله مصالحه‌نك انقطاعنی ، تبریز و نخجوانك ضیاعنی ، تبریز واخسخه والیلرینك میدان حربده قالدیغنی ، تبریز والیسنك اسارتنی استانبوله اعلام ایلمسی‌اوزرینه قائم مقام سنان پاشا، وزرا وعلمانی بربیوك مجلسه طوپلایه‌رق بونده طربزونده منفی بولنان ساعتجی حسن پاشا ایران سفری اردوسنه سرعسکر تعیین اولندی . برقاچ کون‌صوکره (۱۸ رجب ۱۰۱۲—۲۲ کانون‌اول ۱۶۰۳) پادشاه وفات ایتدی. اللی بش کون مقدم بردرویش ، سرایه عودتنی کوره‌رك اوکوندن اللی بش کون صوکره بربیوك فلاکته اوغرایه‌جغنی خبر ویرمش اولدیغندن احتمال که بوخبر کاهنانه‌نك فکر اوهام پرورینه تأثیرشدیدی مماتنی تعجیل ایتمشدر (۱) . محمد ثالثك خاله‌سنك قوجه‌سی اولوب اوچ دفعه مقام صدارتده بولنان سیاوش پاشا (۲) وقوجه‌سنك بغتةً آلنوب اولدیرلمسی عمرینك قیصالمسنی موجب اولان همشیره‌سی عائشه سلطان کندیسندن اولجه وفات ایتمش ایدیلر .

اگره وقائیزه فتحلرندن دولایی زمانی شعراسنك مداهنهٔ پرستشکارانه‌لریله سلطان محمد ثانی عصرینه تشبیه ایلدکلری محمد ثالث عصری برمقدر بی‌طرف نظرنده سلطنت‌عثمانیه‌نك انحطاطی دوره‌سنك باشلادیغنی کوسترر؛ فی‌الحقیقه‌نظامات

(۱) جمادی‌الاولانك ۲۲ نجی پازارایرتهسی کونی سلطان‌محمد ثالث سرایه کیدرکن بر مجذوب راست کلوب « اللی التی کون صوکره برحادثهٔ عظیمه ظهور ایده‌جکدر ؛ غافل اوله ، پادشاهم ! » دیه فریاد ایتمش ایدی. رجبك اون دردنجی پازار کونی ارتحال‌ایلدی. نعیمادن ، ج ۱ ، ص ۳۶۵ (مترجم)

(۲) فذلکه وندیك ایلچیسی راپوری « سیاوش پاشا وفات ایتدی؛ پادشاهك انشته‌سی ایدی ؛ اوچ دفعه صدارتده بولنمشدر. » تشرین اول ۱۶۰۲ ، وندیك مناسباتی‌خلاصه‌سی.

قدیمهٔ دولتك متمادیاً اخلالی وولایانده اولدیغی کبی اردوده فکر عصیانك انتشاری دولتی دیك براضمحلال اوچورومنه دوشورمکدن باشقه برنتیجه ویرمزدی. مراد ثالث زمانی صوقوللونك وفاتنده انحلال تخملری نمایان اولمش ایسه‌ده بونلر محمد ثالث زمانینده مضر میوه‌لر ویرمشلردر. دغدغهٔ جنك وجدال ایچنده دائما بر حیات عطالت واستراحت تمنیسنده بولنان مراد ثانی، فتوحاتیله، اوغلی محمد ثانینك قدرت عثمانیه‌یی تأسیس ایده‌جکی اساسلری تهیئه ایتمش ایسه اذواق شهوانیه‌یه وتسویه تسلیم نفس ایتمش اولان مراد ثالث، بالعکس دولتك قوانین اساسیه‌سنی اخلال ایتمکله عسکری وملکی عصیانلره کنیش بریول آچمش، وشوحال اوغلی محمد ثالث زمانینده بنای دولتك سقوطه باشلامسنی موجب اولمشدر. مراد ثانی ومحمد ثانی، سلیمانه قیاس اولنجه، خاندانلرینك الیوك حکمدارلری اولمادقلری کبی مراد ثالث ومحمد ثالث ده — کندیلریله خلفلرینك بعضلری وازجمله محمد ثالثك اوغلی وایکنجی خلفی اولوب جمله‌سندن زیاده شایان تأسف برحالده بولنان مصطفی آرده‌سنده بر مقایسه یاپیلنجه — اوحکمدارلرك اك فنالری دکلدرلر. محمد ثانینك وزیر اعظملری اولان بوسنه واغریبوزفاتحی محمود پاشا، قانوننامه صاحبی قره‌مانلی محمد پاشا، دولتك سعادتی شرف واستحقاقنی متبوعلریله برلکده مقاسمه ایتمش ایسه‌لر محمد ثالثك صدراعظملری وخصوصا خاچ اووه محاربه‌سی فراریلرینه قارشی شدت مفرطه‌سیله اناطولیده ایلك تخم عصیانی آتمش اولان جغاله وبکی‌چری وسپاهیلر آرده‌سنده اشعال نائرهٔ نفاق ایدن یمشجی حسن، اداره‌نك هرشعبه‌سنه کیرن انحلاله سبب اولمقده افندیلرینه اشتراك ایتمشلردر. انحطاط عثمانی مورخی قوچی‌بك، بوزمانی تیمار وزعامت وعسکرلك اصولنه الك بیوك رخنه‌لر ایراث ایدلمش برزمان اولمق اوزره اشعار ایده‌رك اکره فتحنك تاریخ وقوعی اولان ۱۰۰۵ سنهٔ هجریه‌سنی‌ده قوانین اساسیهٔ دولتك الك زیاده اخلاله‌وسعت ویرلمش برزمان‌اولمق اوزره اشارت‌ایدر. ۱۰۰۵(۱۵۹۶)دن اول — حرب زمانی، چیقارمغه مجبور اولدقلری آدملری اوچ کون ظرفنده طوپلایه‌بیلمك واون کون‌ظرفنده عزیمته‌حاضر بولنه‌بیلمك‌ایچون — تیمارو‌زعامت صاحبلری کندی اراضیلرنده اقامته مجبور ایدیلر؛ بیکدن یوز بیك اچه‌یه قدر اولان تیمار وزعامتلر دائما مملکتك بکلربکی طرفندن توجیه اولنوب سرای یوکا مداخله ایتمز، تیمار و زعامت اصحابی کندیلرندن اشتکایه هرسبب ویردکجه عزل اولنور ایدی. مابینجیلرك آرپه‌لقلری وسلطانلرك‌اورتو وترلك پاره‌لری(پاشماقلق)

هیچ برزمان برشخص ایچون سنوی طقوز بیك طقوز یوز طقسان طقوزاچه‌یی کچمز ، تیمار وزعامتلر هیچ بر وقت آرپه‌لق وپاشماقلق اولمق اوزره ویریله‌مزدی. هیچ برمابینجی ، کاتب ، متفرقه ، چاوش خدمت عسکریه‌دن معفو دکل ایدی ؛ تیمارلر ، زعامتلر ، آنجق ، ایکی زعامت واون تیمار اصحابنك شهادتیله اثبات نسب ایدن سپاهی اولادینه ویریلیردی ؛ جوجه‌لر ، دیلسزلر ، سرایك وحرمك دیکر خدمه‌سی هیچ بر وقت تیمار وزعامت آله‌مازلردی، فقط تیمارلیلره اونده بر اچه اولمق اوزره ترقی ویریلیردی ؛ بر محاربه‌ده فوق‌العاده خدمت کورنلردن ، یعنی دشمندن اون بش باش کسنلردن باشقه‌سی زعامت آله‌مازدی . واقعا یمشجی حسن پاشا، صدر اعظملغی زماننده تیمار وزعامتلر حقنده برعمومی یوقلمه یاپدیردی؛ لکن یوقلمه استانبولده ، ادرنه‌ده یاپیلوب هرتیمار وزعامتك بولندیغی ایالتده اجرا اولنمادیغی ایچون بوندن هیچ برنتیجه چیقمادی،وسرایدن تیمار وزعامت توجیهی اصولی دوام ایلدی ؛ بو صورتله خلاف قاعده ویریلن تیمار وزعامتلر « سپت تیمار وزعامتلری» تسمیه‌اولندی (۱). وزیر اعظم‌سنان پاشا، ۱۵۹٤ سنه‌سنده ــ که محمد ثالثك جلوسی سنه‌سیدر ــ التی بلوكك، تعیر اخرله سنجاغ شریف وذات‌شاهانه‌یه مخصوص سواری محافظلرك نظاماتنه قاریشیقلق ویردی ؛ بوآنه قدر جریان ایدن اصول ترقی‌یه مخالف اوله‌رق راب محافظلرینی تشکیل ایدن نفراتی مجرد اوچ سنه بوخدمتده بولنمش اولدقلری ایچون بلوکلره قید ایلدی ؛ ۱۵۹۸ سنه‌سنده سلسلهٔ علمایی ترتیب ایدن اصولك ، الك دون درجه‌دن الك یوکسك درجه‌یه قدر اولان قاضیلرك صورت نصبنی تعیین ایدن موادی کاملاً تغییر اولندی . ۱۵۹۸ سنه‌سندن اول برطالب، تعیر دیکرله برسوخته ــ داخل وخارج مدرسه‌لردن برنده ویاخود ثمانیه‌ده(محمدثانینك جامعی جوارنده‌کی سکز مدرسه) دانشمندبولنوب ده معیدصفتیله ملازملکه‌اثبات استحقاق ایتمدکجه ــ ملازملك آله‌مازدی. مؤخراً ملازملك علناً صاتیلیراولدی؛ وویوده‌لر،صوباشیلر اون بیك آچه‌یه‌ملازملك صاتین آلوب شوصورتله

(۱) برلین کتبخانهٔ قرالیسنده قوچی بك رساله‌سی ، ن ۱۸، ق ۲۸ ، ووندیك سفیرینك راپوری: « سپاهیلر کوندن کونه جرأتلرینی آرتیروب ۱۲,۰۰۰ کیسه‌دن صورت غیر مشروعه‌ده متصرف اولدقلری بودین تیمارلرینك رفعی حقنده مفتیدن برفتوی آلدقلری کبی جامعلره کیره‌بیلمك ایچونده عظیم رذالتلرله مساعده آلدیلر » ، وندیك مناسبات سیاسیه‌سی خلاصه‌سی ، ۱۶۰۱ ــ « تیمارلر یکیدن تنظیم وتنسیق ایدلدی ؛ صدر اعظم ، کرك پادشاهه، کرك سائره‌عبرت اولمق‌اوزره کندی تیمارلرندن فارغ اولدی ، کانون‌ثانی ۱۶۰٤ .

تحصیلده بولنمقسزین مدرس وقاضی اولدیلر. هرکون زیاده لشمکده اولان لوازم حربیه ویرکیلریله سکه تغشیشاتی ده بویولسز لقلره انضمام ایتدی. الك غدارانه ویرکیلردن بری عوارض نامنی آلان ویرکیدرکه هراون خانه‌نك دونانماده خدمت ایتمك اوزره برآدم ویرمسیدر (۱)؛ لکن بوویرکی صوکره پاره ایله تسویه اولنمق قابل اولمشدر (۲)؛ خرستیان کلیسالری ده بونکله مکلف طوتلق ایستندیکی حالده وندیك بالیوزینك مداخله‌سی اوزرینه قورتیله‌بیلمشلردر (۳)؛ عینیات ویرکیلری اون‌خانه‌ده برکیله آرپه وبوغدایه وخانه باشنه برقیونه چیقارلمش اولدیغی حالده تحصیلی قابل اولمایوب اون بش خانه‌ده براولچکه و خانه باشنه برقیونه تنزیل ایدلمشدر. سکه اوقدر بوزلدیکه بردوقه یوز اوتوز وبرغروش سکسان آقچه طوتاردی. اشبو تغییرسکه‌یه سبب اولدیغی حقسز اوله‌رق ظن اولنان ترقیٔ اسرافاته مانع اولمق ایچون بعض اوامر اعلان اولنمشدرکه چاوشلرك کوشدن طوپوزوا کر وباشلق وصیرمه‌لی قطیفه‌دن قایش قوالانلرینك منعی بوجمله‌دندر. برمدت صوکره دوقه یوز التمش وغروش یوز اون اقچه‌یه چیقارلدی؛ حال بوکه حکومت صندوقلری دوقه‌یی یوز اون وغروشی آلتمش آقچه‌دن زیاده‌یه آلمازلردی. یمشجی حسن، یکیدن سکه ضرب ایتدیردی‌که بونك صورت اعمالنه کوره دوقه‌نك قیمتی ایکی یوز یکرمی آقچه‌دن یوزیکرمی اقچه‌یه دوشوب غروشك قیمتی‌ده سکسان آقچه اولمق اوزره تعیین اولندی. اوصیره‌ده شرابك منعی حقنده‌ده یکی برامر اصدار ایدلدی.

سلطان محمد، نه بیوك باباسی سلیم کبی ایچکیه، نه ده باباسی مراد کبی افیونه مبتلا ایدی؛ بوبابه‌کی احکام اسلامیه‌نك محافظه‌سنه زیاده اهمیت ویررردی؛ منتظماً کوندوزلی دفعه نمازقیلار، وهرنه‌وقت نام پیغمبری یاداولنسه قیام ایدردی (٤). آنجق

(۱) «عوارض رسمی هر اون‌خانه‌ده بر آدم آلمقدن عبارتدر. بعض محللر بوندن مستثنی اولدیغی کبی جغاله کندیسنه ترتب ایدن مقداری نقداً ویرمکده مخیردر ا قپودان پاشا بولندیغی ایچون اولمالیدر!»، وندیك خلاصه‌سی، کانون‌اول ۱۶۰۱.

(۲) «عوارض رسمنك نقداً ایفاسی مجاز اولوب جغاله‌نك مأمورلری دکل، ضرری کندیلرینه عائد اولمق اوزره قاضیلر طرفندن تحصیل اولنه‌جقدر» ۱۶۰۲

(۳) ترکلر، کلیسالرك خانه‌لرکبی اغاریه تأدیه‌سنه مجبور اولدیغنی ادعا ایدرلر؛ بونکله برابر وندیك بالیوزی اونلرك معفو طوتلمسنه موفق اولدی»، تموز ۱۶۰۱.

(٤) پادشاه مرحوم وقور وادیب ووجیه ومهیب سلطان صالح عابد، جامع محاسن ومحامد، سخی وکریم، شعائر دینیه رعایتنه بغایت مجد وساعی، شریعت شریفه احکامنی

بو معاملات تقوا شعارانه وزير اعظملرندن اوچنى (١) اولدرمسنه ، حين جلوسنده اون طقوز قارداشنك ووفاتندن اولجه براوغلنك اعدامى ايچون امر ويرمسنه مانع اولمادى . اسلافى كبى تنظيم ايلديكى غزللرده عدلى مخلصى آلمشدر (٢) كه اليوم جالس سرير سلطنت اولان سلطان محمودك ده مخلصيدر (٣). محمد ثالثك شعره تمايلنى — شاكردينك جلوسندن آز اول ارتحال ايدن — نوالى (٤) ايله برادرينك امرى موجبنجه اخاق اولنه رق شعر انشاديله ختم حيات ايدن بدبخت شهزاده مصطفانك خواجه‌سى اولوب الفبائى عثمانلى شاعرلرندن بولنان نوعى(٥) تربيه وتوسيع ايتمشلردر. نوعينك « ثمانيه » مدارسنده تدرسى صيره‌سنده بومدرسه‌لرده اون درت شاعر بولنوردى كه اوزمانه قدر واوندن صوكره هيچ بروقت بوقدر ارباب شعرك براشديكى كورلمه‌مشدر . سلطان محمد عصرينك الكبيوك فقيهلرى مفتى ابوالميامن مصطفى (٦) وقاضى عسكر اخى زاده (٧) در؛ هرايكيسى فقهه دائر كتابلر تأليف ايتمش، واخى زاده حليمى مخلصيله شعر تنظيم ايلمشدر. بيوك تسميه اولنان ابوالمامن مصطفى افندى يه مقابل كوچك مفتى عنوانى ويريلن مصطفى (٨) اسمنده برفقيه « اخلاق السلطنه » عنوانلى براثر سياسى براقمشدر ؛ نجيب وقديم «تميم دارى» عائلهٔ عربيه‌سنه منسوب

مراعى خاقان عاليشان ايدى ، اوقات خمسه‌ده جماعته مداومت سنت سنيه‌لرى وحضرت رسول اكرم صلى الله عليه وسلمك نام شريفلرى ياد اولندقجه قيام عادت مرضيه‌لرى ايدى . نعيما ، ج ١ ، ص ٣٦٦ . (مترجم)

(١) فرهادپاشا، خادم حسن پاشا ، يمشجى حسن پاشا .

(٢) اجداد كراملرى كبى كاهى شعر ديرلر، وعدلى تخلص ايدرلردى . نعيما (مترجم).

(٣) مورخ زمانينده حكمران اولان سلطان محمود ثانى . (مترجم)

(٤) ١٠٠٣ (١٥٩٤) ده وفات ايدن نوالى، امام غزالينك كيميای سعادتى ترجمه ايتمش اولديغى كبى ارسطونك « كتاب السياسه » سنى فرخنامه اسميله ترجمه ايلمشدر . [فرانسزجه نسخه‌ده نوايى دينلمسى سهودر؛ دوغروسى يازديغمز كبى نواليدر ؛ عطائينك ذيلنده (ج ٢، ص ٣٩٠) مندرج ترجمهٔ حالنده « خوان نعمت دولت عثمانيه دن (نواله) بند معالى اولان فخر الموالى (نوالى) افندى » دينلمشدر . مترجم]

(٥) ١٠٠٧ (١٥٩٨) ده وفات ايتمش اولان نوعى بر چوق اثر براقمشدر كه اسملرى رياضى وعطائينك تراجم احوالنده وكاتب چلبينك فذلكه‌سنده مندرجدر. [عطائينك پدر بدر؛ ترجمهٔ حالى ذيل عطائيده (ج ٢، ص ٤١٨-٤٢٧) برتفصيل مندرجدر . اسمى يحيادر . نوعى وعطائى ، هرايكيسى پك چوق يازمشلردر . مترجم]

(٦) ١٠١٥ (١٦٠٦) ده وفات ايتمشدر . عطائيده وفذلكه‌ده ترجمهٔ حالى واردر.

(٧) ١٠١٣ (١٦٠٤) ده وفات ايتمشدر . عطائى يه مراجعت .

(٨) كوچك مصطفى ، ف ١٠٠٤ (١٥٩٥) ، عطائى يه مراجعت .

اولان تقی‌الدین بن‌عبدالقادر فقهای حنفیه تراجم احوالندن باشقه ثعالبنیك «یتیمه» یعنی «تك ایکجی» نامیله معروف اولان اثرینی اختصار وامثال عربده برمجموعهٔ جامعه ترتیب ایلمشدر (۱). قریمی دولت عثمانیه‌یه ربط ایدن مناسبت قویه‌دن دولایی بعض تاتار علماسی استانبوله کلمش، وبونلردن ابراهیم‌افندی (۲) آیت نوره یازدیغی تفسیری سلطان مرادك اسمیله تصدیر ایتمش وکفه‌لی حسین (۳) دیوان حافظ اوزرینه برفالنامه یازمشدر. متعدد شرحلر تحریر ایتمش اولان ملاعبدالرؤف (٤) ومحمدبن غانمی (٥)، مقریزینك بیوك مصر تاریخنی ترجمه ایدن جمالزاده‌یی (٦)، تعلیقات صاحبی ملا انصاری‌یی (۷)، علم هیئتدن آثار صاحبی قوالهلی زاده‌یی (۸)، سرای طبیب ومنجمی بقال زاده‌یی‌ده ذکر ایتمك لازم کلیر. ملاعثمان (۹) وبوسنه‌ده تولدایدوب سیکه‌نده وفات‌ایدن شیخ علی‌دده مؤسسات سیاسیه واضعلری اولان وکشفیات مهمه ایله کسب معروفیت ایدن ذواتك تراجم احوالنی حاوی اوله‌رق «اوائل» عنوانیله کتابلر یازمشلردر. مشایخدن‌ده بالخاصه شوذاتلری یاد ایتملی یز: شیخ امیر واعظکه پادشاهك مجارستان سفرینه بالذات عزیمتی لزومنی کوسترن نطق شدیدیله معروفمز اولمش، واکابرك سیئاتنی علناً یاد ایلمسندن دولایی بالدفعات استانبولدن تبعید قلنمشدر. غلطه مولوی خانه‌سی پوست نشینی شیخ اسماعیل که مثنوی‌یی یدی جلداوزره شرح ایلمشدر. شیخ معظم سیواسی شمس‌الدین که امام اعظم ابوحنیفه‌نك محامدینه‌دائر برمنظومه یازمش، وعسکره تشویقاتیله اکره

(۱) تقی‌الدین بن عبدالقادر، ف ۱۰۰۵ (۱۵۰۶). [تمیم‌داری صحابهٔ کرامدندر. تقی‌الدین، غزه‌ده‌متولد ومصری عنوانیله معروفدر. طبقات حنفیه‌سی عربیدن مترجم اولوب علمای رومی‌دخی الحاق ایلمشدر. عطائی، ج ۲، ص ٤۰۸ مترجم]

(۲) تاتار ابراهیم، ف ۱۰۰۱ (۱۵۹۳)

(۳) حسین کفوی، ف ۱۰۱۰ (۱۶۰۱). [قرآن کریمدن، لسان‌الغیب اولان دیوان حافظدن وغیریدن تفأل ایدنلرك مصادف اولدقلری غرائب‌احوالی جمع‌ایدوب «فالنامه» تسمیه ایلمشدر. موسیقیده‌دخی استادایدی. عطائی. مترجم]

(٤) ملاعبدالرؤف، ف ۱۰۰۹ (۱۶۰۰).

(٥) محمدبن غانم، ف ۱۰۰٤ (۱۵۹۵).

(٦) جمالی زاده. ف ۱۰۱۰ (۱۶۰۱).

(۷) ملاانصاری، ف ۱۰۰۹ (۱۶۰۰).

(۸) قوالهلی زاده، ف ۱۰۱۰ (۱۶۰۱).

(۹) ملاعثمان، ف ۱۰۱۲ (۱۶۰۳). سلیمان قانونینك برخاله‌سنك اوغلی ایدی.

فتحنده خدمتی وقوع بولمشدر. برده شیخ حسین کمخانی که کرهستش [خاچاووه] محاربه‌سی میدانده قالمشدر .

محمد ثالث ارتحالنك ایرته‌سی صباحی — که بووقعهٔ مهمه یه دائر خارجده هنوز هیچ برخبر انتشار ایتمه‌مش ایدی — قائم‌مقام وزیر قاسم پاشا ایله دیکر وزراء دیوانده عقد مجلس ایتمك اوزره بولندقلری حالده قاپجیلر کدخداسی — برمعتاد برایپك نسیجه پارچه‌سی ایچنه قونلمش — برخط همایون ایله چیقه کلدی. قائم‌مقام خطی اوقومق ایستدیسه‌ده موفق اوله‌مادیغندن کدخدایه « بواوقونماز یازی‌یی سکا کیم ویردی؟» دیه‌صوردی، و«بوپادشاهك یازیسی دکل » دیدی . کدخدا « بنی چاغیرمش اولان قاپی آغاسندن آلدم » جوابنی ویردی. قائم‌مقام پاشا خط همایونی رئیس الکتاب حسن بك زاده‌یه ویردی؛ رئیس افندی خطی یالکز قاسم پاشا ایشیده بیله جك صورتده اوقودی. خط شریف بویله محرر ایدی : « سن که قاسم پاشاسین، بابام الله امریله وفات ایلدی، وبن تخت سلطنته جلوس ایلدم ؛ شهری محکم ضبط ایلیه‌سین، برفساد اولورسه سنك باشکی کسرم . » قائم‌مقام پاشا، بوخط غرابت فرمادن متعجب اوله‌رق نه‌یه قرار ویره‌جکنی بیله‌میوردی؛ نهایت قیزلر اغاسنه شوکاغدی یازدی: « بوعبدضعیفه برخط شریف کتوردیلر؛ اصلنی بیله‌مدك ؛ یوخسه غرض بزی امتحانمیدر ، یاخود برمراد یریمی واردر؟ دفع شبهه بیوره‌سز.» (١) قپوجیلر کدخداسی درعقب عودت ایله قائم‌مقامی

---

(١) ١٠١٢ رجبنك ١٨ نجی کونی قاسم پاشا صلات فجر اداسندن صوکره برمعتاد دیوانه توجه ایتدی. هنوز فقرای شکات دیوانه کیرمه‌مش ایکن قپوجیلر کدخداسی حسین اغا بروجه مسارعت باب سعادته دعوت اولندی . باب السعاده اغاسی کندیسنه بر دستمال ایچره ملفوف بر تذکره ویروب « بوخط همایونی قائم مقام پاشایه ویر» دیه تنبیه ایلدی . کدخدا یونی قاسم پاشایه ویردکده پاشا آچوب انجق کمال اغلاق اوزره یازلدیغندن اوقویه‌مدی. کدخدایه « یونی کیم ویردی ؟ » دیه سؤال ایدنجه کدخدا « قپو اغاسی ویردی ، وخط همایوندر دیدی » سوزلریله مقابله ایلدی . پاشا ، بو نقطه‌سز یازی پادشاهمزك خطنه بکزه‌مز ، والفاظ عباراتی اوقونماز؛ بابام تعبیری ایسه حیاتده بابالری یوقدر » دیه خیلی استشکالدن صوکره رئیس الکتاب حسن بك زاده‌یی چاغیروب اوقومق اوزره خطی اوکا ویردی. اوده وزیرك قولاغنه یاقین کیده‌رك خطك مضمون عجبین یواشجه اوقودی . [خطك عباره‌سی نعیادن عیناً آلنه‌رق متنده کوسترلمشدر] . قاسم پاشا خطك مألنی آکلاینجه محزون ومضطرب اولدی، وبك‌ده صحتنه اینانه‌مدی. زیرا پادشاهك انحراف مزاجی خارجده هیچ ایشیدلمه‌مش ایدی . نهایت دارالسعاده اغاسنه بر تذکره یازدی. [کذلك عیناً نقل اولنمشدر]. نعیادن ج ١ ، ص ٣٧٣ و ٣٧٤ . لکن کاتب چلبی فذلکه‌ده حسن بك زاده‌دن منقول اولان

سرایه کوتوردی. سرایده ، سلطان محمدك ایکی اوغلنك بیوکی اولان سلطان احمد (۱) بر تخت اوزرینه اوتورمش ، اطرافنی اندرون مأمورلری احاطه ایتمش ایدی . قائم مقام مفتی یه چاوش باشی واسطه سیله همان برتذکره ارسال ایتدیکی کبی لوازم تدفینك تهیئه سی سرای معمار باشیسنه عائد اولدیغندن اوکاده تبلیغ اوامر ایلدی . بر طرفدن ده بتون اعضای دیوان سرایه عودت اولندی ؛ سرایك ایچ قپوسی اوکنه برتخت قورلمش اولدیغی حالده کیمسه سببنی اوکرنه مه مش ایدی . مفتی ایله وزیرلر طوپلانجه دیوان ایله سرای آره سنده کی حولیدن کچه رك یکی قوریلان تختك اطرافنه دیزلدیلر . بردن بره ، حرمك ایچ قاپیسی (باب السعاده تسمیه اولنان قاپی) آچلدی ؛ باشنه سیاه دلبند (شمله) کیمش اون درت یاشنده بر چوجق ظهور ایله ایکی طرفنه سلام ویره رك تخته چیقدی . بو منظره اوزرینه چاوشلر مسرت وتبریك آوازه لری اظهار ایتدیلر ؛ مفتی ، قائم مقام ، وزیرلر ، قاضی عسکرلر ، یکی چری ودیکر عسکر اغالری پادشاه جدیدك الینی اوپدیلر (۲)؛ بو راسمه دن صوکره پادشاه یکیدن صاغه صوله سلام ویره رك حرمه چکلدی . وزرا واکابر درحال ماتم قاووقلرینی (شمله) کیتیردیلر ؛ ماتم قاووقلری اولمیانلرده علی العاده قاووقلره سیاه شریت (۳) قویدیلر. لوازم تدفین تهیئه ایدیلنجه تابوت برکرسی اوزرینه قونلدی ؛ مفتینك امامتیله جنازه نمازینك اداسندن صوکره

روایت مبحوث عنهادن اول ادرنه لینك یازدیغنه کوره پادشاهك ارتحالی کیجه قائم مقامه خبر ویرلدیکنی. غلبه دیه ان تنبیه اولنوب سمرقند وبخارا وایران حکمدارلرندن، طاغستان حاکمندن کلن آدملرك کتیرلدیکنی ، « مشاوره وار» دیه شیخ الاسلامك دعوت اولندیغنی بیان ایدیور. « غلبه دیوان » ایلچی قبولنده، مواجب توزیعنده عقداولنان غلبه لکلی دیواندر. (مترجم)

(۱) محمد ثالثك اوغللری شونلردر : محمود ، ۲۷ ذی الحجه ۱۰۱۱ (۷ حزیران ۱۶۰۳) ده قتل اولنمشدر؛ جهانکیر ، چوجق ایکن وفات ایتمشدو ؛ سلیم ، ۳ رمضان ۱۰۰۵ (۲۰ نیسان ۱۵۹۷)ده وفات ایتمشدر؛ احمد، ۹۹۸ (۱۵۸۹)ده طوغمشدر؛ مصطفی ، ۱۰۰۰ (۱۵۹۱) ده طوغمشدر.

(۲) دیوان خلقی تخت همایون طنبره چیقوب قورلدیغنه بر معنی ویره میوب سلطان محمد چیقه جق ظن ایدرلردی. مفتی مصطفی افندی دیوانه کلدیکی کبی وزرا دخی قبه آلتندن چیقوب شیخ الاسلام ایله برابر سریر همایون حداسنده صف ترتیب ایتدکلرنده، برسیاه شمله لی مخدوم سلطنت موسوم چیقوب جانبنه سلام ویره رك تخته دوغری کلدی وکمال شوکت ومهابت ایله جلوس ایلدی . مفتی وسائرخواص وعوام اسلوب قدیم اوزره بیعت ایلدیلر . نعیمادن ، ص ۳۷٤ و ۳۷۵ . (مترجم)

(۳) شمله سی اولمیانلر برسیاه سربندکتوروب دستارلرینه بندایتدیلر. نعیمادن. (مترجم)

پادشاه ینه حرمه کیردی. وزیرلر تابوتی آیاصوفیه‌یه کوتوریلر؛ محمد ثالثك نعشی — برطرفدن آیات قرآنیه اوقونمقده اولدیغی حالده — پدرینك نعشی یاننه وضع اولنه‌رق فقیرلره ویتیملره صدقات کثیره توزیعیله بوراسمه‌یه ختام ویرلدی. تك شهزاده اولملری جهتله قارداش اولدیرمك قانوننك تطبیقنه احتیاج کورمه‌مش اولان سلطان سلیمان وسلطان سلیم ثانیدن بری هیچ بر پادشاه، مقتول اولادلرینك قافلهٔ امواتی رفاقت ایتمکسزین مزاره کیرمه‌مشیدی. ییلدیرم بایزیدك وضع ایتدیکی قاعدهٔ خونیندن بری ایلك دفعه‌درکه بر عثمانلی شهزاده‌سی قارداشلرینك قانیله لکه‌دار اولمقسزین تخته چیقمشدر. اکر عثمانلیلرك عادات وحشیانه‌سنده وقوعه کلن شو استثنا، دها آز ظالمانه ودها جوانمردانه افکاره دوغری رجعت اولمق اوزره شایان اشارت ایسه بتون ملی مورخلرك سلطان احمد خان اولك بوحرکت انسانیت کارانه‌سنی تذکاره لایق کورمه‌مش اولملری‌ده اودرجه‌ده سزاوار دقتدر. قارداش اولدیرمك قانوننك بوصورتله مستحق ثنا اولمق اوزره اخلالی پادشاهك می، یاخود خواجه‌سی مصطفانك می سماحت قلبیه‌سنه عطف اولنمق لازم کله‌جکی، یوقسه شهزاده مصطفانك، سلطنته غیر مقتدر اولدیغنه حکم ایتدیرن بلاهتی سایه‌سنده‌می حیاتنی قورتاردیغی مشکوکدر (١)؛ عثمانلی مورخلرینك سکوت عمومیلری ایسه پادشاه جدیدك جلوسنده ابتدا ایدن شوحرکت جوانمردانه‌یی ضمناً تقبیح ایتمك ومناسب کورمه‌مك ایله تفسیر اولنه‌بیلیر. اکر ییلدیرم بایزید طرفندن احداث اولنمش ومحمد ثانی طرفندن قاعده اتخاذ ایدلمش اولان شوحالك تغییرنده سلطان احمد ایله مشارك عد اولنه‌جق وارایسه بوده اونك والده‌سی ومعلمیدر. بومزیت، قائم مقام قاسم پاشایه عطف اولنه‌ماز؛ چونکه تدفیندن اولجه ومتعاقباً، مهرهمایونی دردست ایتمك امیدیله سلطان احمددن برملاقات ایستمش اولدیغی حالده (٢) پادشاهك معلمی اولوب مقدما قاسم پاشانك

(١) بش قارداشنی اعدام ایدن مراد ثالثك واون طقوز قارداشنی اولدیرن محمد ثالثك جلوسلرنده هرایکیسنك کندی شهزاده‌لری وار ایدی. سلطان احمد جلوس ایتدیکی زمان ایسه شهزاده‌سی یوغیدی. بنابرین شاید سلطان مصطفی اعدام ایدیله‌جك اولسه سلطان احمدك هنوز اوغلی اولمقسزین وفاتی حالنده سلاله منقطع اولمق اقتضا ایدردی. دیکر اسباب، خصوصا محمد ثالثك جلوسنده اون طقوز شهزاده‌نك بردن اولدیرلمسندن دولایی وجدان عامه‌یه کلن اضطراب ایله برابر سلاله‌یی محافظه ملاحظه‌سی دوشونلمش اولمالیدر. (مترجم)

(٢) ارکان دیوان سلطان محمدك جنازه‌سنه منتظر ایکن قاسم پاشا وزیر اعظم اولمق سوداسنه دوشوب بوایشی رجا ایچون شیخ الاسلامی حضوره کوندردی، ومشاوره بهانه‌سیله کندیسی‌ده کلمك ایستدی؛ لکن مساعده اولنمادی. جنازه قالقدقدن صوکره‌ده قاسم پاشا حضوره چیقمق ارزوسنده بولندیغی حالده ینه محروم اولدی. نعیمادن. (مترجم)

اهال ایتمش بولندیغی وبو دفعه کندی طرفنه قازانه‌مدیغی مصطفی افندی دائم مقام پاشانك آمالنه ناقابل اقتحام برمقاومت کوستردیکندن (۱) نائل مثول اولهمامش ایدی (۲).

صدراعظم مالقوچ یاووز علی پاشا، سلطان احمدك جلوسندن یدی کون صوکره استانبوله واصل اولهرق همان حضور پادشاهیه دعوت اولندی (۲۵ رجب ۱۰۱۲ — ۲۹ کانون اول ۱۶۰۳) ؛ ملاقاتدن صوکره دیوان اوطه‌سنده اخذ موقع ایده‌رك وزیرلرك، قاضی عسکرلرك تبریکاتنی قبول ایلدی . عسکره جلوس بخششی توزیعی صدراعظمك وصولنه تعلیق ایدلمشیدی؛ چونکه مصرك ایکی سنه‌لك ویرکیسی، یعنی برملیون ایکی یوز بیك آلتونی علی پاشا برابرکتیریوردی . آنجق اشیاسنی یوله براقهرق ازمید کورفزنده واقع دیل برزخندن استانبوله عزیمته مسارعت ایتمش اولدیغی جهتله عسکری ارضا ایچون خزینه‌دن یدی یوز بیك آلتون چیقارلدی . یاووزعلی پاشا، برسنه مقدم وفات ایدن صدراعظم سیاوش پاشانك سراینه یرلشدی ؛ قاسم ایکنجی، قورد پاشا اوچنجی وزیر اولمق اوزره دیوانه مأمور اولدیلر . ٤ کانون ثانی ۱۶۰٤ (۱ شعبان ۱۰۱۲) ده پادشاه، مهماندار پیغمبرینك قبرنده قلیچ قوشانمق اوزره دیدبهٔ معتاده ایله ایوب جامعنه عزیمت ایتدی ؛ التی کون صوکره سلطان احمدك بیوك والده‌سی اولان صفیه سلطان (وندیکلی بافا) — که مرادثالث عصرنده خاصکی سلطان و محمد ثالث عصرنده والده سلطان صفتیله یکرمی سکز سنه‌دنبری تدویر دولت ایلشیدی — بتون جاریه‌لری وخادملریله برلکده حرمه [اسکی سرایه] نقل اولنه‌رق بقیهٔ حیاتنی اقبال ماضیی تخطرله اوراده کچیرمکه محکوم اولدی (۳) . بافانك تبعیدی سرایك آق خادم آغالری رئیسی (قاپی آغاسی)

(۱) قاسم پاشا، خواجهٔ پادشاهی مصطفی افندیه جلوس اثناسنده التفات ایتیوب صوکره حضور شاهانه‌ده مکرم وملتفت اولدیغنی اوکرنمسیله خواجه‌لرمعینات ووظائفی رؤسنی کوندره‌رك عطیه وهدیه‌لرله نوازشلر ایتدی ؛ لکن مفیداولمایوب علی پاشا کلدکده مستشار وطرف سلطنته حامل اسرار اولمغله قاسم پاشانك طرد وابعادینه سبب اولدی. نعیمادن، ص۳۷٦ (مترجم)

(۲) نعیما ، فذلکه ، روضة الابرار ، عبدالرحمان افندی تاریخی ، تقویم التواریخ ، جهانما. بونلرك جمله‌سی بوبابده اختیارسکوت ایلدکلرندن اوروپالی مورخلرك سکوتی موجب تعجب اولهماز . [بزم مورخلرك شهزاده مصطفایه ایلیشلمه‌مك بحثنده سکوتی بو مسئله‌نك اصول وراثت مسئله‌سنه تعلق ایتمسندندر. مترجم]

(۳) « والده سلطان بر دها عودت ایتمك اوزره سرایدن چیقارلدی » وندیك مناسباتی خلاصه‌سی ، کانون ثانی ۱۶۰٤

ایله سیاه خادم اغالری رئیسك (قیزلر اغاسنك) عزلی موجب اولدی . بر مدت صوکره — وقتیله اوقدر نفوذلی اولان — والده سلطان دائره‌سی کدخدا ومدیری اعدام اولندیلر (۱) . ۲۳ کانون ثانی جمعه کونی سلطان احمد بر دیدبهٔ عظیمه ایله ایاصوفیه جامعنه کیده‌رك وآقشام صدراعظمك سرایندہ (۲) سنت ایدلدی که برپادشاهك تخت نشین ایکن سنت ایدلمسنك تاریخ عثمانیده مثال یکانه‌سیدر (۳) . بوعملیاتك موجب اولدیغی خفیف نامزاجلغی، باشقه بر آغیرخسته‌لق تعقیب ایلدی ؛ پادشاه چیچك خسته‌لغنه طوتیله‌رق بر مدت پای تخت وبتون مملکت حیاتنـدن دولایی جدی اندیشه‌ده قالدیلر ؛ بوسنه‌نك بایرامی معتاد اولان شنلکلر یاپلمسزین مؤلم براضطراب ایچنده کذار ایده‌رك نهایت سلطان احمد چیچکدن افاقت بولدی . اصول قدیمه موجبنجه ، هرسنه ، التی بلوك اختیارلرندن یدی یوز یکرمی نفری تفریق وبری «امین» ودیکری «کاتب» اولمق اوزره اوچ یوز التمش قوله تقسیم ایدیله‌رك بونلر نقد وقیوندن عبارت اولان جزیه‌نك، دفترلرینه تطبیقاً تحصیلنه چیقاریلیرلر ایدی . بوتحصیل مأمورلری جزیه باشنه وجزیه‌دن باشقه اون آقچه «غلامیه» آلیرلردی ، وخلقه‌تعدی اولنمازدی . سفرلر مناسبتیله جزیه‌نك تحصیلی ولایات محصللرینه براقلمش، وشوتحصیلدارلق مزایده‌یه‌قوتلغه باشلانلمش اولدیغندن تبعه دوچار غدر اولمقده ایدی . صدراعظم جدید ، ایلك تدابیر اداریه‌سندن اولمق اوزره ، بعدما جزیه دفترلرینك صاتلمسنی و اونر اقچه‌دن زیاده غلامیه اخذینی منع ایلدی ؛ لکن روم‌ایلی وآناطولی سپاهیلرینك اختیارلری ، دفترلرك یالکز آلتی بلوك اختیارلرینه ویریله‌رك کندیلرینك مغدور ایدلمسی موافق انصاف اولمادیغنی افاده‌ایلدیلر . استانبول بلوك‌خلقی، پای تخته دائما امره‌منتظر اولدقلرندن قانون‌قدیمه کوره حق کندیلرینك اولدیغنی سویلدیلرسه‌ده سفر مناسبتله اوته کیلرك‌ده خشنود ایدللری التزام اولنه‌رق بالعموم سپاهیلرك موجودینه طرف میریدن اون بشر التون‌غلامیه ویریلوب رمضانك‌اونده صدراعظم‌حضورنده توزیع اولندی(٤).

(۱) « والده سلطانك قاپی‌اغاسی وقیو کدخداسی اخناق ونقود موجوده‌لری مصادره اولندی » تشرین اول ١٦٠٤

(۲) صدراعظمك سرایندہ دکل، « سرای عامره » ده . نعیما ، ص ۳۷۷ (مترجم)

(۳) برنجی مثالیدر. محمد رابع‌ده پادشاه ایکن سنت ایدلدی . (مترجم)

(٤) بوفقره نعیماده وفذلکه‌ده مندرج ایضاحاتك مزجی صورتیله ترجمه‌اولنمشدر. (مترجم)

موسم بهارك حلولیله برابر — انجق تعطیل ایدلمش بولنان — مخاصمانه تکرار باشلانلدی. برخط شریف قپودان جغاله پاشایی(١) ایرانه قارشی کوندریلهجك اولان اردونك باش قوماندانلغنه ، صدراعظمی ده مجارستان اوزرینه کیدهجك اردونك سردارلغنه تعیین ایدیوردی . یاووز علی پاشا استانبولی ترك ایتمکدن پك ممنون اولمادیغی ایچون ارکان دیوانی سراینه طوپلایوب امور اداریهنك مرکزنده بولنمق ایچون استانبولده قالهرق آسیا واوروپا اردولرینك حرکاتی تسهیل ایدهجك هر درلو تدابیری اتخاذ ایتمسی مناسب اولوب اولمایهجغنی سؤال ایلدی . حاضر بولنانلرك جمله‌سی علی پاشانك نیات خفیه‌سنی کشف ایله اونك رأینه موافقت کوسترديلر؛ یالکز خواجه مصطفی افندی مجارستان سفری کندیسنك وجودینه محتاج اولدیغی محرمانه پاشایه سویلدی (٢) . لکن یاووزعلی، ذات شاهانه‌یه مجلسك اکثریت آراسیله اتخاذ اولنان قراره کوره بر عریضه تقدیم ایلدی ؛ سلطان احمد « البته سنك جانب کفاره سردار اولوب عسکر ایله کیتمهك لازمدر؛ بوبابده بهانه ایلیوب معجلاً تدارك کوروب چیقه‌سین (٣) »دیه جواب ویردی. بونك اوزرینه صدراعظم بهارك ایلك کونلرنده سفره چیقمغه قرار ویردی ؛ آنجق عزیمتندن اول بیوك ایالتلر والیلرینی (٤) واکابر علمانی (٥) عزل ایله بونلرك مأموریتلرینی کندی منسوبلرینه توجیه ایلدی؛ شوتوجیهات ایسه نتایج وخیمه‌یه سبب اولدی . یکی چریلرك کفت وکولری اغالرینك عزلی ایجاب ایلدی (٦) . صدر اعظم اولمق آرزوسندن وازکچمش اولان

(١) قپودان جغاله زاده سنان پاشا جلوس همایون کونی دونما ایله اق دکیزدن کلوب الدینی امر اوزرینه لب دریاده سلطان بایزید کوشکنه یاناشهرق شرف دامن بوسی ایله مشرف اولدقده خلعت کیدیرلمش ایدی . نعیمادن ، ج ١ ، ص ٣٧٦ . (مترجم)

(٢) مصطفی افندی « دشمنه مطلقا صدراعظم کیتملیدر ، یوقسه بر ایش کورلمز » رأینده اولدیغی صدراعظمه دکل ، عودتده برابر کیدرلرکن شیخ‌الاسلامه سویلمش ایدی. نعیما ، ج ١، ص ٣٨٠ . (مترجم)

(٣) نعیمادن عیناً نقل ایدلدی . (مترجم)

(٤) راضیه خاتون زاده مصطفی پاشا شام والیسی ، فرهاد پاشا حلب والیسی ، نصوح پاشا سیواس والیسی ، حاجی ابراهیم پاشا مصر والیسی، سنان پاشا زاده محمدپاشا قره‌مان والیسی اولدی .

(٥) روم ایلی قاضی عسکری داماد افندینك یرینه اسعد افندی واستانبول قاضیسی قاف زاده‌نك یرینه یحیی‌افندی نصب اولندی . (مترجم)

(٦) وندیك ایلچیسی راپوری یکی چریلرك دیوانده کورولتی چیقاروب یمك یمکدن امتناع ایتملری اوزرینه اغالرنك تبدیل اولندیغنی یازار . مارت ١٦٠٤ .

ویاووز علی ایله آره‌لری بوزوق بولنان قائم‌مقام‌قاسم‌پاشا بصره والیلکنی ایستدی ؛ صدراعظم بصره‌یی باشقه‌سنه توجیه ایتمش اولدیغندن بغدادی ویردی ؛ قاسم پاشا عزیمتدن امتناع ایله اسکداردن آنجق برقاچ آی صوکره چیقدی. لکن یکی شهری یغما واوطرفلرك خلقنی ویرکی طرحیله ازعاج ایده‌رك اورادن ایلری کیتمدی . سابق یمن والیسی حسن پاشا ایله صوفی سنان پاشا وزیر صفتیله دیوانده بولنمق اوزره دعوت اولندیلر؛ بودین والیسی مراد پاشایه‌ده وزارت مخصصاتی ویریله‌رك استانبوله چاغیرلدی . اناطولی عاصیلرینك رئیسی دلی حسن — که آق دکیز بوغازندن کچرکن برکمی قپودانی دکیزه آتمش ، کلیبولی‌یی یغما ایتمش ، مجارستان سفری اثناسنده سرعسکر لالا محمد پاشانك امرلرینه مطاوعت‌تامه کوسترمه‌مش ایدی — تعدیات واقعه‌سیله اهالیسنی عصیانه مجبور ایلدیکی بوسنه والیلکی یرینه طمشوار والیلکنی ایستدی . بوسنه سرایی اهالیسی، بردباغی قتل‌ایتمش اولمسندن دولایی متسلمنی اولدیروب کندیسنك‌ده قوناغنی یاقدیلر ؛ بنالوقه‌لیلرده ، اوزرلرینه مسلط ایتدیکی متسلمی دفع ایتمشلر ایدی. دلی حسن، تحویل‌مأموریتی چاره‌سنه باقمق اوزره کدخداسی شاه ویردی‌یی لالا محمد پاشایه کوندردی ؛ شاه ویردی سرعسکر لالا محمد پاشانك یانده الیقونیله‌رق طمشوار ایالتی دلی حسنه تفویض اولندی .

شاه عباس ، ایلچیسنك روان محافظلری طرفندن قتلندن صوکره ، شهرك محاصره‌سنی تشدید وشهره کیدن صویی قطع ایتمش ایدی ؛ نهایت شریف پاشا صوك درجه‌یه کله‌رك وعسکرینك بش یوز نفردن عبارت قالدیغنی کوره‌رك آلتی آی محاصره‌دن صوکره ایدی‌که سربست چکلمك شرطیله تسلیم اولدی . شریف پاشا ایله روان قاضیسی شاهك درونده بولندیغی خراب بر چادرك (١) اوکنده خیلی مدت انتظار ایله بعده شاهك حضورینه قبول اولندیلر . عباس ، دیوانك برکوشه‌سنده عادی برقالیچه‌اوزرینه اوتورمش‌ایدی؛ صاغ طرفنده مقدما عثمانلیلرله متفق‌اولان کورجستان‌پرنسی لوند اوغلی الکساندر ، صول‌طرفنده ینه کورجستان پرنسلرندن ، استانبولده یدی قله‌ده محبوس بولنمش اولان سیمون‌لواراسابك‌اوغلی

(١) شاه اهل بادیه آره‌سنده اولا جق اوی دیمکله معروف طرزده ایسلی وباسلی برچادری دیوانخانه اتخاذ ایتمش ایدی . نعیما . (مترجم)

گورگین (۱) بولنمقده ایدیلر ؛ گورگینك آلت طرفنه تبریز بکلربکی علی پاشا ایله بو محاربه‌نك باشلیجه مسببی اولان سلماس بکی غازی کرد اقمه ایدلمش ایدی . شریف پاشا، آلکساندرك آلت طرفنه اوتورمغه مجبور اولدی . شاه، شریف پاشایه متفاخرانه برنطق ایراد ایدوب صوکره قاضی‌یه : « سن ارباب عقل ودانشدن اولدیغك حالده بزه اطاعت ایدوب‌ده نائل ثواب اولمق فرصتنی نه‌یه قاچیردك ؟ » دیدی . قاضی : « ارباب صداقتدن اولان خدامك افندیلری اوغورینه مال وجانلرینی فدا ایتملری وظیفه‌لری اقتضاسندن اولدیغی ایچون صورت حرکتمدن دولایی معاتب اولمغی بکلمزدم » جوابنی ویردی. عباس ، روان قاضیسنك جواب وحرکتنی تقدیر ایلدی . لکن مقدما اسیر ایلدیکی علمایه : « سزلر قزلباش طائفه‌سندن برینك قتلی یتمش کافر قتلنه معادلدر دیه فتوی ویردیکز ! » صورتنده عتاب ایده‌رك بونلری اشکنجه‌لرله اعدام ایتدیرمشیدی. ارضروم اهالیسنك شهره قبول ایتمه‌مش اولدقلری شروان والیسی آلاجه آتلی حسن [۳] پاشا، ایالتنك مقر اداره‌سنه وصولندن آزوقت صوکره وفات ایتمش، وجغاله‌نك اوغلی اولوب آلاجه آتلی حسنك سلفی اولان محمود پاشا ایکنجی دفعه شروان والیلکنه تعیین قلنه‌رق آلاجه آتلینك وفاتی‌ده اونك تسمیه‌سنه عطف اولنمش ایدی . شاه عباس، شماخی وشروانی استیلا ایده‌رك شیخلی کوینك اهالیسنی قتل‌عام وحتی چوجقلری، خرملرده اوزرلرینه دوگن یوروتمك اشکنجه‌سیله اتلاف ایتمش ایدی . روانك فتحندن صوکره امیر گونه خانی اچقه قلعه وقارصك محاصره‌سنه مأمور ایلدی . امیر گونه اچقه قلعه‌یی جبراً ضبط وارمنی اهالیسنی کاملاً اصفهانه نقل ایلدی . قارص قوماندانی عثمان اغانك دیل آلمغه چیقاردیغی آلای بکی کنعان، امیر گونه‌نك النه دوشدی؛ امیر گونه، کنعانی، تبریز طوپجی‌باشیسنك دوکمش اولدیغی برطوپك ایچنه قویدیره‌رق هوایه آتدیردی. شاه، امیر گونه‌یی روان والیلکنه نصب ایده‌رك کندیسی‌ده عثمانلیلرك کورجستان طرفندن حدود قلعه‌لری اولان قارص اوزرینه یورویوب تسخیر ایلدی. اخسخه، قره‌قاش پاشا طرفندن شجیعانه وموفقیتله مدافعه اولندی؛ اوحواليده برقلعه‌نك ارمنیلری، قادینلرینك ایرانیلر طرفندن برخانه حبس ایدیلدیکی تعرضاته دوچار

(۱) وندیك راپوری : « سیمون جیورجیانونك یکنی مسلمان اولمقدن استنکاف ایلدی» — «خزینه‌دار اولدی، ونامهٔ شاهانه‌یی وندیك حکومتنه ایصال‌ایچون چاوش‌عنوان مخصوصیله انتخاب اولندی » ، شباط ۱۶۰۴ .

ایدلدکلرینی ارضروم بکلربکی سفر پاشایه خبرویرملریله سفر پاشاخانی باصدیروب ایچنده کی عجملری پارچه پارچه ایتدیره‌رك باشلرینی استانبوله کوندردی . ١٧ محرم ١٠١٣ (٥ حزیران ١٦٠٤) ، جغاله زاده (١) ایران حدودی باش قوماندانلغیله [شرق سردارلغی] اسکداردن حرکت ایتمشیدی؛ ارضروم طرفلرنده، وقتیله دلی‌حسنك ارقه‌داشلرندن بولنان قره‌قاش احمد پاشا استقباله کلمسیله جغال اوغلی اسکی عصیانی عفو ایله کندیسنی چلدیر والیلکنه تعیین ایلدی. یاقینده وفات ایدن ساعتجی حسنه خلف اولان ارضروم بکلربکی کوسه‌سفر و وان بکلربکی احمد پاشالر ارضرومده جغال اوغلی ایله برلشدیلر ؛ عثمانلی اردوسی آنجق ١٥ جمادی‌الاخری (٨تشرین ثانی) تاریخنده قارص پیشکاهنه واصل اولوب سرعسکر ، چرخه‌جی اوله‌رق ایچریلره دوغری کوندرمش اولدیغی قره‌قاش پاشانك عودتنه منتظر اولمق ایستدی. سفر پاشا، شاهی، ایاقلری اللری باغلی اوله‌رق طوتوب کتیره‌جکنی وعد ایله جنکه مساعده ایستدی ؛ لکن جغال اوغلی، قره قاشك وصولندن اول هیچ برحرکت اجراسنه رخصت ویرمیوب قره قاش ایسه قیش (٢) ابتدالرنده عودت ایلدی . خطه کاملاً خراب اولمش ، وشاه بو صیره‌ده تبریزه چکلمش اولدیغندن جغاله — اوغلنك والی بولندیغی — شروانه کیتمکه قرار ویردی . لکن اردو امراسی بو تصوره ممانعتله « دریایه سفر ایتسه‌ك آناکی کورمك ایچون مسینه‌یه کیدرسك ؛ قره‌ده سردار اولسه‌ك اوغلکی کورمك ایچون شروانه کیتمك ایسترسك . شاه بزی بکلمیوب قاچدی ؛ اوکا یتیشمکه چالشمق بیهوده‌در ؛ تبریز محاصره‌سندن‌ده برشی چیقماز ؛ قیش یاقلاشمشدر ، بز قیشی رومده (آسیای صغری) چیقارمق ایسترز» دیدیلر. جغاله‌زاده، شاهك کندی اللرنده بولندیغی (٣)، کنجه‌خطهٔ لطیفه‌سنك خطهٔ رومدن دها کوزل قیشلایه‌جق یرلری اولدیغنی سویلدی؛ لکن امرانك عزم مصرانه‌لرینه قارشی بوسوزلرك هیچ برتأثیری اولمادی ؛

(١) جغاله زاده سنان پاشا پیرسالخورده بکلربکیلردن اولوب اکری فتحنده ازبرزمان ایچون صدراعظم، صوکره والی‌شام، نهایت قپودان اولمشیدی. « اناامجاهدالبروالبحر » دیه تمدح ایدردی . حکومت دریایی سلطنت دنیایه دکشمز ایدیسه‌ده اوز تیمور عثمان پاشا تبریزدن عودت ایدرکن وفاتندن اولجه قوماندانلغه اونی تعیین ایده‌رك اووقت حسن‌خدمتی کورلدیکندن بودفعه‌ده شرق سردارلغنه نصب قلنمشدی. نعیما، ص ٣٩٤ . (مترجم)

(٢) نعیما « قره قاش » ی « قره قیش » ایچنده کتیرمکی اونوتمامش ایدی . (مترجم)

(٣) « شاه بزم اوقلانمش شکاریمزدر ، اونی بوقیش‌اله کتیرمك بزم ادنی کاریمزدر ». نعیما . (مترجم)

سردارك چادرینی باشنه یعقوب شروانه عزیمت نیتنی تحویله اجبار ایلدیلر. ارضروم بکلربکی سفر پاشا. سیواس بکلر بکی احمدپاشا، آلاجه‌آتلی حسن پاشا شاه اوزرینه یورومك ایچون مساعده ایستدیلرسه‌ده آله‌مادیلر. اردو ارکانی برسردارك حدود اوزرنده قیشلامسی ایشیدلمش برشی اولمادینی جهتله یاحلبه، یاخود دیاربکره کیدلمسنی اخطار ایتملریله برابر جغال اوغلی وانده قیشلادی. وان والیلکنه تعیین ایتدیکی احمد پاشا وانده جغاله زاده‌نك طیبی النده وفات ایده‌رك مأموریتی علی پاشایه ویرلدی. بوصیره‌ده عجملر وان قلعه‌سی اوکنه‌قدر کلدیلر. اوقدر مخاطره‌لی برمحلی مشتا اتخاذ ایتمسندن دولایی — فقط بی‌وقت اوله‌رق — پشیمان اولان جغال‌اوغلی وان کولندن عادخواژه عزیمت واورادن ارضرومه عودت ایلدی. جغاله‌نك عزیمتندن خبر آلان شاه، بولندینی محلدن حرکتله وانی محاصره‌یه کلدی؛ لکن بوقلعه پیشکاهنده‌قرق کون وقت کچیردکدن صوکره کرك بوموفقیتسزلکندن، کرك ماکو قلعه‌سی اوزرینه‌وقوع بولان تشبث بی‌نتیجه‌سندن محجوب اولدینی حالده مملکتنه‌دوندی.

۱۱ محرم — ۳۰مایس ۱۶۰۴، وزیراعظم — صدارت قائم‌مقاملغنی وزیرصوفی سنان پاشایه ویره‌رك مقدما قائم‌مقاملقده بولنمش اولان حافظ احمد پاشایی خواجه ایله مناسبتندن دولایی استانبولدن اوزاقلاشدرمق ایچون بوسنه والیلکنه تعیین ایتدکدن صوکره — نهایت استانبولدن چیقدی. پادشاه، استانبول خارجنده ایلك مرحله اولان حلقه‌لیده‌کی قصردن عسکرك تشییعنده حاضر بولندی. صدراعظم، مهمات سفریه ایچون ایستدیکی آقچه‌نك ورودینه‌انتظاراً حلقه‌لیده توقف ایتمشیدی؛ امید ایلدیکی پاره یرینه شویله برخط همایون آلدی: «باشك سکا کرك ایسه البته یارین قالقوب کیده‌سین». یاووز علی اوقدرقطعی اولان بوامره همان امتثال ایلدی؛ حرکتی‌اثناسنده شیوع بولدی که‌حافظ‌پاشا، چکلمش اولدینی باغچه‌دن — ینه قائم‌مقام اولمق اوزره — برخط همایون ایله استانبوله دعوت اولنمشدر. حافظ پاشا ایسه سرایینه عودت ایدر ایتمز ایرته‌سی کون ایچون بردیوان عقدینی امر ایله صوفی سنان پاشایی‌ده دعوت‌ایلدی. سنان پاشا، دعوته کلن چاوشه: «سنی صدراعظم‌می کوندردی؟» سؤالنی‌ایراد ایدوب‌ده: «خیر، حافظ پاشا کوندردی» جوابنی‌آلمسی اوزرینه: «ینه قائم‌مقام‌می‌اولدی؟» دیه صوردی؛ چاوش‌ده: «اوت» دیدی. انقلابات عالمدن متأثر اولمامق خصلتنده اولان وبوندن دولایی صوفی عنواننی (۱)

(۱) هامه‌ر، صوفی‌یی حکیم معناسنه تلقی ایدیور. (مترجم)

آلمش بولنان سنان پاشا درحال قالقوب قائم‌مقام جدیدی تبریکه شتاب کوستردی . ایرته‌سی صباح ، حافظ پاشا دیوان ختامنده — کندیسنه توجیه اولنان مأموریت جدیده‌دن دولایی، مراسم پرورلك اقتضاسندن اولدیغی‌اوزره صدراعظمی زیارت ایتمك ایچون — حلقه‌لی‌یه عزیمتنه رخصت طلبنی متضمن برتلخیص یازدیردی ؛ تلخیص مهرلنیرکن ایچنه کوچك بر ورقه وضع ایتدی‌که بونده ، صدراعظمك — آرزوسی خلافنه حرکت ایدلمش اولمسندن دولایی — کندیسنی اعدام ایتمه‌مسی ایچون ، پادشاهك کندی الیله برتوصیه نامه یازمسی استرحام ایدیلیوردی . حافظ پاشا — کیده‌جکنی عرض ایتمش‌اولدیغنه وایرتسی‌کون دیوانه ریاست ایتمك‌اوزره عودت ایتمسی‌لازم‌کله‌جکنه واقف‌اولان‌خدامنك‌موجب تعجبی‌اولمق‌اوزره— همان اردوکاهه کیده‌جك یرده‌خانه‌سنده‌قالدی. مکر کندیسنك محبی‌اولان معلم‌سلطانی‌مصطفی افندینك کدخداسی عثمان چاوش کلوب « صدر اعظم برغضوب ومتهور آدمدر ؛ کیتمه‌کز نه لازم ! » دیه‌رك وار کچیرمش؛ لکن برمدت صوکره سرایدن «قیللی» دینیلن دیلسز کله‌رك قائم‌مقام برقضایه اوغرایه‌جق اولورسه باشی کسیله‌جکنه دائر برامر ایله اردویه کیتمك اوزره اولدیغنی‌خبرویردی. بونك اوزرینه‌حافظ کیتمکدن چکنمدی ؛ صدراعظمی چتالجه‌ده بولوب ایرته‌سی کون استانبوله عودت ایتدی. معلم مصطفی افندینك تکلیفی اوزرینه مفتی ابوالیامن — قائم‌مقام سابق قاسم پاشا ایله مناسبتندن‌دولایی — عزل ایدلدی ؛ سپاهیلرك صوك عصیانده صدراعظمك قتلی حقنده فتوی ویرمش ، وردوسه نفی اولنمق ایستندیکی حالده اختفا ایتمش اولان صنع‌الله افندی شیخ‌الاسلام اولدی . صدراعظم یولده خسته‌لانه‌رق بلغراددده وفات ایلدی (٢٨ صفر ١٠١٣ — ٢٦ تموز ١٦٠٤) (١). مهرهایون استانبوله کتیریله‌رك قائم‌مقام حافظ پاشایه‌تکلیف اولندی: لکن نیکبولی محاربه‌سنده مجارستان حدودی باش قوماندانلغنك مشکلات عظیمه‌سنی اوکرنمش بولنان‌بوذات، او منصب خطر نمونی قبول ایتمدی ؛ پادشاهك ، رأینه مراجعت ایتدیکی خواجه مصطفی افندی صدراعظمك بالذات مجارستانده بولنمسنی ایجاب ایدن برمحاربه زمانینده بومأموریته اك اهل آدم ، اوزمانه قدرحدود اوزرنده‌کی عسکرك باش قوماندانلغنده بولنان لالامحمدپاشا اولدیغنی افاده‌ایلدی . کچن‌سنه حرکات‌حربیه‌یی بالذات صدراعظم

(١) صدراعظمك نظر التفاتدن سقوطی کندیسنی‌پك متألم ایتمش، صوفیه‌ده خسته‌لانمش ایدی . نعیما . (مترجم)

اداره ایتمه‌مش اولدیغی ایچون قریم خانی مملکتنه عودت ایلدیکندن احوال حربه آشنا وبالذات ادارهٔ سفره مقتدر بر صدر اعظم تعیینی درجهٔ وجوبده ایدی . مهر همایون‌لالا محمدپاشایه کوندرلدی . صدرجدید اولا فه‌لدوار و آدونی [جان‌قورتاران] قلعه‌لرینك احکامنه اعتنا ایله بعده بودینه کله‌رك دشمنك تخریب ایتمش اولدیغی ، صاللردن متشکل کوپری‌یی (١) تعمیر ایلدی (١ جمادی‌الاولی — ٢٥ ایلول) . اوندن‌صوکره‌وایچه‌نی [واچ] محاصره‌ایتدی (٢٤ جمادی‌الاولی — ١٨ تشرین‌اول) . کچن سنه ارشیدوق فردیناندی قانیژه محاصره‌سنك رفعنه مجبور ایدن یاغمورلرله قار بوسنه‌دخی آرشیدوق ماتیاسی بودین وصدراعظمی پشته وغران (اوستورغون) محاصره‌لرینی براقوب چکلمکه اجبار ایلدی . غران محاصره‌سنك موفقیتسزلکی الك زیاده یکی چری اغاسی نقاش حسن پاشانك اداره‌سزلکنه و قورقاقلغنه حمل اولندی ؛ اغا ، بر دفعه بیله متریسلره چیقمامش ایدی . صدر اعظم قریم خانی غازی کرایك اوغلی اولوب بوسنه باباسنك یرینه اردویه کلش اولان توختمیش خانی جواردەکی دشمن ممالکنك تخریبنه مأمور ایده‌رك کندیسی‌بودیندن بلغراده متوجهاً حرکت و٣ رجب ١٠١٣ — ٢٥ کانون اول ١٦٠٤ ده مواصلت ایلدی . بودینده مدت خدمتلری تمام اولان بیك نفر یکی‌چری کونده التی آقچه‌ایله ذات شاهانه‌نك ولواء سعادتك محافظی اولان بلوکلره قید ایدلدیلر . ینه اشبو ١٦٠٤ سنه‌سنده باب همایون فرانسه، انکلتره ، وندیك ایله قاپیتولاسیونلری تجدید ایلدی (٢). وندیك بالیوزی بونو ، تجارت کمیلری ومملکتنك قونسلوسلری حقنده مساعده‌یی متضمن اون‌طقوزماده‌یی حاوی‌اوله‌رق عهدنامه قوتنده‌بربرات همایون‌استحصال‌ایتمشیدی[٤]. بر قاچ آی صوکره ایلچی موچه‌نیغو ، اسکی قاپیتولاسیونی تجدید ایلش وبالیوزه ویریلن مساعدات جدیده‌یی تصدیق ایتدیرمشدر(٣) . سیور دوبره‌وك خلفی اولان

(١) کوپری بودین ایله پشته آره‌سنده ممتد ایدی . نعیما . (مترجم)

(٢) « فرانسه وانکلتره ایله دولت عثمانیه آره‌سنده قاپیتولاسیونلر تجدید اولندی » وندیك ایلچیسی‌راپوری ، ٢ حزیران ١٦٠٤ . فلاسان ، ٢ ، ١٦٠٤ سنه‌سی . نعیما ، ج ١ ، ص ٢٧٩ . « مه‌زه‌ره‌ی » ص ١٨٠١ .

(٣) سفیر زوآنه موچه‌نیغو واسطه‌سیله کتیریلن سلطان احمد اول قاپیتولاسیونی . جمادی‌الاخری ١٠١٣ (غایهٔ تشرین ثانی ١٦٠٤) . وندیك خزینهٔ اوراقنده . بالیوز بونونك کوتوردیکی مکتوبه جواباً یازیلان ٢٨ شباط تاریخلی نامهٔ همایون دخی اوراده‌در .

سیور دوسولینیاق قورصانلرك حیدودلغندن متولد خساراتك تلافیسنی طلب ایلدی (۱). مصطفی چاوش، سلطان احمد اولك جلوسنی سناتویه تبلیغ ایتمك اوزره ایاچیلکله وندیکه اعزام اولندی (۲). موچه‌نیغو، جمهورك ذات شاهانه‌یه تبریکاتی حاملاً استانبوله کلدیك صوك عهدنامه‌نك تصدیقنامه‌سیله عودت ایلدی؛ برمدت صوکره، وندیك ایله راغوزه آره‌سنده لاغوستا اطه‌سنك حق تملکنه دائر ظهورایدن اختلافك فصلی ایچون محمد چاوش وندیکه کیتمك اوزره امر آلدی (۳). وندیکله دولت عثمانیه بینده بو مناسبتله مکاتیب متعدده تعاطی اولنمشدر [۵].

مجارستان سفرینك وقائع اخیره‌سی صیره‌سنده استانبوله دخی شو وقوعات کذار ایلیوردی: قائم مقام سابق قاسم پاشانك اناطولیده تعدیاتنه دائر هر طرفدن ورودایدن شکایات اوزرینه بوستانجی‌باشی، متهمك اعدامی حقنده برخط همایون ایله کوندرلدی. قاسم، بوستانجینك بوسیاحتنده‌کی مقصد خفیه‌یی حس ایلدیکندن اله کچیرمك ممکن اولمادی؛ کیدن مأمور وظیفه‌سنی ایفا ایده‌مکسزین عودت ایلدی؛ بوندن‌دولایی عزل ایله خدمتی سلطان احمدك امنیت مخصوصه‌سنی حائز وبتون‌مصالح دولتده نفوذی مؤثر اولان بوستانجیلر کدخداسی درویش اغایه ویرلدی. درویش اغا، قاسمه یکی برخط همایون ایصالنه مأمور اولدی: بوخط قائم مقاملغك توجیهی ناطق ومقدس یمینلری متضمن ایدی. قاسم، بودفعه قوریلان طوزاغه طوتیله‌رق پای‌تخته کلوب فی‌الحقیقه یکرمی درت‌ساعت قائم مقام منصبنده‌بولندی. بربرینی‌متعاقب آلدیغی اوچ خط دست پادشاهی، حقنده امنیت شاهانه‌نك تمامیله عودت ایلدیکی ذهابنی تأکید ایلدی. لکن ایرته‌سی کون سلطان‌احمد، قاسم پاشایی حضورینه چاغیردی؛ دیوان‌مجتمع اولدیغی، خواجه وشیخ‌الاسلام حاضر بولندیغی حالده، ایکی‌دفعه امرینه نچون اطاعت ایتمه‌مش اولدیغنی سؤال ایلدی. قاسمك سکوتی اوزرینه پادشاه، بدبخت قائم‌مقامك مشروعیت اعدامی حقنده بر فتوای شفاهی طلب ایلدی؛ مفتی بویله بر فتوی ویردیکندن سلطان احمدك اشارتی اوزرینه بوستانجیلر قاسمی دردست

(۱) «موسیو دوسولینیاق، جزائرده قرالك قونسلوسنك اوغرادیغی قضادن دولایی تضمینات طلب ایتمك اوزره قرال طرفندن مأمور اولمشدر» شباط ۱۶۰۴.

(۲) «سلطان‌احمدك تخته‌جلوسنه دائر مصطفی چاوش واسطه‌سیله نامهٔ همایون کلمشدر» وندیك مناسباتی خلاصه‌سی. کانون اول ۱۶۰۳.

(۳) «پادشاهك وقائم مقام حافظ پاشانك لاغوستا اطه‌سنه‌دائر وندیك مدیرانه یازمش اولدقلری مکتوبلر» وندیك مناسباتی خلاصه‌سی، مایس ۱۶۰۴.

ایدرك باشنی کسدیلر ؛ جسدی برکوبره بارکیری اوزرینه قونیله‌رق کمزدیرلدکدن صوکره شهرك خندقنه آتلدی (١). پادشاه، صارچی مصطفی پاشایی قائم‌مقام نصب ایده‌رك « اکر سنك‌ده برفنالغك ظهور ایدرسه بویاتان کبی قلیجمه اوغرارسك، دیدی. صارچی پاشا بوسوزلردن قورقایوب مفتی وخواجه‌نك تفوقنه قارشی کندیسنه معاونت ایچون طرفدار بولمق اوزره اداره‌ده بر چوق تبدیلات خودسرانه یاپدی. خاص اوطه باشی خادم گورجی محمد پاشایی اوچنجی وزیر تعیین ایتدی . باش قپوجی باشی [داود اغا] ایله بیوك میراخوری [مصطفی اغا] بکلربکی نصب ایده‌رك برهفته صوکره برر کریمهٔ پادشاهی‌یی تزویج ایلدی. پشته‌محاصره‌سنده قورقاقلغندن دولایی عزل اولنان یکیچری اغاسی نقاش پاشا استانبوله کلدیکنی متعاقب روم‌ایلی بکلربکی تعیین اولنمشیدی ؛ اوکاده وزارت پایه‌سیله بر میلیون ایکی یوز بیك آقچه‌لك خاصلر اعطا ایدلدی . یاقینده مصر والیلکنه کوندرلمش اولان حاجی ابراهیم پاشانك قاهره‌ده بر عصیان عسکریده اعدام اولندیغی خبرینك ورودی اوزرینه کورجی محمد پاشایی بو ولایته نصب ایلدی ؛ روم‌ایلی بکلربکی تیرو حسن پاشایی دردنجی وزیر یاپه‌رق سلحداری [طرناقجینك قارداشی حسین اغا] یکیچری اغالغنه کتیردی. مصطفی پاشا، محافظهٔ اقبال ایچون وزرا تعیین ایتمش اولمسیله برابر خواجه ایله مناسبت پیدا ایلدیکی خبر ویرلمسندن دولایی عزل ایتدیکی دفترداری برینه کلن شخصك مواجب تأدیه‌سنه مقتدر اولهمامسی (٢) ومفتی صنع‌الله افندینك‌ده عزلنه‌تشبث ایتمسی‌اوزرینه خواجه‌ومفتی برلشه‌رك «صارچی پاشا تبعه حقنده‌تعدیات عظیمه یاپیور» یولنده پادشاهه القاآتده بولندیلر ؛ بعض مشایخ‌ده اونلره، اتفاق ایده‌رك‌بویولده سوزلر سویلدیلر. ١١ کانون‌ثانی ١٦٠٥ (٢٠ شعبان١٠١٣)، پادشاه قاضی عسکرلری حضورینه قبول ایتدکدن صوکره مصطفی پاشایی دعوت ایلدی؛ اوصیره‌ده جلب‌ایدلمش اولان جلاد، صارچینك باشنی کسه‌رك‌جسدی‌صحن دیوانده بولنان چشمه‌نك اوکنه براقلدی ؛ صوفی سنان پاشا قائم‌مقام تعیین اولندی . نقاش پاشا وزارتله دیوانده بولنمق اوزره، روم‌ایلی بکلربکلکی سابق تیرو حسن پاشایه

(١) «لاشه‌سی امر پادشاهی ایله برزنبیل کش بارکیر اوزرینه عرضاً قونیلوب ادرنه قپوسی خندقنه طرح اولندی»، نعیما . (مترجم)

(٢) «قائم‌مقام مصطفی‌پاشا، پادشاهك حضورینه جلب‌اولنه‌رق عسکرك معاشنی احضار ایتمه‌سندن دولایی باشی‌کسلمشدر» وندیك مناسباتی خلاصه‌سی .

توجیه ایدلدی . سابق حلب والیسی نصوح پاشا اناطولی اشقیاسی اوزرینه سردار اولدی . ٤ تشرین ثانی ١٦٠٤ (١١ جمادی‌الاخری) ، هنوز اون بش یاشنده بولنان کنج پادشاه، براوغلنك تولدیله بختیار اولهرق « عثمان » اسمیله توسیم ایلدی؛ بومسرتدن دولایی یدی کون متمادیاً شنلك یاپلدی. مارتك سکزنده سلطان‌احمدك بر ایکنجی اوغلی دنیایه کلهرك بوده « محمد » تسمیه اولندی . صدراعظم لالا محمد پاشا، صوك سفرك نهایتنده درسعادته دعوت وپك ملتفتانه برصورتده حضور شاهانه‌یه قبول اولنمش ایدی . لالا محمد پاشانك تکلیفی اوزرینه روم‌ایلی قاضی عسکری قاف‌زاده فیض‌الله افندی — که بش یوز عثمانلی شاعرینك آثارندن جمع ایلدیکی مجموعهٔ منتخبات ایله معروفدر — عزل ایله بومأموریت مفتی زکریا افندینك اوغلی یحیی افندی یه ویرلمشدر؛ بویحیی افندی مؤخراً اوچ دفعه مقام افتاده بولنمشدر (١). مراد ثالثك قیزی اولوب خلیل پاشادن طول قالمش اولان فاطمه سلطان، مصالحه مذاکره‌سی ضمننده مأذونیت کامله ایله مجارستانه کوندریلن وزیر مراد پاشایه نامزد ایدلدی. شوصیره‌ده اناطولی خطه‌سنده‌کی عصیان، اطفامی شویله طورسون، کیتدکجه توسع ایلمکده ایدی . قره یازیجی ایله قارداشی دلی حسنه درت یکی رئیس اشقیا خلف اولمشلردی ؛ قلندر اوغلی ، قره سعید ، صاچلی ، اوزون خلیل نامیله یاد اولنان بودرت کشی اوزاق یرلری دکل ، آیدین و صاروخان کبی آق دکیز بوغازینه الك یاقین یرلری‌ده آتش و خونه غرق ایتمشلردی . مخاطره کیتدکجه بویومکده اولدیغندن داود پاشا اشقیانی اورمق اوزره کیتمك ایچون امر آلدی؛ داود پاشا، زنکین اولمادیغی جهتله مهمات سفریه ایچون پاره ایستدی ؛ رئیس‌الکتاب حسن‌بك‌زاده، اختیار ومتقاعد سپاهیلرك (٢) خدمتدن معفوطوتلق اوزره ویره جکلری پاره‌لرك جمعیله داود پاشایه تسلیمنه مأمور اولدی. بوائناده، خزینهٔ دولتك املاسی ایچون دیکر تدابیر مالیه‌یه ده مراجعت اولندی (٣). ایران سفرنده جغاله‌یه التحاق ایتمسی اقتضا ایدن

(١) قاف زاده ١٠٢٠ (١٦١١) ویحیی افندی ١٠٥٣ (١٦٤٣) تاریخلرنده ارتحال ایتمشلردر . فذلکه .

(٢) « صغیر وعمل مانده وپیر اولان زعما وارباب تیمارك » نعیا . (مترجم)

(٣) « جامعلرك تعمیراتنه مخصوص اولوب جامع متولیلری یدنده بولنان نقوده — وقت صلحده اعاده اولنمق اوزره — وضع ید اولنمسی مفتی طرفندن ذات‌شاهانه‌یه توصیه اولنه‌رق بوصورت شایان‌قبول کورلمشدر» کانون‌اول ١٦٠٤ — « اسیا واوروپاده‌کی مسلم وخرستیان اهالی‌یه خانه‌باشنه بر (زه‌کینو) ویرکی طرح ایدلمشدر» کانون اول ١٦٠٤، وندیك مناسباتی خلاصه‌سی.

اناطولی بکلربکی گزدهان علی پاشا اناطولی وقره‌مان ایالتلرینی تخریب ایتمکده اولان اوزون خلیلی اورمق اوزره نصوح پاشا عسکریله برلشمکه مأمور اولدی. صدراعظم‌ده ینه بالذات مجارستان اردوسی سردارلغنی دردست ایتمك ایچون حاضرلانه‌رق ۲۱ مایس ۱۶۰۵ (۳ محرم ۱۰۱٤) تاریخنده استانبولدن حرکت ایلدی . اگرچه ذات شاهانه اوستورغونك فتحنی امر ایتمش ایسه‌ده ایران ومجارستان ایله اناطولی اشقیاسنه قارشی اختیار اولنان سفرلردن دولایی حکومت‌پك یورلمش واشقیانی اطاعت‌ایتدیرمك وعجملرله غالبانه محاربه ایده‌بیلمك ایچون اوروپا طرفلرنده اعادهٔ صلح لزومی حس اولنمقده بولنمش اولدیغندن ممکن اولدیغی تقدیر ده‌عقد صلح ایده‌بیلمك ایچون ،صدراعظم، پادشاهدن استحصال مأذونیت ایلمش ایدی .

لالا محمد پاشا ، حامیسی اولان وزیر اعظم متوفی ابراهیم پاشا کبی صلحی آرزو ایلر، واونك کبی برطرفدن مذاکره وبرطرفدن محاربه ایدردی. ۱۶۰۶ سنه‌سنده اون درت سنه‌لك مجارستان سفرینه خاتمه ویرن مصالحه ، یالکز اوستریا ودولت عثمانیه مناسبات سیاسیه‌سی تاریخنده دکل ، دولت عثمانیه تاریخنده دخی پك مهم وپك قطعی بروقعه اولدیغی جهتله مورخ بوبابده معلومات بسیطه ویرمکله اکتفا ایده‌مز ؛ بوندن باشقه شومصالحه‌یی ایجاب ایدن سببلره قدر چیقمق وصوك یدی سنه ظرفنده زمان زمان بده وقطع اولنان مذاکراتی وصدر اعظملرك ، بودین والیلرینك ودیکر مأمورین عثمانیه‌نك مجلس مشاوره رئیسی آرشیدوق ماتیاس وآوستریا ایمپراطورینك مرخصلری ایله جریان ایدن مخابرات فعالانه‌سنی برنظرهٔ سریعه ایله کوزدن کچیرمك اقتضا ایدر. عثمانلیلر بوزمانه‌درکه برنجی دفعه‌اولهرق اوروپا حقوق بین‌المللی مناسبات دیپلوماتیقیه‌سنده متخذ اولان اصولی قبول ایتمشلردر . بوحقوق، ملتلرك کندی آره‌لرنده مساوی بولنملری اساسنه‌مستنددر؛ یالکز باجمله مرخصلرك بلا استثنا عینی معامله کورملرینی دکل ، طرفین الدنده قلمسی لازم کلن وثائق عهدیه‌نك تماماً بربرینه مطابق اولمسنی ده مستلزمدر ؛ ینه بوحقوق، متعاقدلردن یالکز بری ایچون مجبوری‌الاجرا اولهجق وغالب طرفندن مغلوبلر حقنده محقرانه برصورتده وکندیسیله مساوی بولندقلرینی طانیمقسزین متحکمانه وضع اولنه‌جق هردرلو شروطی رد ایدر (۱). اوزمانه‌قدر، اوستریالیلر

(۱) حقوق بین‌الملك بودرلو احکامی « صلیبك عودت ایتدیکی یره هلال کیره‌مز » سوزینی‌ده قبول ایتمه‌ك لازم کلیردی . (مترجم)

طرفندن هدیهٔ مفخرت بخش وعثمانلیلر طرفندن ویرکی تعبیر اولنان براقچه‌نك هرسنه تأدیه‌سی شرطیله نهایت سکز سنه مدت ایچون تعاطی اولنان عثمانلی واوستریا عهدنامه‌لرنده شو تعبیر حقارت آمیز بولنوردی : « دائما مظفر اولان پادشاه طرفندن دائما مغلوب اولان ویانه بی‌دیننه لطفاً احسان بیوریلان» . هرایکی طرفك النده‌کی وثائقك بربرینك عینی اولمسی اصلا موضوع بحث اولمادیغی کبی صدراعظم وکیل مطلق اولمسی حسبیله هردرلو شروط وعهودی ذات شاهانه طرفندن تصدیق وتعهدی متضمن اولمقسزین عقد ایلدیکی جهتله عثمانلی مأمورلرندن نام شاهانه‌یه حرکت ایده‌بیلملری ایچون منتظم وکالتنامه‌ده آرانلماز ایدی ؛ بوایلچیلر ، عثمانلی مأمورلرینك پادشاه طرفندن حائز اولدقلری مأذونیتك متنده ذکرینی طلب ایده‌جك اولسه‌لر دیواندن طرد ایدیله‌جکلری ، یاخود یدی قله زندانه القاویاخود هیچ اولمازسه — اکثریا واقع اولدیغی وجه ایله — کندی خانه‌لرنده حبس اولنه‌جقلری بی‌اشتباه ایدی . وثائق عهدیه‌یی ده تدقیق ایده‌میوب شفاهاً قرارلاشدیریلان موادك کافه‌سنی حاوی اولدقلرینه دائر واقع اولان افادهٔ مجرده اوزرینه علی العمیا قبوله مجبور ایدیلر ؛ حتی اکثریا وثیقه‌لرك برچاوش ، یا برچاشنیگیر ، یاخود بر متفرقه واسطه‌سیله ویانه‌یه کوندرلدیکی تأمینی ایله اکتفا ایتملری لازم کلیردی . حقوق بین‌الملله اوقدر مخالف اولان بوتحقیراتك نهایتی اوستریا ایله بوصوك محاربه اثناسنده جریان ایدن مذاکراتدن وبومحاربه‌یه ختام ویرن زیتواتوروق مصالحه‌سندن باشلار . سرعسکر ساطیرجی محمد پاشا طرفندن ١٥٩٧ سفرنده واقع اولان ایلك صلح تکلیفی ، یکی چریلرك برعصیانندن دولایی جعلی اوله‌رق یاپلمشیدی ؛ بناءً علیه مراد پاشانك مرخصلری اولان دیاربکر والیسی قاضی زاده علی پاشا وبودین قاضیسی هابیل افندی وایچه‌ن [واچ] قربنده کائن برآطه‌ده پالفی ، باستا ، ناداسدی ایله ملاقاتلرنده هیچ برتعلیمات تحریریه‌یه مالك اولمادقلری کبی برقاچ ساعت صوکره هیچ برشی قرارلاشدرمقسزین چکلمش ایدیلر . ایلك جدی مذاکرهٔ صلحیه ، مقدما حکایه ایتدیکمز وجه ایله عزیز آندره آطه‌سنده وقوعه کلمش ونتیجه‌سز قالمشدر . اومذاکره‌دن اولجه قریم خانی غازی گرای ایله افلاق وویوده‌سی میشل [میخال] ، دولت عثمانیه نزدنده توسط ایچون ایمپراطوره تکلیفده بولنمق ماموریتیله قاشویه برر ایلچی کوندرمشلردی ؛ خان ایله وویوده‌نك بوتشبثلری اوزرینه‌درکه سرعسکر ، صلح مذاکره‌سی ایچون آندره اطه‌سنه مرخصلر اعزام ایلدی . ایرته‌سی

سنه دخی، مخاصماته رغماً، برطرفدن صدراعظم ودیکرطرفدن آرشیدوق ماتیاس نامنه حرکت ایدن پالفی وپه‌زمن برچوق مکاتیب تعاطی ایلدیلر (۱) . ناداسدی وپه‌زمن بودین والیسیله قونوشدیلر؛ والی متارکه‌نك نقضی خطاسنی کاملاً ایمپراطوره تحمیل ایله اولکی شروطك تجدیدینه وقانیژه‌نك اعاده‌سنه مخالفت وحکومت عثمانیه النه کیرن اوستورغون، فولك، نه‌ئوغراد ودیکرطاغ قصبه‌لری مثللو ترانسیلوانیانك ده عثمانلیلر النده قالمسنده اصرار کوسترردی (۲) . نهایت ۱۶۰۱ سنه‌سنده پادشاه کندی نامنه عقدصلح ایچون صدراعظمه برنجی دفعه اوله‌رق منتظم برمرخصیت مطلقه اعطا ایلدی ؛ صدراعظم، وفاتندن سکزکون اول ، واقع اولان طلبه‌مبنی وزیر مراد پاشا ایله اونك کدخداسی محمدی مذاکراته باشلامق ایچون کوندرمك اوزره اولدیغنی ایمپراطوره وآرشیدوق ماتیاسه بیلدیردی (۳) . ایمپراطورك مرخصلری مراد پاشایه یازدقلری مکتوبده باشلیجه درت ماده تکلیف ایلدیلر : « ۱ ، صلحه مغایر اوله‌رق ضبط اولنان بتون اراضینك اعاده‌سی ؛ ۲ ، محاربه‌دن ترتب ایدن هردرلو ضررك تضمینی ؛ ۳ ، قانیژه‌نك اعاده‌سی ؛ ٤ ، ترانسیلوانیا اوزرنده‌کی حق حمایه‌دن فراغت ایدلمسی . » مراد پاشا ، بو مدعیاته جواباً —

(۱) صدراعظمك براوچنجی مکتوبی خزینهٔ اوراق ایمپراطوری وقرالیده‌در. صدراعظم ۱۰۰۹ (۱۶۰۰) سنه‌سنده پالفیه یازدیغی مکتوبده ذات شاهانه طونه آطه‌لرندن برینی ساحله‌کی اراضی ایله برلکده یکی چری اغاسنه احسان ایتمش اولدیغندن بونك اعاده‌سی موضوع بحث اوله‌میه‌جغنی بیان ایدر . په‌زمنه اولان مکتوبنده وویوده میخال طرفندن واقع اولان صلح تکلیفندن بحث ایلر .

(۲) بودین والیسنك ۱۶۰۱ کانون ثانیسی تاریخلی مکتوبی. غران‌پستیوسی وولفغانغ ده‌یچینغ ، بارتولومه په‌زمن ، اتیه‌ن ایله سهازی ۹ تشرین اول ۱۶۰۰ تاریخله غران باش قوماندانی معاونته ارسال ایلمش اولدقلری راپورلرنده شویله یازیورلر :

Longe abhinc Mourad Pascha præcipuus ad tractationem pacis» legatus destinatus scripsit, paratum se force ad fœdus hoc tractandum sive in Viennam sive Pragam una cum collegis conferre, si modo Mohammed Kiaia collega adesset, quem in dies proœstolaretur. Mox Pascia Ibraim Canischam obsidione cinxit ac-cum Tataris ac Turcis in regno grassatur, ex quibus facile animadvertitur, illos caviliari pacisque petitionem, quam nunquam ursimus, simulasse ac dolose « instituisse.

(۳) بوبابده‌کی ایکی مکتوب ۲۹ ذی‌الحجه ۱۰۰۹ (۱ تموز) تاریخله مورخدر ؛ ابراهیم پاشا ۱۰ تموزده وفات ایلدی .

افلاطون وارسطونك [٦] سوزلرندن نقلی حاوی وعربجه ، ترکجه ضرب مثللرله مالی — بر مکتوب غریب کوندردی . عثمانلی واوستریا مرخصلرینك ملاقاتی ایچون ، اوستورغونده وقوع بولمق اوزره ، ۲۹ تموز تاریخی تعیین قلنمشیدی ؛ آرشیدوق ماتیاسك امرلری موجنجه ناداسدی ، وه‌سپریم پسقپوسی پهزهن ، برنار له‌ئون‌غاللو ، پول‌نیاری اوستورغونه‌کیتدیلر؛ لکن ترکلر کورنمدیلر، چونکه وقت قازانمق وسفرك نتیجه‌سنه انتظار ایتمك ایستیورلردی .

بونی تعقیب ایدن ایکی سنه‌ایسه ترانسیلوانیاده مذاکرات، ویوقاریده نقل‌ایتدیکمز محاربات ایله، وبرده صدراعظم ابراهیم پاشانك [۷] آواونك وفاتندن صوکره — ایمپراطورك قومیسرلری قونت ناداسدی ، قونت آلتان ، بارون دومولار ، اکری پسقپوسی ایله مذاکراته دوامه مأذونیت ویرلمن — مراد پاشانك بی‌فائده مخابراتیله کچدی . ترکلر ، بر مأمورك ستولوه‌یسانبوغه کلوب کندیلریله ملاقی اولمسنی وقونغره‌نك عزیزه‌مارغریت اطه‌سنده عقد ایدلمسنی ایستدیلر ؛ ایمپراطورك وکیللری اونلرك آرزوسنه‌موافقت کوسترمدیلر؛ زیرا صلحك آوستریاطوپراغی اوزرنده‌مذاکره‌سی کندیلرینه صورت مخصوصه‌ده امر اولندیغی کبی قطعی بر صورت تسویه عقدینه دکل ، یالکز کندیلرینه وقوع بوله‌جق تکلیفاتی استماعه مأذون ایدیلر . ایکی‌سنه اول ترکلرك یاپدیغی کبی بو دفعه‌ده ایمپراطور مذاکراتی‌موسم محاربه‌نك نهایته قدر اوزادوب‌سورونمدرمك ایستیوردی. مع‌هذا ۱۰ کانون‌ثانیده اوچ هفته‌لق برمتارکه عقداولندی ، وشباطده پشته‌ده یکی برملاقات اجراسی‌قرارلاشدیرلدی. فی‌الحقیقه ۱۴ شباطده اکری پسقپوسی، بارون دومولار ، دوقتور پهزهن ، قونت آلتای ، بر مدت اول وفات ایدن ناداسدینك خلفی اردودی دیار بکلربکی مراد وبودین والیسی علی پاشالرله موقع معینه عزیمت ایلدیلر (۱) . ینه بو آیك اون یدیسنده برنجی مذاکرده‌ده ترکلر پادشاه جدیده جلوسنی تبریك ایچون استانبوله بر ایلچی کوندرلمسنی طلب ایتدیلر ؛ بوکا، صلح منعقد اولمق وبوکا مماثل برحال وقوعنده بالمقابله عینی معامله ایدلمك شرطیله موافقت کوسترلدی. اوچ‌کون صوکره ایکنجی بر قونفرانسده ترك قومیسرلری قونغره‌نك پشته‌دن بودینه نقلنی تکلیف، وقانیزه

(۱) بکلربکی مراد وعلی پاشالره ویرلن ترخیصنامه‌لر استانبولدن ۱۰۱۲ (۱۶۰۳) تاریخیله‌مورخدر. مراد‌پاشانك مکتوبی ۴ رمضان ۱۰۱۲ (۸ شباط ۱۶۰۴) تاریخیله‌در: علی پاشا ایله بودین قاضیسی هابیل افندینك پشته‌یه عزیمته حاضر بولندقلرینی متضمندر .

ایله اکرینك اعاده‌سنه قطعیاً مخالفت ایلدیلر . مرخصلر بو صورتله برشی قرارلاشدیره‌مقسزین آیرلدیلر . سکز آی‌صوکره ، ٨ تشرین‌اولده بودین والیسی ایله‌ایمپراطورك مشاورخاصلرندن بارون دومولار مذاکرهٔ‌منقطعه‌یه تکرارباشلادیلر ایسه‌ده ینه برنتیجه حاصل اولمادی . اوستورغونك ترکنی تکلیف ایدن‌علی پاشایه جواباً، بارون دومولار استانبولك ترکنی تکلیف ایلدی ؛ علی پاشانك فوله‌ك ، زه‌چه‌نی ، نه‌ئوغراد موقعلرینه حصر تکلیف ایتمسی اوزرینه‌ده بارون دومولار ، ایمپراطورك اون ایکی سنه‌دن‌بری مظفرانه محاربه ایتمش ، ودها بر اوقدر مدت محاربه‌یه مقتدر بولنمش اولدیغنی بیان ایتدی . مجارستانده بو مذاکرات جریان ایدرکن ترانسیلوانیاده‌کائن قلوزه‌نبورغده دخی‌ایمپراطورك قومیسرلری ایله‌میخال وویوده‌نك مأمورلری وقریم خاننك بر مأموری آره‌سنده دیکر بر مذاکره‌یه ابتدار اولنمش ایدی . خانك مرخصی احمد آغا ایمپراطورك کندی افندیسیله بر عهدنامهٔ خصوصی عقد ایتمسنی ، رسمی بر هیئت سفارت کوندرمسنی ، پادشاهك افلاق حکومتنی وویوده‌لغه نامزد اولان شخصه بر سنجاق ویرمك صورتیله بخش ایتمسی حقنك تصدیقنی ، قریم خاننك‌ده مزراق وکموشدن طوپوز ویرمك صورتیله بو تعینه اشتراکنی، ایمپراطور ایالاتنك تاتار جولانندن محافظه‌سی بدلی اولمق اوزره اوستریانك قریمه‌سنه‌ده قرق‌بیك دوقه آلتونی تأدیه ایتمسنی ایستدی. ایمپراطورك مأمورلری، ایستیلن پاره‌نك پك چوق اولدیغنی‌وفقط افلاقه وویوده تعیینی حقنك پادشاه ایله خانه ترك اولنه‌جغنی افاده ایلدیلر. ایرته‌سی سنه، مجارستان ممالکنك وخصوصا ترانسیلوانیا پرنسی بوچقاینك‌ده حصه‌دار اولمله‌ری اوزرینه (١٩ تشرین ثانی ١٦٠٤) مذاکرات دکشدی . بوچقایی ، ایلچیسی قورلات وساطتیله ، صدر اعظم لالا محمد پاشا ایله بر عهدنامه امضاایلدی که بونك مفادنجه ایکی طرف معاقد بالمقابله یکدیکرینك حدودینه رعایت ایده‌جك ، وهیچ برطرف دیکری داخل اولمدقجه عقد صلح ایلیه‌میه‌جك ایدی . اتیه‌ن قورلات وژورژ که‌ده‌دی بوچقایی طرفندن مأموراً استانبوله عزیمت ایتدیلر (٢٧ محرم ١٠١٤ — ١٤ حزیران ١٦٠٥). بودین والیسی ، محمداغا نامنده برینی بونلره ترفیق‌ایتمشیدی. ایلچیلر حضور شاهانه‌یه قبول اولنه‌رق هدیه اولمق اوزره آلمان دلی قانلیلری‌تقدیم ایلدیلر که بونلره استهزاءً پاپاس سرپوشی کیدیرلمش ایدی ؛ سفیرلره منتظم‌بر عهدنامه

ویرلدیکی کبی [٨] حین عزیمتلرنده قائم‌مقام پاشا طرفندن بوچقانی‌یه خطاباً برمکتوب تسلیم ایدلدی که بونده ایکی ملتك شدت ارتباطندن ، آره‌لرنده متقابل بر معاونت کامله‌دن بحث اولنمقده ایدی. بر قاچ آی صوکره صدراعظم، بلغارددن بوچقانی‌یه یازدیغی مکتوبده قورلات واسطه‌سیله تحریراتنی آلدیغنی، وبعدما مجارستانك اوستریا سیاست خانه‌سندن مصون قالمسنه اهتمام ایده‌جکنی بیلدیریوردی . دیکر برمکتوبده (٢٢ صفر — ٩ تموز) مجارستانك حمایهٔ پادشاهی‌یه استناد ایده‌بیله‌جکنی، ترانسیلوانیانك سلطان سلیمان زماننده‌کی حالنه ارجاع اولنه‌جغنی ، لیپانك ترکنده مشکلات اولمایه‌جغنی، بوچقایینك طرف شاهانه‌دن کوندریلن سنجاق وتاجی آلمق ومجارستان قرالی عنوانی ویرلمك اوزره همان بلغراده کله‌بیله‌جکنی اشعار ایلیوردی [٩] . ایشته لالا محمد پاشانك سملیندن اوستورغونه کیتدیکی زمان احوال بومرکزده ایدی.

صدر اعظم، اوسکدن عزیمتندن صوکره ، ١٥ اغستوس (٣٠ ربیع‌الاول)، بوچقانی‌یه یازدیغی دیکر برمکتوبده مخاطبنه ایلك دفعه‌اولمق اوزره مجارستان قرالی عنوانی اعطا ایله ایکی بیك دوقه کوندردیکنی اشعار ونوهوزه‌ل [اویوار] قلعه‌سنی محاصره‌یه‌دعوت ایدیوردی. اوسکده برشورای حرب عقداولنه‌رق موروادیسنده (١) بودین واوستونی بلغراد اوزرینه‌می، یوقسه قانیژه اوزرینه‌می یورومك دهامناسب اولهجغی مذاکره اولندی . اکثریت آرا قانیژه‌یه دوغری کیدلمسنی قرارلاشدردی؛ لکن اردو قاضیسی ولدان زاده احمد افندی شدتله مخالفت ایتمش ایدی ؛ احمد افندی ، پادشاه اوستورغونك فتحنی اراده ایلمش اولدیغنی ، اوندن بشقه عسکرك مور وادیسنده کلیتلی غنائمه دسترس اولهرق او زمان کندیلرینی اردوکاهده‌طوتمق مشکل اولهجغنی ، ذاتاً موسمك‌ده ایلریله‌مش اولدیغی جهتله جمله‌سنك غنائمی محافظه ایده‌بیلمك اوزره خانه‌لرینه عودت ارزوسنده بولنه‌جقلرینی ، شو صورتله محاربه زماننك هیچ بر تشبث مهمده بولنمقسزین کچه‌جکنی اورته‌یه قویدی. بودین قربنده حمزه بك مرحله‌سنده اردونك هانکی طرفه توجیه اولنه‌جغی تکرارموضوع بحث اولدی ؛ اکثریت ویانه طرفلرنده آقین اجراسی رأینده بولنه‌رق اردو قاضیسی ایله دفتردار باقی افندی سکوته مجبور ایدلدی . ایرته‌سی کون اردو قرارلاشدیریلان یولی طوتدی ؛ لکن یوك عربه‌لری چاموره صاپلاندیغی ویکی‌چریلر : « بو قدر

(١) نعیاده مکوموریه .

یوك ایله آقینه کیدلدیکی کورلمش شیمیدر ؟ » یولنده سوزلر سویلدکلری جهتله صدر اعظم عودت ایده‌رك اوستورغون اوزرینه توجه ایلدی (۱). بوسنه بکلربکی بودینندن یکرمی بش طوپ ، اوتوز بیك کوللە ، اون بیك قنطار باروت کتیرمکه مأمور اولەرق بو مهمات عسکره توزیع اولندی. صدراعظم، بوچقایی‌یه بر مکتوب یازەرق کندیسنی اون درت کون بودین طرفلرنده بکلمش اولدیغنی وشمدی اوستورغون قلعه‌سنه دوغری کیتمکده بولندیغنی بیلدیردی. اردو، ۳۰ اغستوس — ۱۵ ربیع الاخرده اوستورغون اوکنه واصل اولەرق لالا محمد پاشا عسکری اولا ایکی مهم نقطه‌یه هجوم ایتدیردی : بو موقعلرك بری پارقانی (جکر دلن) قلعه‌سیدر که اوستورغونك قارشیسنده وطونەنك اوته طرفنده کائن اولوب

---

(۱) بر وجه زیر نعیمادن تلخیصاً نقل اولنان فقره‌یه کوره یوقاریده ذکر اولنان حرب مشاوره‌لرینك ایکیسی آیری آیری اولمایوب یالکز بر مشاوره‌در : « اوسکده اجرا اولنان مشاوره‌ده بعض ذوات دشمن قومرانده متحشد اولدیغندن بودین واوستونی بلغراد طرفلرنده بولنمازدە باشقه جهته کیدیلر ایسه او طرفلرك استیلایه اوغرایه‌جغنی بیان ایلدیلر، دیکرلری ایسه بودین واوستونی بلغرادك اسباب محافظه‌سی مکمل اولدیغندن قانیژه جانبنده معمور وثروت کلیه ایله مشهور اولان «مکموریه»یه کیدلمسنی رأی ایتدیلر . سردار ، مکموریه جانبنه توجه اولنمسنده اتفاق آرا اولدیغنی تسجیل ایتمسنی ولدان زادەیه تکلیف ایلدی ؛ قاضی افندی دیدی که : «دشمن آرقه‌مزده بزه مترصد ایکن آرای سخیفه‌یه اتباع ایتمك مقتضای عقل دکلدر . پادشاه اوسترغون‌فتحی مقصود همایونلری اولدیغنی سزه بالذات شفاهاً سویلشلردر؛ صیانت مملکت امرینی براقوب ده یغما ایچون اخر طرفه کیدلمك جائزاولەماز. ممالك اسلامیه‌دن بر کویه ضرر ترتب ایدرسه پادشاهه جواب ویره‌مزسکز . خصوصیله روز قاسمه سکسان کون وار ؛ یغما ایشی اوتوز کونلك بر شیدر ؛ او زمان عسکر طوردیریلەماز ؛ هپیسی آلدقلری اشیایی مملکتلرینه کوتورمك ایچون جان آتارلر . سز یالکز قالنجه دشمن هجوم ایتسه کیملرله مقابله ایدرسکز ؟ وقت مساعد ایکن اوستورغونك تسخیرینه چالیشیکز، میسر اولمازسه تقدیره حواله ایده‌رك مسؤلیتدن قورتیلورسکز . » ولدان زادەنك بوسوزلری سرداره تأثیر ایلدی؛ یکی چری بر منزل کیتمش ایکن عودتلری امر اولندی. بچوینك روایتنه کوره بو مشاوره بودینه قریب حمزه بك‌سراینك پریسنده شوشقوره دره‌سی منزلنده ایدی؛ جمهور ، «اوسترغون محاصره‌سی کوچدر ؛ بوسنه ویانه‌یه دوغری‌اقین ایده‌لم» رأینده‌بولندیلر؛ دفتردار باقی افندی واردو قاضیسی بو رأیه راضی اولمادیلرسه‌ده دیکرلری او طرفی ترجیح ایلدیلر ؛ ایرته‌سی کون کوچیلوب کیدیلیرکن یولده ارابه‌لرك بر قاچی ایرکلدیکی، بر قاچی‌ده قالدینی جهتله یکی چریلر «بو قدر آغیر اماله اقینه‌می کیدیلیر ؟» دیه سویلنمکه‌باشلادقلرنی سردار ایشیده‌رك تحویل رأی ایلدی؛ محاصره‌یه قرار ویردی . کاتب چلبی‌دخی بو روایتك صحیح اولدیغنی فذلکه‌ده بیان ایتمشدر . (مترجم)

اوستورغونلیلر بونك واسطه‌سیله‌بالسهوله ذخیره آله‌بیلیرلردی ؛ دیکرلری‌ده ترکلرك «تپه‌دلن» تسمیه ایتدکلری عزیز توماس تپه‌سی قلعه‌سیدر . بودین بکلربکی بوشناق مصطفی پاشا ، تپه دلن جهتندن هجومی اداره‌یه مأمور اولدی . ایمپراطوره آیلقله عسکرلك ایتمکده اولوب ویشغراد قوهٔ محافظه‌سنی تشکیل ایدن فرانسزلرشجیعانه مدافعه‌دن صوکره پاپا محافظلری کبی (١) قلعه‌یی بوسنه بکلربکی خادم خسرو پاشایه تسلیم ایتدیلر . بونلرك ایچنده بیك نفردن زیاده‌سی پاپا عسکرینه کوستریلن منافعه مجذوب اوله‌رق ترکلرك طرفنه کچمش ایسه‌ده اکثریسی بو محاربه‌ده تلف اولمشلردر (٢) . ویشغرادك سقوطندن صوکره خسرو ومصطفی پاشالر قوتلرینی تپه دلن اوزرینه توحید واستعمال ایتملریله قلعه‌یی آلدیلر (١٩ ایلول ـ ٦ جمادی الاولی) . محافظلردن درت بیکی قلیچدن کچیریلوب دیکر ایکی یوزی‌ده کوچك اطه‌نك خندقلرنده اولدیرلدیلر ؛ اوستورغون واروشی ، یعنی خارجی محله‌سی (که عزیز توماس تپه‌سیدر) بربرینی متعاقب اوچ هجوم ایله ضبط ایدلدی ؛ اوستورغونك صو قله‌سنه‌ده بوسنه بکلربکی استیلا ایلدی (١٦ جمادی‌الاولی ـ ٢٩ ایلول). صدر اعظمك التی‌کون صوکره اجراسنه‌قرار ویردیکی بر هجوم ایچ حصارك استیمان ایله تسلیمنی مستلزم اولدی. صدر اعظمك محرمی اولوب اوستورغونك اوستریاللر طرفندن محاصره‌سنده قلعه‌نك تسلیمنی مذاکره‌یه کیتمش اولان پچویلی مورخ ابراهیم بودفعه‌ده ـــ فقط عثمانلیلرك لهنه اولمق اوزره ـــ اوخدمته تعیین اولندی . اوستورغوندن بش بیك درت یوز کیشی بتون مالله‌یله اندیشهٔ تعدی‌یه اوغرامقسزین چکیلوب کیتدیلر. محافظلردن فرانسز اولانلر ، پاپا (٣) وویشغراددە بولنوب‌ده عثمانلی اردوسی خدمتنه کیرن قارداشلرینه التحاق ایتدیلر. ارباب اخلاص ، اوستورغونك فتحنی صدراعظمك

(١) حال‌بوکه بونلر هامه‌رك ظن ایتدیکی کبی «پاپا» قلعه‌سی محافظلری دکل ، «پاپا»نك امداده کوندردیکی عسکرلردر . نعیما . (مترجم)

(٢) «بوسنه بکلربکی خسرو پاشا ویشغرادی امان ایله فتح ایتدکده ایچنده‌اولان کفار، فرنك توعندن اولوب پاپا طرفندن نمچه امدادینه کلوب قلاع حربیه‌یه توزیع اولنانلردن ایدی. سابقا ابراهیم پاشا استمالتی الله عسکر اسلامه ملحق اولوب اغر علوفه‌لر ایله مرعی اولان فرنکلری کوروب بونلر دخی بنی نوعنه اتباعاً کلوب پادشاهه بنده اولدیلر . سابق ولاحق بیکدن زیاده اولوب اکثری جنکده دوشمشلردر . » نعیما ، ج١، ص٤١٦ و٤١٧ . (مترجم)

(٣) پاپا موقعی دکل ، پاپانك ویشغراددە بولنان عسکریدر . (مترجم)

رفاقتنده اولان و «ترجمان شیخی» دینلمکله معروف بولنان ایاصوفیه واعظنك تأثیر دعاسنه حمل ایلدی (۱). عثمانلی اردوسنك موفقیت جدیده‌سی قاپجی‌باشی جعفر اغا، چاوش‌قره‌حسن، مورخ پچوی ابراهیم افندی طرفندن استانبوله ایصال‌قلندی(۲). مقدما، اوستورغونی دشمنه تسلیم ایتمکه مجبوریت بدبختلکنه اوغرامش اولان صدراعظم لالا محمد پاشا، بو قلعه‌یی حکومت عثمانیه‌یه اعاده ایتمك وباش کلیسایی ینه جامع یاپمق ممنونیتنه مظهر اولدی. بو صیره‌ده بوچقایی نوهوزدل (۳) قلعه‌سنی محاصره ایتمشیدی؛ اونك اصراری اوزرینه صدراعظم، [اکری بکلربکی] سنان پاشا ایله سرم، سمندره، الاجه حصار بکلرینی، معیتنده بیك‌قدر چرکس وتاتار بولنان ترحاله‌بکی چیل اغایی، بکتاش پاشایی‌امداده کوندرمشیدی. اوستورغونك فتحندن صوکره‌ده خسرو پاشایی رفاقتنده‌بیك یکی‌چری اولدیغی‌حالده خبر فتح‌ایله ارسال ایلدی. بوقدر قوته مقاومت ایتمکه بی‌اقتدار اولان نوهوزدل محافظلری، ترکاره دکل، بوچقایی‌یه تسلیم اولدیلر. صدراعظم متفقی تطییب ایچون قانیژه مدافعه‌سیله مشهور اولان روم ایلی بکلربکی تریاکی حسن پاشایی و اردو قاضیسی ولدان‌زاده‌یی قلعه‌یی‌بوچقایی‌یه تسلیمه مأمور ایتدی. تریاکی حسن پاشا، بالاختیار تسلیم اولان وه‌سپریم وپالوتایی ضبط ایلدی؛ بودین بکلربکی بوشناق مصطفی پاشا عزل و سلفی قاضی زاده علی پاشا اونك یرینه نصب اولندی؛ نیکبولی، سلستره چرمن، ویزه، سمندره‌سنجاق‌بکلری‌بودین محافظه‌سنه تعیین‌ایدلدیلر. اوستورغونك ضبطندن‌صوکره صدراعظم، خسرو پاشایی‌نوهوزه‌له، تریاکی‌حسن‌پاشایی وه‌سپریمه،

(۱) اوستورغونك فتحنه «لشکر کفار چیقدی حصن استرغوندن» مصراع تعمیه‌داری تاریخ دوشمش ایدی. حصن ۱٤۸، استرغون ۱۷۱۷ اولمغله مجموعی اولان ۱۸٦۵ دن لشکر ۵۵۰، کفار ۳۰۱ که جمعاً ۸۵۱ طرح ایدیلنجه تاریخ فتح اولان ۱۰۱٤ نمایان اولور. (مترجم)

(۲) پچوی، پیاده وسواری مقابله‌جیسی، یعنی «دفتری» دائره‌سنك‌دردنجی وسکزنجی قلملری رئیسی‌ایدی. دولت عثمانیه‌نك اصول تشکیلات واداره‌سی، ۲، ص ۱٤۹ و۱۵۵. [ابراهیم افندی پیاده مقابله‌جیسی اولدیغی حالده استانبوله کلوب فتحی تبشیر ایتمسی اوزرینه سواری مقابله‌جیلکی، مأموریتنه علاوه اولنمشدر. خضر اغا، لالا محمد پاشانك قاپجی‌باشیسی ایدی؛ اوکاده صدراعظمك التماسی وجه ایله پوژغه سنجاغی ویرلمشدر. اوجاق طرفندن اولمق‌اوزره تبشیره کلن قره‌حسن اغا مؤخراً یکی‌چریلکده مقامات رفیعه‌یه چیقمش، زیاده نفوذ قزانمش، کوپرولو زماننده بیله ایشه قاریشمق ایستمشدر. [مترجم]

(۳) قلعه‌نك المانجه‌اسمیدر؛ بزم مورخلر مجارجه‌سی اولمق‌اوزره اویواریازارلر. (مترجم)

کوندردیکی وقت یکنی بولنان قانیژه بکلربکی سرخوش ابراهیم پاشایی ده خروانستان طرفندن ایستیریا واوستریایه آقین ایتمکه مأمور ایده‌رك معیته یاریسی تاتار ، یاریسی مجار یکرمی بیك سواری ویرمشیدی [٥ جمادی‌الاخری ١٠١٤ — ١٨ تشرین‌اول] (١). بونلر ایکی سنه مقدم دخی‌رادکه‌رسبورغه قدر ایلریلیوب اوراده زرینی‌طرفندن رجعته مجبور ایدلمشلردی. بربرینی تعقیب‌ایدن ایکی‌سنه مدت ترکلر ایستیریایه کیره‌رك یکرمی بیکدن‌زیاده اسیر آلدیلر؛ و شته‌ینا مانگه‌رایله کرمندی(٢) ضبط ایتدیلر؛ انجق سیگه‌ت حصاری اکنه وارنجه برقاچ‌بیك ضایعات ایله‌چکلمکه مجبوریت کوردیلر . اشبو صوك سنه‌نك سفری یالکز اوستورغون ، ویشغراد ، پالوتا ، وه‌سپریم‌ونوهوزه‌لك فتحیله‌شایان‌دقت‌اولمایوب‌بوچقاینك ، راقوش‌صحراسنده صدراعظمك ریاست ایلدیکی بر راسمه‌ایله مجارستان‌قرالی اولمق اوزره تاج کیمسی ایله‌ده سزاوار اهمیتدر. بوچقایی‌ساروسپاتاقده عهدنامه‌یی ، یعنی کندیسنك ترانسیلوانیا پرنسلکنی تصدیق و مجارستان تاجنی اعطا ایدن و بر شرط مخصوصی خاندانده وراثتی متضمن اولان براتی آلمش ایدی (٢٢ تشرین اول ١٦٠٥) . ترانسیلوانیا پرنسی ترکلر نزدنده اوقدر نائل احترام‌ایدی‌که پادشاه ، سلطان‌سلیمان زمانی‌اوستریادن آلنان مجار قلعه وبلده‌لرینك جمله‌سنی — درونندده جامع بولنانلر مستثنی اولمق اوزره — اعاده ایتمکی بوچقایی‌یه وعدایلدی. بوعهدنامه‌نك اعطاسندن صوکره ، منصب جدیدی صورت مطنطنه‌ده‌توجیه اولنمق اوزره بوچقایی صدراعظم طرفندن بودینه دعوت اولندی. قاشودارالفنون مدیری‌وحاکمی‌ژان بوقاتیوس ایله‌برابراون التی‌مانیات (اصیلزاده) بولندیغی حالده عثمانلی اردوسنه ورود ایدوب طوپ آتلمق صورتیله‌سلاملاندی؛ صدراعظم ، اوبمك اوزره الی اوزاتدی؛ باشنه‌اوچ بیك‌دوقه قیمتنده‌الماسی‌حاوی‌اوله‌رق‌بوراسمه‌ایچون‌استانبولده‌یاپلمش‌برتاج‌اکساوکذلك‌قیمتدار طاشلرله‌مزین برقلیچ اعطا ایده‌رك شوصورتله‌مجارستان قرالغنی‌تفویض وعثمانلیلره اوامر کذار اولمق اوزره ترانسیلوانیابکی ومجارستان قرالی عنوانی توجیه ایلدی. بوچقایی وزیر اعظمك الی اوپه‌رك : « بز پادشاهك بنده‌لریز ؛ پاره ایله آلنمش کوله‌لر کبی قورقو ایله خدمت ایتمیز ؛ انجق مستغرق اولدیغمز الطافندن طولایی

(١) ٥ جمادی‌الاخری تاریخی نعیمادن آلنمشدر ، ج ١ ، ص ٤٣٠ (مترجم)

(٢) نعیماده « بابا تصرفنده صونبورهه‌ل وقرمند نام قلعه‌لر » . (مترجم)

مسرت ومحبت ایله صداقت ایدرز (۱) » دیدی . صدراعظم ، پادشاهك اون سنه مدت کندیسنی هردرلو ویرکدن معفو طوتدیغنی ، بومدت کچدکدن صوکره ده اون بیك دوقه‌دن عبارت برهدیهٔ سنویه ایله اکتفاایده‌جکنی تبشیر ایلدی. بوچقابی پادشاهك سماحتنه، یه‌نو ولیا قلعه‌لرینك طمشوار بکلر بکنه‌ترکنی تعهدایتمکله مقابله کوستردی . صدراعظم اوندن صوکره بلغراده عودت ایده‌رك التی بلوك ولوا، سعادت سواری محافظلرینه مقابله‌جی ابراهیم افندی نظارتیله ایکی قسط مواجب توزیع ایتدیردی (۲) .

مجارستان سفری بونتیجهٔ موفقیته مظهر اولورکن جغاله‌نك ایران سفری شایان اسف برصورتده ختام بولیوردی . جغاله، دیاربکر والیلکنی اوغلی محموده وشروان والیلکنی احمد پاشایه توجیه ایلدکدن صوکره (۲۱ ربیع‌الاول) ده (۳) سلماس اوزرینه کیتمش ایدی ؛ شاه اوزمان خویده ایدی . درت کون صوکره

(۱) نعیمانك عباره‌سی : « حالا [شمدی] بز پادشاهه قول اولدق . اچقه ایله النان قول اکثریا ضرب وتعنیف خوفندن کرهاً قوللق ایدر : اما بز عبید احسان اولدیغمز جهتدن ازدل وجان کمال اطاعت ومسرت ایله قوللق ایدرز » دیه جواب ویردی . (مترجم)

(۲) « اوسترغون سفری عودتندن صوکره بلغراده کلدکده یکی چری آغاسنه وهپ بلوك اغالرینه رخصت ویرلدی. برقاچ کون صوکره مواجب زمانی کلدرك قسطین توزیعی اقتضا ایلدیکندن بوجانلرده اولان بلوك خلقی بلغراده ایرکلدی. مواجب توزیعی ایچون التی بلوکه التی اغا، التی کاتب، برده ناظر تعیینی معتاد اولدیغندن هر طرفدن ملازمین رجایه کلدی ؛ فقیر ، سواری وپیاده مقابله‌سنك هر ایکیسنه مأمور ودیوانده دخی مصالح ایله مشغول ایدم. صدراعظم حضورینه چاغیرلدم . حقمده حسن ظن اوزره بولنان دفتردار باقی پاشا، صدراعظمه (شمدی التی بلوکه مواجب توزیعنه اون سکز آدم لازم؛ بو اون سکز خرسزه بزم خزینه‌مز وفا ایتز ؛ ابراهیم افندی ایکی قلمه بردن مقابله‌جیدر ، بتون مواجبی بو توزیع ایتسون . نه حواله ، نه ناظر ؛ جمله‌سی کندیسی اولسون ، همان تکری ایله جانی ! دیه‌لم » دیدی . « یا سلطانم بو ممکنمیدر ؟ سپاهی علوفه النجه یه‌قدر سلحدار بکلرمی ؟ » دیدم ؛ « بکلرلر » دیدی. شویله توزیع ایتدم که کیمسه شکایت ایتمدی. شمدی یه‌قدر التی بلوکه بویله بردن مواجب توزیعی اولمامشیدی. توزیع ایتدیکمز پاره یوز اللی یوك اچقه‌دن ومواجب الان سپاه اوچ بیکدن زیاده ایدی. نقاش پاشا بروسه‌ده ۲٤ یوکدن توزیع ایتدیرمش، ۱۲ یوك مکرر چیقدی ؛ داود پاشا کوتاهیه‌ده ٤۸ یوك طاغتدرمش، ۱۵ یوك مکرر ظهور ایتدی . بنم مکررم ایسه ۷ بیك اچقه ایدی ! بو احوالی وزیر اعظم اتمکجی زاده عرض ایتدکده « ابراهیم افندی یه یدی خلعت کیدیرك » دیمش ؛ بریله اکتفا ایتدیلر . » پچویدن تلخیص ، ج ۲ ، ص ۳۱٤ و ۳۱۵ . (مترجم)

(۳) نعیماده ربیع‌الاخرك یکری بریدر ؛ بو تاریخ ٥ ایلوله تصادف ایدر . (مترجم)

عثمانلی اردوسی حمله‌یه واصل اولدی ؛ اورادن شبستری آرقه‌ده براقه‌رق تبریز کولی جوارینه کلوب عساکر شاهی‌یی‌اوچ بلوکه منقسم اوله‌رق قارشیلرنده بولدیلر ؛ عباس‌ده بالذات برتپه اوزرینه اخذ موقع ایلمشیدی . ارضروم بکلربکی کوسه سفر پاشا تکه‌لی ، راضیه زاده ، مصطفی ، اخوین احمد ، حیدر زاده علی پاشالرله مجموعی اون اون التی‌یه بالغ اولان بکلر بکلرینی و یکرمی درت سنجاق بکنی طوپلایوب اناطولی عاصیلرندن معیتنه کلمش اولانلری‌ده اونلره‌الحاق ایده‌رك — جغاله‌نك اخطاراتنه مغایر اولمق اوزره — متهورانه‌دشمنه‌هجوم ایلدی . محاربه اوکله‌دن آقشامه قدر دوام ایتدی ؛ ایرانلیلر رجعت ایتملریله سفر پاشا هجومده کوستردیکندن زیاده شدتله کندیلرینی تعقیب ایلدی . شاه بوصیره‌ده عثمانلی صفوفنده ظهور ایدن قاریشیقلقدن استفاده ایده‌رك دوندی ، وبسبتون مدافعه‌سز اولان‌عثمانلی اردوکاهی‌اوزرینه آتیله‌رق — تعقیبدن یورغون‌یورغون عودت‌ایتمکده بولنان — کوسه سفر پاشایی اسیر ایلدی . عثمانلی طرفنده ، اشقیادن کله طاقمك اکثریسی میدان محاربه‌ده قالدی . کوسه پاشا، خدمت شاهی‌یه داخل اولمسی‌ایچون واقع اولان تکلیفی محقرانه رد ایتمسی اوزرینه عجملر طرفندن اتلاف اولندی . قره‌قاش، اردونك بیوك‌برقسمیله وان یولنی‌طوته‌رق حلب والیسی‌جانپولاد زاده‌نی اوراده بولدی؛ جانپولاد اوغلی اردویه‌التحاق ایتمك اوزره‌کیتمکده ایکن سردارك بوزغونلغی خبری اوزرینه‌رجعت ایتمشیدی؛جغاله دخی‌اردوکاهنی‌ترك ایده‌رك‌یانندہ قالان‌پیاده‌لری دوه‌لره ارکاب‌ایله وانه کیتدی (۱). جانپولاد زاده، امری آلتنده کی اردویی قورتارمش اولمسندن‌دولایی مظهر تقدیر اوله‌جغنی امید ایده‌رك سرداری استقباله چیقدی ؛ لکن جغاله ، جانپولاد اوغلنی شدتله تقبیح ایده‌رك قلیج ایله اولدردی . سردارك اردوسنه کیتمکدن تحذیرایدن برمنجمه (۲) « جغاله، بنی اویورکن‌اویاندیره‌ماز » دیمش‌ایدی . بونك‌اولدیرلمسی دولت ایچون محاربه‌نك‌غائب ایدلمسندن‌زیاده ضرر‌لی اولدی؛ چونکه قارداشلری علی وخضربکلر اونك معیتنده بولنان اوتوزبیك کشی‌ایله حلبه عودت‌ایده‌رك‌دولته قارشی علناً عصیان کوستردیلر.

(۱) فذلکه، نعیما . « چیغاله [جغاله] کیجه‌لین ارضرومه رجعت ایتدی، چیغاله وانه قاچدی » وندیك خلاصه‌سی ، ایلول ۱۶۰۵

(۲) نعیمایه نظراً جانپولاد اوغلی‌بالذات منجم ماهر اولدیغندن برقضا کورندیکنی کندیسی بولوپ چیقارمش؛ بونك اوزرینه آدملری تحذیراتمش‌ایسه‌لرده‌غروره قاپیلارق کیتمش (مترجم)

سنان پاشازاده محمد پاشا دخی سفرك بدایتنده سردارك خسومتنه قربان اولمشیدی. جغاله، محمدپاشانك شام حکومتنی جبراً الهکیردیکندن شکایت ایتمسی اوزرینه شام ایالتی خواجهٔ سلطانینك اقرباسندن عثمان پاشایه توجیه ایله محمد پاشا استانبوله چاغیرلمش و بردیوان نهایتنده — والده سلطانه (۱) ویریلن سوزه مغایراولهرق — اعدام اولنمشدر (۲) . جغاله صوك بوزغونلغندن زیاده متأثر اولهرق دیار بکره رجعت ایدرکن وفات ایلدی (۲۱ رجب — ۲ کانون اول ۱۶۰۵) . جغالهنك وادی الحلقده عثمانلیلر طرفندن اسیر ایدیلهرك خدمهٔ خاصهدن اولق اوزره حرم همایونه دخولندن بری اوتوز سنه کچمش ایدی ؛ سلطان سلیمانك ایکی حفیدهسیله ازدواج ایتمش ، بربرینی متعاقب قپودان پاشا ، ایران اردوسی سرداری ، بغداد والیسی، خاچ اووه محاربهسنی متعاقب بحارستانده صدراعظم اولمشیدی ؛ ینه قپودان پاشا اولمش ، تکرار تکلیف اولنان صدارتی قبول ایتمهرك ایران اوزرینه سفر سردارلغنی ترجیح ایلمش ایدی. فعال ومتشبث برفکرصاحبی اولمقله برابرقرهدهکی محاربهلرنده همان دائما طالعك مساعدهسزلکنه اوغرامشدر؛ خاچ اووه فراریلرینی دفتردن اخراج ایتمسندن دولایی اناطولیدهکی وخیم طغیانلره سبب ، جغاله اولدیغی کبی وفاتندن اولجه جانپولادك قتلیله بوعصیانهیکی برسرمایهٔ اشتعال ویرمشدر؛ بناءً علیه افعال حیاتی کندیسنه علامت اتخاذ ایلدیکی « مجاهدالبرو البحر » کلامنه موافق دکل ایدی [۱۰] . مقدماناناطولیعصاتندن بولنمش اولان طمشوار بکلربکی دلیحسن افعالندهکی شدتایله اهالینك خشونتسزلغنی جلب ایتمش، وبوندن قورتلمق آرزوسنده بولنان صدراعظم دلیحسنی محوایدهجك قیامی ال التندن کوروکلهمش ایدی ؛ برکون دلیحسن آوه کیدرکن خلق اوزرینه هجوم ایدوب معیتنده کیلرك اکثریسی اتلاف اولندی ؛ بونکله برابر کندیسی — صدراعظمك اوزمان استانبولده اولمسی جهتله بلغرادده سردارلق موقعنده بولنان — تریاکی حسن پاشایه التجا ایتدی . تریاکی حسن پاشا طمشوار وقایع اخیرهسی حقنده استانبوله برمکتوب کوندردی؛

(۱) « والده سلطان ، شام والیسی مصطفی پاشانك عفوی حقنده طرف شاهانهدن واقع اولان وعدك خلافنه حرکت ایدلمسندن دلکیر اولهرق طوپراق آلتنه صاقلانیلان اوتوز بیك زکیبی پاشانك زوجهسی اولان سلطاندن طلب ایتمشدر » وندیك خلاصهسی .

(۲) نعیما، فذلکه. ینه اوزمانه دوغری محمود پاشانك زوجهسی سلطان وفات ایلمشدر. « محمودپاشانك زوجهسی سلطان وفات ایدهرك برملیون آلتون ثروت براقمشدر » وندیك خلاصهسی.

دیوان همایون، دلی حسن ایله قارداشنك اعدامی حقنده فتوی ایله مصدق برفرمان اصدار ایلدی . طمشوار پاشانك اشبو محکومیتی، یوزبیك آلتون مقابلنده دالماچیا قلعه‌لرندن برینی(۱) پاپایه‌صاته جغه‌دائر برمکتوب الده ایدلمش اولدیغی صحیح ایسه — مظهرعفو اولان اناطولی عصیانندن ووالیلکنده ایقاع ایلدیکی تعدیات جدیده‌دن قطع نظر اولندیغی حالده دخی — اسباب کافیه‌یه مستند ایدی. عثمانلی مورخلرینه کوره بومکتوبی کوتورمك اوزره دلی حسنك یوزآلتون ویرمش اولدیغی بر کمی کورکجیسی کاغدی صدراعظمه ویرمش ، اوده جوابنی کندیسنه کتیروب ویرمك اوزره تودیع اولنان ایشی ایفا ایتمسنه مساعده کوسترمش ایدی . کورکجی ایتالیادن پاپانك واسپانیا قرالنك ایکی کاغدیله، رومالی برمأموردخی یانده بولندیغی حالده عودت ایلدی. کلیسه وصولنده بریکی چری ترفیق اولنه‌رق سملینه کیتدی. کاغدلر صدراعظمك کدخداسنه تسلیم اولنه‌رق یوزبیك التونك فرانسز تاجرلر معرفتیله تأدیه اولنه‌جغی آکلاشلدی ؛ کدخدا مکتوبلری محوایده‌رك حاملرینی اولدردی. عثمانلی اردولرینك اوروپاده غالبیتی ، آسیاده مغلوبیتی ، اوستورغونك فتحی ، بوچقاینك تتویجی ، جغاله‌نك انهزامی ، جانپولاد طاقمنك عصیانیله شایان دقت اولان بوسنه ، عثمانلی مورخلری طرفندن توتونك مبدأ ظهوری اولمق اوزره اشارت ایدلمشدر ؛ ترکلر بویکی کیفه، ابتلایله تسلیم نفس ایدوب منعی حقنده شدتلی امرلر اصدار اولندی . اللی سنه‌دن عبارت برمدت ظرفنده قهوه وتوتون استعمالی ترکیه‌ده اوقدر انتشار ایتدی که آوروپانك دیکر طرفلرنده بو ایکیشی ایله «ترك» مفهوملری بربرندن ناقابل افتراق اولمق اوزره جمع اولنمش، قهوه‌وتوتون ایچیلمه‌جك یرلرك اوزرینه شرقلی رسمی یاپمق عادت حکمنه کیرمشدر. قهوه، توتون، آفیون، شراب شرق شاعرلری طرفندن «عالم صفانك درت عنصری » ، « نشیمن اذواقك درت بالینی » اولمق اوزره تشهیر اولنمشدر. فقهاایسه بونلری « شهوت نفسانیه چادرینك درت دیرکی » ، « شیطانك درت معاونی » اولمق اوزره محکوم ایدرلر .

نصوح پاشا ایله کیج دهان علی پاشا اناطولی اشقیاسی رئیسی اوزون خلیلك اوزرینه یورومك ایچون قوتلرینی براشدیردیلر ؛ کوتاهیه وقونیه بکلربکلکلری حدودنده واقع بولوادین (قدیم دینیاس) ده عاصی‌یه تصادف ایلدیلر . ایکی عسکر ،

(۱) تاسته‌لنووو قربنده ره‌سه‌ن (؟) قلعه‌سی . پچوی ونعیما . [نعیماده ، ج ۱ ، ص ٤٠٤ ، رسنه.]

مقدماسلطان سلیمك بش یوزقرق آدیملق برکوپری آندیرمش اولدیغی نهر (اوبریماس) ایله بربرندن آیرلمش ایدی : نصوح پاشا ظن ایدیوردی که اشقیا سواریسی کوپری اوزرندن کچمکه جسارت ایده‌میه‌جکدر ؛ لکن اونلر درت نعله نهر کنارندن مرور ایله پاشالرك عسکرینی پریشان ایده‌رك بر چوغنی اسیر ایتدیلر . قسم کلیسنك‌ده خلیلك اوکنده باشلرینی کسدیلر . نصوح پاشا ، سوار اولدیغی آتك قوتیله سیدی شهرینه قدر قاچدی ؛ عاصیلر بولوادینی یاقوب یتون خطه‌یی تخریب ایلدیلر . متهورانه سوزلری نصوحك عداوتی جلب ایتمش اولان کج دهانزعلی پاشا، مغلوبیته سبب اولمق بهانه‌سیله نصوح پاشا طرفندن قتل اولندی ؛ نصوح پاشا مقدما قونیه‌یه اوغرادیغی زمان محمد چاوشی‌ده اعدام ایتدیرمشیدی . کندیسنك مغلوبیتی نامساعد برصورتده کوسترمه‌جك اخباراته محل ویرمه‌مك اوزره مسارعةً اسکداره کیده‌رك سرای برونته چیقدی ، وحضور شاهانه‌یه قبول اولنه‌رق اناطولی عصیانك خطاسنی وزرایه تحمیل وپادشاهه بالذات اناطولی سفرینه عزیمت فکرینی القا ایتمکه موفق اولدی. سلطان احمدك حضورینه دعوت اولنان مفتی وخواجه ، پادشاهك بروسه‌یه عزیمت تصوریته قارشی بیان افکار ایله موسمك بویله ایلریله‌مش اولدیغی بر زمانده کمی ایله سیاحتك مخاطراتی عرض ایلدیلرسه‌ده اقناعه موفق اوله‌مایوب دونامه، دکیزه چیقمق اوزره حاضرلانمق ایچون امر آلدی . نقاش حسن پاشا ، بروسه سرایی اقامت پادشاهی‌یه موافق برصورته افراغ ایتمکه مأمور اولدی ؛ استانبولك محافظ‌سی بوستانجی باشی درویش اغایه تودیع ایدلدی . بو صیره‌ده سلطان احمدك والده‌سی وفات ایلدی؛ زوجی محمد ثالثك تربه‌سنه دفن ایدلدی (۱ رجب ۱۰۱٤ - ۱۲ تشرین ثانی ۱٦۰۵) . مفتی وخواجه بو ارتحالدن انتهاز فرصتله سلطان احمدك بروسه‌یه عزیمتنه مانع اولمغه چالشدیلر ؛ پادشاه ایسه ماتم هفته‌سنك اکمالی بیله بکله‌مکسزین والده‌سی دفن اولندیغنك ایرته‌سی کونی اوچ قادیرغه ایله مدانیه‌یه کیتدی ، وطنطنهٔ عظیمه ایله بروسه‌یه کیردی . داود ونصوح پاشالر اناطولی حدودینی مدافعه‌یه مأمور اولدیلر . اویس پاشا اوغلی محمدپاشا ، پادشاهك بروسه‌یه عزیمتندن مقدم کوزلحصاردن خواجه‌یه بر مکتوب یازه‌رق اکر کندیسنه وزارت ویریلیر ایسه جلالیلری یالکز باشنه تدمیر ایده‌جکنی بیلدیرمش ایدی . محمد پاشایه درحال القاب وزارت ایله سر عسکرلك امری کوندرلدی ؛ لکن بوایکی رتبه‌یی آلدقدن صوکره وعدلرینك هیچ برینی انفاذ ایتمیه‌رك کوزلحصاردن (مه آندر اوزرنده مغنیسا) دن قیملدامادی .

خواجه ، محمیسنك حرکتسزلکندن مسئول طوتیلهرق بو زماندن اعتباراً سلطان احمدك امنیتنی غائب ایتدی . یمشجی حسن پاشانك دفتردن اخراج ایله علوفهدن محروم براقمش اولدیغی درت بش بیك سپاهی عصاته التحاق ایتمش بولندقلری حالده رئیسلرندن طقوزی (۱) واسطهسیله پادشاهه بر عرضحال تقدیم ایدهرك اولکی حقوقلرینك ابقاسنی طلب وبو شرط ایله تکرار خدمتلرینه کیرهجکلرینی بیان ایلیورلردی . متراکم مخصصاتلری اعطا ایله ایکی قسمه تقسیم اولنهرق برقسمی داود ودیکر قسمی نصوح پاشایی تقویهیه مأمور اولدیلر. سلطان احمد ، ایلك التی عثمانلی پادشاهنك تربهلریی وبروسهنك مشهور اولان قاپلیجهلرینی زیارتدن صوکره استانبوله عودت ایلدی (۱۶ رجب ۱۰۱٤ — ۲۷ تشرین ثانی ۱٦۰۵) . قائم مقام صوفی سنان پاشا، اناطولی اشقیا رئیسی خلیله [طویل خلیل] یازدیغی برمکتوبده اطاعتنه مقابل بربکلربکلك توجیهی ممکن اولهجغنی بیلدرمشیدی؛ خلیل، اناطولی ، سیواس ، حلب ایالتلرینك توجیهی شرطیله اطاعت کوسترهجکنی اشعار ایلدی . قائممقام پاشا، بوارزونك اسعافنی ترویجاً برتلخیص تقدیم ایتدی (۱۷ شعبان — ۲۸ کانوناول). پادشاه ، قائممقامك بو خصوصده منفعت شخصیه سائقهسیله (۲)حرکت ایلدیکی ظننده بولنهرق اونی عزل ایله یرینه خضر پاشایی تعیین ایلدی ؛ اوصیرهده صدر اعظمهده کاغد یازیلهرق جغالهنك مغلوبیتندن دولایی انتقام المقایچون ایران اردوسی سردارلغنی در عهده ایتمك اوزره استانبوله عودت ایتمسی ، یاخود ایکنجی وزارت ایله بلغراددده قالمق اوزره مهر همایونی کوندرمسی تبلیغ اولندی. پادشاهك استانبوله عودت ایتمکده اولدیغی اثناده پای تخت ، یکیچری وسپاهیلرك عصیانی مخاطرهسنه معروض قالمشیدی . البسه وعلوفهلری حقنده شکایت ایدن بو عسکر، خشونتسزلغك علامت قطعیهسی اولمق ارزره چوربه ایچمکدن امتناع ایدهرك

(۱) کدوسلی علی ، دلی درویش ، کرژمدار ، کوسه حمزه، قزلباش محمد ، ارناوود حسین ، کوچوك خلیل ، تپهسی توکلو ، قوم قپولی. نعیما ، ص ۲۲۵ [استانبول طبعی ، ج ۱ ، ص ٤۳۵]

(۲) قائم مقام صوفی سنان پاشا ، ذکر اولنان اوچ ایالتك برلشدیریلهرك کندیسنه توجیهی حقنده کی مکتوبنك لفیله غائله سنك شو صورتله دفع اولنمسی مناسب اولهجغنی عرض ایتدیکندن کمال جهل وحمقندن بر امر منکری مصلحت ظن ایدوب قلمه کتیردیکی تهمتیله عزل اولندی، نعیما ، ص ٤۳۷ . فیالحقیقه بو اوچ ولایت جسیمه ، برحکومت مستقله تشکیل ایدهبیلهجك قدر واسع اولوب اوچنك کیمسهده اجتماعی کورلهمشدر. (مترجم)

ضابطلرینك اوزرینه طاشلرله هجوم ایتدیلر. هنوز اون التی یاشنده اولان وبوخبر اوزرینه زیاده حدت ایتمش بولنان کنج پادشاه استانبوله کلدکدن صوکره (۲۳ رمضان — ۱ شباط)، خلیفه هارون‌الرشیدك اعدام کونلرنده یاپدیغی کبی سراپا قرمزی البسه کیه‌رك وزیرلری، اغالری، کاتبلری، عسکرك اختیارلرینی سلطان بایزید کوشکنه چاغیردی. بالذت دیدی که: «بن سزه خط کوندروب تحصیله کیدن دفترلرم بر قاچ کونه قدر کلنجه علوفه‌لریکز چیقاریلیر، وقانون اوزره خراج دفترلری ده توزیع اولنور دیمش ایدم؛ اعتماد ایتمیوب ده قپومك اوکنده ادبسزلك ایدلمسی نیچوندر؟ مجرملری تسلیم ایدیکز!». کنج پادشاهك بوسوزلرینی برسکوت حیرت تعقیب ایده‌رك (۱) اوندن صوکره صاغ قول غربا اغاسی یوسف ایلری کلوب: «پادشاهم، حرم همایونده یتیشن قوللرك بویله نا معقول ایشلر یاپمازلر؛ بو جرأتی یاپانلر، قریم خانینك عرضیه کله‌رك ویاخود سپاهیلك شرطیله بعض قلعه‌لر محافظلغنده قپانه‌رق بلوکه قید اولنان یبانجیلردر» جوابنی ویردی. پادشاه، فساده ایلك سبب اولانلرك اسملرینی ذکر ایله «بونلر کیملردر؟» دیینجه وزیر بونلردن حاضر بولنانلری کوستردی. سلحدار اغاسی شهباز اغا، سپاهیلر کاتبی قارغه‌زاده، یك‌چشم محمود ودیکر برقاچی اعدام اولندی؛ آتلی مقابله‌جیسی جوشی، مرمردیرکه صارلمش اولدیغی حالده وزرا شفاعتیله قورتلدیغی کبی سپاهیلر کدخداسی مستدام اغا کذلك شفاعته مظهر اولدی. پادشاه «ینه حدیکزی تجاوز ایدرسه کز هپیکزی بلااستثنا اعدام ایتدیریرم» دیدی؛ مقتوللرك نعشلرینك عسکر واسطه‌سیله قالدیرلمسی امر اولندی؛ اغالرده تبدیل ایدلدی. دفتردارا کمکجی زاده‌نك ورودنده، حلول ایتمش اولان عید مواجبی ایله برابر آدم باشنه اوچ آلتون غلامیه توزیع اولندی.

بالدفعات اولنان مشاوره‌لر نتیجه‌سنده کرد بکی میرشرفك دامادی بولنان نصوح پاشانك وقوف محلیسنه مبنی اوچنجی وزارتله ایران اردوسی سردارلغنه، وزیر مراد پاشانك مجارستان اردوسی باش قوماندانلغنه تعیینی وصدراعظمك استانبولده بولنه‌رق شرق وغرب سفرلرینی اداره ایتمسی قرارلاشدیرلدی. پادشاه بوکا موافقت ایتمش ایکن درویش پاشانك خدعه‌لری اوترتیباتی بتون دکشدیردی. درویش پاشا، هنوز بوستانجی باشی ایکن سلطان احمدك توجهنه نائل اولمش و جغاله‌نك یرینه

(۱) وندیك سفیرینك راپورى: «پادشاه، کمال مسکنت وندامت عظیمه ایله متحیرانه عرض اطاعت ایدن عاصیلری عفو ایتدی.» کانون اول ۱۶۰۵. نعیما.

قپودان پاشالق منصبنی دردست ایتمش ایدی . اوستورغونك فتحنه باشلیجه سبب اولان یکی چری اغاسی حسین اغانی عزل ایتدیروب صدر اعظم بوکا روم ایلی بکلربکلکنی ویرمك ایستدیکی حالده درویش پاشا اومأموریتنه‌ده مانع اولمغه‌امکان بوله‌رق حلبه تحویل ویکی‌چری اغالغنه‌ماریول حسین‌اغانی تعیین ایتدیردی . حلب والیسی حسین اغا ایسه اطنه یولنده عاصی جمشیدك الله دوشه‌رك مقتول اولدی . بنه درویش پاشانك القاآتی اوزرینه صدر اعظمك بالذات ایران سفرینه کیتمسنه دائر بر خط همایون صدور ایتدی . لالا محمد پاشا، عرضه کیردیکی زمان پادشاه « عجمه سردار اولوب کیتمه‌ك لازم کلمشدر » دیدی ؛ محمد پاشا عزیمتدن اول اوستریا ایله معاهده ایشنی بیتیرمك ایستدیکنی عرض ایتدی ؛ تأثیر ایتدیره‌مدی . ایرته‌سی کون نصوح پاشا صدر اعظمه کله‌رك ایران سفرینه عزیمت ایچون تشویق وکندیسنك‌ده متاعب سفره اشتراك ایده‌جکنی بیان ایلدی . لالا محمدپاشا دیدی‌که : « بزموروادیسندن [مکوموریه‌دن] ویانه‌اوزرینه یوریمش اولسه‌ایدك، برطرفدن‌ده بوچقایی پره‌سبورغ (۱) اوزرندن کذلك ویانه‌یه دوغری حرکت ایتسه ایدی ، بوایکی‌اردو ویانه اوکنده برلشدیکی حالده اوستریاده بزه مدافعه ایتمکه امکان قالیرمی ایدی (۲) ؟ قورقارم‌که شمدی بوچقایی‌یه واون ایکی سنه‌دن بری دولت عثمانیه‌یه صداقتلرینی قازانمغه‌چالشدیغم مجارلره مدارا ایدلمزده اون‌ایکی سنه‌لك مساعینك ثمراتی غائب ایدیلیر » . پادشاهه تقدیم ایلدیکی بر عریضه‌ده ، انکروس سفرینه عزیمتله اتمام صلح ایتمسنه مساعده اولنمسی‌استرحام ایلدیسه‌ده هیچ برشیئه نائل اوله‌مادی . درویش پاشانك تحریکاتی نتایجندن اولمق‌اوزره ، مجارستان اردوسی نزل امینلکنده بولنه‌رق صدر اعظمك امینتی قازانمش اولان قاپیجی باشی مصطفی اغا قسطمونی سنجاق بکلکنه تعیین اولندی ؛ صدراعظم مصطفی‌اغانك اردوده وجودی مقتضی اولدیغنی ، سفرده یرینی طوته‌جق کیمسه اولمادیغندن اونی آیرمق کندیسنك قولنی قادینی قیرمق دیمك‌اوله‌جغنی ذات شاهانه‌یه عرض ایلدی؛ پادشاه ایسه بوکا جواباً تلخیصك اوزرینه « احسان ایتدیکمز سنجاغمزی بکنمزمی ؟ » سوزلرینی‌یازیویردی. لالا محمد پاشا اسکداره چادرینی قوردورمغه مجبور اولدی ؛ لکن شدتلی ودرین

(۱) نعیماده پوزونی ، ص ۴۴۳ (مترجم) .

(۲) نعیمایه نظراً لالامحمد پاشا ، نجه‌ده یالکز مدافعه‌یه قدرت دکل، ممکنده قالمایه‌جغنی ظن ایدییوردی. (مترجم)

بر کدر حس ایتمش اولدیغندن اوهفته‌نك ایچنده فلجه اوغرادی (١). درویش پاشا، صدر اعظمك خسته‌لغی ساخته اولدیغنی تأمین‌ایتدی ؛ اونك القا آت خیانت کار نه‌سی اوزرینه سلطان احمد، لالا محمد پاشایه شویله بر خط همایون کوندردی : « تعلل و تمارضی براقوب البته اوتاغه کوچلیسك». اتمام انفاس ایتمسی تقرب ایتمش اولان صدر اعظم، اعتماد بیوریلان بر مأمورك ارسالیله حقیقت حالك اکلاشلمسنی ذات شاهانه‌دن استرحام ایلدی (٢) . پادشاه طرفندن قاپی اغاسی کله‌رك لالا محمد پاشانك و جودندن اوچده ایکیسنك مفلوج اولدیغنی عرض ایلدی . اوچ کون صوکره (١٥ محرم ١٠١٥ — ٢٣ مایس ١٦٠٦) صدر اعظم ارتحال ایتدی؛ ایوبده صوقوللونك تربه‌سنه دفن اولندی . صنع الله افندینك بیانه نظراً درویش پاشا، مقام صدارته کچمك ایچون، لالا محمد پاشایی پورتکیزلی بر طبیب واسطه‌سیله تسمیم ایتمشدر . فی الحقیقه اونك وفاتنده مهر همایون درویشه تسلیم اولندی . پادشاه، لالا محمدك نقودی اردونك سفر مصارفی ایچون خزینه‌دن مصادره‌ایدیله‌رك بقیه‌سنك ایتامنه ویرلمسنی امر ایتمشیدی ؛ لکن درویش پاشا احتیاجات حربیه‌نك پك چوق پاره‌یه لزوم کوستردیکنی بهانه‌ایدك — بلغراددن جلب ایدلمش بولنان — دفتردار اکمکجی زاده‌یه لالا محمد پاشانك یالکز الی بیك التون ایله اون ملیون اقچه‌دن عبارت اولان نقودینك دکل، دیکر اموالنك‌ده مصادره‌سنی امر ایلدی؛ بدبخت صدراعظمك یتیملری همان‌بسبتون‌چیپلاق قالدیلر[١١] . اکمکجی زاده‌نك توصیه‌سی اوزرینه سواری وپیاده مقابله‌جیسی پچوی اغریبوز، اینه‌بختی، قارلی ایلی سنجاقلرینك تحریری ایچون صدر اعظمك — اینه‌بختی سنجاق بکی بولنان وتجربه‌سز لکندن طولایی « کنج بك » تسمیه‌اولنان — قارداشنه ترفیق ایدلدی(٣).

(١) « برکون ایکندی دیوانی سورزکن باشندن بر مادهٔ حاره نازل اولوب مفلوج اولهرق بر شقی عملدن قالدی » . نعیما، ج ١، ص ٤٤٤ . (مترجم)

(٢) لالا محمد پاشا، پادشاهك هیچ بر وقت لطفنه امین بولنامش اولدیغی اکلاشیلیر . پچوی‌یی اوستورغونك فتحی‌مژده‌سیله استانبوله کوندردیکی زمان اون‌سنه حدود محافظه‌سنده بولندقدن [و اوستورغونك استردادینه موفق اولدقدن] صوکره بر حیات قالمسی، یاخود ترك حیات ایتمسی کندیسنجه مساوی اولدیغنی پادشاهه عرض ایتمسنی سویله‌مش ایدی. پچوینك بو سوزلری عیناً عرض ایتمسی اوزرینه سلطان احمد « یوق اویله دیمسون، بز اوندن دها چوق خدمتلر اومارز » دیمش ایدی .

(٣) پچوی لالا محمد پاشانك ملایمت طبیعتی ثنا ایدر ؛ اونك خدمتنده بولندیغی‌اون بش سنه ظرفنده پچوی بر دفعه بیله آجی سوز ایشته‌مشدر . فذلکه . [*]

درویش پاشا ، وزارت عظمایه تعیین اولندیغی کون قپودان پاشالغی عن اصل فرنك اولوب اوچ دفعه قبریس بکلربکنده بولنمش اولان جعفر پاشایه ویردی . ریاست ایلدیکی ایلك دیوانده چاوش باشیه : « دیوان خلقی بنی سائر صدر اعظملره قیاس ایتمسینلر ؛ بر ایشی ایرتهسی کونه براقانك باشنی کسرم » دیدی . شدتلی بر حکومت اجراسنه دلالت ایدن بو سوز او کون اوکلهدن صوکره ، معزول بر بکلربکنك اعدامیله تأید ایلدی (۱) . درویشك ایلك افعالنك کوسترمکده اولدیغی شدتدن نه قدر قورقیلورسه عرض تبریکاتده او درجهلرده استعجال کوستریلیردی . خواجه ایله مفتی دخی اوچنجی کون درویش پاشانك سراینه ازدحام ایدن تبریکجیلره التحاق ایلدیلر. صدراعظم، بونلرله ایکی اردو قاضیسنی ایرتهسی کون حضور شاهانهده عقد اولنهجق بر دیوانه دعوت ایلدی . سلطان احمد دیوانده شو صورتله فتح کلام ایتدی : « بوسنه سفر کچ قالدی ؛ لوازم تدارکی پك مشکلدر ؛ سفری کلهجك سنهیه براقق دها مناسب اولمازمی ؟ » پادشاهك بو سوزینی حضارك درین بر سکوتی تعقیب ایلدی : اسکدار طرفنده بایراقلر دیکلمش اولدیغندن وبوحال ایسه اوتهدن بری اوطرفه سفر ایدیلهجکنی کوسترمکده بولندیغندن بتون حضار مجلسك بورأی پادشاهیدن متعجب اولمسی طبیعی ایدی. نهایت مفتی دیوانك حسیاتنه ترجمان اولهرق : « بوقدر دول اجنبیه ایلچیلری قارشیسنده دیکدیرمش اولدیغمز توغلری شمدی پای تخته عودت ایتدیرمك تجویز اولنورمی ؟ هیچ اولمازسه سردار، قیشلامق و ذخیره تدارك ایتمك اوزره حلبه قدر کیتسین . » دیدی . سلطان احمد : « حلبه قدر کیتمکدن نه فائده حاصل اولور ؟ » دیه سؤال ایتدی ؛ مفتی : « دیکمش اولدیغمز بایراقلرك شرفی محافظه ایدلمش بولنور » جوابنی ویردی ، وشویله دوام ایلدی : « جد معظمکز سلطان سلیمان تخجوان سفرنده حلبده قیشلامش ودشمن اوزرینه اورادن ایلك بهارده حرکت ایلمشدر ». پادشاه مفتی ایله بر مدت مباحثهدن صوکره : « اردو کری دونمش اولمامق ایچون فرهاد پاشا عسکرك بر قسمیله کیتسین » دیدی. مفتی : « مهمات مبایعهسی ایچون

(۱) بکلربکیلکدن معزول وصلاح حال ایله معروف بر پیر نورانی تبریکه کلمش ایدی. چیقدقدن صوکره چاغیروب « سنك اوغلکدن شاکیلرواز » دیدی . اوغلی بر باشقه بکلربکی ایمش . اختیار « سلطانم، اونك حقندن کلك بنم المده دکلدر» جوابنی ویردی . صدر اعظم پاشا « بن شمدیلك سنك حقکدن کلیرم » دیه بو آدمك بیونی اوردردی . پچویدن تلخیص ، ج ۲ ، ص ۳۲۵ . (مترجم)

اقتضا ایدن اچه‌یی آله‌جق می ؟ » دیه سؤال ایتمسی اوزرینه سلطان احمد : « خزینه‌ده برشی یوق ؛ پاره‌یی نره‌دن آله‌م ؟ » جوابیله مقابله ایتدی . مفتی : « مصر خزینه‌سندن ! » جوابنی ویردی . « — مصر خزینه‌سی بنم واردات خصوصیه‌مدر ؛ اوندن نصل ویریله‌بیلیر ؟ » . « — جدیکز سلطان سلیمان سیکه توازه عزیمت ایتدیکی زمان نه‌قدر النون‌وکموشی وارایسه سکه ضرب‌اولنمق ایچون ویرمشدر ». سلطان احمد قاشلرینی چاتەرق : « افندی ، سن بنم سوزلریمی آکلامیورسك ؛ اوزمان بو زمان دکلدر ؛ او زمان یاپیلمسی لازم اولان شی بو زمان مناسب اولورمی ؟ » دیدی . اوندن صوکره مجلسه رخصت ویردی (١) .

درویش‌پاشا، کندیسنك سفره عزیمت ایتمسی حقنده‌کی اصرارندن‌دولایی مفتی‌یه منفعل‌اولەرق تبدیلنی تصورایتدی. اونك یرینه اولا سعدالدین افندینك اوغلرندن برینی تعیین اتمك ایستدی ؛ لکن ایکی قاضی عسکرلکده سعدالدین افندینك اوغلی اولدیغنی دوشونەرك بونلرك برلشملری دیواندە کندی نفوذینی ضعیفلشدیره‌جکندن قورقدی. بناءً علیه نظرهٔ انتخابی ابوالیمن مصطفی افندی‌یه منعطف اولدی. ابوالیمن، ایکنجی دفعه‌اولەرق الکبیوك مقام‌تشریعه ارتقاایلدی. علما، وزیراعظمی کندیلرینه مساعدبولندیرمق ایچون، حرکات حربیه‌یی استانبولدن اداره‌ایتمسی لازم‌کله‌جکنی بیان ایله اونك فکرینی ترویج ایلدیلر؛ حتی ایچلرندن بری : « بنم‌سلطانم، سن بر آفتاب عالمتابسك؛ برکده اوتور ، واطراف عاله نشر نور ایدوب جهاندن ظلمتی کوتور» دیدی (٢) . دلی فرهاد ، ایران اردوسی سر عسکرلکنه تعیین اولنەرق ٤ صفر ١٠١٥ (١١ حزیران ١٦٠٦) تاریخنده اسکداره عزیمت ایلدی . فرهاد پاشانك

(١) نعیما ، پچوی . عثمانلی مورخنك ناقابل رد اولان بو شهادتی ، والیه‌رینك (رانق Ranke ، ص ٤٦١) سلطان احمدك « سلطان سلیمانی مخطر بر فکر عالی ایله متصف اولەرق اونی بالکز تقلید دکل ، حتی اوکا مسابقت ایتمك عزمنده » بولندیغنه دائر اولان افاده‌سنی کاملاً تکذیبه کافیدر ؛ پادشاه غدار اولدیغی قدر قادین طبیعتنده بولندیغی ایچون بو نصایح عاقلانه‌یی رد ایتمشدر . آ نعیما بو مکالمه‌یی یازدقدن صوکره زلف‌یاره طوقندیغنی حس ایده‌رك « فی‌الحقیقه سلطان سلیمان عصرینك اوعصره اویمایه‌جغندن و (الملوك ملهمون) قاعده‌سندن بحث‌ایله پادشاهك سوزلری صحیح ومستقیم » اولدیغنه دائر — زوراکی اولدیغی بسبللی — برمطالعه علاوه ایلمشدر ! ج ١ ، ص ٤٤٧ . مترجم]

(٢) ترجمه یرینه عیناً نعیمادن نقل‌اولنان بوسوزلری « علما زینده، برمنصب موهوم ایچون بیك مداهنه چالان یادکارلردن برینك برکون اثنای کلامده درویش پاشایه ریشخند ایدرك ، سویلدیکی نعیماده مقیددر ، ص ٤٤٨ . (مترجم)

امری آلتنده اون بیك یکی چری ، پادشاهك ولواء سعادتك عساکر محافظه‌سی اولان التی بلوك ، طوپجیلر ، جبه‌جیلر قره‌مان وسیواس عسکری بولنمقده ایدی . سر عسکر ، جهالتی ، حدتی ، معاملهٔ مفرطه‌سیله ، هرخصوصده ، «دلی» عنوانك کندیسنه بحق ویرلدیکنی اثبات ایده‌رك اردوسنده محافظهٔ انتظامه مقتدر اولمادیغنی کوسترردی . برکون سپاهیلر علوفه ایستمکه کلدکلری اوزرینه : « بن‌ده سپاهی‌یم ، بن‌ده علوفه آلمادم ؛ بن آلمامش ایکن سزمی الهجقسکز ؟ » دیدی ؛ بوجواب اوزرینه عسکر ، چادرینه طاش آتمغه‌باشلامسیله اوده چیقوب کندی اتکنه طاش طولدوردی ؛ سپاهیلرك قارشیسنده کندی چادرینی طاشلادی ، وعاصیلرك عادتی اولدیغی وجهاله چادرك ایپلرینی کسدی . بروسه‌یه وصولنده اهالی عسکردن بعضلرینك قادین‌قالدیرمقده اولدقلرندن شکایت ایلدی ؛ اوده « یا بنی می قالدیرسیلر ؟ » دیه جواب ویردی . قونیه‌ده ، سفره کلن سپاهیلر قره سعید طاقمیله جنك ایده‌رك یورغون اردویه کلدکلرنده فرهاد پاشانی قونیه‌یه چویردیلر . اردونك خزینه‌سی متداخل اولان درت قسط مواجبی تأدیه‌یه کفایت ایتمدیکندن فرهاد ، سپاهیلره الاجقلرینی استانبوله کیدوب ایستمك اوزره رخصت اعطا ایلدی . سپاهیلرك مطالب مزعجه‌سی ، قلندراوغلی عصیانینك اناطولیده کوندن کونه بویومسی ، ابوالیمن افندینك وفاتیله یرینه تکرار صنع‌الله افندینك کلمسی — ذاتاً مجرد عدم اهلیتندن دولایی دوشمسی اقتضا ایده‌جك اولان — درویش پاشانك ادبارینی تهیئه ایتدی ؛ درویش پاشانك خدمتنده بولنان بریهودینك انتقام شخصیسی بوادبارك ایلك سببلرندن برینی تشکیل ایتمشدر . بو یهودی ، بر سرای انشا آتندن دولایی صدراعظمك حسابنه کلیتلی پاره ویرمشیدی ؛ برکون آلاجغنك حساب دفترینی ارائه ایتمسی اوزرینه درویش پاشا قاشلرینی چاتەرق : « بو نه قدر پاره ! » دیدی . صدراعظمك خستنی ، غدارلغی بیلن وپاشانك مدهش قاش چاتمسنی کندیسنك قرار اعدامی اولمق اوزره تلقی ایدن یهودی همان حسابی ییرتەرق « کوله وبتون مالکی افندیسنك مالیدر ؛ سزدن پاره ایستمك هیچ بروقت خاطریمه کلمه‌جکی کبی اکر سز حساب صورمامش اولسه ایدیکز بوحسابی تقدیم ایتمزدم » دیدی . صدراعظمی بوصورتله تسکین ایتدکدن صوکره اوغورنده خزینه صرف ایتمش اولدیغی بوسرایی درویش پاشانك محوینه‌واسطه اولمق اوزره استعمال ایتمکی قرارلاشدیردی . هنوز ختام بولمامش

اولان بنادن سرای همایونه دوغری یرآلتندن بر یول یاپدیرمغه باشلادی ؛ یول ایلریلهیجه قپو آغاسنه بوایشی خبر ویردی ؛ اوده بونی پادشاهه عرض ایتدی . سلطان احمد ، بو تشبثی کندیسنه قارشی برجنایت عد ایدهرك خواجه ومفتی ایله استشاره ایلدی . ایرتهسی صباح درویش پاشا سرای همایونه کلدکده وقتیله اغالقلرنده بولنمش اولدیغی بوستانجیلر طرفندن طوتیلوب بوغلدی . درویش پاشا اخناق اولندقدن صوکره پادشاهك بالذات الیله باشنی کسدیکی ظن اولنمشدر . مورخ رسمیٔ دولت ، باشی رأس‌الغول (۱) کبی قبهٔ کردون مثیل سرای همایونده غلطان اولدی ، دیور (۲) . درویش پاشانك قتلندن دولایی خلقجه حاصل اولان ممنونیت هجویهلر ایله تظاهر ایلدی (۳) . قفس ایچنده یاشامقده اولان ترك قادینلرینك هرشیئی کوروب ایشتمك مراقنده اولدقلری ایچون اولرده شهنشین بولنمق مطلقا لازم اولدیغی حالده بوصدراعظم هر شهنشین ایچون بیك اقچه (٤) ویرکی وضع ایتمکله خلقك خشنودسزلغنی جلب ایتمشیدی ؛ پك کران کلمکده اولان بو ویرکی اونك وقتیله (۱۰ شعبان ۱۰۱۵ — ۱۱ کانون‌اول ۱٦۰٦) لغو اولندی. مفتینك رأینه اتباعاً ، سلطان احمد ، مهری مجارستانده زیتوا توروق عهدنامهسنی عقد ایدن وزیر مراد پاشایه کوندردی ، وشوخطی یازدی : « سن که وزیرم مراد پاشاسین ، حالا کیمسهنك القاسیله دکل ، وبرفردك رجاسی اولمقسزین خاصةً قریحهٔ همایونمدن وزارت عظمایی سکا ویردم ، وخاتم همایونمی کوندردم ؛ امیددرکه جناب عزت هرایشکده معین ودستکیر اوله . کورهیم سنی ، هرامورده نجه سعی ایدرسین ، وعتبهٔ علیهمه برکون مقدم ایریشمکه اقدام‌ایدهسین ! (٥) ». مقدما دیاربکر بکلربکی

(۱) [اساطیرده کندیسنه باقانلری طاشه تحویل ایتمك‌خاصه‌سنه مالك اوچ پریدن‌بری اولان] مهدوسك باشنی عرب ، عجم ، ترك شاعرلری بوبله تسمیه ایدرلر . [یعنی رأس الغوله مقابل اساطیر یونانیه‌ده مهدوس واردر .]

(۲) « بوستانیلر اول غول بیابانی مقتول ، وکلهٔ مقطوعنی پیشکاه ثریا بارکاهده ثانیٔ رأس‌الغول ایتدیلر » ، نعیما ، ص ٤٥۰ . (مترجم)

(۳) عزمی زاده حالتی افندینك سکسان بیتی حاوی « حدمستان » عنوانلی‌منظومه‌سی. نعیما وحسن بك زاده درویش‌پاشانك قتلنی ۱۰ شعبانده کوستررلر . حاجی‌قالفه دفتر وزراده، ص ۱۷۸ ، بو آیك اون بشنده یازار .

(٤) هرتعدیسندن باشقه استانبول خلقندن شهنشین باشنه بیك اقچه المنی‌قرارلاشدرمش اولدیغی حالده قتلیله خلق بوتکلیفدن قورتیلوب حقه تشکرایتدیلر. نعیمادن تلخیص (مترجم)

(٥) هامهرك ترجمه‌سندن ترجمه یرینه عیناً نعیمادن النمشدر . (مترجم)

ومؤخرا وزیر ومجارستان حدودنده سر عسکر اولان مراد پاشا «قویوجی» تسمیه اولنمش ایدی ؛ چونکه حمزه میرزا علیهنه واقع اولان تبریز جنکنده بر قویویه دوشمش ایدی . افکار حقانیت کارانه‌سی وعسکرینك آره‌سنده اطاعت وانتظامی محافظه‌یه کمال اعتناسی ایله معروف ایدی. مقام وزارت عظمایه ترفیعندن ایکی آی مقدم ، پك چوق زماندن بری نتیجه‌سز اوله‌رق مذاکره ایدیلن وآسیا حدودنده‌کی محاربانك وداخلی عصیانلرك دولایی شدت لزومی حس اولنان صاچی زیتوا توروقده (۱) عقد ایلمشیدی . شمدی بوراده صوك سفرلرك وقایع حربیه‌سی صیره‌سنده جریان ایدن مذاکراتك حکایه‌سنه دوام ایده‌جکز .

بوچقاینك صحنهٔ سیاستده ظهور وترکلرله اتفاق ایلمی انعقاد صحه‌اونك‌ده موافقتی اقتضا ایتدیرمکده ومذاکراته مشکلات جدیده علاوه ایلمکده ایدی . ترجمان وکاتب سزار غاللو ، غران دوق ماتیاس نامنه حرکت ایدن بارون دوه‌ولار وقونت آلتان طرفندن ۱۶۰۵ اغستوسنده بودینه کوندرلمشیدی؛ عثمانلی اردوسی سرعسکری مراد پاشاده عبدی کدخدا ایله بودین قاضیسنی ترخیص ورسال ایلمش اولدیغندن سزار غاللو اونلرله ملاقی اولدی. ایکی طرفك مطالب متضاده‌سی مذاکراتك ثمره‌دار اولمسنه مانع اولدی . ترکلر اوستورغونی ایستیورلردی ؛ ایمپراطورك مأمورلری ایسه موافقت کوسترمیورلردی . لکن اثنای مذاکراتده بوقلعه عثمانلیلرك النه دوشدی ، وبووقعه سزار غاللونك ویانه‌یه عودتنی ایجاب ایلدی . بالذات آرشیدوق ماتیاس‌ده صلحی قطعیاً قرارلاشدیرمق ایچون ایمپراطور رودولف طرفندن حائز مأذونیت دکل ایدی ؛ یازدیغی اکید المضمون مکتوبلرله طلب مأذونیتده اصرار ایلدی [۱۲] ؛ نهایت ، کندیسنك مأمور مخصوصلرینه دورایده بیلمك مساعده‌سیله ، اعطای مأذونیت ایدلمسیله سزار غاللو تشرین اول نهایتنه دوغری بودینه عودت ایتدی. آرشیدوق ، مرخص انتخاب ایلدیکی مولاروآلتانه شوتعلیماتی ویرمشیدی : سرداره پارلاق وعدلر ایدیه‌رك سنه‌لك ویرکیدن صرف نظر اولنمسنه چالیشلمسی ، دائمی وهیچ اولمازسه ممکن اولدیغی قدرزیاده مدت ایچون عقد صلح اولنمسی ، ممکن اولورسه بوچقاینك معاهده‌یه قاریشدیرلمامسی ؛ هر حالده ترانسیلوانیانك مجارستانه عائدیتی وافلاقك

(۱) بزم تاریخلرده زیدوه بوغازیدر ؛ توروق لسان محلیده (غالبا خرواتجه) بوغاز دیمك اوله‌جقدر . لاتین حروفیله املاسی Sitvatorok اولوب «زیدواتوروق» اوقونه‌جقی اکلاشلمقده‌در . (مترجم)

بی‌طرفلغی تصدیق ایتدیریله‌جك ایدی ؛ بوندن باشقه آرشیدوق ماتیاسك ممالك موروثه‌سی منافع معاهده‌دن حصه‌دار اوله‌جق ایدی . بودین والیسی علی پاشاوقاضیسی هابیل افندی مقدمات صلحیه‌یی سزار غاللو ایله مذاکره وتنظیم ایتمك اوزره عبدی کدخدایی اوستورغونه کوندرمکی مولار وآلتانه تحریراً تکلیف ایلدیلر. مولار وآلتان سزارغاللویی آرشیدوقه کوندروب (۱) بودین والی وقاضیسی‌ده یول تذکره‌لرینی طلب ایلدیلر . ایرته‌سی سنه‌نك کانون ثانیسنده (۲) سزارغاللو اوچنجی دفعه بودینه عزیمت و شباط ایچنده ویانه‌یه عودت ایلدکدن صوکره آرشیدوقك امری اوزرینه یکیدن بودینه کیتدی . ترکلر ، بوچقاینك اوستریا ایله معاهده‌سندن اول مصالحه اولنه‌بیله‌جکنی صورت جدیده‌ده‌دوشونه‌مزلردی ؛ بوچقایی ایله‌ایمپراطور آره‌سنده ویانه‌ده بر معاهده امضا ایدیلنجه ذات شاهانه کندی نامنه حرکت‌ایتمك اوزره بودین والیسی بولنان دامادی(۳) علی‌پاشایه ، وزیرمراد‌پاشایه ، قاضی‌هابیل افندی‌یه مأذونیت تامه ویردی . اول امرده ، ۱۵ حزیراندن اعتباراً اوتوز ایکی کون دوام ایده‌جك بر متارکه عقد ایدلدی . اوکون سزار غاللو بوچقایی ایله عقد اولنان معاهده‌یی عثمانلی قومیسر تبلیغ ایتمك ایچون ایتالیان نه‌غرونی ومجار سیله‌زی نامنده ایکی ترجمان ایله بشنجی‌دفعه اوله‌رق بودینه کیتدی (٤). بودین والیسی — اوستریانك یالکز بردفعه‌لك ایکی‌یوزبیك غروش ویرمکله اشترای صلح ایده‌بیله‌جکی همان قرارلاشدیرلمش کبی اولمقله‌برابر — ترجمانی‌عمر ایله اسکی هدیهٔ افتخاریه‌یی ایستدی. مراد پاشا ایله ایمپراطورك قومیسرلری مولار، آلتان، په‌زمن

(۱) علی‌پاشا وهابیل‌افندی ۷ کانون اول تاریخیله مولار وآلتانه شویله یازیورلردی : *Maximam difficultatem inter nos hanc esse, quod nos mgnis juramentis» et promissionibus cum Ungaris confœderati sumus. Itaque ut Cæsar Gallus amicus, si cum Rege Botskaio, Sua Serenitate et cum aliis dominis Ungaris pacem fecistis, hœ de re nobis sigillatas litteras mittens «* خزینهٔ اوراق ایمپراطوری و قرالی .

(۲) سنهٔ افرنجیه‌نك کانون ثانیدن باشلادیغی تخطر ایدلمیدر . (مترجم)

(۳) نعبایه ، ص ٤٥٤ ، نظراً مراد پاشانك دامادیدر. (مترجم)

(٤) سه‌زارغاللوقرانبه‌رغ‌حضورقرالی‌مشاورینه۲مارت ۱٦۰۲ تاریخیله‌شویله یازیوردی: *Intellexi quomodo missus sit Negroni, ut sit interpres et descendat» Budam ad inspiciendam plenipotentiam et munus Sultani; ille Joannes Szillesi, qui est Pragæ, est etiam versatus in scripturis «turcicis, quia servivit Transylvaniæ Principi.*

آره‌سنده فعالانه بر محاربه تأسس ایتمشیدی(۱) ؛ مرادپاشا، اوستریالیلرك متاركه‌یی اخلال ایتمش اولملرندن شکایت ایله‌برابر یونك تمدیدیی تأمین وقومیسرلری ملاقانه دعوت ایلدی . نهایت ۲۰ تشرین‌اولده ایکی ملتك قومیسرلری مصالحه مذاکره‌سی ایچون‌قومورنده برلشدیلر. عثمانلی مرخصلری‌شونلرایدی: بودین والیسی علی پاشا، بودین قاضیسی هابیل افندی، پاشانك کدخداسی قادیم‌آدم، نصرالدین‌زاده مصطفی افندی (۲). بونلر اوستورغوندن قایقله جیقوب قومورن آلتنده و طونه‌نك صاغ ساحلنده آلماس موقعنده چادر قوردیلر . ایمپراطورك مرخصلری قومورن والیسی وطوپجی قوماندانی مولار ، طوپجی قوماندان معاونی آدولف آلتان ، ژورژتورچو، نیقولا ایستوآنفی، سیغفرید دوقوللونیچ، فرانسوا باتیانی ، قریستوف ئەردودی قومورنه مواصلتلرنده استقباللرینه کوندرلمش اولان مصطفی افندی واسطه‌سیله‌راسمۀ خوش آمدیه نائل‌اولدیلر . ایرته‌سی‌کون معیتلرنده بیك‌سواری ایله بر ایجه دونانمایه راکب اولەرق کوچك‌زیتوا دره‌سنك طونه‌یه منصب‌اولدیغی محلك قارشیسنه ونهرك صول ساحلنه چیقدیلر . بوچقاینك مرخصلری ترانچین پالاتینی ایلیه سهازی ، پول ناواری ، میشل چوبور ، ژورژ هوفمان زیتوانك قارشی طرفلرنده چادرقورمش ایدیلرکه شو صورتله ترکلردن اوستریالیلر کبی‌طونه نهریله آیرلمش ایدیلر .

اوچ هفته صوکره ، ۱۱ تشرین ثانی ۱۶۰۶ تاریخیله اون یدی ماده‌لك بر معاهده عقد اولندیکه شروط اساسیه‌سی بوندن‌اولکی عهدنامه‌لردن تمامیله فرقلی ایدی . بوموادك اك مهمی هدیۀ افتخاریه نامی‌آلتنده مستور اولان سنوی اوتوز

(۱) خزینۀ اوراق ایمپراطوری وقرالیده شو اوراق واردر : ۱ ، مراد پاشانك جمادی‌الاولی ۱۰۱۵ تاریخیله (ایلول۱۶۰۶) ناداشدیه برمکتوبی؛ ۲، آرشیدوق ماتیاسه اوتاریخ ایله دیکر بر مکتوبی ؛ ۳ ، مراد پاشانك ٤ جمادی‌الاولی (۷ ایلول) تاریخیله آلتانه برمکتوبی‌که کندیسنی بودینه‌دعوت ایدیور ؛ ٤ ، ینه مراد پاشانك ۱۷ جمادی‌الاولی (۲۰ ایلول) تاریخیله‌متارکه‌نك اخلالندن‌شکایتی متضمن ایمپراطورك مرخصلرینه مکتوبی ؛ ٥ ، علی‌پاشا ایله هابیل افندینك ٤ جمادی‌الاولی (۷ ایلول) تاریخیله آلتانه مکتوبلری ؛ ٦ ، مرادپاشانك بودینه‌عزیمتلرینی تعجیل‌ایتملرینی متضمن آلتانه ودیکر مرخصلره مکتوبی.

(۲) بودین بکلر بکی قاضی زاده علی پاشا ، بودین قاضیسی هابیل افندی ، بودینده اعیاندن نصرالدین زاده مصطفی افندی ، علی پاشا کدخداسی قادیم (؟) احمد کدخدا . نعیما ، ص ٤٥٤ . (مترجم)

بیك دوقه ویرکینك بسبتون لغوی ایدی. معاهده‌نك شروط اصلیه‌سی شونلردر : ذات شاهانه‌یه بر دفعه اوله‌رق ایکی یوز بیك ٹه کو [قاره غروش] (۱) تأدیه اولنه‌جق ایدی ؛ بوندن صوکره دولتین معاقدین هر اوچ سنه‌ده بر سفیرلری واسطه‌سیله بالاختیار هدایا تعاطی ایده‌جکلر، هیچ بر وقت بوهدایانك قیمتی تعیین اولنه‌میه‌جق ؛ صلحك امضاسنی متعاقب وزیر مراد پاشا ایمپراطوره بر هدیه کوندره‌جك ، احمد کدخدا دحی‌هدیه کوتورمك ایچون آرشیدوق ماتیاسه اعزام قلنه‌جق؛ استقباله اوستریا سرایی نزدنده‌کی عثمانلی ایلچیلری چاشنیکیر ، متفرقه ، چاوش کبی کوچك ضابطلردن اوله‌مایوب سنجاق‌بکی پایه‌سنده بولنه‌جقلر؛ ایمپراطور (که بوندن صوکره ویانه قرالی تعبیریله یاد اولنمایه‌جقدر) ایله ذات شاهانه بربرینه مساوات کامله واوغل بابا معامله‌سی کوسترەجکلر . هر ایکی طرف هر درلو جولانلردن ، هر درلو یغمالردن صرف نظر ایله عهد نامه‌نك اخلالندن ترتب ایده‌جك ضایعاتی تضمین والده بولنان اسیرلری متقابلاً اعاده ایده‌جکلر ؛ اوستریالیلر طرفندن راب [یانیق‌قلعه] قوماندانی وترکلرطرفندن بودین والیسی عهدنامه‌نك اخلالی معاملاتنده حاکم اوله‌جقلر . ایمپراطور ایله بوچقایی آره‌سنده ویانه‌ده عقد اولنان مقاولات تصدیق اولنمش ایدی؛ طرفینك موجود قلعه‌لری احکام ایتمك حقنده حائز اولدقلری اختیاردن وایچه‌ن [واچ] مستثنی طوتلشیدی ؛ مقدمازه‌چه‌بی ونه‌ئوغراده عائداولوب ده‌مؤخراً اکری، هاتوان، بودین، اوستورغون قضالرینه الحاق ایدلمش اولان کویلر، ویرکلرینی بوشهرلره تأدیه‌ده دوام ایلیه‌جکلردی. مصالحهٔ منعقده یالکز امضا ایدن ایکی حکمدار ایچون دکل، اولادواحفادلری، قارداشلری، رابطهٔ قرابتله کندیلرینه مربوط بولنانلرك جمله‌سی ایچون مجبوری الاجرا ایدی . اکر اسپانیا قرالی منفعت صلحدن حصه‌دار اولمق ایسترسه هیچ بر مشکل ایقاع اولنمیه‌جق ایدی(۲). ترکیه‌نك یالکز مجارستان ایله دکل ، اوروپانك بقیه‌سیله‌ده مناسبات دیپلوماتیقیه‌سی ایچون بر دورهٔ جدیده‌یه مبدأ اولان زیتواتوروق عهدنامه‌سنك مندرجاتی ایشته بوایدی ؛ بو مصالحه‌نك اهمیتی ارباب قلم ایله مورخلر طرفندن صورت کافیه‌ده تقدیر ایدلمه‌مش، وبرعصر صوکره عقد اولنان قارلووچ [قارلوفچه] معاهده‌سی اوکنده بالطبع نظر لردن غائب اولمشدر. مع‌هذا زیتواتوروق مصالحه‌سی باب همایون ایله اوروپا دولتلرینك مناسباتی اداره

(۱) اوزمانلر دوقه التونك تقریباً ثلثانه معادل عثمانلی سکه‌سی . (مترجم)
(۲) نعیاده مندرج عهدنامه ذیل مترجمه درج ایدیله‌جکدر. (مترجم)

ایدن قواعد بین‌المللە اساس عد اولنه‌بیلیر . بو مصالحه‌دن اعتباراً ، اوستریانك یاریم‌عصردن بری سفیرلری واسطه‌سیله استانبوله ارسال‌ایده‌کلدیکی وترکلرك ویرکی نامنی ویردیکی « هدیهٔ مفخرت بخش » (۱) الغا ایدلمش، مناسبات سیاسیه‌مساوات کامله اساسی اوزرینه تأسیس اولنمش، ترانسیلوانیا ترکلرله بوچقایی آره‌سنده عقد اولنان مقاوله‌نامه‌لر موجبنجه عثمانلی اداره‌سندن قورتلمق درجه‌سنه کلمش، مجارستانك قسم کلیسی هنوز حکومت عثمانیه الندە بولنمقله برابر دیکر قسمی اوزمانه قدر تأدیه ایلدیکی ویرکیدن آزاده قالمش ایدی . برنجی دفعه اولمق اوزره مصالحه ، دیکر اوروپا ملتلری مناسباتنده جاری اولان اصوله کوره وپادشاه ایله صدراعظم طرفندن امضا اولنمش وکالتنامه‌لرك تأمیناتی آلتنده عقد اولندی ؛ کذلك برنجی دفعه اولمق اوزره ترکلر ، سفیرلرینك پایه‌سنی مناسبات دیپلوماتیقیه‌نك اقتضاسنه کوره تعیین ایتدیلر . اوستریا ایلچیلری عهدنامه‌نك ترکجه‌سنی، مألنه کسب اطلاع ایتمکسزین قبوله مجبور طوتمادیلر ؛ ایکی طرفك ترجمانلری تکرار مطالعه ایتدکدن صوکره عثمانلی قومیسرلری و وزیر مراد پاشا طرفندن — قبول قطعیسی پادشاهك تصدیقنه منوط اولمق‌قیدیله — امضا وتختیم‌ایدلدی. زیتواتوروق‌مصالحه‌سی، یالکز تعیین ایلدیکی شرائط وصورت انعقادنده‌کی اصول ایله دکل ، واسطهٔ مذاکرات اولان ذوات ومحل امضاسیله دخی جالب نظر دقتدر . عثمانلی قومیسرلرندن بری اولان پیر هشتاد ساله هابیل افندی‌یی بودین اوستریالیلر طرفندن محاصره ایدیلیرکن عساکر محافظه‌نك خارجه اجرا ایتدکلری هجوملرده ایلك صفلر ایچنده کورمش ایدك ؛ ترکلر طرفندن مذاکراته ریاست ایدن وزیر مراد پاشانك ، « قویوجی » نك‌ده برآز صوکره صدارت‌عظمایه کچه‌رك بوعنوانله یکی سفرلرنده برصورت مدهشه‌ایله اثبات‌لیاقت ایده‌جکنی مشاهده ایده‌جکز. اوستریا مرخصلری مجارستانك الك‌اصیل عائله‌لرینه منسوب اولدقلری کبی بونلرك آره‌سنده مجارلرك « تیت ـ لیو » ی اولان نیقولا ایستوآنفی‌یی بالخاصه تذکار ایتمك لازم‌کلیر ؛ بوصاحب قلم، تاریخنی — حیات سیاسیه‌سنك‌ده خاتمه‌سی اولان — زیتواتوروق مصالحه‌سنه قدر کوتورمشدر . زیتواتوروق مصالحه‌سنك محل انعقادینه بر قاچ ساعت مسافه‌ده واقع قومورن قلعه‌سی‌ده عثمانلیلرك تعرضاتنه قارشی بکارتنی محافظه ایده‌رك — امواج استیلاسی

(۱) حقیقت حالده بونك « ویرکی » دیمك اولدیغی اشکاردر ؛ نمچه‌لیلرك « هدیهٔ مفخرت بخش » دیملری کندیلرینك زعمی ایدی . هامهر ، بالطبع اوزعمی ترویج ایدر. (مترجم)

شرق وغربده قفقاس اتکنه وقارپات تپه‌لرینه قدر بتون ممالکی احاطه ایدن — حکومت عثمانیه‌یه برسد ممانعت اولمشدر . زیتواتوروق مصالحه‌سی اون یدنجی عصرك ابتداسنده مجارستانك عثمانلی تحکمندن خلاصنه وعثمانلی دولتنك انحطاطنه اشارت اولمشدر ؛ مکنت وسعادت عثمانیه‌نك بوحرکت هبوطیه‌سی — قارلوفچه معاهده‌سنك اوروپا انظارنده صورت رسمیه‌ده اظهار وتأییدینه قدر — تجلیات مختلفه ایله [بعضاً اقبال وبعضاً ادبار شکلنده] اوعصرك نهایتنه قدر دوام ایدر .

قرق اوچنجی کتاب

مراد پاشانك اناطولی جلالیلری اوزرینه سفری . — آنقره قاضیسنك قلندر اوغلنی شهره قبولدن امتناعی . — بیلان بوغازنده جانپولادك هزیمتی . — قلندر اوغلی بروسه‌یی یاقیور ، کوکسون یایلاسی بوغازنده بوزیلیور . — مراد پاشانك طویلك قارداشنه غلبه‌سی واستانبوله عودتی . — آوسترنا ، ترانسیلوانیا ، لهستان ، وندیك ، مکریل ، کورجستان ، بخارا ایلچیلری . — قریم ومصرده وقایع . — مراد پاشانك سیاست خدعه‌کارانه‌سی ، موصلی چاوش ایله یوسف پاشانك اعدامی . — زیتواتوروق عهدنامه‌سنك تصحیحی . — باتوری وجزویتلر . — وقایع بحریه . — استانکوی اوزرینه تشبث — احمدیه جامعنك بناسی . — ایران طرفندن تکلیف صلح . — نصوح پاشانك حیله‌لری . — مراد پاشانك وفاتی . — ایران ایلچیسی . — فلمنکلیلرله ایلك معاهده . — لهستان و آوسترنا ایلچیلری . — ترانسیلوانیایه متعلق مذاکرات . — وقایع بحریه . — فلورانسه‌لیلر آغا لیمانده ؛ قازاقلر سینوبده . — صدراعظم نصوح پاشانك سقوطی . — مفتی محمد افندی ایله صدراعظمك وفاتلری . — ایران سفرنده‌کی موفقیتسزلکندن دولایی محمد پاشانك عزلی . — مولداویه سفری . — لهستان ایله مصالحه . — جزویتلر . — وندیکك باب همایون ایله مناسباتی . — ویانه مصالحه‌سی . — اوسترنا ایلچیسی بارون جرنینك بایرای آچه‌رق استانبوله دخولی . — سلطان احمدك ارتحالی .

دولت عثمانیه ، زیتواتوروق مصالحه‌سنی ، مجارستان سفرینك مصائبندن زیاده ، خاچ‌ووه فراریلرینك اناطولیده اشعال ایلدکلری عصیاندن دولایی قبوله مجبور اولمش ایدی . مراد پاشا ، لالا محمد پاشانك وفاتندن صوکره صدارت عظمایه ارتقاسنی متعاقب اناطولی ارباب اختلال وعصیانیله محاربه‌یه حصر افکار ایلدی . ایران وسوریه حدودندن بوغازایچی ساحللرینه قدر بتون اناطولی ایالتلری اختلال ایچنده قالمشیدی . بو قاریشیقلقلرك باشلیجه موجدی اولان قره یازیجی (۱) رها [اورفه] محاصره‌سنده رفیق سرکذشتی حسین پاشایی عثمانلیلره تسلیم ایتدکدن صوکره عصیانك یدنجی سنه‌سنده جانیکده حیاتنه ختام ویردیکی کبی مظهر عاطفت اولدیغی یوسنه والیلکنه تعیین اولنان قارداشی حسن‌ده کذلك بلغراددده اتلاف اولنمشیدی . عراقده ، طویل احمدك اوغلی محمد — که نصوح پاشا ایله برمحاربه‌سنده سهران

---

(۱) بونك آدی عبدالحلیم ایدی . (مترجم)

کرد عشیرتنك وابوریش عربلرینك خیانتی اثری اولمق اوزره عثمانلی عسکرینه غلبه ایده‌رك نصوح پاشا ایکی یرندن مجروح وولی پاشا مقتول اولمش ایدی ـــ بلغراددده خنجرله اولدیرلدی . آیدین محصلی اویس پاشانك وفاتندن صوکره ، اونك کدخداسی اولوب افندیسنك انشا ایلدیکی قلعه‌یی ضبط ایتمش بولنان یوسف پاشا عفو اولنه‌رق بکلربکی نصب اولندی ؛ لکن یکیدن لوای عصیانی رفع ایلدی . بونلردن اولدیریلنلرك ، یاخود تلف اولانلرك یرلرینه دیکرلری تورده‌رك بتون اناطولی‌یه استیلا ایتدیلر . قلندر اوغلی ایله قره سعید ساروخانی تخریب ایلدیلر ، قتالی بروسه خطه‌سنی سراپا آتش وخونه غرق ایتدی . موصلی چاوش سلفکه‌یی (سلوچیا) قاریشدیردی (١) ؛ عاصی جمشید قونیه‌دن اطنه‌یه کیدن بوغازلری طوتدی؛ لکن مخاطره‌نك اك بیوکی حلب ولبانده ایدی . بوایکی خطه‌ده بولنان کردجانپولاد ودرزی امیرفخرالدینك قوای مجتمعه‌لریله سوریه‌ده برحکومت مستقله تشکیل ایده‌بیلملرندن قورقیلیوردی. جانپولادکردعائله‌سی،سوریه‌نك یاووزسلطان سلیم طرفندن فتحندن بری حلب قربنده کلیس سنجاغنه متصرف ایدی. جغاله، عجم سردارلغنه تعیین ایدیلنجه جانپولاد حسینه حلب والیلکنی توجیه ایتمشیدی؛ اوزمان حلب بکلربکی بولنان نصوح پاشاء ارثی سنجاق متصرفلرینه ایالت ویرمك اصول معتاده‌یه ونص قانونه مخالف اولدیغنی استانبوله یازدیسه‌ده فائده‌سی اولمادی ؛ جغاله‌نك اصراری اوزرینه حسینك مأموریت جدیده‌سی تصدیق اولندی. جغاله‌نك ایراندن رجعت ایدرکن محمیسی جانپولادی وقت مناسبده اردوسنی کندی عسکریله برلشدرمه‌مش اولدیغی ایچون بر حدت زمانسنده کندی الیله نصل اولدرمش اولدیغنی وجانپولادك قارداشی علینك بوقتلی متعاقب حلبه چکلمش بولندیغنی یوقاریده حکایه ایلدك . ایشته شوصورتله جغاله‌نك مقدرات حیاتنده عثمانلی طوپراغنه ایکی دفعه تخم اختلال صاچمق خطاسی ظهورایتمشدر . برنجیسی خاچ اووه فراریلرینك دفتردن اخراج ایدلملریله درکه بونلر قره یازیجینك باشنه بریکه‌رك خطهٔ رومی

(١) قبریسده دخی دیکر قاریشیقلرله وقوع بولمشدی : « مظالم کثیره‌یی متعاقب قبریسك قیامی » وندیك خلاصه‌سی، ١٦٠٦ ؛ کذلك اسیای وسطاده : « تحصیلدارعمومی [محصل] اوتوز آلتی بیك زه‌کینی [التون] مقابلنده عاصیلرك الدن قورتلمشدر ؛ عاصیلر مؤخراً تیره ومغنیسانك آلت طرفندن کچه‌رك دها یکرمی بیك زه‌کینی الده ایده‌بیلمشلردر . » کانون اول ١٦٠٦ .

واناطولی‌یی تالان ایلدیلر ؛ ایکنجیسی‌ده جانپولادك اعدامیله‌در. علی جانپولاد ، طرابلس‌شام حاکمی سینی‌اوغلی یوسفی (۱) طرابلسده محاصره ایدوب و « مال امان » دیه برچوق نقودینی آلدقدن وبر مصهرت پیدا ایده‌رك باپشدقدن صوکره شام طرفلرینی‌یغما ایتمك وکندیسنی‌مستقل‌عد ایتمك‌صورتیله‌حکومته‌باشلادی. هرمملکتك حشراتندن عسکر طوپلایه‌رق سکبان تسمیه وعثمانلی اردوسی کبی تقسیم ایلدی ؛ اون‌التی بیك یدی یوز پیاده‌سنی یوزالتمش‌ایکی بلوکه توزیع ایله هربرینه اوچدن سکز اقچه‌یه قدر یومیه وقیون آقچه‌سی نامیله اوچ‌آیده بر ویریلیر پاره تخصیص ایلدی ؛ اون سکز بیك سواریسی‌ده التی بلوکه توزیع وعساکر خاصه و سنجاق محافظلری‌نامله‌ریله توسیم‌اولندی(۲) . صدراعظم مراد پاشا(۳)، اناطولی‌جلالیلریله وعلی‌الخصوص اسلامك ایکی حق‌سلطنتی‌استعماله‌جرأت‌ایده‌رك نامنه خطبه‌اوقودوب سکه قازدیران و بنابرین عاصیلرك اك مخاطره‌لیسی اولان جانپولاد اوغلنه قارشی سفر کشاد ایتمکه مأمور اولدی (٤) . جانپولاد ، طوسقانه حکمداری آرشیدوق فردیناند ایله ۱۰ جمادی‌الاخری ۱۰۱٦ (۲ تشرین اول ۱٦۰۷) تاریخلی برعهدنامه عقد ایتمش ، ودیکر آوروپا دولتلریله اتفاقه چالشمقده بولنمش اولدیغی ایچون حکومت عثمانیه‌جه زیاده بادیٔ اندیشه اولیوردی . مراد پاشا ، تریاکی حسن پاشایی روم ایلی بکلربکی ، ماریول حسین پاشایی اناطولی‌بکلربکی ، چاقیرجی

(۱) «طرابلس امیری یوسف جانپولادطرفندن اوریلان ضربه» ایلول ۱٦۰٦ . « حسین پاشا بیك تفنکجی‌ایله حلبدن کچدیکی‌زمان جانپولادك مجومنه اوغرامشدر » وندیك خلاصه‌سی.

(۲) « مزبورك سکبانلری آتلی وپیاده ایکی فرقه ایدی : پیاده ی یکی‌چری قاعده‌سنجه یوز آلتمش ایکی بلوك ؛ هربرینه برچورباجی ، علوفه‌لری ابتدادن اوچر اقچه ، ترقی ایله سکزه وارنجه ؛ اوچ آیده برپوستال وقیون اقچه‌سی ؛ باروت ، فتیل قورشون میریدن ؛ بالجمله ۱٦۷۰۰ تفنك انداز موجود واغالری جمعه نام کیمسه ایدی . آتلیسی دخی سپاه اوجاغی طرزنده التی بلوك اولوب صاغ وصول جمله ۱۸۰۰۰ آدم ؛ بونلرك آغاسی‌خرتاوی ایدی. بعدالاستیصال دفترلری‌حابده بولنوب سجله قید اولندی» نعیما ، ج ۲ ، ص۷ و۸. (مترجم)

(۳) نعیما ، نصوح پاشا ایله جنك ایدن دیکر جلالی رؤساسنی تعداد ایدر : « دلی درویش ، بك زاده ، ارناود حسین ، قوم قپولی احمد بك ، کدوسلی علی ، قونیه‌لی‌طویل مصطفی چلبی ، کرز دیویتدار ، ارناود سلیمان ، تپه‌سی توکلو ، دلی ارسلان ، دلی قپلان ، کور حسین ، قره میراخور ، بیوك وکوچك خلیل ، یاغمور . [بونلر وامثالی نصوح پاشا زماننده اتلاف ایدیلنلردر . نعیما ، ج ۲ ، ص ٥ مترجم]

(٤) ماریق ، تاریخ فخرالدین [فرانسزجه] ، ص ۱۰٤ ، غوتا ، ۱۷۹۰ .

باشی خلیلی یکی‌چری آغاسی ، باقی پاشایی دفتردار تعیین ایتدکدن وبروسه والیسی مصطفی پاشایی صدارت قائم مقامی نصب ایله سفره التحاقی ایچون قریم خانلنه مکتوب یازدقدن صوکره ۷ ربیع الاول ۱۰۱۶ (۲ تموز) تاریخده اسکداردن حلبه متوجهاً عزیمت ایلدی (۱) .

صدراعظم مراد پاشا اناطولینك عصیان ایچنده‌کی ایالاتی درونندن کچمسنه مانع اولهبیله‌جك مشکلاتی ممکن اولدیغی قدر رفع ایتمك ایچون قلندر اوغلنه عفونی مشعر کاغد کوندردیکی کبی قلندر اوغلنك مسقط رأسی اولان انقره سنجاق بکلکی براتنی ده ارسال ایلدی. قلندراوغلی [علی الخصوص وازکچدیسی اولان انقره‌لیلردن انتقام آلمق ایچون] بوعاطفت وتوجهه مفتون اولدرق انقره‌یولنی سربست براقدی. قونیه‌ده صدراعظم برچوق عاصیلری اعدام ایتدیره‌رك قویولره آتدیردی؛ اختیار مراد پاشا ، تبریز جنکنده اوغرادیغی قضادن یادکار قالمش اولان « قویوجی » لقبنه اثبات استحقاق ایتمك آرزوسنده ایدی . صدراعظمك عفووعدیله اردوکاهنه جلب ایتمش اولدیغی ارباب عصیان آره‌سنده سراج زاده احمد بك نامنده‌بری وارایدی که قونیه نائبی خنجرله قتل ایتمش ، دلی احمد پاشانك سرایني یاقمش ، ظهورایدن قریشیقلقلر آره‌سنده بیك کشی اولدیرمش ایدی(۲) . قونیه‌معتبرانی، مملکتی افساد ایتمکده اولان ارباب شروری آنجق سراج زاده‌نك ضبط ایده‌بیله‌جکنی بیان‌ایله بو آدمك اولدیرلمه‌سنی قویوجیدن رجا ایتدیلر ؛ مراد پاشا، شفاعتجیلر حاضر اولدیغی حالده‌سراج زاده‌یی جلب ایله : « احمدبك ، سنی قونیه‌ده آلیقویمق ایسترم ؛ بن جانپولاددن اخذانتقام ایله‌عودت ایدنجه‌یه‌قدر شهری بر کوزل محافظه ایت ! لکن امداد لازم کلیرسه نه‌مقدار عسکر طوپلایه‌بیلیرسك ؟ » دیدی . احمد بك هیچ امنیتسزلك کوسترمیه‌رك : « پك قولای اوتوز بیك کشی ! » جوابنی ویردی . مراد پاشا تشکر وتبریك ایله سراج زاده‌یه رخصت ویری؛ اوچقنجه،

(۱) صدر عظم مرادپاشایه سردار عنوانی ویرن فرمان دستورالانشاده ۱۳۲ نومروده یاووز علی‌پاشانك مجارستان اردوسی سردارلغنه نصبنی متضمن فرماندن مقدم مندرجدر .

(۲) نعیما ، بکك اشبو بیك کشی‌یی « بالنفس » اولدردیکنی یازار : « شمشیر یك آویزه ایله کزوب ایستدیکنی قتل ایدردی » ، ص ۹ . « یك اویزه » یالکز بر قلیچ طاشیردی دیمك اولهجقدر. « قونیه نائبی » ، قونیه قاضیسی جالق عبدالرحمان افندینك نائبی ایدی. (مترجم)

عاصینك شفاعتجیلرینه دیدی که : « بویله درحال اوتوز بیك کشی طوپلامغه مقتدر برآدمی آرقه‌مده براقوب کیتدکدن صوکره عسکریله قونیه حصارینی ضبط ایدر ، ایچنده تحصن ایلر ایسه حال نه‌یه منجر اولور ؟ » حضار صدراعظمك بو ملاحظه‌سنه هیچ بر جواب بوله‌مادقلرندن سراج زاده‌قویویه‌آتلدی. بوصیره‌ده قلندر اوغلی تصادف ایلدیکی کاربانلری یغما ایده‌رك انقره جوارینه واصل اولمش ایدی ؛ کندیسنك ورودینی خبر ویرمك اوزره انقره‌یه درت‌یوز جلالی ایله، موقتاً ادارهٔ اموره مأمور دیمك اولان متسلمنی کوندرمش ، وکندیسنك سنجاق بکلکنی‌متضمن اولان‌فرمان همایونی‌ده‌اوکا اعطا ایلمش ایدی؛ لکن آنقره‌اهالیسی بونلره قارشی قاپیلری قاپادیلر . آنقره قاضیلکنده ، صوك سفرده اوستورغون محاصره‌سی اثناسنده‌کی مشورت حربیه‌ده کندی فکرینی اوقدر جسورانه مدافعه ایتمش اولان ولدان زاده مولانا احمد (۱) بولونیوردی . ولدان زاده ، قلندر اوغلنی شهره قبولدن امتناع کوستردی. قلندر اوغلی ، قاضی‌یی اردوکاهنه دعوت ایتمسی اوزرینه ولدان زاده عاصی ایله قونوشمق ایچون بر قاچ سواری ایله انقره حصارندن چیقمغه جسارت ایتدی .آت اوزرنده بولوشدیلر . قلندر اوغلی : «بو مملکتی پادشاه بکا وآدملریمه ویرمشدر ؛ سز بنی نیچون شهره قبول ایتمیورسکز؟ متسلمی نیچون ایچری آلمیورسکز؟ » دینجه قاضی بلافتور شو جوابی ویردی: « اکرچه سنجاق سکا توجیه اولنمشدر ؛ لکن سز بورایه میرلوالرکبی کلدیکز . دلیلی بودرکه اولا مسلمانلرك تارلالری ایچنه قوندیکز ؛ جواردهکی مملکتلردن سوروب کتیردیککز مواشی سوریلرینی مسلمانلرك اکینلری ایچنه براقدیکز . جلالیدن کوزلری قورقمش فقرا سزدن اورکدی ؛ اونك ایچون حصار قاپیسنی قپادیلر ؛ شهره کیردیککز وقت دخی قتل وغصب ، تعذیب وتخریب ایدرسکزدیه وهمه دوشدیلر . امر پادشاهیده یازلدیغی وجهایله سرداراعظمك اردوسنه التحاق ارزوسنده ایسه‌کز لوازم‌سفر هرنه‌ایسه دفتر ایدوب بر معتمد آدمکزی بزم یانمزه براقیکز ؛ سزده خلقه وحشت ویرمه‌مك اوزره بر مرحله اوته‌یه کیدیکز » . قلندراوغلی ولدان‌زاده مولاناحمد افندینك تکلیفنی قبول‌ایله آرقه‌داشلرندن برینی

(۱) ولدان زاده احمد افندی طریق علمیه‌نك مراتب رفیعه‌سنه ارتقا ایتمش‌بر ذات اولدیغی‌حالده بناسی تمام اولان انقره حصارینی‌اکمال وجلالیلره قارشی‌محافظه‌سنه اهتمام ایتمك اوزره مولویت اعتباریله بو شهره تعیین اولنمشیدی . (مترجم)

اوتوز کشی ایله انقره‌یه کوندردی . بو کوندریلن آدم بر قاچ کون ایچنده خلقی اوقدر بیزار ایلدی که اهالی ، آزقالدی ، کندیسنی اولدیره‌جکلردی . قاضی، قان دوکلمه‌مك ایچون بونی ایچ حصاره حبس ایله رفقاسنی شهره توزیع ایلدی . لکن بونلرك هربری مهمانداری طرفندن اولدیریلوب رئیسلری ده محبسده اعدام اولندی.(۱) قاضی‌شو صورتله اهالی آره‌سنده اسایشی اعاده ایتدکدن صوکره وقایع جاریه‌یه‌دائر صدراعظمه مفصل بر عریضه یازدی ؛ لکن بوکا جواباً مراد پاشانك قلندر اوغلنی تنکیل ایچون اردوسندن برفرقه افراز ایتدیکنی متضمن یازدینی مکتوب، عاصینك الله کچدی . قلندر اوغلی همان انقره‌یی محاصره ایتدی. قاضی ولدان زاده، کمال شجاعتله مقاومت ایلدی ؛ سکز هجوم دفع ایدلدکدن صوکره صدراعظم طرفندن کوندریلن قسطمونی سنجاق بکی تکه‌لی پاشا بروسه ، منتشا ، قره‌سی عسکری وقرق طوپ ایله ظهور ایده‌رك شهره کیردی ؛ بوقوهٔ امدادیه‌نك کلیشی عاصیلری رجعته مجبور ایتدی. صدراعظم، سوریه‌یه کیتمکده اولدیغی حالده سلفکه وآطنه‌یه استیلا ایدن موصلی چاوش وجمشید اوزرینه ایکی فرقه عسکر کوندرمشیدی ؛ جمشید طاقمی محو ایدلدی ؛ فقط طالع، موصلی چاوشه اوقدر مساعده‌سزلك کوسترمدی. دیکر طرفدن جانپولادیکر می بیك پیاده‌ویکرمی بیك سواری ایله باغداس بوغازنده(۲) استحکام آلتنه کیرمشیدی . مراد پاشا بوکا مطلع اولەرق « ارسلان بلی » (۳) یولنی طوته‌رق کوکرجینلك صحراسنه ایتدی ؛ اوراده مرعش بکلر بکی ذوالفقار پاشا، قرق بیك ذوالقدریه‌لی کرد عسکریله صدراعظم اردوسنه ملتحق اولدی (۲۹ جمادی‌الاخری ۱۰۱۶ — ۲۱ تشرین اول ۱۶۰۷). اردو پك یورغون اولان عسکره نفس آلدیرمق ایچون اوچ کون بوصحراده قالدقدن صوکره بوغازلری کچه‌رك قناق(٤) ایرماغی قربنده دره‌مه موقعنه قوندی. جانپولاد ، صدراعظمك

(۱) قاضی، قلندر اوغلنك آدمنی ایچ قلعه‌ده حبس ایتدیکی کبی رفقاسنی « شهر اعیانندن برر آدمه باشقه‌باشقه ضیف ویروب مسافرینه رعایت و خلقك فتنه‌سندن صیانت ایله دیو محکم اصمارلادی ؛ بعده اشارت قاضی‌ایله هرمیزبان ، مهمانی‌اولان بدبختی نابود ، وباشلری اولان خبیث دخی ایچ قلعه‌ده موردبئس‌المقره ورود ایلدی ؛ شهره کیرن شقیلردن بر فرد خلاص اولمادی . » نعیما، ج ۲، ص ۱۲ . (مترجم)

(۲) نعیماده « دربند بقراص » . (مترجم)

(۳) بیلان بوغازیدر . (Pylœ Syriœ) . [اسکندرونه بر قاچ ساعت مسافه‌ده]

(٤) نعیماده « قنق » نهری . (مترجم)

یکی وجهۀ حرکتنی اوکرندیکنی متعاقب چادرلرینی قالدیروب اونك مقابله‌سنه کیتدی ، واوروج اووه‌سنده اردویه ملاقی اولدی. عاصیلرك پیشدارلرندن پك ایلریله‌مش اولان بر طاقمی دردست ایله همان اتلاف اولندی . ایرته‌سی کون (۳ رجب — ۲٤ تشرین‌اول) ایکی اردو طوتوشدیلر . جانپولاد ، کدخداسنی صدراعظمك اناطولی عسکرندن مرتب اولان صاغ جناحنه قارشی کوندرەرك کندیسی ده صول جناحك مقابله‌سنه کچمش وقانیژه مدافع ذی‌اقتداری روم‌ایلی بکلربکی تریاکی حسن پاشا ایله حربه کیریشمش ایدی. جانپولاد محاربه‌یه کیریشمزدن اول صدراعظمدن مصالحه طلبنده بولندیسه‌ده مرادپاشا عاصینك‌هپ تکلیفاتنی ردایلدی؛ صدراعظم ایله کوروشه‌بیلمك امیدیله جانپولادك صفوف خارجنه چیقدیغنی کورن عاصیلر رئیسلرینی شتوم ایله تحقیر وسنجاقلری آلتنه کلمکه اجبار ایلدیلر . محاربه پك شدتلی اولدی ؛ یکی‌چری اغاسی خلیلك ترجمۀ‌حالی محرری اوکون یکی‌چریلرك عاصیلرا وزرینه آتماجه‌لره هجوم‌ایدن آق‌بابالر، شکارلرینه هجوم‌ایدن ارسلانلر کبی یوریدکلرینی حکایه ایدر. عثمانلیلر طرفنده یکرمی جلاد، عسکرك طاقم طاقم کتیرمکده اولدیغی اسیرلری اعدام ایتمکله مشغول ایدیلر؛ صدر اعظمك چادری اوکنده اطروفۀ حرب اوله‌رق یکرمی بیك باش دیکلدی (۱). لبنان پرنسی معن اوغلی فخرالدین، بنی کلیب وبتون درزیلرله فرارایده‌رك شقیق(۲)قلعه‌سنه قاپاندی. جانپولاددە، مسقط‌رأسی اولان کلیسه واورادن حلبه التجایه موفق اولدی ؛ حلبده آنجق برکیجه قاله‌رق ایرته‌سی کون — خلقك ولولۀ تحقیریله، قادینلرك وچوجقلرك طاملردن آتدقلری چامورلرله تعقیب اولنمقده اولدیغی حالده — اورادن چیقدی . چوقدن بری عاصیلردن بیزار قالمش اولان اهالی بونلردن قلعه‌ده قالانلرك اوزرینه هجوم ایله بیکدن زیاده‌سنی دردست ایده‌رك میدان سیاسته کوتوردیلر .

اوروج اووه‌سی جنکندن اون التی کون صوکره، صدراعظم مراد پاشا، مظفرانه حلبه کیره‌رك حلبك «کوك‌میدانی» دینیلن سیوك‌میدانه چادرقوردی. قلعه‌یه‌قاپانمش، وحیاتلرینی بهالی صاتمغه قرار ویرمش‌اولان سکبانلره امان ویردی؛ مع‌هذا بونلر چیقنجه اعدام‌اولندیلر. روم‌ایلی بکلربکی تریاکی حسن‌پاشا قبه‌التی وزراسندن بولنمق

(۱) اردو دفترداری باقی پاشا « بیك اون آلتیده قرلدی سکبان » مصراعنی تاریخ دوشورمش ایدی . (مترجم)

(۲) نعیماده « شقیف » . (مترجم)

اوزره استانبوله کیتدیکندن یرینه ماریول حسین پاشا تعیین اولندی. مراد پاشا یکی چریلرله حلبده قیشلایوب سپاهیلره شامی، سلحدارلره طرابلس شامی، غربای یمینه عینتابی، غربای یساره بیره جکی مشتاکوستردی. روم ایلی، اناطولی، قره مان عسکری یوردلرینه عودته مأذون اولدیلر. صدراعظم، جغاله زاده نك اوغلی محمد پاشانی بغداد والیلکنه نصب ایله طوبل احمد اوغلی محمدك فوتندن صوکره بغدادی استیلا ایتمش اولان قرداشی مصطفانك اورادن اخراجی ایچون امر ویردی. محمد پاشا، عنه وحدیثه بکی ابوریش اوغلی احمدك و کرد بکی شرف بکك عسکریله تزیید قوت ایده رك بغدادده مصطفانی محاصره ایلدی؛ مصطفی، سربست چکیلوب کیتمك اوزره قلعه‌یی تسلیم ایلدی. مصطفانك راکب اولدیغی کمی، ایچنده کی سکبانلرك ثقلتنه تحمل ایده میوب باتدی؛ سکبانلرك اکثریسی بوغیله رق مصطفی آنجق آز برمقداریله ساحله چیقه بیلدی. بونلر، شوقضایی کمی‌یی دلمك صورتیله عثمانلیلرك اعداد ایتدکلری ظننده بولندقلرندن توفك آتملریله عثمانلیلرده مقابله ایدوب همان جمله‌سنی اولدردیلر؛ مصطفی بودفعه ده قورتلدی. بوصیرده جانپولاد، حلبدن برابر قاچان آتی سکبانلرله برلکده اناطولی‌یه کیروب اسکیشهره قدر کلمش ایدی؛ استدعای عفو ایچون اختیار عموجه‌سی حیدر بکی اورادن استانبوله کوندردی. آنقره‌دن چیقمش وقتالی اوغلو ایله برابر بروسه خطه‌سنی تالان ایتمکده بولنمش اولان قلندر اوغلو، جانپولادك اسکیشهردن کچدیکی صیره ده حلبده کی هزیمتی خبر آلدی؛ برلکده استدعای عفو ایتمك اوزره برقاچ کشی ایله دعوت ایلدی. لکن جانپولاد کلنجه قلندر اوغلو عصیانده دوام تکلیفنده بولندی. جانپولاد صورتا اظهار موافقت ایله بولندیغی خانه قلندر اوغانك آدملری طرفندن محافظه ایدلمکده اولدیغی حالده برکیجه دیواری دله رك استانبوله قاچدی. جانپولادك یانده کی سکبانلر باشسز قالنجه قلندر اوغلو ایله قتالی اوغلنك قوتلرینه التحاق ایتدیلر. قلندر اوغلو بروسه‌یی یاقدی (۱)؛ لکن قلعه‌یی آله مادیغندن چکیلوب میخالیچ اوزرینه یوریدی. میخالیچ، کرماستی بیغا اراضیسی بروسه اراضیسندن ارلو آباد کولیله ایریلیرکه بوکول بر طرفدن همان اولیمپ [کشیش] طاغنه قدر کیدر، ودیکر طرفدن طاغلردن ایمکده اولان نیلوفر (ریندا کوس)

(۱) وندیك خلاصه‌سندن: «عاصی بروسه‌یی آلدی ویاقدی.» ۲۲ کانون اول ۱۶۰۷». «قلندر اوغلو بروسه‌دن موتدانیایه [مدانیه‌یه] طوغری کلدی.» کانون اول ۱۶۰۷ «

ایرماغی واسطه‌سیله پروپونتید ساحلیله [یعنی آق دکیز ایله] کسب مواصله‌ایلر(۱). قلندر اوغلو، کولك پروپونتید خطه‌سنده‌کی منصبنه یاقین بر محلده نیلوفر اوزرینه قورلمش اولان کوپریدن کچمك لازم کلدیکی حالده بوراسی برچوق محافظلری ولان برقلعه ایله مدافعه ایدلدیکی کبی نهرك یوقاری مجراسی‌ده اینه کول‌بکی الیاسك اوغلو علی بك امری التنده بولنان کرماستی اهالیسی طرفندن محافظه ایدلمشیدی؛ قلندر اوغلو، اوراق اولمیان بایرام کیجه‌سی، قلعه محافظلرینك کوشکلك کوسترمه‌جکلرینی تخمین ایده‌رك تخته‌لی نام محلده حلول عیده منتظر اولدی. واقعا ظنی کبی چیقدی: کرماستی اووه‌سنه‌ایمکه‌واورادن میخالیجه کیتمکه موفق اولدی؛ میخالیجی‌ده قان‌وآتش ایچنده براقدی. عاصیلرك تنکیلی ایچون استانبولدن کوندرلمش اولان نقاش پاشا، اولوآباد اووه‌سنده قالندر اوغلنه تصادف ایتدی؛ ایکی اردو قطعی برجنکه کیریشمکسزین اوزون برمدت قارشی‌قارشیه بولندیلر. شدتلی برقیش، نقاش‌پاشا اردوسنده تلفات کثیره‌یی موجب اولیوردی؛ نهایت سلستره سنجاق بکی طالغیچ معمار احمد پاشانك ودوبریجه تاتار کوکلیلرینك التحاقیله قوتنی آرتیرمش اولان نقاش پاشا میناس [مانیاس] کولی ساحلنده عاصیلره هجوم ایتدی، وانهزام تامه اوغراتدی؛ لکن طالغیچ احمد موقع حربده قالدی. قلندر اوغلو آیدین وصاروخان سنجاقلرندن کچه‌رك حمید وقره‌مان حدودینه کیتدی، و «آغاچدن پیری» نامنده‌کی عاصینك آنطالیه‌دن کتیردیکی بیك کشی ایله‌بنه قوتلندی. قلندر اوغلنك التدن فراره موفق اولمش بولنان جانپولاد ازمیده‌واصل اولدی؛ استدعای عفو ایچون عموجه‌سی حیدر بکله برابر استانبوله کوندرمش اولدیغی کدخداسنی اوراده بولدی. پادشاه طلب اولنان عفوی احسان ایتمش اولدیغندن جانپولاد استانبوله کیتدی؛ سلطان احمد کندیسنی عاطفت کارانه قبول ایلدی؛ عاصینك سرکذشتنی مراق ایده‌رك بوغاز ایچنك اناطولی ساحلنده‌کی سلطانیه کوشکنده برهفته‌هرکون کندیسنی حضورینه‌جلب ایتدی (۲). جانپولادك کوچك قارداشی — که مؤخراً مراد رابعك مقربی اولمشدر — حرم

(۱) روضة الابرار. وندیك خلاصه‌سندن: «قلندر تیره ومغیساده، طویل - احل دریاده» مایس ۱۶۰۸.

(۲) فذلکه. وندیك مناسباتی خلاصه‌سندن: «جانپولاد درت کمی ایله استانبوله‌کلوب کوشکده قبول اولندی. پادشاه کندیسنه خلعت کیدیروب درویش پاشا سرایی اقامتکاه کوستردی». کانون ثانی ۱۶۰۸

همایون خدمه‌سنه قیداولندی؛ جانپولاددهطمشوار بکلر بکلکنه تعیین ایدلدی. لکن طمشواره‌عزیمتنده اهالی — وقتیله اناطولی عاصیلرندن دلی حسن حقنده پادقلری کبی — کندیسنی طرد ایلدیلر؛ جانپولاددده دلی حسن کبی بلغراده فرارایده‌رك مرادپاشانك امری اوزرینه اوراده اعدام اولندی. شوصورتله اناطولینك ایکی رئیس شقاوتنك ایکیسی‌ده طمشوار والیسی اولمش، ایکیسی‌ده بلغراددده اولدیرلمشدر.

قلندر اوغلنك بروسه اطرافنده ایقاع ایلدیکی خسار، استانبولده خلجان عظیمه باعث اولمشیدی. وزیر داود پاشا ازمیده، خضر پاشا اسکداره عزیمته مأمور اولدی. پادشاه، جمله‌نك جنکه کیتمسنی امر ایلدی(۱)؛ بوکادائر صادراولان فرمان عالیده بالذات کیتمیه‌جك اولان ارباب مناصبك‌ده کندی یرلرینه سلاحی مکمل بررسواری چیقارمسی امر اولنمش‌ایدی. برقاچ کون عسکر طوپلاندی؛ لکن قلندر اوغلو جنوبه دوغری توجه ایدنجه اندیشه زائل اولەرق اوتدبیر تعقیب اولنمادی. یالکز دیوانك مذاکره‌سی اوزرینه کله‌جك بهارده روم ایلی عساکر معاونه‌سنك صدر اعظم اردوسنی تقویه ایچون حلبه کیتمسی قرارلاشدیرلدی؛ کرك عسکرك، کرك پاره‌نك مراد پاشایه وقتنده وصولی پك مهم اولدیغی جهتله اکمکجی زاده بوامرك اجراسنه نظارت ایتمکه مأمور اولەرق عهده‌سنه روم ایلی ایالتی توجیه اولندی. قلندر اوغلی بوتدابیره مطلع اولەرق اکمکجی زاده‌نك قره‌ماندن کچرکن علی الغفله اوزرینه هجوم ایتمك اوزره بتون قوتیله اوطرفه کیتدی؛ لکن اکمکجی زاده بر مخاطره‌یه‌اوغرامامق ایچون آنقره‌یولنی اختیارایتدی. مرادپاشا، عاصیلرك‌واکمکجی زاده‌نك حرکتلرندن خبر آلەرق ۱ ربیع‌الاول ۱۰۱۷ (۱۵ حزیران ۱۶۰۷) تاریخنده‌حلبدن چیقەرق مرعش حوالیسنده‌قانصونك‌قوماندانسنده‌کی مصرعسکرینی وکوکسون یایلالرنده امیر یوسفك اوغلو امیر حسینك طرابلس شامدن کتیردیکی سوریه فرقه‌سنی آلدقدن صوکره قلندر اوغلو وقره‌سعید قوماندانسنده‌کی اشقیا اوزرینه یوریدی (۲).

---

(۱) بتون دیرلك، یعنی معاش صاحبلرینك جنکه کیتمسی امر اولنمشیدی. (مترجم)

(۲) نعما قلندر اوغلو وقره‌سعید معیتنده‌کی اشقیا اردوسنك باشلیجه رئیسلرینی تعداد ایدر: کوینکلی خلیل، کورحیدر، کج‌محمد، اغاچدن پیری، طاغلر دلیسی، تاکری بیامز، بالدیری قیصه، کورمحمود، کوسه احمد، کدوزلی اقدارمه‌سی، لاز حسین، کافرمراد، شقلوز احمد ودیکرلری. [ج۲، ص ۲۸]

قلندر اوغلنه تابع اشقیا رؤساسنك عقد ایتدکلری بر مجلس مشورتده اکثریت آرا صدر اعظمك استقبالنه چیقلمق طرفنده بولنه‌رق قره‌سعیدك اناطولیده یغما ایله وقت کچیرلمسی حقنده‌کی رأی احتیاط کاریسی رد اولندی. قلندر اوغلو، خصوصا موصلو چاوشـك لارنده‌دن کندی علیهنه کوندریلن عسکری ایچ ایلده مغلوب ایتدیکندن بری امنیت جرأتکارانه کسب ایتمش اولدیغندن موصلو چاوشه‌شومأللده برکاغدیازدی : «سرکذشتم عالمه معلومدر . فتنه انکیز وعهدشکن عثمانلیلر تغلب ایده‌رك غرورلری کماله ایروب عالمه جوروجفانی معتاد ایتدکلرندن بزاطاعتلرندن یوزچویروب اظهار خلوصی ترك ایلدکدن صوکره میخالیچ ، آیدین ، صاروخان ایللرینی تالان ایلیوب غنایم بی شمارایله دوندك . جمعیتمز یوماً فیوماً زیاده اولدی؛ قونیه شهرینه کلدیکمزده قره‌مان‌بکلربکیسی‌دلی ذوالفقار پاشا انده موجودبولنوب قلعه‌یه قاپاندی . اوزرینه واریلوب اطراف واکناف یغما وغارت اولندی . بعده کوچوب قره‌مانه نزول ایلدك . بوآنه قدر آل عثمان طرفـندن تمامیله قطع امید اولنمادینی جهتله سرکشلك ایدلمزدی. لکن جانپولاد اوغلووقعه‌سندن صوکره‌عثمانلی طرفندن قطع امید اولندی ؛ آرتق جان‌تنده اولدیغمسرفرو ایتمك احتمالی یوقدر. حق‌تعالی معین اولورسه یانمزده‌کی حسابسز کارکذار دلاورلرایله‌اول قوجه فرتوتی [صدراعظم اختیارمرادپاشا] بر طرف ایدوب اسکداردن بریسنی عثمانلی یه‌فراغت ایتدیرمك واردر ؛ اکرفرصت قوجه‌نك اولورسه بزم ایتدیکمز ایشلرك دیللرده داستان‌اولدیغی‌زه کافیدر(۱).» صدراعظم،قلندراوغلوایله‌موصلو چاوشك برنشمسنی منع‌ایتمك ایچون موصلوچاوشه ایچ ایل‌سنجاغی براتنی کوندردی . موصلو ، جنکه کیتمه‌مك شرطیله بوبراتی قبول‌ایتدی ؛ برقاچ‌کون صوکره‌ده قره‌مان ایالتی‌وعدینی آلدی. بونکله برابر قلندر اوغلو موصلوچاوشك سنجاق‌بکلکی خبرینی النجه عقد ایتدیکی مجلس مشورتده صدراعظمك اوزرینه کیدیله‌رك برخدعه‌ایله جنك‌ایدلمسنه قرار ویردیردی؛ قلندر اوغلو، مرادپاشانك یانده‌یالکز قاپی‌قولی (یکی‌چریلر) بولنوب تیمارلیلر، زعامتلیلر بولنمادیغنی و استانبولدن پاره وارزاق کوندرلمش‌ایسه‌ده بونلرده کندی اللرینه کچه‌جکنی بیان ایدیور ایدی (۲) .اشقیا باش رئیسی پیاده

(۱) نعمادن النمشدر، ص ۲۹. (مترجم)

(۲) «جانپولاد اوغلی ، یانده اولان‌مفسدلرایله استشاره‌صورتیله نجه کفتارناهمواردن صوکره شویله قرار ویردی‌که حالا سردار یانده چوق لشکر ایلایوب انجق قپوقولیدر ؛

وسواری یکرمی بیکه بالغ اولان عسکرینه کچیدرسمی یاپدیردقدن صوکره بتون کذرکاهی یغما ایدەرك بوغازك مدخلنی صدراعظم اردوسنه سدایتمك ایچون البستاندن کوکسون یایلاسنه ایندی (۱) . مرادپاشا ، قلندراوغلنك ترتیبنی اوکرنەرك دربند اغزینی کندیسندن مقدم کلوب المامللری ایچون دلی پیری اغایی اوتوزطاقم یکی چری ایله ایلری کوندردی. بونلر اراده‌کی درت مرحله‌یی سرعتله قطع ایدەرك اوچنجی کونی دربنده مواصلتله ایچ بوزینه قوندقلری کبی متعاقباً اردوده کلدی. صدراعظمك اوتاغی یوکسك برتپه‌یه قوریلوب یکی چری وسائر قاپی قولی تپه‌نك اتکنه قدر، مصر عسکری تپه‌نك صاغ طرفندن اتکنه متصل اولان صحرایه اقامه اولندی ؛ اردونك آغیرلغی تپه‌نك ارقه‌سنه وضع اولنەرق لازم کلن یرلره خندقلر کسلدی؛ یکی چریلر متریسه کیردی (۸ تموز ۱۶۰۸) (۲). عاصیلر صف حرب نظامنده اردو اوزرینه یوربدیلر؛ صاغ جناحلری قره‌سعید واغاجدن پیری قوماندەسنده ، صول جناحلری قلندر اوغلو ایله دیکر رؤسانك امری آلتنده ایدی ؛ برنجیلره ملاطیه سنجاغی متصرفی قره‌قاش احمدپاشاء سردارك کدخداسی عمر وسپاهیلر؛ ایکنجیلره سوریه عسکریله سیف اوغلی میرحسین ومصر عسکریله قانصوبك مقابل اولدیلر. عاصیلر استحکاملره ومرادپاشانك تعبیهٔ ماهرانه‌سنه آلدانەرق سردارك جادرندن بوغازك مخرجنه قدر یاییلان مصر عسکرینی اردونك قوهٔ مجموعه‌سی صاندیلر، وکمال امنیتله جنکه کیریشدیلر. ایکی طرفدن اوقدر شجاعت وغیرتله محاربه اولندیکه بو وقایعك حکایه‌سنده بالدفعات سوزلرینی نقل ایلدیکمز مورخ رسمیٔ دولت «مریخ‌فلك تحسین ایلدی» دیور (۳) . طالع حرب هردقیقه‌ده‌هازیاده مشکوکیت کسب ایتمکده ایکن صدراعظم صفوف خارجنه چیقدی؛ قرق سنه‌مقدم یمن والیسی ایکن عرب مشایخنك دعااوقومش

اونلرده حلبده قحط وبردچکمش، ضعیف اولمشلردر. مع ذلك جمله خزینه ودفترخانه کندوایله‌در. مصلحت بودرکه بر جرأت وجلادت کوستروب اردویی اورەلر وقیامتەقدر یاداولەجق قدر شجاعت کوستەرلر، وبوفرصت ایله خزینه وجبه‌خانه‌یی الەکتورەلر» نعیما ج ۲، ص ۳۰. (مترجم)

(۱) قلندرعسکرینی ۶۰۰۰ سواری ایله ۱۲۰۰۰ پیاده‌یه ابلاغ ایدەرك ساقرونووا ده ممالك عثمانیه سرداری اولان مرادپاشایه تصادف ایتدی ؛ مرادپاشا حیاتی تهلکه‌یه قویەرق قلندرك یولنی کسمشدر . » وندیك خلاصه‌سی . کوکسون بوغازی بواسمده‌کی صحرایه منتهی اولور . [ساقرونووا ، کوکسون اولەجقدر]

(۲) نعیماده ۲۴ ربیع‌الاخر ۱۰۱۷ صالی . (مترجم) .

(۳) نعیما، ج ۲ ، ص ۳۱. مریخك تحسین ایتمسی خونخوارلغی اعتبارینه مبنیدر. (مترجم)

اولدقلری هند قلیجنی چکه‌رك اوچ دفعه دشمنه‌قارشی صاللادی؛ ضعف کوستر مکه باشلامش اولان عسکرینی بردها هجوم ایتدیره‌رك طوپلرده هپ بردن آتش ایتدیلر. بو آنه‌قدر خندقلرده مستور قالمش اولان یکی‌چریلرك جمله‌سی بردن چیقوب کمال شدتله دشمن اوزرینه هجوم ایلدیلر(۱). او صیره‌ده عاصیلرك آره‌سنده برخبرشایع اولدی که مرادپاشا، ذوالفقار پاشا قوماندەسندەکی قره‌مان عسکریله کندی اردولرینك آرقه‌سنی چویرمشدر (۲). او آندن اعتباراً اشقیا هرطرفده منهزم اولمغه باشلادی. ایکی کون صوکره عثمانلیلر دشمن اردوکاهنه کیردیلر. مراد پاشا، حلب بکلربکی حسین‌پاشایه سرعسکرعنوانی ویره‌رك وسوریه‌وترکمان‌عسکری واون‌بیك سواری ایله سیف‌اوغلنی وطرابلس وسیواس پاشالرینی معیتنه مأمورایده‌رك قلندراوغلنك تعقیبنه کوندردی. فراریلرك اکثریسی پیاده، یاخود آتلری ایشه یاراماز برحالده وذخیره وسلاحدن محروم اولدقلرندن سیف‌عثمانی‌ایله تنکیللری پك‌قولای اولدی. بایبورددە خفیف برمقاومتدن صوکره ارضروم واردهان طریقیله قاچوب آنجق برقاچ بیکی روانه جان آتدی. روان قلعه‌سنده بولنان والیٔ عجم امیرگونه، شاه قولی‌اوللری وقبول شیعیت ایتملری شرطیله‌بونلری قبول‌ایلدی. صدراعظم، قیصری وسیواسدن مرورایله آنقره جوارنده ــ بیلدیرم‌بایزید الله تیمور آره‌سنده‌کی حربك موقعی‌اولمقله مشهوراولان ــ چبوق اووه‌سنده نصب‌خیام ایتمکه کیتدی.

چبوق اووه‌سنده مراد پاشایه خبر کلدی که‌جغاله‌زاده، طویل خلیلك اوغلنی بغدادددن دفع ایتمشدر؛ اورادن سیواسه دوغری کری کیده‌رك برقاچ کون اوراده استراحت ایلدی. سیواسده بولندیغی صیره‌ده طویل خلیلك قرداشی میمونك آلتی بیك عاصی ایله قیر شهری طرفلرینی یغما ایده‌رك ایرانده قلندر اوغلنه التحاق ایتمك اوزره توقاده‌کیتمش اولدیغنی استخبار ایلدی. عقدایتدیکی برمجلس مشورت

(۱) «سردار وصدراعظم زیررانندە‌اولان‌یکرمی چابك عنانی برقاچ قدم‌ایلری سوروب سابقاوالیٔ دیار یمن ایکن بعض اعزهٔ مشایخ طرفندن‌کندیسنه‌واصل وشرق وغرب‌جنکلرنده نیجه آثاریمن‌وبرکات حاصل اولان تیغ یمانی‌بی سل‌ایدوب‌جانب اعدایه اوچ‌کره‌اشارت ولشکر اسلامه استمالت ونصرت‌ایله بشارت ایدیجك زمرهٔ عساکر دفعة هجوم‌ایتدیلر...»، نعیما، ج۲، ص ۳۲ . (مترجم)

(۲) «مشهوردرکه اشقیانك ایچنده برصدا قوپدی : سزکیمك‌ایچون جنك‌ایدرسکز؟ مرادپاشاحیله‌ایله سزی‌الدادوب قره‌مان عسکریله ذوالفقار پاشایی طاغ یولندن‌اردوکاهکزه کوندردی ، وبتون جادرلری یغما ایتدردی . » کذلك . (مترجم)

حربیه‌ده رؤسا بونلرك برلشملرینه میدان ویرلمه‌مسی رأینده اتفاق ایتدکلرندن میمونك تعقیبنه قرار ویرلدی . بونك اوزرینه بتون آغیرلق دفتردار باقی پاشا نظارتیله سیواسده براقلدی . ایکی بیك سواری یکیچری (۱)، سپاهیلر، دیکر تیمار و زعامت صاحبلری بر هفته‌لق بیه‌جك آلوب لکن چادرلرینی ترك ایتمش اولدقلری حالده یکیچری اغاسنك قوماندەسی آلتنده حرکت ایتدیلر. صدراعظم‌ده یالکز خفیف بر یاز چادری [سایبان] وبرکلیم آله‌رق معقبلرك باشنه کچدی . التی کون‌ویدی کیجه هیچ چادر قورلمقسزین کیدلدی . همان همان طقسانلق برپیر اولان مراد پاشا وقت وقت میت متحرك کبی آتدن اینر، وبرقاچ دقیقه هیچ اثر حیات کوسترمکسزین استراحت ایدردی ؛ حتی کندیسنی برقاچ دفعه ختم انفاس ایتدی صاندیلر. اوندن صوکره برغیرت جدیده‌ایله آتنه‌سوار اولوردی. قره‌حصار شرقیه مواصلت اولندقده عاصیلرك بر کیجه اول اوراده قالمش وعلی السحر چیقوب قره‌حسن کدیکی بوغازنده چادرقورمش اولدقلری اوکرەنلدی. صدراعظم، چرکس پیاله پاشانی ایکی بیك کشی‌ایله ایلری کوندردی . تعقیب اولنه‌جقلرینی تصور ایتمین اشقیا اشیالرینی حیوانلرینه تحمیل‌ایدرکن پیاله یتشدی؛ اکر عسکرك برطاقمی قوماندانلرینك امرینه مغایراولەرق یغمایه قویلمامش اولسه‌یدیلر عاصیلرك هپسی مطلقا طوتیله‌جق ایدی. اشقیاعقللرینی باشلرینه طوپلامغه ومقاومت‌وضعیتی آلمغه موفق اولدیلر . آطنه حاکمی مصطفی پاشا وبرقاچ یکیچری ضابطی مقتول اولدقلرندن عسکر فرار ایتدی. لکن یکیچری اغاسی فراریلری طوپلادیغی کبی متعاقباً صدراعظم‌ده یتیشه‌رك تازه عسکرایله قوت ویردی . اشقیا بوغازدن‌کلورات صحراسنه رجعته مجبور اولوب اوراده بردها جنکه باشلادیلرسه‌ده یکیدن بوزیله‌رق بتون آغیرلقلرینی ترك ایله قاچدیلر. اوچ کون تعقیب وبرچوغی دردست‌ایدیله‌رك صدراعظمك بواوچ کون‌مدتده قرارکاه اتخاذایتمش اولدیغی صحراده اطروفهٔ‌حرب اولنق اوزره باشلری یپغلدی . صدراعظم ، سیواس حصاری پیشکاهنده چادر قورمش اولان عسکرك کندی اردوسنه التحاقنی امر ایتدی ؛ دفتردار باقی پاشا بایبورده برمرحله مسافه‌ده واقع صاداقلی موقعنده‌سردار اردوسنه التحاق ایلدی (۳جمادی‌الاخری) . مرادپاشا بایبوردده‌عاصیلرك باشندن‌اهرامارتشکیل ایتدکدن

(۱) وندیك خلاصه‌سندن : « مراد پاشا ایله عاصیلرك رئیسی میمون آره‌سنده‌کی مصادمه‌نك ایکنجی کونی» تشرین اول ۱۶۰۸ .

صوکره متعدد محاربه‌لرده شجاعتله ممتاز اولان ضابطانه خلعتلر طاغتدی . وزیر نصوح‌پاشا دخی (۱۵ جمادی‌الاخری ــ ۲۶ ایلول) سردار اردوسنه التحاق‌ایتدی؛ بوالتحاق کچ وقوع بولدیغی ایچون اهمیتدن‌عاری اولدیغی حالده نصوح پاشا اردویه وصولنده دبدبهٔ فوق‌العاده کوسترردی : قاپیسی خلقی قرمزی چوقه کیمیر بیك سواری تفنك اندازدن ، صاری اوروبه‌لی بش یوز وسیاه تاقیه‌لی دیکر بش یوز سکبان ایله بیك‌سواریدن مرتب‌ایدی. وزیراعظم، بوعسکرك کچیشنی کورمك‌اوزره یازچادری(سایبان) آتتنده ایدی. وزیر نصوح پاشا بر اوق آتیمی قالنجه آتندن ایندی؛ مراد پاشا، چادرندن یالکز درت‌آدیم‌ایلری کیتدی. نصوح دیز چوکدی، سردارك ایاغنی اوپدی ؛ مراد پاشا ، نصوح پاشانك کوستردیکی تأخردن منفعل ایسه‌ده اردوسی قوماندانلرینك حیثیتنه خلل ویرمه‌مك ایستدیکی جهتله آتندن اوپدی، واندن طوتەرق چادرآتنه کتیروب « خوش کلدیکز، اوغل ! » دیدی. نصوح پاشا یره دیز چوکەرك : « دولتلی سلطانم ، قصورمز چوقدر ، حرکتده تأخر ایدوب کچ کلدك ! » دیدی . سردار : « کچ کلمکزه سبب نه ایدی؟ الحمدلله عسکریکز مکملدر؛ بزحلبده‌ایکن برابر قیشلایان‌عسکرك آز اولدیغنی ایشتمشسکزدر؛ حلب‌ایله دیاربکر آره‌سی‌اوزون مسافه دکل ایکن یانمزه کله‌مکله بزه حرمتسزلك می ایتدیکز ظننده بولونیورسکز ؟ بوحرمتسزلك پادشاهه‌در . بزمغلوب اولسه ایدك سزیالکزباشکزه قلندراوغلنه قارشی طوره‌بیله‌جك‌می ایدیکز؛ برفتوی‌ایستلسه که قوتلی براسلام اردوسی‌اوندن ضعیف اولان برداردونك امدادینه کلیه‌جك‌اولورسه شرعاً نه‌لازم کلیر ؟ عجبا علمانك جوابی نه اولور ؟ » سوزلرینی ایراد ایتدی . نصوح پاشا باشنی اکمش بولندیغی حالده سکوت ایلدیکندن مراد پاشا شویولده دوام ایلدی : « بنم اوغلم ، بوسکبانلری باشکه طوپلامقدن مقصد نه‌در ؟ جانپولاد اوغلنك اون التی بیك سکبانی وار ایدی ؛ نه‌یاپه‌بیلدی ؛ سکبانلرینك جمله‌سی ولی‌نعمتلرینی براقوب قاچدیلر . قلندر اوغلنك احوالی ایسه معلومکدر. پادشاه ، اناطولیده برسکبان بولندیغنی ایستمز . ایالتکه کیدنجه بونلره رخصت ویرمکه باق! پادشاهمز یدطولی صاحبیدر . شوکوردیکك التی توغدن برینی سکا کوندروب قتلکی فرمان‌ایتسه (۱) نه‌یاپه بیلیرسك؟ » مراد پاشا، نصوح پاشایه بویولده‌نصیحتلر

(۱) یعنی بر توغلو بك قتلنه مأمور اولسه . (مترجم)

ویردکدن صوکره ایکی قات خلعت کیدردی . نصوح پاشا ایکندی وقتی هدایای عظیمه ایله کلوب اقشام طعامنده بولندی؛ کیجه مشعلهلرله چادرینه کیتدی. نصوح پاشاء مقدماجانپولاد اوغلو وقعه‌سنده سرداره‌امداد ایچون دیاربکردن حلبه کلهمش اولدیغی کبی بودفعه دخی یوقاریده یازیلان حربلره اشتراك ایتمهمش اولدیغی ایچون اؤنی اعدام ایتمك سردارك تصوری دائره‌سندن خارج دکل ایسه‌ده استانبولدن ویریلن امرلر معتدلانه حرکتنی موجب اولمشدی (۱) . ینه اوصیره‌ده قره‌مان والیسی ذوالفقار پاشا ایله انقره جهتندن حرکت ایدن اکمکجی زاده سردار اردوسنه التحاق ایتدیلر . عموماً ظن ایدیلیردی که بونلرك تأخرلرندن دولایی حقلرنده شدتله مجازات اولنه‌جقدر ؛ لکن مراد پاشا « العفو زکوة الظفر » عفو، مظفریتك زکاتیدر» حکمنه رعایتله ایکیسنه‌ده برشی یاپمادی. انتظامه رعایتده وقوعه کلن اك کوچك قصورلر اربابنی مظهر مجازات ایتمکده کوسترديکی شدتله هرکسی قورقوتمش اولدیغی ایچون اختیار صدراعظمك بوحرکت عاطفت‌کارانه‌سی خلقك تعجبنی موجب اولدی . وقایعك بالذات شاهدی اولان بعض ذواتك تصویراتی، مراد پاشانك اناطولی جلالیلرینه کوسترديکی و « سیف‌الدوله » و « محیی السلطنه » عنوانلرینه اوسایه‌ده کسب استحقاق ایتدیکی شدت مفرطه‌سنی دها قوتلی برصورتده تنویر وایضاح ایده‌جکدر .

بك شهرنده امیرشاه نامنده بربك بولنوردی که سوقه‌عاصیلرینی تأدیبده کوسترديکی شدتله امتیاز قازانمش وبوسایه‌ده مرادپاشانك التفاتنه مظهر اولمش ایسه‌ده سکبانلری بك شهری وسیدی شهری خطه‌لرینی بی‌زار ایلردی . مراد پاشا ، شاکیلرینه قارشی امیر شاهی التزام ایدردی . جانپولادك ، قلندر اوغلنك ، قره سعیدك ، میمونك هزیمتلرندن صوکره امیرشاهه علائیه سنجاغیله مکافات ایلدی . امیرشاه ، چوروم اردوکاهنده صدراعظمه وداع ایده‌جکی صیره‌لرده سیدی‌شهری اعیانندن وقضاتدن فیل زاده عبدالرحیم چلبی ، امیرشاهك مظالم سائره‌سندن باشقه برحدتی اثناسنده کندیسنه‌ده طوپوز صاپی اوردیغنی بیان ایتدی؛ مراد پاشا : «صبر ایت ، افندی!»

(۱) نعیمانك قیدینه کوره مرادخانلیلر دیمکله معروف اوچ شخص — که بری طرپزون بکلر بکلکنده بولنان علی پاشا؛ بری ینه بکلر بکلرندن مصطفی پاشا؛ بری‌ده سنجاق‌بکلرندن عبدالرحمان بك ایدی — جلالیلردن زیاده مظالم کوسترمکده بولندقلری حالده هراوچی اله کتیریلوب نصوح پاشانك اردویه التحاق زمانلرنده اعدام اولنمشلردر . (مترجم)

جوابیله مقابله ایلدی. متعاقباً صدراعظمك کدخدامی حضورینه کلهرك امیرشاهك اوکون حرکته نیتله وداع ایچون کندی چادرینه کلش اولدیغنی افاده ایلمی اوزرینه: «بوغ ملعونی، امان ویرمه!» دیه فرمان ایلدی. کدخدا چادرینه کلوب امیرشاهه: «یمك یه‌لم، صوکره برابر صاحب دولت حضرتلرینه کیده‌لم!» دیدی؛ چوربا ایچلدیکی صیره‌ده قوتلی برخادم خاص (۱) فلاکتلی کمندی امیرشاهك بوغازینه کچیروب اوقدر شدتله صیقدی که پرنج دانه‌لری امیرك برونندن فیرلادی (۲). مرادپاشاملایمت تامه آلتنده بر شدت مفرطه ستر ایتمسنی بیلیر، وحشتی (۳) درجه‌سنده اخفای مافی‌الضمیر ایدردی (٤). افعالنی حقلی کوسترمك ایچون عزیز ترکستان خواجه احمدیسوینك «حاکم، باطناً موسی وظاهراً فرعون اولمالیدر.» وخواجه بهاءالدین نقشبندینك «ظاهر خلقه، باطن اللهه عائددر» سوزلرینی دائما ایراد ایلردی (۵). جانپولاد وقلندر اوغلی ایله جنکه کیریشمزدن اول آتندن اینوب میدان حربك توزلری اوزرینه کوز یاشلری دوکه‌رك وآغارمش صاچنی وصقالنی یرلره سوره‌رك: «الهی! بوکون دشمن قارشیسنده بن قولکی اوتاندرمه! پیرلکمه مرحمت ایله! دین‌مبین وشرع سیدالمرسلین ایچون خدمتم وناموس شریعتی هتك ایدن مفسدلرك ازاله‌سی حقنده‌کی غرضسز نیتم درکاه احدیتکده معلومدر؛ سندن عون ونصرت

(۱) «برشهباز ایچ اوغلانی.» نعیما. لکن اوزمان «ایچ اوغلانی» تعبیرنده هیچ برمعنای منفور اولمایوب محافظهٔ مخصوصه‌یه مأمور کنجلر دیمکدن باشقه برشی اولمادیغنی تکرارایدرز. (مترجم)

(۲) امیر شاه اختیار ایدی. «اول پیرظالمك جزای عملی بیوننه کچوب خون‌جکر فقرا وضعفادن بیدیکی برونندن کلدی.» نعیما. غالبا جوربایه جکرده دوغرانمش ایدی! (مترجم)

(۳) سچلیالی پاپاس اوتاویو ساپیه‌نزا دخی ترکیه‌یه دائر ۱۶۲۲ ده مادریده مطبوع اثرنده مراد پاشانك وحشتنه شهادت ایدر.

(٤) مراد پاشانك نتایج افعالنه نظراً «جلالی بلاسنی محو ایتمك ایچون التزام شدت ایدلك لازم کلدیکنی تقدیر ایتمش ایدی؛ بومقصده وصول ایچون منویاتی کتم ایده‌رك ارباب عصیانك برطاقنی وعدوفریب‌ایله اله کتیرمکدن باشقه چاره یوق ایدی. اکثر ارباب‌سیاست بویله حرکت ایتمشلردر» دیمك لازم کلیر، صانیرم. (مترجم)

(۵) خواجه احمدیسوی حضرتلرینك سوزی: «ایچی موسی کرك، طیشی فرعون!» در؛ خواجه بهاءالدین نقشبندینك بیوردقلری «ظاهر باخلق، باطن باحق» در. فقط نعیما، پاشانك فعالی بونلره مصادق اولدیغنی سویلر. اوسوزلر مرادپاشانك وردزبانی اولدیغنی یازماز. هامه‌ر یاکلش آکلامشدر. (مترجم)

ایسترم .» دیه یالوارمقدن صوکره آتنه بینمش ویمن یادکاری قلیجنی صاغه، صوله، اوکه‌دوغری اوچ‌دفعه‌صاللایه‌رق عسکری‌هجوم ایتدیرمش ایدی. حربی‌قزاندقدن صوکره چادرلرینك اوکنه اوتوره‌رق مغلوبلرك جسدلریله‌طولدیرمق‌اوزره‌قرشیسنده قویولر قازدیرمق معتادی ایدی . بر کون بو منظرهٔ دلنشین ایله صفایاب ایکن بر سپاهینك، آتنك ارقه‌سنده برچوجق بولندیغی حالده کچدیکنی کوردی . چوجغی حضورینه کتیرده‌رك نصل اولوب‌ده عاصیلر آره‌سنده بولندیغنی صوردی ؛ اوده، باباسنك قحط سببیله اشقیایه قاریشمغه مجبور اولدیغنی معصومانه سویلدی. قویوجی: « بابا کك صنعتی نه ایدی؟ » سؤالنی ایراد ایلدی ؛ چوجق : « ششتار چالاردی » دیه جواب ویردی. مراد پاشا، علامت خیر عد ایدیله‌میه‌جك برتبسم ایله : « ها! جلالیلری شوقه کتیرردی » دیه‌رك‌چوجغك قتلنی امر ایتمکله جلادلره ویرلدی . لکن جلادلر چوجغك دوکدیکی کوز یاشلرندن متأثر اوله‌رق : « بومعصومی نیچون اولدیره‌لم ؟ » دیه امری انفاذ ایتمدیلر . مراد ، جلادلرك مخالفتی اوزرینه چوجغك اعدامنی حاضر بولنان بکی‌چریلره تکلیف‌ایلدی. یکی‌چریلر: « بزجلادمیز؟ جلادلر بوکا مرحمت ایتدکلری حالده بزجلادلردن دها انصافسز می اوله‌جغز ؟ » جوابنی ویردیلر . صدراعظم بوامری خدمهٔ خاصه‌سنه تکرار ایتدی؛ اونلرده اوزاغه‌چکیله‌رك مرادپاشانی‌چوجقله‌یالکز براقدیلر. طقسان‌سنه‌لك عمر ایله‌احتراصاتی سکون بولمامش اولان پیرعنود ، زواللی چوجغی قدید اللریله یاقه‌لایه‌رق قویونك کنارنده باش اشاغی‌طوتوب بوغدی؛ وقویویه آتدی. اوندن‌صوکره [کندی‌یرینه کچوب] حضاره شوصورتله خطاب ایلدی : « قلندر اوغلی کبی، قره‌سعید کبی اشقیا آنالرینك قارنندن آت‌ایله، مزراق‌ایله‌چیقمادیلر؛ اونلرده بونك کبی چوجق‌ایدیلر؛ بونك کبی یغماوقتل‌ایله جنایت ایچنده تربیه کوردیلر. بوچوجق اونلرك‌طبیعتلرندن آلمشدر ؛ تربیه‌سنه نه‌قدر چالیشلسه طبیعتنده‌کی فسادی ازاله ایتمك ممکن دکلدر.» بوراده مورخ دولت، مراد پاشانك خضر وغلام قصه‌سنه تلمیح ایلدیکنی یازار . خضر پیغمبرك بر چوجغی اولدیرمسی ، رفیقی اولان موسی پیغمبرك اعتراضنی جلب ایتمسیله خضر ، بوچوجق بویومش اولسه قاتل اوله‌جغنی بیان ایله موسی پیغمبرك اعتراضنی برطرف ایتمش ایدی [۱] . مراد پاشا ، شوصورتله متنینك :

« لایسلم الشرف الرفیع من الاذی حتی یراق علی جوانبه‌الدم . »

بیتنی تفسیر ایتمش اولدی [*] .

روم ایلی بکلر بکی دفتردار اکمکجی زاده، تأخر وصولندن دولایی صدراعظم طرفندن برمجازات شدیده یه اوغرامقدن قورقدیغی ایچون استانبولده مقرب سلطانی بولنان حامیلرینه کاغدلر یازه رق کندیسنك پای تخته چاغیرلمسنی رجا ایتمش ایدی . ۷ رجب ۱۰۱۷ (۱۷ تشرین اول ۱۶۰۸) تاریخنده طرف شاهانه دن ورود ایدن برمأمور مخصوص قلندر اوغلی ایله طویل خلیلك قارداشی اوزرینه قزانیلان غلبه دن دولایی محظوظیت پادشاهی یه علامت اولمق اوزره (۱) ایکی خلعت وبر مرصع قلیچ ایله شومألده برخط همایون کنیردی : « روم ایلی والیلکنی ایستدیکك کیمسه یه ویر؛ دفتردار احمد پاشایی آستانهٔ سعادتمه کوندر. سن اردوایله ارضروم ده قالوب بهاره ایران اوزرینه یوریمیسك . » مراد پاشا جواباً یازدی که : « روم ایلی والیسی احمد پاشانك بوراده قلمسیله قالمامسی مساویدر ؛ کندیسندن اردویه بر امـادمی ایریشمش ایدی ؛ قولکزك ارضروم ده قیشلامقلغمه کلنجه ، اناطولی جلالیلردن تمامیله تطهیر اولندیمی که ایران ایله محـاربه ایده یم ؛ جلالی بقـایاسی ینه جمعیت ایدرلرسه آستانهٔ سعادتده کی وزرا قوللریکز اونلرك دفعنه قادرمیدرلر ؛ آنجق سـعادتلو پادشـاه حضرتلری نه بیوررلرسـه اوکا کوره حرکت اولنور . » روز قاسم حلول ایله آرپه نك ایله سی بش فلوری یه ، پکسمادك اوقه سی بر غروشه چیقـدیغنی ده عرض ایلدی . بونکله برابر فرمان پادشـاهی یه امتثالاً ارضروم ه کیده جکنی اعلان ایچون توغلرینی قالدیرنجه عسکر آره سنده عظیم خشونت سزلق نمایان اولدی ؛ « قحط وغلا بو درجه ده ایکن ارضروم ده قیشلامق نصل ممکن اولور ؛ پادشاه بودیارك احوالی بیلمز ؛ یانندہ کی خوش آمد کویلرك سوزلرینه اینانیر. اونلر وسردارك عودتنده نفوذلری قالمیه جق اولان قائم مقاملر صدراعظمك استانبوله کلدیکنی ایستمزلر . ایکی سنه سفر ایله بوقدر مظفریت قازاندقدن صوکره آرتق یوردلریمزه عودت ایتمك ایسترز » سوزلری اورته یه چیقـدی . اردو قاضیلری بوشکایاتی وذخائر فیاتنی تسجیله مجبور اولهرق سجل صورتی وصدر اعظمك بیان اولنان مألده کی تلخیصی ، خط همایونی کتیرن قاپیجیلره ویرلدی . مراد پاشا ، قره حصار شرقی سنجاغنی ترکجه بیلمزه ، وان ایالتنی تکه لی محمد پاشایه ، قره مانی ینه ذوالقدر

(۱) سلطان احمد قلندر اوغلنك انهزامنه دائر اولان عریضهٔ سرداری النجه صفاسندن کلن آدمی حضورینه کتیردوب جنك احوالی تفصیلاً سؤال ایتدی . صدراعظم طویل اوغلنك انهزامنی ده باشقه جه بیلدیره رك بولندیغی موقعده یکرمی کون قالدی . نعیمدن تلخیص (مترجم)

پاشایه ویره‌رك اکمکجی‌زاده‌یی روملی‌ایلی عسکریله استانبوله ، نصوح پاشایی دیاربکره کوندردی ؛ کندیسی‌ده توقاده کیدوب اوراده شویله برخط‌همایون بولدی : « بو خط شریفمی آلدیغك یرده قیشلا ! » پای‌تخته بولنمدیغی زمان جریان ایدن احوالدن ذاتاً خبردار اولان مراد پاشا ، آدملرندن معلومات آلمشدی که مقرب پادشاهی قپودان حافظ احمد پاشا وقائم‌مقام مصطفی پاشا ایله مفتی ، قیزلر اغاسی مصطفی اغایی کندی طرفلرینه جلب ایتمش ، اناطولی جلالیلری محو ایدلدیکندن آرتق صدراعظمك اوطرفلرده بولنمسنه لزوم قالمادیغنی و بالعکس عجم حدودینه عزیمتی الزم بولندیغنی پادشاهه عرض ایتمشلردر . مراد پاشا بو خدعه‌لری ابطال ایتمك ایچون خط همایونه جواباً شویله برعریضه یازدی : « ارضروم‌ده قیشلایوب شاه اوزرینه عزیمتم فرمان بیورلمش . امر پادشاهکدر ؛ بو قولکز طقسان یاشنده بر پیر فانیم ؛ غزا یولنده شهید اولمق ایسترم . لکن بن قولك شاه اوزرینه کیتدکده هنوز اناطولیده درکمین اولان جلالیلر فرصت بولورلر ؛ خصوصا ایچ ایلده موصلی چاوش ، آیدین و صاروخانده یوسف پاشا ودیکرلری برلشه‌رك ممالك محروسه‌یه ال اوزادیرلر ایسه استانبولدن ینه سردارمی چیقاریله‌جقدر ؟ بزی کندی حالمزه براقیکز ؛ ایش صاحبی ایشنی بیلیر . خوش آمد کویلرك سوزلرینه قاپلاییکز : اولا کندی مملکتمزده‌کی دشمنی برطرف ایده‌لم ، صوکره ایرانه کیده‌لم . » خط همایون حاملرینی بوجواب‌ایله اعاده ایده‌رك کندیسی‌ده اسکداره متوجهاً حرکت ایتدی . ١٨ کانون‌اول ١٦٠٨ [٩رمضان ١٠١٧] ، مراد پاشا ، مغلوب جلالیلردن آلنان و اوزرلرنده آلندقلری جلالی زوربا باشیلرینك قالین یازیلرله اسملری محرر بولنان درت یوز بایراق ایله وکمال طنطنه ایله استانبوله کیردی (١) . پادشاه ، بو خدمات لامعه‌یی لایق اولدیغی وجه ایله تقدیر ایده‌رك سرداره ایکی خلعت تشریف الباس ایدلمسنی امر و کندی الیله مرصع بر سرغوچ احسان ایلدی . صدر اعظمك مظفریتلری شهرك هپ مصاحبه‌لرینه و برچوق شعرانك قصائدینه سرمایه اولدی . جانپولاد ، قلندر اوغلو ، طویل خلیلك قارداشی ایله وقوعه کلن جنکلرده اوتوز بیك جلالی میدان حربده قالمشیدی ؛ کویلرده و اله کچیرلدکلری

(١) « مراد پاشانك استانبوله دخول مطنطنی . اناطولی محصلی خزینه‌یه ٦٠ یوك پاره کوندردی . » وندیك خلاصه‌سی .

دیکر یرلرده بر اوقدری اتلاف ایدلمشیدی ؛ اوتوز بیك باشك بر قسمندن صدراعظمك اوتاغی‌اوکنده اهراملر یاپلمش، برقسمی استانبوله کوندرلمش ایدی که قرق سکز اشقیا رئیسنك رؤس مقطوعه‌سی بو اوتوز بیکك ایچنده ایدی . الك موثوق‌منبعلره ، کسیلن‌باشلرك وقویولره‌آتیلان جسدلرك دفترلرینه‌نظراً بوسفرده یوزبیکدن زیاده عاصی تلف اولمشدر . مراد پاشانك وصولندن براز صوکره ، دفتردار باقی پاشا ـــ سوریه‌دن بر ملیون التون کتیرمش اولمسیله برابر (۱) ـــ کندینك وصدراعظمك دشمنلری وخصوصا جانپولادك حرم‌همایونه آلنمش اولان اوغللری طرفندن، مصادره‌ایتدیکی اشیانك برقسمنی کتم ایتمش‌اولمقله اتهام‌اولندی. باقی‌پاشا یدی‌قله زندانه‌آتلدی . بو معامله‌دن خبردار ایدلمه‌مش اولان مرادپاشا ، دیوانده سلطان احمدك لساننندن استماع احوال ایدنجه مناسب معامله ایدلمش اولدیغنی وکندی‌الله کچن‌قیمتلی مجوهراتك‌صاتلمسنی منع‌ایله حضور پادشاهی‌یه تقدیم‌ایلدیکنی افاده ایتدی ؛ مع‌هذا باقی پاشا بر چوق پاره فدا ایده‌رك حریتنی صاتین آلمغه موفق اولدی (۲) . مراد پاشا استانبولده کچیردیکی قیش اثناسنده ایکی سنه مقدم آوستریا ایله‌عقدینه موفق‌اولدیغی عهدنامه‌نك ـــ که‌بعض احوالدن دولایی‌اجراسی تأخر ایتمش ایدی ـــ اکمالیله اشتغال ایلدی (۳) . لکن صدراعظمك مذاکرات

۱) « باش دفتردار عودتله فوق‌العاده ویرکیدن آلدیغی برملیون آلتونی کتیردی . بوپاره ایله بایرام مواجبی ویرلدی . محاربه‌دن کلن ۳۰۰۰ سپاهی ، کندی عائداتلرینك دفتردار طرفندن‌الندیغنی بیان‌ایله‌عصیان ودفتدارك‌باشنی‌طلب ایلدیلر . » کانون‌اول ۱۶۰۸ ، وندیك خلاصه‌سی .

(۲) وزرا حضوره‌کیردکلری‌زمان پادشاه باقی‌پاشایی یدی‌قله‌یه‌کوندردم؛ احمدپاشاینه دفتردار اولسون، باقی‌بی‌تفتیش ایلسین؛ جانپولاد اوغلنك‌مالنی نه‌یاپدی، کوره‌لم . » دینجه مراد پاشا « پك معقول بیورلمش؛ بعض ذی‌قیمت مجوهرات‌واثواب سعادتلو پادشاهمه لایق ایدی ؛ اونلری‌فروخت ایتمه‌رك‌کتیروب حضورهمایونه تسلیم‌ایلدم؛ باقیلرینك جوابنی‌کندیسی ویرسین » دیدی. احمدپاشا تفتیشده اعتنا ایلدیسه‌ده باقی پاشا بی‌پروا « مهمات‌سفره‌خرج ایتدم » دیه جوابنی ومحاسبه‌سنی ویردی . قرق برکون یدی قله‌ده یاتدقدن صوکره‌اطلاق اولندی . نعیمادن تلخیص . ج ۲ ص ۴۹ . احمد پاشا رکاب دفترداری بولندیغی حالده باقی پاشانك وصولی اوزرینه بالطبع دفتردارلقدن چکلمسی لازم کلیردی . (مترجم)

(۳) بو قیش اثناسنده اول بهار ایچون سفر تدارکی کوریلوردی . قاپودان حافظ‌پاشا دونانما ایله روم‌ایلی سواحلنی برای محافظه‌دور ایتدکدن‌صوکره اسکندریه‌دن مصرخزینه‌سنی کتیرمش ایدی . اوکا شام ایالتی ، یکی‌چری آغاسی خلیل آغایه قاپودانلق ، سلحدار محمد آغایه یکی چری آغالنی ویرلدی . نعیما (مترجم)

جدیده‌سی واو زمان دولت عثمانیه‌نك دیكر اوروپا دولتلریله مناسبات دوستانه‌سی كوزل اكلاشلمق ایچون برآن نظریمزی ماضیه ارجاع ایتمك لازم كلیر .

زیتواتوروق عهدنامه‌سنك عقدندن آلتی هفته صوكره بوچقایی — كافهٔ ظواهر احواله كوره مسموماً — وفات ایدرك عهدنامه حكمنجه بعدما عثمانلی تحكمی آلتنده بولنمیه‌جق اولان ترانسیلوانیا قرالغنه تصرف مسئله‌سی دولت عثمانیه واوستریا آره‌سنده یكیدن باعث اختلاف اولدی . ترانسیلوانیا مجلسی — هومونایینك قاین باباسی اولوب اون بش آیدن بری بوچقایی نامنه عدل وانصاف ایله ادارهٔ حكومت ایتمش اولان — سیكیسموند راقوچی‌یی كندیلرینه حكمدار انتخاب ایلدیلر ؛ لكن دولت عثمانیه هومونایی‌یی قرال یاپدیرمق ایستیوردی ؛ ایشته ایكی دولت آره‌سنده كی شكایات متقابله بوندن تحدث ایتمشدر . صدراعظم مراد پاشا ، آرشیدوق ماتیاسه كوندردیكی مكتوبده ایمپراطور ایله بوچقایی آره‌سنده معاهده‌نك وجودیله برابر ترانسیلوانیا تختنه قرال نصبی منحصراً باب همایونه عائد اولدیغندن هومونایی‌یی بو مملكته حكمدار یاپمق ، علامت حكومت اولهرق كندیسنه تاج ، بایراق ، طوپوز كوندرمك ایستدیكنی وحال بوكه راقوچی پرنس عنوانی آلهرق آوستریانك برقاچجی باشیسی معرفتیله مقام حكمداری‌یه اقعاد ایدلمش بولندیغی وایمپراطورك ایلچیسیله هدایاسنك حالا كلمدیكنی بیلدیردی [٢] . ایمپراطور ، جواباً ، ایلچینك عزیمتی تركلرك یكی جولانلرندن وعهدنامه‌نك اخیراً نقض ایدلمسندن دولایی تأخر ایتمش اولدیغنی وشرائط عهدنامه موجبنجه محق ومناسب اولان شیلری سلطان احمددن طلب ایده‌بیله‌جكی جهتله آرشیدوق فردیناندك رأینه توفیقاً استورغونی ، قنیژه‌یی اكری‌یی ایستمكده بولندیغنی واكر مذاكرات اثناسنده ضبط ایدلمش اولان بو اوچ قلعه اعاده ایدیلیر ، واخیراً عهدنامه خلافنده ایقاع ایدیلن احوالك مسببلری دوچار مجازات اولور ایسه قرارلاشدیریلان ایكیوزبیك ئه‌كوی‌ی [غروشی] حامل بر سفیرك استانبوله كوندریله‌جكی ذات شاهانه‌یه یازدی [٣] . اوچ مجار قلعه‌سنك اعاده‌سنه دائر ایمپراطور طرفندن درمیان ایدیلن وهردرلو مطالب معقوله‌نك قبول ایدیله‌جكی حقنده عهدنامه‌ده مندرج بر مادهٔ مخصوصه‌یه استناد ایتدیریلن طلب ، جدیتله تلقی اولنمغه شایان دكل ایدی . بو قلعه‌لرك فتحی تركلر ایچون سفر اخیرك اك كوزل نتیجه‌سی اولدیغی ایچون اونلرك اعاده‌سنه موافقت ایتمیورلردی . آتش

حربك اشتعالندن قورقلمقده ایکن ایمپراطورك مرخصلری ایلله سهازی ، تورچو ، پره‌ینه‌ر ، پوئه‌شهایم ، قولونیچ ترك مأمورلری اولان بودین والیسی کدخداسی احمد وحسین بك ومصطفی ایله نوهوزل [اویوار] ده یکی بر مقاوله‌نامه امضا ایتدیلرکه بونك حکمنه کوره براوستریا ایلچیسی قومورندن قرق کونه قدر یوز اللی بیك ئه‌کو [غروش] ایله حرکت ایده‌جك ، قصور اللی بیك ئه‌کو اونك عودتنده تسویه اولنه‌رق زیتوا بوروق عهدنامه‌سی هدیهٔ افتخاریه‌نك ایلك تأدیاتندن اعتباراً مرعی الاجرا اوله‌جق ایدی (۲۸ مارت ۱۶۰۸) . ترك و آوستریالی مرخصلر اوستورغونه جوار کویلر مسئله‌سنی قرارلاشدرمق ایچون ۱۹ حزیرانده بر دها طوپلاندیلر . بارون توفه‌ل سفیر نصب اولنمش بولندیغی حالده دولت عثمانیه‌نك ترانسیلوانیاده‌کی تحریکاتی یکیدن تأخیر عزیمتنه باعث اولدی . نوهوزل مقاوله‌نامه‌سی امضا اولنور اولنماز ، بودین والیسی ، سکدین بکی ذوالفقاری معیتنده اوتوزدن زیاده آدم ایله ارشیدوق ماتیاسه کوندردی ، واونك واسطه‌سیله صیرمه‌لی قطفه‌دن اکرلر ومکلف خلعتلر اهدا ایلدی ؛ ذوالفقار ، ایلچینك استانبوله عزیمتنی تعجیله‌ده مأمور ایدی . قاردینال دیه‌تریختاینك توصیه‌سنه بناءً تعیین ایدلمش بولنان بارون توفه‌لك یرینه ایمپراطور — معاهدهٔ اخیره‌نك تصدیقنامه‌سنی وقرارلاشدیریلان ایکی یوز بیك ئه‌کویی کوتورمك ایچون — مصلحتکذار صفتیله آدام دوهربه‌رشتاین ایله ژان ریمایی نصب ایلدی . کندیلرینك تعلیماتی ، پای تخته وصوللریله برابر وزیرلرك ومفتینك زیارت ایدلمسنی ، پراغه برعجم سفیرینك کلمش اولمسنه سبب مناسب کوسترلمسنی ، ماتیاس مجارستان قرالی اولمق اوزره قرار ویریلوب ویرلمدیکی سؤال اولنورسه جواب مبهم ویرلمسنی آمر ایدی [٤]. آدام هربه‌رشتاین وژان ریمای ٦ مایسده ویانه‌دن حرکت و ۱۷ ایلولده استانبوله مواصلت ایلدیلر ؛ حضور شاهانه‌یه قبوللرنده هدیه‌لرینی تقدیم ایتدیلر ؛ لکن ریمانك ایراد ایلدیکی اوزون نطقه پادشاه برکلمه‌بیله جواب ویرمدی . ریمای ، اوغل باباسندن ایسترکبی ، ایمپراطورك پادشاهدن هرشی ایستیه‌بیله‌جکنه بنای مقال ایده‌رك ینه قانیژه‌یی ، اوستورغونی ، اکری‌یی طلب [٥] واوستونی بلغرادده آلنان اسیرلرك اعاده‌سنی تمنی ایدیوردی . صدراعظم طرفندن تصدیق وامضا وقائم مقام مصطفی پاشا طرفندن اوستریا مأمورلرینه اعطا اولنان عهدنامه ایلك عهدنامه‌دن اوقدر فرقلی ایدی که آوستریالیلر بونی قبول ایده‌میه‌جکلرینی بیان ایتدیلر ؛ ایلك

سطرلرنده ایمپراطورك مراد پاشایه صلح تکلیف ایلدیکی محرر اولهرق لکن مذاکره‌یی قریم‌خانی واسطه‌سیله ترکلر آچمش اولدقلری جهتله بوافاده بسبتون مخالف حقیقت ایدی ؛ دردنجی ماده‌ده اسپانیا قرالنك منافع صلحیه‌یه قبول اولنه‌یله‌جکی حقنده‌کی فقره اونودلمش ، ترانسیلوانیایه دائر اولان آلتنجی ماده اکلاشلمیه‌جق درجه‌ده بوزلمش ایدی؛ دردنجی ماده یکی برصورت تحریره کیرمش، فولهك، صوموسکو، دووین، هایناچقو قصبه‌لرینه تابع قریه‌لرك اکری، هاتوان، اوستورغون قضالرینه داخل اولهجغنی تضمن ایتمکده بولنمش ایدی؛ حال بوکه بوکویلرله کوکو، نوویغراد، وایچان صورت قطعیه‌ده ترك اداره‌سندن چیقارلمش ایدی ؛ اوستورغون جوارنده وایمپراطورك النده بولنان کویلرك بیله ایستنلمسی درجه‌سنه کیدلدی. ایلچیلر، ایلك یازیلیشدن بوقدر اوزاق اولان برصورت تحریری شدتله پروتستو ایده‌رك قلعه‌لرك واسرانك اعاده‌سی طلبنده اصرارکوستردیلر . رئیس افندی بونلردن سؤال ایتدی که اکری، قانیژه، اوستورغون قلعه‌لرینك ترکنی مصرانه‌طلب ایدن ایمپراطورفوله‌ك، راب، قوموورن ایله مواقع سائره‌نك تسلیمنه حاضرمیدر؟ ترکلرك شرائط تسلیمه مخالف اولهرق اوستونی بلغراددده آلدقلری اسیرلره کلنجه شویله سویلیوردی : حسن پاشا بونلره وعد حریت ایلدیکی کندیسنجه معلوم اولوب لکن ایتالیالی قاپتان (ژان دومه‌دیچی) فوله‌ك محافظلرینی — سربست چکیلوب کیتملرینه سوز ویرمش ایکن — قتل عام ایتمشدر. ایلچیلر رئیس افندینك بوصوك سوزینه ایرادایده‌جك برجواب بوله‌مایوب ایکی یوزبیك ٹه‌کونك قبضنه دائر علی‌العاده بر علم وخبر ایله اك مهم ماده‌لری تعدیل اولنمش بولنان عهدنامه‌یی آلهرق عزیمته موافقت کوسترمکه مجبور اولدیلر.

ایمپراطور سفارتنك استانبولده بولونیشی، بوچقاینك تختنه وارث المانیا ایمپراطورینك حکومتنه عاصی اولان مجار وترانسیلوانیا مأمورلرینك ورودینه مصادف اولمش ایدی؛ بومأمورلر هوموناینك (۱) قرال نصبنی مذاکره ایتمك اوزره کلمشلر ایدی . مجار عاصیلری رئیس اندره غریچینك (۲) مأمورلری افندیلری ایچون خلعت وباشلیجه

(۱) « راقوچینك ترانسیلوانیادن طردیله هوموناینك مجارستان قرالی نصب ایدلسنی تکلیف واطاعت دائمه‌عرض ایتمك اوزره مجارعاصیسی [ایمپراطور عاصی] اندره آسك (غریچی) درت سفیرینك استانبوله وصولی » مارت ۱۶۰۸، وندیك مناسباتی .

(۲) « آندره آسك ایلچیسی کندیسنه قرق البسه [خلعت] ومجارستان رؤساسنه توزیع اولنق ایچون سکسان سورغوچ واندره آس ایچون شجیع وصادق اوامرکذار عنوانی ویرر بر امرنامه ایله بر مرصع قلیچ کوندردی » نیسان ۱۶۰۸، وندیك مناسباتی خلاصه‌سی .

رؤسا ایچون سکسان سورغوچ آلدیلر ؛ سورغوچلره نائل اولانلر ، عثمانلیلره تابعیتلرینی متضمن بواشارتی قالپاقلرینك اوزرنده بولندرمغی مدار مفخرت عدایتدیلر. غابریه‌ل باتوری ، مأمورلری وساطتیله ترانسیلوانیا بکلکنی ایستدی (۱) . ایرته‌سی سنه ظرفنده دولت عثمانیه ، زیتواتوروق عهدنامه‌سی اساسلرندن‌دها قوتلی اساسلره مستنداولەرق لهستان ایله برمعاهده عقدایلدی. بوعهدنامه ، محمد ثالث زمانینده منعقد معاهداتی تجدید ایلیوردی . باب همایون ، لهستانی تاتارلرك ، لهستان‌ده مولداویانی قازاقلرك جولانلرندن محافظه ایتمکی تعهد ایلیوردی. لهستان قرالی قریم خانه‌اسکی ویرکیني تأدیه‌ده دوام‌ایده‌جك ، قریم خانی‌ده بالمقابله اوکادشملرینه قارشی معاونت کوسترەجك ایدی . طرفین متعاهدین ، بوندن اول وقوعه کلن آقینلردن دولایی هردرلو تضمینات طلبندن وازگچدکلرینی بیان ایدیورلردی. بعدما ، دینلرینی دکشدیرمین اسیرلرك کافه‌سی سربست براقیله‌جق ایدی ؛ ممالك عثمانیه‌ده وفات ایدن لهلیلرك میراثندن خزینهٔ عثمانیه برشی آلمیه‌جغی کبی لهستانجه‌ده عینی معامله ایدلمسی تنسیب اولندی . سلستره وآق کرمان بکلری ، لهستانه کیتمك اوزره تجاردن وبونلرك برابر کوتوره‌بیله‌جکلری بیاض کوله‌لرندن باشقه‌سنه پول تذکره‌سی ویرمیه‌جکلردی . لهستان سکه‌سنك ممالك عثمانیه‌یه ادخالنده کمرك رسمی آلنمایه‌جق اولوب فقط ثقلت کافه‌یی حاوی اولمیان ارسلانلی ئه‌کولرك [غروشلرك] ادخالی منع ایدلمشیدی. لهستانیلر اسارتده نالان اولان هم‌شهریلرینی صاتین آلمق حقنه‌مالك ایدیلر. مولداویه وافلاقه لهستان طرفندن تجاوز اولنمیه‌جغی ایدی[٦]. مع‌هذا ، مولداویا وویوده‌سی اتخابنده لهستانك پك فعالانه مداخله‌سی وقوع بولمش ، ودولت عثمانیه لهستانك نامزدی ژه‌ره‌می موگیلانك یرینه سیمون بوغدانی امارته نصب ایلدیکی زمان لهستان قرالی بالدفعات ذات شاهانه‌یه شکایت ایدوب فقط بوشکایتلرك تأثیری اولمامشدر .

وندیك ایلچیسی معرفتیله تجدید معاهده اولندقدن صوکره جمهور ایله حکومت عثمانیه آره‌سنده مخابرهٔ دوستانه باشلادی. ذات شاهانه ، بوچقایی‌یه مجارستان قرالغنی

(۱) « عرض تابعیت ایله بکلك طلب اوزره غابریه‌ل باتوری طرفندن مأمور ورودی » مایس ۱۶۰۶ « قیصرك سفیری مراد پاشاطرفندن وعد ایدلش اولمق اوزره قانیژا وستریغون (اوستورغون) قلعه‌لرینی طلب ایله برابر ماتیاسك ، مجارستان اجزاسندن بولنان بر ولایتك کندی دشمنی اندە بولنمسنه مساعده ایده‌میه‌جکی جهتله باتوری علیهنده‌کی تدابیر تکمیلیه‌نك تکرارینی ایستدی » تشرین اول ۱۶۰۸ . وندیك خلاصه‌سندن .

ویرمش، وترانسیلوانیانی اونك ایچون ارثی برامارت یاپمش اولدیغی دوجه بیلدردی. اوسقوقلرك حیدودلقلری، وندیکلیرك لاکوستا اطه‌سنی راغوزه‌لیلره اعاده ایتمکده‌کی ممانعت مصرانه‌لری، برقاچ قورصان کمیسنك ضبطی، اسپانیادن اسلامك اخراجی ینه چاوشلر اعزامنه باعث اولدی. پادشاه، فرنك دیافتنه کیرمش اولوب‌ده ممالك عثمانیه یه کلمك ایستین اناس مسلمانلرینك مرورلرینه ممانعت ایدلمه‌سنی دوجدن طلب ایلدی. بوستانجی باشی، فی‌الاصل راغوزه‌لی اولدیغی، وراغوزه ایلچیلری همشیره و والده‌سنی راغوزه‌دن آلوب کیتیرمش بولندقلری جهتله راغوزه‌لیلر بوستانجی باشینك حمایه‌سنه مظهر ایدیلر. طوسقانه‌لی بریهودی فلورانسه نامنه مذاکره‌یه آچمق اوزره بو صیره‌ده استانبوله عزیمت ایلدی (۱). انکلتره، دولت عثمانیه نزدینه یکی برایلچی تعیین ایتدی (۲)؛ فرانسه دخی بارون سولیناقی کوندرمش. وبو ایلچی پادشاهك خدمتنه کیرن وطنداشلریله، یعنی آوستریاحدودنده‌کی قلعه‌لردن عثمانلی طرفنه کچن فرانسزلرله کوروشمشدر [۷]. کورجستان (۳)، مینغره‌لی [مکریل] (٤) حاکملرینك ایلچیلری ایران محاربه‌سنك تجددندن دولایی براهمیت جدیده بولدیلر؛ سلطان محمد ثالث اوزبك پادشاهی عبدالله وعبدالمؤمن خانلرله تأسیس ایتمش اولدیغی مناسبات حسنه‌یه، بوخانلره خلف اولان عبدالباقی خان ایله‌ده دوام اولندی [۸]. آرشیدوق ماتیاس نزدنده صلح مذاکراتنی برنجی اولهرق آچمش بولنان قریم خانی غازی کرای، زیتواتوروق معاهده‌سی عقد اولندیغنك ایرته‌سی سنه وفات ایتمش ایدی. غازی کرای قریم تختنده دفعهٔ اولاده سکز سنه وبرادری فتح کرایك مدت قلیلهٔ حکومتنی متعاقب دفعهٔ ثانیه‌ده اون برسنه شاملی برصورتده حکومت ایتمشدر. عالم وشاعر عنوانلریله مستحقدر؛ قونفکیرهه‌نده (بچویده) بقیش زمانی اوقات خالیه‌سنی کچیرمك ایچون

(۱) « ابراهیم بنازورنامنده بریهودی، فلورانسه ایچون سربستئ تجارت مذاکره‌سنده بولنمق اوزره استانبوله کیتدی» ۱٦۰۵، وندیك خلاصه‌سی.

(۲) « یکی انکلیز ایلچیسی کلدی » کانون‌اول ۱٦۰٦، کذلك.

(۳) « کورجستان پرنسلرندن داوید، قارداشی اولان کورجستان حاکمی پرنسك ترکیه‌یه قارشی خصومت کوسترمکده ایرانیلرله برلشه‌جکنی دیلوزه بیلدیردی » مارت ۱٦۰۸، کذلك.

(٤) « ایرانیلرله محاربه‌نك قریب الوقوع اولمسندن دولایی بر مینغره‌لی [مکریل] ایلچیسی کلدی. » ۱۱ کانون‌اول ۱٦۰۵. آچیق باش پرنسی طرفندن استانبوله ایلچی ورودی » ۱٦۰۷، کذلك.

بربیوك منظومه یازمش اولدیغی کبی صدراعظم وخواجه‌سعدالدین افندی‌یه‌مکتوبلرینی نظماً یازمق اعتیاد ندهایدی. غازی کرایك ایکنجی جلوسندن صوکره (تشرین ثانی ۱۶۰۷) قارداشلری سلامت، محمد، شاهین کرایلر سایه‌سنده چهرك جلالیلرك سنجاقلری آلتنده عثمانلی دولتنه قارشی سلاح استعمال ایتمش ایدیلر. قره‌یازیجینك قارداشی دلی حسینك اطاعت کوسترمسی اوزرینه قریم خان زاده‌لری ده ایرتسی سنه عفو طلبی ایچون استانبوله کلدیلر؛ لکن ارادهٔ شاهانه‌یه و — مقتضای طالعلرینه کوره — حکم اعدامه وبلکه قریمده سلطنت براتنه منتظر اولمق اوزره محبسه آتلدیلر. غازی کرایك درت اوغلندن ایکیسی بابالرینك حیاتنده فالغای اولمش ایدیلر. بونلردن غازی کرایك وفاتنده قالغای بولنان توختامیش، دیوان همایونك امرینه انتظار ایتمکسزین، حق انتقالنه مالك اولدیغی میراث اولمق اوزره قریم تختنه کچدی. بوحرکت اطاعت براندازانه شدتله تقبیح ایدیله‌رك — دفتردار خدعه‌کار اکمکجی‌زاده‌یه فریفته اولان مفتی صنع‌الله افندینك مخالفتنه رغماً وقاپودان حافظ احمد پاشانك (۱) تصحبنه مبنی — سلامت کرای قریم خانی وقارداشی محمد کرای قالغای نصب اولندی (۲). سلامت کرای برچاشنیکیرباشی ایله دکیزدن وبرادری محمد عسکرله قره‌دن قریمه توجه ایلدی (۳). توختامیش ایله قارداشی سفر، ایکیسی‌ده، عموجه‌لری قالغای محمد کرای ایله بر محاربه‌لرنده مقتول اولدیلر. محمد کرای‌ده از وقت صوکره برادری طرفندن اعدام اولندی. سلامت کرای ایکی سنه حکومتدن صوکره، ربیع‌الاول ۱۰۱۹ — حزیران ۱۶۱۰ وفات ایلدی. محمد کرایك اتلافندن صوکره قالغایلق مبارك کرایك اوغلو جانبك

(۱) «وفات ایدن قریم خانلك کوچك برادری اولوب برقلعه‌ده محبوس اولان سلامت کرایك دخی قارداشی اولان شاهین کرایك ایلچیسی، خانلق، سلامت کرایه ویرلدیکی حالده ادرنه‌یه قدر بر خلی چرکس سواریلریله کتیریله‌رك کفه‌یه دخی اون ایکی قادیرغه ایله کوندرلمسی لازم کله‌جکنی ذات شاهانه‌یه عرض ایلدی» وندیك خلاصه‌سی.

(۲) سعدالدین افندی زاده‌لر دخی حافظ احمد پاشا ایله محمد زبان ایدیلر. صنع‌الله افندی «سلامت کرایی تاتار قبول ایتمش» رأینده بولنمشیدی؛ سلامت کرایك سهولتله مقام خانی‌یه کچدیکی خبری کلمسی اوزرینه پادشاه صنع‌الله افندی‌یی عزل ایتدی. نعیما، ج۲، ص۲۵ (مترجم)

(۳) «سلامت کرایك قارداشی، جانپولادك سوریه‌دن استانبوله کتیردیکی آناسی، قارداشی، اوغللری و دیکر اقرباسی کندی مملکتنه کیتدی.» تموز ۱۶۰۸ وندیك خلاصه‌سی.

گرایه ونورالدینلك قارداشی دولت گرایه ویرلمشیدی ؛ سلامت گرایك یرینه جانبك کرای قریم خانی اولدی.

مصرده « قول‌قیران » محمد پاشا ، « کشوفیه » ، «طلبه»، « کلفه » نامیله مصر اداره‌سنه کیرمش اولان سوء استعمالات عظیمه‌یی تدابیر شدیدهٔ عادلانه ایله رفع ایتمشیدی . محمد پاشانك والیلکندن برقاچ سنه مقدم خادم کورجی محمدپاشا، عسکرك بر عصیانیله مقتول اولان سلفی ابراهیم پاشانك انتقامی آله‌رق انتظام عسکریی اعاده ایلمش ایدی ؛ فقط اوکا خلف اولان وبتون افعالنده نشانهٔ عطالت وعدم لیاقت کوریلن حسن‌پاشانك والیلکی‌زماننده‌اداره‌نك شعبات مختلفه‌سنده قاریشیقلق نمایان اولدی. حسن پاشا جامع ازهرك حولیسنه طاش دوشتمکه حصر اشتغال‌ایتمش ایدی. استانبوله عودتنده، پادشاهه بتون زمرد ایله‌مزین و«تبع » خاندان قدیمندن ملك حسنك خزینه‌سندن چیقمه برقلیچ وبر اوزنکی تقدیم ایلدی . « کشوفیه » ، مال تحصیلی مأمورلری‌دیمك اولان کاشفلرك، مأموریتلری ایچون، یکرمی بیکدن قرق‌بیك التونه قدروالیلره ویرمکده‌اولدقلری پاره‌ایدی. کاشفلر بویوك‌فدا کارلغه مقابل اموال امیریه محصللرینه « کلفه » نامیله بربارعظیم تحمیل ایدرلر ، عسکرده «طلبه» نامیله باشقه‌جه بر پاره آلیرلر ایدی(۱). مصر اردوسنك یدی صنف عساکر منتظمه‌سندن اوچی ، یعنی کوکللولر ، توفکجیلر ، چرکسلر بو سوء استعمالی منع ایدن اوامر پادشاهی‌یه قارشی علناً عصیان کوستردیلر؛ محمد پاشا ، وظیفه‌لرینه صادق قالان دیکر درت صنف یعنی ، چاوشلر ، متفرقه‌لر ، یکی چریلر ،

(۱) « والیٔ مصر اولانلر ابتداء قدوملرنده هربرکاشفدن «کشوفیه» لرینه کوره اون‌اون بیکدن قرق بیك التونه‌قدر آلوب کاشفلکلرینی ابقا ایدرلر ایدی . کاشفلر امنانك التزاملرینی تضعیف،اونلرده اول‌مالی رعایا فقراسنه‌تحمیل ایدرلردی. بوطریق ایله فقرادن، پاشایه ویریلن مالك‌اضعافی النور ایدی .کشاف وامنا خدمتلرنده اولان قول طائفه‌سی دخی‌طمعه دوشوب « بزم‌ده اسرافاتمزه برمدد ودرآمد لازمدر » دیه‌کلفه ایله تکلیف مالایطاق وطلبه طلبیله بی‌چاره رعایانك طاقتلرین طاق ایدرلردی. « کلفه » و « طلبه » نامنده‌کی‌ایکی بدعت قبیحه‌نك اصل وضعلری بوایدی‌که رعایا ذمتلرنده‌کی مالك جمی‌زمانی قریب‌اولدقده کاشفلر خدمتلرنده‌کی عسکره مناوبه طریقیله مطالبه‌یی متضمن برکاغد ویروب اهل قریه کوندررلردی؛ اونلرده قاچ پاره قریه‌یه تعیین اولندیلرایسه واروب «کلفه» تعبیر ایتدکلری ضیافتلرندن ماعدا« خدمت طلب » دیه هرقریه‌دن‌حاللی حاللرنجه ایکی اوچ آلتون«طلبه» آلیرلردی. اومرتبه‌یه‌واردی‌که « طلبه » رعایانك میری‌یه ویره‌جکلری اقچه‌دن زیاده اولوردی. نعیما،ص۵۱. هامه‌ر،«کلفه» و « طلبه » یی پك ایی تعریف ایده‌مه‌مشدر (مترجم) .

عزبلر یاردیمیله اوته کیلری اطاعت آلتنه آلدی ؛ اك سوز دیکلمزلری قانصوبك قوماندهسیله سدر اعظم مراد پاشانك امدادینه کوندرلدی ؛ کوکسون یایلاسنده طویل خلیلك قارداشیله ایدیلن جنکده بونلرك ویردکلری تلفات کلیه ، ممالك مصریهنك استقبالاً آسایشنه مدار اولمامش دکلدر . محاربهده صاغ قالانلر، صدراعظمدن مملکتلرینه عودت ایچون رخصت ومکافات اولمق اوزره ادارهٔ مصریهده بر خدمته تعیینلری ایچون والیه خطاباً امر آلدیلر ؛ لکن عودتلرنده قول قیران محمدپاشا مطلبلرندن هیچ برینی اسعاف ایتمدی ؛ اونلرده منفعل اولهرق والیدن انتقام آلمق اوزره مصر قربنده خانقاه دینیان محلده جنکه حاضرلاندیلر . امرادن یوسف بك ایله قانصوبك سنجاقلری آلتنه قاچمش اولان عسکرله عادلیهده چادر قوردیلر ؛ عاصیلری اطاعته تشویق ایچون مشایخ کوندرلدیسهده برتأثیری اولمادی . فقط قاهره اهالیسی وعربان ایله کسب قوت ایدن محمدپاشا عسکرینك تفوقی آکلاشیلنجه عاصیلرك اکثریسی استیمانه مجبور اولهرق دیکرلرینده سهولتله مغلوب ایدلدی ؛ ایچلرندن اللیسنك باشی کسیلوب اوچ یوزی قطع تخصیصات ایله جزا کوردیلر . محمدپاشا ، بوتدابیر متانتکارانهسنده موفقیتی اوزرینه درکه « قول قیران » (۱) لقبیله تلقیب اولنمشدر . زمان اداره سنده سکه اصلاح اولنمش ، میری انباری دیمك اولان « شونه » ایشنه کیرن فساد ازاله ایدلمش ، یکیچریلر وعزبلر ایچون قیشلهلر یاپلمشدر . ارکان کعبهیی احکام ایچون زر وسیمدن اعمال اولنان قوشاقلری وخالص آلتوندن تجدیداولنان میزاب رحمتی — کهاستانبولدن کوندرلمشدر — محلنه ایصال و بعض تتمات خیریه انشا ایلدی ؛ مکه و عرفات صویوللرینی تعمیر ایتدیردی . هرسنه مصردن کوندریلن عسکر وذخائر قافلهسنك کعبهدن کلن حجاج ایله ملاقاتکاهی اولوب مکه ایله مصرك اورتهسنده واقع اولان « ازلم » نام محلده

(۱) فرانسرجه ترجمهدن اکلاشیلهبیلدیکنه کوره هامهر بولفی هم (بازوشکن) قول قیران، همده (عسکر قیرنجی) قول قیران مناسبتله کلهبیلیر عدایتمشدر. حال بوکه قول لفظی برنجی صورته کوره یول ، صول وزننده وایکنجی صورته کوره طول (قوجاسی ثوتش قادین) وزننده اولمق لازم کلیر . نیما ، محمدپاشایه ، مصری تسلط ظلمهدن خلاص ابتدیکی ایچون ، « قول قیران » دینلدیکنی یازیور . ج ۲ ، ص ۵۸ . اوزمانلر عسکره ، پادشاهك کوله سی ، یعنی تحت امرنده معناسنه اولمق اوزره « قول » دینلیردی . نصل که « قپو قولی » تعبیری مشهوردر . « قول قیران » ك دوغری معناسی « عسکر قیران » اولهجقدر : محمدپاشا، مصری الارندن قورتاردینی ظلمهنك برطاقنی افنا ایتمشدی . (مترجم)

مقدما ابراهیم پاشانك والیلكنده یاپلمش وصوكره خراب اولمش اولان قویولری تكرار یاپدیردی؛ محافظهٔ حجاج ایچون كذلك مقدما بنا اولنمش ومؤخراً یپقلمش بولنان قلعه‌یی تعمیر ایتدیردی . قاهره‌ده مولویخانه جوارنده دكانلر انشا ایده‌رك اوخانقاهه وقف ایلدی ؛ باب‌النوبه جوارنده شیخ‌ابوالنورك مرقدینی یاپدیره‌رق اوزرینه‌ده برخانقاه بنا ایتدیردی ؛ درویشلرینه وظائف وطعامیه و هرسنه مولد [شریف] نبوی اوقنمق اوزره وقف تعیین ایلدی . سوریه حدودنده العریش وخان یونس قلعه‌لرینی ، وخلیل‌الرحمان ایله غزه آره‌سنده‌واقع خبرین (١) قلعه‌لرینی، خلیل‌الرحمان بلده‌سنك جامع وعمارتلرینی ترمیم ایتدی ؛ « صخرة‌الله » اوزرنده سلطان سلیمانك بنا ایتدیردیكی قبه‌نك خراب‌اولان كاشیلرینی‌ده یاپدیردی. بوآثارلرك جمله‌سی درت بچق سنه ایچنده ظهور ایلمشدر . محمدپاشا، بوقدر نتایج نافعه‌سی كوریان مأموریتندن اهالیٔ مصرك دعالرینی آله‌رق — استانبوله عودتنده سلطان احمد، كریمه‌سی كوهر سلطانی تزویج ایله مكافات ایلدی .

قیشك نهایتنه‌دوغری ، وزیراعظم مرادپاشا استانبولدن ایران‌اوزرینه عزیمته حاضرلاندی ؛ لكن اولا كیلیكیاده‌كی موصلی چاوش ایله آیین ، صاروخان ، منتشا طرفلرینه استیلا ایتمش اولان اویس پاشا كدخداسی جلالی یوسف پاشانی اورته‌دن قالدیرمق ایستدی . بونك ایچون تدابیر خدعه‌كارانه‌یه مراجعتله موصلی چاوشه، عجم سفرینه كلمك شرطیله قره‌مان‌ایالتنی عهده‌سنه توجیه ایده‌جكنی یازدی. بونی یازدیغی صیره‌ده قره‌مان بكلربكی ذوالفقار پاشایه‌ده شومألده برمكتوب محرمانه كوندردی : « ایچ ایل سنجاغی ویریلن موصلی چاوشی الهكتیرمك ایچون صرف ایتدیكم اهتمالردن بر فائده كورلمدی ؛ طاغلق یرده بولندیغی ایچون اوزرینه عسكر كوندرمك مناسب اولمادیغندن سنك منصبك اولان قره‌مان بكلربكلكی وعد ایدلدی. سن‌ده دروغ مصلحت‌آمیز ایله آلدات؛ یانكه كلیرسه كمال رعایت كوستر . تمامیله امنیت ایدوب‌ده یالكزباشنه كلمكه باشلاینجه برفرصتله باشنی كس ، كوندر ؛ بو خدمت مقابلنده سكا وزارت ایله اناطولی ایالتی ، اوغلكه‌ده قره‌مان ایالتی ویریله‌جكدر. » برطرفدن‌ده یوسف‌پاشایه(٢)برمكتوب تحریر ایلدی كه مألی‌شودر:

(١) نعیماده « بیت جزین » . (مترجم)

(٢) « اوچ درت بیكدن زیاده تفنك اندازه وبرقاچ بیك آتلی‌یه مالك بر جلالی ایدی » نعیما ، ص ٦٣ . (مترجم)

« بنم اوغلم، سنك بعض اوصافکی ایشتدم، بکندم ؛ برخوردار اول ! بوقدر آدم طوپلامش ایکن هیچ ظلمك ایشیدلمدی؛ ایشته عدالت بوقدر اولور. لکن هرنه‌قدر ظلمك یوقسه‌ده آدك ینه جلالیدر. کاشکی شوه‌زوربا» نامنی اوزرکدن قالدیرسه‌ك ... برتازه یکیتسك، سکا آجیرم. عسکر چکوب قزلباشی اوره‌جق آدمسك ؛ اوزریکه عسکر کوندرلمسی لازم کلیر، صوکره پشیمان اولورسك. بوعثمانلی دولتی الله ویر کیسیدر؛ بودولته طغیان وعصیان ایدنلر فلاح بولمادیلر . جانپولاد اوغلو ، قلندر اوغلو ، قره‌سعید سندن قوتلی ایدیلر؛ نه اولدیلر؛ سوزیمی دیکله، دنیا وآخرت اوغلم اول؛ سنی ایناندیرمق ایچون یمین بالله ایدرم که پادشاهدن سکا برضرر کلمز (۱). اول بهارده بوپیر ناتوان . قزل باش اوزرینه کیتمك فرمان اولنمشدر . سکا ، بنمله کل سفر ایله، دیدیم؛ اوط فرده محصل مال اولوب — مغنیسا سنجاغی آرپه‌لق، قپوك مکمل — یرکده‌طور، پادشاهه قول قناد اول! احتمال که بقیة‌السیفدن بری بر طرفدن ظهور ایدر؛ ازاله‌سیله خدمت ایدرسك. بونصیحتمی طوتمازسه‌ك عجم سفرینی برطرفه براقه‌رق سنك اوزریکه کلیرم ؛ اوکا کوره بصیرت اوزره بولون! ایتدیکم یمینه اعتماد ایت؛ برقاچ کون صوکره اسکداره کچمك اوزره‌یز؛ کلوب اسکداره اردویه ملاقی اول! سفرلی [محاربه‌یه عزیمته مأمور] اولدیغك ایچون قپوك [یانکده‌کی عسکر] یرنده طورسون . چوق هنکامه ایله کلمك لازم دکل؛ برقاچ کون بزمله مشرف اولوب سعادتلو پادشاه حضرتلرینك الني اوپه‌رك سلامت واقبال ایله کیدرسك ! اکر عنادیکه مصر اولوب ده بیلدیکمی یاپمقدن کری طورماز ایسه‌ك کفریکه وقتلکه فتوی ویریلیر؛ اوزریکه عسکر کیدر. عقلا ایله مشورت ایت؛ سکا نافع اولان نه‌ایسه سن بیلیرسك ! مکتوبمه جواب ویر.» (۲) یوسف پاشا، نه‌یاپق لازم کله‌جکنی کندیلریله مذاکره ایدوب قرارلاشدیرمق اوزره بومکتوبی عسکرینك باشلیجه رؤسانسه اوقودی . رأیلر منقسم اولدی. برطاقمی « بوسوزلر برچوق کیمسه‌لرك سبب موتی اولمشدر؛ اختیار مرادك یمینلرینه اینانمامالیدر ؛ اناطولی واسعدر ، دشمن اوزیمزه کلیرسه باشقه طرفه چکیلیرز؛ عثمانلیلرده قیش یاقلاشنجه عودت ایدرلر » دیوردی (۳) .

(۱) اویوجی، آخرك فعلنه یمینك حکمی اولمایه‌جغی البته بیلیور ! (مترجم)

(۲) نعیما، ص ۶۳ و ۶۴. اصلندن تلخیصاً آلندی . (مترجم)

(۳) بلوك باشیلری دیدیلرکه : « بوطاتلی سوزلره کیم اینانمدی ایسه عاقبت طاتلی جانندن اولدی. بونوحی قوجه‌نك یمینه اعتماد جائز دکلدر. اوزیمزسه کلیرسه اناطولی واسعدر ، برطرفه کیدرز؛ قاسم کلنجه اونلر کیدرلر، بزده سواحلده قیشلارز . » نعیمادن . (مترجم)

دیکرلری ایسه ، بالعکس ، ادعا ایدیورلردی که یوسفك حقنده برفتوی ویریلیرسه بتون مملکت علیهنه قیام ایده‌جك ، طاغلر طاشلر بیله خصم اوله‌جقدر ؛ بنابرین مراد پاشانك وعدلرینه اعتماد ایتمك لازم‌کلیر؛ فقط مدبرانه طاورانمایدر؛ ذوالفقار پاشا، ترکجه بیلمز حسین ، تکه‌لی محمد پاشاده جلالی دکل‌می ایدیلر ؟ مراد پاشا یونلری اله کچیرمش ایکن کندیلرینه برشی یاپمادی؛ شوحالده صدر اعظمك تکلیفاتی قبول ایتمك اولادر (۱) . بو صوك رأی قبول‌اولنه‌رق یوسف پاشا یونك اوزرینه مراد پاشایه شویله‌یازدی: « مادام که بزی دعوت بیورمشسکز ؛ اصلا، امریکزه مخالفتمز یوقدر. یمینکزه‌اعتماد ایده‌رك اسکداره کچدیککز زمان خاك پایکزه یوزسورمك مقرردر.» یوسف پاشاصدراعظمك مکتوبنی کتیرن آدمه زیاده حرمت ایده‌رك اعاده ایلدی. صوکره سردار اسکداره کچوب پادشاه‌ده اسکدار سرای وباغچه‌سنه نقل ایله‌دیوانك، کندیسی حاضر اولدیغی حالده قورلمسنی امر ایلدی. مرادپاشا یونك اصول قدیمه‌یه مخالف اوله‌جغنی ودیوان استانبولده قوریله‌رق قائم‌مقام کورجی محمدپاشانك مصالح عامه‌یی ودفتردار اکمکجی زاده‌نك امور مالیه‌یی تسویه‌ایتملری واونلرك اسکدارده کندیسنه مراجعت وکندیسنك‌ده رکاب همایونه عرض ایلمسی لازم کله‌جکنی افاده ایلدی . سلطان احمد، مراد پاشانك رأینی قبول‌ایلدی . لکن بر قاچ کون‌صوکره عزیمتنی آمر بر خط همایون آلدی . مراد پاشا، درحال پادشاهه کیده‌رك برملاقات خصوصیه طلب‌ایتدی ، وبوملاقاته دائر کیمسه‌یه برشی‌سویلیه‌جکنه پادشاهدن یمین ایستدی . سلطان احمدك یمین‌ایتمسی‌اوزرینه، مرادپاشا، ایراندن مقدم اناطولی فتح اولنمق لازم کله‌جکی ایچون اولا یوسف پاشا ایله موصلی چاوشك باشلرینی کسمك تصور وترتیبنده بولندیغنی سویلدی ؛ ذات شاهانه بو رأیدن پك محظوظ اوله‌رق صدر اعظمه پك بیوك ثنالرله رخصت ویردی (۲) . برآی صوکره یوسف پاشا

(۱) بعضلری‌ده دیدیلرکه : « قتلمزه فتوی ویریلور ایسه ایل ارلری [خلق] ایاغه قالقوب طاغ وطاش بزه خصم اولور . ایمدی رأی صواب بودرکه مکتوب اله عامل‌اولوب کیده‌لم. اما بغایت احتیاط اوزره اولق کرکدر؛ اجل مقرر دکلسه اولدیره‌مز. ذوالفقارپاشا نصل جلالی ایدی ، اونی اولدرمدی ، اوغل دیدی . ترکجه بیلمزحسین، کذلك ، قره یازیجی زماننده قاله شقی ایدی. کندی ایاغیله کلدیکنده اولدرمیوب سنجاق ویردی. تکه‌لی محمد پاشا سراشقیا دکلمی ایدی؟ انته کیرمش‌ایکن اونی‌ده اعدام‌ایتمدی. الحاصل کیتمك اولادر .» کذلك . (مترجم)

(۲) « (عزیمتنه دائر خط همایونی آلمسی اوزرینه) سردارحضور شاهانه‌یه چیقه‌رق

اسکدارہ کلدی ؛ چادری صدر اعظمك اوتاغی یانه قورلدی . صدر اعظم رعایت مخصوصه ایله قبول ایده‌رك یانده دیز دیزه اوتورتدی . کندیسنه ایکی مکلف خلعت ، آدملرینه یوز خلعت ویردی ؛ یوسف پاشایه پادشاهك ده النی اوپدردی. برقاچ کون صوکره مراد پاشایه ذوالفقاردن کلن مکتوبده موصلی چاوشك دعوت واقعه‌یی قبول ایده‌رك قره‌مانه کلمك اوزره یولده بولندیغی بیلدیریلیوردی . مراد پاشا ، جواباً یازدیغی کاغدده ، بو ایشده معاونتدن دولایی تشکرله برابر اولکی وعدلرینی تکرار ایلدی .

بر آی کچدی . یوسف پاشا ، ایالتنه کیتمك اوزره هر کون صدراعظمدن رخصت ایستردی ؛ صدراعظم بوکون یارین دیه‌رك تعویق ایدردی : بر طرفدن یوسف پاشایی الدن قاچیرمق ایستمز ، دیکر طرفدن‌ده اونك سرعت اعدامی موصلینك قوریلان طوزاغه دوشمه‌سنی موجب اولهبیلمسندن قورقاردی. بر کون ، آرپه‌لق اولق اوزره مغنیسا محصلی امرینی ویره‌رك یوسفك صبرسزلغنی ازاله‌وشو صورتله اردوده مدت اقامتنی تمدید ایلدی . یوسف پاشانك مأموریتی ایشیدیلنجه اناطولی قاضیلری قیل‌وقاله باشلادیلر : « باقیکز شو اختیاره ! ایکی آیاغی چقورده ایکن ماله‌طمع ایله بوعاصی‌یی محصل تعیین ایدیور . آخرتی یقمقله برابر مملکتی‌ده خراب ایلیور » دیرلردی. اکثریسی مراد پاشانك دشمنی اولان مقربین ، بوسوزلری

« پادشاهم ، کیزلی برسوزم واردر ؛ حضوریکزده کیمسه قالماسین وکیمسه بوسوزه‌واقف اولماسین ! » دیدی. پادشاه خلوت خاص‌امرایله برابر « کیمسه‌یه سویلم » دیه یمین‌ایلدی. اره‌لرنده شویله برمکاله وقوع بولدی: — پادشاهم ، بز بوسفره قزل‌باش‌سفری دیدك؛ لکن‌دکلدر . عجمدن قوتلی دشمنمز واردر . ایچ‌ایل‌کبی طاغلق بریرده موصلینك التی‌یدی قلعه‌سی وار ؛ اوزرینه عسکر کوندرلسه جنك‌ایتمك لازم‌دکل ، طاغدن طاش یووارلامقله عسکری ئولدیرر . بر چوق یمینلرله ایچ ایلی کندیسنه ویردیکم، «قلندراوغلی‌سفرینه کلمه» دیدیکم ایکی جلالی بربرینه قاریشدیمق ایچوندر . «قره‌مان بکلر بکی ایله کل ، اسکدارده اردویه التحاق ایت ؛ سکا قره‌مان ایالتنی ویردم » دیه یازدم . بو تدبیر ایله اله کیرسه ایشمز اعلادر . — سن کیدرکن کله‌جکی قوناقده باشنی کسمك ممکن اولوردی . — بز اسکدارده‌ن‌قالقوب ایرانه کیده‌جك اولورسه‌ق یوسف پاشا جلایسنی نه‌یاپارسکز؟ — والله ایی دیدك . او شقی بنم خاطرمدن چیقمش ، یااوکا نه‌تدارك کوردك ؟ — اوکاده محبت نامه کوندردم ؛ وعدلرایتدم ؛ « بورایه کل ، سکا منصب‌ویریم » دیدم . اوده کله‌جکنی وعد ایتدی . بوایکیسی دفع اولورسه اناطولی تمام فتح‌اولنمش اولور . پادشاه دعا ایدوب « حق‌تعالی ایشکی راست کتیرسین » دیدی . نعیمادن تلخیص، ج ۲ ، ص ٦٦ . (مترجم)

پادشاهه اسماع ایتدیلر . نهایت سلطان احمد شومألده برخط همایون اصدار ایلدی: « لالا ، سن اختیار اولدك ، محاربه‌یه کیده‌میورسك . کیمی سردارایده‌لم ، جواب کوندر؛ یاخود اوچ کونه قدر کندك کیت . » مرادپاشا بوك اوزرینه، نزد شاهانه‌یه عزیمتله اولکی مکالمه‌نی تخطر ایتمسی، قاضیلرك سوزلرینه اهمیت ویرمه‌مسی استرحام، وموصلی چاوشك باشی کسیلنجه‌یه قدر وقت قارانمق لازم کله‌جکنی عرض ایتدی. پادشاه ، صدراعظمك حقنی تسلیم ایلدی . هیچ بر قرار ویرلمکسزین برآی دها کچدی . ذو لفقار پاشا ، موصلی‌یه دها زیاده امنیت ویرمك ایچون دعوت واقعه‌سنه اجابتله قونیه‌دن لارنده‌یه کیتمشدی ؛ هر بری بر سنکستانده واقع اولان موط ، مره ، کونسی ، تومروق قلعه‌لرینی کوره‌رك برلکده قونیه‌یه کلدیلر . برکون موصلی چاوش قونیه‌نك مرام باغلرنده اکلنوب عشرت ایدرکن چوقدن بری مترصد فرصت اولان ذوالفقار پاشا آدملری بغتةً اوزرینه هجوم ایله ایشنی بیتیردیلر (۱) . اون کشی موصلینك باشیله همان اردویه متوجهاً یوله چیقارلدی ؛ بونلر عزیمتلرینك بشنجی کونی اردوی همایونه واصل اولدیلر . مراد پاشا بوخبری آلنجه « الحمدلله » دیه‌رك باشی کتیرنلره ایرتسی کون اردوده تشهیر ایدیلنجه‌یه قدر کیمسه‌یه برشی آچمامارینی تنبیه ایتدی . کندیسی حضور پادشاهی‌یه کیتدی ؛ ذات شاهانه بو موفقیتی محظوظیتله استماع و صدر اعظمك حرکت عاقلانه‌سنی تقدیر ایتدی. یوسف پاشا ایرتسی کون صباح قهوه‌آلتیسنه دعوت اولندی؛ صدراعظم کندی چادرنده کمال محبت ایله قبول ایلدی ؛ « بهی اوغل ! سکا محبتمی بیلیرسك . سنسز قهوه ایچه‌بیلیرمیم ؟ کل . چادرك آرقه‌سنه کیده‌لم ، یالکز اوتوره‌لم ، کلنی‌ده براقماسینلر ! ان شاءالله سزه یارین اجازت اولور ، کیدرسکز » دیدی . قهوه‌آلتی کلدی ؛ لکن هنوز الصوتله‌دن — اولجه ترتیب اولندیغی وجه ایله — قاپجیلر کدخداسی دخول ایله « سلطانم ، اولونیه بکی حسین بك شمدی کلدی ؛ نه‌دیه‌لم ؟ » دینجه مراد پاشا ، یوسفه « انسانی بردقیقه راحت براقمازلر ؛ بن برآز چیقه‌یم . » دیه‌رك کدخداسیله برقاچ اغاسنه « سز اوتوریکز ، اوغلمه آرقه‌داشلق ایدیکز ! » امرینی ویره‌رك چیقدی . مرتبانی طبق ایچنده پاچه کتیرمشلردی ؛

(۱) دائما منتظر اشارت اولان برقاچ شهبازدن بری آرقه‌سندن کمند آتدی ؛ موصلی برالیله خنجره واوته‌کی الیله بوغازینك آلتندن کمنده یاپشدی ؛ اوته‌کیلر هجوم ایدوب بوغدیلر. نعیما ، ج ۲ ، ص ۷۰ (مترجم)

یوسف پاشا « بیورك ! » دیه‌رك ال صوندیغی آنده چاشنیگیرلرکدخداسی آرقه‌سندن الی اوزاتدی ، صاریغی [دلبندینی] باشندن آلدی ؛ بردیکری‌ده سفره‌نك یانه بیقه‌رق اللرینی طوتدی. اوته‌کیلر اوزرینه اوشوب باشنی کسدیلر. سفره اورته‌ده پایمال ایکن مراد پاشا ایچری کیروب جسدی اوتاغك اوکنه براقدیردی. اوکون ایکندی زمانی ، قونیه‌دن کوندریلن اون کشی سردارك امری‌وجه ایله موصلینك باشنی برنیزه‌یه دیکمش اولدقلری حالده مال تپه یولندن ظهور ایتدیلر . ایکی مقتولك باشلری ایکیسی برلکده ایکی کون میداندە قالدی . مراد پاشا ، اکمکجی زاده‌یی‌ده عینی جزایه اوغراتمق ایستردی ؛ طویل خلیلك اوزرینه کیدلدیکی زمان اکمکجی زاده‌نك اردویه کیچ التحاق ایتدیکنی صدراعظم‌یه درلو عفو ایده‌مه‌مش ایدی. بوبابده پادشاهدن رخصت آلمش (۱) ، و یوسفه ویردیکنه مماثل برقهوه آلتی حاضرلامش ایدی. دفتردار اسکداره کیتمك اوزره استانبولدن قایغه بینمش ایدی؛ قایق ساحله یناشه‌جغی صیره‌ده دیکربرقایق [آلتی کورکلی برپره‌مه] اوق کبی سرعتله یانندن کچه‌رك مهرلی برتذکره آتدی. اکمکجی‌زاده، مراد پاشانك قاتلی تصورلرندن خبرویرمکده اولان بوکاغدی‌اوقور اوقوماز کورکیلره استانبوله عودت امرینی ویردی. صدراعظم ، شکارینك غیب ایدلمش اولدیغنی کوره‌رك زیاده حدتلندی ؛ لکن رنك ویرمدی . ایرته‌سی کون پادشاه ،مراد پاشایه ماضی‌یی اونوتدیره‌ماهش اولدیغی جهتله احتیاطلی بولنمسنی دفتردارە اخطار ایتدیردی . اکمکجی زاده ،

(۱) اکمکجی زاده‌نك عادتی قورقدیغنی انعام ایله تسخیر ، قورقادیغنی استهزا وتحقیر ایدی. قانیژه‌سنه‌سی مراد پاشا دیاربکر بکلربکلکیله اردوده بولنوب ایکی سنه دیاربکردن چره کلمدیکندن یکی‌جری اوجاغندن اودونج پاره‌آله‌رق کچینیردی. صدراعظم ابراهیم پاشا، مراد پاشانك احتیاجنی بیلیر ، بعضاً احسان ایدردی ؛ دفتردار احمد پاشایه « مراد پاشایی اره‌صیره کوزت ! » دیمش‌ایکن اکمکجی‌زاده « بویله‌آدمدن نه‌فائده مأمولدر؟ » دیه التفات ایتمزدی. حتی‌بافراده عودت ایدلدیکی‌زمان مراد پاشانك برآدمی سردارك بیورلدیسیله احمد پاشایه کلدکده احمد پاشا « سزك پاشاکزدن دنیا چوقدن بزدی . پاشالق زوکورد ایشی دکلدر . مفلس پاشالری خزینه‌دن‌می کوزتملیدر ؟ » دیمش‌ایدی . روزکارحالی ، مرادپاشا صدراعظم اولوب‌ده سرحددن استانبوله دوغری حرکت ایدنجه احمدپاشا بکنمدیکی‌اختیارك ایاغنه یوز سورمك ایچون ادرنه‌دن او قدر هدایا ولوازم سفر ایله قارشی چیقدی‌که حسابه کلمز . اما مراد پاشانك دروننده عقده قالمش ایدی . احمد پاشانك قتلنی عرض ایتدی ؛ آیاق باصوب« پادشاهم، بونك ازاله‌سی لازمدر؛ اوقافی وبیت‌المالی خراب‌ایلدی ؛ صدراعظمك عرضلری دونمز ! » دیه‌رك نهایت قتلنه اراده آلدی . نعیمادن تلخیص ، ج ۲ ، ص ۷۳ و ۷۴ . (مترجم)

سلطان احمدك شو صورتله كندیسنه اثر توجه اظهار ایلمسندن جسارت آله‌رق « امداد ، پادشاهم . احمد قولكی بونك النـدن قورتار ، باقی پاشا بنم یرمه كیتسین ، حاضر بولنان اوتاق ومهمات اونك اولسون » زمینده نیاز ایلدی . برقاچ كون صكره خنكار ، صدر اعظمی سرایه دعوتله « لالا ، اوتور، سن اختیارسك . » دیدی . مراد پاشا یره قپانه‌رق « پادشاهم قول اوتوره‌ماز ؛ حدّینی بیلملیدر . » جوابنی ویردی . پادشاه « لالا ، سندن بر رجام وار » دیمسی اوزرینه مراد پاشا تكرار یره قپانوب « پادشاه قولندن رجا ایدرمی ؟ فرمان سزكدر. » دیدی . « — رجا ایدرم ، اكمكجی زاده‌نی بكا باغشله، اولدیرمك نیتندن وازكچ! — امر پادشاهمكدر. — یارین سكا كله‌جكدر، لكن بر ضرر ویرمه. باقی پاشا اكمكجی زاده‌نك اوتاغنی ، سفر اشیاسنی آله‌رق دفتردار لقله‌سكا رفاقت ایتسین! » بومكالمه‌نك وقوعی كونلك كیجه‌سی اكمكجی زاده، صدر اعظمه‌بش بیك آلتون ایله كین قدیمی ازاله ایتمك اوزره استرحامی متضمن برمكتوب تقدیم ایلدی (۱) . ایرتسی كیجه مراد پاشا ، كندیسنی پك محبانه برمعامله ایله قبول ایده‌رك كیدركن « شمدیدن صوكره آرامزده هرشی اونودلمشدر » دیدی (۲) . اكمكجی زاده پادشاهك توسطیله ایشته شو یولده حیاتنی صاتین آلدی . مراد پاشا ، دفترداری دست انتقامندن قورتاران خائنك كیم اولدیغنی كشف ایتمك ایچون هردرلو مساعیٔ متصوره‌یی صرف ایتدی . نهایت جانی، صدر اعظمك ایچ اوغلانلرندن ایكی دلی قانلی آره‌سنده وقوعه كلن بر منازعه اوزرینه میدانه چیقدی . بودلی قانلیلردن بری دیكرینی خیانتله اتهام ایلدی ؛ خزینه‌دار ، نزاعی خبر آله‌رق هرایكیسنك ده

(۱) « بونك (اكمكجی‌زاده‌نك پادشاهه مراجعتی) اوزرینه بر قاچ كون مرور ایدوب، اتفاق، بر كون خنكار سرداری دعوت ایتدی ، مراد پاشا دخی اسكدار باغچه‌سنه واروب حضور همایونده یراوپدی ، سلطان احمد كریم‌النفس پادشاه ایدی ، « خوش كلدك بابا لالام ! » دیدی ؛ تكرار مراد پاشا یر اوپدی . بعده پادشاه « بنم بابا لالاجغم ، سن پیر فانیسك ، اباغ اوزره طورمه ، اوتور » دیدی ؛ « پادشاهم ، دأب دكلدر ؛ قول اولان حدین بیلمك كركدر » دیمك « برخوردار اول ، اما سندن برنیازم واردر » بیوردی . پاشا تكرار یر اوپوب ؛ « پادشاهلر قوللرندن رجا ایتمك اولورمی ؟ فرمان سزكدر ، بیورك ! » دیمك « رجام بودركه احمد پاشایی بكا باغشلیه‌سك ، قتلندن فراغت ایده‌سك ! » دیدكده مراد پاشا نیلسون ناچار « امر پادشاهمكدر » دیدی ، نعیماج ۲ ، ص ۷۵ (مترجم)

(۲) « سینه صافانه معامله كوستروب « شمدیدن صكره بزمله خوش اول ! » دیدی » كذلك . (مترجم)

دوکلمسنی امر ایتدی . فقط ایچ اوغلانلرندن بری خزینه‌دارك قولاغنه برقاچ سوز سویلمسی اوزرینه خزینه‌دار بونی برطرفه‌چکدی؛ بش ایچ اوغلانك، صدراعظمك اسرار داخلیه‌سنی خبر ویرمك اوزره آکمکجی زاده‌دن یومی بر آلتون آلدقلرینی ودفتردارك حیاتی قورتاران تذکره‌یی بونلردن بری یازوب دیکری قایغه آتمش اولدیغنی اونك اغزندن ایشتدی . ایشی میدانه چیقاران عفو اولنه‌رق دیکر دردی درحال قتل ایدلدی . موصلی چاوش ایله یوسف پاشانك اموالی مصادره اولندی؛ خزینه‌یه یدی یوز قطار دوه مال ایدلدی . پادشاه ، دائما صدر اعظمی ستایشله یاد ایدردی ؛ بر کون قیزلر اغاسی ، سرایك بر انتریقه‌سی سوقیله ، مراد پاشانك اختیار اولدیغنی ومتاعب سفره دوچار اولمامق ایچون دائما تأخیر عزیمت ایلدیکنی عرض ایده‌جك اولمسی اوزرینه خنکار « صوص ، خبیث ! سنك نه حدکدر ؟ مراد پاشا غیرتلی برمجاهد ، متقی برحاجی ، اختیار ومدبر بروزیردر . اناطولی‌نی بکا یکیدن فتح ایتدی ، باشی وقوایله (۱) خدمت ایلدی . بر دها اونك حقنده برسوز سویله ! ایسترکیدر ، ایستراوتورر ، دیدی . صدراعظم بش آی‌اسکدارده کچیردی ؛ آنجق تشرین‌ثانی نهایتلرینه دوغری، ایکی جلالی رئیسنی — محاربه‌سز وفقط آثار خیانتدن عاری اولمقسزین — شو صورتله محو ایتمش اولمقله مفتخر اولەرق استانبوله عودت ایلدی .

صدر اعظمك اسکدارده اقامتی اثناسنده ایمپراطورك ایلچیلری هربەرشتاین وریمای ۱۶۰۹ کانون‌ثانیسنك برنده بودینه واصل اولدیلر. مجارلرك عثمانلی اراضیسنه آقین ایتمش اولمارى بهانه‌سیله طقوزآی اوشهرده الیقونمشلردی ؛ اوستریالیلرده ، زیتواتوروق عهدنامهٔ مصدقی (۲) ایصال ایدن احمد کدخدا حقنده مقابله بالمثل معامله‌سی ایده‌رك پراغده ترصد آلتنده بولندردیلر . یکی عهدنامه خیلی نقطه‌لرده اولکنه مخالف اولدیغی جهتله احمدکدخدا باب همایوندن ایلك متنه موافق بروثیقه آلمق ایچون مساعیٔ ممکنه‌یی صرف ایده‌جکی ایچون سوز ویرمکه مجبور اولدی ؛

(۱) مورخ، نعیمانك « جان‌وباش ایله » تعبیرینی — تدبیر وشجاعتیله معناسنده اولمق اوزره — بو وجه ایله تلقی ایلمشدر . (مترجم)

(۲) سلطان احمدك ماتیاسه مکتوبی ، محمد چاوش واسطه‌سیله رودولفه ایصال اولنان مکتوب کبی ، ۱۵ ربیع‌الاول (۷ حزیران ۱۶۱۰) تاریخیله‌در . معاهده تصدیقنامه‌سی ۱ صفر ۱۰۱۹ (۲۵ نیسان ۱۶۱۰) تاریخیله مورخدر .

اوستریاطرفندن ایکی ایلچی تعیین اولندی که بونلرك بری وثائق ویانه‌یه کتیره‌جك، ودیکری رهن اولمق اوزره استانبولده قاله‌جق ایدی. بویکی سفیرلر پیه‌ربوئونوئومو ایله ترجمان اندره‌آ نه‌غرونی‌ایدی . ایستیریا پروتستانلرندن کاتب میشل‌شتارزه‌رده بونلره ترفیق اولنمش ایدی که ایمپراطورك مأموری اولمق‌اوزره استانبولده قاله‌جق ایدی . هربه‌رشتاین ، بودینده قالدیغی مدتجه هر درلو سوء معامله‌یه اوغرادقدن صوکره نهایت اوستریایه عودت ایده‌بیلدی (۱) ؛ بودین‌والیسی قاضی‌زاده علی‌پاشانك یرینه‌ده طرناقجی‌علی‌پاشا تعیین‌اولندی(۲) . ایمپراطور، بوئونوئومو و نه‌غرونی‌ایله پادشاهه کوندردیکی مکتوبده دردنجی، التنجی ، اون ایکنجی‌ماده‌لرك‌اصل‌عهدنامه‌ده اولدیغی وجه ایله تقریرینی رجا ایدیوردی (۳) . ایکی ایلچی ۱ مایس ۱۶۱۰ ده استانبوله‌واصل‌اولدیلر؛ هدیه کتیرمه‌مش‌اولمله‌یله برابر صلحك باشلیجه مسببی‌اولان مرادپاشا طرفندن حسن‌قبول کوردیلر ؛ برلکده اسکداره کچدیلر ، وایلچی صفتیله بر چاوش ترفیق اولنمش اولدیغی حالده مصحح برعهدنامه ایله عودت ایلدیلر (٤) . او زمان استونی بلغراد والیسی بولنان قانیژه مدافعی حسن پاشا ، ایلچیلرك اورادن مرورنده ، ایلك عهدنامه‌نك تحریفی علی پاشا ایله مفتی‌یه محمول اولمسی لازم کله‌جکنی‌سویلدی . برقاچ کون‌مقدم، تریاکی حسن‌پاشا، لیپا ویه‌نو قلعه‌لرینی پادشاهه تسلیم ایتمك اقتضا ایدوب ایتمه‌جکنی سؤال ایچون باتوری طرفندن کوندریلن مبعوثلری قبول ایتمشیدی. ایرتەسی سنه ، نه‌غرونی ، عهدنامه‌نك ایلك شروطنك اعاده‌سندن دولایی تشکر ایتمك اوزره استانبوله کلدیکی زمان باتورینك بو حرکت خیانتکارانه‌سندن شکایت ایلدی . لکن فورغاچ ، باتوری علیهنده‌کی ایمپراطور طرفدارلرینك باشنه کچمك اوزره ترانسیلوانیایه کلدیکی وقت، دیوان

(۱) معیتی‌آدملری برکیجه هجومنده جریحه‌دار اولدیلر ؛ استانبولده‌کی وندیك بالیوزی بوخصوص ایچون شویله یازمشدر : « بودین والیسنك کاهیاسی ایلچینك یوزینه شراب ایله طولو بر دستی آتمشدر » ایلول ، ۱۶۹۰ .

(۲) وندیك خلاصه‌سی .

(۳) ایکنجی رودولفك آمبات تیخایا Ambat tihaja (احمد کدخد) ایچون اعتمادنامه جوابی ، ۱۶ تشرین‌ثانی ۱۶۰۹ ؛ سرای وحکومت کیزلی قانچلاریه‌سنده آرشیدوق ماتیاسك مکتوبی .

(٤) یوئونوئومونك ٤ نیسان ۱۶۱۰ تاریخلی راپوری ، کتبخانهٔ ایمپراطوری وقرالی .

همایون بو حرکتی ، سلطان سلیمان زماننده بری دولته اوامر کذار بر مملکت علیهنه تعرض عد ایدهرك وباتوری وویوده‌نك بو امارته دولت عثمانیه طرفندن نصب ایدلدیکنی اخطار ایلیهرك شدتلی تقریعاتده بولندی . باتوری ایسه یانه یدی بیك هیدوك آلهرق افلاقه بر آقین یاپمش ، واو مملکتی آتش وقان ایچنده براقمش ایدی. اولا آرشیدوق ماتیاسه ، صکره بودین والیسنه التجا ایتمش اولان افلاق وویوده‌سی رادول شربان ، والی طرفندن التزام اولنهرق باتورینك جولانلرندن شکایت ایلدی ؛ باتوری‌ده ، افلاقه انجق پادشاهه خدمت مقصدیله آقین یاپمش اولدیغنی ، و مولداویاده دخی بویله جولانلر اجراسی تصورنده بولندیغنی باب همایونه عرض ایتمك اوزره اون سکز کشیدن مرکب اولهرق استانبوله بر هیئت مبعوثه کوندردی ؛ افلاق وویوده‌لغنه قارداشنی ، مولداویه وویوده‌لغنه حاکم اتیه‌نی تکلیف ایدهرك مذاکرات واقعه‌سنده انکلیز سفیری طرفندن التزام اولندی. مقدما افلاق وویوده‌سنی تصحب ایتمش اولان فرانسز ایلچیسی ، بودفعه نفوذینی جزویتلر [یسوعیون] لهنده استعمال ایلدی. سیور قانیاقك ریاست ایلدیکی بش جزویت ، اطفال موسویه‌یی وبرقاچ معتزلی خرستیانی قتولیك یاپهرق بر ریاضیات مکتبی تأسیس وپطریق روم ولاتین مذهبلرینك توحیدینه تشویق ایتدیلر . فرانسز ایلچیسی دوبره‌و ، بونلره بك اوغلنده سن ـ بنوا کلیساسنی ویردیرمش ، وسن ـ ژورژ کلیساسنی‌ده آلمغه چالشمش ایدی ؛ لکن انکلیز ایلچیسی وتینه راهبی کندیسیله برلشمش اولان وندیك بالیوزینك تحریکاتی اوزرینه ، سنت ـ ماری ـ دراپه‌ری کلیسانسك جزویتلره ویرلمسنه دیوان طرفندن مخالفت کوسترلدی. بالیوز ، جزویتلره تبلیغ ایتدیردی که کلیسالرده خدمه‌وواعظلر موجود اولوب یالکز حسن اخلاقجه‌مثال اولهجق روحانیونه احتیاج واردر . جزویتلر ، حکومت عثمانیه‌نك شبهه‌سنی جلب ایدهرك اسپانیانك وروماتك جاسوسی اولمق اوزره کورلمکه باشلادقلری کبی صدراعظم فرانسز سفیریله بر ملاقاتنده بك اوغلنده یالکز بر جزویت کورمکدن ایسه اون عادی روحانی بولنمسنه تحمل ایتمکی ترجیح ایده‌جکنی سویلدی . جزویتلر ، دولت عثمانیه‌یه دشمن اولمق وهر طرفه تخم نفاق اکمك ایله اتهام اولندیلر ، ومحاکمه اولنمق اوزره دیوان همایونه چاغیرلدیلر . بونلرك حامیٔ عالیسی اولان فرانسز ایلچیسی سولیناق ، حکومتك تصوراتندن خبردار اولهرق کیجه‌لك اوروبه‌سنی

دکشدیرمك ایچون بیله وقت کچیرمکسزین صدراعظمك نزدینه عزیمتله مظنونلرك فرانسز تبعه‌سی صفتیله سربست براقلمسنه مساعده آلدی (١) .

ینه بوزمانه دوغری برلهستان ایلچیسی، تاتارلرك لهستان حدودنده تخریباتنك منعی ایچون، استانبولده عرض وجود ایلدی (٢) . عبدی چاوش بر خط همایونی وفرانسه وانکلتره سفیرلرینك فرانسز وانکلیز قونسلوسلرینه خطاباً یازلمش مکتوبلرینی حاملاً ، خرستیان اسیرلرینك سربست براقلمسنی طلب ایتمك اوزره ، بربریه ایالاتنه [جزائر ، تونس ، طرابلس غرب] عزیمته مأمور اولدی (٣) .

قاپودان حافظ احمدپاشا، قافلهٔ حجاجی نقلهمأمور کمیلرك برقاچنی غائب ایتمسندن دولایی کچن سنه معزول اولمش ایدی [٩] ؛ اونك یرینه قیصریه‌لی خلیل پاشا تعیین اولندی. خلیل‌پاشا، اکری ووخاچاووه جنکلرندن طوغانجی باشیلقله معیت شاهانه‌ده خدمت‌ایله مؤخراً یکیچری اغاسی اولمش، مرادپاشا ایله برلکده اناطولیده جلالی سفرنده بولنه‌رق خصوصیله باغداس وکوکسون جنکلرنده آثار شجاعت کوسترمش ایدی . قاپودان خلیل پاشا عثمانلی اسفار بحریه‌سی وقایعنامه‌لرنده مالطه وفلورانسه دونانمالرینه قارشی کاه غالبانه کاه مغلوبانه محاربه‌لریله مشهوردر . قبریس صولرنده بافا [باف] اوکنده اون مالطه قالیونیله ، « قره‌جهنم » جنکی عنوانیله معروف برمحاربه‌ده بولنمشدر (٤) . بواسمی ترکلر، قوماندور فره‌سینه قوماندا سنده بولنان وخرستیانلر طرفندن « قرمزی قالیون » تسمیه اولنان طقسان طوپلو بر کمی‌یه ویرمشلردی . مقدما جزائر قورصانی اولوب سلطان احمدك موره سنجاق بکلکنی ویرمش اولدیغی مراد رئیس برکون صباحدن آقشامه قدر قره‌جهنمك آتشی آلتنده‌قالوب نهایت آتشی کسدیرمکه موفق اولمش ایسه‌ده کمی کمی‌یه یاناشدیغی زمان اورلمشدر . اون مالطه کمیسندن آلتیسی ضبط اولندی ؛ اللیسی شوالیه رتبه‌سنی حائز اولان‌بش یوزخرستیان، یوزآلتمش طوپ، ایکی بیك توفك غالبلرك

(١) بودیه ، « ترکلرك تاریخ‌عمومیسی خلاصه‌سی » ، ص٧٥١ و ٧٥٢ [فرانسزجه]؛ وندیك خلاصه‌سی ، ١٦٠٩ ؛ استانبولده‌کی وندیك بالیوزینك ١٦٠٩ سنه‌سی راپوری .

(٢) « لهستان‌قرالی‌اصیلزاده‌لرندن جیورجیومولیخ، سفیر اوله‌رق‌دکل، محضا تاتارلرك حدوددن چکملری ایچون استرحامده‌بولنمق اوزره کوندرلمشدر » تعبیر، وندیك‌خلاصه‌سی.

(٣) وندیك خلاصه‌سی ، تشرین‌ثانی ١٦٠٩ . اوزمان انکلتره ایلچیسی سیر هانری لیلو (Lillee) ایدی ؛ ١٦١١ سنه‌سنده یرینه توماس غلوور (Glover) تعیین اولنمشدر .

(٤) اسفارالبحار [ق ٤٦] .

الله دوشدی . بوزمانك الك ممتاز رجال دولتی آره‌سنده بولنان مشهور اسکدارلی شیخ محمود — بیلان بوغازی جنکندن وحلبك ضبطندن صکره یازمش اولدیغی کبی — بودفعه‌ده قپودان پاشایه برتبریکنامه یازدی. خلیل پاشا استانبول لیمانه ، قره‌جهنمی کیسنك ارقه‌سندن چکمکده اولدیغی حالده مظفرانه داخل اولدی. برمأمور مخصوص، مظفریتندن دولایی تبریکی متضمن خط همایون وسمورخلعت ایله قپودان پاشـایی استقباله چیقدیغی کبی سرای برونته وصولنده پادشـاهك الچی اوپمك اوزره حضوره قبول اولنمش و وزارت ، یعنی اوچ توغلو پاشـالق ویرلمشدر . ایرتهسی کون عقداولنان دیوانده دشمندن النان غنائمی سلطان احمده تقدیم ایلدی. ۱۶۱۰ده مالطه استاد اعظمی ویانقور، پورتوفارینو یه — که سن لوئینك حرب صلیبی‌ی متعاقب وفات ایتدیکی محلدر — بش قادیرغه کوندرمشدی ؛ بونلرخرما اغاجی کراسته‌سی آلمق اوزره هرسنه پورتوفارینویه کیدن بیزرتاکیلرینی ضبط ایده‌جکلردی. بوکا موفق اولهمیوب فقط عودتده تونس قورصانی قره سنانك کمیسنی طوتدیلر . آمیرال اینکرامی قوماندهسنده‌کی فلورانسه دونانماسی، تشبثاتنده دها زیاده موفق اولدی ؛ برکیجه هجومنده بیسکر شهرینی ضبط ایله آتش وخونه غرق ایتمش ، وضبط اولنان درت سفینه‌یی لیوورنه‌یه کوتورمشدر (۱ تشرین اول ۱۶۰۸) . آمیرال بوره‌غار ، قوماندهسنده درت کمی بولندیغی حالده — هر سنه خزینه‌یی اسکندریه‌دن استانبوله کتیرن — مصر دونانماسنك عزیمتنی ترصد ایتمك اوزره او طرفلره کیتمکه مأمور اولدی . ایکی سنه مقدم طاشوز صولرنده یالکز سکز کمی ایله ، مراد رئیسك اون یدی قادیرغه‌دن مرکب دونانماسنه غلبه ایتمش وردوس قربنده مصر دونانماسته‌هجوم ایله یدی یوز اسیرو ایکی میلیون دوقه ایله لیوورنه‌یه عودت ایلمش ایدی (۱) . صیداده تیمور آتهرق طوسقانه غزان دوقه‌سنك متفق اولان درزی امیری فخرالدین طرفندن حسن قبول کوردکدن صوکره قبرسه توجه ایله او صولرده « اژدر سیار » تسمیه اولنان بر خرستیان کمیسنه تصادف ایتمشدر . درت فلورانسه کمیسی قبریس ایله قرمان سواحلی آره‌سنده ، روم مصطفانك

(۱) ماریتی ، تاریخ فخرالدین ، باب ۷ ، ص ۱۱۱ . فردیناندك فرانسز قرالنه مکتوبنده سویلدیکی یورقم مصرویرکیسنك سنوی التی یوز بیك دوقه اولدیغی دوشونیلنجه مبالغه‌لی کورونمز ؛ دونانما خزینه‌دن باشقه هندستان امتعه‌سیله مالامال ایدی ؛ احتمال که ویرکینك‌ده ایکی سنه‌لکنی حامل ایدی .

قومانده ایتدیکی قرق ترك قادیرغه‌سیله جنکه طوتوشدیلر. عثمانلی آمیرالی، دونانماسنی ایکیيه تقسیم ایتدی که بونلردن یالکز بری حرب ایده‌جك ایدی. بوخطا بوره‌غارك غلبه‌سنی تسهیل ایلدی؛ بش ساعت غوغادن صوکره، بش ترك قادیرغه‌سی باتدی؛ دیکرلری فماغوستا [ماغوسه] لیمانه‌التجا ایتدی (۱۶۱۰). لیوورنه‌یه عودت ایدرکن، ردوسدن قبریسه کیدن بر عثمانلی قره‌مرسل کمیسنی طوتدی؛ یوز اللی ترك مقتول، اوچ یوری اسیر اولدی. فلورانسه‌لیلر، آره‌لرنده قرق بیك قورونلق بر غنیمت مقاسمه ایتدیلر. بالیوز وه‌نونجه قومانده‌سنده‌کی مالطه و مارکی دوسنت ـ قروا قومانده‌سنده‌کی ناپولی قادیرغه‌لری ٦ حزیران ۱۶۱۰ ده لانغوس (قوس) [استانکوی] اطه‌سنه‌یناشوب شهری تخریب ایلدیلر؛ لکن قلعه‌یی آلمق امیدنده اولدقلری حالده موفق اوله‌مادیلر. وه‌نونجه و سنت ـ قروا عودتده ـ خرستیانلریله آکلاشمش اولدقلری ـ آرناودلق ساحلنه چیقمق ایستدیلر؛ فقط حکومت، دشمنلرك تحریکاتنی کشف ایده‌رك بر طاقم اهالی اعدام وبر پاپاسك دیری دیری دریسی یوزیله‌رك اشبو دری استانبوله ارسال اولنمشدر (۱). هرسنه مالطه وفلورانسه دونانمالریله مطمح انظاری اولان مصر دونانماسی ایسه ایکی سنه‌لك دیرکی اولان برملیون ایکیيوز بیك اتونی حاملاً اوکوز محمدپاشا قوماندسیله استانبوله مواصلات ایتمش ایدی. پای تخته برنعابندك اوغلی اولدیغی حالده حرم همایونده تربیه اولنمش بولنان اوکوز محمد پاشا ذکر اولنان خدمتندن دولایی خلیلك یرینه قاپودان پاشالغه تعیین واوچ یاشنده‌کی کریمهٔ پادشاهیيه نامزد قلندی.

مراد پاشانك اسکداردن چیقمقسزین جلالی عاصیلری رئیسلرینه غلبه ایتمش وخلیلك قره‌جهنمی آلمش اولدیغی یاز ائناسنده ایدی که سلطان احمد ایکی بنای خیرك تملرینی آتدی. برنجیسی آت میداننده قدیم صدر اعظم احمد پاشا سرایینك یرنده وسلطان سلیمان قانونینك ندیم‌ووزیر اعظمی ابراهیم‌پاشا سرایینك قرشیسنده رفعت نمون اولان نامنه منسوب جامعدر. ۹ رجب ۱۰۱۸ (۸ ایلول ۱۶۰۹)ده طوپراق قازلمغه باشلانوب میتراسك طوغدیغی کونه مصادف، ۸ شوال (۲۵ کانون اول) سرای منجملرینك تعیین ایتدکلری ساعت مبارکده وزرا، امرا، علما، مشایخ

(۱) « برپاپاسك دریسی صوبیله‌رق ایچریسنه صمان طولدیریلوب استانبوله کوندرلدیکی کبی اسپانیولارله مناسباتده بولندقلری ایچون خیلی ارناوود [خرستیان] کنجلرینك ده رؤس مقطوعه‌سی ارسال اولنمشدر » ۱۶۱۰، وندیك خلاصه‌سی.

حضوریله ایلك طاشی آتلمشدر. کعبه‌نك ایچ اورتولری استار داخلیه‌سی شمدیه قدر قاهره‌دن ارسال اولنور ایکن بو دفعه برنجی دفعه اولهرق استانبول دار الصناعه‌لرنده اعمال اولنمشدر (۱). سلطان احمدك جلوسندن اولجه برمعتاد قاهره‌ده اعمال اولنمش اولان نسیجه کوندرلمك اوزره ایکن سلطان محمد ثالثك ارتحال وسلطان احمد اولك جلوس ایلدیکی خبری مصره واصل اولدی. یاووز علی پاشانك عزیمتندن واونك یرینه براقدیغی عثمان بکك وفاتندن بری مصر امور اداره‌سنه نظارت ایتمکده اولان مصر قاضیسی قره چلبی‌زاده، نسیجه اوزرنده کی «محمد» اسمنی کیزلیجه «احمد» ه تبدیل ایتدیردی. اوزماندن بری کعبه‌نك ایچ وطیش اورتوسی ایله روضهٔ پیغمبری اورتوسی دائما استانبولده اعمال اولنمشدر. یالکز برنجیسی ایچون قرق بیك درهم آغیرلغنده بیك التمش ذراع ایپك نسیجه استعمال ایدلمشدر (۲). مکهٔ مکرمه‌نك قوشاغی — کهاللی برذراع طولنده، بش ربع عرضنده‌در —؛ روضهٔ نبویه‌نك کسوه‌سی — کهیدی یوز فرق ذراع ایپکلی قماشدن معمولدر —؛ اونك قوشاغی — کهاللی ذراع طولنده والتی ربع عرضنده‌در —؛ [حضرت] پیغمبرك قبری و [حضرت] علینك زوجه‌سی [حضرت] فاطمه‌نك قبری اورتوسی — کهیوز ذراع قماشدن یاپلمشدر؛ — قبرك قوشاغی — کهاون ذراع و بر ربع اوزونلغنده واوچ ربع اکیلیکنده‌در؛ — کذلك استانبولده عمال ایدلمشدر. بو نسایج مختلفه‌نك ترکیبنده قوللانیلان التون تللرك مجموعی بیك التیوز طقسان ایکی مثقال ایدی؛ کعبه ستونلرینك، وزرلرنده «حنان» و «منان» اسم الهیلری منقوش اولان میرمه‌لی اورتولری اون بش ذراع طولنده اولوب بونده استعمال اولنان التون درت یوز التمش طقوز مثقال ایدی. بو قشه‌نك جمله‌سی برسنه ظرفنده احضار ایله صندوقلره وضع ومحللرینه ارسال اولندی (۳). ایرته‌سی سنه حرم

(۱) سلاطین عثمانیه (خادم الحرمین الشریفین) عنوانیله معنون اولدقدن صوکره هر بری استار داخلیهٔ کعبهٔ مکرمه وروضهٔ مطهره‌یی جلوسنده تجدید ایلك قانون قدیملریدر، وبوآنه کلنجه دیار مصرده ایشلنوب محلنه ارسال اولنوردی؛ لکن تدقیق صناعتده نوع مساهله‌دن خالی اولمادقلری اجلدن سلطان احمد خان، دار السلطنه کارخانه‌لرنده ایشلتمك فرمان بیوردیلر. نقوش بی‌بدل ایله نسج وعملنده برمرتبه تقید وتحسین وکمال تکلف اولندی که مثلی سبق ایتمه‌مش ایدی. نعیمادن، ج ۲، ص ۸۲. (مترجم)

(۲) «کعبهٔ معظمه‌نك استار داخلیه‌سی بیك التمش ذراع و بحساب وزن قرق سکز بیك درهم حریر بافته‌دن ایشلنوب سنهٔ مزبوره (۱۰۱۸) جمادی الاولاسنده معتمد علیه آدملرایله کعبهٔ محترمه‌یه ارسال اولندی.» نعیما، ج ۲، ص ۸۲. (مترجم)

(۳) «کعبهٔ معظمه‌نك قوشاغی که درت قطعه واندازهٔ حاجی ایله طولا اللی بر ذراع

کعبه‌نك صاللانمغه باشلامش ، یاخود چاتلامش اولان دیرکلرینك احکامی ایچون مقتضی کورینن تیمور چنبرلرك دوکدیرلمسنه مباشرت اولندی . حرمك اطرافنی دور ایدن اوچ یوز آلتمش ستوندن ایکی یوز قرق دردی غایت کوزل بر صاری مرمردن اولوب بونلرك لون زرینی اوستونلره کونش مرمری نامنی ویردیرمشدر؛ یکرمیسی مصر غرانیتندن ودیکرلری عادی مرمردندر ؛ اشبو ستونلرك بعضیسی مدور وبعضلری التی و سکز کوشه‌لیدر . بو ستونلری صاره‌جق اولان تیمور چنبرلرك اوزرینه کموش و آلتون قاپلاندی . سلطان سلیمان زماننده کموش قاپلانمش اولان میزاب کعبه، سلطان احمدك امر مخصوصی اوزرینه بودفعه آلتون قاپلامه‌ایله اعمال اولندی . ذات شاهانه‌نك هرزمان اعمالاتی تفتیش ایده‌بیلمسی ایچون بوغاز ایچنك اناطولی ساحلنده وسرای همایون قربنده قیوجی اعمالاتخانه‌سی تأسیس اولنمش ایدی . وزرا وعلما کوره‌ك و کوروك کتیردیلر ، و عمله‌یی حضورلریله تشویقدن خالی قالمادیلر . پادشاه ، کوزل جاریه‌لریله صفایاب اولمق ایچون داود پاشایه کیتدیکی زمان (۱) میزاب زرین اورایه نقل اولنمش وکعبه‌نك اخشابدن یاپیلان تمثالی اوزرنده تجربه ایدلمشدر . بونك قارشیسنده ذات شاهانه ایچون مکلف براوتاق وضع اولنمش ، وپادشاه صوم آلتوندن معمول بر تخت اوزرنده جالس و وزرا ایله محاط بولندیغی حالده میزابك نمایش خیره بخشاسنی تماشا

وعرضا بش ربعدر ، وروضهٔ مطهره کسوه‌سی که اللی بر قطعه اولوب جمعاً یدی یوز قرق بش ذراعدر ، کذلك روضهٔ مطهره‌نك قوشاغی که درت قطعه اولوب جمعاً ، طولاً اللی بش ذراع و عرضاً التی ربعدر ، وکسوهٔ شریفهٔ مرقد فاطمة‌الزهرا رضی‌الله عنها که اون قطعه وجمعاً یوز ذراعدر ، واول ضریح منورك قوشاغی که طولا اون ذراع وربع ذراع وعرضا اوچ ربع وبر کراهدر ، وبو جمله مصروف اولان صیرمه جمعاً اون یدی بیك التی یوز مثقالسان ایکی مثقالدر ؛ کذلك داخل بیت‌الله المعظمده اولان اسطوانه‌لرك زربفت کسوه‌لری که اوزرلرنده (حنان) و (منان) اسم شریفلری نقش اولنمشدر ، اوچ قطعه اولوب طوللری اون‌بش ذراع و آنره صرف اولنان صیرمه‌نك مقداری درت‌یوز اللی‌طقوز مثقالدر ، سنهٔ سابقه‌ده (۱۰۱۸) واشبو سنه‌ده اتمام اولنوب صندوقلره وضع ومحللرینه ارسال اولندی . « فی ۱۵ ربیع‌الاخر ۱۰۱۹ . نعیما ، ج ۲ ، ص ۸۶ و ۸۷ . (مترجم)

(۱) « پادشاه، حرملریله برلکده داود پاشا سراینه کیتدی؛ هروقتدن زیاده اونلرك تحکمی آلتنده ایدی » وندیك خلاصه‌سی، اغستوس ۱۶۰۹ . [داود پاشا سراینه کیدلمسی موضوع بحث اولان نسایجك تشبیبی مقصدینه مبنیدر ؛ « جاریه‌لرله صفایاب اولمق » هامه‌رك وندیك خلاصه‌سندن مستخرج مطالعه‌سیدر. مترجم] .

ایده بیلمشدر (۱) . ینه بوسنه ظرفنده طوپخانه بیوك چشمه‌سی بنا اولنمشدر که زمانمزده دخی استانبولك اك کوزل چشمه‌لرندن بریدر. پادشاه، شوصورتده، مؤسسات عمومیه ایله اشتغال واذواق حرم ووظائف دینیه ایله امرار زمان ایده‌رك مصالح دولتی صدر اعظمه ترك ایدیوردی (۲) . سلطان احمد — قادینلرك جمله‌سنك سحاره اولدقلرینه و باباسنی سحرلریله تسخیر ایده‌رك بووجه ایله امور دولته استیلا ایتدکلرینه اقناع ایچون حین جلوسنده وزرا طرفندن واقع اولان مساعیه رغماً — طبیعتنك اولانجه میلیله کندیسنی مشتهیات نفسانیه‌یه ویرمش ایدی (۳) . لکن ، وزرانك بویولده کی سوزلری ناقابل مقاومت اولان ابتلاسنه غلبه ایده‌مه‌مش ایسه‌ده هیچ اولمازسه حرم خلقنی امور حکومتدن اوزاقلاشدرمشدر . بوزمانلرده ذات شاهانه بر شهزاده‌سنك تولدیله ممنون اولمه‌رق فقط بو شهزاده متعاقباً ارتحال ایلدی (٤) . آنجق ، (۲۸ جمادی‌الاولی ۱۰۲۱ — ۲۷ تموز ۱٦۱۲) ، دیکر برشهزاده دنیایه کلمشدرکه مؤخراً مراد رابع عنوانیله سلطنت ایلمشدر .

موسم بهار حلولنده ، مراد پاشا نهایت اردو ایله اسکداردن ایران حدودینه

(۱) میزاب رحمت سلطان سلیمان زماننده تبدیل اولنمق لازم کلدکده تختهٔ سیمین ایله تزیین اولنمشیدی. بودفعه زرین تخته‌لرله تحلیه اولنمسی مراد بیورلدی. « پادشاه استاوروز باغچه‌سنه کچوب اوراده استاد زرکرلر جمع اولندی؛ ذات شاهانه وشیخ‌الاسلام ایله وزرا وعلما حضورنده کوره ومنفخ کتیریله‌رك ایشه باشلانلدی. (هامه‌ر، کوره‌لك وکوروکی سهواً وزرا وعلمایه کتیرتمشدر) . آز وقتده تمام اولخله مراد پاشایه کوتورلك فرمان اولندی . نصل قونلدیغی بیلنمك ایچون بیت معظمك معلوم اولان طول وعرضنه کوره اخشابدن تمثالی ترتیب اولنوب نطاقلر (چنبرلر) ومیزاب وضع اولندی . مقابله‌سنده برسایبان ، وآلتنده برتخت زرین قورلدی ؛ پادشاه تخت اوزرنده و مفتی وعلما و وزرا اطرافنده قرار ایده‌رك تماشا اولندی . نعیمادن تلخیص ، ج ۲ ص ۹۱ . (مترجم)

(۲) « پادشاه ، داود پاشاده حرملریله ذوق صفایه مشغول اولەرق زمام حکومتی صدراعظمك النه براقدی » اغستوس ۱٦۰۹ ، وندیك خلاصه‌سی .

(۳) « پادشاهك غایت کوزل جاریه‌لری واردر : فقط بونلرك سحرباز اولدقلری ومتوفی پدرینی بی‌شعور براقدقلری کندیسنه سویلندیکندن اونردن اجتناب ایلردی » وندیك خلاصه‌سی، کانون ثانی ۱٦۰٤ ، وساغره‌دو، ص ٥٦٦ . ایکی سنه صوکره وندیك خلاصه‌سی «حرملرینه تسلیم نفس ایتدکدن صوکره پادشاهده تحول » وقوعنی قید ایدر. ۱٦۰٦

(٤) بو شهزاده‌نك اسمی سلیم ایدی . نعیما اول وفت: « سقوط ایتدیسه کوکب، مهرعالم بوقرار اولسون * یره دوشدیسه بر میوه ، درختی پایدار اولسون » بیتنك حاله مناسب سویلندیکنی تذکار ایدر . (مترجم)

توجه ایلدی (۱) . تبریزه قدر ایلریلیه‌رك اورالری تخریب ایتدکدن صوکره کری‌یه دوغری عودت ایلدی ؛ شاه ایسه سرخاب طاغلرنده مترصد بولنیوردی . شمس الدین اغا واسطه‌سیله مراد پاشایه کوندردیکی بر مکتوبده صلحك نقضی عثمانلیلره عطف وعجملرك مظفریات سابقه‌لرینی و خصوصیله قریم خانلری اسلام کرای ایله غازی کرایك اسارتلرینی یاد ایده‌رك طهماسب شاه ایله سلطان سلیمان آره‌سنده منعقد معاهده اساسی اوزرینه صلح تکلیف وشو یولده ختم کلام ایدیوردی : « پادشاهك بندهٔ صادقی اولان شاه، عداوتده شدتیله دوستلغنك قیمتنی کوسترمك ایستمش ایدی : زیرا قوتلی دشمنلك ایده‌مین قوتلی دوستلق ایده‌مز . اکر تکلیفاتمه موافقت ایتمزسه کنز ورای پردهٔ تقدیرده مخفی اولان احوال ظهوره کلیر(۲) » مرادپاشا، شمس الدینه ترفیق اولنان خیرالدین چاوش ایله شوجوابی کوندردی : « تاتار عسکریله مباهات اولنور دیمشسکز؛ تاتار ، پادشاهك سائر قوللری کبیدر ؛ خانلری اسیر اولدی ایسه ماتقدمدن اوله کلن بودرکه بر دفعه‌ده مغلوب اولان بر دفعه‌ده غالب

(۱) سردارلق براتی صاری عبدالله افندینك انشاسنده ۱۳۲ نومروده‌در . روم ایلی، اناطولی ، قره‌مان ، سیواس، شام ، حلب ، جلدیر ، باطوم ، ارضروم ، قارص ، وان ایالتلری عسکریله یکی‌چریلر ، کرد بکلری ، التی بلوك آغالری ، چاوشلر ، قرق نفر کتاب دیوان ، اون بش نفر کتاب خزینه ، اون بش تیارسز شاکرد ، الای بکلری ، چری باشیلر وتعبیر آخرله تیار وزعامت صاحبلری میرآلایلری ، جبه‌جیلر ، طوپجیلر ، طوب آرابه‌جیلری ، کوکللولر ، بیك آچه‌دن برآچه‌یه قدر علوفه آلانلرك جمله‌سی سردارك معیتنه مأمور ایدی .

(۲) نعیایه نظراً شاهك مکتوبی مفهومی شودر : « بعدالالقاب ، مقدما شاه اسماعیل ثانی زماننده نقض عهد ایتدیکز ، دیو اعلام اولنمش ؛ او چوق زمان سلطنت ایتمدی که اوندن نقض عهدی موجب بر فعل صدور ایتسین . سزك سر حدلرده اولان حکامکز تجاریمزك اموالنه طمع ایدوب بیجه‌سنی قتل ایتملریله بالدفعات سعادتلو پادشاه حضرتلرینه عرض وانها اولندی ؛ تقید ایدلمدیکی وناموس سلطنت بوکا متحمل اولمدیغی جهتله محاربه ایدیله‌رك ملك موروثمز ضبط اولندی . تاتار عسکریله مباهات اولنمش ؛ مقدما اسلام کرای وغازی کرای، شروان اوزرینه عسکر چکدکلری زمان بوزیلوب اسیر اولمشلر ایدی ؛ بنه کلیرلرسه جزالرینی بولورلر. آل عثمان پادشاهلرینك قوتی، عسکرینك وفرتی معلومکزدر؛ لکن بزمده غازیلریمز (ان یکن منکم مائة یغلبوا الفا) مضمونله استظهار ایده‌رك کثرتدن اندیشه ایتمزلر . همان مرحوم سلطان سلیمان حضرتلرینك مرحوم ددهم شاه طهماسبه ویردیکی عهدنامه موجبنجه قطع حدود جائز ایسه بن سعادتلو پادشاهك برقولیم، برکیمسه دشمنلکنه قوی اولماسه دوستلغنه دخی اعتماد یوقدر، بزم دخی دوستلغمز مشاهده اولنور. رضا کز یوغیسه ورای پردهٔ تقدیرده اولان ظهوره کله ، والسلام » (مترجم)

اولور . اگر سزك طرفدن اسیر اولانلر تعداد اولنسه تطویله مؤدی اولدیغندن غیری باعث خجالتدر . سعادتلو پادشاهك خطبه‌سی اوقوندیغی مملکتلردن قصرید واعتذار اولنورایسه بن‌دخی پادشاهك برعمل مانده قولیم ، سوزم کچر امیدنده‌یم؛ مابینکزه کیره‌رك ، صلح وصلاحه سعی ایدوب کافی‌الاول قطع سنور وتعیین ثغور اولندقدن‌صوکره دونوب کیدرم ؛ والا، پادشاهك دنیا سراینده عباس نامنه حاکم اولدیغنه رضای همایونی یوقدر. عسکر اسلام‌نجه ییلمر بوطرفده قیشلایوب ورای پردهٔ تقدیرده مقدر اولان صورت پذیر اولنجه‌یه قدر سعی ایدرلر. بعنایةالله تعالی انتقام آلنمق محققدر (۱) » . صدراعظم، ارضروم مشتاسنه داخل اولنجه خبر لدین چاوش مأموریتندن عودت ایلدی (۲۷ جمادی الاخری ۱۰۱۹ — ۱۶ ایلول ۱۶۱۰) ؛ کتیردیکی جوابنامه‌ده اوزمان هرایکی طرفجه موجود اولان احواله کوره برصورت تسویه تکلیف اولنیوردی . صدر اعظم بویکی تکلیفاته ، مقدما جوابنامه‌سنده یازدیغی کبی، شاهك پادشاه نامنه خطبه قرائت‌اولنان مواقعی کاملاً اعاده ایتمسنی طلب ایله جواب ویردی . شاه اوچنجی برمکتوبنده ممالك مضبوطه ایچون برنوع تضمینات اولمق اوزره سنوی ایکی یوز یوك اپیك ویرکی ویرمکی تکلیف ایتدی . مراد پاشا، بونامه‌یی حامل اولان عجم ایلچیسنی استانبوله کوندرمکله برابر یکی برسفر ایچون هردرلو تدارکاتی اکمال ایلدی . صدراعظمك ، اردوسیله تبریز اوزرینه یوریدیکی زمان ، دیار بکر والیسی نصوح پاشا ، ذات شاهانه‌یه قرق بیك آلتون تقدیم ایتمك واردوبی کیسه‌سندن بسلمك شرطیله صدراعظماقله سردارلغك کندی عهده‌سنه توجیهی پادشاهدن استرحام ایتمش ایدی. سلطان احمد، نصوحك بوکا دائر مکتوبنی مراده ارسال وکندی یازدیغی برخطی ده برابر تسیار ایلدی. صدر اعظم ، سلطان احمدك شوصورتله حرکت ایده‌جکنی هیچ ظن ایتمین نصوح پاشایی یانه دعوت ایله پادشاهه یازدیغی عریضه‌یی ارائه و « بویازی کیمکدر ؟ » دیه سؤال ایتدی . نصوح بی‌پروا « بنم یازیمدر » جوابنی ویردی ؛ مراد پاشا « وعد ایتدیککز قرق بیك آلتون ایله لوازمی ویریکز » دیدی. نصوح پاشا اصلاعلامت انفعال کوستر- مکسزین « سمعاً وطاعةً » دیوب امری یرینه کتیردی (۲). صدراعظمك محرملری ،

(۱) نعیمادن اخذ اولنمشدر ، ج ۲ ، ص ۸۵ و ۸۶ . (مترجم)

(۲) نعیما . بعض اوروپا مورخلرینك ، مراد پاشا کندی مقامنی نصوح پاشایه تکلیف ایتدیکنه دائر اولان افاده‌لرینه مغایر اولهرق احوال شوصورتله جریان ایلمشدر .

اولومه مستحق اولمق ایچون جنایتك بودرجه‌سنه بیله لزوم اولمادیغنی بیان ایله شو حریص شخصی اعدام ایتدیرمه‌مش اولمسندن دولایی صدر اعظمه حیرت کوسترمکدن کندیلرینی آلهمادیلر ؛ مراد پاشا شو جوابی ویردی : « بوحریف سلاح قوللانمقده ماهر اولدیغی کبی امور ملکیه‌جه‌ده مقتدردر ؛ بونك عدامیله دولته خدمت ایتمش اولمام . وزیراعظم اولمغه لایق آدملری اولدیرمك وظیفه‌سزه منافیدر.» مراد پاشانك محرملرینه‌ویردیکی جواب بوندن عبارت ایسه‌ده عاطفت کارانه حرکتنك اسباب حقیقیه‌سی نصوح پاشانك حیاتنه تعرض ایتمه‌سی حقنده پادشاه طرفندن ویریلن امر ، یاخود اونك اعدامی‌اشیای موعوده‌نك ویرلمسنه مانع اولور قورقوسی اولمق محتملدر . صدراعظم مراد پاشا ، کندیسیله ایران شاهی آره‌سنده تعاطی اولنان مخابراتدن دولایی اوزمانه قدر تأخیر اولنان ایران سفری اثناسنده ــ طقسان‌یاشنده اولدیغی حالده ــ [دیاربکرده] بغتةً اجل پنجه‌سنه طوتلدی (۲۵ جمادی‌الاولی ۱۰۲۰ ــ ۵ اغستوس ۱۶۱۱) . نعشی‌استانبوله‌نقل‌ایله بنا ایتدیردیکی مدرسه‌قربنه دفن‌اولنمشدر. خونخوارلغه‌رغماً، طریقت‌نقشبندیه‌یه منسوب اولهرق هفته‌ده برختم‌قرآن ایدر، وایام‌مخصوصه‌ده (۱) اوروج طوتاردی. دولت عثمانیه‌نك الکبیوك رجال حکومتندن عد اولنه‌بیلیر . مراد پاشانك‌وفاتندن صوکره یکیچری اغاسی سپاهی زاده محمد ، موقتاً برسردار تعیینی ایچون مجلس مشورت حربیه عقد ایتدی؛ کافهٔ آرا نصوح‌پاشا اوزرنده اجتماع ایده‌رك استانبولدن‌دخی‌سردارلغی تصویب وخدمت صدارت عهده‌سنه توجیه اولندی (۱۲جمادی‌الاخری ۱۰۲۰ ــ ۲۲ اغستوس ۱۶۱۱). ایران ایلچیسی، مقاوله اولنان ایپکلر تدارك اولنه‌بیلمك اوزره براز مساعده ایستدی؛ نصوح پاشا موسمك بقیه‌سی ایچون سفردن فراغت ایله عسکرك یوردلرینه دونملرینه رخصت ویردی .

۱۶۱۲ سنه‌سی، کرك خرستیان ممالکنده، کرك ممالك‌عثمانیه‌ده مطنطن ازدواج دوکونلری یاپلمشدر . اون اوچنجی لوئینك آوستریا خاندانندن ئه‌نفانت [پرنسس] آننا ایله واسپانیا حکمدارینك‌ده فرانسه قرالنك بیوك‌همشیره‌سی‌بوربون‌خاندانندن

(۱) ایام بیض‌که هرآیك اون اوچنجی ، اون دردنجی ، اون بشنجی ، برقوله کوره اون ایکنجی ، اون اوچنجی ، اون دردنجی کونلریدر. « ایام‌البیض » « ایام‌اللیالی‌البیض» تقدیرنده‌درکه روشن اولان کیجه‌لرك کوندوزلری دیمکدر . ایام بیضده اوروج طوتلمسی حقنده حدیث شریف واردر . ترجمهٔ قاموسدن . (مترجم)

الزابت ایله ازدواجلری وقوع بوله‌رق بومناسبتله فرانسه‌ده ، اسپانیاده، پورتکیزده المانیاده چفته‌دوکون اجرا اولندی . استانبولده جغاله‌زاده محمود پاشا، خاقان متوفی سلطان محمد ثالث برهمشیره‌سیله ازدواج ایتدی؛ قپودان اوکوز محمد پاشا، سلطان تخت نشینك بیوك همشیره‌سنی آله‌رق وزیر اعظم نصوح پاشاده کافهٔ وزرا و مفتی حضوریله پادشاهك کوچك همشیره‌سنه نشانلاندی . سلطان احمدك ایکی همشیره‌سی اولجه مصطفی پاشا ایله‌قانیزه مدافع شجیعی تریاکی حسن پاشایه وکریمه‌سی گوهرخان مصر والیسی قول قیران محمد پاشایه تزویج اولنمش ایدی . ۱۳ حزیران ۱۶۱۲ ده قاپودان پاشا ایله سلطان احمدك بیوك همشیره‌سنك دوکونلری بر دبدبهٔ ناشنیده ایله اجرا ایدلدی. دفتردار اکمکجی زاده صاغدیج وظیفه‌سنی ایفا ایلدی. کلینك جهازی ایچنده مرصع برمجوهرات محفظه‌سی، فیروزه ویاقوت ایله مزین ترلکلر؛ کنارلری مذهب مصحف [شریف]؛ الماس قوپچه‌لر؛ یوزالتمش بیك دوقه‌قیمتنده الماس وانجی‌یی حاوی بلوردن برصندوقچه؛ بیله‌زیکلر، کردانلقلر، کمرلر، تاجلر، کوپه‌لر، یوزوکلر؛ عثمانلی ادباسنك «حرم پریلرینك درونننده حرکت ایلدکلری دوائر سبعه» تسمیه ایتدکلری خلخاللر (۱) بولنیوردی. یکرمی یدی کشی‌ده باشقه‌جه هدایای حامل ایدی. خدمتجی وجاریه‌لرله مالی اون برقفسلی تخت روانك هربری ایکی زنجی خادم طرفندن کوتوریلیوردی . یکرمی سکز زنجی خادم، آته بیندیرلمش اولان ایپك اوروبه‌لی یکرمی سکز جاریه‌یه رفاقت ایلیوردی. ایکی یوز بوك حیواناتنه چادرلر، صرمه‌لی وقلاپدانلی منسوجات ، قالیچه‌لر ، شیلته‌لر تحمیل ایدلمش ایدی . بتون بوهدایا ایله کلینك معیتی صورت مطنطنه‌ده قاپودان‌پاشانك سرایته کوتورلدی. برقاچ کون صوکره سلطان‌ده سرایه کیتدی. قافله‌نك اوکنده‌بش یوز یکی‌چری بولنه‌رق اماملر، شیخلر، مدرسلر، دانشمندلر، قاضی‌عسکرلر، وزیرلر عسکری تعقیب ایدیورلردی؛ اونلردن صوکره کلینك صاغ طرفنده قائم‌مقام، صول طرفنده مفتی کلیوردی. اسکی براصول عاقلانه موجبنجه مراسم عمومیه‌ده صاغ طرف سرای واردوامراسنه، صول طرف علمایه تخصیص ایدیله‌رك شوصورتله امراوعلما آره‌سنده تقدم نزاعنه محل براقلمامشدر. اوندن صوکره عثمانلی موزیقه‌سی ، دف وزیللریله مصر موزیقه‌سی گیوردی . ساز چالانلر ،

(۱) عثمانلی ادیبلرینك بوتعریفی تخطر اولنه‌میور ؛ لکن ترك شاعرینك :
« ایکروکی‌الده ، یوکی‌بلده ، بیدکده دیوه‌سو * آیاغنده هله ترکمن غیزینك خلخاله باخ »
بیت مصورانه‌سی کندیسنی اخطار ایدیور . (مترجم)

زورناجیلرده دوکون شرقیلرینه مرافقت ایدیورلردی . بونلردن صوکره، قافلهنك گذارینه وجساملری قوهٔ رجولیه‌یی ومعلق اثمار عدیده‌سی برکت نسائیه‌یی تمثیل ایدن جسیم کلین نخلارینك حرکاتنه مانع اولابیله‌جك دکان وخانه‌لری یقمق اوزره قازمه ، چکیچ، قانجه ومانیوه‌له‌یی حامل ترسانه عمله‌سی کلیوردی . یکرمی خدمهٔ خاصه صاغدیجك اوکندن کیدیوردی ؛ صاغدیجی تعقیباً برچوق کوله‌لر آلتون ایشلمه‌لی تول ایله مستور غایت بیوك اوچ شمعدان کوتوریورلردی که بونلرك اك بیوکی کونشه قارشی نشر شعاع ایدن نامعدود طاشلریله ، مومله‌رندن زیاده آیدینلق ویریورلردی . دها صوکره عقدنامه‌نك کاتبی بولنان رئیس افندی، کلین اولان سلطانك سرایی ضابطانندن اللی کشی ایله کلیوردی . نهایت قرمزی قطیفه‌دن کلین سایبانی ایله آلتون قاپلانمش دیکر بر سایبان کوریلیوردی که صیرمه‌لی قاشدن معمول پرده‌لری هرطرفدن یره صارقمقده ایدی . کلین آت اوزرنده وزنجی خادملر اطرافنده اوله‌رق سایبان آلتنده ایدی . سلطانك درت قیر آت قوشلمش وسراپا التون‌ایله پرلعان زینت آرابه‌سی، جاریه‌خدمتجی وخادملرایله مالی سکز تخت روان، یوزلری اورتولو ، صاچلری متموج یکرمی بش کوزل جاریه آلایه خاتمه ویریورلردی .

بودرلو تصویرات عبث اولمایوب ترکلرك اخلاقنه دائردها درین معلومات اعطا وشرق عاداتنك لایتغیر لکنی ویونان وروما عاداتیله مناسباتنی ارائه ایلر . «پالوفور»لر نخلاره ، «فلاموم»لر کلین سایبانلرینك ارغوانی پرده‌لرینه، «کوپیدون» و «هیمه‌ن» مومللری کلین مومللرینه ، قبا شرقیلر و« قوریبان» لرك رقصلری مصر لیلرك دفلی، زیللی چالغیلرینه مترادف شهوت انکیز تغنیاتنه تحول ایلشدر . بودوکونلری متعاقب ظهور ایدن بعض وقایع بتون سرایی ماتمه القا ایلدی . پادشاهك اوزمان اناطولیده بولنان نصوح پاشایه نشانلانمش اولان اك بیوك کریمه‌سی (۱) وفات ایلدی؛ سلطان احمدده قاپودان پاشایه تزویج اولنان کریمه‌سنك والده‌سی سلطانه زیاده اثار انفعال کوستردی . بوسلطان، پادشاهك برهمشیره‌سندن هدیه‌اوله‌رق آلدیغی وپك سودیکی

(۱) « چوق وقت کچمکسزین ، پادشاهك نصوح پاشایه وعد اولنمش اولان ایکنجی قیزی قبره کوتورلدی » غربستون ، ص ۹۰۷ . لاقروا ، ج ۲ ، ص ۹۱ ، بو سلطانی [یاکلش اوله‌رق] « کوسم » تسمیه ایدر . نعیما ایسه «عائشه» نامنی ویرر ؛ انجق نعیما ، نشانلانمش اولان سلطانك نصوح پاشا سرایینه کوندرلدیکنی یازمسنه کوره ایکی سلطاندن برینك وفات

سیاه برجاریه‌یی [حبشیه ؟] بوغدیغی کبی ذیحهٔ غدری اولان جاریه‌نك البسه‌سنی باشقه‌برجاریه‌یه کیدیره‌رك اوده‌شوتبدیل قیافت سایه‌سنده پادشاهك فراشه‌کیردکدن صوکره بونی‌ده‌اخناق ایتمشیدی؛ دیکر برقاچ‌جاریه‌یی‌ده‌کبه قالدقلرینی‌اوکرنیراوکرنمز اوحاله اوغراتمشیدی. سلطان احمد بوقتلردن دولایی زیاده حدتلنه‌رك زوجه‌سنی دکنك ضربه‌لریله دوکدکدن باشقه خنجریله یوزینی ییرتوب آیاغی آلتنه آلمشدر. ینه بوصیره‌ده بردرویش سوق جنتله ، یاخود اولدرمك قصدیله پادشاهه برطاش آتدی ایسه‌ده اثر حسن تصادف اولمق اوزره یالکز اوموزینی جریحه‌دار ایتمش، ودرویشك باشی کسلمشدر .

قاپودان پاشانك دوکونی منظرهٔ مطنطنه‌سنی تعقیباً پادشاهك استانبوله بردخول پر احتشامی وقوعه کلدی. او سنه‌نك ایلولنده نصوح پاشا ایله برابر کلمش اولان ایران ایلچیسی قاضی خانه، شوکت عثمانیه حقنده یوکسك برفکر ویرمك ایچون، بو مناسبتله پك زیاده تکلف کوسترلمشدر. بوقاریده قاضی‌خاندن اول کلمش اولان ایکی سفارت هیئتندن بحث ایتمش ایدك ؛ لکن درویش پاشانك صلح مذاکره‌سنه مأمور ایتمش اولدیغی برکورجی سفیره‌سنك‌ده شوآره‌لق باب‌همایونده عرض‌وجود ایلدیکنی ذکر ایتمه‌مز لازم‌کلیر؛ باب‌همایونه برقاچ‌دین ایلچی کوندرلمسنك عثمانلی مناسبات سیاسیه‌سی وقایعنده بوایکنجی مثالیدر؛ برنجیسی اوزون‌حسنك والده‌سیدرکه‌اناطولیده تأیید آسایش‌ایچون طرابزونه سفری اثناسنده سلطان محمد ثانی نزدینه کوندرلمشیدی. کورجی‌سفیره‌سنك پادشاهی‌دوام‌حربه اغرا ایتمکده اولان اوزبك ایلچیلرینه‌قارشی اوغراشمسی لازم‌کلدی. ایرانك، سنوی‌ایکی یوز یوك‌ایپك ویرکی ویرمك‌تکلیفیله تعطیلنه اوغراشوب‌ده موفق‌اولمامش اولدیغی مخاصمات‌ده ابتدا واوچ سنه امتداد ایلدی. یوسف‌پاشا ایله برلکده کلمش‌اولان ایران‌ایلچیسنك‌سلفنه — صنایع‌عثمانیه‌نك حال ترقیسیله کوزلریی قاماشدیرمق وارائهٔ آثار عظیمهٔ ثروت ایله دوام حرب آرزوسندن وازکچیرمك ایچون — براصناف آلایی ترتیب اولنمشیدی. بوایلچی، قائم مقام‌پاشایی زیارت ایتدیکی زمان قریم‌خانك قارداشی ملاقات صالونه کلدی؛ پاشا

ایتمش ودیکرینك تزویج ایدلمش اولدیغی آکلاشیلیر . [نعیمانك عباره‌سی بودر : شوالده (۱۰۲۱) وزیراعظم نصوح پاشایه ویریلن عائشه سلطان محلنه ایصال اولنوب ولیهٔ عظیمه ترتیب اولندی، ج ۲، ص ۹۰ . بزم تاریخلر عائشه سلطاندن‌اول بردیکر سلطان‌نشانلانوب اونك وفات ایلدیکنه دائر برشی یازماز . مترجم]

اوکا خطاباً : «نه‌ایچون کلدیکزی بیلیورم؛ عسکریکزك آیلقلرینی ایسته‌جکسکز. کندیلرینه سویلیکز : اناطولیده آله‌جقلردر ، دیدی ، و ـــ جیحون ساحلنده ایکن عسکره آیلقلرینك سوریه‌حدودینه وصوللرنده تأدیه‌اولنه‌جغنی سویلین تیمورك بروزیرینی تقلیداً ـــ ایران‌حدودنده واقع برشهرك‌اسمنی سویلدی. سلطان احمدك، سراینك بتون دبدبه‌سنی کندیسنه کوسترمك ایستدیکی ایران ایلچیسی‌ده استانبول اهالیسنه کندی‌ملتنك برنمونهٔ احتشامنی‌عرض ایتمك آرزوسنده بولندی، : اقامتکاهنك بولندیغی‌سوقاغك درت‌یوز ذراع طول‌تشکیل ایدن برقسمنه پادشاهك‌دخول الایی کچمك ایچون یوز طوپ ایپکلی قماش فرش ایتدیره‌رك بونلری خنکارك عساکر خاصه‌سنه اهدا ایلدی. قاضی‌خان(۱) (۱۶شعبان۱۰۲۱ ـــ ۱۲ تشرین‌اول۱۶۱۲) سلطان‌احمدطرفندن صورت رسمیه‌ده قبول‌اولندیغی‌زمان(۲)، تختك‌عظمتی حیرت ویرمش‌اولمسندن، یاخوداستاد بردیپلومات اولمق جهتیله پادشاهی‌احاطه ایدن‌اسباب شوکت کندیسنی شاشیرتمش کبی کوسترمك ایستمسندن دولایی، یالکز « شاه عباس سزك‌قولکزدر» سوزلرندن‌باشقه برشی‌سویلیه‌مه‌مش‌ایدی(۳). ینه‌بوسنه‌نك‌نهایتنده، سلطان احمد، باباسنك وجدینك زمان‌سلطنتلرندن بری اونودلمش اولان سورکون آوینی‌احیا ایتمك‌اوزره ادرنه‌یه عزیمت‌ایلدی. (۸ذی‌القعده۱۰۲۱ ـــ ۳۱ کانون‌اول ۱۶۱۲) ، وزیر اعظم نصوح پاشا ، ایکنجی وزیر داود ، اوچنجیسی یوسف ، دردنجیسی خلیل‌پاشالرله مفتی‌محمدافندی ومنصوب ومعزول قاضی‌عسکرلر رفاقتنده اولدیغی حالده داود پاشادن حرکت ایتدی ؛ وزیرلر فلوریه‌ده آیریله‌رق استانبوله دوندیلر؛ پادشاه یالکز صدر اعظم ایله ایکی قاضی‌عسکری آیلقویدی. بورغاسده، نصوح‌پاشا پادشاه‌ایله جرید اوینامق‌شرفنه نائل‌اولدی. سلطان‌احمد آزدها جریدی صدراعظمه اصابت ایتدیره‌جك ایدی؛ هله یالکز البسه‌سنه تماس ایله کچه‌رك‌بتون

(۱) قاضی خان شاهك قاضی عسکری مقامنده ایدی ؛ قزوین واصفهان قاضیلری‌ده برابر کوندرلمشیدی . نعیمادن ، ج ۲ ، ص ۹۴. (مترجم)

(۲) ذات شاهانه‌نك استانبوله دخولی ۱۶ شعبانده ، سفیرك قبولی ۲۱ شعبانده وقوع بولمشدر. نعیما ، ج ۲ ص ۹۴ . (مترجم)

(۳) « حضور همایونده انلره (ایلچیلره) برمرتبه دهشت عارض اولدیکه ایچلرنده اعلم واقدمی اولان‌قاضیخان‌سوق‌کلامه قادر اولهمیوب (پادشاهم، شاه‌عباس سنك‌قولکدر) دیمکدن غیری برحرف سویلیه‌مدی ؛ نامه‌سنی وزیر اعظمه ، اوده پادشاهه تسلیم ایلدی. نعیما ، ج ۲ ص ۹۴ . (مترجم)

معیت خلقی پادشاهه خطاباً « علیك عون‌الله ! » (۱) دیه باغیریشدیلر (۲) . ادرنه‌ده ذات شاهانه‌دارالسعاده اغاسی وسائر سرای ارکانی طرفندن استقبال اولندی؛ طیش قاپیدن ایچ قاپیه‌قدر بتون یول‌اوزونلغنجه یکی کسلمش التون وکموش سکه‌لر نثاراولنه‌رق بونلر حضاره ترك‌ایدلدی. درت‌سورکون واون‌یدی طوغان‌آونده بیك‌ایکی یوزدن زیاده گه‌بیك ویوزدن زیاده بیرنجی قوش اولدیرلمشدر (۳). پادشاه دائماآوجیلرك اوکنده بولنوردی. طوغاندن شکاری آلمق ایچون اون‌دفعه بالذات آتندن ایمشدر. ادرنه‌ده اقامتی‌اثناسنده جمعه‌کیجه‌سی قرآن [کریم] ی ازبر بیلن وبوندن دولایی حافظ تسمیه‌اولنان قارئلره‌قرآنك‌اونده برینی‌اوقوردی(٤). بعضاً مأمورلردن‌شکایت ایتمك، بعضاًده تعظیماً قربان کسمك‌اوزره‌حضور شاهانه‌یه کلن جوارمحللراهالیسی التون وکموش پاره اهداسیله اعاده اولندیلر. پادشاه ایرته‌سی سنه بهاری ابتداسنده ادرنه‌دن حرکتله(۱۵نیسان۱٦۱۳) صیدایده‌رك کلیبولی‌یه کیتدی. جبه‌جی‌وطوپجیلری تکفور طاغنده براقه‌رق یالکز برمقداریکی چری‌ایله‌عثمانلی اردولرینی برنجی‌دفعه‌اوله‌رق اوروپایه کچیرمش‌اولان جدی اورخان اوغلو سلیمان‌پاشانك بولایرده‌کی قبرینی‌زیارت ایلدی. سلیمان‌پاشانك صندوقه‌سنی تجدید ایده‌رك اوزرینه صیرمه‌لی براورتو قونلمسنی

(۱) علیك عون‌الله ورحمته . چاوشلر یالکز پادشاهی دکل ، دیوانه کیردیکی زمان صدراعظمی‌ده بویله اتقیشلارلر [ایدی] .

(۲) یولده جریداویونی یاپیلیوردی. وزراوامرایه سرایت‌ایتدی. نهایت (برغوسده) بواویونك استادی‌اولان نصوح‌پاشا میدانه‌چیقنجه پادشاهه‌ده شوق‌کلدرك آتی صدراعظمك اوزرینه سوردی. پاشاقاچیور طوری کوستردی. پادشاه‌آرقه‌سندن بتیشوب النده‌کی‌جریدی وزمرك قولتوغنه تماس ایتدردی. آتسه ایدی اوردی . « جابا » قاعده‌سنجه باغشلادی. هرطرفدن « علیك عون‌الله !» صدالری یوکسلدی. صدراعظم آتندن اینه‌رك رکاب همایونی اوپدی . نعیمادن تلخیص ، ج ۲ ، ص ۹۷ . (مترجم)

(۳) آولرك دفتری کمال‌اعتنا ایله‌طوتلدیغی‌اکلاشیلیور؛ نعیمانك قیدینه‌کوره صیداولنانلر، خاصکی حسین اغانك دفتری موجبنجه، طقوز یوز اون بش آودر؛ یوللرده رجای‌انعام ایله کتیریلنلرله برابر بیك‌ایکی یوزه‌وارمشدر. بونلردن وطوغان آولرنده طوغانجی‌باشی ایله‌خدمهٔ خاصه‌نك آلدیغی‌آولردن ماعدا پادشاهك‌کندیسی طوغان صالەرق شکار ایتدیکی قوشلر یوزه قریبدر . ج ۲ ، ص ۹۹ . (مترجم)

(٤) « (سلطان‌احمد) استانبولده عادتلری اولدیغی‌کبی ادرنه‌ده، دخی اونایکی‌حفاظ‌جمع ایله علی طریق‌الجمع یاخود فردا فردا برر عشر شریف قرائت ایتدیروب احیاء بین‌العشائین بیوررلر ایدی . » نعیما ، ج ۲ ص ۹۹ . هامه‌ر فتح‌عین ایله (عشر) ی ضم‌ایله (عشر) ظن ایتمشدر . (مترجم)

امر ایتدی . اوندن صوکره بوغازه کیتدی ؛ کیجه ایکی ساحلده شنلك آتشلری [موم دونانماسی] یاپیلهرق ایکی طرفده کی قلعهلر بربرینه مسابقه ایله طوپلر آتدیلر. ایرتهسی کون ذات شاهانه کلیبولی یه عودت ایدهرك سلطان مراد اول سلطنتنده ذکر ایلدیکمز ترك شاعری یازیجی زادهنك تربهسنی زیارت ایلدی ؛ بوکون [حضرت] پیغمبرك ولادتی دور سنویسنه مصادف اولدیغندن پادشاه یازیجی زادهنك مدفون اولدیغی موقعده بر مولد [شریف] قرائت ایتدیردی . تکرار جدی سلیمان پاشانك قبرینه کیدهرك صندوقهنك صیرمهلی اورتوسی اوزرنده قلیچ قوشاندی (۱) ؛ فقرایهده صدقهلر طاغتدی . تکفورطاغنده ، قریمدن فرار ایله عتبهٔ سنیه یه التجا ایتمك اوزره کلمش اولان سلامت کرای برادری محمد کرایی قبول ایتدی؛ ۲٤ ربیع الاول ۱۰۲۲ — ۱٤ مایس ۱٦۱۳ تاریخنده استانبوله عودت ایلدی .

سلطان احمد ، پای تخته وصولنده ، فاتحهٔ افعالی اولمق اوزره ، ارکان کعبهنك احکامنه ، کسوهٔ کعبهنك تجدیدینه ، روضهٔ منوره درونندهکی « کوکب دری » اسمیله موسوم جوهر قیمتداره بدل دیکرینك وضعنه مأمور اولان حسن پاشانك کتیردیکی اولکی اشیای متبرکهنك (۲) رسم تسلمنی اجرا ایلدی . حسن پاشا اشبو کوکب درینك یرینه — اورتهسنده سلطان احمدك باباسی طرفندن اللی بیك التونه مبایعه اولنمش — غایت بیوك برالماس ایله اطرافنده دها آز قیمتلی ایکی یوز یکرمی یدی الماس بولنان بر التون لوحهیی وضع ایلدی؛ کعبهنك اسکی کسوهسیله کوکب دریی و — اختیارلغنده استعمال ایتمسی تمنیسیله — سقف مکه اخشابندن معمول برعصای ذات شاهانه یه کتیردی . عصا و کوکب دری حرم دائرهسی درونندہ بولنان و پردهٔ نبویه اوراده محفوظ اولدیغی ایچون « خرقهٔ سعادت اوطهسی » دینیلن اشیای متبرکه اوطهسنه قونلدی ؛ سلطان محمد ثالث اکری محاصرهسنه بو ردای مقدسی برابر کوتورمش ، خاچ اووه محاربهسنك اك مخاطرهلی زماننده آرقهسنه کیمش ایدی .

(۱) غازی سلیمان پاشایی تکرار زیارت ایدوب نسج اولنان کسوهٔ طلا دوزی که کعبهٔ معظمه کسوهسی قوشاغندن ایشلنمش کسوهٔ زرتار ایدی ، صندوقهٔ قبره اکسا واوزرنده قلیچ قوشانمش نوب واعشار شریفه اوقودوب بذل عطایا ایلدی . نعیمادن ، ج ، ص ۱۰۲ .(مترجم)

(۲) میزاب رحمت ، کسوهٔ کعبه وروضهٔ نبویه ، روضهٔ منوره دهکی کوکب دری ، لوح کتابهٔ باب سعادت وسائر تحف جلیله تجدید اولنمغله اسکیلرینك استانبوله کتیرلمسی اراده بیورلمشدی . نعیمادن ، ص ۱۰٤ (مترجم)

کعب بن زهیر وبوصیرینك (۱) قصیده‌لرینه سبب مفخرت اولان اشبو بردهٔ مقدسه‌دن باسقه ینه او اوطه‌ده [حضرت] پیغمبرك اوتی ، [حضرت] ابوبکرك بر قلیج وبر سجاده‌سی؛ [حضرت] عمر وعثمانك قلیجلری ؛ معاذ بن جبل، شرحبیل بن اوس، طلحه، زبیر بن عوام، خالد بن ولید، عمار بن یاسر کبی اسلامك ایلك قهرمانلرینك سیوفی بولنور؛ بو اشیای مختلفه — لوا وعصای سعادتدن صوکره — دولتك اك قیمتدار اثار متبرکه‌سندندر . لواء پیغمبری قرق ایپك اورتو ایچنده بولندیغی کبی خرقهٔ سعادت دخی قرق عدد قیمتدار منسوجه ایچنده محافظه اولنمشدر. هرسنه، رمضانك اون بشنجی کونی بتون سرای ارکانی حضورنده ردای مقدس کشاداولنه‌رق حضارك بوس ایتمسنه مساعده اولنور . سلحدار، امانت مقدسه‌نك یاننده بولنه‌رق هراوپلدکجه بردلبند ایله سیله‌رك دوداقلری بووظیفهٔ دیندارانه‌یی ایفا ایتمش اولانلرك جمله‌سنه اودلبندلردن بردانه‌سنی یادکاراولمق اوزره اعطا ایدر. بوراسمه‌دن صوکره خرقهٔ سعادتدن مؤمنینك بوس ایتمش اولدقلری محل بیوك بر کموش لکن ایچنده بیقانیر ؛ بونك ایچون استعمال اولنان صوبی قیزلر اغاسی کوچك شیشه‌لره وضع واوزرلرینی کندی مهریله تختیم ایده‌رك حضاره ارسال ایدر. بومایعك برقاچ قطره‌سی بر بارداق صویه وضع اولنه‌رق راسمه‌نك ایفا اولندیغی کونك اقشامیسی اونکله اوروج بوزیلور. اشبو مایعك خسته‌لقلره ویانغینلره قارشی تأثیر مخصوصی اولدیغی کبی سعادت ابدیه بخش ایدر(۲) . امانات متبرکه اوطه‌سنك قاپیسی کموش قاپلامه‌ایدر؛ اسکی بیزانس ایمپراطورلرینك سرایننده‌ده کموش برباب لامعه‌دار آلتون صالونه آچیلیر، واوراده بیزانس ایمپراطورلفنك مجوهرات ومتبرکاتی وخصوصیله عصای موسی وایمپراطوریچه «هلن» ك قدسدن استانبوله کتیرمش اولدیغی صلیب مقدس بولنوردی.

(۱) کعب بن زهیرك قصیده‌سی له‌ته و قوزه غارته‌ن طرفلرندن وبوصیرینك قصیده‌سی اوری وروزانوایغ طرفلرندن طبع اولنمشدر . [بونلر، اوروپاده مورخك زماندن اول طبع اولنانلردر] ؛ سیلوه‌ستر دوساسی ایله بو تاریخك مؤلفی ترجمه ایلمشلردر؛ مؤلفك ترجمه‌سی « استانبول وبوغازایچی » اثرینك ذیلنده‌در. کعبك قصیده‌سی « بانت سعاد فقلبی الیوم متبول» مصراعیله باشلار . شاعر :

« ان الرسول لسیف یستضاء به * مهند من سیوف الله مسلول »

بیت بلیغنه کلنجه پیغمبر بو مدیحه‌دن محظوظ اوله‌رق خرقه‌سنی اوکا ویردی . کعب، خرقه‌یی مقدس طوته‌رق اونی درونده بیقادیغی صوایله تداوئ امراض ایدردی . « استانبول وبوغاز ایچی » ۱ ، ص ۲۵۱ . [مترجك تذییلاتنه] .

(۲) صو توزیی شمدی متروکدر. مترجك تذییلاتنه مراجعت. (مترجم)

سلطان احمد بوسنه‌نك یازینی بوغازایچی ساحلنده‌کی سرای وقصر لرده (١) کچیردی. خاله‌لرندن یدیسنی رکاب همایون اغالریله دیکر امرادن بررذاته تزویج ایلدی. سرای امامی بولنان تاریخ سعدالدین مذیلی صوفی مصطفی افندی واسطه‌سیله یکرمی التی یتیم ویتیمه‌نك (٢) جهازینی ویردی. شراب حقنده‌کی حکم قرآنی بی نقطه‌سی نقطه‌سنه محافظه ایتمك ایستیه‌رك اسلافی طرفندن بوبابده ویریلن اوامری تجدید ایتدکدن باشقه منابع واردات خزینه‌دن برینی قوروتمش اوله‌جغنی دوشونمکسزین شرابدن آلنان ویرکینی رفع ایلدی ؛ فقط شو صورتله هیچ بر رسمه تابع اولمایان شرابك اهون فیئات ایله صاتلمسنی ترویج ایتمش اولدی. نصوح پاشا طرفندن‌ده دها شدتلی وبسبتون باشقه بر صورتده تدبیرلر اجرا اولندی ؛ وزیر اعظم ، استانبوله وصولنی متعاقب ، اناطولی اختلاللرینك استانبوله سوق ایتمش اولدیغی تبعهٔ غیر مسلمه‌نك مملکتلرینه عودت ایتملرینی امر ایتدی . بنه بوصیره‌ده دول اجنبیه ترجمانلرینك دیوان همایونه کیرملری منع ایدلدی. بونلر، دیواندہ حضورلرینی منع ایتمك اوزره صوقوللوطرفندن اصدار اولنان امرك اجراسزقالدیغندن بری مجلسده بولنور، حتی وزیرلره مخصوص موقعلره اوتورورلردی . خرستیانلرك قدسی زیارته کیتملرینك جزای اعدام ایله منعی حقنده درت سنه مقدم مفتی طرفندن واقع اولان تکلیف تکریر اولندیسه‌ده قبول ایدلمدی. سلطان محمد ثانینك حین فتحده غلطه سکنه‌سنه بخش ایتمش اولدیغی شروط تصدیق اولندی . سلطان احمد ، ادرنه شکارلرندن او قدر حظ ایتمش ایدی که ایرته‌سی قیش ینه‌ادرنه‌یه کیتدی (٢٩شوال١٠٢١ — ٣ کانون ثانی١٦١٢) (٣). بك چوق زماندن بری دفتردار اکمکجی زاده‌نك دشمنی اولان وزیر اعظم نصوح پاشا، سیاحت شاهانه‌دن استفاده ایلدی؛ سلطان احمدك یولی اوزرینه جمله‌سی

(١) بونلر، شمدی (مورخك زمانننده) اولدیغی کبی اسکدارده، استاوروزده، (الیوم بکلربکی) داود پاشاده ، چتالجه‌ده ، حلقه‌لی پیکارده ، بشکطاشده ، کاغد خانه‌ده ، ترسانه یاقینننده ایدی . نعیما [ج ٢ ، ص ١٠٧]

(٢) اشبو یکرمی التی نفر یتیم ویتیمه سادات صحیح‌الانسابدن ایدیلر ؛ ساداتدن دها خیلی بالغه‌لر تزویج اولندی . نعیمادن ج ٢ ، ص ١٠٧ . (مترجم)

(٦) فرانسزجه ترجمه‌ده والمانجه اصلده بو تاریخ مندرج ایسه‌ده نعیماده ٩ شوال (١٠٢٢)در؛ طفوزك صحیحی یکرمی طقوز اولق محتمل ایسه‌ده هرحالده بوعزیمت ١٠٢٢ وقایعندن اوله‌جقدر . ٩ شوال ١٠٢٢ ، ٢٢ تشرین ثانی ١٦١٣ تاریخنه مصادف اولوب متنده‌کی ٣ کانون ثانی ١٦١٢ هرحساب ایله یاکلشدر . (مترجم)

دفتردارلق مشتکی اولان بر چوق ناخشنودلر چیقاردی . اکمکجی زاده عزل واولا قره‌مان ومتعاقباً حلب ایالتنه تعیین اولندی ؛ برنجی دفتردارلق لونقه زاده‌یه ، ایکنجی دفتردارلق باقی پاشایه ویریله‌رك اوچنجی دفتردارلقده بولنان قلندر ابقااولندی. اکمکجی زاده هنوز استانبولدن عزیمت ایتمش ایدی که جلاد قایش محمد ، سپاهی قوماندانی بك زاده‌نك (۱) — یکی چری اغاسی موصلی اغا طرفندن ویریلن امانه‌مغایر اوله‌رق — اعدامی حقنده برامر ایصال ایلدی. عبارات مختصره‌ایله یازلمش اولان بومکتوب اکمکجی زاده‌دن ، یا بك زاده‌نك ، یاخود کندیسنك باشنی ایستیوردی؛ قایش محمد ، برضیافتده بك زاده‌یی اولدیروب نصوح پاشا طرفندن سپاهی آغالغنه تعیین اولندی. بو آدم ، ینه جلادلقده دوام ایده‌رك الك صوکره شهر زور بکلربکی ایکن عجملر طرفندن قتل اولنمشدر (۲) . ادرنه‌ده بوستانجیلر ، طونجه نهرینك برطرفندن بر طرفه اوزانه‌رق سیرسفاینه حائل اولان آغاچ و چالیلری کسدیلر؛ بوسایه‌ده ، پادشاه استانبولدن کتیرلمش اولان برصندال ایله طونجه اوزرنده برصید محلنه عزیمت ایلدی . ذات شاهانه ادرنه‌دن دونیشنده اوچ کون داود پاشاده قالدقدن صوکره دبدبهٔ عظیمه ایله پای تخته کیردی ؛ شهزاده‌لری سلطان عثمان وسلطان محمدصولاقلرك اوکنده ایدیلر. اسکی سرایده برمدت قالدقدن صوکره ، بوغاز ایچنده‌کی استاوروز سرایيله برابر انشاآتی بوسنه ختام بولان یکی ترسانه سراینه عزیمت ایلدی. برچوق زماندن بری مذاکره اولنمقده بولنان ایران مصالحه‌نامه‌سی اوسرایده امضا ولندی. بوعهدنامه ، معتاد اولدیغی کبی ، رئیس الکتاب ویاخود نشانجی معرفتیله دکل — احتمال که ، ایرانیلرك بعض اصحاب پیغمبری وائمه ایله ام‌المؤمنین عائشة‌الصدیقه حقنده هردرلو شتومدن اجتناب ایتملرینی متضمن شروطی حاوی اولمسی جهتله — سعدالدین افندی زاده مفتی محمد افندی طرفندن تنظیم اولنمشدر. باشلیجه ماده‌لرندن بری ، حدودی سلطان سلیم زماننده اولدیغی کبی تعیین ایدیور ، یعنی عثمانلیلر مرادثالث

(۱) ماوراء النهردن کلمش غایت شجیع وتوانا برآدم‌ایدی ؛ اون ایکی بیك قدر سپاهی کندیلرینه سر چشمه بیلیرلردی . نعیمادن ، ج ۲ ، ص ۱۱۱ . (مترجم)

(۲) قایش محمد ، کیده‌جك کبی آیاقده بولندیغی حالده دونوب بالطه ایله بك زاده‌نك قولاغنی توزینه اورمشیدی ؛ بك زاده هان یانی اوزرینه یتیلدی ، جان ویردی . قایش محمد ، مرحمتسز وجلاد مشرب برآدم ایدی ؛ پك چوق کشی قتل ایتمشدر. نصوح پاشا ، روم ایلنده تعدیاته کوندرردی . نعیمادن ، ج ۲ ، ص ۱۱۱ . (مترجم)

وسحمد ثالث زمانده فتح اولنوب‌ده محاربات متعاقبه‌ده غائب ایدلمش اولان محللرك جملهسندن صرف نظر ایلیوردی . سنجار اوغلی الندہ بولنان ناحیه ، مقدمکی کبی بغداد قضاسی داخلنده بولنه‌جق ایدی ؛ هلوخاندن شهرزور حکومتی وکردستاندن اونك دست اداره‌سنده بولنان قسم استرداد اولندیغی زمان ایرانیلر هلوخانه معاونت ایتمیه‌جکلر ایدی . ایران حاجیلری ، بعدما ، عربانك شقاوتندن دولایی پك امنیتلی اولمایان بغداد و بصره طریقیله دکل ، حلب و دمشق طریقیله کیده‌جکلر ایدی . دولت عثمانیه‌یه تابع اولان شمخال و دیکر داغستان حاکملرینه ایران طرفندن تعرض ایدیله‌رك روسلرك تهره‌ك ساحلنده انشا ایتمش اولدقلری قلعه‌نك هدمی حقنده کی اوامر شاهانه‌نك اجراسنه‌ده ایران طرفندن هیچ برصورتله ممانعت ایدلمیه‌جك ایدی . دولتك حدود شرقیه والیلری ، یعنی بغداد بکلربکی محمود و وان بکلربکی محمد پاشالر حکومت عثمانیه طرفندن تحدید حدوده مأمور ایدیلر . ایشته ایران سفری شو صورتله — دولت عثمانیه ایچون مجارستان سفرندن دها آز شرفلی اولمق اوزره — ختام بولدی ؛ ایکی یوز یوك ایپك ویرکیسی ، اوتوز بیك دوقه مجارستان هدیه‌سی کبی ، طی ایدیله‌رك حکومت عثمانیه‌نك قتدارسزلغی یالکز بتون ممالك مفتوحه‌نی اعاده‌یه دکل ، حکومات متجاوره‌نك محصولات صناعیه‌لری اوزرندن برنوع ویرکی اخذندن‌ده واز کچمکه مجبور اولدی .

اناطولی اختلاللرینی تعقیب ایدن احوال ، حکومات عثمانیه‌نك سیاستنده یکی برخط حرکت طوتلسنی ایجاب ایتمش ، مجارستان وایران ایله مصالحه طلبنه ودیکر دولتلرله مناسبات دوستانه محافظه‌سنه مجبوریت ویرمش ایدی . قاپودان پاشانك و — صوکدن اولکی فرانسز سفیری بره‌و دو ساسینك بیوك اوغلی اولوب اسکی معاهده‌یی (۱) تجدید ایتمش اولان — بارون موللهنك (۲) مساعیسنه رغماً ، دولت

(۱) پارسده عرب ، ترك ، عجم ودیکر السنهٔ شرقیه مطبعه‌سنده ، « قارم سوقاغنده لومبارد قوله‌ژنده استیه‌ن پولین » طرفندن ۱٦۱۵ سنه‌سی بیوك قطعه‌ده طبع اولنان اشبو معاهده‌نك اوزمانك فرانسزجه‌سیله عنوانی شودر : « فرانسه وناوار قرالی بیوك هانری ایله ترك ایمپراطوری سلطان آمات [احمد] آره‌سنده ، قرالك شورای دولتنده وشورای خصوصیسنده مشاور سنیور دوبره‌و معرفتیله ۱٦۰٤ سنه‌سی عقد اولنان مواد عهدیه » .

(۲) بودیه ، ترکلرك تاریخ عمومیسی خلاصه‌سی ، ص ۷٦۱ . قنوله‌سده غربستون ، ص ۹۰۱ . سولینیاقك ۱٦۱۰ سنه‌سنده وفاتندن صوکره ، اوغلنك رأییله ، سفارت مصالحی قاپه‌للانو اسمنده بر راهب کورمش اولدیغی وندیك خلاصه‌سندن آکلاشیلیر : « متوفی

عثمانیه ، ٦ حزیران ۱٦۱۲ تاریخنده فلمنك ولایات متحده‌سیله (۱) — فرانسه وانکلتره‌نك نائل اولدقلری مأللده — برقاپیتولاسیون امضا ایلدی (۲) . لهستان، برمولداویه‌پرنسنك تعیینته مداخله‌ایتمك ایسته‌یه‌رك اوزمانه قدردولت‌عثمانیه ولهستان آره‌سنده‌جاری اولان مناسبات دوستانه‌یی اخلال‌ایلدی. پادشاه، برچاوش‌ایله لهستان قرالنه فرمان شکلنده برنامه کوندردی : بونده رادول شربانك باشیله خزینه‌لرینك همان باب‌همایونه کوندرلمسی اخطاروبخالفت کوسترلدیکی حالده تاتارلرك مملکتی استیلا ایده‌جکی تهدیدی‌تذکار ایدیلیوردی (۳) . دیوان ، مولداویه وویوده‌سی قسطنطین موگیلایی عزل ویرینه پرنسلرك یاشده‌کی سرایلرینك بانیسی اولان اتیه‌ن تومزایی نصب ایلدی. قسطنطین؛ لهستانده قاین‌پدری پوتوقینك یانته قاچه‌رق اعدامنه‌مأمور ایکی قاپیجی باشی‌یی‌ده جبراً برابر کوتوردی . حکومت عثمانیه ، مقابله بالمثل اولمق اوزره ، لهستان ایلچیسی سامؤئل تارغووسکی‌یی ، ایکی قاپیجی باشینك اعادهٔ حریته‌قدر، حبس‌ایتدی(٤). اوستریا ایلچیسی جنویز نه‌غرونی — که زیتواتوروق معاهده‌سنه‌ادخال‌اولنمش اولان‌تعبیراتك تصحیحی‌ایچون برنجی دفعه‌اولدرق بوتونوموئو ایله‌برلکده‌استانبوله کلمشدر — ایلك یازیلان‌نسخه‌یه کوره‌تبدیل اولنان‌عهدنامه‌نك

موسیو دوسولینیاقك اوغلی میلوپسقپوسلغی راهبلرندن‌برینی وکیل تعیین ایتمشیدی ؛ کاتب ، بوراهبه مشکلات ایقاع ایتدی » ، ۱٦۱۱ .

(۱) غریمستون ، بودیه ، نعیما . ملاقات اسکدار باغچه‌سنده وقوع بولمشدر. « فیاندار [فلمنك] تونسی قاپودان دریایه وفرانسه سفیرینه رغماً مذاکره‌سنه دوام‌ایلدی » وندیك خلاصه‌سی، ۱٦۱۲ . ایالات‌متحده پادشاهدن شوعنوانی‌ایستدیلر : « *Altisimi potentis-simi Duces ordinum generalium liberarum confœderataum provinciarum inferioris Germaniæ, Dei gratia dominatores potentissimi multorum regno-rum et principatuum orientalium Indiarum.* »

(۲) «دیارفرلکك جانب شمالیسنده بحرمحیط کنارنده فلمنك مملکتنه والی اولان‌فلاندریا دوقه‌سی طرفندن تحف وهدایا ایله ارسال‌اولنان قاصد وتجارك سفاین کباری کلوب‌اصناف امتعهٔ تجارت کتیروب یته دیارلرینه توجهه اذن رجا ایتدکلرنده اسکدار باغچه‌سنده‌ایلچیلری بساط بوسیٔ عتبهٔ علیه ایله سربلند اولوب اذن ویرلدی » نعیما ، ج ۲ ص ۱۰۸ . (مترجم)

(۳) « پادشاه ، برچاوش ایله لهستان قرالنه کوندردیکی نامه‌ده شربانك باشیله خزینه‌لرینك باب همایونه کوندرلمسنی امر ایتمش، بوامر انفاذ ایدلدیکی حالده لهستانه کیرملری ایچون تاتارلره امر ارسال ایلدیکنی بیلدیرمشدر » وندیك خلاصه‌سی .

(٤) قنوله‌سده، ص ۹۰۸، غریمستون . غره‌غوار روخانسکی سمنده دیکر برلهستان تونسی تومزانك اخراجنی طلب ایتمشیدی. قسطنطین موکیلا، مولداویه‌نك سنه‌لك ویرکیسنی اوتوزبیك ئه‌کودن اوتوزایکی بیکه چیقارمشدی»، وندیك خلاصه‌سی ، ۱٦۰۹ .

تصدیقنامه‌سنی حاملاً ینه دیوان‌همایونده اثبات وجود ، ورادول شربانك مولداویه پرنسلکنه تصدیق مأموریتنی طلب ایلدی. لکن تشبثاتی نتیجه‌سز قالدی؛ چونکه دیوان، ایمپراطورك یالکز مولداویه وافلاق ایشلرینه دکل، ترانسیلوانیا ایشلرینه‌ده قاریشمسی حقنی رد ایلدی . نه‌غرونی استانبوله وصولنده ، فرانسه، انکلتره ، فلمنك ، وندیك ایلچیلری طرفندن رسم خوش‌آمدی ایفا اولنمشیدی؛ سکز کون صوکره ، ایمپراطورك مکتوبنی ویرمك اوزره قائم مقام ایله ملاقاته قبول اولنه‌رق زیتواتوروق عهدنامه‌سنك دردنجی ماده‌سی موجبنجه ترانسیلوانیانك [اردل] متبوعنه ترکنی ایستدی . لکن قائم مقام پاشا کوله‌رك وباشنی صاللایه‌رق دیدی که : سن، مرخصلرك زیتواتوروق قونغره‌سنده اورتایه تویه‌مدقلری برتکلیفی درمیان ایتمکله چوق جسارت کوستریورسك (١) . نه‌غرونی ، اوزمان — لهستانك اخیراً عقداولنان عهدنامه‌یه داخل‌اولمسنه رغماً — باتورینك درت یوز لهستان کوینی تخریب ایتمسندن شکایت ایلدی ؛ آنجق عهدك شو صورتله اخلالندن دولایی لازم کلنلره خبر ویرلمسی حقنده‌کی طلبی‌ده نتیجه‌سز قالدی .

نصوح پاشانك استانبوله وصولنده ، نه‌غرونی ، دیکر دول اجنبیه سفراسیله برلکده دیوان همایونده کندیسنه عرض احترام ایتمکه کیتدی (٣ تشرین ثانی ١٦١٢). برقاچ کون صوکره، وزیر اعظم، نه‌غرونی ایله اوستریانك صوك مأموری شترازه‌ری دیوانه دعوت ایلدی. دیوانده، برطرفده داود، حسن، احمد، خلیل ، جغال اوغلو سنان پاشالر ودیکر طرفده مفتی، قاضی‌عسکرلر، علما بولنمقده ایدی؛ دیکر خرستیان دولتلری ایلچیلری ده‌دعوت اولنمش ایدیلر. نصوح پاشاویانه قرالنك عافیتنی صوردی؛ نه‌غرونی ویانه‌قرالنه‌دکل، المانیا ایمپراطورینه خدمت ایتمکده اولدیغنی سویلدی. رئیس افندی، اوندن صوکره، زیتواتوروق عهدنامه‌سنك متنی — تصحیحات جدیده ایله‌دکل، صدراعظم ومفتی اشبو تصحیحاتی سلطان سلیمانك قانونته مغایر اولدیغی جهتله قبول ایتمه‌مش اولدقلری ایچون ترکلر طرفندن تحریف ایدلمش اولدیغی اوزره — قرائت ایلدی . نه‌غرونی جواباً : « بز سلطان سلیمان ایله دکل ، سلطان احمد ایله، والمزده قانوننامه دکل ، قلیج اولدیغی حالده عقد صلح ایتدك » دیدی . ٦ تشرین ثانیده ایمپراطورك ایلچیسی ذات شاهانه طرفندن ملاقاته قبول اولندی . کانون اول

(١) نه غرونینك افاده‌سی : « قائم مقام ، کوله‌رك و باشنی صاللایه‌ق بکا دیدی که : مرخصلریکزك زیتواده ایستمکه جسارت ایده‌مدکلری برشیئی سزك بندن ایستمکز بیوك جرأتدر ».

نهایتنه دوغری ، او زمان ادرنه‌ده بولنان سلطان احمد، نه‌غرونینك همان اورایه عزیمت ایتمسی حقنده امر کوندردی. ایلچینك ادرنه‌ده صدر اعظم ایله واقع اولان ملاقاتنده، نصوح پاشا — ترانسیلوانیایه متعلق ماده‌یی اولجه پادشاهه خبر ویرمکسزین عهدنامه‌یه ادخال ایتدکلری ایچون — سلفی مراد پاشا حقنده « مجنون » وقاضی هابیل‌افندی حقنده « سرخوش » کلمه‌لرینی استعمال ایتدی. بوچقاینك ترانسیلوانیا بکلکنده هیچ بر حقی اولمادیغنی ادعا ایلدی . شونی‌ده علاوه ایدیوردی که مراد پاشا ایله بودین والیسی علی پاشا زیتواتوروق عهدنامه‌سنك عقدی ایچون ایمپراطوردن نه قدر پاره آلمش اولدقلری مجهولی اولمایوب هرنه قدر اوراده بولنمامش ایسه‌ده آسیاده بولندیغی حالده اوروپاده کچن احوالدن خبردار اولمش، وایمپراطورك راتیسبونه عزیمتله اوراده اطرافنه قتولیك مشاورلرینی آلهرق پروتستانلری ناخشنود ایلدیکی ودائماً رقه قرالیله مذاکراته کیریشه‌رك صوکره لینچه عودت ایلدیکی کندیسنجه تمامیله معلوم بولنمشدر . او صیره‌ده، نه‌غرونی ادرنه باغچه‌سنده‌دست بوسی سلطانی‌یه قبول اولنه‌رق ملاقاتدن چیقدیغی زمان مصالحه‌نامه‌نك دیوانجه تعدیل اولنان نسخه‌سیله اکتفا ایتمسی تبلیغ اولندی . آنجق بر قاچ کون صوکره پادشاه بر مکتوب آلدی که باتوری بوندہ ترانسیلوانیاده واقع هوست، که‌وار، ناگیبانی، طاسناق قلعه‌لرینك ایمپراطور عسکری طرفندن ضبط اولندیغنی خبر ویریوردی؛ سلطان احمد نه‌غرونی‌یی چاغیرتدی، باتورینك مکتوبی اونك قارشیسنده اوقوندی (۱)؛ باتوری ، ایمپراطورك سرایندن بو وقایعه‌دائر ایضاحات کوندریله‌جکنی وعد ایلدی . نه‌غرونینك عودتنده ایمپراطوره خطاباً ذات شاهانه‌وصدر اعظم طرفندن یازیلوب تودیع اولنان مکتوبلرده بوچقاینك ترانسیلوانیایی تصرفه هیچ برحقی اولمادیغی؛ زیتواتوروق عهدنامه‌سی، مفتینك موافقتی اولمقسزین عقد ایدلمش وبنابرین حکمدن عاری بولنمش اولدیغی؛ ویانه‌یه التجا ایتمش وامارتنه اعاده‌سی ایچون نه‌غرونی طرفندن بیهوده چالیشلمش اولان رادول شربانك عفوایدلدیکی واستانبوله عودتنه مساعده ایدلمکده بولندیغی محرر ایدی [۱۱] . نه‌غرونی طرفندن کوستریلن آرزو اوزرینه صدراعظم، کندیسنه دیکر برکاغد ویردی که بونده ایمپراطور ایلچیسنك کافهٔ مذاکرات جاریه‌ده مجاز لرك

(۱) « ۱٦۱۲ سنه‌سنده استانبولده نزد پادشاهی‌یه اعزام اولنان اندره‌آ نه‌غرونینك تقریر صحیح وموثوق وکرك استانبولده، کرك ادرنه‌ده ذات شاهانه ووزراسی حضورنده جواباً ایراد ایتدیکی نطق . »

شرفنی نقیصه‌دار ایده‌جك هیچ برشی یاپامامش اولدیغی تصدیق ایدیلیوردی .

زیتواتوروق عهدنامه‌سندن قارلوفچه عهدنامه‌سنه قدر، یعنی بتون بر عصر ظرفنده ترانسیلوانیا [اردل] — بوچقایی ایله ایمپراطور آره‌سنده عقد وزیتوا-توروق عهد نامه‌سنك آلتنجی ماده‌سنده مرعیتی تصدیق ایدلمش اولان — وراثت معاهده‌سنه رغماً، دولت عثمانیه ایله‌آوستریا آره‌سنده دائمی برسبب نزاع اولمشدر. بنابرین ترانسیلوانیا — موقع ظهور ولدیغی وقایعدن و شمدیه قدر مجهول قالدیغی حالده آوستریا خزینهٔ اوراقندن وعثمانلی مورخلرندن نظر اطلاعمزه واصل اولان عهدنامه‌لردن دولایی — برآن عطف نظر دقت ایتمه‌مزه شایاندر .

باتوری، فه‌رنج بالاسی پی وتوماس بورسوسی(١) استانبوله کوندره‌رك زیتواتوروق عهدنامه‌سنه ، ترانسیلوانیانك اعقابنه انتقال ایده‌جکنه و اون بش سنه ظرفنده هیچ برشی اعطاسیله مکلف اولمایوب بو مدتك ختامنده سلطان سلیمان زماننده اولدیغی کبی اون بیك آلتون تأدیه ایده‌جکنه دائر بر ماده علاوه‌سنی رجا ایتمش ایدی . فه‌رنج بالاسی وتوماس بورسوس ، بوندن باشقه ، هه‌یدوکاره ایلیشلمه‌سنی و شقاوتلرینه خاتمه ویرلمك اوزره بونلردن اوتوز بیك نفرینك خدمت پادشاهیه آلنمسنی طلب ایتمشلر ایدی . برمدت صوکره ، استانبوله فورغاچ ایله یوز اسیرك باشلرینی کوندردیکی زمان‌ده ، باتوری دیوان همایونه تکلیفات جدیده‌ده بولندی . سنوی ویرکینك تنقیص اولنمسنی ، قرق بیك آلتون اقراض ایدلمسنی ، درت بیك سواری ایله برلکده افلاق و مولداویه وویوده‌لرینك وطمشوار واگری پاشالریله گیولاوسولنوق بکلرینك کندی امری آلتنه ویرلمسنی ، مولدویه وافلاق ویرکیسندن نصفنك کندیسنه براغلمسنی طلب ایده‌رك بو شروط اوزرینه ، مجارستانی اوتوز بیك هه‌یدوك ایله استیلا وبوچقایی زمانی احیا ایتمکی وترانسیلوانیا حدودینی طونه وپره‌سبورغه قدر چکمکی تعهد ایلیوردی . باتورینك تکلیفاتنك قبولی — خادم محمده رشوت ویرمه‌رك باتورینك عزل واعدامنه الدن کلدیکی قدر حالیشه‌جغنه دائر کندیسندن وعد تحریری آلمش اولان — میشل شتارزه‌رنامنده‌کی آوستریا مأموری طرفندن منع ایدلمشیدی . نه‌غرونی ، شتارزه‌ر ایله محمد (٢)

(١) اردل ایستوآن ١٦١٤ سنه‌سنده بتله‌نك ایلچیسی صفتیله باب همایونه کوندرلمشیدی .

(٢) نعیایه نظراً نه‌غرونینك بتله‌ن غابوری التزام ایتمش اولدیغی ظن اولنه‌بیلیر ؛ هیچ دکلسه ، نعیا ، بتله‌نك حامیسی اولان اسکندر پاشاایله نه‌غرونینك ایکیسنی برلکده ذکر ایدیور . نه‌غرونی ایله برابر استانبول سیاحتی ایتمش اولان پچوی حقنده‌ده بوفکرواردر.

آره‌سنده عقد اولنان مقاولاتی ارائه ایتمسی اوزرینه محمد وانه سورلدی . باتورینك ایلچیسی گه‌چی‌بی چاوش صفتیله استانبوله کتیرمش، ومؤخراً مذاکرات واقعه‌ده شتارزه‌ره خدمت ایتمش اولان دیاق محمد آنجق بوسنه‌یه‌التجا ایتمکله اولومدن قورتیله‌بیلمش ایدی. بوایکی محمدعفو اولنوب‌ده استانبوله کلدکلری زمان میشل شتارزه‌ر پك مضطرب بر موقعده بولنه‌رق حتی حیاتی تهلکه‌ده قالمش ایدی . ترکلرك یالکز « دلی قرال » عنوانیله یاد ایتدکلری باتوری حکومت عثمانیه‌جه شبهه‌لی کورونه‌رك اسکندر پاشانك حمایه‌سی اونك علیهنه عسکر کوندرلمسنه مانع اولهمادی . برمدت صکره، باتوری‌بی کندی آدملری اولدیردیلر ؛ ترانسیلوانیا مجلسی غابریه‌ل به‌تلهنی پرنس انتخاب ایتدی (۲۷ تشرین‌اول ۱٦۱۳) . طبعاً راحت طورماز وحریص اولان به‌تلهن، یمشجی حسن‌پاشانك بلغراد پیشکاهنده اردوتوزمش بولندیغی صیره‌ده عثمانلیلره‌التجاایتمش، وبوصدراعظمدن متفرقه‌عنوانیله‌یومی‌یوزبکرمی اقچه‌تخصیصات آلمش‌ایدی. قیشی سمندره‌ده کچیردکدن صوکره ترانسیلوانیایه کیتدی؛ نه‌غرونینك ایکنجی ایلچیلکی صیره‌سنده ینه اوراده‌ن چیقه‌رق استانبوله التجا ایتدی . دولت عثمانیه، دها باتورینك حیاتنده، به‌تلهنی ترانسیلوانیا بکلکنه نصب‌ایلدی. تریاکی حسن پاشایه کدخدالق ایتمش بولنان اسکندرپاشا، افلاق وبوغدان‌عسکرینك وشاهین گرای امری التنده بولنان تاتارلرك معاونتیله یکی پرنسی مقامنه اقعاده مأمور اولدی . باتورینك قتلندن صوکره اسکندر پاشا، به‌تلهن ایله بر مقاوله نامه عقدایتدی (۱۷ تموز ۱٦۱٤) ؛ بونده فقرهٔ اتیه کوریلور : « بعدما ترانسیلوانیانك اوچ ملتنك کندی بکلری اولمق اوزره انتخاب ایده‌جکلری کیمسه دولت عثمانیه طرفندن‌اول وجه ایله قبول وتصدیق اولنه‌رق کندیسی ومملکت پادشاهه صادق قالدقجه جوار بکلر و وویوده‌لر هیچ بر صورتله تعرض‌ایتمیه‌جکلردر؛ قبول اسلام‌ایتمه‌مش اولان اسیرلر اعاده اولنه‌جقدر . صولنوق ، گیولا ، یه‌نو ، لیپا ، طمشوار داخلنده اولوب سیکیسموند باتورینك عصیانه قدر ذکر اولنان محللره ویرکی ویرمش اولان کویلر وکذلك صولنوق قضاسنه تابع اولان دیوچه‌ك ینه اوشهرلره ویرکی ویره‌جکلردر . ویانه حدودی جهتی سابقی کبی قاله‌جقدر (۱) ». شمدی‌یه قدر

(۱) بوفقرات عهدیه‌نك تعیاده مندرج اصلی شودر : « اردل حاکمنك موتی ایله ویا بر حال ایله تجدیدی اقتضا ایلدکده فرمان عالی موجبنجه اردل حکامی سلسله‌سندن ایچلرنده بیومش کیمسه‌یی جمله اردل بکلری واوچ ملت اعیانی قبول ایتدکلرینی عرض ایلدکلرنده‌طرف

مجارستان وترانسیلوانیا مورخلرنجه مجهول اولان بوعهدنامه ، بهتلهنك ایلچیسی سیکیسموندبالاسی طرفندن مجارعاصیلری نامنه عقداولنان وبندن اول هیچ برکیمسه جه وجودی معلوم اولمایان دیکر برعهدنامه دن دها آز غریبدر. بوایکنجی عهدنامهنك بعض موادی: « یوقاری مجارستان اصیلزادکانی ورؤساسی باب همایونه صداقت ایدوب دوستلرینه دوست ودشمنلرینه دشمن اوله جقلردر . بوشروط ایله، مالکانهلرینك — معین ویرکیلری تزیید اولنمقسزین — بلاتعرض تصرفی حکومت عثمانیه کندیلرینه تأمین ایدر . اکر لهستان قرالی وافلاق بوغدان وویودهلری ترانسیلوانیاده قلعه مبایعه ایتمك ایسترلرسه حکومت عثمانیه موافقت ایتمیهجکدر ؛ افلاق وبوغدان وویودهلری عصیان ایتدکلری حالده مجارلراونلره معاونت ایتمیوب بالعکس کندیلرینی استانبوله کوندرهجکلردر . عثمانلی اسیرلری بلابدل اعاده اولنهجقدر . اکر مجارلر ترانسیلوانیاوویودهسنی پرنس طانیرلرسه اوکا اصول قدیمهیه توفیقاً توغ، علم، طوپوز، خلعت کوندریلهجکدر (۱) . بهتلهنك ایلچیسی بوعهدنامهیی استانبولدن غایت

دولت علیه‌دن حاکم نصب اولنوب اعیان ورعایا رضاسز خارجه ویرلیه، وتغلب ایله حکومته متصدی اولانلره دخل ایتدیرلمیه؛ ومادام که حاکمی وامرا واعیان ورعایاسی انقیاددده پایدار اولهلر، هم جوارلری بکلر وسائر عسکردن بر فرد اصلا اردل دیارینه تجاوز ایتمیه؛ الناس اسیرلری کفر اوزره بولنورسه رد اولنه؛ وصولنوق وکوله ویانوه ولپوه وطمشوار سرحدلرنده باتوری ژیغموند عصیان ایدنجه (ایدنجه‌یه قدر) صولنوغه وکوله ویانوه ولپوه وطمشواره برکره خراج و ویرکو ویروب اطاعت ایدن کویلرك ووارهشلرك وصولنوغه تابع دیرسك وارهوشی دخی مقدما اردل عصیان ایدنجه ویرکوسن ویرمکله کما کان بوطرفه متعلق اولوب معتاد اوزره اولان ویرکولرین ویره‌لر؛ اردل طرفندن اصلا دخل ومداخلت اولنمیه ... وبنج طرفیله اردل حاکملری قدیمدن نه وجه ایله مصالحه ومعاهده ایده‌کلمشلر ایسه وسنورلری نه یوزدن تعیین اولنمش ایسه کیرو اول منوال اوزره حدود و سنورلرینه دخل وتعرض اولنمیه ». نعیما ج ۲، ص ۱۳۳ و ۱۳٤ (مترجم)

(۱) « مادام که مجار بکلری وقپودانلری و سائر بوتاتلری درون دلدن تابع اولوب دوسته دوست و دشمنه دشمن و بتلن غابور ایله اتحاد و اتفاق اوزره اولهلر ، و ظهور ایدن دشمن دفعنه سعی واهتمام ایده‌لر، تابع اولدقلرینی اثبات ایچون جمله‌سنك رأی واتفاقیله مملکتلری محصولنك تحملنه کوره آستانه‌یه یوسنه پیشکشلرین کوندره‌لر ، لازم کلدکده هروجه ایله معاونت وامداد اولنوب اللرنده اولان قلعه‌لره وناحیه‌لره کیمسه تعرض ایتمیوب آسوده حال اوله‌لر ؛ وولایت مرقومه‌دن قدیمدن اوله کلمدن زیاده ویرکو طلب اولنمیه ؛ له قرالی افلاق وبغدان حاکملری طرفندن اردل قلعه‌لرندن قلعه صاتون آملق مراد ایدرسه رضا ویرلیه ؛ افلاق وبغدان وویوده‌لرندن بری عاصی اولوب اردله کیدرسه قوندرمیوب اخر جانبه کیدرسه الیقونوب استانه‌یه کوندریله ؛ واسیرلر اچه‌سز اطلاق اولنه ؛ وقدیمدن

کیزلی برصورتده کوتوردی(۱) . باتورینك اعدامی حقنده شتارزه‌ر ایله مقاوله نامه‌یی امضا ایتمش اولان خادم محمد اغا ارده‌لی و به‌تله‌ن ایستوآن اسمنده دیکر ایکی ترانسیلوانیا ایلچیسنه استانبوله قدر رفاقت ایلدی. نه‌غرونی اوچنجی دفعه اولەرق مذاکرات جدیده‌یه مأموراً استانبوله کلدی. پادشاه ، محمد چاوشه تودیع ایلدیکی برمکتوبده (۲) مجارلرك عهدنامه‌یی اخلال ایدن معامله‌لرندن دولایی ایمپراطوره شکایت ایتمکله برابربقای صلحه مساعد کورندی . ایمپراطور ماتیاس ، جوابنده، نه‌غرونینك اعاده‌سنی و ترانسیلوانیا مسئله‌سنه ختام ویره‌جك بر ایلچی اعزامنی ایستدی [۱۲] . حکومت عثمانیه بونك اوزرینه درویش چاوش ایله علی بکی ویانه‌یه کوندردی : لکن درویش چاوش وعلی بك هدیه کتیرمه‌مش اولدقلری ایچون ایمپراطورك حضورینه قبول اولنمادقلرندن اسکندر پاشا، کندی کدخداسیله غاسپار غراتیانینك ایلچیلکله اعزامنی صدراعظمه تکلیف ایده‌رك بونلر او صفتله ومأذونیت کامله ایله ویانه‌یه کوندرلدیلر . غراتیانی مولدی اعتباریله ایستیریالی ، یاخود خروات ایدی (۳) ؛ اولا آرشیدوق فردیناندك خدمتنده بولنه‌رق مؤخراً ناپولی خدیوینك خدمتنه کچمش، وآز اوزجه اسپانیا ودولت عثمانیه آره‌سنده مذاکراتده بولنه‌رق نهایت ترك مرخصی تعیین اولنوب شوصورتله دولت عثمانیه طرفندن برخرستیانك ایلچی تعیینه ایلك مثال اولمشدر .

وزیر اعظم نصوح پاشانك اعدامنی تعقیباً وقوعه کلن تجدید مصالحه‌دن بحث ایتمزدن اول صوك اوچ سنه‌نك وقایع حربیه‌سنه برنظر عطف ایده‌لم که اونلردن بری بو صدراعظمك سقوطی اسبابنه شدتله تعلق ایلر . برزماندن بری مالطه و فلورانسه دونانمالری دولت عثمانیه دونانماسیله طالعك تجلیات مختلفه‌سی اوزره

اردل حاکمی اولانلر یکی اولدقده استانه‌دن ویریله کلن سنجاق وعلم طوپوز وخلعت کما کان ویریله، » نعیما ، ج ۲ ، ص۱۳۵ و ۱۳٦ . عهدنامه‌نك عبارهٔ صحیحه‌سی بودر . (مترجم)

(۱) بوعهدنامه‌نك کیزلی کوندرلدیکی نعیاده دخی مندرجدر . (مترجم)

(۲) سلطان احمدك مکتوبی ۱ محرم ۱۰۲۳ (۱۱ شباط ۱٦۱٤) تاریخیله مورخدر؛ ایکنجیسی ۳۰ محرم (۱۲ مارت ۱٦۱٤) تاریخیله‌در .

(۳) غراتیانی ترکجه مکتوبلرینی « حوروات » دیه امضا ایدر ؛ بوایسه « خیروات » اولەبیلیر ؛ مهری « C. G. D. G. » حرفلریله بش دور یاپار. غراجده دکل ، غرادیجده طوغمش ایدی . بالیوز ثانی « فنا ، اخلاقسز، وندیکلیلره دشمن» اولدیغنی یازار: «Uomo tristo, scandaloso, nemico dei Vineziani" وندیك، خلاصه‌سی، ۸اغستوس۱٦۱۳ .

حرب ایدیورلردی . پروانس ایالتی قوماندوری واکه‌راس قوماندسنده بولنان بش مالطه قادیرغه‌سی ، ناوارینی تعرض اولنه‌میه‌جق درجه‌ده مستحکم بولدقلرندن قورینت برزخنه یاناشه‌رق شهری یغما ایتدیلر ؛ بیکلرجه ترکلرك قارشیسنده بش یوز اسیر آلوب کوتوردیلر (۱۶۱۱) . ایرته‌سی سنه فلورانسه قادیرغه‌لری استانکوی آطه‌سنه یکی بر هجوم یاپه‌رق ایلك تعرضلرنده مقاومت ایده‌بیلمش اولان قلعه‌یی ضبط وبیك ایکی یوز اسیر اخذ ایلدیلر . یکی قاپودان اوکوز محمد پاشا — که یدی یاشنده‌کی کریمهٔ پادشاهی ایله نشانلانمسندن بری داماد محمد پاشا عنوانی آلمشیدی — خرستیان دونانمالرینك تعرضاتنه خاتمه ویرمك ایچون اوتوز قادیرغه ایله دکیزه چیقدی . قره‌مان سواحلنی تخریب ایدن دکیز حیدودلری ، پروسه‌یه‌را نامنده‌کی فلورانسه‌قادیرغه‌سی قاپودانلرنك اوغرادیغی مغلوبیت اطروفه‌سی اولمق اوزره آلدقلری قرق فلورانسه‌لی باشنی سلفکه (قدیم سلوسیه) نك آغا لیمانی حصارینه وضع ایتمش اولمرندن دولایی غران دوقه قوزمه دومه‌دیچینك حدتنی بو لیمان اوزرینه جلب ایتمشلردی. غران دوقه، اخذ ثار وظیفه‌سنی امیرال اینگیرامی‌یه تودیع ایتمش، التی قادیرغه، جیولیودی قوتی‌مونتانو قوماندا‌سنده درت طاقم پیاده، دکیزحید. دلرینه قارشی تشکل ایتمش اولان‌سنت ـ اتیه‌ن طریقتندن قرق‌شوالیه ایله ایتالیان، فرانسز، انکلیز سرسری اصیلزادکانندن بر چوق کیمسه‌لری (که‌پیه‌ترودومه‌دیچی ، قونت دوقاندال، دوق ده‌پرنون‌ده بونلرك آره‌سنده ایدی) امیرالك امری التنه‌ویرمش ایدی. اغا لیمانینك اطرافنده سکز قلعه‌سی اولوب لسان‌القحبه (قدیم زه‌فیریوم) (۱) برونی قربنده آزیوکسك بر تپه‌نك جنوب صیرتنده واقعدر . ایمپرطورباربروسك درونده بوغلدیغی کوکسون (قدیم قالیقادنوس) ایرماغی اوبرونك شرقنده دکیزه منصب اولور. نهرك ساحلنجه جابجا سلفکه‌خرابه‌لری بولنور . قیا ایچنده اویولمش قدیم برتیاترو، مؤخراً کلیسایه‌تحویل ایدلمش برقدیم‌بت‌پرست‌معبدی، رومجه کتابه‌لری حاوی یر آلتی مقبره‌لری وصندوقه‌لری، بر بیوك حوض(۲)، طاشلرنده هنوز حل ایدیله‌مه‌مش ارمنیجه کتابه‌لر منقوش بر اسکی قلعه سیاحك نظر دقتنی دعوت ایدرلر. دونانمانك

(۱) ایتالیان کمیجیلری بودیلی «لینغوا دی‌باغاسیا Lingua di Bagascia» تسمیه ایدرلر. بوفوره‌ده مراجعت . «قارامانیا» ص ۲۱۳ ، لوندره ۱۸۱۷ .

(۲) بوفور ، ص ۲۱۷. یوز اللی قدم طولنده ، یمش بش قدم عرضنده ، اوتوز بش قدم عمقنده‌در .

طائفه‌سی اغالیمانی قلعه‌سنی ضبط ایلدیلر ؛ بونلر خیلی ضایعاته اوغرادیلرسه‌ده ایکی یوز خرستیان اسیری قوتاردقلری کبی اوچ یوزاللی ترك اسیرایده‌رك بونلری وسکز قادیرغه ایله‌دیکر سکز کمی‌ی آلوب کوتوردیلر . ایکی بچق آی صوکره ، سچلیا اسطولی (۱) قوماندانی اوتتاویو داراغون ، خدیو دوق دواوسونانك امری اوزرینه سکز قادیرغه ایله جزائر بحرسفید صولرینه کلدی (۱۲ اغستوس ۱۶۱۳) . قاپودان پاشا اوتوز قادیرغه ایله استانبول لیمانندن چیقدقدن صوکره اغریبوزه کیتدی ؛ اورادن دیکر التمش کمی آله‌رق درزی عاصیلرینی اورمق ایچون سوریه‌یه عسکر چیقارمق اوزره اوطرفه توجه ایتدی . ساقیزه یکرمی میل مسافه‌ده واقع قوروو برونده ، اوتتا - ویو داراغون — اسکندریه‌دن کلن بر قاچ کمی‌یی چکمك اوزره قپودان پاشانك کندی قوتندن آیرمش اولدیغی — اون قادیرغه‌یه تصادف ایتدی . شدتلی بر محاربه‌دن صوکره بوقادیرغه‌لرك یدیسنی ضبط ایله کورك چکدیرلمکده اولان بیك خرستیان اسیرینی قورتاروب اونلرك یرینه ترك قویدی . اوتتاویونك آلدیغی اسیرلر آرده‌سنده غرینیا بکی سنان واینه‌بختی محاربه‌سنده اورلمش اولان پیاله پاشانك اوغلی اسکندریه بکی بولنیورلردی . بومحاربه‌نك غائب ایدلمسی سوریه‌یه عسکرچیقارلمسنی امکانسز براقه‌رق داماد محمدپاشانك قپودانلغندن عزلنی ایجاب ایتمش ، وبومأموریت ایکنجی دفعه‌اوله‌رق ارمنی‌خلیله ویرلمشدر (۲) . ایرته‌سی سنه خلیل پاشاقرق بش قادیرغه ایله مسینه‌یه یلکن آچه‌رق مالطه آطه‌سنه یاناشمش ، وکویلرینی آتش وخونه غرق ایتمشدر ؛ آطه‌نك باشقه برطرفه‌دها یاناشمق ایستدیکی حالده ردوس بکی‌سی بك بونیتندن واز کچیردی . سوریه سواحلنه کیتمك حقنده‌کی ایلك تصورندن فراغتله عصیان بایراغنی قالدیرمش اولان سفر دایی‌یی تأدیب ایتمك اوزره طرابلس غربه توجه ایلدی . طرابلس غرب لیمانه دخولنده (۲ جمادی‌الاخری ۱۰۲۳ — ۱۰ تموز ۱۶۱۴) عاصی‌یی کمی‌یه دعوت واوده غافلانه اجابت ایده‌رك دایی — اهالینك سد ایتمك احتیاطنده بولندقلری — شهر قاپیسی اوکنه آصلدی ؛ مصادره اولنان

(۱) برلکده سیر ایتمك اوزره مرتب برجوق سفائنك هیئت مجموعه‌سی اولان «Flotte» مقابلنده دونانما ؛ دونانمانك منقسم اولدیغی قسملرك هربری دیمك اولان Escadre مقابلنده اسطول استعمال اولنه‌جقدر. (مترجم)

(۲) بودیه ، ص ۷۶۲ . غریمستون ، ص ۹۱۷ و ۹۱۸ . حاجی خلیفه ، اسفارالبحار ، ق ۳۷ . [خلیل پاشانك ارمنی اولدیغنه هامر اسپانیول لسانده محرر براثری اشهادایدر.]

اموالی یوز اللی بیك غروش تخمین اولندی . خلیل پاشا ناوارینه عودت ایدرکن بیك ایکی یوز کیله بوغدای یوکلو برخرستیان کمیسنی ضبط ایتدی (۲۹ تموز) . یاسوده اوچ تونس قادیرغه‌سی خلیل پاشانك قوتنه التحاق ابتدیکی کبی ماینا عاصی طاغلیلریله جنك ایده‌جك اولان ارسلان پاشا دونانمانك طائفه‌سیله تزیید قوت ایلدی . ماینالیلر ، طاغده‌کی موقعلرینك واسکی اسپارطه‌لیلری تمثیل ایدن جنکاورلکلرینك مساعد اولدیغی قدر اطاعت ایتدیرلدیلر . موفقیتنك مکافاتی اولمق اوزره قپودان پاشا ، پادشاهدن قایج وخلعت آلدی . ماینالیلرله ایدیلن جنکده عثمانلی بحریه‌سنك اك شجیع ضابطلرندن دمیاط بکی ممی اغا ، سایه‌نزا اطه‌سی یاقینده ، قوتجه فائق اولان متعدد خرستیان کمیلریله محاربه ایدرکن ترك حیات ایتمشدر . عثمانلیلربو اطه‌یه مشهور کمیجی « بوراق » ك اسمنی ویرمشلردر . قپودان پاشا ، مدللی اوکندن کچرکن بربیوك شبك (۱) آله‌رق موسمك ایلریلمسی جهتله استانبوله عودت ایلدی . خلیلك اطه‌لر دکیزنده دولاشدیغی صیره‌ده قره‌دکیزده هیچ عثمانلی کمیسی اولمادیغندن قازاقلر ، اسیای صغرانك اك زنکین واك مستحکم لیمانلرندن بری اولان سینوبی ضبط ایده‌رك کاملاً تخریب وبرچوق اموال اغتنام ایتمدکجه براقمادیلر . قره‌دکیزی محافظه ایتمك اوزره درحال آلتمش قایقله کوندرلمش اولان (۲۰ رمضان ۱۰۲۳ — ۲٤ تشرین اول ۱٦۱۳) شقشقی ابراهیم بك ، قازاقلرك آلدقلری غنائمدن برمقداری تاتارلرك یاردیمیله دون منصبنده استرداد ایلدی ؛ قرقنی ده اسیر ایده‌رك استانبوله کوندردی . صدر اعظم ، سینوبده ایقاع ایدیلن خساراتی ، بوکا دائر بربرینی متعاقب معلومات کتیرن اولاقلری اوزاقلاشدرمق صورتیله مکتوم طوتمق ایستدیسه‌ده فائده‌سی اولمادی . سلطان احمد ، وقعه‌یی اعظام ایتمش اولمسی ملحوظ اولان مفتیدن خفیاً خبر آله‌رق نصوحك یالکز لیاقتسزلکندن دولایی دکل ، بوایشی صاقلامسندن دولایی حقنده شدتلی برانفعال پیدا ایتدی ؛ قازاقلرك بویله مظفرانه آقین کوستریشلری ینه بونلرك مولداویه ده‌کی جولانلرینه مقابل اولمق ایچون آق صو (بوغ) نهرینك ایکی طرفنده پادشاهك بناسنی امر ایلدیکی ایکی قلعه‌نك انشاآتی‌ده تعطیل ایلدی .

نصوح پاشانك ، سینوب تخریبنی پادشاهدن کیزله‌مکده اهتمامی اسباب سقوطندن

(۱) آق دکیزده یلکن ویا کورکله کیدر اوزون کمی . قاموس فرانسوی . (مترجم)

بری اولدی ؛ وحشیلکنك ، غروریتك ، ارتکابنك خیلی زماندن بری اعداد ایتمکده اولدیغی ضربه نهایت اورلدی . ارناودلقده کوملجنه (۱) خرستیانلرندن برینك اوغلی اولان نصوح ، کنجلکنده بالطه‌حیلقله سرایه کیرمش ، چاوشلقله چیقمش ، محمد اغانك تصحبی سایه‌سنده صیره‌سیله زیله وویوده‌سی ، قاپیجیلر کدخداسی ، ایکنجی امیراخور ، فولهك بکی (۲) اولمشدر (۳) . کرد میرشرفك قیزیله‌ازدواجی (٤) اوقدر ثروت وقدرت ویرمش ایدی که‌صدارت ایچون سلطان احمده قرق بیك آلتون تکلیف ایتمش، ومراد پاشایه اطاعتدن اجتناب کوسترمش اولمسیله برابر مراد پاشا حیاتنه تعرض ایتمه‌مکه محبور اولمش ایدی. لکن صدارته کلنجه واون اوچ یاشنده‌کی کریمهٔ پادشاهی‌یی تزوج ایله داماد اولنجه حرص وطمعنه نهایت اولمادی . تصوراتنه مانع اولانلرك جمله‌سندن بی رحمانه انتقام آلیردی . مفتی ، قیزلر آغاسی ، خواجه کندیسنك اوچ خصمی ایدی ؛ بونلرك ذات‌شاهانه‌یه خصوصیتلری — احتمال که بسبتون اساسسز اولمقسزین — نصوح پاشانك تختی غصب ایتمك فکرنده اولدیغنه دائر پادشاهك فکرینه ، حس اولنمیه‌جق صورتده، القاآتده بولنملرینه مساعد اولدی . نصوحك خصائص شخصیه‌سی خلقك توجهنی مستلزم اولمشیدی . اطواری مهیب ، شجیع ونطوق ، لکن حدید ، متهور ، ملایمانه معامله ایتمکه غیر مقتدر ایدی ؛ دیکر وزیرلرکده دائما تهوین قدرینه چالیشیردی .

---

(۱) نصوح پاشا کرك نعیمایه (ص ۱۲۳) کرك حدیقة الوزرایه نظراً (ص ۵۹) کوملجنه کویلرندندر؛ فقط نعیما (ص ۸۹) « ارناود جنسی » اولدیغنی یازمش، وایلریده کوریله‌جکی اوزره نصوح پاشا بر آرالق ارناودلغه قاچق فکرنده بولنمشدر . بنابرین هامه‌ر ایکی روایتی توفیق ایچون — کوملجنه‌نك ارناودلقدن اولمادیغنی دوشونمکسزین — «ارناودلقده کوملجنه» دیمش اوله‌جقدر . تخالف روایاته نظراً بو آدم کوملجنه کویلرندنمیدر، یوقسه ارناودلقدنمیدر ، یوقسه ارناود اولوب ده کوملجنه طرفلرنده‌می طوغمشدر، مشکوك قالیور (مترجم)

(۲) نعیما وحدیقة الوزراده مندرج اولدیغی اوزره فولهك بکی دکل ، حلب بکلربکی . دوغریسی بواوله‌جقدر . (مترجم)

(۳) بودیه وغریمستونه کوره برروم پاپاسنك اوغلی ایمش ؛ لکن نعیما ارناود جنسندن اولدیغنی یازار .

(٤) میرشرفك باباسنه بتون کردستانك توجیهنه دائما ویریلن برات صاری عبدالله افندیده مندرجدر ، ن ۱۳٤ .

عندنده انسانلرك حیاتی هیچ اعتبارسز ایدی (١)؛ ثروتدن، منصبدن باشقه‌برشیئه اهمیت ویرمزدی . خدمه‌سنك برطاقمی محصل ، برطاقمی مفتش ومحرر یاپدی ؛ دولت مأموریتلرینه او قدر قاریشیقلق ویردی‌که زمان صدارتنده بر مأموریتی اون دفعه‌دن زیاده توجیه ایتدیکی واقع اولمشدر . دیاربکر والیسی ایکن عاصیلره قارشی مراد پاشانك امدادینه کیتدیکی زمان آشتی‌کرد عشیرتنك برقاعه‌سنی آله‌رق اوچ درت بیك نفوس اولان خلقنی ، ارکك، قادین، چوجوق ، بر بیوك چقوره طولدیروب دومان ایله بوغمش ایدی (٢) . نشانجی منصبنی ویردیکی خضرافندی‌یی اناطولی‌یه کوندره‌رك متعاقباً بر آدم اعزامیله اعدام ایتدردیکی زمان خضر افندینك خدمات واقعه‌سنی تخطر وبو کوستریلن شدته تأسف ایدن بعض مصاحبلرینه : « بن اونی دنیانك جفاسندن قورتاردم ، جنته قویدم ؛ بندن اصلا انتقام آلمق ایستمیه‌جکدر (٣) » دیمشدر (٤) . صدر اعظملغه نصبندن صوکره بر معتادمفتی افندی‌یی زیارته کیتمسی لازم کلیرکن غرورندن دولایی کیتمه‌مش، وپادشاه ایسه اعتیادات قدیمه‌یه توفیق حرکت ایلسنی امر ایتمش ایدی . بونك اوزرینه باشنه، بوله‌بیلدیکی اك کوچك قاووغی کچیره‌رك التی کورکلی بر پره‌مه ایله مفتینك بوغاز ایچنده‌کی یالیسنه کیتدی . ساحله چیقار چیقماز مفتی استقبالنه کلدی؛ لکن نصوح پاشا یالکز سلام ویرمکله اکتفا ایده‌رك آرقه‌سنی دونوب قایغه بیندی. مرادپاشانك دامادی‌اولان بودین والئ سابق علی پاشانك اعدامنی اوچ دفعه عرض ایتدی ؛ سلطان احمد ، کندیسنی ویزه سنجاق بکلکنه تعیین وهمان چیقوب کیتمسنی بر خاصکی واسطه‌سیله امر ایتمك صورتیله علی پاشانك حیاتنی محافظه ایده‌بیلدی . پادشاه اخیراً ادرنه‌ده بولندیغی زمان بعض احوال بالدفعات غضب شاهانه‌یه سبب اولمشیدی . سلطان احمد آوده ایکن چالیلقدن بر طوغان چیقوب آونی آلمق

(١) نعیما [ج ٢، ص ١٢٦] : « قتل انسان یانده ذبح دجاجه‌دن اهون وکسر زجاجه‌دن اسهل واحسن » .

(٢) بر طام ایچنده بوغیلان بو آدملرك مقدارنده هامه‌رك بر صفر زیاده‌سی واردر . نعیمایه مراجعت ، ص ١٢٦. (مترجم)

(٣) « بز اونی شهید ایتدك ؛ جهان فانینك زحمتندن قورتاردق ، بزم سببمزله‌جنته‌ده کیرر. ارتق بزدن قانی ایسترمی ؟ » نعیمادن تلخیص ج ٢ ، ص ١٢٦ و ١٢٧ . (مترجم)

(٤) نعیما « ولا تقتلوا النفس التی حرم الله الا بالحق وعید شدیدی ضمننده بولنان فرمان الهی‌یه مخالفت عقوبتندن بی خبر ایدی » دیر . [ص ١٢٦ و ١٢٧] .

اوزره کندی طوغانك اوزرینه هجوم ایتدیکنی بردن بره کورنجه : « بنم آویمی آلدیران کستاخ کیمدر ؟ » دیدی ؛ متعاقباً طوغانك کیتدیکی یره دوغری کیده‌رك — اورالرده بولندقلرندن کندیسنك هیچ معلوماتی اونایان — صورت مکمله‌ده مسلح برطاقم چرکس سواریسی کوردی . بو آدملر ، نصوح پاشانك ادرنه‌یه وقریم خانلغنك توجیهنه برفرصت دوشر امیدیله — پادشاهی تعقیباً آوه چیقمغه دعوت ایتمش اولدیغی محمد گرایك (قریم خانلك قارداشی) معیتی‌ایدی . محمد گرای صدر اعظمك دعوتی اوزرینه کلمش اولدیغندن بحث ایله اعتذار ایتدی؛ لکن پادشاهك مقربلری ، نصوح پاشانی جنکیز خان سلاله‌سندن اولان تاتار پرنسی تخت عثمانی‌یه اجلاس نیتیله کتیرمش بولنمقله اتهام ایلدیلر . بوالقاآتك نتیجهٔ عاجله‌سی اولمق اوزره محمد گرای یدی‌قله‌ده حبس اولندی ؛ کیلیده بولنان قارداشی‌شاهین گرای‌ده حبس ایدیله‌جك ایکن قاچمقله قورتیله‌بیلدی . برمدت صوکره پادشاه ، ادرنه‌ده ، جمعه نمازی ادا ایتمك اوزره جامعده ایکن، نصوح پاشانك اغالرندن [جبرائیل نامنده] برینك خانه‌سنده مسافر اولدیغی وزوجه‌سنی اغفال ایتمك ایستدیکی برسید، یشیل صاریغنی جامعك اورته‌سنه آتەرق : « پادشاهم ، پادشاه آل عثمانسك، ظل‌الله‌سك ؛ نه‌در بوظلم که برالای اجلاف، شهره استیلا ایده‌رك وحق جل وعلا حضرتلرینك مقرب ملکلرینك اسملرینی طاقینه‌رق انواع فساداته جرأت ایدرلر؟ بیلمم، الله عظیم‌الشانه کیمدن شکایت ایده‌یم؟ »(۱) دیدی . پادشاه بورذیله‌دن زیاده منفعل اولدی . استانبوله عودتده نصوح پاشا ، نزد شاهانه‌ده‌کی اعتبارینی مفتی ایله خواجه‌نك کوندن کونه تنقیص ایتمکده اولدقلرینی کوره‌رك بوایکی دشمنی اولدرمکی ذهننده قرارلاشدیردی ؛ آنجق شوقتل مکررك ایجاب ایتدیره‌جکی غضب شاهانه‌دن قورتلمق ایچون ، خواجه ومفتیدن انتقام آلیر آلماز بینوب ارناودلغه قاچمق اوزره، کدخداسی بهرامه استانبول قاپیلرنده اللی حیوان بولندرمسنی امر ایتدی . بهرام ، نصوحك نیتنی پادشاهه خبر ویرمسیله اووقت اعدامی قرارلاشدیرلدی . صدراعظم ، اعادهٔ اقتدار ایده‌بیلمك ایچون صوك برتجربه‌ده بولندی: « یانم دیدیکم اجرا اولنسون، ذات شاهانه‌کز نصایح عاقلانه‌مه مطاوعت ایدیکز ، یاخود صدراعظملقدن استعفا ایدرم ؛ مهری برباشقه قولکزه ویریکز ، بنده کندیمی تسمیم ایدرم » دیدی . پادشاه بوسوزلر اوزرینه حدتی

(۱) نعیمادن آلندی، ص۱۲۹ و ۱۳۰ . (مترجم)

کتم ایده‌میه‌رك : « خائن ، دیمك که، سویلدکلری کبی ، مراد پاشا لالامی سن زهر ویره‌رك اولدرمشسك ! خوشوکدی ! » سوزلرینی سویلدی . ایلك جمعه کونی (١٣ رمضان ١٠٢٣ — ١٧ تشرین اول ١٦١٤)، جامعده‌پادشاه‌ایله برلکده‌بولنمسی لازم کلن صدراعظم، خسته اولمسندن دولایی ایفای وظیفه ایده‌میه‌جکنی بیان ایله اعتذار ایتدی . بوستانجی باشی ، یانه یوز بوستانجی آله‌رق ، استفسار خاطر بهانه‌سیله نصوحك قوناغنه کیده‌رك سلطان احمددن آلدیغی امر موجبنجه اخناق ایلدی (١) .

مورخ دولت ، نصوح پاشانك موتی عالمه یکیدن حیات ویردیکنی یازار(٢)؛ هیچ اونازسه خزینه‌سی پادشاهك خزینهٔ خالیه‌سنی املا ایتمشدر . اینجیلرله مالی صندوقچه‌لر، برملیوندن زیاده دوقه، اومقدار غروش؛ التون وکموش ایشلمه‌لی ، مرصع بیك اون سکز قلیج (که یالکز برمرصع قطعه‌سی اللی بیك التون تخمین اولنمشیدی) ؛ ایران و مصر قالیچه‌لری وایپکلی وقطیفه منسوجات ایله طولو مخزنلر؛ درت یوزی عرب قیسراغی اولمق اوزره بیك‌یوز آت وقیسراق‌وطای؛ آلتوندن معمول قرق چفت کنیش اوزنکی ، بیك سکز یوز دوه، درت بیك یوك حیوانی ، التی بیك اوکوز ، بش یوز بیك قیون . ایشته نصوح پاشانك ثمرهٔ اغتصابات وتعدیاتی بونلر ایدی . ثروتنك قسم کلیسی پادشاهه عائد اولمشدر . صدراعظملق ، سلطان احمدك دامادی محمد پاشایه توجیه اولندی . صدر جدید ، مراد پاشا دامادی قاضی زاده علی پاشایی تکرار بودین والیلکنه تعیین وقلندر پاشایی یوسف پاشانك وفاتیله آچیق قالان وزارته نصب ایلدی. برقاچ آی‌صوکره

(١) موراجه دوسون ، لوحهٔ دولت عثمانیه ، ص ٤٠٨ . مه‌زه‌ره‌ی ، ٢ ، ص ١٨٦-١٩٦ . لاوتره‌ی . نعیما ، پجوی ، فذلکه ، عثمان زاده تائب ، حدیقة الوزرا . اوزمان استانبولده بولنان اوتتاویو ساپیه‌نزا ، نصوحك سقوطی ، ایران ایله برمحاربهٔ خائنانه‌سنك جغال اوغلنك زوجهٔ متروکه‌سی اولان همشیرهٔ سلطانی طرفندن اله کچیرلمسندن نشأت ایلدیکنی بیان‌ایدر. غریمستونه‌ده مراجعت. وندیك ایلچیسنك راپوری بوبابده شویله دیور: « ١٢٠ یوك ایپك صاتین آلمق‌اوزره ایرانه برتاجر کوندردی . بوتاجر، عودتنده ایپکلرك‌ایران حکمداری طرفندن کوندرلدیکنی وایران ایله‌نصوح پاشا آره‌سنده‌کی‌مناسباتك انقطاعه اوغرامسی ایرانجه آرزو ایدلدیکنی اشاعه ایده‌جك ایمش . » مایس ١٦١٥ .

(٢) « نصوح پاشانك موتی ایله عالم حیات تازه و افراد بنی آدم سرور بی‌اندازه بولدی » نعیما ، ج ٣ ، ص ١٣١ . (مترجم)

(۵ جمادی‌الاخری ۱۰۲۴ — ۳۰ حزیران ۱۶۱۵) سعدالدین افندی زاده مفتی محمد افندی وبادن وفات ایده‌رك ایوبده باباسنك یانینه دفن ایدلدی (۱) . بوذات ، عثمانلی علماسنجه اطلاع تام‌حصولی مطلقا لازم اولان السنهٔ ثلثه‌ده ، یعنی عربی وفارسی‌ایله ترکجه‌ده قدرت کامله صاحبی‌ایدی؛ بولسانلرك جمله‌سنده منثور ومنظوم آثار براقمشدر ؛ برنمونهٔ منشـأت یازمش ، قصیدهٔ برده‌نی ترجمه وپدرینك « تاج التواریخ» نامنده‌کی تاریخنی تذییل ایتمشدر (۲) . احکام دینیه‌جه شدت طرفداری وخرستیانلرك دشمنی اولان برادری اسعد افندی ، وبا ایچون [اوق میداننده] دعایه چیقلدیغی کون مجد . عودت وبودعایه ، محمد افندینـك یرینه مفتی اوله‌رق ریاست ایلمشدر .

نصوح پاشانك استانبوله کوندرمش‌اولدیغی سفیر ایران قاضی‌خان، متبوعی نامنه عقد صلح ایده‌رك انجیلی چاوش (۳) ایله برلکده ایرانه عودت ایتمشیدی . آنجق عهدنامه‌ده مقاوله اولنان سـنه‌لك حریر ویرکیسی ایکی سنه‌دن بری هنوز ورود ایتمدی : بوسبب شکایته ، شاه عباس‌طرفندن — سیمون لواراساب نامنده‌کی‌حاکم قدیمی درت سنه مقدم یدی قله‌حبسخانه‌سنده ترك حیات ایدن (٤) — کورجستانه عسکر سوق اولنمسی (۵) انضمام ایتدی . عباس ، نصوح پاشانك وفاتندن بر قاچ

(۱) « مفتی وبادن وفات ایده‌رك پك چوق آلتون براقدی ؛ یرینه خرسـتیانلره دشمن ومعاملاتنده غایت شدید ومتعصب اولان قارداشی کچدی » وندیك خلاصه‌سی .

(۲) پدرلرینك تاج التواریخی تذییله شروع ایدوب تکمیل میسر اولمادی » ، نعیما ، ج ۲ ، ص ۱٤۱ (مترجم)

(۳) هامه‌ر، « انجیلی » کلمه‌سنك ، « انجیل » ه منسوب ویاخود مژده‌کتیرنجی معناسنه اولدیغنی بیان‌ایدر. « انجی‌ط قنمش » معناسنده اولهبیلمك ایچون‌املای قدیمی « انجیلو» اولمق لازم کلیرکن تاریخلریمزده بعضاً « انجیلی» دیه مقید ایـده‌ده بولقبك املاسی‌تلفظه توفیق‌ایدلمش اولمسی‌ممکندر. هامه‌ر، انجیله منسوب معناسنی بالالتزام ویرمش‌اوله‌جقدر. « انجیلی» چاوشك دیاربکر قربنده « اینکی » نامنده برکویدن واسمی مصطفی‌اولدیغی ایشیدلمدر. (مترجم)

(٤) « ایران شاهنك قاین پدری سـنان جیورجیانونك فوتی؛ بوآدم مدت مدیده یدی قلعه‌ده محبوس بولنمشدر » وندیك خلاصه‌سی ، کانون ثانی ۱۶۱۱ .

(۵) « ایران حکمداری ، کیلان ایالتنده فراقباد (فرح اباد) اسمیله برقلعه انشاسی تصورنده‌در ؛ کچن‌سنه ایران حکمدارینك اللرندن آلدیغی مملکتلرنی استرداد ایتمش اولان کورجی پرنسلرینه شـاه طرفندن بیوك هدیه‌لر ویرلمشدر » بالیوز ثانینك ۲۸ تشرین ثانی ۱۶۱۵ راپوری .

آی مقدم بوسفری دولت عثمانیه‌یه بیلدیرمشدی (۱) . بواحوالدن دولایی ایران اوزرینه سفرقرارلاشدیرلدی . صدراعظم، ۲۳ ربیع‌الاخر ۱۰۲٤ — ۲۲ مایس ۱٦۱۵ ده استانبولدن حرکت وآنجق اغستوس اواخرنده حلبه مواصلت ایلدی. سلطان سلیم جامعی مؤذنی درویش طالب افندی، اردونك حرکاتنی مناظر کوکبه نظراً ترتیب ایلمشیدی ؛ اونك ترتیبی سرداره اوقدر تأثیر ایتدی‌که بوسنه هیچ محاربه ایدلمه‌مکه قرار ویرلدی (۲) . بناءً علیه اردو مرعش ، ملاطیه ، سیواس ، قره‌مان طرفلرنده قیشلادی ؛ صدراعظم‌ده قیتنی حلبده کچیردی . اکمکجی زاده احمد پاشا ، قائم‌مقام اولمق اوزره ، محمد پاشا طرفندن استانبوله کوندرلدی ؛ بوصیره‌ده ایران ایلچیسی قاسم ایله انجیلی چاوش استانبوله کلمش (۳) ایسه‌ده ایران ایله جنك خیلی وقتدن بری تقرر ایتمش اولدیغندن قاسم حضور شاهانه‌یه قبول ایدلمیه‌رك خانه‌سنده موقوف قالمشدر . ایرتەسی سنه بهارنده، یعنی ۱٦۱٦ نیسانده اردو حلبدن حرکت ایلدی . کوکسون یایلاسنی کچه‌رك آقشار صحراسنه وصولنده روم ایلی بکلربکی داود پاشانك عسکری التحاق ایتدی . دیاربکر والیسی دلاور پاشا ایله وان‌والیسی تکه‌لی محمد پاشاروان‌اوزرینه عزیمته مأمور اولەرق کرد بکی سید خان نخجوان اوزرینه‌یوریدی . عجملر طرفندن تخریب ایدلمش اولان قارص قلعه‌سی یکیدن انشا ودرونته عسکر اقامه اولندی . روان محاصره‌سی صیره‌سنده تکه‌لی محمد پاشا درت خان ایله جنك ایده‌رك بیوك برمظفریت قازاندی؛ نخجوانی

(۱) ایکی مکتوب رئیس صاری عبدالله افندینك منشأتنده موجوددر .

(۲) اول وقت صدراعظم وسرداراولان محمدپاشا ارباب رویتدن برذات ایدی. محاربه‌یی بسبتون تعویق ایتمك ، یاخود سلطان سلیمانك اثرینه اقتفاءً ایران سفرینی ایکی‌سنه‌ده یاپمق تصورنده بولنمش اولدیغی حالده کندیسنه بطائت‌اسنادایدیلمه‌مك ایچون منجم افندی‌یی‌توسیط ایلمش اولسی محتملدر . روایت اولندیغنه کوره سلطان محمود ثانی عصرنده ترسانه‌ده‌برکمی ایندیریله‌جك ایدی . محمود ثانی «اشرف ساعت» کوزه‌ده‌جك افکار اصحابندن دکل‌ایسه‌ده خلقك ظنون پرورلکی ایجابنجه ، بالاخره کمی‌یه برحال اولسه تنزیل زمانینك کوزل انتخاب اولنمادیغنه عطف‌اولنه‌جغندن‌منجم باشی‌یه‌برمعتادزمان‌مناسب انتخاب‌اولنمسی‌اراده بیورلمشیدی. منجم باشی هرنصلسه پادشاهك طعام‌زمانینه مصادف بروقت اختیار ایتمش اولدیغندن سلطان محمود بوذاتی حضورینه جلب‌ایله « بنم یمك بیه‌جکم وقتدن باشقه اشرف ساعت یوقیدر ؟ » تویخی ایراد ایلدی . منجم باشی افندی درحال استعفای قصور ایده‌رك حرکات کواکب ایله برابر ذات‌شاهانه‌نك‌اعتیاداتنه موافق «اشرف‌ساعت» چیقارمغه همت ایلمشدر . (مترجم)

(۳) « ایران ایلچیسی ، محاربهٔ اخیره‌ده اسیر اولان مصطفی پاشا وانجیلی چاوش ایله برلکده استانبوله کلمشدر » وندیك خلاصه‌سی ، اغستوس ۱٦۱۵ .

محاصره ایتمکده اولان صدراعظمه بیك باش واللی اسیر کوندردی . نخجوان، قرق کون محاصره‌دن صوکره، عثمانلی اردوسنك رجعته حاضر لانمقده اولدیغی برصیرده نصوح پاشا ایله عقد اولنان عهدنامه‌نك اعادهٔ احکامی ومقاوله ایدیلن حریردن نصفنك تنزیلی شرطیله تسلیم اولدی . بوموقعی آلمغه چالیشیرکن بتون ذخائرینی صرف ایتمش اولان اردو ، تسلیمدن صوکره، انبارلری خالی بولدیغندن بیه‌جك فقدانله اوغرامامق ایچون همان عودت ایتمکه مجبوریت کوردی. قیش پك ایلریله‌مش اولدیغی ایچون صوغانلی یابلاسندن کچیلیرایکن عسکرك برچوغی صغوقدن تلف اولدی . یالکز روانی بیله اله کتیره‌مه‌مش اولان بوسفرك نتیجهٔ سیئه‌سی محمد پاشانك عزلنی ایجاب ایتدی [۱۳] . ذات شاهانه، صدراعظمی تبدیل نیتنی اظهار ایتمسی اوزرینه قائم‌مقام اکمکجی زاده کندیسنك خلف اولهجغنده اصلا شبهه ایتمیوردی . یکی صدراعظمك تعیینی وزرا وعلمایه بیان ایدیله‌جکی کون مفتی سرایه عزیمت ایلدی ؛ پادشاه ، کیمی انتخاب ایتمك لازم کله‌جکنی سؤال ایتدی . مفتی « قاعدهٔ تسلسل ایجابنجه اکمکجی زاده‌یه ویرلمك لازم‌کلیر » جوابنی ویردی . پادشاه دیدی که : « واقعا قائم مقامدر ؛ لکن بر قاچ دفعه یالان سویلدیکنه مطلع اولدم ، صدراعظم یالان سویله‌ملیدر » . مفتی « فی‌الحقیقه هم یالانجی ، هم غداردر » دیدکدن صوکره قپودان خلیل پاشانی تکلیف ایتدی ؛ پادشاه طرفندن‌ده تصویب اولندی . مفتینك عودتندن صوکره ذات شاهانه قائم مقام پاشانی حضورینه قبول واوکاده اولکی سؤالی ایراد ایلدی . حریص اکمکجی زاده : « ذات شاهانه‌لری اراده بیوررلرسه یولکزده جانمی‌وباشمی فدا ایدرم » دیدی . سلطان احمد هیچ بر جواب ویرمدی؛ اکمکجی‌زاده بوسکوتی کندیسنك صدارتنه وعد ضمنی حکمنده تلقی ایده‌رك او قناعت ایله خانه‌سنه عودت ایلدی . پادشاه‌ایسه مهری خلیل پاشایه کوندردی . اونك طرفندن برچاوش ، قائم مقامك خانه‌سنده طعام ایتمکده اولان رئیس یازیجی زاده حمزه افندی‌یی تحری‌یه کله‌رك اوکا خطاباً : « صدراعظم ایستر » دیدی . یازیجی زاده ، قائم مقامی کوسترەرك : « صدر اعظم ایشته ! » جوابنی ویردی . چاوش « صدر اعظم خلیل پاشادر » سوزلریله مقابله ایده‌رك قائم‌مقام ایله یازیجی زاده‌نك امیدلرینی بی رحمانه محو ایتدی . خلیل پاشا ، صدارتنك ایلك کونلرنده اکمکجی زاده‌یی تحقیرده هیچ قصور ایتمدی . علیهنده واقع اولان اسنادانك جمله‌سنه قولاق وبره‌رك بتون الاجقلیلرینك مطالبنی تلقی ایتدی . اکمکجی زاده ،

هیچ اولمازسه ، صدر اعظمك ایرانه عزیمتندن صوکره قائم مقام صفتیله استانبولی اداره ایده‌جکنی امید ایدردی ؛ بو امیدی‌ده تخلف ایده‌رك عهده‌سنه قائم مقاملق توجیه اولنمق ایچون بودین والیسی صوفی سنان پاشا دعوت ایدلدی .

خلیل پاشا ، ایران اوزرینه برتشبثده بولنمازدن اول مولداویه‌ده اعادهٔ سکونه وقازاقلری حدود مملکتدن تبعیده صرف افکار ایلدی . مولداویه پرنسی ژه‌ره‌می موگیلانك اوچ اوغلیله اتفاق ایدن ساموئل قوره‌کی و میشل ویخنیه‌وه‌چکی دولت عثمانیه طرفندن اقامه اولنان وویوده اتیه‌ن تومزایی برقازاق اردوسی قوتیله تبعید ایتمش ، وسلستره متصرفی سرخوش ابراهیم پاشا ایله بندر وآق کرمان عسکرینی بوزمش ایدی . دیوان همایون ، اکره والیسی اسکندر پاشانی بوسنه ، سرم ، سمندره ، الاجه حصار ، ووڵچترین ، سلستره عسکرلریله مولداویه‌یه کوندردی . اسکندرپاشا مولداویه‌لیلر وقازاقلر ایله‌جنك ایده‌رك اونلری بوزدی . دومینه ، یعنی مولداویه پرنسنك طول‌زوجه‌سی ، ایکی‌اوغلی ، قوره‌کینك زوجه‌سی اولان برقیزی ، بالذات قوره‌کی اسیر اولدیلر (۱) ؛ بر مدتدن‌بری استانبوله اسیرکلدیکی کورلمه‌مش اولدیغی‌حالده بونلر بش‌یوز قزاق‌ایله برابر زنجیرلره اورلمش‌اوله‌رق اطروفهٔ‌حرب اولمق‌اوزره استانبوله ورود ایلدیلر (۲) . اتیه‌ن‌تومزا مولداویه‌تختنه اعاده ایدلدی . قوره‌کینك‌زوجهٔ‌دلاراسی — که‌دومینونك‌قیزی‌ایدی — یولده غائب‌ایدلمش ، وهرکیم کتیرر ایسه اوتوز بیك غروش فدیهٔ نجات ویریله‌جکی وعدیله بولنه‌بیلمش ایدی ؛ برتاتارك النه کچمش وایکیز اوله‌رق ایکی قیز طوغورمش اولدیغندن برمدت ترکلرك استهزالی شرقیلرینه سرمایه اولدی (۳) . مولداویه ، افلاق وترانسیلوانیا عسکریله

(۱) « آله‌ساندرونك‌والده‌سنك‌دامادی اولوب‌بغداده بتون تراك اردوسنه قارشی ۱۶۰۰ سواری‌ایله محاربه‌ایتمش اولان قوره‌کی کچن هفته دیوان همایونه کوندلمشدر » وندیك خلاصه‌سی .

(۲) نعیما . وندیك خلاصه‌سندن : « رادول ایله اسکندر پاشاآره‌سنده وقوع بولان محاربه‌ده آلنان یکرمی باراق ایله اسیرلردن زنجیر بند اوله‌رق یوز آلتمشی دیوان همایونه کوندرلمشدر » . تشرین‌اول ۱۶۱۶

(۳) نعیما ، انکه‌ل ، موالداویه تاریخی ، ص۲۵۵ [اسکی بوغدان‌ووویوده‌سی ارمیه‌نك زوجه‌سی — که « دومنه » دیرلردی — لهستانده‌اراضیٔ کثیره‌صاحبی‌ایدی ؛ لهستان‌وروسیه اسراسندن فورسقینك اونك دامادی ایدی . قورسقینك بی‌همتا اولان زوجه‌سی تاتار النه دوشه‌رك بولنمق و تاتار النده‌ن النمق ممکن اولمادیغندن اوتوز بیك غروش بها کسلمکله اله کچیریله‌بیلدی . کبه ایمش ؛ ایکی قیزی بردن طوغورور . مؤخراً لهلیلره اسیر اولوب اون

قوت بولان اسکندر پاشا یکیدن قازاقلر اوزرینه یورومك ایچون امر آلدی . دولت عثمانیه ، عثمانلی اردوسنك لهستان اوزرینه دکل ، حدود دولتی ازعاجدن وقره‌دکیزده هردرلو شقاوتدن خالی اولمایان قازاقلر اوزرینه سوق اولندیغی حقنده لهستان ایلچیسنه تأمینات ویردی (۱) . بر قاچ ترك کیسی ضبط ایتمش اولان آزوف قازاقلری روسیه ایمپراطورینك تبعه‌سندن ایدیلر ؛ معهذا بوصیره‌لرده هدایا تقدیم ایتمك وتاتارلرك آسیایه تعرضلرینی دولت عثمانیه‌نك منع ایتمسی تکلیف ایلمك اوزره استانبوله واصل اولان روس ایلچیسی (۲) بوغازده بر عثمانلی قادیرغه‌سی واستانبولده چاوش باشی وسپاهیلر اغاسی طرفندن احترامات کامله ایله قبول ایدلدی (اغستوس ۱۶۱۶) . هدایاسی سمور کورکلردن ، درت طوغاندن ، وآلتمش عدد بیوك بالق دیشندن مرتب ایدی. پادشاه، لهستان ایلچیسی قوشانسکی واسطه‌سیله لهستان قرالنه کوندرمش اولدیغی برمکتوبده هردرلو تعرضاتدن توقی ایتمسی ایچون قریم‌خانینه امر ویردیکنی اشعار ایله قازاقلرك جولانلرندن شکایت ایلیوردی (۳). آنجق لهستان قرالی قازاقلرك تعرضاتنه نهایت ویردیرمدیکندن ایرتسی سنه عثمانلی اردوسی اسکندر پاشاقوماندەسیله دینیه‌ستر اوزرنده واقع بودیلا پالانغه‌سنه دوغری یوریدی ؛ باش قوماندان ستانیسلاس زولکیه‌وسکی قوماندەسنده بولنان لهستان عسکری ترکلره مقابله‌ایتمکه چیقدیلر. عمومی برجنك وقوع بوله‌جغی تحقق ایتمش

سنه اسارتده قالمش اولان اسکندر پاشا کدخداسی حکایه ایدرکه لهلر « یازق‌که اوغلان طوغورمادی . تاتار نسلندن بهادر یکیت اولورلردی » دیه کولوشورلر ایمش . بچویدن تلخیص ، ج ۲ ، ص ۳٤٦ و۳٤۷ . شرق، بوکولوشمه‌دن عبارت اوله‌جقدر . مترجم]

(۱) « لهستان ایلچیسی، اسکندر پاشا اردوسنك یالکز قازاقلر اوزرینه هجوم ایچون طوپلانمش اولدیغنه مطمئن اوله‌رق کیتدی » وندیك خلاصه‌سی .

(۲) تاتارلرك آسیایه کچیرلیوب لهستان اوزرینه کوندرلمرینی طلب ایتمك ایچون ورود ایدن روس ایلچیلری قره‌دکیز بوغازندن برترك قادیرغه‌سی ایله استانبوله ایصال و — معیتلرنده یوزقدر چاوش وسپاهی اولدیغی حالده — چاوش باشی وسپاهی اغاسی طرفندن استقبال اولندیلر. هدیه اوله‌رق سمورکورکلر، ٤ طوغان، حلقه وبیله‌زیك یاپلق اوزره ٦۰ بیوك بالق دیشی کتیرمش ایدیلر. « ٦ اغستوس ۱۶۱۶ ، وندیك خلاصه‌سی .

(۳) صدراعظمك، ایلچی غره‌غوریو قوشاچ (Cochaz) واسطه‌سیله الدینی مکتوبه جواباً یازدیغی مکتوب غایهٔ صفر (۱۸ مارت ۱۶۱۷) تاریخیله مورخدر . خزینهٔ ایمپراطوری وقرالیده اوچنجی سیکیسموند طرفندن انترنونس اندره آیه‌ویرلمش ۱۹ مارت ۱۶۱٤ تاریخلی براعتمادنامه واردر .

ایکن ۲٦ رمضان ۱۰۲٦ (۲۷ ایلول ۱٦۱۷) تاریخنده عقد اولنان بوسا معاهدهٔ مشهوره‌سی ایکی مملکت آره‌سنده تأسیس صلح ایلدی ؛ بو معاهده موجبنجه بعدما قازاقلر اوچاقوف (دینیه‌ستر) نهرینی تجاوز ایده‌میه‌جکلردی ؛ لهستان حکومتی مولداویه ، افلاق ، ترانسیلوانیا ایشلرینه مداخله‌دن واز گچیوردی ؛ بالمقابله پادشاه دخی قریم تاتارلرینك لهستان حدودینه رعایت ایتملرینی تعهد ایلیوردی. عهدنامه‌نك له‌لسانده برنسخه‌سی خاتمانك مهریله تختیم اولنه‌رق زولکیه‌وسکینك اردوکاهنده بولنان مانیاتلره کوندرلدی ؛ اسکندر پاشا درحال کری چکلدی . قازاقلرله عجملر دولتك اوروپا وآسیا حدودلرینی‌دوچار خسار ایتمکده اولدقلری صیره‌ده غلطه‌ده دیوان همایون ایله حکومات اجنبیه آره‌سنده اختلافات ظهور ایلمشیدی . پطریق وکیلی کندی‌طرفلرینه‌جلب وناپولی قرالنه وپاپایه کندی‌لهلرنده‌مکتوب یازمغه‌اقناع ایتمش اولان جزویتلر محبسه‌آتلدی؛ پطریق وکیلی آصلدی (۱) ؛ فرانسزایلچیسی جزویتلری آنجق‌اوتوز بیك التون فدا ایده‌رك‌قورتاره‌بیلدی (۲). زنجی‌جنسندن بولنان‌غلطه‌قاضیسی‌یهودیلرك‌وخرستیانلرك‌سرپوشلری‌حقنده برامر ویردی. قاضی، باقی‌پاشاایله مذاکره ایده‌رك دول‌اجنبیه‌خدمتنده اولسون‌اولماسون بتون‌فرنکلردن بلا استثنا خراج آلمق ایستدی. اجنبی دولتلری‌ایلچیلرینك عائله‌لری قاضی‌طرفندن ویرکی دفترلرینه ادخال وایلچیلر بیله برمدت خراج ویرمکه اجبار اولندیلر (۳). شکایات متکرره اوزرینه، صدراعظم قاضینك‌مطالبی محق اولوب اولمادیغنی‌اکلامق اوزره باب همایون ایله اولان معاهده‌لری کورمك ایستدی . ایلك اوکجه فرانسز سفیری دولت عثمانیه ایله تمثیل ایلدیکی حکومت آره‌سنده‌کی معاهده‌یی کوندردی؛ دیکرلری‌ده اونك اثرینه امتثال ایلدیلر. صدراعظم، بونلردن خراج النمسه هیچ

(۱) « فرانسه سفیرینك حمایه ایتدیکی موقوف جزویتلر حقنده ناپولی قرالنه وپاپایه مکتوب یازمش اولمسندن دولایی پطریق وکیلی بوغلدی » ایلول ۱٦۱٦ .

(۲) « جزویتلر درت هفته محبوس قالدقدن صکره تخلیه وفرانسه سفیرینك اقامتکاهنه ایصال‌اولنمشلردر. فرانسه سفیری بونلرك کوندرلمه‌سلری [ممالك عثمانیه‌دن جیقارلمالری] ایچون ۳۰,۰۰۰ زه‌کینی ویرمشدر » ٤ تشرین اول . « جزویتلر مطروداً کیدیورلر » ۱۹ تشرین اول ۱٦۱٦ .

(۳) « دفتردار باقی پاشا و سوء شهرتی اولان زنجی قاضی . بالیوز ، توقیف اولنان قیصر ایلچیلرینی زیارتدن منع اولندیلر . سفیرلر خراج ویرمکه اجبار اولندیلر » ٤ تشرین اول ۱٦۱٦ .

برحق اولمدیغنی کوره‌رك قاضینك مقرراتنی ابطال ایتدی (۱). ینه اوصیره‌ده پادشاه اسپانیولدن مهتدی برچاوشی، یکرمی سکز ترك اسیرینك تخلیه‌سنی ایستمك وغرناطه‌دن چیقاریلان مسلمانلرك لهنده التماساتده بولنمق اوزره فرانسه سراینه کوندردی. فاس ومراکش شریفنك برایلچیسی‌ده اسپانیا اهل اسلامنك احوالی حقنده جلب نظر دقت ایلك واسپانیا ایله عهدنامه عقدینه مانع اولمق اوزره استانبوله کلدی.

جزویتلرك (۲) وغلطه قاضیسنك اك فعال خصمی، ممتاز برحکومت آدمی اولان بالیوز نانی ایدی که عائله‌سی، مالك اولدیغی شرق مسکوکاتی وال یازیلری قولقسیونیله مشهوردر. استانبوله وصولنده پادشاهدن نائل اولدیغی ایلك ملاقاتده (نیسان ۱۶۱۵) کندیسنه سلفی کبی صیرمه‌لی قافتان الباس ومعیته سکز خلعت توزیع اولندی. صوك زمانلرده وندیك حکومتی مالطه وفلورانسه‌لیلرك سوقیاتنه اصلا اشتراك ایتمه‌مش اولدیغندن دولای دولت عثمانیه ممنون ایدی؛ بنابرین ذات شاهانه سانتاماوره، پروزه، ناوارین، قورون، مالوازی، مودون حکومتلرینه امرلر ارسالیله وندیك حدودینه رعایت اولنمسنی ووندیك سفائنه هیچ برمانعه احداث ایدلمه‌مسنی اخطار ایلدی (نیسان ۱۶۱۵) (۳). نانی، قبریسك عثمانلیلر طرفندن فتحی صیره‌سنده عقد واوزماندن بری تجدیدیله اکتفا اولنمش اولان قاپیتولاسیونك شرائط ناقصه‌سنه علاوةً اون درت ماده اوزرینه محرر ومهر همایون ایله مختوم اوله‌رق برات شکلنده برتجارت عهد نامه‌سنه — پك چوق مشکلات ایله — نائل اوله‌بیلدی [۱۴]. وندیك بالیوزی فرانسزلره، انکلیزلره، فامنکلیلره ویریلن فوائدك وندیك تجارتی حقنده دخی تشمیلی و — فرانسز ایلچیسی طرفندن قبولی فرانسه منافعنه پك مضر اولان — مسکوکات اوزرندن آلینیر ویرکینك [کمرك رسمی] کندی

(۱) صدراعظم کافهٔ سفرادن بتون قاپیتولاسیونلری ایستدی. فرانسه سفیری کندیسنه عائد اولانلری ویردیکندن دیکرلری‌ده اوصورتله حرکته مجبور اولدیلر. مفتی خراجك لغوینه معترض ومتردد ایدی. مفتی شریعته وپاشاده قاپیتولاسیونلره استناد ایدیور ایدی. خراجك لغوینه [یعنی سفیرلردن التمامسنه] ارادهٔ پادشاهی صادر اولدی » ۸ مارت ۱۶۱۷.

(۲) « جزویتلرك کندی جمعیتلرنده اتخاذ ایتمش اولدقلری مقرراته مانع اولمسی بالیوزه تنبیه اولنمشیدی » مایس ۱۶۱۵، وندیك خلاصه‌سی.

(۳) وندکلیلر علیهنه قایق تجهیزینی منع ایتمك اوزره قار ایلی سنجاق بکنه، پروزه وآیاماوره قاضیلرینه امرویرلدی. کذلك حدوددده بولنان محللره تجاوز اولنمامسی ایچون مودون، قورون، مالوازی قاضیلرینه، هرسك سنجاق بکنه امریازلدی. » وندیك خلاصه‌سی.

ملتدن آلنمامسی ماده‌لرینك بوعهدنامه‌یه درجنه صرف مساعی ایلدی (١) . پادشاه ، اسپانیادن طرد اولنان هم دینلرینی (٢) ومتفق اولان راغوزه‌لیلری(٣) توصیه ایتمك ایچون وندیك دوجنه نامه یازدی (٤). ثانی، جمهورحدودینه تعرض اولنمسندن دولایی شکایت ایتمکله برابر (٥) جزویتلره(٦) ، ارمنی وروملره (٧) قدس زیارتی منع ایتدیرمك ، زیتون طاغنده مسلمانلر طرفندن انشاآنه مساعده ایتدیرلمامك (٨) ایچون فعالانه مشغول اولدیغی کبی پادشاهك آیاق باصمش اولدیغی بهانه‌سیله بر بك اوغلی کلیساسنك جامعه تحویلنه موفقیتله مخالفت کوستردی (٩) .

---

(١) «فرانسه سفیرینك مسکوکات ایچون کمرك آلنمسنه موافقتی کندی قرالنی متضرر ایتمش ایدی » ١٦١٥ ، وندیك خلاصه‌سی . [سیم مسکوکات اوزرندن کمرك رسمی آلنماسی وسیم مسکوکاتك ادخالنه جواز ویرلسی وقت وقت وحتی پك یاقین زمانلره قدر آوروپادن قیمت رایجه‌لری قیمت حقیقیه‌لرندن دون برچوق کموش مسکوکاتك ادخالنه میدان وبرمشدر؛ یمنده کی ماریاتره‌زه ریاللری بونلرك بقایاسی ایدی که اشبو ریاللر آوروپانك هیچ بردولتنك سکه‌سی اولمایوب برطاقم تجارتخانه‌لرك کندی حسابلرینه ضرب ایتدکلری شیلر ایدی . مترجم]

(٢) سلطان احمدك دوجه [اسپانیا مسلمانلری حقنده‌کی] مکتوبی ١٥ جمادی‌الاولی ١٠٢٣ (٢٣ حزیران ١٦١٤) تاریخلیه‌در .

(٣) « وندیك فیلوسنك ایران ایتدیکی خساراتدن دولایی راغوزه‌لیلرك لهنه بر نامهٔ پادشاهی بی‌ایصال ایتمك اوزره وندیکه برچاوش(موسی) کوندرلدی.» ١٦١٧ ، وندیك خلاصه‌سی.

(٤) راغوزه‌لیلر دولتك متفق دکل ، محمیسی ایدی . (مترجم)

(٥) سلطان احمدك ١ جمادی‌الاولی١٠٢١ (٣٠ حزیران ١٦١٢)تاریخلی برمکتوبی برتون ثه‌موقادیرغه‌سندن النان اشیانك اعاده‌سنه دائردر ؛ ١ محرم١٠٢٣ (١١ شباط ١٦١٤) تاریخلی برمکتوبی وندیکلیلرطرفندن لیه‌سناده انشا اولنان قلعه‌یه متعلقدر. جمادی‌الاولی١٠٢٦ (مایس ١٦١٧) تاریخلی بر اجنبی مکتوبنده پادشاه دونانمانك اسپانیا او زرینه حرکتی دوجه اخبارایله کندیسنی معاونته دعوت ایدیور .

(٦) «حلب‌قونسلوسی، جبل مقدسده برجامع انشاسندن دولایی مرقدعیسی[قمامه کلیسای] راهبلرینك جبل مقدسدن محروم ابدلك تهلکه‌سنده بولندقلرینی یازیور . بوراهبلرك اندیشه ومأیوسیتلرینه باعث‌لجه‌سبب شودرکه روم راهبی لباسنده ایکی جزویت پاپاسی پطریق‌اله برابر فرانسیسکن راهبلرینی محال مقدسه‌دن محروم ایتمك مقصدیله — اوطرفه کچمشلردر» حزیران ١٦١٥ .

(٧) « روم وارمنیلر مرقدی محافظه ایتمك اوزره امر استحصال ایتدیلر» ٦ حزیران ١٦١٢ .

(٨) جمادی‌الاخری ١٠٢٤ «مسلمانلر طرفندن زیتون طاغنده ابنیه انشاسی حقنده ثانینك قدس قاضیسندن استحصالنه موفق اولدیغی امر . » وندیك خلاصه‌سی .

(٩) « پادشاهك بك اوغلنده سان فرانسیسقو کلیساسنك اوکندن کچرکن ایچری کیرمسی اوزرینه ترکلر طرفندن ضبطیله کلیساسنك اللرندن حیفمسندن اندیشه اولنمقده‌در . بوستانجی باشی صرف نظر ایتدیرمشدر. » شباط ١٦١٢ .

اوسقوقلرك حدود اوزرنده کی حیدودلقلری دولت عثمانیه ، وندیك ، آوستریا آره‌سنده دائمی برسبب شکایات تشکیل ایدردی. نانی بونلرك ناقابل دخول اقامتکاه معتادلری اولان سه‌نیادن چیقارلمالری ایچون هرصورتله چالشدی؛ لکن ایمپراطورك ایلچیلری سه‌نیانك اوستریا حکمدار ارثیسنك تخصیصاتی اولدیغنی بیان ایله بوطلبه مخالفت کوستردیلر (۱) . مع‌هذا نانی برقاچ بیك دوقه فداکارلق ایده‌رك اوسقوقلرك ایمپراطور ایله عقد اولنان صوك معاهده‌یه درجی حقنده صدراعظمك موافقتنی استحصال ایلدی (۲) .

علی بك وخروات غاسپار غراتیانی ، سیتواتوروق عهد نامه‌سنك تعدیلات جدیده‌سنی ایمپراطوره قبول ایتدیرمك ایچون ویانه‌یه کیتدیلر (۱۲ مایس ۱٦۱٥)؛ بوبابده ، وزیر اکمکجی زاده کبی براکمکجینك اوغلی و اوستریا ایمپراطورلغی حکومتنك روحی اولان قاردینال قلهزل ایله مذاکراته کیریشدیلر (۳). مجارلرك و لینچده عقد اولنان مجلس عمومینك رئیسی پالاتین تورزونك سیاستی، ایمپراطورك ترکلرله یکی بر محاربه اچمق حقنده کی مساعیسنی عقیم براقدی. آرزو اولنان مخاصمه‌یه اونلری اقناع ایچون، سیتواتوروق عهدنامه‌سنك اون بشنجی واون التنجی ماده‌لری احکامنجه اکره ، فولهك، نوویغراد، زه‌چه‌نی قلعه‌لرینه ملحق کویلرك، ویرکیلرینی اکره ، هاتوان، بودین، استورغونده تأدیه ایتملری لازم کله‌جکنی اورته‌یه قویدی ایسه‌ده فائده‌سی اولمادی؛ مجلس، صلحه تمایل ایده‌رك حتی ایمپراطوره، یه‌تله‌نی بسبتون عثمانلیلرك قوجاغنه دوشمکه سوق ایتمه‌مسنی اخطار ایلدی . قاردینال فورغاچ ، رفیقی اولان قلهزله جواباً ، بوکویلرك اهالیسی خرستیان اولدیغی جهتله خرستیانلق دشمنلرینه ویرکی ویرمه‌ملری لازم کله‌جکنی سرد ایده‌رك عهدنامه‌نك اجرای احکامنه مخالفت ایدیوردی [۱٥]؛ لکن قلهزل ایمپراطورك بیله اوزون مدت ترکاره ویرکی ویردیکنی درمیان ایتدی . حقیقت حالده هنوز کاملاً موقع اجرایه قونلمامش اولان سیتواتوروق عهد نامه‌سنه ترکلر طرفندن ادخال اولنان تعدیلات

(۱) « سه نیا آوستریا حکمدارینك مالکانه‌سی اولدیغی جهتله فساد منبعی ایدی ؛ قیصرك سفیری اوسقوقلرك اورادن چیقارلمسنی مدافعه ایتمشدر » وندیك خلاصه‌سی .

(۲) « بالیوز، اوسقوقلره عائد ماده‌نك درجی ایچون صدراعظمه ایکی بیك زه‌کینی ویرمشدر. » کانون اول ۱٦۱٦

(۳) ترك پاشالری ومفتی، قلهزله یازدقلری مکتوبده کندیسنه صدراعظم عنوانی ویره‌رك تأثیر عظیمنی تصدیق ایدرلر .

جدیده یه کوره مجارلر طرفندن اخیراً انشا اولنان پالانغه‌لر بیقلمق لازم کله جکی کبی موضوع بحث اولان کویلره مطروح ویرکی عثمانلیلره براقلمش وصلحی اخلال ایدن مجار قلعه محافظلرینك یرینه آلمان محافظلر اقامه‌سی تقرر ایتمش ایدی. عثمانلی مرخصلری بودین والیسی علی پاشا کدخداسی متفرقه احمد اغا، غاسپار غراتیانی ایله ایمپراطورك قومیسرلری قاردینال فورغاچ وقلعه زه‌ل، مجلس مشاوره رئیسی مولار، قونت آلتایم، بارون سولمس، یوزباشی لادیسلاس پهچ، مجارستان خزینه رئیسی آپونی یکرمی ماده‌لك برعهدنامه امضا ایلدیلر؛ هرایکی طرفدن قرارلاشدیرلدی که سیتواتوروق عهدنامه‌سی یکرمی سنه ایچون تجدیدایدیله جك، بوعهدنامه‌نك عقدندن بری ایکی حکومت طرفندن انشا اولنان قلعه‌لر بیقیله جق، اوزماندن بری النان اسیرلرکری ویریله جك، عثمانلیلرك کندیلرینه ویرکی ویرملرینی ایستدکلری یوزالتی سکز کویدن یالکز آلتمشی دولت عثمانیه یه تابع اوله جق، ایکی طرفدن تعیین اولنان برقومیسیون دیکر کویلرك ویرکیلری مسئله‌سنی برقراره ربط ایده جك، ایکی ملتك امنیت تجاریه سنه نظارت ایتمك اوزره قونسلوسلر تعیین اولنه جق ایدی. ایمپراطورك تصدیقنامه‌سی (١) سنه نهایتنه دوغری استانبوله کلدی؛ پادشاهك تصدیقنامه‌سی ینه خیلی ماده‌لرده اوستریا تصدیقنامه‌سندن فرقلی ظهور ایلدیکندن اولکی مرخصلر ایرته‌سی سنه (١٦١٦) مایسنك برنده، عهدنامه یه عثمانلیلر طرفندن یکیدن ادخال اولنان تعدیلاتی مذاکره ایتمك اوزره برلشدیلر؛ علی پاشا وآلتایم، کچن سنه‌دن بوکونه قدر ایکی طرفدن انشا اولنان پالانغه‌لرك هدمی ودیکر بعض مشکلاتك تسویه‌سنی متضمن اوله‌رق علاوه اولنان موادی قبول ایتدیردیلر.

قاردینال قلعه زه‌ل استانبول سفارتی ایچون ایمپراطوره، یدی سنه مقدم ینه بو مأموریتله عزیمت ایتمش اولان بارون توفه‌لی توصیه ومجار اصیلزادکانندن برینك ترفیقی

---

(١) صلح ویانه‌ده ١ تموز تاریخنده عقد ولنمشدر. ایمپراطورك پراغدن محرر تصدیقنامه‌سی ١ کانون اول تاریخله‌در؛ پادشاهك تصدیقنامه‌سی ١٥ شعبان ١٠٢٤ (٩ ایلول ١٦١٥) تاریخیله مورخدر. لعیا وفذلکه ایله مقابله. [عهدنامه‌نك اصلی تذییلات مترجمه‌در.] *Confirmatio et ratificatio itemque extentio conditionum pacis Thorockiensis inter romanorum Imperatorem Mathiam et Turcarum Acomathem primum Sultanum, ut illæ anno 1615 inter utramque partem tractatæ conclusæ sunt.* » ١٦١٥ سنه‌سی وقایع رسمیه سندن اخذ اولنمشدر.

تکلیف ایلدی؛ سفارتك مصرفی وهدایای اوچ یوز بیك فلورین حساب ایله کوستره جکی جومرد لکی خزینهٔ دولته تحمیل ایتمك مقامنه یاقشمیه جغنی اخطار ایده رك بو مصرفی کندی اوزرینه آلمسنی ده بیان ایتدی. لکن ایمپراطور، پراغ بورژوازی صنفنك رئیسی بارون هرمان چرنینی انتخاب ایلدی؛ ایتالیان سزارغاللوده اوکا تشریك اولندی. چرنین وغاللو استانبوله، یوز اللی کشی ایله وعثمانلی ایلچیلری احمد کدخدا وغراتیانی ایله برلکده واصل اولدیلر. بودین والیسی دامادعلی پاشا که — عن اصل مجاردر — چرنینی صورت ممتازه ده قبول ایده رك مصارف یومیه سی ایچون یوز یکرمی بش فلورین تعیین ایلدی (۱ حزیران ۱۶۱۶). استونی بلغراددده قونت ایزولانی ایله برلکده عثمانلیلر الته دوشمش اولان اوچ اسیر — که رودولف لاشانسکی ده بونلردندر — سفیره حرمةً صالیویرلدی. بلغراددده، اوزمان همان سکسان یاشنه واصل اولمش بولنان قاضی هابیل چرنینه غایت دوستانه معامله کوسترمدی (۲۸ حزیران). فرانسه، انکلتره، فلمنك، وندیك سفارتلری کاتب ومیراخورلری وبرمقدار چاوش استانبولدن یاریم میل مسافه یه قدر چرنینی استقباله جیقدیلر. چرنین، برطرفنده عثمانلی ایلچیسی وبرطرفنده چاوش باشی اولدیغی، اوکنده التی کنج اصیلزاده، سفارتخانه نك سواریلری، بش بوری وداوول، وبرجهتنده صلیب اوزرنده یسوعی واوته کی جهتنده اوستریا قارتالنی کوستررباپراق بولندیغی حالده شهره داخل اولدی. هیچ برخرستیان سفیرینك جرأت ایده مه مش اولدیغی شو طرز نوین، بتون شهره هیجان ویردی. براسکی روایت تخطر ایدلدی که بونك حکمنه کوره استانبولده خاچلی باپراق کورلدیکی زمان دولت اضمحلال تهلکه سنده بولنه جقدر(۱). بتون اهالی وحتی بالذات پادشاه اندیشناك اولدیلر. پای تختده بربرینه پك متناقض سوزلر دوران ایلدی؛ کلیسالر، مناسترلر، خرستیان خانه لری سلاح ایله مالی اولدیغی وروملرك بونلرله عصیان چیقاره جقلری سویلنیر ایدی. قازاقلر یکیدن قره دکیز ساحلنه استیلا ایتمك واستانبوله کیرمك اوزره اولدقلری، جزویتلرك شهری ضبط ایتمك تصورنده بولندقلری ده روایت ایدلدی. اوستریا ایلچیسی ترصد وخرستیان خانه لری معاینه اولندی؛ غلطه ده فرانسیسکنلرك وکیل عمومیسی اولان

(۱) « استانبولده خاچلی باپراق تموج ایتدیکی زمان دولت دوچار اضمحلال اولدیغنی حقنده ترکلر کتابلرنده بر روایت بولدیلر. فیصر سفیرینك استانبوله دخولنده آچیلان باپراق بوسوء تفأله سبب اولمشدر. » وندیك خلاصه سی، ایلول ۱۶۱۶.

راهب دکیزه ودرت جزویت یدی قلعه یه آتلدی. پادشاه، عساکر محافظه سیله برلکده کیجه لری بالذات قوله چیقدی. لکن بوروایتلرك هپ اصلسز اولدیغی اکلاشیلنجه چرنینك حریتی اعاده (٤ ایلول) ومناسب برترضیه ویریله جکی وعد اولندی. بوترضیه یه نائل اولهمامشدر؛ لکن خرستیان ایلچیلرینك برنجیسی اولمق اوزره بایراغنی آچمش وموزیقه سنی اوکنه قاتمش اولهرق استانبوله کیرمش، ودولت عثمانیه نك انحطاطنه دائر اولان کشفی شوصورتله تأیید ایتمش اولمسی فکرنده برمکافات کافیه بوله بیلمشدر (١).

چرنین، قائممقام اکمکجی زاده یه ایمپراطورك وقاردینال قله زملك مکتوبلرینی وهدیه لری ویردکدن صوکره ٤ ایلول ١٦١٦ تاریخنده حضور شاهانه یه قبول ایدلدی. اوستریا ایلچیلری چرنین وغاللو، استانبوله، عثمانلی ایلچیلری احمداغا وغراتیانی ایله برلکده کلمشلردی. بونلرك شهره دخولنده اطروفهٔ ظفر اولمق اوزره ایکی بیك عجم باشی، ایرانیلردن آلنمش اوچ بایراق ویدی طاقم موزیقه تشهیر اولنمش ایدی؛ چرنین وغاللونك معیتلرندن اوتوزاوچ کشی یه خلعت تشریف ویرلدیکی کبی مزراقلرینك اوجنده اشکنجه ایله اولدیریلن اسیرلرك باشلرینی کتیرن اون ایکی کشی دخی بو صورتله تلطیف اولندقلرندن هرایکی طاقم بر درجه ده طوتلش اولیوردی. اوستریا ایلچیلری بونی کندیلرینه حقارت عدیله متحسس اولمق مجبوریتنده بولندیلر؛ خصوصیله که بوباشلر، اوزمان وان والیسی اولان وداماد پادشاهی صدراعظم اوکوز محمد پاشانك سفرنده عثمانلی اردوسنك شرفنی یکانه محافظه ایده بیلمش بولنان مجار مهتدیسی توکه لی (٢) طرفندن کوندرلمش ایدی. غراتیانی حضوره قبولنده پادشاهه خطاب ایتمك شرفنه مظهر اولدی؛ اوستریا ایلچیلری رسم دست بوسی یه قبول اولندیلرسه ده — یاقینلرده تجدید اولنان مناسبات دوستانه نك تمامیله تأسس ایتمه مش اولدیغنی کوسترمك ایچون کبی — کندیلرینه صدراعظم قوناغنده ضیافت معتاده ویرلمدی (٣)؛ مع هذا ایمپراطور

(١) هامهر تعصب دینی وملیتی تمامیله اظهار ایدیور. (مترجم)

(٢) ایمپراطور ایلچیسنك راپوری. نعیما وفذلکه توکه لی پاشانك خدمتی تماماً تصدیق ایدرلر. نعیما دیورکه: «بوندن صوکره توکه لی محمد پاشا بلند اشتهار بولدی».

(٣) «قیصرك سفیرلری، کندیلرینك امید ایتدکاری کبی، ضیافت رسمیه یه دعوت اولنمادیلر؛ بوده حریان ایدن مذاکراتك ختام بولمادیغنه دلالت ایدردی. حضوره قبول اولندقلری زمان ذات شاهانه چرنینه الاوزاتمش، وغاللویه دخی اومعامله یی کوسترمش ایسه ده مؤخراً غاللو چرنینه ترك موقع ایلمشدر» وندیك خلاصه سی.

وعدنده صداقتله پادشاهه اللی بیك فلورینلك هدیه کوندرمش ایدی که بتون پارچه‌لری کموشدن قابل نقل براجزاخانه دخی بونلرك میانده ایدی. اوسترپا ودولت عثمانیه آره‌سنده‌کی مناسباتك مشکلاتی ترانسیلوانیا مسئله‌سندن تحدث ایدیوردی. بهتله‌ن، طمشوار پاشاسنه آراد ولیپای خانه‌سنه تسلیم ایتمشیدی. چرنین، طمشوار والیسنك بوایشده اشتراکندن و ترکلرك اکرزه‌که استیلالرندن دولای ترانسیلوانیا مأموری بالاستی فره‌نج حاضر اولدیغی حالده قائم مقام پاشایه بیان شکایت ایتدی. ترانسیلوانیا مأموری، بوخطه‌نك دوغریدن دوغری‌یه حمایهٔ شاهانه‌ده بولندیغنی وایمپراطورك اوممکتك ایشلرینه قاریشمغه هیچ بر حقی اولمادیغنی ادعا ایتدی؛ چرنین، لیپای آراد، یه‌نو قلعه‌لرینك مجارستان ویاخود دولت عثمانیه منافعنه اولمق اوزره ترانسیلوانیادن تفریق اولنه‌مایه‌جغی فکرینی التزام ایلدی. قائم‌مقام پاشاده، ایمپراطورك هومونایيدن بوچقاینك تاجنی قبول ایتمش واوسترپا طوپراغنی ترك‌ایله مسلح اوله‌رق افلاقه کیرمك اوزره‌رادوله یول‌تذکره‌سی ویرلمش اولمسندن شکایت ایتدی. چرنین شویله‌جواب‌ویردی: اوسترپا، عاصیلرك افعالنی قبول ایتمکی اصلا دوشونه‌مش؛ مجارستان تاجی هومونایینك الندن دکل، پالاتینك الندن النمش؛ رادوله، عسکرله افلاقه کیرمك‌ایچون دکل، سیاحت ایتمك ایچون یول تذکره‌سی ویرلمشدر. چرنین، استانبولدن چیقوب کیتمك ایستدیکی زمان حکومت عثمانیه ممانعت کوسترمدی؛ سزار غالله، اللی ماده‌یی حاوی اوله‌رق چرنین طرفندن تنظیم اولنمش برعهدنامه‌یی — که اوسترپا ایله دولت‌عثمانیه آره‌سنده عقد اولنان بودرلو معاهده‌لرك برنجیسیدر — حاملاً یالکز اوله‌رق کوندرلدی؛ ناقسوس وپاروس دوقه‌سی (۱) نصب‌اولنمش ومقابلةً طرف‌شاهانه‌دن ایمپراطوره ارسال‌اولنان هدیه‌لری ایصاله مأمور ایدلمش اولان غاسپار غراتیانی آوسترپا ایلچیسی غالله ایله برابر ویانه‌یه کیتمدی. بو آره‌لق چرنین یکی تعلیمات آله‌رق بوچقاینك عصیانی زمانده مجارستانك دولت عثمانیه‌یه اوامر کذارلغنی تصدیق ایدن عهدنامه‌نك — عاصی مجارلیلره حمایه وعد ایدن مکتوب پادشاهینك پره‌سبورغ دیه‌ت مجلسی طرفندن ابطال ایدلدیکی

(۱) « غراتیانینك دوستی اولان روم‌ایلی‌قاضی عسکری ناقسوس‌دوقه‌لغنك اوکا ویرلمسنی تکلیف ایتدی. فقط اناطولی قاضی عسکری مخالفتله قاضی‌یه عائداولان برخدمتك غیرمسلمه حواله‌سی [یعنی حق قضا ویرلمسی] مغایر شریعت اوله‌جغنی بیان ایله غراتیانینك قبول‌اسلام ایلمسنی درمیان ایلدی. » کذلك.

مثللو — حکمسز طوتلمسنی ایستدی (۱). چرنینك تعلیماتنده «ایمپراطور، هیدوکلردن دولانی محاربه ایتمك ایستمز (۲)؛ لکن علی پاشانك وفاتیله منحل اولان بودین والیلکنك قانیژه والیسی احمده توجیهی آرزو ایدر، دینلمشیدی. آنجق علی پاشا وفات ایدرایتمز اونك منصبی پادشاه طرفندن سابق مصر والیسی صوفی پاشایه، اوندن صوکره ده نقاش پاشایه ویرلدیکی جهتله ایمپراطورك طلبی اسعاف اولنه مادی (۳). ترکلر، مجارلرك خلاف عهد اوله رق استیلا ایلش اولدقلری فولهك، نوویغراد، زه کین قلعه لرینی ایستدیلر. هدم ایدلمش اولان بولوندوارك یرینه ده، بوبابده سزار غاللونك ایمپراطوره بر راپور تقدیم ایتمکه سوز ویرمش اولدیغی بیانیله، وایچه نی طلب ایتدیلر. او زمان حکومتك روحی اولان قیزلر آغاسی ایمپراطورك مأموری شتارزه ری چاغیره رق قونت آلتانك لهستانه اعزامی آوستریاایله بوحکومت آره سنده دولت عثمانیه علیهنده براتفاق عقدی مقصدندن باشقه بر شیئه محمول اوله مایه جغی جهتله اونك اورایه کوندرلمسندن شکایت ایلدی. بهتله نك القا آتی اوزرینه مفتی ده شتارزه ره او یولده اخطارانده بولندی. بو کبی احوال ایچنده چرنین مذاکراتی ایلریلتمکه وتعلیماتنك توصیه ایتدیکی وجه ایله استانبولده عهدنامه یه توفیقاً برقونسلوسلق احداثنه موفق اوله مادیغی جهتله پادشاهه، صدراعظمه، مفتی یه وداع ایله ویانه یه متوجهاً حرکت ایلدی (۱۰ حزیران ۱۶۱۷). بودینده، ایلچی، برکنج ترك قیزینی الوب قاچیرمش اولدیغی بهانه سیله و بونك اعاده سی طلبیله تحقیر واشیاسی یغما اولنه رق پاشانك خانه سنده الیقونلدی؛ پیه ر بوئونوئومو بودین والیسنه خطاباً

(۱) چرنینك اعتمادنامه سی ۰ احمد وغراتیانی ایچون ۱۸ مایس ۱۶۱۵ تاریخلی اعتمادنامه جوابی ۰

(۲) الماجه تعلیماتده هیدوکلر حقنده شویله دینلمش ایدی: «... هیدوکلردن دولایی که بونلر ایچون، پاره ویرلنجه، ترکلره، یاخود خرستیانلره خدمت ایتمه نك فرق یوقدر؛ کندیلری یغما کرلکله مألوف ودیندن محروم اولوب کاه اوطرفده، کاه بوطرفده بولنورلر؛ نه الله، نه ده وجدان طانیرلر؛ صنعت حربجه بعض معلوماتلری واردر، یغما تحری ایدرلر، لکن مقاومت حس ایتدکلری کبی قاچارلر؛ آلمانلره دشمن، کندی ملتلرینه ده صداقتسزدرلر؛ وفاسزلغه، خیانته سوق ایدللری قولایدر؛ حرکتلرنده معین برتصورلری اولمایوب دائما طامعه، فلان ویاخود فلان طرفدن مظهر امداد اولهجقلری ظننه استناد ایدرلر.»

(۳) کهونهوللهر، فردیناند شتونی، ۸، ص ۱۱۶۸؛ وندیك ایلچیسنك راپوری: «بودین پاشاسی وفات ایتدی ۰ محمد پاشا اونی وزیر یاپمشدی، مقدما قاهره والیلکنده بولندی؛ ایی طبیعتلی بر آدم ایدی، پك زنکین ایدی.»

ایمپراطور طرفندن یازلمش بر مکتوب ایله کلدکجه چرنین یوله چیقه‌مادی . مع‌هذا صاتین آلمش اولدیغی اوچ قیزی — که خرستیان دینه کیرمك اوزره اسلامی ترك ایتمش، وتکرار اسکی دینلرینه عودت ایده‌جکلرینی بیان ایلش‌ایدیلر — براقمغه مجبور اولدی (۱) .

دولت‌عثمانیه واوستریانك مصالحنی تدویر ایدن ایکی وکیل دولت، یعنی قائم‌مقام احمد پاشا ایله قاردینال قله‌زل سیتواتوروق عهدنامه‌سنی ویانه عهدنامه‌سیله تجدید ایلدکلری صیره‌ده سلطان احمد ، قیصه بر خسته‌لدن صوکره ، یکرمی سکزیاشنده وسلطنتنك اون دردنجی سنه‌سنده ارتحال ایلدی (۲۳ ذی‌القعده ۱۰۲۶ — ۲۲ تشرین‌ثانی۱۶۱۷) (۲) . نعشنی یقامق ایچون اسکداری‌شیخ محمود افندی دعوت اولندی؛ شیخ، بووظیفه‌یی ایفا ایده‌میه‌جك درجه‌ده اختیار بولوندیغی ایچون کندی یرینه شعبان دده‌یی کوندردی . سلطان احمد ، کندیلکندن هیچ‌برشی یاپه‌میه‌رق وبرشی‌ده یاپمق ایستمیه‌رك بتون مدت حیاتجه خواجه‌نك، مفتینك ، حرملرینك، قیزلر آغاسنك بیوندوروغی آلتنده قالمشدر ؛ بو قرارسزلق وطبیعتنده‌کی بوضعف زمان سلطنتی وقایعندن صورت کافیه‌ده نمایان اولور ؛ نعما ایله والیه‌رینك عدالته محبتندن دولایی ایراد ایلدکلری مدایحه لیاقتنی افعالنك بعضلری اثبات ایدر؛ لکن غدارلغنی عفو ایتمك ممکن‌دکلدر . آوده ایراث خسار ایتمش اولدیغی باغلردن‌دولایی بر قاچ باغ صاحبنه تضمینات ویرمش اوله‌بیلیر ؛ اوموزینه طاش آتمش اولان بردرویشی مجنون عد ایتمکی ترجیح ایلمش اوله‌بیله‌جکی کبی بوحرکت تعرضکارانه‌نك اوصورتله تفسیری بعضلری طرفندن کندیسنده برمزیت صایلمش اوله‌بیلیر . لکن عقلدن‌محروم‌اولدیغنی بیان‌ایلدیکی بردرویشی اعدام‌ایتدیرن، برچادر ایپیله‌بوغلمش اولدیغی‌حالده هنوز اثرحیات کوسترديکی ایچون برصدراعظمك‌باشنی بالذات کسن، وزیرلردن‌بر چوغنی اولدیرن ، خادملرینی تسمیم ایتمك (۳) اعتیادنده بولنان، واقعا

(۱) ایلچینك متعدد اسلام قیزلرینی برر خدعه ایله اله کچیره‌رك « خرستیان اولدیلر ! » ادعاسنده‌بولندیغی پك بدیهی‌صورتده اکلاشیلیور ؛ قیزلرك النده قورتارلمسی پك طبیعی‌ایدی . (مترجم)

(۲) ذی‌القعده اوائلنده پادشاهك مزاجی سوء معده‌دن متغیر اولوب کیتدکجه اشتداد بولدی . ذی‌القعده‌نك یکرمی اوچنجی کیجه‌سی رحلت ایلدی . تعیادن . (مترجم)

(۳) « پادشاه ، زنجی خادملردن برینه شربت کاسه‌سیله زهر ویردیرمکدن صوکره اونك اسکی سرایه کوندرلمسنی امر ایتدی ؛ خادم یولده ایشمکه باشلایوب ترك حیات‌ایلدی . » وندیك خلاصه‌سی .

زمان جلوسنده ـــ سلطنتك وارث یکانه‌سی اولدیغی ایچون ـــ برادرینك حیاتنی محافظه ایتمش ایسه‌ده مؤخراً اونك اعدامی حقنده‌کی تصوریی (۱) مجرد کندیسی ایچون موجب فلاکت اولهجغی ظن و کشفنه مبنی اجرا ایتمه‌مش اولان، البته غدارلقله اتهام اولنمق لازم کلیر . سلطان احمد ، خزینه‌سنده برمیلیون دوقه ، قیمتلی طاشلرله مزین اون سکز قلیچ ، برچوق ثروت براقدی. سلطنتك حقیقةً شایان ثنا اولان افعالی مؤسسات دیندارانه‌سی وخصوصا آت میدانده مدرسه وعمارت ودارالمجانین ایله برابر برجامع انشاسیدر ؛ مکه ومدینه‌ده‌کی تزییناتی ، جامعنده هرسنه‌ولادت پیغمبری منظومه‌سنی احترامات عظیمه‌ایله قرائت ایتدیرمسی، سرایده [حضرت] پیغمبره عائد اشیای متبرکه‌نك تشهیری ، ینه سرایده هرجمعه کیجه‌سی ختم قرآن ایتمك اوزره حافظلر تعیینی، شرابك منعی حقنده‌کی اوامری، بحق تقدیر اولنمسی انجق مسلمانلرجه‌ممکن اوله‌بیله‌جك اثرلردر ؛ لکن اوپادشاه ، هم بیوك، هم عمومی برآبده براقمشدر : بو، نامنی حائز اولان قانوننامه (۲) درکه وفاتندن ایکی سنه‌صوکره‌خزینه کدخداسی مؤذن‌زاده‌علی افندی‌طرفندن‌نشر اولنمشدر. اشبو قانوننامه‌فی‌الحقیقه‌هیچ برقانون‌جدیدی‌حاوی‌دکل ایسه‌ده اوزمان دولتده‌جاری اولان‌قوانینی اصول‌تحتنده تصنیف؛ سنجاق وایالتلری، تیمار وزعامتلری دها کوزل برصورتده تقسیم وقوای بریه وبحریه‌یی تعیین ، پادشاهك داخلی وخارجی سرای ارکان ومأمورینی تنظیم ؛ ضابطه‌یه ، امور مالیه‌یه ، تیمار وزعامتلره دائر اسکی اوامری دها منتظم بروجه ایله تفریق ایدر (۳) . کویا سلطان احمدك برادری

(۱) « پادشاه ، برادرینك اعدامی ایچون بالدفعات امر ویردی؛ لکن هر دفعه‌سنده اومولمادق برمانعه تحدث ایلدی . » کذلك

(۲) بو قانوننامه شوعنوان‌ایله ایتالیانجه‌یه ترجمه اولنمشدر : « عثمانلی حکومتنك احوال عمومیه‌سیله بو دولتك قوهٔ عسکریه‌سی مقدارینی ؛ پاشالقلرك ، بکلر بکلکلرینك سنجاقلرك اسامیسیله وارداتنی وهر برینك سوقیله مکلف اولدیغی عسکرك اعدادینی مبین اولوب سلطان احمدخانه صدراعظم طرفندن تقدیم اولنمشدر ؛ باش رئیسك امری موجبنجه معناسنه خلل کلمکسزین عیناً کلمه‌سی کلمه‌سنه ترکجه‌دن ایتالیانجه‌یه ترجمه ایدلمشدر . »

(۳) « ذات شاهانه ، واردات ومصارفاتنك دفترینی کورمك ایستمش اولمسی اوزرینه دفتردارلر حال حاضرده محاربه دولایسیله خزینه‌یه اوچ ملیون زه‌کینی داخل و مصارف سنویه‌نك التی‌ملیون زه‌کینی‌یه بالغ اولدیغنی بیان ایتمشلردر . ـــ پادشاه ، عسکره دائر اولان حساباتك تدقیقنده ۵۵ بیك یکی جری‌یه و ۲۰ بیك سپاهی‌یه معاش ویرلدیکنی و حال بوله موجود یکی چریلرك ۳۶ بیکدن وسپاهیلرك ۱۲ بیکدن عبارت اولدیغنی مشاهده ایلمشدر؛ عموم اصحاب معاشك محاربه‌یه کوندرلمسی ارزو ایتمش ایسه‌ده مفتی وقاپی اغاسی بونك ممکن اوله‌مایه‌جغنی افاده ایلمشلردر . » وندیك خلاصه‌سی .

اولق اوزره یحیی نامنده وخرستیان پاپاسی کسوه‌سی آلتنده بتون اوروپایی دولاشه‌رق کندیسنه حکومت عثمانیه‌یی ضبط ایتدیرمك ایچون وارسوه‌دن ، پراغدن ، فلورانسه‌دن ، پارسدن ، ناپولیدن ، رومادن استمداد ایدن و صورت تولدی حقنده‌نقل ایلدیکی افسانه‌لری ظاهری براعتماده مظهر اولان شخص‌بررووم سرسری اولق کرکدر. سلطان احمدك براقدیغی‌یدی اوغلدن اوچی — که‌عثمان‌ثانی، مراد رابع ، ابراهیمدر — سلطنت ایتمش وعثمان وابراهیم یکی‌چریلرك عصیانیله ترك‌حیات ایلمشدر. دیکر دردی — که‌محمد، سلیمان، قاسم، بایزیددر — قارداشلرینك سلطنتلری‌مدتنده واونلرك‌امرلریله اعدام‌اولنمشدر. بنابرین سلطان احمد پادشاهلقده اولدیغی قدر بابالقده دخی بدبخت اولمشدر . مدت سلطنتی تاریخ عثمانینك اك عقیم دوره‌لرندن بریدر ؛ ایکی اوغلی عسکرك عصیانی آره‌سنده قربان اولدی ؛ دیکر دردی قارداشلرینك غدر اشتباه پروریلریله ترك حیات ایتدی ؛ یدنجیسی اولان مراد رابع ایسه مشرف خراب اولان بنای دولتی قان ایله تقویه ایتمك ایستر برمستبد اولمشدر .

قرق دردنجی کتاب

سلطان مصطفانك اجلاس وخلعی . — خلعی عثمان ثانینك ایران ایله مصالحه سی . — اوستریا، وندیك ، انکلتره، فرانسه، لهستان ، فاس، ایران ایله مناسبات دیپلوماتیقیه . — صدراعظم تبدلی . — بافا سلطانك واکمکجی زاده‌نك وفاتلری . — حجر سماوی ، نجم کیسودار . — غراتیانینك موتی . — مانفره دونیانك تخریبی . — استانبوله مجارستان ، بوهمیا ، اوستریا سفارتلری اعزامی . — صدراعظم علی پاشانك وحشیلکلری وتعدیلری . — شدتلی قیش، بوغازك انجمادی . — صدراعظم علی پاشا ایله حسین پاشانك وفاتلری . — لهستان اوزرینه سفر . — سلطان عثمان ادرنه‌ده ، طونه ودینیه‌ستره ساحللرنده . — لهستان ایله صلح؛ برشهزاده‌نك تولدی . — عثمان ثانینك استانبوله عودتی . — انکلتره سفری سیرتوماس روئه . — اردونك وخلقك خشنودسزلقلری اسبابی . — پادشاهك حج ایچون مکه‌یه عزیمت تصوری . — یکی چریلرك وسپاهیلرك آت میدانده وسرایده اختلاللری . — سلطان مصطفانك تکرار اجلاسی . — یکیچری اغاسك وصدراعظمك قتللری . — سلطان عثمانك قیشله‌یه کوتوریلمه‌رك اولدیرلمسی .

سلطنت عثمانیه‌نك تأسسندن، یعنی اوچ‌عصردن بری اون‌درت پادشاه خط نسب عمودی اوزره بربرینی تعقیب ایلمش، وبوقاعده اومدت‌ظرفنده اصلا تغیر ایتمه‌مشدر. سلیم‌اول وسلیمان‌اول زمانلرنده ایلك دفعه اولهرق حرب داخلی ظهور ایله‌جنکیز خاندن عثمانلیلره منتقل‌اصول وراثتی (۱) اخلال‌ایلدی (۲). قانون موجبنجه‌سلطنت الك بیوك اوغله ، اوندن صوکره [یعنی اوغلی اولمادیغی حالده] حکمدارمتوفانك

---

(۱) جنکیزخاندن منتقل وراثت، سلطنتك بیوك اوغله انتقالندن عبارت اولمش اولیور. (مترجم)

(۲) بورایه قدر اولان ایکی فقره براز تشریحه محتاجدر : عثمان غازی‌یه خلف اولان اورخان غازی بیوك اوغل دکل ایسه‌ده اونك بیوکی اولان علاءالدین پاشا حکمدارلق آرزو ایتمه‌رك قارداشنه وزیر اولمق ترجیح ایتدیکندن رضایه مستند اولان جلوس اورخانی قاعده‌یی تغییر ایتمش صاییله‌ماز. ییلدیرم بایزیددن صوکره شهزاده‌لر بربرینك یرینه کچمش ایسه‌لرده تاریخ رسمی واوکا اتباعاً هامه‌ر، چلبی سلطان‌محمددن‌ماعدا اولاد بایزیدی پادشاه طانیمازلر ؛ اونك جلوسنده ایسه اورته‌ده. کندیسندن بیوکی یوق ایدی . حال‌بوکه سلیم اول کندندن بیوك قارداشلری وار ایکن جلوس ، واونلری محو ایتدی . سلیم ثانینك جلوسنده کندندن بیوك قارداشی یوغیدی ، لکن — اولجه مقتول اولان شهزاده مصطفادن ووفات ایدن دیکرلرندن‌ماعدا — شهزاده بایزیدبرحرب‌داخلی نتیجه‌سی‌اولهرق منعدم اولمسیله هامه‌ر. سلیم ثانینك جلوسنی‌ده قاعدهٔ مشروحه‌یه مغایراولمق اوزره اعداد اولنمش صایار. (مترجم)

اقرباسندن الك یاشلیسنه انتقال ایدر. قانونك امر ایلدیکی « برادر کشلك » هر پادشاهك انجق دوغریدن دوغری یه وارنلرینی [یعنی اولادینی] حیاتده براقوب سلطنت ایدن پادشاهك عموجه‌لرینی اورته‌دن قالدیردیغی جهتله خط نسب موازی (۱) دن برینك مقام حکمداری یه کلمسی هنوز وقوع بولمامشیدی . بودفعه برنجی اوله‌رق بر پادشاهه ، قارداشی خلف اولدی . احمدك قارداشی مصطفی ایدی که سرایك اعتیادینه مخالف اوله‌رق حیاتده براغلمشیدی ؛ زیرا سلطان احمدك جلوسنده کنج پادشاهك یکانه وارثی او ایدی . سلطان احمدك اکبر اولادی عثمانك اون اوچ سنه بیوك اولان مصطفی ، جنکیز خان عائله‌سندن عثمانلی خاندانینه انتقال ایدن کبر سن حقی موجبنجه سلطنته دعوت اولندی ؛ اوچ آی صوکره خلع اولنان بوحکمدارایسه ، بلاهتی [سفه] — وجودجه سوءتشکللرکی — امام بالحق صفتندن سبب اخراج کورن شرع اسلام موجبنجه ذاتاً تختدن محروم اولمق لازم‌کلیردی . مصطفی ، اکرچه برادرینك جلوسنده مصون الحیات قالمش ایسه‌ده اون درت سنه سرایك حرم‌دائره‌لرنده محبوس بولندیغندن حواس معنویه‌سی دوچارضعف اوله‌رق اوزرینه بلاهت چوکمشیدی ؛ بتون ملکات عقلیه‌سی حظوظ شهوانیه‌ایله مندرس اولمشیدی . پك سیرك وسیاه بر صقالك خفیف صورتده کولکه‌لندیره‌بیلدیکی طار ومغموم چهره‌سی ، نکاه متوحشانه‌سی قوهٔ فکریه‌سنك حالنی آچیق کوسترردی (۲) . ایوبده قلیچ قوشاندقدن ، اجدادینك تربه‌لرینی زیارت ایتدکدن ، عسکره اوچ یوز میلیون آقچه یاخود اوچ میلیون آلتون قدرجلوس بخششی ویردکدن صوکره بعض اجراآت اداریه‌ده بولندی که سلطنتك افعالی بونلردن عبارتدر . صلحدار ، پادشاهك دایه‌سنی تزوج ایتمك شرطیله مصر والیسی نصب اولندی ؛ چوقه‌دار اغابه شام ، طوغانجی باشی یه قره‌مان ایالتی ویرلدی . سلطان احمد زماننده اقتدار نامحدوده مالك بولنوب شمدی زمام اداره‌یی سلطان مصطفانك والده‌سنه تسلیم ایتمك مجبوریته

(۱) بابا اوغل کی دکل‌ده عموجه ـ عموجه‌زاده کی . (مترجم)

(۲) پادشاه [سلطان مصطفی] ۲۳ یاشنده‌در ، بنیه‌سی علی‌العاده وضعیفدر ؛ سیماسی مغموم ، چهره‌سی صولغون وکوچوك . صقالی وبیقلری آز وسیاهدر ؛ کوزلری بیوك ، لکن بی‌روحدر ؛ متوفی پادشاهك کوزلرینی آکدیرر ایسه‌ده بونلرده بلاهت آثاری رونمادر . اشبو آثار بلاهت ، قسماً ، پادشاه متوفانك تخصیص ایلدیکی ایکی اوچ اوطه‌ده اون درت سنه محبوس قالدقدن صوکره برقاچ ساعت ظرفنده بوقدر احوال مشاهده ایتمسندن متولد حیرته عطف اولنیور . ۲۹ تشرین ثانی ۱۶۱۷ ، تاریخ افاده‌سی

دوشه‌جکندن قورتقده اولان دارالسعاده اغاسی [مصطفی اغا] بوغاز ایچنك بالقلرینه التون اتمکله وقت کچیرن پادشاهك سرائر اشتغالاتی ایلك اوله‌رق افشا ایلدی. خنکارك بلاهتی علائم ولایتدن عدایدن یاخود بو ولینك زمانده ایستدکلری کبی اجرای احکام ایده‌جکلرینی امید ایلدکلری ایچون اویله عد ایدیور کورینن کبار مشایخ ، قیزلر اغاسنك اوزاقلاشدیرلمسنی والده سلطانه اخطار ایتدیلر؛ لکن قیزلر اغاسی سوزلریله والده‌یی اغفاله وادارهٔ اموری کندیسنه . اقدیرمغه موفق اولدی ؛ بونکله برابر، احتمال که سلطان عثمانك والده‌سنك مساعده‌سنه ، سلطان مصطفانك والده‌سنك مساعده‌سندن دهازیاده امیدوار اولدیغی ایچون مفتی وقائم‌مقام صوفی محمد پاشا ایله برلکده مصطفانك خلعیله یرینه یکینك اجلاسنه قرار ویردی. اکابر دولت ، مواجب توزیعی بهانه‌سیله دیوانه دعوت اولندی ؛ سلطان مصطفی دائره‌سنده قپادیله‌رق سلطان عثمان بیوك مأمورلره وعسکره پادشاه تخت‌نشین اولمق اوزره ارائه اولندی (۱ ربیع الاول ۱۰۲۷ — ۲٦ شباط ۱٦۱۸) (۲). اردو، پادشاه جدیدی کمال

(۱) نعیما « چشم کریان وعذوبت لسان ایله » دیور . ثانی دیورکه : « قیزلر اغاسی کرك پادشاهك ، کرك والده سلطانك حسن نظرینی قازانمغه موفق اولدی » کانون ثانی ۱٦۱۸ .

(۲) حسن‌بك زاده‌نك تحریرینه کوره دارالسعاده اغاسی مصطفی اغا دور احمدیده کمال استقلال ایله آلوب ویرمکه معتاد وارکان حکومت کندیسنه منقاد ایکن پادشاه جدید لافید ودرویش مشرب اولدیغی ایچون اسکی التفاتدن محروم اولدیغی جهتله سلطان مصطفانك قلت عقلی وسستری لازم کلن اوضاعی خلقه اعلان ایدوب « بر مدت دها پادشاه اولورسه مسکوکاتی دکیزه ، صحرایه آته‌رق خزینه‌یی محو ایده‌جکدر » یولنده‌سوزلر سویلر اولدی. اسرار دولته محرم بعض مشایخ والده سلطانه خبر کوندروب « بواغانی دارالسعاده‌دن دور قیلملیدر » دیدیلرسه‌ده اصغا اولنمیوب اغانك چشم کریان وعذوبت لسانته فریفته اولدیلر . اغا علمایه ، اعیانه خبرلر کوندروب « پادشاه ، بتون شهزاده‌لری اولدیره‌جك ؛ خاندان عثمانینك انقراضنه سبب اولیور ؛ سز مانع اوله‌جقسکز ایچون منصبلریکزی ادانی‌یه ویریور » دیمکله جان باشلرینه صیچرایوب خلعته اتفاق ایتدیلر . ۱۰۲۷ ربیع‌الاولی غره‌سنده قپو قولی توزیع مواجب بهانه‌سیله دیوانده آماده قیلوب سلطان مصطفانك اوزرینه مسکنی قپوسنی سد ایده‌رك سلطان احمدك الی بیوك شهزاده‌سی سلطان عثمانی باشقه قپودن چیقاروب اجلاس ایتدیلر . سلطان مصطفی اتباعی‌ده علوفه‌یه کلن عسکر ایچون « خلع ایچون کلشلر » دیه‌رك قورقوتدیلر. حسن بك‌زاده یولنری یازدقدن صوکره « شیخلرك سوزی طلسه بوفتنه‌چیقمازدی، برجلوساق انعام واحسان خزینه‌یه قالیردی » دیور. لکن حاجی قالفه فذلکه‌ده دارالسعاده اغاسندن سلب مکیدت ایله دیرکه : پادشاهك اوضاع غریبه‌سی خلق ایچنده شهرت بولدی؛ دریاده بالقلره پاره آتدیغنی ، یوللره پاره صاچدیغنی هرکس کوردی . دارالسعاده اغاسی عصر احمدیده مدبر امور جمهور اولمله برمقتضای غیرت خیرخواهلق ایده‌رك شیخ‌الاسلام اسعد افندی‌یه وقائم مقام صوفی محمد پاشایه « پادشاهك حالی کیزلنه‌جك درجه‌یی کچدی . اهالی اولنورسه خزینه اتلافندن باشقه نتیجه ویرمز » دیه خبرلر کوندردی. نعیمادن تلخیص. (مترجم)

خواهشله آلقیشلادی ؛ چونکه بوایکنجی جلوس عسکر ایچون مطلقا برایکنجی بخششه علامت ایدی . اوچ آی ظرفنده التی ملیون التون ساحتی خزینه‌یی قوروتدی.

سلطان عثمانك جلوسی کونی ادرنه شکارندن بری یدی قله‌ده محبوس اولان قریم شهزاده‌سی محمد گرای قاچغه فرصت بولدی . سلطان عثمانك قلیج الایی ایچون میرزالری آتلاندیرمق بهانه‌سیله اوتوز قرق آت استعاره ایده‌رك بونلره محبسك حولیسنده کندی آدملرینی بیندیرمش ایدی . بوکوچك فرقه‌یه جولانلر اجرا ایتدردیکی صیره‌ده یدی قله دزداری آچیق بولنان قاپینك اوکنه اوتورمش ایدی؛ محمد گرای دزداره لطیفه طریقیله : « قاچه‌جق اولورسه‌م نه‌دیرسك؟ » دیدی. دزدار بوسوزلرك نه‌دیمك اولدیغنی دوشونمکه وقت بولمقسزین محمد گرای ومعیتی اتلرینی قاپیدن فیرلاتدیلر. قائم‌مقام صوفی محمد پاشا، شهرصو باشیسنی برخفیف‌قایق ایله کوندردیکی مثللو اسکندر پاشایی‌ده برقاچ سواری‌ایله قره‌دن تعقیبه چیقاردی. اسکندر پاشا ، بلغاریه حدودنده واقع پراوادیده بر صیرت اوزرنده محمد گرایه یتیشه‌رك استانبوله کتیردی ، واولکندن دها صیقی حبس اولندی . محمد گرایك قارداشی شاهین گرای ایرانه فرار ایتمشیدی ؛ سلطان احمدك وفاتنده قریمه‌عودت ایتمك اوزره‌شاهدن رخصت ایستدی. شاه عباس احترام عظیم ایله یوله چیقاردی، وحتی بالذات اوزنکیسنی طوتدی. شاهین گرای اتهبیندیکی زمان ، عباس، لطیفه وادیسنده «خان‌زاده‌م ، اگر عثمانلیلرسنی سردارایدرلرسه‌عجملرله محاربه‌ایدرمیسك؟» دیه‌سؤال‌ایلدی. « — شهه‌سز ! — بکا قلیج‌چکرمیسك؟ — شهه‌سز! » . سلطان مصطفانك جلوسنی متعاقب ، استانبولده محبوس بولنان عجم ایلچیسی سربست براقلمشیدی ؛ برطرفدن‌ده ایران حدودنده‌کی عثمانلی اردوسنه مفتینك دامادی اولان برقاپیجی‌باشی ، جلوس بخششی وبرخط همایون ایله کوندرلمش‌ایدی [۱] . آنجق شو واصل اولدیغمز زمانده قریم خانی جانبك گرایك تبریز قربنده سراو صحراسنده انهزامی ایران ایله مصالحه‌یی موجب اولدی (۱) . دفتردار باقی پاشانك وارباب تجربه‌دن اولان دیکر رجال حربك رأیلرینه رغماً، قریم خانی تیماروزعامت صاحبی سواریلر دیاربکر ، وان، سیواس ، روم‌ایلی ، حلب ، ارضروم بکلربکلریله

(۱) دستور انشا ، ن ۷۲، سلطان مصطفانك جلوسی‌مناسبتیله شاه عباسه کوندردیکی نامه‌یی و ، ن ۷۳ ، ایلچی برون قاسمك کتیردیکی نامه‌یه جواباً سلطان عثمانك ارسال ایتدیکی نامه‌یی حاویدر .

واندن حرکت وعسکرك برمعتاد آنجق سکز کونده آلدقلری برمسافه‌یی ایکی بچق کونده قطع ایده‌رك سراو صحراسنه واصل اولمش ایدی . تبریز قوماندانی قارچغای خان قریم خانی برطوزاغه چکه‌رك قانلی برجنك آچدی ؛ روم ایلی ، دیاربکر ، وان بکلربکلری بومحاربه‌ده تلف اولدی؛ خان آنجق یکی‌چریلرك شجاعتی سایه‌سنده قورتلدی ؛ خانك قاضی‌عسکر ومفتیسی‌ده جنك میدانینده قالدی . قارچغای خان بش یوز اسیرك باشلرینی کسه‌رك شاهه کوندردی . خانك هزیمتی خبری عثمانلی اردوکاهنه کلنجه‌صدراعظم خلیل پاشا، عسکرینك شجاعتی خللدار ایتمه‌مك ودشمنی قورقوتمق ایچون رجعت ایده‌جك یرده دوغریدن‌دوغری یه — شاهك مقبراجدادینی زیارت ایله مشغول بولندیغی — اردبیله یورومکی عزم ایلدی . مع‌هذا شاه عباس، خلیل‌پاشایه — برونتك بیوکلکندن‌دولایی« برون‌قاسم» دیه‌یاد اولنان — برایلچی‌ینی عثمانلیلره یغما حرصنه عطف ایلدیکی مغلوبیتلرینی مخطروم‌ع‌هذا صلحه تمایلی مشعر برمکتوب ایله‌کوندردی . برون قاسم ، عثمانلی اردوسنه ، غایت شدتلی بر روزکار اسدیکی کون کلدی. دیوانده عرض‌وجود ایلدیکی زمان عجملرك قازاندیغی مظفریت وخلیل پاشانك برطرفدن‌صلح مذاکره‌سنده بولنورکن‌برطرفدن‌ده مملکتی تخریب ایچون تاتار عسکرینی چیقارمق کبی اعوجاجلی سیاستی حقنده طفره فروشلغنی بتیروب توکه‌دمدی . وزیر دلاور پاشا ، مکالمه‌یی دکشدیره‌رك ایلچینك تقریماتنه ختام‌ویردیرمك ایچون «بوطرفلرده روزکارهرهوقت بویله‌شدتلی می‌اسر؟» دیه سؤال ایلدی . دائما برنکتهٔ زهرآکین فیرلاتمغه مهیا بولنان باقی پاشا وزیره : «یوق ، سلطانم ، بوروزکار شمدی قاسم بکك برونی یلیدر (۱) » دیدی . بو جواب ظریفانه‌نك موجب‌اولدیغی خندهٔ عمومی سفیرك تفاخرات‌پرکویانه‌سنه ختام‌ویردی. مؤخراً ، کندیسی‌ده کوزل سوزلر سویلین شاه ، بولطیفه‌یی ایشیدنجه باقی پاشانی برچوق ثنا ایتمش، وممنونیتی اظهار ایچون کتان یوکلواوچ قطار دوه کوندرمشدر. عثمانلی اردوسنك قومشولغی ، برچوق مقابر اولیانك بولندیغی اردبیل شهر مقدسی ایچون تهدیددن خالی اولدیغی جهتله مذاکرات صلحیه ایرانلیلر طرفندن عظیم مشکلاته تصادف ایتمدی؛ نصوح پاشا طرفندن صوك معاهده‌ده وضع‌ایدلمش، وایرانلیلرك سنوی یوز یوك حریر کوندرملری تعهدینی متضمن بولنمش اولان شروط موجبنجه ، سراو صحراسنده عقد صلح اولندی (٦ شوال ۱۰۲۷ —

(۱) بو سوز ، عیناً نعیمادن النمشدر . ج ۲ . ص ۱٦۸ . (مترجم)

۲۶ ایلول ۱۶۱۸) . شاه عثمانلی اردوسنه ذخائر محمول بیك سکزیوز قطار دوه هدیه ایلدی . وزیراعظم حلویات ، مربالر ، میوه‌لر وخصوصا لیمون ونار ، وخاص الخاص دقیق ، پرنج یوکلو طقوز قطار دوه آلدی ؛ صدراعظم کدخداسی ، یکی چری اغاسی ایله دفترداری حصه‌سنه بشر قطار دوه واومثللو اشیا دوشدی . ایران ایلچیسی میرزا محمدخان ، شاهك تصدیقنامه‌سنی صدراعظمه وجبه‌جی باشی محمد غا ، خلیل پاشانك تصدیقنامه‌سنی ایران سراینه کوتوردی . صدراعظم ، موسمك بقیه‌سی ایچون اردوسنه ارضرومده رخصت وبردی ؛ کندیسی‌ده قیشلامق اوزره توقاده کیتدی (ذی‌الحجه ۱۰۲۷ — تشرین‌ثانی ۱۶۱۸) . بوراده برخط همایون بولدی که سفرك نتیجه‌سندن دولایی تقدیراتی حاوی ایدی ؛ لکن استانبوله وصولنده صدارتدن عزل ایله اوچنجی دفعه اولق اوزره قپودان پاشالغه تعیین اولندی (۱) .

قاپیجی باشی احمد اغا ، سلطان احمد اولك وفاتی وسلطان مصطفای اولك جلوسی خبرینی ویانه‌یه ایصاله مأمور اولمش ایدی (۲) ؛ بغداد قاضیسی هابیل افندی ، قانیزه بکلربکی احمد پاشا ، بودین والیسی‌ده بوایکی وقعه‌یی قاردینال قله‌زه‌له اخبار ایتمش ایدیلر (۳) . قاپیجی باشی احمد اغانك ایمپراطوره ایصال ایلدیکی مکتوب ، ترك ایلچیلری احمد کدخدا ایله ناقوس دوقه‌سی غاسپار غراتیانینك سرعت اعاده‌سنی ایستیوردی . ۹ کانون اول ۱۶۱۷ ده احمد کدخدا وغراتیانی ایکی طرفك‌ده حق تملکنی ادعا ایتمکده بولندقلری کویلره دائر بر مقاوله‌نامه امضا ایتمش ایدیلر ؛ بو مقاوله ، ذکر اولنان تعدیلاتدن دولایی کوزدن کچیرلمسی لازم کلن زیتوانوروق عهدنامه‌سنك تجدیدینه اساس اتخاذ اولنمش ، واشبو کوزدن کچیرمه ایشی سلطان عثمانك جلوسی صیره‌سنده قوموروده وقوع بولمشدر (٤) . اوستریا

(۱) اشبو ایران مصالحه‌سی وقارچغایك عثمانلیلره غلبه‌سی « تاریخ خلیل پاشا » ده ، ص۱۸۶ ـ ۱۹۵ ، نعیمادن ، فذلکه‌دن ، حسن‌بك زاده‌دن ، پچویدن زیاده تفصیلات ایله نقل اولنمشدر ، نادرینك شاهنامه‌سنه مراجعت .

(۲) سلطان مصطفانك ماتیاسه مکتوبی . ذی‌القعده ۱۰۲۶ (تشرین‌ثانی ۱۶۱۷)

(۳) قانیزه بکلر بکنك ، بودین والیسی نقاش حسن پاشانك ، بلغراد قاضیسنك قاردینال قله‌زه‌له مکتوبلری .

(٤) قومورن قونغره‌سنه مأمور اوستریا مرخصلرینه ویریلن وکالتنامه ایله‌رسدورفدن ۲۸ کانون اول ۱۶۱۷ تاریخیله مورخ اولوب بونده مرخصلرك اسم وصفتلری لاتینجه بروجه آتی کوسترلمشدر : « *Ratione pagorum deditiorum et aliarum differentiarum componendarum Comaronii habenda fidelem spectabilem Magnifi-*

برنجی مرخصی اولان مجلس حرب رئیسی دوموللار، سلطان عثمانی جلوسندن دولایی تبریك وقوموروندہ تأییداولنان عهدنامه‌نك تصدیقنامه‌سنی تقدیم ایتمك اوزره استانبوله کیتدی (۲۷ شباط ۱۶۱۸) . ایلچینك معیتی تشکیل ایدن آلای، پای‌تخته، موزیقه اوکنده، فقط بایراق آچمقسزین داخل اولدی. بارون‌موللارہ بیان اولندی که چرنین‌حقنده اویله‌بربدعته مساعده کوسترمش اولدیغی‌ایچون چاوش‌باشی عزل ایدلمش، ومأموریتنه اعاده اولنمامشدر. موللار، صلحك محافظه‌سی ایچون بودین، بوسنه، قانیژه، آغرام پاشالرینه، سولنوق واوستورغون بکلرینه فرمانلر اصدارینه موفق اولدی؛ بوچقایی‌یه عائد بولنمش‌اولوب‌ده به‌تله‌نك ترکلره ویردیکی لیپایی، مجارستان تاجنه عائد اولمق اوزره ایستدی. لکن موللارك مطابی اسعاف اولنه‌جغنه دلالت ایده‌جك هیچ بر حال یوغیدی؛ چونکه ادارهٔ امور، به‌تله‌نك سلطان‌احمد زمانینده انتریقه‌لرینه توسیط ایتمش اولدیغی قیزلر اغاسنك النده بولنمقده بر دوام ایدی (۲) . بر حضوره قبولده راغوزه مأمورلرینه تقدم ایتمش اولان به‌تله‌نك آدملری تأخیر ایدلدیلر (۳). برچوق زماندن بری وندیك برنجی ترجمانی بوریسینك قیزینی‌المغه فائده‌سز اوغراشان ونهایت‌بودفعه انکلیز ایلچیسنك توسطیله

cum Joannem a Molard Liberum Baronem in Reinek et Drosendorf, Intimum Consiliarium Consilii aulici Præsidem, aulicum Cubicularium, supremum Civitatis Viennæ Capitaneum, nec non Paulum Appony de Nagy Appon ea conditione ne vel minimo a conclusis in Silvatorok articulis pacis et ab illis, quæ Viennæ 9 Dec. anni hujus 1617 conclusa sunt, nusquam recedant .

کتبخانهٔ ایمپراطوری و قرالی .

(۲) به‌تله‌نك قیزلر اغاسیله مخابره‌سی حقنده وندیك سفیرینك راپورنده بعض تفصیلات مندرجدر : به‌تله‌ن غابور طرفندن قیزلر اغاسنه کوندریلن بر مکتوبك صورتنی ارسال ایدیورکه بونده صاحب مکتوب لیپوویا قلعه‌سیله کندی محافظه‌سنه تودیع اولنان دیکر قلعه‌لری ذات شاهانه‌یه فروخت ایتمك ارزوسنده اولدیغنی بیلدیریور . مایس ۱۶۱۵ . به‌تله‌ن غابور طرفندن قیزلراغاسنه مجارجه یازلمش، وترکجه‌یه ترجمه اولنمق‌اوزره شتارزه‌ره کوندرلمش اولان مکتوب؛ اشبو مکتوبك محتویاتی ایمپراطورك علیهنه‌در؛ ایمپراطوری باب همایونه ساخته محب وکندیسنه، یعنی به‌تله‌نه علنی خصم کوستریور . ۱۶۱۶ . به‌تله‌ن، بوایالاته عائد ویرکی اسلافی طرفندن یکرمی‌بش سنه‌دن بری کوندرله‌مش ایسه‌ده کندیسی عثمانلی دولت مسعوده‌سنك بندهٔ صادقی صفتیله اشبو ویرکینك ارسالنه شتابان اولدیغنی یازیور . تشرین ثانی ۱۶۱۹ .

(۳) «ترانسیلوانیا ایلچیلری راغوزه ایلچیلرینه تقدم ایده‌رك اخذ موقع ایلمش‌ایدیلر . اونلرك راغوزه ایلچیلرینك اوست طرفنده بولنملرینه پاشا طرفندن امرویرلمش ایدی . » اغستوس ۱۶۱۹ .

نائل مقصد اولان ناقسوس [نقشه پاره] دوقه‌سی غراتیانی مولداویه پرنسی تعیین ایدلدی (٤ شباط ١٦١٩) . افلاق وویوده لغه نصبنی اوستریا ایلچیسنك بتون قوتیله ترویج ایتمش اولدیغی داوید شربان بو صیره‌ده وفات ایتدی ؛ موللار ، رادول شربانك اوغلی اولوب‌ده غابریل موگیلانك افلاقدن طرد ایلدیکی الکساندر ایهنده استعمال نفوذ ایده‌رك داوید شربانك میراثنی اوکا ویردیرمکه موفق اولدی .

بوهمیا عاصیلری موللارك سفارتی اثناسنده برنجی دفعه اوله‌رق استانبوله مبعوثلر کوندردیلرکه هانری بیته‌رده بونلر میانده ایدی ؛ بوهمیالیلر ، مبعوثلریله باب همایونه کوندردکلری مکتوبده پادشاهدن استمداد ایله بالمقابله دولت عثمانیه‌یه ویرکی ویرمکی عرض ایدیورلردی. مجارستان ملت مجلسی ، پالاتین وکیلی ئه‌مه‌ریك لیپتای ، اوستریا ایلچیسیله مذاکره ایده‌رك عثمانلی والیلرندن دولایی شکایته وخصوصیله ترکیه‌یه ویرکی ویرمکده اولوب‌ده تکالیفدن بی‌مجال قالان کویلرك دها ایی برصورتده اداره‌سنی استحصاله مأمور ایتمشیدی . موللارك دیوان ایله مذاکراتی صیره‌سنده ماتیاس ختم حیات ایده‌رك یرینه کچن ایکنجی فردیناند ، موللاری سفارتده ابقا ایلدی . موللار برچق سنه استانبولده اقامتدن صوکره ، یکی ایمپراطوره تبریکات شاهانه‌یی تبلیغه مأمور برچاوش رفاقتیله ویانه‌یه عزیمت ایتدی . وندیکه‌ده ، سلطان مصطفای اولك جلوسنی اخبار ایتمك وجمهورك بعض افعال جدیده‌سندن دولایی شکایتی متضمن مکتوبلر ویرمك اوزره مصطفی چاوش کوندرلمشیدی ؛ درت آی صوکره ، سناتو ، محمد چاوشك تبلیغیله ، تخت سلطنته عثمان ثانینك جلوسنی خبر آله‌رق پادشاه جدیده تبریکات معتاده‌یی ایفا واسکی معاهداتی تجدید ایلمك ایچون فرانسسقو قونتاره‌نی‌یی مأمور ایلدی . قونتاره‌نی ، اوتوز ماده‌لك صوك تجارت معاهده‌سنی تصدیق ایتدیرمکه موفق اولدی. دوج ، قطیفه وایپك هدیه‌لری ومداهانه مکتوبلریله — سلطان احمد زمانده اولدیغی کبی شمدی دخی — قبزلر اغاسیله برابر حکومتك روحی اولان مفتی اسعد افندینك توجهی قازاندی؛ بنابرین بوایکی بیوك مأمورك تأثیری ، صدراعظم نصوح پاشانك موافقت کامله کوستردیکی وسزارغاللوایله غراتیانینك اخیراً تکرار موقع مذاکره‌یه قویدیردقلری بر اسپانیا متارکه‌سنی وندیك جمهورینك لهنه اولمق اوزره رد ایتدیردی . پادشاه ، قونتاره‌نینك اعتماد نامه‌سی جوابنده ، برمدتدن بری وندیك علیهنده شکایات ایله متمادیاً باب دولته مراجعت ایتمکده اولان بوسنه تاجرلرینك مدعیاتنی التزام ایتدی. قونتاره‌نینك

عزیمتندن صوکره ، بالیوزموروناتی اولکی پادشاهلرله عقد اولنان وطغرای همایونی حاوی اولمسندن دولایی « علامت شریفه » تسمیه ایدیلن عهدنامه‌نی تجدیدایلدی. بوصیره‌ده ، انکلیز ایلچیسی پول پیندار استانبوله کلدی . فرانسه ، قوره‌کینك فرارینی تسهیل ایتمش اولمله‌ری بهانه ایدیله‌رك ترجمانلری حبس ایدلمك صورتیله سفیری موسیو دوسانسی‌یه ایدیلن حقارتدن منفعل کورنمش اولدیغندن حسین چاوش اون‌اوچنجی لوئینك سراینه دولت عثمانیه‌نك اعتذاراتیله برابر سلطان عثمان ثانینك جلوسنی تبلیغ ایلدی ؛ بوچاوش ، تبلیغ جلوس ایچون فرانسه‌دن انکلتره وفلمنکه کیتدی. لهستان حکومتی راسووایی احکام ایتمش ومعاهداتك شوصورتله نقضی اوزرینه اون‌بش‌بیك تاتار حدودی کچمش‌ایدی (۱). لهستان، بواستیلادن دولایی سفیری واسطه‌سیله شکایت ایتمش ، و صدراعظم خلیل پاشا قریم خانی جانبك کرای خانه لهستان حدودینه رعایت‌ایتمسی ایچون‌امر کوندرمش ایدی(۲). ایرته‌سی سنه ، قوره‌کینك فرارندن و قازاقلرك مولداویه‌ده یکی بر جولانلرندن دولایی دیوانجه حاصل اولان طارغینلغی ازاله ایتمك اوزره لهستان قرالنك یکی بر ایلچیسی استانبوله کلدی ؛ لکن بونك تشبثاتی برنتیجه‌یه منجر اولمامیوب غراتیانی دولت‌عثمانیه ولهستان آره‌سنده عرض توسط‌ایتمش اولمسیله‌برابر اسکندر پاشا قازاقلر اوزرینه‌یورییمکه امر آلدی (۳). مع‌هذا اوچنجی سیکیسموندك‌ایلچیسی به‌چ‌دزداری ستانیسلاس زوراوینسکی وقرال‌اوچنجی ژانك قارداشی‌ژاق‌سوبیه‌سکی معرفتلریله خوتینده اعادهٔ صلح اولندی .

لکن بوخرستیان حکومتلری ایلچیلرینك اهمیتی‌عثمانلیلرك نظرنده‌فاس‌سلطانی وایران‌شاهی‌کبی‌حکمداران اسلامك سلطان عثمانی تبریکه ، یاخود معاهدات‌قدیمه‌یی

(۱) « لهلر راسووایی یکیدن انشا ایتدیلر ؛ راسووانك انشاسنه ممانعت اولنمق ایچون بغدانه امر ویرلدی؛ اون‌بش‌بیك تاتارلهستانه‌کیردی » ٤ مایس ۱٦۱۸، وندیك خلاصه‌سی. « استانبولده‌کی لهستان نونسنه، تاتارلرك ایقاع ایتدکلری خساراتدن دولایی شکایاتی‌متضمن محررات کلدی » ۲۳ اغستوس ۱٦۱۸ .

(۲) نعیما بوایلچی‌یی غره‌غوروفه‌ری تسمیه ایدر. [استانبول‌مطبوعنده غرغروفجی .]

(۳) « یورغا (ترامبوولا ستراوستی [متصرفی] راوچ اورغا) تسمیه اولنان لهستان ایلچیسی استانبوله کیردی . یکی بك انتخاب اولنان غراتیانی لهلرك نزدنده توسط ایتمك تکلیفنده بولندی ؛ اسکندر پاشا براً قازاق ممالکنه داخل اولدی » ۷ شباط ۱٦۱۹ ، وندیك خلاصه‌سی ، کتبخانهٔ ایمپراطوری .

تجدیده مأمور ایلدکلری ایلچیلرك اهمیتدن دون قالیردی . فاس و مراکش سلطانلرك سفیری شیخ عبدالعزیز سلاحلردن وقیمتدار قماشلردن مرتب هدایاسی وبصره کورفزنده کفار ایله عربلر طرفندن ایقاع اولنان حیدودلغك منعنی دیواندن طلب ایتمك مأموریتی ایله استانبوله کلدی . ایران شاهنك ایلچیسی باقی پاشانك لطیفهٔ زهرآگینه هدف اولمش اولان برون قاسم ایدی که هیچ شبهه‌سز استهزانك اوکنی کسمك ایچون نامه‌ده اسمی یادکار علی‌یه تحویل اولنمش (۱) ایدی. بوایلچی، فاس سلطانلرك هدایاسندن البته دها قیمتدار اولمق‌اوزره، یوزیوك حریر ، درت فیل ، بر کرکدان ، بر چادر ، ایکی پارس دریسی ، اوتوز یدی واشاق دریسی ، التی سیاه تلکی دریسی ، اوتوز ایکی صیرمه‌لی لباس ، یکرمی‌التی قطیفه وطقوز قماش لباس، اون‌التی‌طوپ چوقه‌ایله اینجه موصلین‌اولمق‌اوزره قرق بش دستاردن مرتب هدیه کتیرمشیدی. خلیل پاشا ، فی‌الواقع، صدارت عظمانك کندیسنه ویرمکده اولدیغی مأذونیت غیر محدوده موجبنجه ایران ایله عقد مصالحه ایتمش ایسه‌ده پادشاه نامنه تصدیقنامه‌سی ، صدر جدید داماد اوکوز محمد پاشا ایله صدراعظم ایران قاضی خان وروان والیسی امیر کونه آره‌سنده متعدد مکتوبلر تعاطیسندن صوکره (۲) ارسال اولندی. بوعهدنامه منطوقنجه ایرانیلرك ایستمکده اولدقلری اخسخه[آقیسقا] عثمانلیلرده قاله‌رق بوکابدل بغدادودرنه‌ودرتنك ایالتلری ترك ایدلدی (۳) . ایران ، هویزه ومهان حاکملرینك خدمت پادشاهی‌یه کچملرینه مخالفت ایتمه‌مکی وداغستان شمخالنه (٤) هیچ بروجه ایله ضرر ایریشدرمه‌مکی تعهد ایدیوردی ؛ بوندن باشقه ایکی طرفدن آلنان اسیرلرك اعاده‌سی وعجملرك

(۱) « برون قاسم که‌نامه‌سنده یادکار علی سلطان خلفا یازاردی » نعیما ، ص ۱۷۲. قاسمك بوعنوانی برونندن‌ده پك‌چوق بیوك کورینور؛ هامه‌ر بوتفاخری استشمام ایتمه‌مشدر. (مترجم)

(۲) وزیر اعظم محمد پاشانك قاضی خانه مکتوبی صاری عبدالله افندینك انشاسنده موجوددر ؛ بنه صدراعظمك امیر کونه‌یه کاغدی بو انشانك ۱۰ نومروسنده‌در . اوکوز محمد پاشانك خلفی صدراعظم علی پاشانك سلطان احمد وسلطان مصطفی زمانلرنده‌کی مذاکراته متعلق وقارتونه‌ل [کارتیل؟] وتفلیسدن باحث مکتوبی ولی‌چاوش معرفتیله ایصال اولنمشدر.

(۳) بونك دوغریسی آخسخه ایالتنك توابعیله بوطرفك تصرفنده قالوب اکا بدل بغداد سرحدنده ایران‌تصرفنده‌کی یرلردن درنه ودرتنك سنجاقلری اوته‌طرفك اولمسیدر. نعیمادن، ج ۲ ، ص ۱۷۳ . (مترجم)

(٤) شمخال وسائر داغستان حاکملری . نعیمادن ، ج ۲، ص ۱۷۳ . (مترجم)

ایلك اوچ خلیفه ایله عایشة الصدیقه [حضراتی] حقلرنده سب وطعن ایتمه‌لری مندرج ایدی (۱۹ شوال ۱۰۲۹ — ۲۹ ایلول ۱٦۱۹). بر مدت صوکره او کوزمحمد پاشا آنجق اون آی محافظه ایده بیلمش اولدیغی صدارتدن عزل اولندی؛ برینه عثمانلی مورخلرینك بعضاً «کوزلجه» وبعضا «چلبی» تسمیه ایتدکلری علی پاشا تعیین قلندی (۱).

ایران معاهده‌سنی عقد ایدن خلیل پاشا، پدری سلطان احمدك ارتحالنده سلطان مصطفایی تخته چیقاروب ده کندیسنی اوچ آی سلطنتدن دور براقمش، وبی لزوم برجلوس ایچون اوچ ملیون التون صرف ایتدیرمش اولمسنی سلطان عثمانك بردرلو عفو ایده‌مه‌سندن دولایی عزل ایدلمشیدی[*]. سلطان عثمان، مفتی اسعد افندیدن ده ینه اوسببدن دولایی ممنون دکل ایسه‌ده عزل ایتمدی؛ فقط سلسلهٔ علما توجیهاتی اوندن آله‌رق خواجه عمر افندیه ویرمکه‌حس اولنه‌جق برصورتده مغبر ایلدی، وشوحاله مفتینك وظیفه‌سی فتوادن عبارت قالدی. حیاتنی مخاطره‌ده کورمش اولان خلیل، اسکداره وصولنده شیخ اعظم اسکداری محمود افندینك تکیه‌سنه التجا ایتمش ایدی؛ عزیزك خلق آره‌سنده مظهر اولدیغی احترام ایله حکومتده بر قوت حالنی المش اولان تأثیری اکابر مأمورینندن برقاچنی اعدامدن محافظه ایتمش ایدی؛ محمود افندینك مداخله‌سی اوزرینه پادشاه، خلیل پاشانك حیاتنه تعرض ایتمه‌مکی وعد ایتدکدن باشقه ایکنجی وزارتی اعطا وقاپودان پاشالغه تعیین ایلدی. بو سنه ایچنده اشتراك نسوان فکرینی تلقین واجرا ایتمکده اولان اون بش کشی چشمی محمود افندینك فتواسی اوزرینه مدهش اشکنجه‌لر ایچنده اعدام ایدلدی؛ ینه اوسنه، برنجی دفعه اوله‌رق اون اچه‌لق سکه کسلدی. کوزلجه یاخود چلبی علی پاشا — که ایچه وحیله‌کار عنوانلری‌ده ویریله‌بیلیردی — جلالی یحیی طرفندن برطغیانده اولدیرلمش اولان تونس بکلربکی استانکویلی احمد پاشانك اوغلی ایدی. اولا دمیاط سنجاق‌بکی (۲)، صوکره یمن وتونس بکلربکی، قبریس وموره ایالتلری اداره‌سیله برلکده وزیراولمش، واوزمان ایکنجی دفعه اوله‌رق قاپودان پاشالغه تعیین قلنمشدر. آز وقت مقدم استانبول لیمانه‌الثی دشمن کیسنی، سفینه‌سنك

(۱) رئیس صاری عبدالله افندینك دستور انشاسنده، ن ۹۱، صدراعظم علی پاشایه ٥ جمادی‌الاخری ۱۰۲۹ (۸ مایس ۱٦۲۰) تاریخلی بر تملیکنامه واردر.

(۲) علی پاشا، باباسنك وفاتنده کوچك قالمشیدی؛ مؤخراً جلالی یحیایی محو ایده‌رك بوکا مکافات اولمق‌اوزره دمیاط سنجاغی احسان‌اولندی. حدیقة‌الوزرا، ص ٦٥. (مترجم)

ارقه‌سندن چکه‌رك کیرمش، وایکی یوز اسیر برابر کتیرمش ایدی؛ عثمانلی آمیرالنك پای تخته دخول مظفرانه‌سنده بواسیرلردن هربری بر طوربه التون کتیریوردی‌ه بوموفقیت اوزرینه، پادشاه، علی پاشایه فاخر خلعتلر والتوندن بر زنجیر احسان ایلدی. پادشاهك علی پاشا حقنده‌کی التفاتی موجب استرقابی اولان صدراعظم داماد محمد پاشا خرستیان ایلچیلرینی علی پاشا حقنده شکایت واونك اعتراف ایلدیکی غنائم، اغتنام اولنان اشیانك اونده بری بیله اولمادیغنی پادشاهه القا ایتمك ایچون تحریك ایلدی. علی پاشا بوتحریکات خفیه‌یه مطلع اوله‌رق صدراعظمه بش کیسه آلتون کوندرمك صورتیله اغبارینی ازاله ایلدی؛ اوندن صوکره هدایای فاخره ومواعید ایله پادشاهك اودرجه‌یه قدر توجهنی جلب ایلدی که سلطان عثمان کندیسنی مقام صدارته ومحمدپاشایی تکرار حلب والیلکنه تعیین ایلدی (محرم ۱۰۲۹ — کانون اول ۱۶۱۹). لکن محمد پاشانك عزیمتنه مساعده ایتمزدن اول اوتوز بیك التون ویرمکه اجبار ایتدی؛ اوقدرده صیقشدیردی که قاپیجیلر کدخداسنی برکونده بش دفعه کوندره‌رك نهایت اوپاره‌نك مجموعنی آلدی؛ بونك اوزرینه محمدپاشا فقیروصویولمش اوله‌رق حلبه کیتدی، وآره‌سی چوق کچمکسزین وفات ایله شیخ ابوبکر زاویه‌سنده انشا ایتدیرمش اولدیغی تربه‌یه دفن ایدلدی. علی پاشانك سلطان عثمان اوزرنده نفوذی اودرجه‌یه واردی که پادشاهك یانندن اسکی محرملرینی برجزایه اوغرامقسزین تبعیده موفق اولدی؛ ذات شاهانه، اقتدارلری صدراعظمك تأثیرینه رقابت ایده‌بیله‌جك بیوك مأمورلرك جمله‌سنك عزلنه موافقت کوستردی. دفتردار باقی پاشانك بتون اموالی مصادره ایله یدی قله‌یه حبس وصوکره قزل آطه‌لره نفی اولندی. سلطنت احمدیه‌ده حکومته صاحب کبی حکم فرما اولان، سلطان مصطفایی خلع ایله سلطان عثمانی اجلاس ایدن اوهرشیئه مقتدر قیزلراغاسی‌ده هپ ثروتنی غائب ایده‌رك مصره تبعید اولندی. سلسلهٔ علما توجهاتنی اجرا حقنی پادشاهك کندیسنه ویرمش اولدیغی خواجه عمر افندی مکه‌یه عزیمت امرینی آله‌رق اسکداره متوجهاً کمی‌یه بینمك اوزره ایکن علی پاشانك وقوع وفاتیله سرایه عودت ایده‌بیلدی.

سلطان عثمانك ایلك سنهٔ جلوسنده، یکرمی سکز سنه زوجی مراد ثالث ایله حکومته اشتراك واوغلی محمد ثالث زماننده دولتی اداره ایتمکده دوام ایتمش، وفقط حفیدی سلطان احمدك جلوسندن بری اون درت سنه‌در، اقبال کذشته‌سنك یادی، یاخود بنه نائل اقتدار اولمق آرزوسی ایله اسکی سرایده برحیات انزوا ایله یاشامقده

بولنمش اولان بافا [صفیه] سلطان وفات ایلدی (۱) . اوزمان اسکی سرایده سلطان احمدك سوکیلیسی ماه پیکر، دهامعروف اولان اسمیله «کوسم» سلطان بولونیوردی که مراد ، سلیمان ، قاسم ، ابراهیم اسملرنده درت شهزاده نك والده سیدر . کندیلرینی جذب ایده جك برحسن وآن بوله مادقلری، یاخود والده سلطان ایله خاصکی سلطانك رقابتلری باعث مباعدت اولدیغی ایچون ، پادشاهلرك هیچ بر زمان — اولکی سلطنتلرك صولمش کوزللکلرینه، یاخود سقوط ایتمش قدرتلرینه اقامتکاه اولان — اسکی سرایه کیتمك معتادلری اولمامسیله برابر سلطان عثمان ، پدرینك سوکیلیسی طرفندن اجرا اولنان اوچ درت کونلك برشنلکده قیزلر اغاسیله برلکده اوسرایده بولنمغه موافقت کوستردی (۲). اکلاشلدیغنه کوره ماه پیکر سلطان ، عثمانك والده سی اولان ماه فیروز سلطانك؛ یاخود هیچ اولمازسه قیزلر اغاسنك حسن نظرینی جلب ایده بیلمك ایچون کندیسنك حال وموقعنی کوزل تقدیر ایده جك برذکابه مالك ایدی . بافا سلطانك وفاتندن برمدت صوکره اکمکجی زاده احمدپاشانك وفاتی وقوعه کلدی . ادرنه ده برا کمکجینك اوغلی اولان بوذات بربرینی متعاقب ویرکی تحصیلدارلغی (۳) ، ملتزم ، دفتردار ، وزیر مرتبه لرینه چیقمش ایدی. صدراعظم اوکوز محمد پاشانك عزلنده اکمکجی زاده قائممقام بولندیغی ایچون پادشاهك نظر انتخابی کندیسنه منعطف اوله جغنی امید ایلمشیدی ؛ لکن قائممقاملقدن بیله عزل ایدیلهرك خلیل پاشا اوکا ترجیح اولندی ؛ بوحقارتله کدرلندن وفات ایتدی . وفاتندن آز اول اوجاقوف [اوزی] قلعه سنك تعمیری وبو شهرك قارشیسنده کی قیل برونده برقلعه انشاسی ایچون اون ملیون اقچه تخصیص ایلدی(٤). وصیتنامه سنده مفتیٔ عصری مؤسسات دینیه سنه وخصوصا استانبولده کی مدرسه سنه ، ادرنه

(۱) سلطان محمدك والده سی، سلطان احمدك جده سی اولان بیوك والده سلطان وفات ایتدی ؛ بوسلطان ، مزایای فکریه یه مالك اولدیغندن حکومتك اداره سنه اشتراك ایتمك ایستردی ؛ لکن سلطان احمد کندیسنی برصورت حسنه ایله یکی سرایدن چیقارمش ایدی.» کانون ثانی ۱٦۱۹ ، وندیك خلاصه سی .

(۲) « پادشاه ، قیزلر اغاسیله برلکده اسکی سرایه چکیلهرك اوچ درت کون بدرینك والده سی طرفندن اضیاف اولندی » . ۱۷ نیسان ۱٦۱۹.

(۳) خرستیانلردن آلنان خراج تحصیلدارلرینه « جزیه دار » وبر سنجاق یکی یاخود بکاربکی طرفندن وکیل اولان سنجاق وولایت تحصیلدارینه « محصل » تعبیر اولنور .

(٤) اکمکجی زاده ، زیاده خسته اولنجه ، بوپاره یی استانبولده دفتردار یحنی قپانه تسلم ایتمشیدی . (مترجم)

وارکلیه‌کی خانه‌نه ، دیکر برچوق مبانی‌یه ناظر تعیین ایلدی . اکمکجی زاده‌نك وفاتنده‌خانه‌سنده یوزملیون اقچه (برملیون آلتون) بولنه‌رق بوپاره‌لرخزینه‌یه عودت ایلدی . واقعا ، غایهٔ احتراصی اولان صدراعظم مقامنه واصل اوله‌مادی ؛ فقط سفینهٔ اقبالنی دریای اقتدارك برچوق کردابلری آره‌سندن موفقیتله کچیره‌بیلدی . ادارهٔ مالیه‌یه‌مأموریتی‌جهتیله‌ابراهیم، مراد، نصوح‌پاشالر کبی‌صدراعظملرك خصومتنه بالطبع معروض اولدیغی حالده‌کرك‌خدمتنده‌کی ذکای‌فعالانه‌سی، کرك مبالغ‌جسیمه فدا ایده‌رك مظهر اولدیغی حمایهٔ پادشاهی‌سایه‌سنده اونلرك کیندن مصون قالمشدر. اکمکجی زاده‌نك وفاتی سنه‌سی — که بافاسلطانك سال‌وفاتی اولمقله برابر قومورنده امضا اولنان مجارستان‌مصالحه‌سی وسراو صحراسنده‌عقد ایدیلن‌ایران مصالحه‌سیله‌ده اشارتلنمشدر — براکمکجینك اوغلی ایکن بیوك‌بردولتك وکلاسندن اولمش بولنان فاردینال قله‌زه‌لده آرشیدق فردیناندك امری اوزرینه بغتةً قولالتو ودامپیه‌ر طرفندن توقیف وتیرولده برقلعه‌یه نفی قلندی .

ینه بو ۱۶۱۸ سنه‌سنك حزیران آینده بودین والیسی قره قاش محمد پاشامور نهری ساحلنده‌کی محللرده ظهور ایتمش اولان برحادثهٔ جوّیه حقنده دیوانه‌عریضه کوندردی : برقره بلوط ظهور ایله بونك اورته‌سندن صلیب شکلنده شیمشکلر پارلامش ، برچوق سیاه طاشلر چیقه‌رق بربچق‌ذراعه قدر یره کیرمش، وبونلرك بعضلری اوچ قنطار کلمشدر . ایرته‌سی سنه ، سلطان احمدك وفاتی یوم دوریسنده برقویروقلو یلدیزك ظهوری استانبولده دها عمیق تأثیری موجب‌اولدی. ضیاسی آتشین وکندیسی قلیچ شکلنده اوله‌رق قلیجك اوجی شرقدن غربه دوغری امتداد ایله کویا پای‌تختی تهدید ایلیوردی؛ اوزمان ایران ایله محاربهٔ‌جدیده بوحادثهٔ

(۱) بودین محافظی قره قاش محمد پاشادن کلن عرضه شویله یازیلیوردی : اواسط شعبانده هونغاریا شمالنده دیار نمچه‌دن موراوا الکاسنده‌وقت عصرده برسیاه مدور بولوت ظاهر اولوب آندن قان یاغدی ، وبرصاعقهٔ عظیمه قوپوب بولوتدن شکل صلیبیده براتش کورندی . بعده بولوت‌مجتمع‌اولدی؛ عظیم دخان چیقوب انتشارایتدی ودرعقب‌برشدیدصاعقه دخی چاتلادی ؛ ایشیدنلرك عقلی کیتدی . دیشاریده بولنان حیوانات دیزلری‌اوزرینه‌چوکوب باشلرینی کوکه قالدیردیلر ، وصوکره صحرالره قاچوب طاغلدیلر. متعاقباً کوکده اوچ صیحهٔ عظیمه ایشیدلدی‌که هیبتندن زمره‌لر چاك اولوردی. اوبولوتدن سیاه ومدورکوله‌لر اینوب برچق ذراع قدر دوشدیکی یره کومیلوردی . بعضیسی طارتلدی، اوچر قنطار کلدی . نعیمادن ، ج ۲ ، ص ۱۷۳ . (مترجم)

جوّیه‌یه عطف اولندی ؛ ایکی سنه صوکره، لهستان محاربه‌سنه واونی متعاقب وقوعه کلن اختلاله علامت عد ایدلمش ، وبرپادشاهك رومایی فتح ایدوب‌ده و اون سنه صوکره خرستیانلرك قلیجیله مقتول اوله‌جغنه دائر خلق آره‌سنده دوران یدن اسکی برکشف ایله مناسبتی اولدیغی ظن ایدلمشدر .

مولداویا وویوده‌سی غراتیانینك خیانتی، لهستان محاربه‌سنك ایلك سببنی تشکیل ایدر . غراتیانی ، قازاق ولهلرك جولانلرینه دائر به‌تله‌ن غابورك حکومت عثمانیه‌یه یازمش اولدیغی مکتوبلری اله کچیره‌رك قازاق ولهلره خبر ویرمش ایدی . به‌تله‌ن، انتقام آلمغه یمین ایده‌رك فی‌الواقع غراتیانینك عزلیله یرینه افلاق وویوده‌سی آلکساندرك تعیینه موفق اولدی . سلستره والیسی وسردار تعیین اولنان اسکندرپاشا ، اسکی محمیسی اولان غراتیانی ایله اوکا یاردیم ایدن لهلره قارشی کوندرلدی . روم ایلی بکلربکی یوسف پاشا ، نیکبولی سنجاق بکی تریاکی محمد پاشا ، ودین سنجاق بکی میخال اوغلو اعقابندن اختیار خضر پاشا ، قریم خانی جانبك کرای سفربرلك امرینی آلدیلر . قریم خانك یانده قارداشی قالغای دولت کرایدن باشقه محمد کرایك قیزینك اوغلی نبردکرای ، منصور اوغللریله برلکده قانتمیر میرزا ، نوغای اویماغی‌ده برابر ایدی (۱). اسکندرپاشا، بوفرقه‌لری کندی قوتیله برلشدیردکدن صوکره پروتی کچه‌رك ودینیه‌سته‌ر ساحلنه ابنه‌رك لهستان اردوسنك بولندیغی یاسی [یاش] جوارینه کیتدی. دشمن قارشیسنه واصل اولنجه عسکرینی حرب نظامی اوزرینه ترتیب ایله صاغ جناحه رومایلی بکلربکی یوسف پاشایی ، یوسفك اوکنده ایلك خطه تاتارلرله دولت کرایی؛ صول جناحنه نیکبولی سنجاق بکنی، نوغایلرك قوماندانسنده اوله‌رق قانتمیر میرزایی وضع ایتدی ؛ کندیسی‌ده اردونك صنف ممتازیله مرکزی طوتدی. پیشدار آقینجیلری قوماندانی میخال اوغلو چوق‌ایلریله‌مش اولدیغندن برآن مخاطرهٔ عظیمه ایچنده بولندیسه‌ده تریاکی محمد پاشا سردارك امرینی بکله‌مکسزین سلاح‌معتادی اولان بالطه‌سنی [تبر] آله‌رق میخال اوغلنی قورتارمق اوزره بش‌یوز شجیع ایله ایلری سوردی. وبوحرکت جسورانه ایله‌اونی قورتارمغه موفق اولدی . ایرته‌سی کون ، ۲۰ ایلول، ۱۶۲۰، بتون خطده جنك باشلادی . کور حسین‌پاشا عثمانلی پیشدارینی سوق ایتمکده وآرقه‌سندن ایلریله‌ین میخال اوغلنه

(۱) نعیما ، نوغای رؤساسنك‌ده اسملرینی‌ذکر ایدر : اوراق میرزا، سلیمان شاه، عنایت شاه، ولی شاه. فذلکه . یچوی . [تریاکی محمد پاشانك لقبی صارمیساقدر ، نعیما .]

استاد ایلکده ایدی . اسکندر پاشا ، دولت گرایه ، جنکیز عائله‌سنك یکانه ممثلی اولدیغی ایچون کندیسنی مخاطره‌یه قویمه‌رق دمدارده بولنمسی اخطار ایتدی؛ دولت گرای ایسه « تیغ دشمنك یتیشه‌بیله جکی یردن اوزاق طورمق اردونك روحی اولان سردار ایچون لازم کلیر» جوابی ویردی. بومنازعهٔ مردانکی، آنجق، دولت گریك تاتارلرله برلکده اردونك تا اوکنه قونتلازایسه چکیلوب کیده‌جکنه قسم ایتمسیله ختام بولدی. میخال اوغلو ، حسین وتریاکی پاشالر دشمن اورته‌سنه هجوم ایتدیلر؛ هر طرفدن محصور قالدقلری حالده تاتارلرك ونوغایلرك شجاعتیله قورتیله بیلدیلر. ایکی بیك له موقع محاربه‌ده قالدی؛ دیکرلری اردوکاهلرینه چکلدیلر. غراتیانی فراره موفق اولمش، لکن کد خداسی بوچوق عثمانلیلرك النه دوشمشدی؛ له اسیرلرك، سردارك اوتاغی اوکنده باشلری کسلدی. له سرداری اسکندر پاشایه شوسوزلرله برمکالمه‌جی کوندردی: « بز، یالکز اسکی دشمنلریمز اولان تاتارلرله اوغراشه‌جغز صانیوردق؛ بالذ ت وزیر ایله جنك ایده‌جکمزی بیلمیوردق ؛ قرالك یکنی ودیکر اصیلزاده‌لری سزه رهن اولمق اوزره ویرمکه حاضرز ، شو شرط ایله‌که سزده قانتمیر میرزا ایله حسین پاشایی بزه کوندررسکز ؛ دینیه‌سته‌رك اوته طرفنده رهنلر مبادله اولنه‌رق هرکس کمال سکون ایله یرلرینه عودت ایدر ». مکالمه مأموری سرداره یوزبیك دوقه وپادشاه ایچون سنوی برویرکی وعد ایتدی. اسکندرپاشا بونك اوزرینه برشورای عسکری دعوت ایلدی؛ قانتمیر سراپا مسلح اوله‌رق پیرتیق رقالپاق ایله «غضبه کلمش فیل» کبی کلدی . لکن لهلرك تکلیفاتی ایشیدنجه حدتدن قانلانمش کوزلرینی (۱) سردارك اوزرینه دیکه‌رك شویله باغیردی : « کاوورلرك مالنه طمع ایله کاوورمی اولدك؟ اوتوز سنه‌در بنم قلیجم اونلرك بابالرینك واوغللرینك قانی ایچمکده‌در؛ بنی شیشه کیروب کباب ایتمك ایچون کندیمی للرینه‌می ویره‌یم؟ بوکاوورلر ایچون قلیجك کسکین طرفندن باشقه سوز یوقدر». قانتمیر بوسوزلری سویلدیکنی متعاقب اوتاقدن خشونتله چیقدی. حسین پاشاده رهن کیتمکه مخالفت کوسترمکله مکالمه‌جی حبس اولونوب غراتیانینك مینستروسی بوچوق قازیغه اورلدی. (۲) بونك اوزرینه لهلر، دائما تاتارلر طرفندن تعرضه دوچار اوله‌رق

(۱) « دیده‌لری جام لبریز خمر کبی پرخون اولوب . نعیما .

(۲) بومجلس مشورتی ونتیجه‌سنی نعیما بروجه آتی یازار : « سردار، ایمدی بزدخی مشورت ایده‌لم‌دیه قالغای سلطان وسائر امرا واعیان ایله سویلشوب وفرت دشمنه بناءً

رجعته باشلادیلر . متوالیاً اون یدی کون ایکی اردونك اقسامی آره‌سنده جنك دوام ایده‌رك تاتارلر برچوق اسیر آلدیلر . لهلر دینیه‌ستهر ساحلنه وصوللرنده — عثمانلیلرك روایتنه کوره جنرالارینك اولا سواری‌یی کچیروب‌ده پیاده‌یی کندی طالعلرینه براقق ایستملرندن دولایی — صفلرنده بیوك برقاریشیقلق یوزکوسترمدی (۷ تشرین‌اول سنه ۱۶۲۰) . تاتارلر بو حالدن استفاده ایده‌رك دشمن اردوسی اوزرینه هجوم‌ایتمکله لهلرطرفنده هزیمت تعمم‌ایتدی؛ قالینووسکی قاچارکن پروتده بوغلدی ؛ زولکیه‌وسکینك باشی عثمانلی اردوکاهنه کتیریلوب سرای قاپیسنده تشهیر اولنمق ایچون استانبوله کوندرلدی ؛ قونیه‌قپولسکی اسیر ایدیله‌رك بوغاز ایچی قلعه‌سنه آتلدی . غراتیانی ، اثنای فرارنده برکویلو طرفندن اولدیریله‌رك باشی خلفی آلکساندره کوندرلدی . بتون لهستان اردوسی محو اولمشیدی (۱) .

واغتنام سلامت غراته طمعا مصالحه‌یه میال کورندکده اول محل قانتمیر میرزا کلدی ؛ غرق آهن، باشنده قالپاق ، مانندفیل منکلوس ، بردلاور دیوزاد وکوه‌تن. هیبت ایله اوتاغه کیروب معتادی اوزره رفع صوت ایله پاشایه « صلامالیق » یعنی سلام علیك دیه‌رك جمله امرایه تصدر ایتدی، وچاق وزیرك یانه اوتوردی. بونك مهابتندن ایلچینك اندامنه لرزه دوشدی؛ بی‌اختیار قیام ایدوب ینه مدهوشانه اوتوردی. قانتمیر ایلچی‌یه برنظر کوه‌براناز صالوب، اوندن وزیره باقوب « نه‌در بوکافر؟» دیدی. پاشا دخی « ایلچیدر؛ صلحه‌طالبدر، امان دیلرلر ، باج وخراجی متعهد اولورلر، صوبی‌کنجه [یه‌قدر] سنی وحسین پاشایی رهن طلب ایتمش» دیدکده همان قانتمیرك دیده‌لری جام‌لبریز خمر کبی پرخون اولوب کمال خشونت ایله وزیره « باقه ، سن کافرك مالنه طاپوب کافر اولمشسین ؛ بن اوتوز بیلدر بونلره قلیچ اوروب آتالرین. اوغللرین‌اولدرمشم؛ نیچون‌اوزینی‌اللرینه ویردیم، تاکه بنی دیری‌دیری‌شیشه صانجوب‌بریان ایتسینلر؟ بونلرکافردر، بزم بونلرله‌باریشیغمز یوقدر؛ بونلره‌همان قلیچ‌اوروز، غیری سوزیمز یوقدر » دیو صیچرایوب ببر غران کبی کوموردەیه‌رك دیشاری چیقدی . پاشا دخی رهن کیتمکدن اعراض ایتدی. ایلچی‌یی حبس‌ایدوب مقدما کرفتاراولان بوچوق کدخدایی قازیغه اوردیلر» نعیما ، ج ، ص ۱۸۲ و۱۸۳ . (مترجم)

(۱) نعیما، لهستان اردوسنی اللی‌اوچ بیك وعثمانلی اردوسنی یوزبیك کوسترر. بردیکر راپورده لهستان اردوسنك التمش‌بیك اولدیغی وبوندن یالکز درت یوزبنك قورتلمش‌اولدیغی ذکر اولنمشدر . تیتله وسکینك « *Narratio de Prœliis gestis inter Polonam et Turcam, annis 1620 et 1621,* » ماتریتی، ۱۶۲۳، ص۱۳) اثرنده عثمانلی‌اردوسنده یتمش بیك تاتار ، اون ایکی بیك افلاقلی ، اون بیك بوغدان، یدی بیك مجار، درت بیك ترك‌اولوب لهستان اردوسنده‌ایسه انجق یدی بیك‌کشی اولدیغی یازلمشدر! — بونلردن دها دوغری سوزلو اولان سیر توماس روئه ، ص ۱۱ ، لهستان اردوسنی قرق بیك وتاتار اردوسنی اوتوز بیك اولمق اوزره تعیین ایدر .

کچن سنه ، فلورانسه‌لیلر متعدد ترك قادیرغه‌لری ضبط ایتمش اولدقلری حالده بوسنه ، دکیزده دخی قره‌ده‌کی قدر عثمانلیلره مساعد اولدی (۱) . قپودان خلیل پاشا ناواریندہ دونانماسنی تعمیر ایتدکدن صوکره دراج صولرنده بوغدای یوکلو ایکی کمی ضبط ایتمش و کمیجیلرینی ، سفینه‌لری مانفره‌دونیایه کوتورمکه مجبور ایلمش ایدی. خلیل پاشا شهری اکسمزین ضبط ایله‌اوچ کون محاصره‌دن‌صوکره‌ده قلعه‌یی آله‌رق آتش وخونه غرق ایتمش ، اوندن صوکره غنائمی حاملاً عزیمت ایلمش ایدی . قلعه‌یه هجومنده اسکداری عزیز محمود افندینك ویردیکی خرقه‌یی کینمش ایدی ؛ محب وپدر معنویسی اولان بو ذاته سفرینك نتیجهٔ مسعوده‌سنی بیلدیردی . اوته طرفدن مالطه‌لیلر تورنسی استیلا ایلدیلر. اسکندرپاشا مولداویه‌یه کیتمك اوزره یولده‌ایکن بودین والیسی قره‌قاش کندیسنه مجارستان قرالی عنوانی ویرمکده‌اولان به‌تله‌ن ایله‌اتفاق‌ایده‌رك — مقدما مجارلرطرفدن واقع‌اولان نقض عهدك‌مقابله بالمثلی اولمق‌بهانه‌سیله — وایچه‌نی ضبط‌ایتمشدی. ایمپراطورك جنرالری به‌تله‌ن طرفدن‌شدتله صیقیشدیریله‌رق اشبوفتح جدیدنده کندیسنی اندیشناك‌ایتمه‌مکه مجبور اولدیلر ؛ ایمپراطورك ، بارون موللاره خلف اولمش اولان (۲ اغستوس ۱۶۲۰) وایکنجی رودولف طرفدن بلغراد قاضیسی اختیارهابیل افندی‌یه خطاباً کندیسنه برمکتوب ویرملن ایلچیسی سزارغالللو بوبابده‌هیچ برشیئه موفق اوله‌مادی(۲). غالله ، مجارستان ، بوهمیا وحتی اوسترپا عاصیلرینك استانبولده‌کی انتریقه‌لرینه قارشی موفقیتله اوغراشه بیلدیکی ایچون کندیسنی بختیار عد ایتمکه مجبور

(۱) « سن ـ سته‌فانو طریقتنه عائد قادیرغه‌لرك ۱۶۱۹ سنه‌سنده ایلك سیاحتلرنده برقاچ ترك سفینه‌سنی صورت ضبطلرینه دائر شئونامه »اسمنده‌کی ایتالیانجه اثرکه ۱۶۱۹ ده فرانسه‌ده باصلمشدر .

(۲) نمچه چاساری فردیناندوس بلغراد قاضیسی هابیل افندی‌یه مکتوب کوندروب یازمشکه : « بزم خدمتکارمز چرز غالی‌بی [سزار غالللو] استانبه‌یه کوندردم‌که سپارش اولنان هرنه ایسه بی‌تکلف سویله‌یه ؛ دولتلو عظمتلو هرایشه قادر اسلام پادشاهی سلطان عثمان خان حضرتلرینه که اوته‌یاقه وبری‌یاقه‌نك پادشاهیدر — آره‌مزده‌اولان ابی‌باریشینی محکم طوتمق‌ایچون‌که‌بزم طرفمزدن‌دخی معتبر طوتلمشدر. مزبور چرزغالیدن نه‌ایشیدرسه‌کز صحیح اعتقاد ایدك . بو مکتوبمز میلادك ۱۶۲۰ آبریلنك ۱۱ نده بج قلعه‌سنده یازلدی وبز روما چاساری اوله‌لی برییل ، ومجار قرالی اوله‌لی ایکی ییل ، وچه قرالی اوله‌لی اوچ ییلدر. مکتوب بوسال [۱۰۲۹] رجبنك یکرمی التیسنده وارد اولدی. نعیما ، ص ۱۸۵ و۱۸۶. (مترجم)

اولدی (۱). مجارستان ملت مجلسی مبعوثلرندن اتیه‌ن قورلاتك معیتنده‌کی آدملری آره‌سنده بولنان پیه‌رفای برکون سرخوشلق‌حالنده برترکی کندی الیله اولدردی. طوپلانان خلق فایك اعدامنی ایستدیلر ؛ بو آدم برساعت مهلت آله‌رق اومدتی وصیتنامه‌سنی تحریره صرف ایتدی‌که تفصیلاتی صوك زمانه قدر اعتدال دمنی محافظه ایتدیکنه شهادت ایدر (۲) ؛ مهلتك مرورنده باشنی جلاده تسلیم ایلدی. بوهمیا ملت مجلسنك مأمورلری — قونت پالاتین‌فره‌دریقك‌ده اعتمادنامه‌لرینی حامل اولان — قولونیه‌لی ژان وبزدیچیلی ساموئل غشین ایدیلر [۲]. یوقاری اوسترپا ملت مجلسنك ایلچیلری آره‌سنده بارون شتاره‌مبرغ وسیمون انگه‌ل واشاغی اوسترپا مجلسی مأمورلری آره‌سنده دیکر برانگه‌ل ایله ایمپراطورك مأموری شتارزه‌رك قارداشی بولونیوردی. بوعصات ایلچیلری، کندیلرینی داود پاشا سرایننده قبول ایدن پادشاهك موجب ممنونیتی اولدیغی قدر ایمپراطور رودولفك خشنودسزلغنی جلب ایتدیلر. سزار غالو، بونلرك مساعیسنی حکمسز براقمق ایچون هرتدبیری اجرا ایده‌رك خسته‌لنی زمانننده ایمپراطورك مأموری شتارزه‌ر طرفندن‌ده‌معاونت کوردی: هومونایینك، ترك قیافتنده استانبوله کوندردیکی کاتبی واسطه‌سیله، اردل پرنسلکنی آلمق ایچون، حکومت عثمانیه‌نزدنده خفیاًواقع‌اولان تشبثاتنی شتارزه‌ر شدتله ترویج ایلدی. شتارزه‌ر ایله بوکاتب، هومونایینك مملکته وصولنده‌اسکندر پاشانك کندیسنی اردل پرنسلکنه اقعاد ایده‌جکنه دائر بروعد تحریری آلمغه موفق اولدیلر ؛ لکن کاتب عودتنده هومونایی‌نی تسمیم ایدلمش بولدی [۳]. صدراعظم، شتارزه‌رك‌ده حضورنده، مجارستان، بوهمیا، اوسترپا عاصیلری مأمورلرینه، کندیلرینی ایمپراطور ایله باریشدرمق ایچون توسط واکز برصورت

(۱) « بوهمیا ومجارستاندن ایلچیلر کلدی. بونلر، حکومتلرینك ۱۰ سنه‌دن ۲۰ سنه‌یه قدر صلح ودوستلق تأسیسی طلبنده بولندقلرینی درمیان ایتدکلری کبی شرائط مقتضیه‌نك قرارلاشدیرلمسی ضمننده باب هایونه بر بیوك هیئت ورود ایتمشدر. هیئت مذکوره باب هایونجه حسن تلقی اولندی. پاشا، بو هیئتك مرخصنه البسهٔ فاخره اکسا ایده‌رك داود پاشاسرایننده حضور شاهانه‌یه چیقاروب پادشاهك الني اوپدیردی. به‌ثه‌ن طرفندن کوندریلن ایلچی دخی بومناسبتله عینی معاملهٔ لطفکارانه‌یه مظهر اولدی. اشبو مرخصلر پك موافق جوابلرله عودت ایتمشلردر. شتارزه‌رك عموجه‌سی، فردیناندویه ماتیاسه خدمتی کبی‌خدمت ایتدیکندن بحث ایله، شتارزه توبیخ آمیزبر مکتوب کوندرمشدر » نیسان ۱۶۲۰، وندیك خلاصه‌سی.

(۲) هورمایر، جغرافیا وتاریخ ایچون خزینهٔ اوراق، ن ۵۹، ۶۰. ۱۸۱۷.

تسویه بولنه‌مازسه عسا کرعثمانیه ایله امداد ایتمکی وعد ایلدی [٤]. صوك زمانلرده تبعهٔ عاصیه‌سنه خرستیان حکومتلری طرفندن واقع اولان حمایه و مداخلهٔ دوستانه‌یی پروتستو ایتمش اولان عثمانلی حکومتی شو مناسبتله نجارستان ، بوهمیا ، اوستریا عاصیلری مأمورلرینی رسمی ملاقاتلره قبولدن ومداخله وحتی امداد ایلمکی علناً وعددن برتحجوبیت حس ایتمدی (۱). اکر بووعدلرانجاز اولنه‌مامش ایسه اختیارندن خارج ایدی؛ چونکه لهستان ایله محاربه‌نك اشتعالی نظر دقتی حدود واسعه‌سندن دیکر بر طرفه دعوت ایلدی .

بو زمانده دولت عثمانیه‌نك روح سیاستی، خرستیان حکومتلری ممثللری حقنده‌کی معاملات باردانه‌سیله مشهور اولان صدر اعظم سنان پاشانك اطوارینی اخطار وحتی اونی تجاوز ایدن صدر اعظم علی پاشا ایدی . واقعا ، ایمپراطور ترجمانلرینك ودیکرلرینك وظیفه‌لرینی نامیله ایفا ایتمکدن دولایی دوکلمش ، دیواندن قوغلمش ، حبس ونفی اولنمش اولمکری او زمانه قدر کورلمه‌مش بر شی دکل ایسه‌ده هیچ بری ، سلطان عثمان سلطنتنده اولدیغی وجه ایله ، مولداویه پرنسی غراتیانینك قاین پدری اولان وندیك برنجی ترجمانی بوریسی کبی سربستیٔ اقوالنی حیاتیله تأدیه ایتمه‌مش ایدی (۲) . غراتیانینك عزلندن صوکره بوریسی پادشاهك امریله اخناق اولنمشدی (شباط ۱٦۲۰) ؛ تحقیقات اوراقنده بوریسینك شریعت وقاضیلر حقنده فنا سوزلر سویلمش اولدیغی یازیلیور ؛ حال بوکه سبب اعدامی عثمانلیلر طرفندن ضبط اولنان بروندیك قالیونك اعاده‌سی حقنده حرارتله اصرار کوسترمك صورتیله صدراعظمك جلب ایلدیکی کیندن باشقه برشی دکلدر(۳).

(۱) خرستیان حکومتلری — ایدیلن پروتستولره رغماً — دولت عثمانیه‌نك تبعه‌سنی حمایه ایتمش اولدقلری جهتله دیوان همایونك‌ده بویوله‌کی معامله‌سی مقابله بالمثلدن باشقه برشی صاییله‌ماز . یالکز اوروپا حکومتلری صمان آلتندن صو یوروندکلری حالده حکومت عثمانیه مردانه ، آچیقدن آچیغه معامله ایدیوردی. اصل خطا ، لزومسز، فائده‌سز اولان لهستان سفرینك ایقاعیله مجارستان ، بوهمیا ، حتی آوستریانك بر قسمی طرفندن واقع اولان استمدادلره اجابت ایدیلمه‌مش اولمسیدی . (مترجم)

(۲) بزم تاریخلرده « غشپر » دینیلن غاسپار غراتیانینك نه ماهیتده برآدم اولدیغنی هامه‌یه یوقاریده افاده ایتمش ایدی. هیچدن مولداویه پرنسلکنه چیقمش ایکن عصیان ایله لهستان محاربه‌سنه‌ده سبب اولان بو حریفك قاین پدری بولنان وندیك ترجمانی باشنه کلن بلایه عرض استحقاق ایتمه‌مش اولمساز . (مترجم)

(۳) « پاشا ، قالیون ایچون یوزبیك تالر ایستدی » وندیك خلاصه‌سی .

برآی صوکره ، علی پاشا ایله مجارستان ، بوهمیا ، اوسترپا عاصیلرینك ایلچیلری آره‌سنده اولجه سویلدیکمز مذاکرات وقوعه‌کلدی (١). صدراعظم، بومأمورلرك طلبی اوزرینه شتارزه‌رك مذاکراتده حاضر بولنمسنی ایستدی ؛ اونك ممانعتی اوزرینه صدراعظم وندیك ترجمانی کبی کندیسنی‌ده بوغدیره‌جغنی، یاخود اشك کبی دایاق آلتنده اولدیره‌جکنی بیان ایله تهدید ایلدی (٢) . علی پاشا ، هم سفیرلر ووزیرلر ، هم‌ده خرستیان و مسلمانلر عندنده منفور ایدی ؛ زیرا جمله‌سی تعدیاتنه اوغرامش ایدیلر . پك چوق سنه‌لردن بری یکی‌چری قیشله‌لرینه ات ویرمش اولان روم ملتزم سقارلاتو برکون ، تسلیم ایتمش اولدیغی بتون قیونلرك دریسنك حسابنی ویرمکه ، ودیلری عیناً اعطا ایده‌مدیکی ایچون کلیتلی اقچه تأدیه‌سنه مجبور اولدی (٣) . اون سنه ظرفنده مترددولید کلیسالرنده اوچ یوز توجهات اجرا ایتمش اولدیغی‌بهانه ایده‌رك وهربری ایچون بیك دوقه‌دن اوچ‌یوز بیك دوقه آلمش‌اولمسی لازم کله‌جکنی سویلیه‌رك‌روم پطریقندنده یوز بیك دوقه ایستدی ؛ مع‌هذا پطریق اوتوز بیك غروش تأدیه ایتمکله قورتلدی. هرسك احمد پاشا احفادندن بری علی پاشا طرفندن حبس اولنه‌رق یوز بیك التون مقابلنده حریتنی صاتین آلمغه اجبار اولندی (٤). مصر والیسی جعفر پاشانك ترکمندن بو پاره‌نك ایکی مثلنی، حمایه‌کرده‌سی اولان مصطفی پاشادن بیله اون بش بیك

(١) « بوریسی (پاشانك روایتنه کوره) قاضی عسکرلر وشریعت علیهنده سوزلر سویلدیکی ایچون بوغدیرلمشدر . جسدی هولانده سفیری واسطه‌سیله صاتین آلنمشدر » وندیك خلاصه‌سی ، شباط ١٦٢٠ . « قالیونلر مسئله‌سنی مدافعه ایتدیکی‌ایچون پاشا اونك علیهنده ایدی . » وندیك خلاصه‌سی .

(٢) « یوقاریده ذکر ایدیلن سفیرلرك یانده وعاصیلره معاونت اولنمسنه داثرپادشاهك اراده‌سنی کوسترمش اولمسی اوزرینه (بالاده افاده ایتدیکم وجه ایله) حکمدارمك‌عاصی تبعه‌سیله برلکده بولنه‌جغمی بیان ایتدیکم زمان ، صدراعظمك ، برآی اول آصدیردیغی وندیك ترجمانی کبی اوله‌جغمی، یاخود اشك یاوروسی کبی دایاق بیه‌جکمی نصل برعظمتله سویلدیکنی نقل ایتمك اوزون اولور . » سفیرك المانجه راپورندن مستخرج فقره .

(٣) « بر چوق سنه‌لردن بری یکی‌چریلره ات متعهدلکی ایدن سقارلاتی نامنده‌کی تاجردن ، تدارك واعطا ایتمش اولدیغی قیونلرك دریلرینك حسابنی ایستدی . بوحسابه حیوانلرك باشلری ، ایاقلری، باغیرساقلری دخی ادخال ایدلمکده ایدی » وندیك‌خلاصه‌سی، ٩ شباط ١٦٢٠ . کتبخانهٔ ایمپراطوری وقرالی .

(٤) هرسك اوغلی‌احمد پاشانك براوغلی حبسه قونلدی؛ وتخلیه‌سی ایچون ١٠٠,٠٠٠ آلتون ویردی . » وندیك خلاصه‌سی .

آلتون آلدی . شوتعدیات، صدراعظمك یالکز حکومت صندوقلرینی طولدیرمسنه دکل ، قیمتدار هدیه‌لر تقدیم ایتمك صورتیله خنکارك حرص ماله ابتلای غالبنی تحریك ایتمسنه خدمت ایدیوردی ؛ بربیرامده اون درت آت ، اون سکز ترك قیزی ، یوز قات محتشم لباس تقدیم ایلدی (۱) . دفتردار باقی پاشا ، علی پاشانك تدابیر مالیه‌سنی دائما ترویجه مساعد کورنمدیکی ایچون عزل ویدی قله محبسنه القا اولندی. باقی‌پاشانك مجموع ثروتندن ایکی‌ملیونی‌خزینه‌یه عودت‌ایلدی (۲). علی پاشا،خواجه ومفتی ایله برلکده ، سلطان احمدك سلطنتدن بری تأثیری متفوق اولان قیزلر اغاسی مصطفی اغانك محوینه چالشدی. عثمان ثانینك حضورنده خواجه ایله قیزلر اغاسی آره‌سنده وقوعه کلن برمنازعه قیزلر اغاسی علیهنده ترتیب اولنان انتریقه‌لرك اجرای‌تأثیر ایتمسنه میدان ویردی. خواجه‌نك‌ادرنه قاضیسی‌اولان اوغلی، قیزلر اغاسنك آرزوسنه مخالف‌اوله‌رق ادرنه بوستانجی‌باشیسنك‌عزلنه‌سبب‌اولمشیدی؛ ایکی خصم دائرهٔ پادشاهیده بربریله مجادلهٔ لسانیه‌ده بولندیلر؛ قیزلر اغاسی مباحثه‌دن منفعل اوله‌رق قالقدی ، وخشونتله چیقدی . خواجه بوفرصتدن استفاده‌ایده‌رك قیزلر اغاسنك طور بی ادبانه‌سنی و کندیسنه ویریلن اقتدار نا محدودی تقبیح ایله پادشاهك — سلطنت ایده‌بیله‌جك بریاشده اوغلی‌بولنان — اوکی الده‌سیله درالسعاده آغاسی آره‌سنده‌کی محبت تامه‌نك تخت ایچون موجب فلاکت اوله‌جغنی ایما ایلدی . پادشاهك فکرینه برصورت ماهرانه‌ده القا اولنان بو فکر، عقیم قالمایه‌جق برتخم اولدی . قیزلر اغاسی عزل ومصره نفی ایدلدی ؛ ثروتنك برقسمی تشکیل ایدن ایکی بچق ملیون آلتون خزینهٔ همایونی زنکینلشدیردی . قیزلر اغاسنك — افندیسنك مالك اولدیغی دیکرخزینه‌لری سویلتدیرمك ایچون صدراعظمك‌سرایننده کوزجبسنه آلنان — کدخداسی ، اسکدارده عزیز محمود افندینك یانته فرار ایله درویش خرقه‌سی‌کیه‌رك بوندن‌صوکره تعقیبدن‌مصون‌قالدی(۳). قیزلر اغاسنك محبسی‌بولنان

(۱) « اون درت آت ، ۱۸ کوزل ترك قیزی ، ۱۰۰ البسه تقدیم ایتدی؛ پادشاهك خست طبعی وار ایدی . » وندیك خلاصه‌سی .

(۲) « تکلیف ایتدیکی اهمیتسز تشبثاته داخل اولق ایسته‌مدیکی ایچون (ایکی ملیون آلتونی اولان) دفتردار باقی پاشایی یدی قله‌یه آتدیردی . » کذلك .

(۳) « بووقعه‌نك باعثی خواجه‌در. خواجه ، ادرنه قاضیسی اولان‌اوغلنك اصرارینه بناءً وقیزلر اغاسنك آرزوسنه رغماً ادرنه بوستانجی باشیسنك عزلنه تشبث ایلدیکندن کندیسیله قیزلر اغاسی آره‌سنده برمحاوره وقوع بولمشیدی. ذات شاهانه منازعه‌نك اسبابنی

دیاربکر والیسی دلاور پاشا عزل ایله یرینه ذات شاهانه‌نك سلحداری تعیین اولندی (١).
دارالسعاده اغاسی علیهنده توحید مساعی ایتمش اولان خواجه وصدراعظم یکی چری اغاسندن دولایی بوزوشمقده کچ قالمادیلر؛ خواجه، اغایی معزول کورمك ایستدیکی حالده صدر اعظم ابقا ایتدی. بو اختلاف اوزرینه خواجه منصبنی غائب ایتدیکی کبی محمیسی اولان بیوك قانچلاری (٢) دخی سقوطنده کندیسیله برابر چکدی (٣). خواجه، صدر اعظمك نفوذ متنوقی قارشیسنده محقور اولمسی اوزرینه، اوچ کون اول منکوب اولمش بولنان مفتی مقامنه عودت ایلدی (٤). وندیك ترجمانی اخناق ایتمش اولان علی پاشا وندیك حکومتیله محاربه ایستیوردی. وزیر نقاش وکورجی پاشالر ایسه بالعکس لهستان ایله محاربه رأینده ایدیلر؛ اونلر بواستقلال افکاردن دولایی عزل اولندیلر (٥). بالیوز اون بیك دوقه تقدیمله صدر اعظم وجمهور بینی تألیفه موفق اولدی (٦).

پاره، آنجق پاره! تونس بکلر بکی وقاپودان پاشاصفتیله قورصانلق ایتدکدن صوکره اوزمان صدر اعظم صفتیله دها واسع بر مقیاسده حیدودلغنی اجرا

سؤال ایتمیله اغا دیشاری جیقوب خواجه‌یی حضورده یالکز براقدی. خواجه، قیزلر اغاسنك علیهنده برچوق سوزلر سویلدیکی کبی دولتده حاکم آمر اولق ایستدیکنی و بیوك براوغلی اولان پادشاهك والده‌لکیله مناسبات صیمیه‌ده بولنمق جهتیله پادشاه علیهنده برشی یاپمسی محتمل بولندیغنی بیان ایلمشدر» وندیك خلاصه‌سی، تموز ١٦٢٠.

(١) «قیزلر اغاسنك محمیسی اولان دیاربکر والیسی دلاور پاشا عزل ویرینه سلحدار تعیین قلندی.» وندیك خلاصه‌سی.

(٢) زیرده‌کی حاشیه‌یه نظراً «دفتردار» اولهجقدر. دفتردار باقی پاشانك عزل وحبسندن ١٩٥ نجی صحیفه‌ده بحث اولندیغی کبی صدراعظم علی پاشانك بومثللواحوالی ١٨٥ نجی صحیفه‌ده دخی مختصراً یازلمشدر. (مترجم)

(٣) «خواجه‌نك محمیسی اولان بیوك قانچلار عزل ویدی قله‌یه حبس اولندی، سپاهیلرك زعامتلرندن خیلی پاره الده ایتمش اولدیغی جهتله پاشا اوندن سکسان بیك سقودی ایستمش ایدی. رادولو، افلاق وویوده‌لغنه تعیینندن دولایی پاشایه ٥٠,٠٠٠ وکدخدایه ٢٥,٠٠٠ سقودی ویرمشدر. — پاشا، تجاردن ١٠,٠٠٠ سقودی آلدی. دلاور پاشایی دیار بکره کوندرمك ایچون ٢٠,٠٠٠ زه‌کینی ایستدی.» وندیك خلاصه‌سی.

(٤) «مفتی اوچ کون معزولیتدن صوکره مأموریتنه عودت ایتدی؛ بوعودتی پاشا ایله ائتلاف ایتمش اولمسنه مبنیدر.» وندیك خلاصه‌سی.

(٥) «صدر اعظم لهستان ایله محاربه اولمسنی ایستیوردی؛ خواجه ودیکر وکلا دخی بوآرزوده ایدیلر؛ نقاش وکورجی پاشالر حرب علیهنده اولدقلری ایچون صدر اعظم طرفندن عزل اولندیلر.» کذلك.

(٦) «بالیوز، پاشایه ١٠,٠٠٠ زه‌کینی تقدیم ایلدی.» کذلك.

ایتمکده بولنان بو حریص آدمك مدار حرکاتی ایشته بوندن عبارت ایدی . علی پاشا پاره‌دن باشقه بر شیئه التفات ایتمز ، کندیسی‌ده سلطان عثمانه هیچ اولمازسه آیده ایکی دفعه عرض هدایا ایده‌رك مقامنده او صورتله طوتونور ایدی (۱) . بوندن‌اولکی سکزاون‌صدراعظم‌قبریس ویرکیسی خزینهٔ حکومته آله‌مامش‌ایدیلر ؛ علی‌پاشا آطه‌یه اللی‌بیك غروش ویرکی وضع‌ایتدی(۲) . مجارستان،بوهمیا، اشاغی‌ویوقاری اوستریاعاصی‌شهرلرینك (۳)هدایاسی‌اوتوز بیك‌غروشه بالغ‌اولوردی. بوهدیه‌لرآره‌سنده بورولری کموشدن برارغنون، یمش‌ایکی ساعت، کموش‌بالقلر، آلتی حقه، آلتی‌بیوك آینه، آلتی طوغان، پالاتین فره‌دریکك‌بوهمیاقرالی صفتیله کوندردیکی یالکزباشنه‌بیك دوقه قیمتنده زمردلو برساعت‌جالب‌نظردقت‌اولیوردی. بومختلف مجلسلرمبعوثلری شوجوصردلکلرله حکومت عثمانیه تزدنده الحق حقیقی ایلچیلرك مظهراولدقلری مساعداته نائل اولدیلر؛ اوصورتده‌که ترانسیلوانیا مبعوثی‌بالاسینك وفاتنده یالکز مجارستانلی، بوهمیالی، اوستریالی‌آرته‌داشلری دکل، انکلتره وفلمنك ایلچیلریله وندیك بالیوزی‌ده‌تابوتنی تعقیب ایتدیلر (۱۲ کانون ثانی ۱۶۲۱) (٤). بونکله برابر وندیك بالیوزی لینچدن مورخ وشهر مذکور پنایرنده واجب‌التأدیه برپولیچه مکتوبنی ، یوقاری اوستریا ملت مجلسندن آلتمش مبعوثك امضاسنی‌حاوی اولدیغی حالده ، تأدیه‌دن امتناع‌ایلدی (٥). ینه اوصیره‌ده عجم ایلچیسی نجف‌قولی

(۱) « صدر اعظم ، آیده لااقل ایکی دفعه پادشاهه آچقه تقدیم ایدر ، ومأموریتنی بوصورتله محافظه ایده‌بیلیر » کانون اول ۱۶۲۰ ، وندیك خلاصه‌سی.

(۲) « صدر اعظم ، قبریس آطه‌سنك ..... تالا ی‌یه بالغ اولان خراجنی پادشاهه کوندردی؛ بومناسبتله، اشبوخراجك سکزاون وزیر زمانننده سرایه‌کوندرلدیکی سویلنلمشدر. » وندیك خلاصه‌سی ، خزینهٔ اوراق امپراطوری وقرالی .

(۳) اوته طرفه عاصی ؛ بوطرفه تابع اولق ارزوسنده بولنان شهرلر . (مترجم)

(٤) «۱۲ کانون ثانی ۱۶۲۱ ده ترانسیلوانیا ایلچیسی بالاسی وفات ایتدی. اونك جنازه آلاینده انکلتره ، مجارستان ، لهستان سفیرلریله آیالات متحده ایلچیلری ، بالیوز ، فلاندرا سفیری دخی حاضر بولنمشلردر.» وندیك خلاصه‌سی .

(٥) «ایکی آوستریا ممالکی ایلچیلری ایالات متحده نامنه و٦۰ مختلف‌مهر ایله مختوم اوله‌رق لینز قصبه‌سندن ۲۲ تشرین اول ۱۶۲۰ تاریخیله مورخ بر پولیچه‌یی بالیوزه (جوستینیانی) کوندرمشلردر . پواچه‌ده محرر آچقه‌نك لینز پنایرنده ایالات متحده طرفندن تسویه اولنمق اوزره بلندارك ارسال اولنمسی رجا ایدیلیوردی . کندیلرینه خدمت ایچون حاضر بولندیغنی بیان ایتمش اولمسیله برابر ، بالیوز ، لینز پنایرنده‌کی تجاردن هیچ بریله مخابره‌سی اولمادیغنی درمیان ایله اعتذار ایلمشدر. » ۲٦ کانون ثانی ۱۶۲۱ وندیك خلاصه‌سی .

بك (۱) صوك معاهده‌ده قرارلاشدیریلان یوز یوك حریردن ماعدا یوز یکرمی سمور و اون ایکی سیاه تلکی کورك، قرق واشاق دریسی، ایکی یوز پارچه موصلین، بوقلمون رنك قماشدن آلتمش، شام قماشندن اوتوز، دیکر مختلف قماشلردن سکزیوز یکرمی درت قات البسه، بیك ایکی یوز اللی پارچه بوغاسی، ایکی یوز بیون صارغیسی، بیك ففوری کاسه، قرق ایپك قالیچه، دوه یوکندن قرق قالیچه، ایکی آت، درت فیل، برکرکدان، ایکی قاپلان کتیردی (۲). بالمقابله، پادشاهده ایران شاهنه آبنوسدن برحقه طاقمی، برآینه، ایکی ساعت، احجار ثمینه ایله مزین ایکی طوپوز، ایکی قلیچ، درت ایپك اوتاق، درت کوزل جاریه، صیرمه ایشلمه‌لی اون برقات لباس، صیرمه طوقومه‌لی ایکی قات. یوك لباس، صیرمه‌لی قماشدن دیکر درت قات، بیك دوقه قیمتنده برآلتون کاسه کوندردی (۳). بوسفارتلرك پارلاق نمایشلرینی قیش اثناسنده ماتم صحنه‌لری تعقیب ایلدی. عثمانك — فقط باشقه والده‌دن — قارداشی اولان، وبیوك امیدلر ویرن سلطان محمد اعدام اولندی (۱۲ کانون ثانی ۱۶۲۱)؛ سلطان عثمان بو ارادهٔ خونینی یا دیکر برادرلرینه قدرت حاکمانه‌سنك اویله بر دلیل مدهشنی کوسترمك ایچون، یاخود شهزاده محمدك خصائل برکزیده‌سندن دولایی اونلرك حسدلری سائقه‌سیله ویرمش ایدی. یکی قیزلراغاسی سلیمان اغا، پادشاهك آرزوی خفیسنی ترویج ایتمك، یعنی کنج شهزاده‌نك اماته‌سنی توصیه ایلك صورتیله توجه شاهانه‌یه نائل اولمغه چالشدی؛ لکن مفتی اسعد افندی بو قتل برادری مشروع کوسترمك ایچون ایستنیلن فتوایی اعطاده مخالفت کوستردی. روم ایلی قاضی عسکری کمال الدین، مفتینك یرینه کچمك امیدیله ارادهٔ پادشاهی یه موافق بر فتوی ویردی؛ انجق امیدی یرینی بولمدی. بدبخت شهزاده محمد جلادلرك هجومی کورنجه: «عثمان، اللهدن دیلرم که حیات وسلطنتکدن محروم اول!

(۱) صدر اعظم علی پاشانك شاهه ایکی مکتوبی صاری عبدالله افندینك مجموعه‌سنده ۱۲۹ و ۱۳۰ نومرولرده‌در.

(۲) وندیك خلاصه‌سنده بووجه ایله تعداد اولنمشدر.

(۳) وندیك خلاصه‌سنده بووجه ایله و ۲۶ کانون ثانی ۱۶۲۱ تاریخیله تعداد اولنمشدر. [شاه عباس طرفندن تحف قولی تام ایلچی کلوب شاهدن عرض خلوص ایله دوستلغه متعلق اموردہ بذل مقدور ایتدی وصاحده ثابت قدم اولدیغی اعلام ایلدی. لکن نامه کتیرمه مشیدی. مجرد اوطرفه انسابی جهتیله حضور شاهانه‌یه قبول ایله اعاده اولندی. نعیمادن تلخیص، ج ۲ ص ۱۸۵. مترجم]

بنی نصل اولدیریورسه‌ك سنی‌ده اویله اولدرسونلر ! » دیه فریاد ایلدی (۱) . بر قاچ هفته صوکره قیشلك شدت فوق‌العاده‌سی بر حادثه‌یه محل ویردی‌که تاریخ عثمانی‌طقوز عصر ظرفنده یالکز ایکی مثالنی ذکر ایدر . بوغاز کاملاً طوکدی؛ او صورتده‌که اوروپادن آسیایه ایاق‌ایله یورینه‌رك کیدیله بیلیردی (۲) . سیرسفائنك انقطاعی ذخیره فیئاتنده بر بیوك یوکسکلکی موجب اولدی ؛ یتمش درهم اکمك بر اقچه‌یه ، اتك اوقه‌سی اون بش اقچه‌یه قدر چیقدی . قحط ، شوندن دولایی ده نتایج وخیمه‌یه سبب اوله بیلیردی : سپاهیلر ینه‌کورولتی ایله دیوان همایونه کلمش ، و صدر اعظم یکی چریلرك بونلری دائرهٔ اطاعته ارجاع ایده‌جکلرینی ظن ایتدیکی حالده ظنی بیهوده اولمش ایدی . علی پاشا ، متراکم ایلقلرندن بر مقدارینی تأدیه ایتمك صورتیله کندیلرینی خشنود ایتمکه مجبور اولدی (۳) . بو احوال صیره‌سنده صدر اعظم امنیت شخصیه‌سی ایچون قورقمغه باشلادی ؛ یوقاریده کوردیکمز وجه ایله ادباره اوغرایان بعض وزرانك

(۱) « قتلنه هجوم اولندقده «عثمان» اللهدن دیلرم‌که عمر ودولتك برباد اولوب بنی عمرمدن نیجه محروم ایلدك ایسه سن دخی بهرمند اولیه‌سین » دیه ختم کلام ایدوب شهید اولمش؛ اولوقت یأسده سوز درون وانکسار قلب محزون ایله ایتدیکی بددعا اجابته قرین اولوب زمان قلیلده مجازاتی ظهور ایتمشدر . » نعیما ج ۲ ، ص ۱۸۸ . (مترجم)

(۲) « ۱۰۳۰ شتاسنده ربیع‌الاول‌غره‌سندن اون‌آلتنجی کونه‌قدر عظیم قار یاغوب، شدت سرمادن سراسر دریا منجمد اولوب آنجق آقینتی اورته‌سنده بر نهر صغیر مقداری محل آچیق قالمش ایدی. ربیع‌الاولك اون بدنجی کونی — که خمسینك اون بری ایدی — سرای برونی ایله اسکدار آره‌سی جمله بوز اولوب غلطه‌دن استانبوله ، خاص باغچه‌دن کرچ قیوسنه پیاده آدم کچدیکنی کورنلر روایت ایدرلر . هجرتك یوز یکرمی برنجی‌سالنده [۷۳۹] بر دفعه دها واقع اولدینی خرستیان تاریخلرنده وتاریخ جنابیده مسطوردر . حتی اوزمان اسکداردن استانبوله آرابه کچوب کفه‌دن تجار کلدیکنی یازارلر . » نعیما، ص ۱۸۶ و۱۸۷ . نعیمانك بورواتی بالذات کورنلردن ایشتمه اولنامليدر؛ دیکر تاریخلردن نقل ایتسه کرکدر. هاشمنك سویلدیکی تاریخ مشهور انجماد ، پچوینك قافیه‌یه دقت ایده‌رك صورت صحیحه‌سنی ضبط‌ایتدیکی وجه‌ایله، شودر : « یول اولدی اسکداره، آق دکیز طوکدی بیك اوتوزده . » (مترجم)

(۳) « کندیلرینه عائد معاشلرك بدلی آمرلرینك النه کچمش بولندینی ایچون‌سپاهیلر دیوانه کورولتی ایله کلدیلر . سپاهیلری تسکین ایتمك اوزره یکی چریلردن مهم بر مقدارك دیوانه کوندرلسی یکی چری آغاسنه امر اولندی ؛ فقط بیك کشی بیله جلب اولنه‌مادی. صدر اعظم ، سپاهیلری بر قاچ کیسه توزیمیله تسکین ایده بیلدی . » ۲۲ کانون اول ۱۶۲۰ ، وندیك خلاصه‌سی .

التجا ایتمش اولدقلری اسکداری عزیز محمود افندی‌یی زیارته تنزل ایله قربانلق قرق قویون ویردی (۱) . خواجه ایله‌ده اویوشمق احتیاطکارلغنده بولندی ؛ لکن بهار حلول ایده‌رك بوغاز ینه سفائنه آچیلوب عسکرك طغیانی قورقوسی قالمایجه خواجه‌نك مکه‌یه تبعیدینه اراده استحصال ایلدی. خواجه، بو هیچ مجبوری‌یی ایفا ایتمك اوزره اسکداره کچمش بولندیغی حالده صدراعظم طاش علتندن وفات ایلدی؛ ذات شاهانه‌دن باشقه کیمسه وفاتندن متأثر اولمادی (۹ مارت ۱۶۲۱ (۲) . علی پاشانك یرینه صف‌وزرانك اکصوکنده بولنان حسین پاشا تعیین اولندی. بو حسین پاشا ارناوودلغك اوخری قصبه‌سندن اولوب روان محاربه‌سنده بوستانجی باشیلقدن یکی چری اغالغنه، مؤخراً روم ایلی بکلربکلکنه ووزارته ترفیع اولنمش ایدی. متعصب برمسلمان، دنیاده هیچ تجربه کورمه‌مش برنوع وحشی ایدی ؛ کرهٔ ارضده پادشاهدن باشقه حکمدار یوقدر، بقیهٔ جهانك ایمپراطور وقرالری انجق اونك کیفیله حکومت ایدر فکرنده ایدی (۳) .

اون سکز یاشنده بولنان سلطان عثمان، وزیرلرك وصایتدن قورتلمق ایچون چالشمغه واونلرك نصایحنه ارادهٔ مخصوصه‌سیله مقابله ایتمکه باشلادی . فکر جنك جویانه‌سنه وسلاح استعمالنده‌کی مهارتنه رغماً (٤)، خستدن دولایی عسکرك نفرتی قازانمش ایدی . شمدیه قدر امثالی کورلمه‌مش بعض معاملاتی، خصوصا خواجه عمر افندینك القاسنه مبنی طریق علمیه رجالنك آرپه‌لقلرینی کسمسی جهتله علماده کندیسندن منفعل ایدیلر؛ تجسس احوال ایچون کیجه‌لری بالذات قوله چیقمسندن

---

(۱) «کندیلرینه پاره ویریلن سپاهیلر خشونودسزلق آثاری کوسترمه‌رك متداخل معاشلرینك بقیه‌سنی‌ده طلب ایتمکده‌درلر. پادشاه خسیس اولدقدن باشقه وزیرینه اقتضاءً پاره صرف ایتمه‌مکه آلیشمش اولدیغندن وزیرك «عرض» لرینه جواب ویرمدی ؛ خصوصیله که وزیر بویله بر تکلیفده بولنمامنی اولجه تعهد ایتمشیدی. — وزیر، قورقوسندن عزیز محمود التجا ایله قربان اولمرق قرق قویون کسدیردی . خواجه دعوت اولنمرق کندیسنه خلعت اکسا اولنمشدر . » وندیك خلاصه‌سی .

(۲) « علی پاشا بوصباح (۹ مارت) حبس بولدن وفات ایتمشدر . پادشاهدن باشقه کیمسه وفاتنه متأسف اولمامشدر . » وندیك خلاصه‌سی .

(۳) وندیك خلاصه‌سی، ۲ مارت ۱۶۲۱ .

(٤) «پادشاهك سلاح تعلیملرینه استعدادی وار ایدی . کندی رأیینه کوره حرکته باشلادیغندن اکابری کوجندیرمش ایدی . » ۹ نیسان ۱۶۲۰ ، وندیك خلاصه‌سی .

خشنود اولمایان اهالیٔ پای‌تختك‌ده توجهنه مظهر دكل ایدی (۱) . لهستان ایله محاربه ایتمك پادشاهك فكرنده اوقدر یرلشمش ایدی كه تكلیفات جدیدهٔ صلحیه ایله كلن برلهستان ایلچیسی پای‌تخته كیره‌میه‌رك هیچ برشی قرارلاشدیره‌مقسزین كوچك چكمجه‌دن عودته مجبور اولدی (۲) . انكلیز ایلچیسی سیرجون ئیر . قرالیچه الیزابت زمانندە سبق ایدن برمعاملهٔ متوسطانه استناداً ، دولت عثمانیه ولهستان آره‌سنده‌كی اختلافی قرال ژاق نامنه تسویه ایتمك ایستدی (۳) ؛ لكن ، پادشاهك قازاقلر طرفندن حدود دولتده اجرا اولنان جولانلرك انتقامنی آلمسی لازم كلهجكندن باشقه برجوابه نائل اوله‌مادی . ۱۷ جمادی‌الاخری ۱۰۳۰ — ۹ مایس ۱۶۲۱ده (٤) پادشاهك توغاری داود پاشا صحراسنه دیكیله‌رك — بركسوف وقوعندن وشهر قرینك صوك كونی سعد اولمامسندن دولایی — عثمانیلرك اوهام پرورلكنه كوره ایكی صورتله نحس اولمقله برابر جمادی‌الاخری نهایتنده عسكر حركت ایلدی (٥). پادشاه ، ادرنه یولی اوزرنده بر كوپریدن كچركن ، صدقه ایستمك اوزره برطرفه كیزلنمش ، وعساكر خاصه طرفندن دفع ایدلهمش اولان درت هندلی درویشك بغتةً اوزرینه كلدكلرنی كوردی ؛ بوظهور ناكهانیدن وآنی شاخلاندیرمش اولان صدالرندن انفعال‌ایله دردنی‌ده اوراده اعدام ایتدیردی (٦) . پای‌تختدن حزیمتدن

---

(۱) «پادشاه تبدیل قیافت ایله كیجه كوندوز دوره چیقار ، شهرداخلنده هرشیئی تجسس ایله زیاده شدت كوسترر . » نیسان ۱۶۲۱ ، وندیك خلاصه‌سی .

(۲) لهستان ایلچیسی كوچك چكمجه‌یه قدر كلدیكی حالده استانبوله كیرمكدن منع اولنمشدر ؛ چونكه پادشاه ، پدری احمدك سوزلرینی تخطر ایله قازاقلر طرفندن ایران ایدیلن خساراتك مسببی لهلر اولدیغی جهتله اونلری جزالاندیرمق لازم كلهجكی فكرنده ایدی . » ۱۶۲۱ ، وندیك خلاصه‌سی .

(۳) «پادشاه انكلتره قرالندن برمكتوب آلدی ؛ اولجه انكلتره قرالیچه‌سی طرفندن لهلرك لهنده عینی مأنده یازیلان مكتوبده بیان اولندیغی وجه‌ایله (لهستان علیهنده‌كی) تشبثدن فراغت اولنمسی تكلیف ایدیلیوردی . » ، وندیك خلاصه‌سی .

(٤) قنوللهس عزیمت‌كونی [صحیحی : اوتاق‌قورمه كونی] ایچون ۲۹ نیسان تاریخنی تعیین‌ایدركه نعیمانك كوستردیكی ۷ جمادی الاخری ایله موافقدر .

(٥) ۷ جمادی‌الاخراده [۲۹ نیسان] داود پاشایه اوتاق قورلدی ؛ طقوز كون صكره پادشاه‌ده كلدی ؛ ۳ جمادی‌الاخراده داود پاشادن حركت اولندی . جمادی‌الآخره‌نك ۲۹ نجی جمعه كونی صلات كسوف قلنمش ایدی ؛ كسوفدن اول وصوكره برقاچ كون ، ایام نحساتدن معدود اولدیغی كبی سلخ شهر كونی‌ده نحس اولدیغی حالده بورالره دقت ایدلهمش ایدی . نعیمادن ، ص ۱۸۸ و ۱۸۹ (مترجم)

(٦) وندیك خلاصه‌سی ، حزیران ۱۶۲۱ .

اون کون صوکره (۱۰ رجب — ۳۱ مایس) ادرنه‌یه واصل اوله‌رق اون کون‌ده اورا‌ده توقف وبومدتی ممارسات جنکاورانه ایله امرار ایلدی . اون برنجی کون یکی چریلر یانبولی‌یه متوجهاً حرکت ایلدیلر . یاغمورلردن دولایی بالقانلردن کچمك پك زحمتلی اولدی ؛ بر چوق یوك حیواناتی تلف اولدی . چادرلری حامل دوه‌لرك کچه‌مدکلری یرلرده هدیه اوله‌رق اخیراً استانبوله کوندرلمش اولان فیللر استخدام اولندی . یول اثناسنده خبر آلندی که قازاقلر قره‌دکیزده اخیولی‌یه چیقمشلردر . لهستان حدودی موافعنه وقوفدن دولایی چرخه‌جی اولمق اوزره ایلری‌یه کوندرلمش اولان حاجی که‌ی پاشا برقاچ اسیر ولهلرك اوچ مختلف اردوکاهده تحصن ایتدکلری خبریله قانتمیر میرزایی کوندردی . ایسا‌قجیده طونه اوزرینه کوپری قورلدیغی صیره‌ده (۲۲ شعبان — ۱۲ تموز) یکی چری وسپاهیلره پادشاهلرك ایلك سفرنده معتاد اولان الیشر اقچه بخشش ویرلدی (۱) . موضوعات العلوم صاحبی طاش کوپری زاده‌نك اوغلی اولوب شهزاده محمدك قتلنه فتوی ویرمکله شرف علمیسنی سوندرمش بولنان روم ایلی قاضی عسکری کمال الدین افندی ارتحال ایلدی [۵] . منصبی ، غلطه قاضیسی بولنمق جهتیله مدت مدیده خرستیان حکومتلری ایلچیلری ایچون برآفت کسلمش وکندیلرینی خراجه کسمش اولان حبشی خادم ملا علی‌یه ویرلدی ؛ بو آدم ، مستقیم وفقرا حقنده خیرپرور ایسه‌ده شدید ومتعصب اولمقله برابر علوم فقهیه‌ده تمامیله جاهل ایدی . ملا علی کبی فقه اسلامدن بی‌خبر اولان طبیب موسی — بر مدت صوکره تصحیح ویاخود ساخته بر خسته‌لقدن دولایی استانبوله عودت ایدن (۲) — مفتی اسعد افندینك مخالفت کوسترمسنه رغماً ، خواجه‌نك تأثیریله اناطولی قاضی عسکرلکنه نصب اولندی . مفتی چلبی زاده عبدالعزیز افندی ، حبشی وطبیبك قاضی عسکر اولمالری حقنده « لیس اول قارورة کسرت فی الاسلام » ضرب مثلی تطبیق ایله تسلی یاب اولمشدر (۳) .

(۱) نعیما وندیك ایلچیسنك راپوری : « پادشاه ایلك سفری اولمق مناسبتیله یکی چریلره ویرلمسی معتاد اولان بیکر آقچه یرینه تخصیصاتلرینه برر آقچه ضمنی تکلیف ایتمش ایسه‌ده عسکر بوتکلیفی رد ایله عطیهٔ معتاده‌نك طلبنده اصرار ایتدیلر . »

(۲) روضة الابرار خسته‌لقدن دولایی عودت ایتدیکنی یازار . وندیك ایلچیسنك راپوری شویله دیور : « مفتی اردوکاهدن عودت ایلدی . حربك پك شدتلی بر صورتده عنیفنده بولندیغندن پادشاه اونك حقنده مغبر ایدی . »

(۳) روضة الابرار . [ضرب مثل « اسلامده ایلك قیرلمش شیشه دکلدر ؛ یعنی بوحال ایلك وقوع بولمش برشی دکلدر . » دیمکدر . مترجمك تذییلاتنه‌ده مراجعت .]

کوپرینك انشاآتی ختامنه وسفرك کشادی ایچون اقتضا ایدن اشیانك ورودینه انتظار ایتمك‌اوزره ، اردو اون سکز کون ایساقجی‌موقعنده قالدی . بوائناده خبر آلندی‌که اوزی بکلربکی حسین پاشا سواحلی تاآن ایدن اون سکز قازاق‌قایغنی دردست ایلمشدر. ۵ رمضان ۱۰۳۰ — ۲۴ تموز۱۶۲۱تاریخنده صدرسابق قاپودان خلیل پاشا ، قره دکیزده اسیر ایتمش اولدیغی ایکی یوز قازاق ایله اردویه ورود ایلدی ؛ کندیسنه ایکی قات خلعت ویرلدیکی کبی معیتندن اون سکز ضابطده خلعتلرله تلطیف‌اولندی . ایکی یوز قازاق، عسکرك حدت وحشت پروریسنه ترك ایدلدی ؛ بر قاچنی فیللر پامال ایتدیلر ؛ بر قاچی چنکاله آصلدی ؛ بر طاقمی‌ده قازیغه اورلدی . خنکار ، قارشی طرفی معاینه ایتمك ، یاخود آته بینه‌رك ، اوق آته‌رق بو ایکی درلو ممارسه‌ده مهارتی کوسترمك ایچون کوچك قایقلرله طونه‌یی کچردی ؛ مثال امتثال اتخاذ ایتمش اولدیغی سلطان سلیماندن یادکار بر زره دائما اوزرنده بولنوردی (۱) . برکون، طونه‌نك اوته طرفنه بر اوق یتشدیرمکه موفق اوله‌رق بونك دوشدیکی یره بر ستون رکزیله کنج پادشاهك خاطرهٔ دست زور-آورانه‌سی تأیید ایدلدی . بر زمان قسوتنده کوکل اکلندیرمك ایچون قازاق اسیرلرندن باشقه خدمهٔ خاصه‌سندن بر قاچنی‌ده اوق ایله دلدی ؛ سلطان عثمانك بودرلوصغوق اطوار وحشت‌پرویسی، تمایلات جنك جویانه‌سیله عسکردن قازاندیغی توجهی محو ایلدی (۲) . ایساقجیده یکی بر قلعه انشاسنی امر ایتدی‌که حالا [یعنی مورخك زمانندہ] موجوددر . اردو ، یکی کوی یاقینلرنده طونه‌یی کچنجه کفه بکلربکنك کوندردیکی اوچ یوز قازاقدن مرکب برزنجیره تصادف ایتدی ؛ بوبدبختلرله اوزی بکلربکی طرفندن کوندریلن دیکر اون التی کشینك باشلری کسلدی . بوغدانده واقع تاتارانده دیاربکر بکلربکی دلاور پاشا ، اردونك بقیه‌سنه التحاق ایتدی (۲۰ رمضان — ۸ آغستوس) . بوصیره‌ده به‌تلن غایوردن، ایمپراطور عسکریله برقاچ مصادمه‌ده الدینی یارالر وباشلر کلدی. اخسخه‌وسلستره بکلربینك ، مولداویه پرنسنك، لهستان طوپراغنی چیکنمك اوزره متبوعی ایچون

---

(۱) «پادشاه هرشیئه بالذات نظارت ایتمك ایستدیکی مثللو مثال اتخاذ ایتمش اولدیغی سلطان سلیمان کبی آرقه‌سنده دائما زره بولندیرردی . » وندیك خلاصه‌سی .

(۲) « پادشاه مقربلرینه سوء نیت وشدتله اوقلر آته‌رق کسدیرلرینی یاره‌لادیغی کبی وکلاسنه‌ده‌سائر پادشاهلرزمانندہ کورلمه‌مش برصورتده سوء معامله ایدر. ایشته بوسببلردن دولایی هرکسك توجه ومحبتی غائب ایتمشدر. » تشرین ثانی ۱۶۲۱، وندیك خلاصه‌سی.

رخصت ایستمکده اولان قریم خانی وزیرینك وروده بایرام شنلکلرینی آرتیردی (١ شوال ـ ١٩ اغستوس) . افلاق وویوده‌سی، یولاری اقتضا ایتدیکی وجه ایله تعمیر ایتمه‌مش اولدیغی کبی لهلرله اویوشمش اولمسندن شبهه ایدلدیکی ایچون عزل و حبس ایله وویوده‌لق ایکنجی دفعه اولهرق لهلرك خصم عنیسی اولان اتیه‌ن تومزایه ویرلدی. یکی چریلر فرار ایتمکه باشلادقلرندن حضور شاهانه‌ده تأکید رسمی اجرا ایدیلهرك هربرینه یاریم غروش احسان اولندی [٦ شوال — ٢٤ اغستوس] (١) . حسین پاشا ایله مولداویه وویوده‌سی دشمنك بش بیك کشیلك یراقینجی فرقه‌سنی مغلوب ایتدیلر ؛ بونلردن برمقداریه التجا ایتمش اولان سکسان کشی پادشاهك امری اوزرینه واونك حضورنده دومان ایله بوغدیلر . یروت کناره ، اردویه کتیریلن هرقازاق ایچون تعیین اولنان مکافات، خزینه‌دن عسکره تأدیه اولندی . اغستوس نهایتلرنده پادشاه خوچم [خوتین] یاقینلرینه واصل اولدی ؛ لهستان بیوك قنچلاریه‌سی درت بیك له وسکز بیك المان ایله دینیه‌سته‌ر ساحللرینه یرلشمش ایدی؛ ولی عهد آلتمش بیك عسکر ایله قامینه کده [قامانچه] استحکام آلتنه کیرمشیدی. شوصیره‌ده قریم خانی کله‌رك ذات شاهانه‌نك الني اوپمکه قبول اولندی. پادشاهك اوتاغنه کیره‌جکی زمان صدراعظم بلندن تیرکشنی آلنجه خانه برقورقو کلدی ؛ لکن مرصع برتیرکش، برقلیج ، بر مرصع اکرلی آت، وبرسمور کورك احسان اولنمسی اوزرینه امنیت حاصل اولدی. عثمانلی اردوسی درحال نظام حربه قونیله‌رق صدراعظم، له اردوکاهنی احاطه ایتمك اوزره اتخاذ تدابیر ایلدی . نهایتی نهره استناد ایتمکده اولان صاغ جناح دیاربکر ، اناطولی ، قره‌مان ، سیواس بکلر بکلرندن ؛ مرکز ، یکی چری وسپاهیلردن مرکب ایدی ؛ صول جناح ، شام حلب عسکرندن ، متفرقه‌لردن ، دیوان یازیجیلرندن ، مولداویه‌وویوده‌سیله قریم خانندن مرکب اوله‌رق براورمانه استناد ایدیوردی . ایلك جنك بواورمانده وقوع بوله‌رق بوسنه بکی اورلدی . مولداویه‌وویوده‌سی دینیه‌سته‌راوزرینه کوپری آتمغه مأمور اولدی. مستحکم اردوکاهه برنجی هجوم، موفقیت کامله ایله نتیجه‌لندی (٢١ شوال — ٨ ایلول) ؛ اون ایکی صحرا طوپی، اوتوزایکی بایراق، ایکی بیوك المان بایراغی ضبط اولنوب بیکدن زیاده دشمن محاربه میدانده

(١) بر مدت صوکره ، متداخل مواجبك تأدیه اولنمامسندن دولایی استانبولده یکی چریلر آره‌سنده بر منازعه حادث اولمشدر : « شهرك محافظه‌سنه مأمور اولان یکی چریلر معاش آلمادقلرندن دولایی قیام ایتدیلر.» ٣١ آغستوس ١٦٢١ ، وندیك خلاصه‌سی .

قالدی . قریم خانلك ، حقنده‌کی توجه شاهانه‌یی استرقاب ایتمکده اولدیغی جسور نوغای بکی قانتمیر میرزا اوزی والیلکنه تعیین ایله لهستانه اعزین ایتمکه مامور ایدلدی. قانتمیر ، دینیه‌سته‌ری کچدی ، و ایکی بیك بش یوزاسیر ایله عودت ایلدی . دشمن اردوکاهنه ایکنجی هجوم ، له طوپجیلرینك صیقی آتشیله دفع اولندی . اوچنجی هجوم — بتون بکلربکلری اشتراك وطوغانجی علی پاشا، اردوکاهی نهرك اوته طرفندن طوپ آتشنه طوتمش اولمسیله برابر — برنتیجه ویرمدی ؛ دردنجی هجوم — که بونده پادشاه ، قارشیسنده بولنان قازاق اردوکاهنه بالذات تعرض ایتمشدی — هپسندن دهاقانلی اولدی. عثمانلیلر چوق ضایعات ویردیلر؛ الك شجیع جنکاورلرندن برقاچ بیکی، خصوصا برکون اول اردویه واصل اولمش بولنان بودین والیسی ، وایچه‌ن [واچ] فاتحی قره‌قاش محمد پاشا میدان حربده قالدی. صدراعظم، قره‌قاش پاشایی آتشك الك شدتلی یرینه سوق ایتمش وصوکره‌ده امداد ایتمه‌مش ایدی (۲۷ شوال — ۱۴ ایلول).

کوریلن مغلوبیتدن وبودین بکلربکنك ضیاعندن دولایی صدراعظمی هنوز شدتله تأدیب تصورنده بولنمیان پادشاه، اونك عزلیله اکتفا ویرینه دیاربکر والیسی دلاور پاشایی تعیین ایتدی (۱ ذی‌القعده — ۱۷ ایلول) . حسین پاشا ایکنجی وزیر عنوانیی محافظه ایله دینیه‌سته‌رك اوته طرفنده حرکته مأمور عسکرك قوماندانلغنه نصب اولندی . یوسف پاشا ارضروم، سلیمان پاشا دیاربکر والیلکنه تعیین ایدلدی؛ باقی پاشا دفتردار اولدی . دینیه‌سته‌ر اوزرینه کوپری قوریلنجه حسین پاشا نهرك اوته طرفنه کیتدی. ایکی کون صوکره (۲۳ ایلول — ۷ ذی‌القعده) لهلر حسین پاشانك اردوکاهنه برکیجه هجومی اجرا ایده‌رك طوغانجی علی پاشا ایله بولی بکنی مجروح ایتدیلر ؛ ایرته‌سی کون نهرك دیکر طرفنده‌قالان عسکر، له اردوکاهنه بر بشنجی هجوم یاپدیلر ؛ روم‌ایلی بکلربکی وقریم خانی شجیعانه حرب ایتدیلر؛ لکن یکی جریلر یاردیم ایتمدیکندن چکلمکه مجبوریت کوردیلر. آلتنجی وصوك بر هجوم اجرا اولنوب بونده دخی عثمانلیلر ضایعات عظیمه ویره‌رك اردوکاهلرینه رجعته مجبور اولدیلر[٦] . ایرته‌سی کون ، سلطان عثمان بر مجلس حرب طوپلایه‌رق — چوقدن بری جنکدن فتور کتیرمش اولان — رؤسایه خطاباً کلمات تلطیفیه ابذال ایله : « اقصای آمالم ظفردر ؛ اقتضا ایدرسه قیشی بنمله برابر کچیرسکز » دیدی . اوندن صوکره اوتوز کون توقف امر ایلدی . تاتار خانلك ایکنجی ولی‌عهدی دیمك اولان نورالدین سلطان اوجوارده‌کی تمالیکی اورمنه مأمور اولدی. موسمك

ایلریله‌مسی وضایعاتك کثرت متقابله‌سی ایکی طرفه‌ده صلح آرزو ایتدیریوردی ؛ افلاق وویوده‌سی رادول شربان وساطتیله ، مقدما سلطان سلیمانك وضع ایتمش اولدیغی اساس ، یعنی لهستان تاتارلره سنوی قرق بیك فلورین ویرمك شرطی اوزرینه بر مصالحه عقد اولندی [٧] . کافهٔ ایالات دولته فتحنامه‌لر یازلدی ؛ قائم مقام پاشایه پای تختی تنویر ایتمسی ایچون امر ویرلدی (١). خرستیان مورخلرینه نظراً، ترکلر بو محاربه‌ده سکسان بیك آدم ویوزبیك حیوان ضایع ایتمشلردر ؛ عثمانلی مورخلری ایسه کندی ملتلرینی لهلره متفوق کوستره‌رك بو سنه سیوف مؤمنین آلتنده یوز بیك بی دینك ترك جان ایتمش اولدیغنی ادعا ایدرلر ؛ برنجی رقم ، نه قدر مبالغه‌لی اولسه‌ده، ایکنجیدن زیاده قابل احتمالدر؛ لهستان سفرینك نتیجه‌سزلکنی صدراعظم حسین پاشا ایله نقاش پاشانك، قریم خانیله قالتمیر میرزانك قیصقانجلقلرینه وخصوصا قیزلر اغاسی سلیمان اغانك جهل وغرورینه عطف ایتمك لازم کلیر . حضور شاهانه‌ده عقد اولنمش اولان بر مجلس حربده سلیمان اغا، دباغ محمد پاشایه: « له قرالی بزه قارشی کله‌بیلیرمی ؟ » دیه صوری ؛ محمد پاشانك « شبهه‌سز » جوابنی ویرمسی اوزرینه قیزلر اغاسی « بن سنی عاقل و تجربه‌لی بر آدم صانیردم ؛ له قرالی نه کوپکدرکه عثمانلی پادشاهنه قارشی طوره بیلسین ؟ » دیدی . محمد پاشا ، بتون ممالك مختلفه کفاری بر ملت واحده تشکیل ایتمکده اولدقلرینی ولهستانك اوستریادن ، روسیه‌دن ، قازاقلردن، فرانسزلردن، پاپادن امداد آله‌رق پاره وعسکر بولمقده کوچك چکمیه‌جکنی بیان ایله اصابت رأینی اثباته چالشدی . قیزلر اغاسی، محمد پاشا ایله استهزا ایده‌رك جواب اولمق اوزره : « بویله احمق بر اختیارك مشورتندن نه‌چیقار؟ » دیدی [*] . یکی صدر اعظمده ، خصوصا روسیه‌یه کوندرلمش اولان بر چاوشك بو حکومتله لهستان آره‌سنده بر اتفاق خبریله عودت ایتمسندن دولایی اولکیلر کبی صلح طرفنده بولندی (٢) . ذاتاً اردو پادشاهك

(١) نفعی: «آفرین ای روزکارك شهسوار صفدری، عرشه آص شمدنکیر وتیغ ثریا جوهری!» مطلعنده و: «تیغکه نوله، نوله یمین ایلرسه روح مرتضی؟ برغزا ایتدك که خشنود ایلدك پیغمبری!» بیتنی حاوی بولنان قصیدهٔ غراسنی اشبو لزومسز ونتیجه‌سز خوتین سفری مناسبتیله اسراف ایتمشیدی . (مترجم)

(٢) «روسلر لهلرله اتفاق ایتمش ایدیلر. روسیه‌یه کوندرلمش اولان چاوش، اتفاقك عقد اولندیغی خبریله دلاوری متعاقب عودت ایلدی؛ دلاور، حربك علیهنده وبتون برنجی وزیرلر ایله ذات شاهانه دخی اوفکرده ایدیلر . » وندیك خلاصه‌سی، ١٦٢١ تشرین اول .

خستندن دولایی مغبر اولمغله صلحدن باشقه سلامت یولی یوق ایدی . سلطان عثمان ، بو سفرك نتیجهٔ فلاکتندن ، برنجی دفعه اوله‌رق بابالق مسرتیله متسلی اولدی : برشهزاده‌سی دنیایه کلدی (۱) . بوشهزاده — ملاحت‌نادره صاحبه‌سی بر روس اولوب وطنداشی روکزدلان کبی پادشاهك آرزوسنی استحصاله آنجق زوجهٔ مشروعه حق و عنوانی اکتساب ایتدکدن صوکره موافقت ایتمش اولان ؛ خاصکی — سلطاندن دنیایه کلمشیدی (۲) . وضع حملدن آلتی هفته صوکره خاصکی سلطان ، پادشاهی استقبال ایچون ادرنه‌یه کیدرك وزرا طرفندن قارشیلاندی (۳) .

عثمانلی تاریخنده ایلك‌دفعه اوله‌رق بر پادشاهك قتلی وبر حکمدارك یرینه جبراً دیکرینك اجلاسیله‌اشارتدار اولان ۱۶۲۲ سنه‌سی ابتداسنده سلطان‌عثمان، سفردن عودتله داود پاشاسرایینه نازل اولوب قاپودان خلیل‌پاشا طرفندن مضطن برضیافت ویرلدی (٤) . ولادت [حضرت] پیغمبری‌یه مصادف ۱۲ ربیع الاولده — که

(۱) بر وارث سلطنت شهزاده‌نك ولادتی شاهنامهٔ نادریده درت بیك بیتی حاوی یکرمی بر نظم اخیری تشکیل ایدر .

(۲) « ۲۰ تشرین اول ۱۶۲۱ کیجه‌سی ذات شاهانه‌نك ایلك اوغلی دنیایه‌کلدی. والده‌سنك اسمی میلیکلیا [ملك سیما ؟] در . اصلاً روس وعادی بر عائله‌دن ایدی . کوچك یاشنده اله کچه‌رك وزیر مراد پاشایه جاریه اولمش ، مراد پاشانك وفاتندن‌صوکره زوجه‌سی طرفندن سابق قیزلر آغاسی مصطفی غایه هدیه ایدلمشدر . آغا، کندیسنی قیزی کبی سوه‌رك صوکره آزاد ایتمشدر. برکون ذات شاهانه کوره‌رك حسنه‌حیران اولمشدر. روایت اولندیغنه کوره پك نادر تصادف‌اولنور برکوزلکه مالك‌ایدی. پادشاه، بونی قیزلر آغاسندن ایسته‌دی؛ آغا ، قیزك آزاد ایدلمش بولندیغی ایچون نکاح ایدلدکجه وبرلمسی شرعاً جائز اولهمیه‌جغنی سویلدی . نکاح عقد اولنه‌رق ذات شاهانه اوتی‌دیکر زوجه‌لرندن زیاده سومشدر . موقع تفوقنی محافظه ایتمك و ولی عهد والده‌سی اولمق ایچون کندیسنه سلطان معامله‌سی ایدیلمه‌جك،وذات شاهانه اوزرنده دائماًنفوذعظیمی بولنه‌جقدر.»وندیك‌خلاصه‌سی.

(۳) « کانون اولك اون آلتیسنده سلطان [زوجهٔ پادشاهی] ، کوچك شهزاده ایله برلکده ادرنه‌یه واصل اوله‌رق امر پادشاهی موجبنجه بالجمله وزرا طرفندن استقبال اولنمشدر . » وندیك خلاصه‌سی، کانون اول ۱۶۲۷ .

(٤) « کانون ثانینك دردنده ذات شاهانه داود پاشایه واصل اولدی ؛ اورادە قاپودان پاشا بر بیوك ضیافت چکدی. کانون ثانینك آلتیسنده پادشاهك مطنطن آلای ایله استانبوله کیرمسی قرارلاشدیرلدی. » وندیك خلاصه‌سی. لکن اشبو دخول ، نعیایه‌نظراً، آنجق ۱۲ ربیع الاول (۲۵ کانون ثانی) ده وقوع بولمشدر.

۱۶۲۲ کانون ثانیسنك یکرمی بشیدر — پادشاه استانبوله‌کی سراینه‌داخل اولدی. بو ایکی مناسبتله عمومی شنلك یاپیلدی. سلطان عثمانك ایلك اجراآتی سرای مستخدملرندن برقاچنی دولت مأموریتلرینه تعیین ایتمك وادارهٔ حکومتجه تبدیلاتده بولنمق اولدی (۱). اوزمان الکنفوذلی آدملرشونلرایدی: صدراعظم دلاورپاشا(۲) که اصلی خروات اولهرق صوك عجم سفرنده بردرجه‌یه‌قدر شرف عسکری قازانمش، ومقامنی خدماتندن باشقه ثروتی‌ده پادشاهه عرض ایتمکله آلمش ایدی؛ وزیرثانی قپودان خلیل پاشا کدارمنی الاصل اولهرق مقدما صدراعظملق ایتمش، وتعصبسز برمسلمان اولوب خرستیانلر حقنده احتساسات مساعده‌کاری ایله متصف بولنمش ایدی؛ دفتردار باقی پاشا؛ توقیعی مصطفی پاشا؛ یکیچری اغاسی علی اغا؛ احکام شرعیه‌یه رعایت تامه (۳) واستقلال افکار ایله (٤) معروف مفتی اسعد افندی؛ روم ایلی قاضی عسکری حبشی خادم ملا علی؛ اناطولی قاضی عسکری طبیب جاهل موسی افندی. حرم همایونده برنوع «اقتدار مثنی» جاری اولهرق نفوذ وقدرت — صدراسبقك توجهسزلکنی جلب‌ایله‌مکه‌یه کیتمك اوزره کمی‌یه بینمکه مجبور اولمش ایکن مؤخراً ینه نائل اقبال اولان — خودپسند وحریص‌خواجه عمر افندی ایله پادشاهه قارداشنك اعدامی ولهستان محاربه‌سنك آجلمسی نصیحتی ویرن مغرور و وحشی تیزلر اغاسی آره‌سنده منقسم ایدی. سلطان عثمانك استانبوله وصولندن برقاچ کون مقدم، ذات شاهانه‌یه برمکتوبی حامل اولهرق

(۱) مره‌حسین پاشانك یرینه بیر پاشامصر والیسی؛ آبازه‌محمد پاشا ارضروم والیسی؛ قلاون محمدپاشامرعش‌والیسی؛ بوستان پاشا رقه والیسی؛طیارمحمد پاشا سیواس‌والیسی. نعیما.

(۲) «بین‌النهرین والیسی [دیار بکر بکلربکی] اولوب زنکین وایران محاربه‌لرنده بیوك‌نام‌قازانمش‌بولنان‌دلاورپاشا، یالکز نفسیله‌دکل، پاره‌سیله‌ده‌خدمت ایتمك‌اوزره کندیسنی صدارت ایچون‌عرض ایلدی. ذات‌شاهانه‌تکلیفی‌قبول ایله مهری ویروب برنجی‌وزیرپادی.» تشرین اول، وندیك خلاصه‌سی.

(۳) «پادشاهك، دوست اولدیغی ایکی حکمداردن برینك علیهنه، دیکرینه معاونت ایتمك جائز اولوب اولمایه‌جغنه دائر مفتیدن فتوی طلب اولندی (اشتارزه‌رك ایستدیکی مظنوندر.) ؛ مفتی بونك امور شرعیه‌دن اولمایوب حکومتجه‌حل اولنه‌جق مسائلدن اولدیغنی بیان ایله سؤاله جواب ویرمك ایستمدی. » ۲۳ تموز ۱۶۱۶ ، وندیك خلاصه‌سی.

(٤) مفتیلك صفتی‌کندیسنی امور دولتك خارجنده بولندیردیغنی ماهرانه بیان‌ایده‌رك پادشاهك برادرینك قتلی حقنده طلب اولنان فتوانك اعطاسندن امتناع ایتمسی ودیکر بر مسئلهٔ سیاسیه‌ده دخی بووجه ایله حرکت ایلمسی استقلال افکارینی اثبات ایلمشدر.

به‌تله‌ن غابورك برایلچیسی ایله بر فلمنك ایلچیسی (خواجه کبی به‌تله‌نك حامیسی) دیوان همایونده کورنمش ایدیلر؛ برعجم مأموری‌ده پای‌تخته کلمش ایدی؛ لکن مقاوله اولنان حرب ویرکیسنی کتیرمدیکی کبی صوك‌سفرك نتایج صحیحه‌سی حقنده‌معلومات آلمقدن باشقه برمأموریتی یوق ایدی . ینه اوزمانه دوغری ، انکلیز ایلچیسی سیر توماس روئه،دولت عثمانیه ایله اسکی‌قاپیتولاسیونلری تجدید ایتمکه، لهستان‌اسیرلرینك وخصوصاقورچه کینك‌صالیویرلمسنی، بربریه‌حکومتلرینك [جزائر، تونس، طرابلس غرب] شقاوتلرینك [قورصانلقلرینك] منعنی، مسلمانلرك بالجمله انکلیزتبعه‌سنه اولان بورجلرینك تسویه‌سنی‌ایستمکه مأمورایدی [۸]. سیر توماس روئه ، وندیك جمهورینك خدعه‌لرندن، فرانسه حکومتنك صوك‌سنه‌لرده اوغرادینی فلاکتلردن، بوفلاکتلری متعاقب فرانسه ایلچیسنك‌حبسندن، صوك انکلیز سفیرلری پول‌پیندار ایله‌جون‌ئیرك اهلیتسزلکلرندن دولایی، اوروپا دولتلری‌ایلچیلری نفوذینك کاملا زائل اولمش بولندیغنی کوردی . صدر اعظم دلاور پاشا — که سیر توماس، کندیسنی پك معتدل و پك عاقل جدی بر آدم اولمق اوزره تصویر ایدر — معاهداتك تجدیدینه و بربریه حکومتلرینك دکیز خرسزلغنه قارشی ایستنبلن امنیتی استحصاله موافقت ایتدی؛ لکن اسیر لهلرك صالیویرلمسندن وانکلیز دایناریرنك — بوندن‌اول اسلافندن اوچنه درمیان‌ایتمش اولدقلری — مدعیاتندن بحث اولنمسنه اصلا مساعده کوسترمدی. کندیسنه رخصت ویرمزدن اول‌باشقه‌لرینك ایشی ایچون مداخله ایتمك و امواتك خاطره‌لرینی قاریشدرمق مناسب اولمایه‌جغنی؛ مع‌هذا کندیسی ایش باشنده بولندقجه انکلیز تبعه‌سندن هیچ برینك شکایته سبب بوله‌مایه‌جغنی وافعالی تقبیح‌ایتمکه صلاحیت ویره‌جك برشی یاپمیه‌جغنی سویلدی (۱). ذات شاهانه‌ده قرال ژاقك سفیر واسطه‌سیله تودیع اولنان نامه‌سنه بویولده جواب یازدی .

سلطان عثمان، استانبوله عودتندن بری کندیسنی مغموم وخیال پرور طبیعتنه تسلیم ایده‌رك خلقی شدتله علیهنه جلب ایتمشیدی . برایکی پاشا ایله برابر کیجه‌لری سوقاق ومیخانه‌لری دولاشیر ، بوصورتله پولیس کوزجیلکی، صوباشیلق وظیفه‌سنی

(۱) سیرتوماس روئه‌نك شئونامه‌سی . قرالك اعتمادنامه‌سی وبونك جوابی‌غریمستونده (قنوللەس ، ص۹٦٦) مندرجدر .

کورردی (۱). شراب وتوتون استعمالنه قارشی شدتلی امرلرنشر اولندی. استانبولده عظیم غلای اسعار وقوع بوله‌رق خلق بونی پادشاهك طمعکارلغنه حمل ایتدیلر. سلطان عثمان ایسه حرم ذوقنی کیتدکجه آرتیریوردی. اصلی روس اولان خاصکی سلطانك پادشاه اوزرنده پك بیوك نفوذی وار ایدی؛ خاصکی سلطانك جلب ممنونیتی ایچون شنلکلر یاپیله‌رق لهستان محاربه‌سنك بعض وقایعی، باتاریه‌لر ضبطی کبی جنك صحنه‌لری تمثیل اولندی. بواویونلرده حاضر بولنان ولی‌عهد [پادشاهك اوغلی] برتوفکك اکسزین اشتعالیله حاصل اولان یاره‌دن ترك حیات ایلدی. شوضیاعی تعمیر ایچون سلطان عثمان دیکر اوچ زوجه دها انتخاب ایلدی؛ فقط معتاد اولدیغی وجه ایله جاریه‌لردن دکل، تبعه‌سنك حر قیزلرندن. بو ایسه مخاطره‌لی و قانونه مخالف یکی بر شی ایدی؛ چونکه پادشاهك عقد مصاهرت ایلدیکی ذی قدرت عائله‌لرك مؤخراً دعوای سلطنتده بولنملرندن قورقیلوردی. قانون عثمانی ایسترکه پادشاهك زوجه‌سی چوجقلغنده عائله‌سندن آلنمش، حامیسز، اقرباسز بر جاریه اولسون؛ بو زوجه آنجق خاصکی سلطان، یعنی ولی عهدك والده‌سی وصوکره والده سلطان، یعنی پادشاهك والده‌سی اولمقله بر امتیاز قازانه‌بیلیر. پادشاهده حره بر قادینك دکل، بر جاریه‌نك اوغلی اولمق لازم کلیر؛ تاکه ارادات سلطنتنده هیچ بر عائله نفوذینك تأثیری اولماسین، وپاره ایله آلنمش اولمایوب فقط اسارت بیوندوروغی التنه کیرمکه مجبور بولنمش اولان تبعه قوللری تخت اوزرنده بولنان بر جاریه اوغلنك قارشیسنده حره بر والده‌دن طوغمش اولمق فائقیته مالك بولنسون. دیکر مسلمانلری دکل، فقط یالکز پادشاهی بردن زیاده زوجهٔ مشروعه‌سی اولمقدن محروم ایدن حقوق ازدواج عثمانیه مخالف اوله‌رق سلطان عثمان درت زوجهٔ مشروعه انتخاب ایتمك ایستدی؛ برتو پاشانك قیزینی آلدی(۲)،

(۱) «هرکون سوقاقلرده ماشیاً وبعض دفعه متنکراً دولاشمسی تزیید صیت ونفوذینه خدمت ایتشیدی.» سیر توماس روئه، ص ۲۰.

(۲) «ذات شاهانه‌نك اون ایکی کون مقدم، بتون وکلاسنك توصیه وآرزوسی خلافنه، برتو پاشا زوجه‌سی اولان بر سلطانك بیوك کریمه‌سنی مجرد حسن وآنی سبیله هرکونه مراسمدن عاری اوله‌رق تحت ازدواجنه آلمسی بوراده سوء تفسیره اوغرادلشدر؛ چونکه پادشاهك اسلافی صوك زمانلرده بالخاصه ترك عرقنه منسوب قیز آلمازلردی.» ۱۹ شباط ۱۶۲۲.

مفتینك قیزینه نشان طاقلدی (۱). سلطان عثمان، صوك محاربه‌ده خستیله، حقسز تقبیحلریله یکی چری وسپاهیلرك‌ده نفرتنه اوغرامشیدی. هر دشمن باشی ایچون ویریلن مکافاتی برآلتونه تنزیل ایتمشیدی؛ نفرلر بو تدبیردن دولایی قیل وقال چیقاره‌رق: «بردشمن باشی ایچون برآلتون نه دیمکدر؟ انسان، اونی آلمق ایچون کندی باشنی مخاطره‌یه قویمق لازم کلیر» دیورلردی. لهستان سفرینك نتیجهٔ غیر مساعده‌سندن دولایی خشنودسزلغی دخی عسکره بی لزوم اوله‌رق اظهار ایلمشیدی. بوستانجی باشی‌ده کیجه میخانه‌لرده بولدیغی یکی چریلری دکیزه آتمق، اهالیدن سرخوش تصادف ایتدکلرینی قادیرغه‌لره [طاش کمیسی] قویمق صورتیله حکومت علیهنه تزیید خصومت ایدیوردی. لکن بر قاچ سنه‌دن بری اعلان استقلال ایدن درزی بکی امیر فخرالدینی اطاعته کتیرمك ایچون کله‌جك بهارده سوریه‌یه عزیمت ایتمك فکرنده بولندیغنی اورته‌یه قویدیغی زمان انفعال عمومی صوك درجه‌یی بولدی. وزیرلر، مفتی، علما خشکاره‌عرض ایتدیلرکه برعاصینك اوزرینه کندیسنك بالذات کیتمسی جائز اولمایوب صوك درجه‌یه کله‌جك اولورسه خرستیان مملکتلرینه التجا ایده‌بیله‌جك بر آدمی تنکیل ایچون قره‌دن بروزیر ایله ودکیزدن قاپودان پاشا ایله عسکر کوندرلمسی دها مناسب اوله‌جقدر؛ سلطان عثمان بو ملاحظاتی دیکلدکدن صوکره صدر اعظمی، قاپودان پاشایی، دفترداری حضورینه جلب ایده‌رك یوز قادیرغه احضارینی امر ایله بونلرك تجهیزاتی ایچون سکسان بیك آلتون ویردی. تونس وجزایر بکلر بکلرینه‌ده کمیلریله دونانمایه التحاق ایتملری ایچون امرلر کوندرلدی؛ پرنس فیلیبه‌ر، کرك فخرالدینه امداد ایتمك، کرك خلیل پاشانك اخیراً مانفره‌دونیاده ایقاع ایتدیکی خساراتدن دولایی اخذ ثار ایلمك مقصدیله مسینه‌ده التمش قادیرغه والتی قالیون تسلیح ایتمکده اولدیغی ایچون بو امرلرك اعطاسی کسب الزمیت ایتمشیدی. دونانما کله‌جك نیسانده یلکن آچه‌جق ایدی. بو تجهیزاتدن مقصد، پادشاهك حج ایچون مکه‌یه کیتمسندن باشقه بر شی اولمادیغنك آکلاشلمسی تأخر ایتمدی. شو سیاحت ایچون ذخائر

(۱) موراجه دوسون، «دولت عثمانیه تاریخی»، ۷، ص ۶۳. «ذات شاهانه بر نکاحلی زوجه‌سندن باشقه اوچ دها آلق فکرنده‌در؛ بونلردن بری مفتینك قیزیدر. مفتی اولکی پادشاهلر زمانلرنده بویله برشی وقوع بولمادیغنی، واونلرك یالکز جاریه‌آلدقلرینی بیان ایده‌رك موافقت کوسترمه‌مشدر.» شباط ۱۶۲۲، وندیك خلاصه‌سی.

مقتضیه‌نك تدارکی ضمننده سوریه‌یه ومصره بر سرای بالطه‌جیسی کوندرلمشیدی. جده‌یه ارزاق نقلی ایچون استخدام اولنمق اوزره تدارك اولنه‌یله‌جك کمیلرك مصر والیسنه ارسالی شریف مکه‌یه بیلدیرلدی ؛ پادشاهك کذرکاهنده‌کی ایالات والیلری یوز بیك اردب بوغدای وپرنج وذخائر سائره تدارکنه مأمور اولدیلر ؛ پادشاهك رفاقتنده انجق بش یوز صامسونجی و بیك سپاهی بولنه‌رق عساکر منتظمه‌نك بقیه‌سی پای تختك محافظه‌سنده قاله‌جق ایدی ؛ صدر اعظم ، دفتردار ، نشانجی پاشا ، رکاب امراسی ، کدکلیلر ، قرق متفرقه ، قرق کاتب دیوان ، قافلهٔ حجده بولنه‌جقلردی . دولتك اوچ پای‌تختنك ، یعنی استانبول ایله ادرنه وبروسه‌نك محافظه‌سی قائم مقام تعیین اولنان صدر سابق حسین پاشا ایله وزیر کورجی محمد پاشایه ورجب پاشایه تودیع اولنمشیدی .

صدر اعظم ایله مفتی ، پادشاهی نا مناسب اولان بو تصورندن واز کچیرمك ایچون هر تدبیره مراجعت ایتدیلر ؛ لکن خواجه وقیزلر اغاسی بونلرك نصایح عاقلانه‌سنی تأثیرسز براقمغه موفق اولدیلر ، ومعاشلی مصر عسکرینك شجاعت واطاعت خصوصلرنجه یکی چریلره پك مرجح اولدیغنی وبر مدتدن بری آره‌لرنده انتظامسزلق حدوث ایدن یکی چری وسپاهی فرقه‌لرینك یرینه مصر وسوریه‌دن آیلقله طوتلمش عسکر اقامه‌سی دها ایی اوله‌جغنی پادشاهه القا ایلدیلر . خواجه‌نك پادشاهه حج توصیه ایتمسنده برمنفعت شخصیه‌سی وار ایدی؛ مکه قاضیلغنه تعیین اولنان برادری قره قاش افندینك وظیفه‌سنه باشلامسنه مانع اولان شریف بلدهٔ مکرمه‌دن اخذ ثار ایتمك ایستر ، کندیسی مکه‌ده بولنورسه بوکا موفق اوله‌جغنی امید ایلردی . بنابرین لهستان حکومتیله عقد صلح ایچون ایلچی زباراوسکینك ورودینه انتظار اولنمسی رأینده بولنان صدر اعظمك (۱) اخطاراتنه وجحدن دها زیاده جالب مثوبات اوله‌جغی افاده‌سیله پادشاهك نیت تقواکارانه‌سنی بر جامع انشاسنه تحویله چالیشان مفتینك مساعیسنه رغماً سلطان عثمانك عزیمتی تقرر ایتدی (۲).

(۱) پاشا ، بیوك ایلچینك کله‌مسندن دولایی کوچك ایلچیسنه اخطاراتده بولندی.» مارت ۱۶۲۲ ، وندیك خلاصه‌سی .

(۲) « پادشاه ، سلطانك [قادین] اکمال ایتمك ایستدیکی بیوك جامعك زیارتنه کیتدی؛ مفتی ، مکه‌یه عزیمتدن صرف نظر ایتدیرمك ایچون ، جامع انشاسی مکه‌یه عزیمتدن بیوك ثواب اوله‌جغنی افاده ایلدی . » وندیك خلاصه‌سی ، مارت ۱۶۲۲ .

مفتی پادشاهی تصورندن واز کچیره بیلمك امیدیله ، قیزینی آلتی یوز بیك التون مهر ایله (۱) تزویجه نهایت موافقت ایتمش ایدی ؛ لکن سلطان عثمان بر درلو نیتنی دکشدیرمدی ؛ استانبولده هر وقتکی کبی شباط ومارت آیلرنده اسن جنوب روزکارلری ده تمایلات قسوت پرورانه سنی تزیید ایلمشیدی [۹] . عثمان طبیعتی اقتضاسیله دکل ، فقط مسلکی اقتضاسیله خونریز ایدی . بر کون ، تبدیل قیافت ، بر جرید اویونی سیر ایدرکن سیرجیلردن بری ایستمکسزین خفیفجه قولنه طوقنمسیله خادم اغالری طرفندن فنامعامله کوردی ؛ لکن عثمان بوآدمك سربست براقلمسنی مرایله برابر اللی آلتون ویردی (۲) . انجق کندی امنیتی علاقه دار ظن ایدنجه هیچ بر فعل وحشت کاریدن چکنمزدی . مفتینك قیزیله دوکونی یاپمش اولدیغی اسکی سرایده پدرینك حسن وذکا ایله شهرتکیر اولان سوکیلیسنی — کندیسی مکه سیاحتنده ایکن اوغلنی اجلاس ایده مه مسی ایچون — اخناق ایلدی [۱۰] . برآره لق سرایك ایکی یوز جاریه سنی قوجه یه ویرمك تصورنده بولندیغی کبی همشیره لرندن ایکیسنی تزویج ایلدی ؛ یدی یاشنده نصوح پاشادن طول قالمش اولان برهمشیره سنی وان والیسی حافظ پاشایه ودیکرینی قاهره یکی چریلرینك طورنه جی باشیسی اولوب دونما ایله عودت ایده جك اولان بایرام اغایه ویردی (۳). سلطان عثمان بوآره لق بر رؤیا کوردی که صور متخالفه ده تعبیر اولنمقله برابر ایلك تصورینی تأیید ایلمشدر . رؤیاسنده بر تخت اوزرنده جالس اولدیغی حالده قرآن اوقورکن [حضرت] پیغمبر [صلعم] کورندی . قرآنی وارقه سنده کی زرهی آله رق بر توقاد اوردی . بو رؤیادن دوچار تلاش اوله رق خواجه یه تعبیرینی سؤال ایلدی ؛

(۱) « مفتی ، قیزینی ویرمه مك ایچون الندن کلدیکی قدر چالشدی ؛ لکن نهایت موافقت کوسترمدی . پادشاه ۶۰۰ بیك آلتون « کابین » اوزرینه نکاح عقد ایتدیردی ؛ اوچ کون صوکره قیزی اسکی سرایه کوندردی که حالا اوراده بولنیور . » کذلك ، ۱۹ مارت ۱۶۲۲ .

(۲) « پادشاه ، متنکراً آت میدانینده ایکن بر شخص بیلمیه رك فنا معامله ده بولندی ؛ لکن ذات شاهانه بوآدمه اللی آلتون احسان ایتدی . » کذلك ، نیسان ۱۶۲۰ .

(۳) « اسکی سرایده بولنان نسواندن ایکی یوزینی قوجه یه ویرمك تصورنده بولندی ؛ همشیره لرندن ایکیسنی ده تزویج ایلدی ؛ برینی ، یعنی متوفی نصوح پاشانك زوجه سنی وان والیسی حافظ پاشایه ، دیکرینی قاهره یکی چریلری طورنه جی باشیسنه ویردی » . نعیما ، [نعیما ، ص ۲۰۸ ، یالکز بایرام آغایه سلطان ویریلوب وزرانك قانون اوزره اسکی سرایدن اوکنه دوشوب کوتوردکلرینی یازار .]

خواجه، حجه عزیمتی تأخیر ایتمش اولمسندن دولایی پیغمبرك تعیب ایلدیکنی سویلدی . بو بابده رأینی سؤال ایلدیکی وزیرلر قرآن شریعت ، زره دنیا دیمك اولدیغنی بیان ایله توبه واستغفار ایتمسی لازم کله جکنی افاده ایلدیلر . بو مختلف تعبیرلردن تمامیله خشنود اوله میه‌رق اسکدارلی عزیز محمود افندی‌یه مراجعت ایلدی ؛ اونك رأیی وزرانك رأینه تمامیله موافق ظهور ایتدی (١) .

سلطان عثمان ، کندیسنی استغفاره سوق ایدن اخطار پیغمبری‌یه اتباع ایتمك ایچون اجدادینك مقبره‌لرینی (٢) زیارت ایتدی . ایوبه کیتدیکی زمان (١ رجب ١٠٣١ — ١٢ مایس ١٦٢٢) بر معتاد اوکوز وقیون قربان ایتمك ایستدی . آنجق اولدن تدارك ایدلمه‌مش اولدیغی ایچون اوکوز بولنه‌مادی . بوستانجیلر شهر قاپیلرنده وکمرکده بولدقلری آرابه‌لری طوردیره‌رق اوکوزلرینی چیقاردیلر ؛ صاحبلرینه اثمانك آنجق ربعنی اعطا ایلدیلر ؛ بوحقسزلق لوازم مأمورلری ایچون موجب لعنت اولدی. سلطان عثمان ایکی کون صوکره جمعه کونی جامعه (٣) کیتدی ؛ خلقك نظرنده‌دها بیوك، دها قوتلی کورنمك ایچون پاموق طولدیرلمش برلباس کیمش اولدیغندن کوکس واعضای سائره‌سی صنعی برشیشمانلق کوستریوردی. نهایت مایسك اون‌یدیسنده اوتاغ همایونك اسکداره نقلنه امر ویرلدی. مفتی اوزمان، پادشاهلره حج ایتمك مجبوری اولمایوب الك برنجی وظیفه‌لری اختلالدن قورقیله‌جق وقتلرده عدالتدن عبارت اولدیغنه دائر بر فتوی کوندردی . بعض مورخلره نظراً پادشاه

(١) « ایچری وطنیره خلقنك اختلاف احوالندن پادشاه‌متحیر اولوب کیتمك امرنده تردد اوزره ایکن برکیجه فخر عالم صلی‌الله علیه وسلمی رؤیاده کورر . کندی تخت اوزرنده‌تلاوت ایدرکن کلوب اندن مصحفی و اکنندن جبه‌وجوشنی آلوب برسله اوررلر ؛ تختدن یقیلوب من بعد قالقوب مبارك قدم شریفنه یوزسورمکه سعی ایدر ؛ میسراولماز . بورؤیای هائل دغدغه انداز پادشاه دریادل اولوب اولا خواجه عمر افندی‌یه سویلر . خواجه تعبیر ایدوب « حج شریفه‌اولان نیتکزده ترك تردد ایچون صورت توبخدر؛ رؤیاده آیاغنه یوزسورمك میسراولمادی ایسه ان‌شاءالله تعالی‌مرقد منورلرینه یوزسوررسکز» دیدی. بوتعبیردن پادشاهه غنا کلیوب عزیز وقت‌اسکداری محمود افندی‌یه واروب تعبیر ایتدیرر . آنلر بو وجه ایله تعبیر ایدرلرکه « کلام قدیم ، حکم شرع شریفدر ؛ جبه عالم وجوددر ؛ پادشاه اسلامه لازمدرکه توبه و انابتی کندیلرینه همدم ایدینه‌لر.» پادشاه زیاده متأثر اولوب مراقد کبار زیارتنه توجه ایلدیلر. » نعیما ، ص ٢١١ و ٢١٢ . (مترجم)

(٢) دوغریسی مراقد کبار اوله‌جقدر . نعیما ، ج ٢ ، ص ٢١٢ . (مترجم)

(٣) سلطان سلیم جامعنه . غالبا اوروشده بر قهرمان اولدیغی کوسترمك ایستردی . (مترجم)

بو فتوایی یرتمشدر . اسکداری عزیز محمود افندی دخی بو یولده اخطاراتده بولندی (۱) . برطرفدن‌ده سرای منجمی‌سیئاته دلالت ایدن مریخ وزحلك بوسنه سرطان برجنده قران نحسلری واقع اولدیغندن تشبثنده موفق اولهمیه‌جغنی خبر ویردی (۲) ؛ شوراسنی‌ده علاوه ایتدی‌که پادشاهك ولادتی طالعنه تصادف ایدن برجده بر کسوف واقع اولدیغندن بر فلاکت ظهور ایده‌جك و اکرچه بعض علائم سعد وار ایسه‌ده انجق ایکی آی صوکره ظهور ایده‌بیلوب بوآی اسکی بر عرب ضرب مثلی موجبنجه وقایع عجیبه‌یه جلوه‌کاه اولهجقدر [۱۱] .

(۱) شیخ الاسلام « پادشاهلره حج لازم دکلدر ؛ یرنده اوتوروب عدل ایلك اولادر » مألنده صورت فتوی کوندرمش ایدی ؛ اسکداری محمود افندی‌ده « جائزکه بر فتنه ظهور ایدر » دیه نصیحت ایتمیدی؛ لکن دفع قضایه مجال اولمادی . نعیمادن تلخیص . ص ۲۱۲ . (مترجم)

(۲) نعیما ، حسین بك زاده ، روضة الابرار ، « سلطان عثمانك شهادتی تاریخی » ، توغی . بچوی روایت اخیره‌بی منجمك آغزندن نقل ایدر . [بچوینك افاده‌سنك تلخیصی: ۱۰۳۱ رجبنك سکزنجی [نعیما و هامره نظراً یدنجی] چهارشنبه کونی دفتردار باقی پاشانك یانده ایدك ؛ پادشاهك اوتاقلری تحمیل اولنمق اوزره قادیرغه یاناشدی . « سزده چادرلریکزی کوندرك » دیه دیواندن امر کلدی . باقی پاشا ، کدخداسی اولان محمد افندی‌یه « بزم‌ده چادرلریمز قالماسین » دیدیلر. دامادم رمضان چاوش ایله برابر کدخدایه رفاقة باقی پاشانك خانه‌سنه کیتدك ؛ او صره‌ده منجم باشی محمد افندی کلدی . رمضان چاوش « شونی آرامزه آلهلم ، سویلده‌لم » دیدی . مابینمزده بر کوستردك ؛ محمد کدخدانك چادر اخراجیله اوغراشمسی ایچون کوملکه باشلادی . « پادشاهك چادرلری کچدی » دیدك ؛ « نه او کچمشدر ، نه بو کچر ! » دیدی . اوآره‌لق باش باقی خدمه‌سندن بری کله‌رك سلیمانیه‌ده عظیم هنکامه قوپدیغنی ، آغا قاپیسنه کویا دنیا خلقی مجتمع اولدیغنی خبر ویردی . منجم باشی‌یه « پادشاهه بر کدر احتمالی وارمی ؟ » دیه سؤال ایتدك ؛ « بیلمم اما رمضانه یتشمز » جوابنی ویردی . مؤخراً بو استدلالنك اسبابنی سؤال ایتدم : ایضاح ایتمدی ؛ « پادشاهك ولادتی طالعی اولان برجده کسوف واقع اولمش ایدی » دیه جواب‌ویردی. بچوی، ج ۲ ، ص ۳۸۳ و ۳۸٤ . نعیاده شویله یازار: « منجم‌باشی محمد چلبی ـ که اول عصرك ماهری ایدی ، احکام نجومده طوالع مولود وسنین وامثالی مسائله متعلق باشقه باشقه تورکی رساله‌لری واردر ، اربابی بیننده غایت مقبول ومعتبردر — اول کون باقی پاشا کدخداسنده بولنوب بونلرك حرکتنه خنده ایدردی ؛ و « عبث یره زحمت چکمه‌یکز ، سفر یوقدر ، دها نه‌لر اولسه کرکدر » دیر ایدی . پادشاه احوالندن سؤال ایلدیلر . جوابنده « بوسال قران نحسین سرطانی اولدیغندن ماعدا طالع همایونلری اولان برجده کسوف واقع اولدی . بعض‌سعودك نظری واردر ؛ لکن کسوف، قاطع قویدر ؛ برمقتضای فن مندفع اولمایوب رمضانه ایریشمه‌مك اقتضا ایدر » دیدی . نعیما ، ج ۲ ، ص ۲۱۲ و ۲۱۳ . (مترجم)

پادشاهك اوتاغنك اسكداره كچیریلهجكی كوندن برکون مقدم ، یكیچری وسپاهیلر — كه تحریکات خفیهدن دولایی بو سیاحتك كندی اوجاقلرینك محوی مقصدینه مبتنی اولدیغندن قورقمقده ایدیلر — یكی قیشلهلرده طوپلانهرق اوندن صوكره قرهمان محلهسنده ات میدانه (١) كیتدیلر (٧ رجب — ١٨ مایس) . صدراعظمك امریله كندیلرینی اطاعته دعوت ایچون كلمش اولان چاوش باشی خالیجی زادهیی طاشلرله قاچیردیلر. موجودیتلرینی موقع بحثه وضع ایتمكدهاولان شوخاطرهیه قارشی نهیاپهجقلرینی قرارلاشدرمق ایچون ایچلرندن برقاچنی پادشاهك مشاورلری علیهنه فتوی ایستمك اوزره مفتییه كوندردیلر . مفتییه ایراد اولنان سؤال شو صورتده ایدی : « پادشاهی برطاقم بدعتاره سوق ایله اموال مسلمینی اسراف ایدنلرك قتلی مشروعمیدر ؟ » مفتی صورت تصدیقده جواب ویردی . عاضیلری وظیفهلرینه دعوت ایتمك نیتیله ات میدانه كیتمش اولان یكی چری اغاسی ویكیچری بلوك اغالریده طاشلرله استقبال اولندیلر (٢) . بوقاریشیقلق كونی دونانما بشكطاشدن چیقمش ، یدیقله اوكنه تیمور آتمش ایدی . عسكرك اختلالی خبری اشبو كمیلره واصل اولنجه بونلره ارکاب اولنمش بولنان یكیچریلر درحال قرهیه چیقهرق ات میدانندهكی عصاته التحاق ایتدیلر. عاصیلرك ایستدكلرینی ، پادشاهه عرض اولنمق اوزره ، صدراعظم وخواجهیه بیان ایتمكه قرار ویردیلر . خواجه ، سراینك قاپیسنی قپادهرق پنجرهدن باقیوردی ؛ بونلر خواجهنك سرایی اوكنه كلنجه : « افندی ، این ، عسكرك سوزینی پادشاهه تبلیغ ایت » دیه باغیرمغه باشلادیلر . خواجه تبدیل قیافتله فرار ایلدیكندن عاصیلر جبراً خانهیه دخول ویغما ایتدیلر . اوندن صوكره صدراعظمك سراینه كیتدیلر ؛ صدراعظمك آدملری بونلردن برقاچنی قتل وجرح ایتدیلر . عاصیلر ، اوكون سلاحلانمامش اولدقلرندن چارشیدهكی سلاحجی دكانلرندن سلاح آلمق ایستدیلر ؛ لكن سلاحجیلر اوكلرینه چیقهرق مالللرینه ایلیشمهملرینی رجا ایلدیلر . آقشام

(١) ات (لحم) میدانی فاتح طرفلرنده ، قیزطاشی جوارنده ، پازار قوریلان محلدر ؛ لكن نعیما ویجویی به نظراً بواجتماع ، ات میدانندهكل ، آت میدانندهایدی . (مترجم)

(٢) « . . . پادشاهی اضلال وبوسودایه دوشیروب عبث یره بیتالمالی اتلاف وفساده باعث اولانلر حقنده :سرعاً نهلازم كلیر ؟ » دیه برفتوی صورتی تسوید ایدوب مفتیٔ وقت اسعد افندییه كوندردیلر ، و لزوم قتل ایله فتوی آلوب بلوك اغالری و یكیچری اغاسی بونلری منعه كلدكجه طاشلایوب قاچیردیلر . » نعیما ، ص ٢١٤ . (مترجم)

تقرب ایتمکده اولدینی ایچون نیتلرندن واز کچدیلر ؛ ایرته‌سی کون سلاحله طوپلانه‌جقلرینی بربرلرینه تعهد ایده‌رك طاغلدیلر. پادشاه، عسکرك طغیانی وخواجه‌نك سرایی یغما ایدلدیکنی خبر آلنجه علمایی دعوت ایله قاریشیقلغك اسبابنی و بوکا چاره اولمق اوزره نه‌یاپلمق لازم کله‌جکنی سؤال ایتدی؛ علماء یکی چری وسپاهیلرك آسیایه سیاحت تصمیمندن ناخشنود اولدقلرینی و خواجه ایله قیزلر اغاسنك تبعیدینی طلب ایتمکده بولندقلرینی سویلدیلر . پادشاه شویوله جواب ویردی : « کیدیکز ، عسکره سویلیکز ، حج نیتندن فراغت ایدیورم ، لکن خواجه ایله قیزلر اغاسنی عزل ایتمك ایستمم » . علما ، بوامرك ایفاسنی ایرته‌سی کونه تعلیق ایتدیلر . کیجه قیشله‌لرده بر خبر شایع اولدی‌که سلطان عثمان بوستانجیلری سرایه طوپلامش، وکندیلرینه سلاح طاغتمشدر ؛ دیکر طرفدن بوستانجیلرده — آره‌لرنده انتشار ایدن اصلسز برخبره بناءً — یکی چریلرك دونانمادن طوپ چیقارمش ، و باغچه طرفندن هجوم ایتمك اوزره سرایه دوغری حرکت ایتمش اولدقلرینی بربرلرینه تکرار ایدیورلردی .

ایرته‌سی کون ، ۸ رجب ۱۰۳۱ — ۱۹ مایس ۱۶۲۲ ، (۱) ، یکی چری وسپاهیلر فاتح جامعی حولیسنه طوپلانه‌رق کندیلریله مذاکره ایتمك اوزره علمایی دعوت ایلدیلر ؛ بونلر ، آت میدانینده منتظر اولهبیله‌جکلرینی خبر ویردیلر . عاصیلر صباح نمازینی قیلدقدن واوچ دفعه « الله ! » دیه چاغیردقدن صوکره موقع ملاقاته کیتدیلر؛ مفتی اسعد افندی‌یی، نقیب‌الاشراف غباری‌یی، آیاصوفیه واعظی عمر افندی‌یی ، سلطان احمد جامع جدیدی واعظی سیواسی افندی‌یی ، جراح محمد پاشا جامعی واعظی ابراهیم افندی‌یی، مفتی زکریا افندی زاده یحیی‌افندی‌یی، مفتی‌بوستان‌زاده محمدافندی‌مخدومی محمدافندی‌یی، عزمی‌زاده حالتی‌افندی‌یی، قاضی زاده‌فیضی‌افندی‌یی، درویش‌افندی‌یی، کدخدا مصطفی‌افندی‌یی اوراده بولدیلر. (۲) بواون‌ایکی بیوك‌شریعت مأمورینه‌مراجعتله خواجه‌عمرافندینك، قیزلراغاسی سلیمان

(۱) رجبك سکزنجی پنجشنبه کونی . نعیما ، ص ۲۱۳ . (مترجم)

(۲) نعیماده شو اسملر مندرجدر : مفتی ، نقیب غباری افندی ، یحیی افندی، قاف زاده ، بوستان زاده ، عزمی زاده ، کدخدا مصطفی‌افندی ، ایاصوفیه واعظی عمرافندی ، درویش افندی، قاضی زاده افندی. هامهر « قاف زاده » یی اونوتمشدر . نعیمانك صایدینی اون ذاته مشایخدن بولنان سیواسی افندی ایله ابراهیم افندی علاوه ایدیلنجه مجموعی اون ایکی اولور . (مترجم)

وسکبان باشی نصوح اغالرك، قائم‌مقام احمد، دفترداریاقی، صدراعظم دلاورپاشالرك قتللری مشروع اولدیغنه دائر فتوی طلب اولندی. فریدون وخیلی نامنده ایکی کاتب(۱) عسکر طرفندن پادشاهه برعرضحال یازدیلرکه بوالتی کشینك باشلرینك طلبنی متضمن ایدی؛ خواجه وقیزلراغاسی، سوریه‌یه سیاحت تصورینك موجدی اولمق اوزره، نفرت عمومیه‌یه دوچار اولمش ایدیلر؛ آنجق علما، دیکرلرینك نه‌جرم‌ایشلمش اولدقلرینی سؤال ایتدیلر. صدراعظمك، خانه‌سندن عسکر اوزرینه‌اوق یاغدرمش اولدیغی؛ دفترداركك مواجبی سکهٔ مغشوشه ایله تأدیه ایتدیکی؛ قائم مقامك متقاعدین نفرات عسکریه معاشلرینی ویرمدیکی؛ نصوح‌اغانك قائم مقام ایله شریك جرم اولدیغی بیان اولندی. علما عرضحالی وعسکرك آرزولرینی تبلیغ ایتمك اوزره سرایه کیتدیلر. سلطان عثمان، بونلرك تصورات خونریزانه‌سنی قبول ایتمیه‌جکنی جواباً سویلدی. علما، ایکی شردن خفیفنی اختیار ایتمك لازم کله‌جکنی اخطار ایله تکرار رجا ایلدیلر. پادشاه: «سز اوغراشمیك؛ اونلر باشسز برکروهدر، یاقینده طاغیلیرلر» جوابنی ویردی. علما، عسکر اجتماع ایتدیکی زمان ایستدکلری شیئی آلمق اعتیادنده بولندیغنی، وپادشاهك اجداد عظامی بودرلو حاللرده دائماً اونلرك آرزوسنی استحصال‌ایتمش اولدقلرینی سویلیه‌رك‌اصرار ایتدیلر(۲). بوسوزلر اوزرینه پادشاه حدتلنه‌رك: «اختلالك‌باعثی‌سز ایمشسکز کبی سویلیورسکز؛ عاصیلرله برابر سزی‌ده اعدام ایده‌جکم» دیدی (۳). علما صوصدیلر. صدراعظم سابق حسین پاشا، سلطان عثمانك ایاقلرینه قپانه‌رق: «پادشاهم، بنمده باشمی ایسترلرسه ویر، کندی سلامتکی دوشون» دیدی.

---

(۱) فریدون افندی ایله خیلی چلبی. نعیما، ۲۱۵. (مترجم)

(۲) علما «اهوین شرینك اختیاری لازمدر؛ ویرلرسه دهازیاده شر وفساده باعث اولور؛ ضرر عامدن ضرر خاص ترجیح اولنه کلمشدر» دیدیلر؛ مفید اولمادی. «سز مفید اولماییکز؛ اونلر باشسز عسکردر؛ تیز طاغیلیر» بیوردیلر. علما و وزرا تکرار اقدام ونصح ایله نیاز ایدوب:

«مکن شهریارا، جوانی‌مکن * چنین بر بلا کامرانی مکن»

دیه رجا ایلدیلر، وقول طائفه‌سی جمعیت ایتدکده ایستدکلرینی آلیرلر؛ اجداد عظامکزدن آله کلمشلردر؛ مقدمجه اولمق اولادر.» دیدیلر. نعیمادن. (مترجم)

(۳) پادشاه غضبه کلوب «بوفتنه اربابنی سز تحریك ایتمشه بکزرسکز، کبی. اول سزی قیرارم، بعده آنلری. اول طائفه‌نك تدارکی کورلمشدر» دیدی. نعیمادن. (مترجم)

علما ، اصرارلرینی تکرار ایتدیلرسه‌ده فائده‌سی اولمادی ؛ حضوردن چیقدیلر ؛ فقط سرایده قالمق اوزره امر آلدیلر . آت میدانده طوپلانمش اولان عاصیلر ، علمانك عودت ایتمه‌سی‌اوزرینه مطلوبلری رداولندیغنه حکم‌ایتدیلر. بوستانجیلرك تسلیح ایله سرایك مدافعه‌سنه مأمور ایدیلوب ایدلمدکلری حقنده حاصل اولان شبهۀ عمومیه اوزرینه عاصیلردن بری تحقیق کیفیت ایتمك ایچون اوصیره‌ده آیاصوفیه مناره‌سنه چیقدی (۱) ؛ نه‌علمادن ، نه‌ده بوستانجیلردن کیمسه‌یی کورمدی . بوخبر اوزرینه بتون خلق باب همایونه دوغری هجوم ایله سرایك برنجی حولیسنه مشکلاتسزجه داخل اولدیلر . قاپی بکجیلری ، بوستانجیلردن قورقلرینی اخطار ایلدکلرندن عاصیلر دیوار بدنلرینه برقاچ یوز توفکجی قویدیلر ؛ سلاحسز کلمش اولان جبه‌جیلر، طوپجیلر، عجمی اوغلانلری اودون انبارندن برر اودون آلدیلر. خلق ، برقاچ ساعت برنجی حولیده قاله‌رق یوکسك سسله خواجه‌نك ، قیزلر اغاسنك، صدراعظمك باشلرینی ایستدیلر. هیچ برجواب ویرلمدیکی جهتله ایکنجی قاپیدن ایکنجی حولیه کیردیلر، وایکی ساعت قدر دیوان همایون اطرافنی احاطه ایله‌اولکی سسلری تکرار ایتدیلر. علما «دارالسعاده» تسمیه اولنان اوچنجی قاپینك طاش باصه‌ماقلری اوزرنده ایدیلر. بعض شهاداته کوره غباری افندی عسکره : « بزم سوزیمز دیکلنمدی ؛ سز کیدیکز ، کندیکز سویلیکز » دیمش . دارالسعاده‌یی محافظه‌یه مأمور برقاچ آق آغاسی، عسکرك امواج‌استیلاسی اوکندن ایچری‌یه قاچدی؛ عسکرده بونلری تعقیبده استعجال کوسترمدی (۲) .

(۱) دیده‌بان عمر بکك تدبیریله ایاصوفیه مناره‌لرینه آدملر چیقاردیلر. نعیما، ص ۲۱۷ (مترجم)

(۲) نعیما ، طوغی ، فذلکه ، حسن بك زاده ، پچوی ، تاریخ عبد الرحمن ، روضة‌الابرار . شواثرلره‌ده مراجعت : سیرتوماس روئه‌نك شئوننامه‌سی ؛ بودیه، ترکلرك تاریخ عمومیسی حلاصه‌سی ؛ ساغره‌دو ، خاطرات تاریخیه ؛ المانجه‌برترك شئوننامه‌سندن : « استانبولده سپاهیلرله یکی چریلر ودیکر عسکر طرفندن اشبو ۱۶۲۲ سنه‌سی مایسنك سکزنجی (۱۸ نجی) کونی بغته جسیم برقیام وعصیان ظهور ایتمشدر. بوعصیانده صدراعظم ودیکر بعض ترك ارکانی قتل ایدلدکدن ماعدا پدشاه سلطان عثمان دخی یکی‌چریلر طرفندن حبس‌ایدلمشدر. عاصیلر اوزون مدتدن بری محبوس اولان سلطان مصطفایی ۱۶۲۲ سنه‌سی مایسنك طقوزنجی (۱۹ نجی) کونی محبسندن چیقاره‌رق تخت سلطنته اجلاس وفرداسی کونی سائی اولان سلطان عثمانی اخناق ایلشلردر . تورنبرغ ۱۶۲۲ . » بونلردن باشقه ۱۹ ـ ۲۱ مایس، وندیك راپوری .

بوآنده ، ظاهراً اهمیتسز فقط اکثریا اختلاللرده برحکومتك عاقبت حالنه حاکم اولان برحادثه افکار خلقی باشقه برمقصده توجیه ایلدی . ایچ حولیدن : « بز سلطان مصطفایی ایسترز! » دیه برصدای بلند ایشیدلدی، وبوصدا، درحال، بیکلرجه دفعه‌لر تکرار ایدلدی . عاصیلر ، هیچ برزمان ایچلرندن کیمسه‌نك آیاق باصمادیغی دائره‌لره کیره‌رك بیوك اوطه‌یی ، کوچك اوطه‌یی ، قرق خدمهٔ خاصه‌یه مخصوص اولان ایچ اوطه‌یی طولاشدیلر ؛ متصل : « سلطان مصطفایی ایسترز ! » دیه‌چاغیریشدیلر . علمادن اوچنجی حولیده بولنان بری عسکره پارماغیله حرم دائره‌سنی کوستردی . بونلر اشارت اولنان بنایه قوشدیلر ؛ آنجق بودائره‌نك دیشاری‌یه قاپیسی اولمادیغندن قبه‌دن‌دائره‌یه کیرمك‌اوزره براودون‌بیغینی یاپدیلر؛ برطرفدن ینه‌متصل : « سلطان مصطفایی ایسترز!» دیه باغیریشیورلردی . ناکهانی‌اشاغیدن برضعیف سس ایشیدلدی : بوسس «سلطان مصطفی بوراده‌در » دیوردی (۱) . درحال قبه دلندی ؛ مهاجلر اوزرینه اوق سرپن برقاچ زنجی اولدیرلدی . قبه‌نك یوقاریسندن ایچری‌یه مرمیون اولمادیغی جهتله دیوانخانه‌نك پرده ایپلرینی کسدیلر ؛ عاصیلردن بری کندیسنی بوکا قوتلی‌صورتده ربط ایده‌رك ارقه‌داشلری‌ایی‌طوتمقده اولدیغی‌حالده‌اشاغی‌ایندی. سلطان مصطفایی‌اسکی برمندر اوزرنده اوتورر ، وقارشیسنده ایکی جاریه ایاقده طورر بوله‌رق : « پادشاهم دیشاریده‌کی عسکر سزه منتظردر » دیدی . مصطفی ، جواب ویره‌جك یرده یالکز : « صو ایسترم » دیه بیلدی . اوچ کوندن بری بیه‌جکسز ، ایچه‌جکسز براقلمشیدی . یکی چریلر تلاتین برصوماق ایله صو ایندیردیلر ؛ ایچلرندن برقاچی اوغلنك بولندیغنی مصطفانك والده‌سنه‌خبرویرمك‌اوزره‌اسکی‌سرایه‌قوشدیلر. مصطفی قبه‌نك اوزرینه چیقاریله‌رق اورادن حولی‌یه ایندیرلدی ومفتینك آتنه بیندیرلدی؛ انجق ضعفی آت اوزرنده طورمغه مساعد اولمادیغندن تخت اوطه‌سنه [عرض اوطه‌سنه] کوتورلدی . عسکرك اسلحهٔ لامعه‌سنی کوردکجه تتر ایدی ؛ قورقه‌جق بر شی اولمادیغی سویلنلدیکی حالده بیله کوچ حال ایله تأمین اولندی . سلطان‌عثمان عاصیلرك سرایه کیردیکنی کورنجه اسکدارده عزیز محمود افندی‌یه التجا ایتمش

(۱) طشره‌دن صوپه‌لر ایله قبه اوزینه چیقوب « شرع ایله سلطان‌مصطفایی‌ایسترز » دیه چاغیریشدیلر ؛ اشاغیدن « سلطان مصطفی بوراده‌در » دیه برآواز نرم ظاهر اولدی . نعیمادن ، ص ۲۱۸ . (مترجم)

اولان دلاور پاشایی اورادن آلدیره‌رق سرایه کتیرتمش ایدی ؛ سلطان مصطفانك درونده محبوس وبی مجال بولندیغی قبه‌نك دلندیکنی متعاقب بر حرم قاپیسی آچیله‌رق صدر اعظمله قیزلر اغاسی عسکره تسلیم اولندی ؛ متعاقباً قاپی قاپاندی . عسکرك شدتنه قربان اولمق اوزره عرض اولنان بو ایکی بد بخت درحال پاره پاره ایدلدیلر . عاصیلر ، علمانك مصطفایه بیعت ایتمسنی ایستدیلر ؛ اونلر شوجوابی ویردیلر : « راحت طوریکز . ایستدیککز ویرلدی ؛ دها نه ایسترسکز ؟ سلطان عثمانه ایلیشمیکز ، براقیکز . » عاصیلر ایسه : « بز آرادیغمزی ، پادشاهمز سلطان مصطفایی بولدق » دیدیلر . علما تکرارجواباً : « قارداشلر، آرقه‌داشلر، سلطان عثمان سزه سلام ایدر ؛ ایستدیککزی سزه تسلیم ایتدی ؛ دیکرلرینی‌ده تسلیم ایده‌جکدر ، بز کفیلز . اکرسلطان مصطفایی تخته‌چیقاره‌جق اولورسه‌کز پشیمان اولورسکز » دیه نصیحت ایتدیلر . عاصیلر : « بونی اول سویلمك کرك ایدی ؛ بز پادشاهمزی بولدق ، اوکا بیعت ایتمیسکز » دیه باغیریشدیلر . علما : « سلطان عثمان تختده بولندقجه بویله یاپمق جائزدکلدر » ملاحظه‌سنی ایرادایلدیلر. لکن مخالفتلری اوزرینه بیکلرجه‌قلیچ صیرلدیغندن بویله بر تهدید قارشیسنده‌علما پادشاه جدیده بیعت ایتمکه مجبور اولدیلر. ایچلرندن بری — که قاف زاده‌در — قورقوسندن ترك حیات ایلدی . مناره‌لر اوزرندن ، سلطان مصطفانك پادشاهلغی اعلان ایدلدی (۱) . آته بینمکه مقتدر اولمایان پادشاه جدید ، رفیقهٔ محبوسیتی اولان ایکی جاریه ، سلحدار اولمق‌اوزره ویرلن درویش نامنده برکوله ایله برابر برآرابه‌یه قونلدی ؛ خلق آرابه‌یی اللریله چکه‌رك شوحال ایله‌اسکی‌سرایه کوتورلدی. آره‌سی چوق‌کچمکسزین شایع اولدی‌که سلطان‌عثمان بوستانجیلرله اسکی‌سرایه هجوم ایده‌جکدر ؛ پنجشنبه اقشامی ، یعنی جمعه کیجه‌سنی یکی‌چریلرك محافظه‌سی التنده کچیرمك اوزره‌مصطفایی یکی‌چریلرك جامعنه کوتوردیلر. سلطان‌عثمان اشبوعصیان کونی اوکله زمانندن وصدراعظم ایله قیزلراغاسنی عسکره تسلیم ایتدکدن‌صوکره صدارتی‌حسین پاشایه ویکی‌چری‌اغالغنی قاپیجی باشی قره علی اغایه توجیه ایتمشیدی ؛ قوماندانلغنه تعیین اولندیغی عسکرك — چاوش وکدخدا ایکن — نفرتی‌دعوت ایتمش بولنان

(۱) «شهرده منادیلرندا ایتدی » ، نعیما . غالباموزخ «منادی»یی «مناره» اوقومشدر. (مترجم)

علی اغا پادشاهه بونلری تحت اطاعته آله‌جغنی وعد ایتدی (۱). کذلك علی نامنده بولنان معزول یکی چری اغاسی اولجه عسکرك عصیانه اشتراك ایتمه‌مش ، سلطان مصطفانك یانه کیتمکدن امتناع کوسترمش ایدی ؛ انجق بتون یکی چری ضابطلری پادشاه جدیده بیعت ایچون دعوت ایتملری اوزرینه جامعه عزیمت وبیعت ایدرك بعده سرایه چکلمش ایدی . عاصیلر ، بابا جعفر زندانك قاپیلرینی قیردیلر ؛ قادیرغه‌لرده وترسانه‌ده زنجیربند اولان اسیرلری صالیوردیلر ؛ بوایشلرله برلکده پادشاهك یکی چری اغاسی یاپدیغی قره علینك ، دفتردار باقی پاشانك ، سعدالدین اولادندن خواجه زاده نامیله یاد اولنان استانبول قاضیسنك خانه‌لرینی یغما ایتدیلر .

سلطان عثمان شو احوال عاجله ایچنده نه‌تدبیر اتخاذ ایتمك لازم کله‌جکی حقنده سرایده وزیر اعظم حسین پاشا و بوستانجی باشی محمد اغا ایله مذاکره ایتدی . بونلر ، یکی چری اغاسی واسطه‌سیله یکی چریلری قازانه‌رق اونلره التجا ایتمك فکرنده بولندیلر . سلطان عثمان : « اکر یالکز یکی چریلر عصیان ایتمش اولسه بو مناسب اولوردی ؛ لکن سپاهیلرله علماده اونلره اشتراك ایتمشدر . الك صاغلام تدبیر ، اناطولیه کچه‌رك پادشاهلغه کتیردکلری آدمك ماهیتنی کوزلریله کوروب اکلامدقلرینه حال امنیتده انتظار ایتمکدر » دیه جواب وبردی . سرای قاپیقلرینی احضار ایتدیرمك ایستدی ؛ فقط بونلرك قاپیقجیسی اولان بوستانجیلر هپ قاچمش ایدیلر . صدر اعظمله بوستانجی باشینك دیدکلرندن باشقه یاپه‌جق قالمامشیدی . کیجه ، سلطان عثمان یکی چری اغاسی قاپیسنه کیتدی ؛ اغا ، یکی چریلر جامعنده وسلطان مصطفانك یانده ایدی ؛ آنجق سلطان عثمانك کلدیکنی ایشیدنجه عودت ایتدی . حسین پاشا اون کیسه التون برابر آله‌رق ضابطاندن بعضلریله کوریشوب‌ده کندی طرفنه جلب ایتمك ایچون یکی چری قیشله‌سنه یاقین اولان شهزاده

(۱) علی اغانك بو سوزی ، پادشاهه قارشی ایراد اولنمش بر وعد دکلدر ؛ کندیسنك مأموریتنی تبریکه کیدنلر « بونه حالدر ؟ عسکر سلطان مصطفایی پادشاه ایتدك دیورلر » دیدیکنه یکی آغا غافل اولمغله « برشی یوق . اراذلدن بر قاچی طوپلانمش ؛ بو کیجه ایش باصیلیر » دیمشیدی . صوکره عسکرك احوالنه واقف اولنجه اوده قاچدی . نعیمادن ، ص ۲۲۱ . (مترجم)

جامعنه کیتمش ایدی (۱) . سلطان عثمان، اطاعت ایتملری شرطیله ، هریکی چری یه اللی آلتون و البسه‌لك اسکرلت [قرمزی] چوقه ، هرسپاهی یه اون اقچه ترقی تکلیف ایتمسنی اغایه سویلدی. بووعددن خبردار ایدیلن یکی چری ضابطلری، سلطان عثمانك اشبو نیت جدیده‌سنك عسکره بیان ایدلمسنی اغایه اخطار ایله کندیلری‌ده موافقت کوسترمه‌جکلرینی سویلدیلر. ایرته‌سی صباح، ۹ رجب ۱۰۳۱ — ۲۰ مایس ۱۶۲۲، اغا ، کندی قاپیسندن یکی چری قیشله‌لرینه کیتدی ؛ لکن یکی چریلر اغانك نه‌تکلیفده بولنه‌جغنی خبر آلمش ، وکندیسنه آغیز آچدیرمامق اوزره سوزلشمش ایدیلر . اغا ، عسکره خطاباً سوز سویلمك ایچون، مردیوندن یوقاری چیقنجه اشاغیدن : « اورك ، سویلتمیك » کورولتیلری ایشیدلدی؛ برنفر آرقه‌سندن ایته‌رك مردیونك آلت باشنه آتدی ؛ درحال پارچه پارچه ایدیله‌رك جسدی آق سرایده درت یول آغزینه قونلدی . اغا ایله برابر بولنان چاوش وکدخدا جامعه کوچ التجا ایده بیلدیلر . یکی‌چری بیوك ضابطلرندن زاغارجی باشی وبرقاچ ضابط ، برصدراعظم تعیینی حقنده سلطان مصطفانك والده‌سندن امر المق اوزره اسکی سرایه کیتدیلر . والده سلطانك — سرای خدمه‌لکندن روم ایلی بکلر بکلکنه وقاپودان پاشالغه ارتقا ایتمش اولوب سلطان مصطفانك انشته‌سی وبنابرین والده‌سنك دامادی اولان — بوسنه‌لی داودپاشایه میلی یکی چریلرجه معلوم اولدیغی جهتله اونك صدارته تعیینی تکلیف ایتدیلر؛ تکلیفلری درحال قبول اولندی . والده سلطان : « ایچکزده یازی بیلن وارمیدر؟ (۲) » دیه‌صوردی. قره‌موساب (۳) نامنده بریکی‌چری ایلری کله‌رك والده‌نك تقریریله اون اون ایکی توجیه براتی یازدی . وزیراعظملق داودپاشایه ، یکی‌چری اغالغی باش امیر آخور درویش آغایه ، باش چاوشلق قاره موسابه توجیه اولندی (٤)

(۱) حسین پاشانك اسکی تذکره‌جیسی صدق افندی یولده افندیسنه دیرکه : « یکی چریلر تخته بر باشقه پادشاه اجلاس ایتمش اولدقلری حالده سلطان عثمانی آغا قاپیسنه کوتورمك مناسبمیدر ؟ » حسین پاشا شو جوابی ویرر : « دولت هانکیسنك ایسه اونك اولور ؛ نظام عالم بوزلماسون‌ده پادشاه کیم اولورسه اولسون . . » نعیما .

(۲) « مابینکزده یاووز یازی‌یازار وارمی ؟ » . نعیما، ص ۲۲٤ . (مترجم)

(۳) بزم تاریخلرده « قره مذاق » در . (مترجم)

(٤) قره‌مذاقك یازدیغی — کویا — خط همایون ایدی. نعیمایه نظراً قره مذاق اولا وزیراعظمك خطنی، بعده‌اون سکز منصب خطنی وکندیسنك باش چاوشلغی خطنی یازدی. (مترجم)

بوصیره‌ده برفرقه عاصی — ترکشلردن رسم آلمش بولنان — کمرك امینی مراد چاوشك خانه‌سنی یغما ایتدکلری کبی[*] کوره کدن چیقارلمش اولان اشخاص‌ده کندی حقلرنده شدت کوسترمش اولان حاجی صوباشینك خانه‌سنی خراب ایلدیلر . یکی‌چریلر ، سلطان مصطفایه تقدیم ایتدکلری برعرضحالده قانون قدیمی تغییر ایله دوانده قوانین جدیده احداث ایدنلرك هپ باشلرینی ایستیورلردی ؛ بالخاصه قائم مقام‌احمد پاشایی ، دفتردار باقی پاشایی ، خواجه عمر افندی‌یی ، سکبان باشی نصوح آغایی ، ادرنه‌ده کدخدا ایکن محبوسلرك برچوغی طونجه‌یه آتمش اولان متقاعد ایاس آغایی ارائه ایدیورلردی . بوندن باشقه ، معزول اولان ضابطلرك بردها تعیین ایدلمه‌مسنی ، یکی‌چری اغاسنك اوجاق ضابطلرندن اولمامسنی ، صدراعظمك اقتدار نامحدود ایله ادارهٔ دولت ایتمسنی ، رشوتك شدیداً منعنی طلب ایتدیلر . پادشاه ، بومطالب متعدده‌یه موافقت کوسترمسیله درحال آلقش‌صدالری هرطرفی‌طولدیردی . یکی‌چری اغاسی پارچه‌لاندقدن صوکره ، هنوزاغا قاپیسنده بولنان سلطان عثمانی اله کچیرمك اوزره برفرقه عاصی اورایه دوغری استعجال کوسترمشلردی . اختفا ایلدیکی محلی بولدیلر ؛ سلطان عثمانك آرقه‌سنده برییاض آنتاری اولوب باشنده عرقیه بیله یوق ایدی . برسپاهی کندی دلبندینی سلطان عثمانك باشنه کچیردی . عادی بربیکیره بیندردیلر . عاصیلرك برابر کوتورمك ایستدکلری حسین پاشا اللرندن قورتلدی ، قاچمغه چالشدی ؛ قلیج ایله تعقیب ایتدیلر ؛ البسه‌سنك التنده‌کی زرهه تأثیر ایتدیره‌مدیلر ؛ لکن نهایت باشی کسه‌رك مظفرانه یکی‌چری جامعنه [اورته‌جامع] کوتوردیلر ؛ یکی‌چریلرك ناقابل‌تغییر اولان خصومتلرینه قربان اولان حسین پاشا بوصورتله ختم‌حیات ایلدی . خوتین اوکنده یکی‌چریلری لهلرك اکشدتلی اتشلرینه‌سوق ایدر ، وظیفه‌لرینی‌ایفا ایتملری‌ایچون‌مناسب سوزلرله تشویق ایده‌جك یرده : « پادشاهه عسکرمی بولنماز ؟ اشك یرینه آت باغلارز » کلمات محقرانه‌سیله خطاب ایلردی . بوستانجی باشی محمد اغا ، کیجه قول کزرکن میخانه‌لرده بولدیغی یکی‌چریلری پادشاهك‌امرینه کوره دکیزه‌آته‌جق یرده مساعده‌کارانه معامله ایتدیکی ایچون حیاتنی محافظه ایده‌بیلدی . سلطان‌عثمان ، حسین پاشانك سوقاق اوزرینه سرلمش اولان جسدینك یانندن کچرکن کوزلرینك یاشنی طوته‌میه‌رق : « بونك قباحتی یوقدر ؛ اکر اونك نصیحتلرینی دیکلمش اولسه‌یدم بوفلاکتلر باشمه کلمزدی ؛ خواجه ایله قیزلر اغاسنك القاآت مضره‌سی

بنی اغفال ایتدی » دیه اظهار تأسف ایلدی . بو اعتراف نادمانه ، حال اختلالده بولنان انتظامسز عسکره اصلا تأثیر ایتمدی ؛ عثمان یولده دائما حقارتلره معروض قالدی . بر طاقملری مستهزیانه دیورلردی که : « جانم عثمان چلبی ! میخانه‌لری باصوب‌ده سپاهی ویکی چریلری قادیرغه‌لرده زنجیره اورمق ، دکیزه آتمق خوشمی ایدی ؟ » دیکرلری‌ده : « اجدادیکز بو بنای دولتی سکبانلرله‌می قوردیلر ؟ بو قلعه‌لری مصریلر ، بوسانجیلرمی یاپدیلر ؟ بوستانجیلر اناطولی‌یی آتش اختلال ایچنده یاقمدیلرمی؟ » دیورلردی. آلتونجی اوغلی نامنده بر آلچاق ادبسز بالدیرلرینی صیقه‌رق دها غلیظ سوزلر سویلمسی اوزرینه سلطان عثمان اغلایه‌رق : « ادبسز ملعون ! بن پادشاه دکلمی‌یم ؟ » دیدی . عثمان بودرلو حقارتلر ایچنده قیشله‌لره قدر یولنه دوام ایده‌رك اوراده خاصکی صاری محمد اغانك محافظه‌سنه ویرلدی .

اوکله وقتی اولدیغی ایچون مناره‌لرك شرفه‌لرندن اذان سسلری ایشیدیلیوردی [*] ؛ عسکر ، سلطان عثمانك وفاتندن دولایی صلا ویریلیور ظن ایتدکلرندن عمومی بردن باغیریشدیلر ، و « سلطان عثمانه زنهار سوء قصد اولنماسین . شمدیلك سلطان مصطفی پادشاه اولسون ، سلطان عثمان ده محافظه اولنسون » دیدیلر . داود پاشا ، کورولتی‌یی باصدیرمق ایستیه‌رك بر حیات اولدیغنه عسکری اقناع ایچون بدبخت عثمانی پنجره‌دن کوستردی . بو صیره‌ده سلطان مصطفی ، محبوسیت ارقه‌دا ی اولان ایکی جاریه یاننده بولندیغی حالده جامعك محرابنه اوتورمش ایدی ؛ دیشاریده کورولتی چوغالدقجه رعشه‌دار اولور ، خوف واضطراب ایچنده پنجره‌یه دوغرو قوشوب تیمور پارمقلغه یاپیشیردی . بی چاره ضعیف العقل ، « کل ، کل ، ارسلانم ! » دیه تسکینه چالیشان والده‌سنك سوزلرندن باشقه شیئه امنیت ایده‌مزدی . سلطان عثمان ایسه اطرافنده‌کیلره مؤثر سوزلر سویلردی ؛ « باقیکز ، نصل بر آدمی پادشاه یاپمق ایستیورسکز ؟ هم دولتك ، هم اوجاغکزك محوینه سبب اوله‌جقسکز » دیرایدی . اوندن صوکره باشنده‌کی اسکی دلبندی چیقاروب کوزلرندن یاش دوکه‌رك اغالره دیدی که : « بیلمیه‌رك سزی کوجندیردم ایسه عفو ایدیکز . دون ، پادشاه ایدم ؛ بوکون ، عریانم . سندن عبرت آلیکز ، سزده بودنیانك انقلاباتنه اوغرارسکز » . بوانناده ، داود پاشا ایله برلکده کلمش اولان جبه‌جی باشی بوغمق ایچون بیوننه کمند آتدی ؛ لکن احتیاط اوزره بولنان عثمان کمندی قوتله طوته‌رق بودفعه‌لك قورتلدی . اغالر : « طوریکز ! بویله یاپارسه‌کز خلق جمله‌مزی محو ایدرلر » دیه باغریشدیلر . سلطان عثمان داود پاشایه

خطاباً : « ظالم ، بن سکا نه یابدم ؟ ایکی دفعه سنی اولومدن قورتاردم ، مأموریتکه اعاده ایتدم ؛ بکا نه‌دن خصومت باغلادك ؟ دیدی . سلطان مصطفانك والده‌سی ایسه اغالری تحریکه چالیشه‌رق : « بو بیلانلر ؛ اکر الکزدن قورتیلورسه جمله‌مزی محو ایدر » دیوردی . داود پاشا کندی عثمانك بیوتنه آتمسی ایچون ایکنجی دفعه اوله‌رق جبه‌جی باشیه اشارت ایتدی ؛ لکن آغالر بنه مخالفت کوستردیلر . عثمان ، اوزمان ، محافظی اولان خاصکیه دونه‌رك : « سکا بومنصبی کیم ویردی ؟ » دیه سؤال ایلدی : خاصکی : « سلطان مصطفی » جوابنی ویردی . عثمان : « سلطان مصطفی کندی آدینی بیله بیلمز بر دلیدر ؛ کل ، شو پنجره‌یی آچده قولاریمه سویلیه‌یم » دیدی . خاصکی مرحمت ایده‌رك جامعك عسکر اجتماعکاهی اولان حرمنه ناظر پنجره‌یی آچدی ؛ عثمان شو وجه ایله خطاب ایلدی : « سپاهی اغالرم ، یکیچری اغالرنی بابالرم ، کنجلك بلاسیله فنا نصیحتلره قولاق ویردم ؛ نیچون بنی بویله تحقیر ایدیورسکز ؟ بنی آرتق ایستمیومیسکز ؟ » عمومی بر صدا یوکسلدی : « نه پادشاهلغکی نه‌ده قتلکی ایستیورز . » داود پاشانك بر اشارتی اوزرینه جبه‌جی باشی عثمانك مشغولیتندن انتهاز فرصتله اوچنجی دفعه اوله‌رق کندی آتدی ؛ آنجق خاصکی منع اولدی . اوکله‌دن صوکره سلطان مصطفی ایکی جاریه‌سی و والده‌سیله برلکده برآرابه ایچنده سرایه نقل اولنه‌رق تخته جالس اولدی . عسکر طاغلدی ، سلطان عثمانك محافظه‌سنده یالکز برقاچ کشی قالدی . یکی چریلرك بر قسمی سرایه ، بر قسمی — سلطان عثمانك برکیجه اول کتیرمش اولدیغی اون ایکی کیسه آلتونی آرامق اوزره — اغا قاپیسنه کیتدیلر ؛ لکن یالکز بر دانه‌سنی بوله‌رق بونی قاپیشدیلر ؛ دیکر اون برینه دست رس اوله‌مادیلر (۱) . سلطان مصطفی سرایه واصل اولنجه صدر اعظم داود پاشا ، عثمانی آلوب یدی قله‌یه کوتورمك اوزره کدخداسی عمر ، جبه‌جی باشی ، صو باشی کدخداسی کلندر

(۱) سلطان مصطفانك سرایه عزیمتندن صوکره سلطان عثمان یکی چری قاپیسنه اون کیسه فلوری کتیرمشیدی . بونی ایشدنلر کلدیلر . برطاقمی پادشاهی یوقلار ، بر طاقمی فلوریلری آراردی . ناکاه بر کیسه فلوری اورته‌یه آتلدی ؛ « ایشته کتیردیکی فلوری ! » دینیلنجه کیسه پاره‌لانوب فلوریلر صاری چیچك کبی اورته‌یه یایلدی . جمهور اونی یغما ، ایدوب طاغلدیلر . باقی کیسه‌لری هضم ایدن دولتلیلره عشق اولسون ! نعیمادن ص ۲۳۰ . (مترجم)

اوغریسی (۱) ایله برابر یکی چری قیشله‌لری جامعنه کیتدی . پادشاه مخلوعك کذرکاهنه پك چوق خلق طوپلاندی . هرکس طاغیلوب ده یدی قله‌نك قابیلری قاپاتجه صدر اعظم ایله اوچ معاونلری جلادلق وظیفه‌سنه باشلادیلر . پك قوتلی وکنج اولان عثمان ، کندندن ضعیف اولان درت مهاجم قارشی اوزون مدت مقاومت ایلدی . لکن نهایت جبه‌جی باشی کندی بیوننه کچیردی، کلندر اوغریسی الات تناسلیه‌سنی صیقدی : او زمان تاریخ عثمانیی لکه‌دارایدن ایلك پادشاه قتلی اکمال اولندی . نعشك برقولاغی کسیله‌رك سلطان مصطفانك والده‌سنه کوتورلدی (۲). ایشته ، برنجی عثمانك تأسیس سلطنت ایلدیکنك اوچ یوز یکرمی ایکنجی (۳) سانده ، ایکنجی عثمان ، اون‌سکزیاشنده وسلطنتنك دردنجی سنه‌سنده شوصورتله یکی چریلری محو ایتمك تصورینه قربان اولدی . [۱۲]

سلطان عثمان ، سلطنتده قالدیغی مدت قلیله ایچنده داخلاً اختلالار ، خاجاً محاربه ایله محاط بولندیغی ایچون آنجق بر قاچ اشاآت ایله ، خصوصا قره دکیزك کنارغربیسنده وساحلدن درت فرسخ مسافه‌ده کائن صوقله‌سنك (قدیم پیرغوس، شمدی بورغاز) بناسیله اشتغال ایده‌بیلمشیدی . بوصو مخزننك ایلك بانیسی روم ایمپراطوری آندرونیقوس قومنه‌ندرکه — سلطان عثمانك قتلی دولت عثمانیه‌ده اختلالارك ایقاع ایلدیکی جنایاتك اك قورقونجی اولدیغی کبی — آندرونیقوسك قتلی‌ده بیزانس وقایعنامه‌لرینی غرق خون ایدن حالاتك اك دهشتلیسیدر . آندرونیقوس ایله سلطان عثمانك طالعلری بربرلرینه پك بکزرلر. آندرونیقوس ، — مقدما آلکسی قومنه‌نی نور بصردن محروم ایده‌رك تسجین ایتمش اولدیغی — « هه‌لای » موقعنه (شمدی ببك) کوتورلدیکی زمان ، ده‌کیز ، کویا بالدفعات امواجنی لکه‌دار ایدن اعدامارلی تخطر ایله کندیسنی ساحله بر شدت مخصوصه ایله آتمشدر . قواصلر طرفندن زنجیره اوریله‌رق رقیبی ایساق دخی حاضر اولدیغی حالده اك محقرانه معامله‌لره دوچاراولدی ؛ توقاد وتکمه اورلدی ؛ قوجه‌لرینی کور براقمش

(۱) کلندر اوغریسی ، چوجوق خرسزی دیمکدر . فرانسزجه‌نك « ogre = غول بیابانی ، دیو » کله‌سی « اوغری » دن مأخوذدر .

(۲) نعیما ، وندیك سفیری راپوری . اشبوراپورك بوکا دائر فقره‌سی : « نشانهٔ همات اولمق‌اوزره سلطان مصطفایه برقولاق کتیرلدی » ، کتبخانهٔ ایمپراطوری‌وفرالی . [« جبه‌جی باشی دیدکلری لعین ، درحال علامت موت اولمق‌ایچون قولاغن ، غالبا بورنن دخی کسوب والده‌یه کتوردی » پچوی ، ح ۲ ، ص ۳۸۸ . مترجم]

(۳) سنهٔ قمریه حسابیله ، اوچ یوز اوتوز ایکنجی سنه‌سنده . (مترجم)

اولدیغی قادینلر اونك صاچلرینی یولدیلر ، دیشلرینی قیردیلر ؛ بر الی کسلدی ؛ بر کوزی چیقارلدی . بلاهه‌رن سراینده آنه‌ماس قله‌سنه آتیله‌رق بسبتون بیه‌جکسز براقلدی . بر قاچ کون صوکره هنوز صاغ قالان کوزی‌ده چیقارلدی؛ خلقك تحقیر و استهزاسنه مظهر ایتمك ایچون شهرده بر اویوز دوه اوزرنده دولاشدیرلدی . بر طاقم خلق طوپوزلرله باشنه اوردیلر : بر طاقمی اوزرینه ادرار ایله مالی شیشه‌لر دوکدیلر ؛ برون دلیکلرینه چامور دولدردیلر . دیکر بر طاقمی ده اغزینه مزخرفاته باتیرلمش سونکرلر صوقدیلر. اوندن صوکره ایپه درومده آت میدانده] ایکی ستون قربنده ودیشی قورت وصیرتلان هیکللری آره‌سنده آصلدی. بوفلاکتلر صیره‌سنده : « یارب ، بکا مرحمت ایت ! ذاتاً قیرلمش بردالی قیرمه ! » دیه باغیرردی . ادبسز بر طاقم کیمسه‌لر اثوابنی چیقاردیلر ؛ ایچلرندن بری بوغازینه بر حربه صاپلایه‌رق باغیرصاقلرینه قدر صوقدی . ایکی لاتین ، هانکیسنك تیموری دها کسکین اولدیغنی آکلامق ایچون ، یانلرندن قلیچ ایله جریحه‌دار ایتدیلر . اوندن صوکره آندرونیقوس — احتمال که قانی ایمك ایستدیکی ایچون — قولنك یاره‌لی و قانلی طرفنی آغزینه کوتوره‌رك اتمام حیات ایلدی . بو اشکنجه ، بر حکمدار مخلوعه ایدیلن اشکنجه‌لرك الك آلچاقجه‌سی ، الك ظالمانه‌سیدر ، بونده بیزانس باربارلغی ، ترك باربارلغنی چوق ایلری کچمشدر. روم ایمپراطوریله عثمانلی پادشاهنك قتلی خاطره‌سی بورغازصوکزندن قابل افتراق دکلدر؛ اوموقعلك ، بومناظر دهشتی اخطارایدن کورونوشی درین بر حس محزونیت القا ایدر. کثرتلی یاغمورلر یاغدقدن صوکره ، « ایدرولیس » دره‌سنك قرمزیمسی طالغه‌لری مرمر قله‌یه امواج خونین کبی هجوم ایتدیکی زمان، بو آبده‌نك ایکی بانیسنك قانی ، صانکه انتقام ایستمك اوزره ، کوپوك صاچوب قاینایور ظن اولنور ؛ اکر عثمانلی مورخلری آندرونیقوسك عاقبت حالنه مطلع بولنمش اولسه‌لردی، البت بومنا بت نظر خیاللرندن مستور قالمیه‌جق ایدی . بو مورخلر ، شو معلومات تاریخیه‌یه صاحب اولمادقلری جهتله سلطان عثمانك خاتمهٔ فجیعه‌سنی مرثیه‌لرینه موضوع اتخاذ ایتدکلری صیره‌ده اوکا بر طاقم دلائل اسناد ایدیورلرکه ملتك اوهام پرولکنی تمامیله کوسترمه‌جك شیلر اولدیغی ایچون بوراده نقل ایدلمکه شایسته‌درلر . شرق عالمنك ایکی بیوك آفتی اولان جنك ایله وبا ، تورکیه‌یی صیق صیق تخریب ایتمکده اولدیغی ایچون وقایع وخیمه‌یه مقدمه عد اولنورلر ؛ بو ظندن طبیعتك بتون هرج ومرجلری ،

فیضانلر، یانغینلر، فورطنه‌لر، زلزله‌لر، فوق العاده احرام سماویه ظهوری ده هپ حصه‌دار مفخرتدرلر. عثمانلی مورخی، سلطان عثمانك قتلنه دلالت ایتمك اوزره شونلری تعداد ایدر: استانبول بزازستانندهکی بیوك یانغین (۱)؛ شهرك برقسمنی صویه غرق ایدن برقاصیرغه (۲)؛ خلیجك انجمادی، واونك نتیجه‌سی اولهرق قحط ظهوری؛ حجر سماوی سقوطی وبیوك قویروقلی بیلدیزلر کورونوشی. برده سلطان عثمانك سال ولادت ومماتنی اشارتدار ایدن ایکی کسوف (۳) (٤).

(۱) ۱۰۲۷ (۱٦۱۸) سنه‌سنده‌که عثمانك سال جلوسیدر. نعیما. [۲۳۳]

(۲) ۱۰۲۹ (۱٦۱۹). نعیما. [۲۳۳]

(۳) ۱٦۰٤ سنه‌سنده، ۲۹ نیسان، و ۱٦۲۲ سنه‌سنده ۱۰ مایس.

(٤) نعیمانك بوبابده یازدیغی شودر: عالم اسبابده هر شیئك نجه معنوی سببلری واردر. پادشاه مغفور ومرحومك طالعی مساعد اولمادیغندن غیری ساعت پست تعبیرایتدکلری وقت عسرتده، یوم نحس مستمرده جلوس ایدوب اول سنه بزازستان اطرافی یاندی؛ بیك یکرمی سکزده چارشونك یانمیان یری دخی یاندی، یکرمی طقوزده اوچ کون کثرت باران وعظیم سیللر اولوب نجه اولر بیقلدی؛ آق سرایده قوغه‌جی حلمه‌سنده بر آی قدر مسجدلر صو ایچنده قالدی. درعقب برعظیم طاعون اولدیکه مثلی کورلمه‌مش ایدی؛ بیك اوتوزده دکیز طوکوب عظیم قحط وغلا اولدی؛ خوتین سفرنده دخی بوقدرخسارت وکسر عرض ظهور ایلدی؛ خصوصا طالع همایونلری اولان برجده کسوف واقع اولمشیدی که قاطع عظیم عد ایتمشلردر؛ خوتین سفرینه‌ده ایام کسوفده حرکت ایتمشلرایدی؛ کسوف ایسه بومعنایه اعظم دلائلدر دیمشلر. کما قال فی احکام البارع: «الشمس بین الکواکب السبعة کالملك؛ والقمر کالوزیر، یستمد النور من الشمس، ویدل علی عوام الناس؛ ولهذه العلة من انکساف الشمس والقمر وثب السفل والرعاع علی ملوکها وعظمائها، وکان بهیجان الغوغاء والسفل والسقاط من الناس زوال الدول وانقلابها.» حقیقتده شمس عالم علویده پادشاهه نظیر قمرك نوری شمسدن اکتساب اولمغله مانند وزیردر، وقمرك عوام ناسه دلالتی اولمغله شمسك انکسافی رذلهٔ عوامك هجومیله ملك ودولتك اضطرابنه دلالت ایده‌کلمشدر. صائب بومعنایی شو بیتده ایراد ایلمشدر:

برون آیند اخر رو سیاهان برولی نعمت ◦ کسوف آفتاب بی‌زوال ازماه می باشد ◦

(نعیمانك افاده‌سی ختام بولدی)

صائبك مقصدی، نکتهٔ شاعرانه اولدیغندن اوکا حکم ترتب ایتمز؛ فقط مورخ نعیما، بوقدر ظنون پرور اولمامالی ایدی. اکلاشلدیغنه کوره نعیمانك زمانده شریعت وعلمك خارجنده اولان بو درلو ظنیاته چوق اعتبار اولنور ایمش؛ اصل تأسفه شایان اولان جهت، بوظنون بقیه‌سنك حالا بر بیوك اعتباره مظهر اولمسیدر. (مترجم)

فرق بشنجی کتاب

مصطفای اولك جلوسی . — داود پاشانك عزلی . مره حسین و لفکه‌لی مصطفی پاشالرك صدارتی . — سلطان مصطفانك بلاهتی . — صدر اعظم خادم محمد پاشانك تدابیر اداریه‌سی دونانمانك استانبول لیمانه دخولی، پرعجم سفارتنك ورودی . — سوریه‌ده سیف‌الدین اوغلی وعمر پاشا آره‌سنده مخاصمه . — آبازه ، سلطان عثمانك اولدیرلمسندن دولایی اخذ ثار بهانه‌سیله عصیان ایدیور . — داود پاشانك اعدامی . — صدر اعظم محمد پاشانك عزلی . — لهستان ایله مصالحه . — به‌نلان غابور طرفندن کوندریلن سفارت . — انکلیز، فرانسز، وندیك ایلچیلرینك مذاکراتی . — آشجی‌مره حسینك تکرار صدر اعظم نصبی . — یکی چریلرك مظالمی . — علمانك قیامی . — صدر اعظمك عزلی و پادشاهك خلعی . — مؤسسات اصلیهٔ دولتك انحطاطی . — ادبیات عثمانیه‌نك حالی . — مورخلر ، ادیبلر ، شاعرلر ، شیخلر .

سلطان عثمانك جنازه نمازی ، اولدورلدیکی کونك آقشام اوزری قیلندی . اصول معتاده‌یه کوره بوجنازه نمازنده مفتی امام‌اولمق لازم‌کلیردی . لکن ، دامادینك مماتندن حاصل اولان تأثری خلق آره‌سنه چیقمسنه مساعد اولمامسندن ، یاخود سلطان عثمانه انفعالی مزارینك قارشیسنده دخی سونمه‌مسندن دولایی جنازه‌ده کورنمدی . شدتله تقبیح ایتمش اولدیغی خوتین سفرندن بری مفتینك سلطان عثمان ایله آره‌سی بوزلمش ، کریمه‌سنی تزویجه مجبور اولمسی شو بوزغونلغی آرتیرمقدن باشقه برشی یاپمامش ایدی . عثمانك مماتندن صوکره خدمتندن استعفا ایده‌رك مفتیلك یحیی افندی‌یه ویرلدی ؛ آلتی بلوك آغالرندن اکثریسی دکشدیرلدی ؛ ایالات والیلرینك اکثریسی ابقا اولندی ، حسن پاشا دفتردار و پادشاه جدیدك سلحداری مصر والیسی‌اولدی . سلطان مصطفانك جلوسندن ، دها دوغریسی عسکرمعرفتیله اجلاسندن ایکی کون صوکره (۱۱ رجب ۱۰۳۱ — ۲۲ مایس ۱۶۲۲) سپاهیلره جلوس بخششی توزیع اولنمقله‌برابر اولجه متروك ایکن بودفعه احیا اولنان برعادت سیئه‌یه اتباعاً ، خراج کندی معرفتلریله استیفا اولنمق اوزره بو ویرکینك دفترلری اونلره اعطا ایدلدی . سپاهیلر بودفترلری فاتح سلطان محمد جامعنده ، کیم زیاده ویردیسه اوکا صاتدیلر . یکی‌چریلر بخششلرینی برقاچ کون صکره آلدیلر؛ چونکه

اوفاق پاره قبول ایتمیوب مطلقا آلتون ایسترلردی (۱) . آدم باشنه یکرمی بش آلتون ویریلهرك جلوس بخششنك یکونی بربچق میلیونه بالغ اولدی (۲) . یکی چریلرك اوفاق پاره آلمقدن امتناع ایتدکلری کون سپاهیلر، سلطان مصطفی ایله والده‌سنك بولندیغی داود پاشا سرایینك اوکنده کوروتی ایله طوپلانه‌رق صدراعظمه : « بزسکا سلطان عثمانی امانت ویرمش ایدك؛ نیچون اولدردك؟ » دیه باغیردیلر . داود پاشا : « بن سلطان عثمانی پادشاه عالم سلطان مصطفانك امریله اولدردم » جوابنی ویردی . بوسوز اوزرینه سپاهیلر صوصوب طاغلدیلر. اوچ هفته صوکره (۱ شعبان ۱۰۳۱ — ۱۱ حزیران ۱۶۲۲) یکی چری وسپاهیلر تکرار طوپلانه‌رق سلطان عثمانك مشاورلرندن بولنوب‌ده اختلال کونی قیزلر اغاسیله صدراعظمك عاقبت حالندن قورتلمش اولان خواجه عمر افندینك، قائممقام احمد پاشانك، اسکی کدخدا حسینك، قره علی و آیاس و نصوح اغالرك باشلرینی ایستدیلر . آنجق صدراعظم داود پاشا تعقیبلرینه آدملر تعیین ایتمش اولمسنه رغماً ، بونلرك هپسی فرار ایتمش ایدیلر . ۱۱ — ۱۲ حزیران کیجه‌سی سرای خدمه‌سی قاپی اغاسنی ، یعنی خارجی سرایك باش مدیری اولان آق اغالر رئیسنی، پادشاهك یکنی اولدرمك ایستمش اولمق بهانه‌سیله اعدام ایتدیلر ؛ لکن بو قتلی ، قاپی آغاسنك کندی حقلرنده‌کی معاملات شدیده‌سنه خاتمه ویرمك ایچون ایقاع ایتمش اولمقلری ملحوظدر (۳) .

(۱) نعما . « عسکر کندیلرینه ویریلن عطیه‌دن ممنون اولمقله برابر دها برچوق شی طلب ایده‌رك ایچلرندن اون بیك مسلح آدمی پاشایی پارچه پارچه ایتمك اوزره خانه‌سنه کوندرمه‌جکلرینی مقام تهدیده بیلدیردیلر؛ بونك اوزرینه ایچ‌خزینه‌دن پاره ویرمك مجبوریتی کورلدی» حزیران ۱۶۲۲، وندیك خلاصه‌سی . [نقیمانك روایتی مورخك متنده یازدیغندن عبارتدر .]

(۲) «آدم باشنه یکرمی بش آلتون ویرلمشدرکه جمعاً بربچق میلیون‌دوقه طوتار. بوندن ماعدا بر طاقمنه یومی بر ایکی آقچه ویرطاقمنه بش‌ایچه ضم‌اولندی‌که بونلرك‌ده یکونی‌سنوی آلتی یوز بیك آقچه‌یه وارر . » وندیك خلاصه‌سی، خزینهٔ اوراق ایمپراطوری وقرالی

(۳) بوخصوصده‌سیر توماس روئه‌دن وونديك‌ایلچیسنك راپورلرندن دها موثوق اولان عثمانلی مورخلری والده‌سلطانك ودا د پاشانك تحریکاتی اوزرینه قاپی اغاسنك شهزاده‌لری‌ده اعدام ایتمك ایستمش اولدیغنی متفقاً بیان ایدرلر. قوللاسده غربمستون ، ۲، ق ۹۳۱ .[نعما، قاپی اغاسنی اعدام حرم همایونك شهزاده‌لرله سوءقصد تهمتیله پاره‌لایوب جزمسنی آت میدانده اژدر صورتنه آصدیرلرینی وعلی‌الصباح بونك اصلی بیلمك ایچون یکی‌جری اورته‌لرنده جمعیت اولوب ایچ اوغلانلرندن اغا قاپیسنه کاغد کوندریله‌رك سببی بیلدیرلدیکنی یازدقدن صوکره « مکر مقتول قاپی‌اغاسی یولسز کلیش برمغرور طواشی‌اوغلی ایچ اوغلانلرینی رنجیده‌ایدرمش؛ قتل ایدوب ، خلاص ایچون بونهمنی اسناد ایتدیلر » دیور، ص ۲۳۵ . مترجم]

بو بدبختك جسدی آت میدانده آصلدی. مع هذا، حرم خدمه‌سی، یکی چری وسپاهیلره قارشی استحصال برائت ایچون قاپی اغاسنك شهزاده‌لری اعدام ایتمك حقنده‌کی تصور مخیلنی موقع اسناده قویدیلر. یکی چری وسپاهیلر داود پاشادن بوتشبثك اسبابنی صوردیلر؛ داود، هیچ معلوماتی اولمادیغنه یمین ایده‌رك یکی چری وسپاهیلری ایکنجی دفعه تسکین ایلدی. سلطان عثمانك اولدورلمسنه امر ویرمش اولمسندن دولایی یکی چری وسپاهیلرك نفرتنه دوچار اولان داود پاشا، عسکرك تعدیاتنه مساعده ایتدیکی ویرکی دفترلرینی اونلره تقسیم ایلدیکی، اوقافك اداره‌سنی اللرینه براقدینی ایچون اهالینك دها زیاده منفوری ایدی. بودرلو احوال اوزرینه مفتی یحیی افندی والده سلطانه، کندیسنك واوغلنك سلامتی دامادینك صدراعظملقدن عزلنده اولدیغنی سویلدی. واقعا داود پاشا عزل ایله وزارت عظمی مصر والیلکندن کلمش اولان مره (۱) حسین پاشایه ویرلدی (۳ شعبان ۱۰۳۱ — ۱۳ حزیران ۱۶۲۲) (۲).

مره حسین، اك عادی صنفدن برارناوود رکه مسلك خدمتی یکرمی بش سنه مقدم، بخارستان اوزرینه سوق اولنان اردونك سرعسکری ساطورجی محمد پاشانك آشجیلغندن باشلار. آشجیلقدن صیره سیله سپاهی، چاوش، قاپجی، ایکنجی امیراخور ونهایت سلطان عثمانك جلوسندن صوکره مصر والیسی اولمش ایدی؛ بو خطه‌یی اداره ایتدیکی اون سکز آی ظرفنده سنوی ویرکی اولان اتنی یوز بیك آلتوندن باشقه، کندی حسابنه‌ده اونك نصفنی تحصیل وچوجقلرینك تزویجلری مصارفنه چاره‌ساز اولمق بهانه‌سیله هردرلو تعدیاتی ایقاع ایلدی. مره حسین، آنجق دولتده قحط رجال اولمسندن دولایی منصب صدارته کلمشیدی. شدتی عسکرك آغزینه کم اوره‌جق ظن اولنوردی؛ آنجق هرشیده سلفی داود پاشایه امتثال ایتدی، قیون بهاسی نامیله معاشلرینه آمرانه ترقی ایستین عسکرك قیل وقالنی تسکین ایچون خزینه‌دولتی یغمایه ویردی. ۲۱ حزیرانده (۱۱ شعبان) سلطان احمد جامعنده سلحدار وسپاهی ملازملرینه قیون بهاسی اوله‌رق بش یوز غروش توزیع اولندیغی وقت، سپاهیلر

(۱) حسین پاشا ارناوود اولدیغندن حضورندن قالدیریلوب حبس ویا قتل اولنمسنی امر ایتدیکی اشخاص ایچون کندی آدملرینه خطاباً ارناوودجه «مه‌ره!» دیر ایدی که «آل!» دیمکدر. بو مناسبتله «مه‌ره» لقبی آلمشدر. (مترجم)

(۲) نعیما. عثمان زاده، صداعظملرك تراجم احوالی. (قاهره والیسی کوسه مباسا (حسین پاشا) مصردن خزینه ایچون ۶۰۰,۰۰۰ (مصرك واردات سنویه‌سی)، کندیسی ایچون ده ۳۰۰,۰۰۰ آلتون چکدی» وندیك خلاصه‌سی، حزیران ۱۶۲۲.

سلحدار ملازملرینك آزلغندن دولایی بونی تنصیفه راضی اولمایوب ایکی طاقم ملازملر آره‌سنده منازعه چیقدی . کورولتی آره‌سنده بر دیوانه ، النده بیچاق ، خلق ایچنه کیره‌رك و : « سلطان عثمانی نه یاپدیکز ؟ » دیه‌رك صاغنه صولنه بیچاق صاللادی ، اوکنه‌کلنی یاره‌لادی ؛ ملازملر بو آدمك اوزرینه اوشوشوب اولدردیلر . ۲۴ حزیرانده (۱۴ شعبان) سلطان مصطفی جمعه نمازینی قیلمق ایچون جامعه کیتدی ؛ بو مناسبتله اسکی دبدبهٔ عثمانیه‌یی احیا ایلدی . سلطان عثمان کبی خلقك قارشیسنه مختصر برآلای ایله چیقمایه‌رق بتون سرای طاقمنی معیتنده بولندیردی . سلطان عثمانك او یولده چیقیشی خلقك توجهسزلکنه اوغرامسی اسبابندن بری اولمش ایدی . آلتی کون صوکره ، مفتی ، سلطان احمد جامع جدیدی اوقافی حاصلاتنك خزینهٔ حکومته اخذی ایچون قاضی عسکرلرله مشاوره ایتدی (۳۰ حزیران) . عسکر ، سلطان مصطفایه بیعتده بدایةً امتناع کوسترمش اولدقلری ایچون علمایه خصم اولدقلرندن حاصلات وقفیه فضله‌سنك خزینه‌یه براقلمسنی ایستدیلر ؛ بوآندن اعتباراً ، بودرلو اوقاف خراب اولدی (۱) . مره حسین ، مختلف بهانه‌لرله عسکرك برقسم عظیمنی شهردن چیقارمغه چالشدی . صوك تبدل سلطنته اك زیاده اشتراك ایتمش اولانلردن یکی چری اغاسی درویش اغانی قرمان والیسی تعیین ایلدی ؛ سلحدار بایرام اغا برسرای قاپیغنده مدانیه‌یه قدر درویشه رفاقت ایلدی . (۷ تموز ۱۶۲۲) (۲) . عسکری یکیدن قیام ایتدیرمکه بوندن زیاده‌سی لازم دکل ایدی . یکی جریلر ، صدر اعظمك اغالرینی اولدرمش اولدیغنی ، بر بر کندیلرینی‌ده اورتەدن قالدیره‌جغنی سویلیه‌رك باغیرمغه باشلادیلر . اون یکی چری و سپاهی بوبابده پادشاهه برعرضحال ویردیلر ؛ شویله‌غریب برخط همایون صادر اولدی : « صدراعظملغه داود ، کورجی محمد پاشا ، لفکه‌لی مصطفی پاشالردن برینی تعیین ایدیکز ؛ سزك انتخاب ایده‌جککز بنجه مقبول اوله جقدر (۳) » . اوغلنك نامنه سلطنت ایتمکده اولان والده سلطان بونی کندیسی سویله‌رك یازدیردی ، و — فی‌الحقیقه بر یوز اورتوسی

(۱) اوزمان ، بوکا « یخرب الاوقاف » ترکیبنی تاریخ دوشورمشلردر . نعیما ، ص ۲۳۷ . (مترجم)

(۲) بونك دوغروسی شودر : سلحدار بایرام اغا یکی چری اغالغنه تعیین ، سلفی درویش اغا برقاییق ایله مدانیه‌یه تبعید اولندی . نعیما ، ص ۲۳۸ . (مترجم)

(۳) « برخط چیقدی که داود پاشا ، کورجی محمد پاشا ، لفکه‌لی مصطفی پاشا ، بونلردن قنغیسی اختیار اولنور ایسه وزارتی ویردم بیه رلش . » نعیما ، ص ۲۳۸ . (مترجم)

ایله مستوره اوله‌رق — بالذات عسکره سوز سویلمکه جسارت ایتدی ؛ ایشته اوزمان ، برقادین ، برنجی دفعه اولمق اوزره ، قانونك احکامی خلافنه عساکر مجتمعه‌یه کورنمشدر . عسکر ، اوچ ناصردن برینی صدراعظم انتخاب ایتمك حریتنی استعمال ایتمك ایستمدیکی نی آره‌لرنده اتفاق‌ده ایده‌میه‌رك شویوله‌ده جواب ویردیلر : « پادشاه ، کیمی ایسترسه اونی تعیین ایده‌بیلیر . » بونك اوزرینه منصب صدارت عظمی لفکه‌لی مصطفی پاشایه ویرلدی [اواخر شعبان ۱۰۳۱] ؛ چونکه زوجه‌سی پادشاهك دایه‌سی ایدی . التی هفته صوکره [۱۵ شوال] پادشاه داود پاشا سرایننده ایکن سپاهیلر مصطفا پاشانك طمعکار و مرتکب اولدیغندن بحث ایله عزلنی طلب ایتدیلر . مصطفی پاشا ، آیاصوفیه و سلطان احمد مؤذنلکلرینی بر اشکجی الله بر بوریزنه ویرمشیدی . پادشاه ، مفتینك رأیی اوزرینه صدارتی کورجی محمد پاشایه ویردی که درت آی ظرفنده عسکرك تغلیله نصب اولنمش اوچنجی صدراعظم ایدی .

سلطان مصطفانك بلاهتی ایکنجی سلطنتنده تجیسندن زیاده آشکار اولمشیدی . سرایك ایچنده شورایه بورایه قوشه‌رق هرقاچ‌یی اورر ، کلوب‌ده کندیسی سلطنت بارنقیلندن قورتارمسی ایچون ، اماته اولندیغنی اونوتمش اولدیغی یکنی سلطان عثمانی چاغیررردی . برکون قاپیغه آت اوزرنده کیرمك و سرانه عودت ایتدیکی زمان قاپیغی آرقه‌سندن کتیرتمك ایستدی . بایرام مناسبتیله ال اوپمك راسمه‌سنده ارکان دولتی اتورمش اوله‌رق دکل ، ایاقده قبول ایتدی ؛ بوحالی برطاقمی جنتنه حمل ایتدیلر ، برطاقمی ایسه خلفای قدیمه عاداتنی احیا ایتمك ایستدیکنی ظن ایله موجب شرف برتواضع صایدیلر . سلطان مصطفانك طوری ، کوزلرینك دائما برنقطه‌یه دیکلمش اولمسیله برابر علائم احتساس واحساسدن محرومیتی بسبتون عقلدن محروم اولدیغنی کوسترمکده حالده برچوق کیمسه‌لر وخصوصا مشایخ بوامارات بلاهتی ولایت وجذبهٔ علویت نشانه‌سندن باشقه برشی صایمازلردی . برکون اسکدار باغچه‌سنده ایکن بوستانجی باشی‌یه برمحل معینه کیتمسنی امر ایده‌رك اوراده یره کوملمش بر قویون بوله‌جغنی وبونی آلوب کتیرمسنی سویلدی . بوستانجی باشی تعیین اولنان محله کیده‌رك فی‌الحقیقه پادشاهه ایاقلری بر یره کتیریلوب باغلانمش وآغزی ، کوزلری دیکلمش بر قویون کتیردی . مصطفی ، قویونك باغلرینی چوزه‌رك وکوزلریله اغزنده‌کی ایپلکلری چیقاره‌رق کوزل بسلنلمك اوزره

بوستانجی باشی یه ویردی . آکلاشلدیغنه کوره سلطان مصطفی بو آیاغی باغلی ، کوزلری اغزی دیکیلی قویونی کندی تمثالی عد ایدردی . کیمسه یه ضرری اولمایان بودلیلکلر برشهرت ولایت قازاندیرمش ایسه ده برپادشاه ایچون مقتضی اولان حرمتی تأمین ایده جك احوالدن دکل ایدی : شیخلر برطرفدن ولی اولدیغنی اعلان ایدرلرسه بر طرفدن ده عسکر استخفاف وسلطان عثمانك قتلنه هرکون دها زیاده تأسف ایلرلر ایدی . رمضانك صوك کونلرنده [اخر جمعه سنده] جراح پاشا جامعی شیخی ابراهیم افندی بر وعظده شو سوزلری سویلدی : « امت محمد ، پادشاه ولی اوچ کوندر بر تنها اوطه یه کیروب قاپانمش ؛ نماز قیلوب آغلامقده در . هیچ کیمسه یه سوز سویلمز ؛ اسرارینه آنجق کندیسی واقفدر . سلطان عثمان خانك مرتبه سنی عالم رؤیاده مشاهده ایلشلر : پك یوکسك کورمشلر ؛ حق تعالی رحمت ایلیه ! » (۱) بو درلو مواعظ مستمعینك کوزلرینی پاشاردیر ایدی . بایرامدن صوکره ، سلطان مصطفی شراب ایچلمه مسی ایچون بر امر نشر ایتدی . میخانه آچمش اولان خرستیانلر بونلری قاپادیلر ؛ لکن ادرنه قاپیسنده ، قوم قاپیده شراب صاتمقده اولان یکی چریلر بو امره پك اهمیت ویرمیه رك تجارتلرینه دوام ایتدیلر . یکی چریلردن بر قاچی صدر اعظم مره حسین پاشانك عزلنی ایستین سپاهیلر آره سنده بولنمش ایدیلر . مره نك عزلنك ایرته سی کونی ، تکرار اغالغه کلمش اولان درویش آغا یکی چریلری طوپلایه رق : « صدر اعظمك عزلنی ایستین سپاهیلرك ایچنده سزده وارمی ایدیکز ! » دیه صوردی . ضابطلر : « بزم وزیرلردن شکایتمز یوقدر ، آرقه داشلریمزدن هیچ بری سپاهیلرله برلشمه مشدر . اکرایچمزدن برقاچنی پادشاهه کوندرمك نیتنده بولنمش اولسه یدق سلطان سلیمانك قانونی موجنجه اسکیلریمزی انتخاب ایدردك » دیدیلر . اوچ آی (۲) صوکره درویش ، یکی چری اغالغندن عزل وبودین والیلکنه تعیین اولندی (۳) . اونك عزلی شوندن نشأت ایتمش ایدی : بیت المال

(۱) نصلنه کوره یازلمشدر . نعیما ، ج ۲ ، ص ۲۳۹ . (مترجم)

(۲) هامه ر ، اوچ « هفته » دیمش ایسه ده درویش اغانك مدانیه دن عودتله تکرار یکی چری اغاسی اولمسی تقریباً اواخر شعبان (نعیما ، ص ۲۳۸) واغالقدن چکلمسی ۸ ذی الحجه ۱۰۳۱ (نعیما ، ص ۲۳۹) اولدیغندن ترجمه ده دوغروسی اختیار اولنمشدر . (مترجم)

(۳) وقعه ده سلطان مصطفایی بولمغه دلالت ایدن درویش اغایه طمشوار والیلکی ویریلدیك اوراده آتدن دوشوب بیونی آلتنده قالمشدر . نعیمادن ، ص ۲۳۶ . درویشك طمشوارده وفاتی ایلریده مورخ دخی روضة الابراردن نقلاً تحشیه ایده جکدر . بودین والیلکی طمشوار والیلکندن غلط اولهبیلیر . (مترجم)

دائره‌سنه یکی‌چری اوجاغندن کوندریلن آدملر اوجاغك اصول قدیمه‌سی‌موجبنجه یکی - ریلرك کدکلیلرندن اولمق لازم کلیرکن درویش اغا کندی آدملرینی مأمور ایتمك ایستدی . بوندن دولایی تحدث ایدن منازعه‌ده درویش یکی چریلره لعنت خوان اولدی ؛ یکی‌چریلر ، بو لعنته او قدر اهمیت ویرمیه‌رك اغانك لزوم عزلنده اصرار ایلدیلر . درویش اغا خط همایون ایله عزل اولندیسه‌ده اونك طرفندن تعیین اولنان مأمورلر ایکنجی بر خط ایله ابقا ایدلدی. بومعامله دها ایی براصول اداره‌یه دوغرو آیاق آتمق دیمك اولدیغی کبی صدر اعظم خادم محمد پاشا (۱) متعدد والیلکلرده واوچ دفعه صدارت قائم‌مقاملغنده بولنه‌رق ادارهٔ مصالحده کسب ممارسه ایلمش اولدیغندن ادارهٔ حکومته ثبات ومتانت ویرمك ایستیوردی .

محمد پاشانك ایلك اجراآتی ، دولتی بوتدیغی مائلهٔ انحطاطده طوتمق‌جق آدمك اوندن عبارت اولدیغی فکرینی اذهان‌عامه‌ده تقریر ایلدی . برمدتدن بری کیجه‌لری سرقت وقتل وقوعیله مختل اولمش اولان اسایش پای‌تختك اعاده‌سی اسبابی حقنده وزرا وعلما ایله استشاره‌ایتدی . مره حسین‌پاشانك اوقاف متولیلکلرینی سپاهیلره براقمسندن دولایی‌ده اغیرانتظامسزلقلر حدوث ایلمش‌ایدی . دیوان‌همایون کتبه‌سندن ودیکر مأمورلردن بعضیلری استعفا ایده‌رك اوقاف متولیلکلریله منافع‌عظیمه تأمین ایتمك اوزره سپاهی یازلمش ایدیلر . اغالرك خدمه‌سندن برطاقمی‌ده هیچ سپاهیلك ایتمکسزین ملازم یازیله‌رق بو صفتله اوقاف متولیلکلرینی اله کچیردیلر. محمدپاشا ، بوندن صوکره ملازملکلرك قانونه توفیقاً خدمتده صاقال آغارتمش سپاهیلردن باشقه‌سنه ویرلمه‌مسنی امر ایتدی . اسکی سپاهیلر بوقراردن ناخشنود اولمادیلر‌ه‌ده یکیلری شدتله علیهنده بولندیلر . درویش‌اغا بودین والیسی‌تعیین اولندقدن‌صوکره سلطان عثمانك حین اماته‌سنده قتل اولنان یکی چری اغاسنك ورثه‌سی طرفندن مقتول اغانك اموالنی ضبط ایتمش اولمقله اتهام ایدلمشیدی . درویش‌هرنه‌قدر انکار ایتدیسه‌ده اغالر علیهنده شهادت ایلدکلرندن صدر اعظم آلدیغی اشیایی اعاده ایتمسنی امر ایلدی . آنجق ، اولدورولن یکی چری اغاسی علی اغانك ثروتنك درویش اغا طرفندن ضبط اولنمسی‌حقنده برخط‌همایون صادر اولمسیله صدراعظمك امری اجراسز قالدی. کورجی محمد پاشا دونانمانك وایلچیلرك صورت مطنطنه‌ده

(۱) خادم محمد پاشا ، کورجی محمدپاشا ایکیسی‌ده برآدمدر . محمد پاشا طواشی‌ایدی. نعیما ؛ ص ۲۵۲ . (مترجم)

دخولیله‌ده دولتك اسکی رونقنی اعاده ایتمك ایستمش ایدی . تشرین اول ایچنده رجب پاشا قوماندەسنده قره دکیز وقاپودان خلیل پاشا قوماندەسنده آق دکیز دونانماسنك، برده ایران سفارتنك ورود ایلدیکی کورلدی . اون سنه‌دن بری قازاقلر قره دکیز سواحلنی حیدودلقلریله خراب ایتمش ایدیلر . هیچ بر عثمانلی قوماندانی بونلرك اوزرینه مظفریت قطعیه قازانه‌مامش اولدیغی حالده رجب پاشا کندیلرندن اون سکز قایيق وبش یوز اسیر آلمش ایدی ؛ لیمانه دخولی طوپ آتیله‌رق آلقیشلاندی . رجب پاشا ذات شاهانه‌نك الني اوپمك اوزره قبول اولنه‌رق کندیسنه قیمتدار بر خلعت ویرلدی . اون ایکی کون صوکره (٦ ذی‌الحجه — ۱۲ تشرین اول) خلیل پاشا — درت بیوك فورطنه‌دن رخنه‌دار اولمش — دونانما ایله بحرسفید سفرندن عودت ایلدی [۱] . ایران ایلچیسی اغا رضا، سلطان مصطفایه هدیه‌لر وجلوسندن دولایی تبریکلر کتیردی. سفیر سرایه کیدرکن درت یوز قاپیجی، بیك یکی چری کندیسنه رفاقت ایلدیکی کبی معیتندن یکرمی درت کشی‌یه خلعت ویرلدی . ویانه‌یه، وندیکه سلطان مصطفانك جلوسنی متضمن مکتوبلرله چاوشلر کوندرلدی .

دولتك اناطولی ایالتنی خراب ایدن جلالی بلیه‌سنی پای تخته عسکرلك تغلب وتجبری تعقیب ایلمشیدی . ایالات عصیانندن می ، یوقسه عسکر طغیانندن می دها زیاده قورقلمق لازم کله‌جکی، دولت ایچون سکبان ولوندلر، یعنی ایالات عسکرلری می، یوقسه قاپی‌قولی، یعنی یکی‌چری و سپاهیلری می دها مخاطره‌لی اولدیغی بیلنه‌مزدی . مدافعهٔ دولت ایچون ایجاد اولنان و بنابرین بر حس رقابت ایله متحسس اولەرق ایکی ال کبی بر باشه تابع اولمق لازم کلن عسا کر منتظمه و غیر منتظمه آره‌سنده او زمان بر تفرقه رونمون اولەرق برنجی قسم پای تخته و ایکنجی قسم ایالاته حاکم اولدیلر. قاپی قولی‌طاقمنك قوانین قدیمه‌یی پامال ایتمك خصوصنجه استانبولده کوسترد کلری جسارت سربازانه الك اوزاق ایالتلرده بیله افکار عامه‌نك اشتعالنی موجب اولەرق پای تخته شدتلی سکوته مجبور ایتدیکی خلق یکی‌چری وسپاهیلرك

(۱) « سردار رجب پاشا، بر قاچ دونما کمیسیله قره دکزه کیتمشیدی . « کلفرا » برونی اوکنده خیلی قازاق شیقه‌لرینه ملاقی اولوب عظیم جنك ایلدیلر . شیقه‌لر باشتردە آلتنه کیروب صارلمق ایستدکده آلابانده ایدوب شیقه‌لری باتیردیغندن قازاق کافرلری دکزه دوکلدیلر ؛ دیکر کمیلرده شیقه‌لری چکندیلر؛ امثالسز برمحاربه ایدی . التی یوز شیقه‌دن اون سکزی آلنوب قصوری باتدی؛ بش یوزدن زیاده اسیر آلندی . « دونانمانك ترسانه‌یه وصولی ، ۲۵ ذی‌القعده . لعیادن ، ص ۲٤٥ (مترجم)

ایقاع ایتدکلری هرج و مرجه قارشی سوریه و ارمینیه حدودنده آچیقدن آچیغه اسماع صوت ایدر اولدی . استانبولده خلقك یکی چریلردن خشنودسزلغی یالکز نفرین واستهزا ایله تظاهر ایدردی؛ بوانتظامسزعسکرك عصیانلرینی متعاقب اغالری درویش اغانك حیاتی حقنده اندیشناك اولدقلری وقت خلق: « بوطوغانجی چلبی (چونکه درویش اغا طوغانجیلقدن یتشمش ایدی) وزیر اعظم نیچون قتل ایتدی، دیه دعوی ایدرسکز؛ حال بو که طوزنی ، اکمکنی یدیککز و رقیبی سلطان مصطفایه بر ودیعهٔ مقدسه اولمق اوزره تودیع ایلدیککز بر پادشاهك بوغلمسنه صاغیر شیطان (۱) نبی قارشیدن باقدیکز» دیمش ایدیلر . طرابلس شام وارضروم والیلری ایسه افکار عمومیه یه استناد ایده رك کندیلرینی قاپی خلقنه خصم اولمق اوزره اعلان و بونلری محو ایله یرلرینه سکبان ولوندلری اقامه ایتمك اوزره قیام ایتدیلر. طرابلس والیسی منفعت شخصیه سنه مبنی حرکاتنی دائرهٔ حدودینه حصر ایلدی ؛ آنجق تصوراتی دها واسع اولان ارضروم والیسی سلطان عثمانك قتلندن دولایی بحق انتقام آلمق بهانه سیله ممالك دولتده قان موجه لری اساله ایلدی . مرعش ترکمنلرندن اولوب مقدمادوه جیلك ایدن وصوکره لوندا اولان یوسف، (۲) عائلهٔ کثیره سیله برلکده شام وعکا آره سنده کی خطهٔ منبته ده یرلشمش ایدی؛ اوراده حاکم متجبر اولمق اوزره حکم ایده رك زمانمزده [مورخك زماننده] جزار پاشانك اوینادیغی رولی اوینامشدر. یوسفه قدر طرابلس، سوریه دونانماسی بکلرندن برینه مالکانه تخصیص قلنمش ایدی؛ یوسف، جلالیلر رئیسی جانبولادی مغلوب ایتدیکی زمان طرابلس برایالت حالنه افراغ اولندی . وحشیلکده اختیار قویوجی مراد پاشایه نظیر ایدی؛ شو فرق ایله که قویوجی، جنایتلرندن قورقمایه رق بونلری علناً اعتراف ایدردی ؛ یوسف ایسه افعال جانیانه سنی سر عمیق پرده سیله ستر ایدر، نظر اشتباهی جلب ایدن اشخاصك نه صورتله اورته دن قالدیرلدیغنه کیمسه واقف اوله مازدی (۳) . یوسف، خزینه لرینی صاقلامق اوزره قویولر قازدیردیغی زمان عمله یی اولدرمك ایچون قاتللر تعیین ایدر، صوك قاتلی ده کندی الیله اولدیررردی . قاسم وعلی نامنده ایکی امیرلرینك اداره سنده

(۱) « شیطان اخرس » ، نعیما ، ص ۲۳۹ . (مترجم)

(۲) نعیما، سیف اوغلی یوسف پاشانك سنی یوزدن زیاده اولدیغی یازار، ص ۲۴۳ . (مترجم)

(۳) « یوسف پاشا آق صقالی، قره یاغیز، یوزی جوبور بر پیرحیله کار ایدی » نعیما. (مترجم)

بولنان بنی کلب عشیرتی (۱) محو ایتمك ایستیه‌رك امیر قاسمه خطاباً یازلمش وکویا برادرینك قتلی خصوصنك آره‌لرنده پك چوق زماندن بری قرارلاشدیرلدیغنی متضمن بولنمش اولان برمکتوبی [*] امیر علینك النه دوشوردی؛ علی، کندیسنی تهدید ایتمکده اولدیغنی ظن ایتدیکی مخاطره‌دن قورتلق ایچون قاسمی اولدیردی؛ علی قارداشنك طرفدارلری طرفندن اعدام اولندی . رئیسلرندن محروم قالان عشیرت، یوسف طرفندن سهولله تحت تحکمه آلندی. سلطان عثمانك قتلنی متعاقب، یوسف، یکیچریلری اراضیسندن اخراج ایله سکبانلره استناداً اعلان استقلال ایتدی . صدراعظم داود پاشا طرابلس ایالتی کتانجی عمر پاشایه توجیه یتدی؛ لکن مره حسین پاشانك صدارتنده یوسف، کدخدسنك وساطتیله دیواندن ابقا امری آلدی ؛ بوکاده قناعت ایتمیه‌رك رقیبی اولان عمری نظر دولتده متهم کوسترمك ایستدی . عمرك جاسوسلرندن بری یوسفك خزینه‌لری کویا بر قلعه‌یه وضع اولنمش اولدیغنه دائر مصنع بر خبر آلمرق بو معلوماتی علی العجله افندیسنه یتشدیردی . عمر، کوستریلن قلعه‌نك قپولرینی قیروب فقط قوم وطاش دولو صندوقلردن باشقه برشی بوله‌مادی . بوصورتله آلدادلمش اولدیغنه انفعال ایله جاسوسی اعدام ایتدی؛ لکن بو اعدام ، استانبولجه عمر پاشانك خزائن یوسفی سرقت ایتمش، سرقتك یکانه شاهدینی‌ده اورته‌دن قالدیرمش اولدیغی ظنی تولید ایلدی . یوسف، وندیکلیلره عائد برقاچ کمیی ضبط ایتمك ایچون ده بو یولده حیله‌لر قوللاندی ؛ قونسلوس ، جمهور سفائنك ضبطندن دولایی شهرك قاضیسنه شکایت ایتمسی اوزرینه یوسف ، وندیك قونسلوسنك ترجمانی — موافقت ایتمدیکی حالده کندیسنی اعدام ایده‌جکنی سویله‌رك — بوکیلر هر نه قدر وندیك بایراغی آلنده ایسه‌ده مالطه کمیسی اولدقلرینی بیانه احبار ایلدی ؛ بناءً علیه کمیلری صاتمغه مأذون اولدی .

ارضروم والیسی ابازه پاشا ، فی الاصل ، قره دکزك شمال شرقیسنده متمکن آبازه قبیله‌سنه منسوب ایدی؛ خزینه‌داری بولندیغی جلالی جانپولاد بوزغونلغنده حکم اعدامی آلمق اوزره مراد پاشانك حضورینه کتیرلدیکی حالده یکیچری اغاسی خلیلك شفاعتیله قورتلمش ایدی . خلیل ، قپودان اولنجه خدمتندن ممنون اولدیغی آبازه‌یه دریا بکی عنوانیله برقادیرغا قوماندانلغنی ویردی؛ مؤخراً خلیل پاشا صدراعظم

(۱) « کلبی عربانی » نعیما، ص ۲٤۱ (مترجم)

اولدیغی زمان آبازه مرعش والیلکنه تعیین اوندی . خوتین سفرنده ارضروم بکلربکی اولدی . آبازه‌نك والی اولدقدن صکره سلطان عثمان ایله خفیاً مخابره ایده‌رك یکی‌چریلری اعدام تصورنده بولندیغی ظن اولور؛ بوظن صحیح دکلسه بیله استانبول وارضروم‌ده بویله برروایت دوران‌ایتمشدر. آبازه‌نك یکی‌چریلرعایهنده‌کی احتساسات خصمانه‌سنك میدانه چیقمسنه الك وکچه عینتاب قاضیسی عبد الباقی سبب اولمشدر؛ عبدالباقی، یکی‌چریلرله بر منازعه‌سی اوزرینه، سلطان عثمانك یکی‌چریلرك اعدامنی امر ایتمش اولدیغنی بیان ایله عینتاب اهالیسنی بونلرك علیهنه تحریك ایتدی . برقاچ یکی چری قتل اولندی . قاریشقلغك سببنی آکلامق ایچون یکی‌چری اورته چاوشی عینتابه کوندرلدی . ارضرومده دخی بوبله قاریشقلقلر وقوع بولمشیدی ؛ یکی‌چریلرله پاشا طاقمی آره‌سنده حدث اولان برکورلتیده یکی‌چریلردن اوچ وبریکی طاقمدن بش کشی مقتول اولدی. آبازه یکی چریلری تأدیب ایتمك ایستدی ؛ اونلر قلعه‌یه التجا ایله جزادن قورتلدیلر . سابق ارضروم والیسی حسین پاشا، شهر خلقندن باشلیجه‌لرك تفوذیله معاونت کوره‌رك ایکی طاقمی آره‌سنه کیردی ؛ اونك توسط مصالحانه‌سی نتیجهٔ کامله‌یه مظهر اولدی . یکی‌چریلر قلعه‌نی تخلیه ایتدیلر؛ آبازه‌نك ید ضبطنه کچدی . برمدت صوکره والی سپاهیلرك صداقتی تأمین ایله یکی‌چریلری ارضرومدن چیقاردی؛ بونلر استانبوله کلهرك آبازه‌دن شکایت ایلدیلر (۱۳ محرم ۱۰۳۲ — ۱۷ تشرین ثانی ۱٦۲۲) . یکی چریلرك اسنادات اوزرینه ارضروم ایالتی‌سابق دیاربکی بکلربکی مصطفی پاشایه توجیه اولنه‌رق آبازه‌یه سیواسه کیتمك ایچون امر ویرلدی . لکن مصطفی پاشا ارضرومه برمتسلم، یعنی ایالتك ادارهٔ موقته‌سنی النه آمق اوزره برمأمور کوندردیکی زمان آبازه شهردن‌چیقمقدن امتناع ایدوب مصطفانك متسلمی چکلمکه مجبور اولدی . ارضرومدن چیقاریلان عسکر، اشراف بلده‌نی اشهاد ایده‌رك آبازه‌نك یکی چریلردن بر چوغی تسمیم ایلدیکنی، سکبانلری کندی طرفنه جلب ایتدیکنی، قارص وآخسخه پاشالرینه‌ده بویولده حرکت ایتمك اوزره امر ویردیکنی دیوان همایونه عرض‌ایتدیلر . آبازه‌نك حامیسی اولان قپودان خلیل پاشا کندیسنه مکتوبلر یازه‌رق عرض اطاعتله قلعه‌نی تسلیم ایتمسنی نصیحت ایتدی . یکی چریلرك آبازه انفعالاری بر آی مدت استانبولده کیزلیدن کیزلی اشتدادایله نهایت فعلاً وقولاً اورته‌یه چیقدی. برکون، (۱۹ صفر — ۲۳ کانون اول) اغا صدر اعظم قاپیسنه کیدرکن یکی چریلر کورولتی ایله اطرافنی

آله‌رق : « آبازه‌نك عصیانه سبب استانبولده کورجی محمد پاشا ایله خلیل پاشادر؛ اونلره استناد ایدر ؛ چونکه صدر اعظمك برادری حسین پاشانك دامادی وخلیل پاشانك اوغلغیدر » دیدیلر. ضابطلر عسکرك کورولتیسنی تسکین ایتمك ایسته‌دیلر. بونلر صدر اعظم قاپیسنه وارنجه خلیل پاشایه راست کلوب درحال اونی احاطه ایده‌رك : « وزیر اعظم سنك خاطرك ایچون ابازه‌یی تأدیب ایتمز ؛ آبازه سکا استناد ایله بویله یاپیور » دیه باغریشدیلر . صدراعظم کدخداسی چشته‌جی علی اغا بو صیره‌ده یتیشوب عاصیلری طاغیتدی . ایرته‌سی کون یکیدن دیوانك پنجره‌لری اوکنده کورولتی ایله طوپلانه‌رق ینه ضابطلری ارکان دیوان ایله بونلرك آره‌لرینه کیردیلر . دائما تجدد ایدن شو قاریشقلقلر اوزرینه : « ارضروم بکلر بکنی عزل ایتدم. خلیل پاشانك بوایشده مدخلی یوقدر ؛ اوکا ایلشمیکز » مألنده برخط همایون صادر اولدی . اوآره‌لق یکی‌چریلرك درت قوماندان معاونلرندن بری دیمك اولان سکبان باشی بایرام اغا ایله محمد اغا وقورد اغا روم ایلنه وباش‌خاصکی ، یعنی کوکلیلر قوماندانی ایله یایا باشی اناطولیده یکی چری سنجاغی التنه خرستیان چوجقلری طوپلامغه، ترکلرده جاری اولان برتعبیره کوره « دوشورمه دوشورمکه» کیتدیلر (۱).

۱٦۲۳ سنه‌سی ابتداسنده سلطان عثمانك افناسی خاطره‌سی سپاهیلرده برعذاب وجدانی، یاخود برحس حجاب اویاندرمش، وبوندن داود پاشانك دشمنلری ماهرانه استفاده ایتمشدر. سپاهیلر دیوان اطرافنده طوپلاندیلر (۲۸صفر۱۰۳۲ — ۱ کانون ثانی ۱٦۲۳) : خلقك بوخصوصده کی تشنیعات متمادیه‌سنه تحمل ایده‌مدکلرینی، بوجنایتی کیملر یاپمش ایسه اونلرك جزا کورمسی لازم کلدیکنی سویلیورلردی. بلوك اغالری دغدغه‌یی باصدیرمغه موفق اولدیلر. دیواندن صوکره سپاهیلر، سلطان مصطفی ایله سلطان عثمانك، بری تخته‌چیقمق، دیکری موقع افناسنه کیتمك اوزره جذب ایدلمش اولدقلری جامعده طوپلاندیلر ؛ ضابطلرینی شومألده برعرضحال ایله پادشاهه کوندرمکه قرار ویردیلر : « اکر پادشاه سلطان عثمانك قتلنی امر ایتمش ایسه بونی اورته‌یه قویسون‌ده بزم ناموسمزی خلقك افتراسندن قورتارسین » . متعاقباً ضاغلدیلر . ۲۹ صفر (۲ کانون ثانی) ده اخی زاده حسین افندی روم‌ایلی قاضی عسکری ، بوستان زاده

(۱) المزده‌کی نعیاده ، ج ۲ ، ص ۲٤۷ ، ذکر اولنان اغالر «دوشورمکه کیتدیلر » دیه مندرجدر . « دوشورمه دوشورمکه » تعبیرنده مصحح بر کله‌یی فضله صایمش اولدیغدر . هامه‌رك دقتی سایه‌سنده تصحیح ایدیورز . (مترجم)

یحیی افندی اناطولی قاضی عسکری تعیین اولندیلر، وسپاهیلر دیوانده ینه سلطان عثمانك قانلنك کندیلرینه تسلیم اولنمسنی ایستدیلر. بلوك اغالری دیواندن اوزاقلاشوب دش اون اختیار سپاهی [قاتللر حقنده] مفتیدن فتوی طلب ایلدیلر؛ شیخ‌الاسلام، جواباً، بوخصوصك اولا پادشاهه عرض اولنمسی لازم کله‌جکنی، اکر سلطان عثمانك قتلی برارادهٔ شاهانه‌یه مستند دکلسه اووقت قاتللر حقنده حکم عدالت اجرا اولنه جغنی سویلدی. (۱ ربیع‌الاول ۱۰۳۲ — ۳ کانون ثانی) ده قاریشیقلقلر تکرر ایلدی؛ سپاهیلر، سلطان عثمانك قاتلنك کندیلرینه تسلیم اولنمسنی باغیرمرق یستدیلر. کوروتینك سبی سلطان مصطفایه عرض اولنمسیله: « سلطان عثمانی بن قتل اولنسون دیمدم؛ داود پاشا اولدردی؛ قاتللری کیم ایسه‌حقندن کلسین!» دیه برخط همایون چیقدی. بونك اوزرینه عسکر « تیز قاتللر بولنسون! » دیه چاغیرشدیلر. او کیجه، سلطان عثمانك قولاغنی سلطان مصطفانك والده‌سنه کوتورمش اولان جبه‌جی باشی قاچارکن قره‌غول طرفندن طوتیله‌رق سلطان عثمانك محبسه کیدرکن صو ایستدیکی چشمه اوکنده (۱) بیوتی اورلدی. داود پاشا اختفا ایتمك احتیاطنده بولنمشدی. سرای مهر آلتنه آلنه‌رق کندیسی ایکی کون آرانلدی. اوچنجی کونی ایوب قربنده بر سپاهینك خانه‌سنده (۲) صمانلق ایچنده بولندیغی؛ برنفتی قپامه ایله، بژمرده قیافت، بر آره‌یه قونیله‌رق یدی قاله‌یه کتورلدی؛ سلطان عثمانك وقعهٔ قتلنده — کربلا جنکنی مناقب حضرت علینك اوغلی [حضرت حسینك قاتلی اولان ابن ملجم کبی — بتون نفرت عمومیه‌یی دعوت ایتمش اولان کلندر اوغلی — کدبو آره‌لق صو باشی ایدی — کذلك یدی قله زندانه قالدیرلدی. ایرته‌سی جمعه کونی (۶ کانون ثانی) عسکر اورته جامعده طوپلاندی؛ نمازدن صوکره یکی چری اغاسی کندیلرینه شویله خطاب ایتدی: « یولداشلر، داود پاشا طوتلدی؛ امر پادشاهکدر؛ ارتق داود پاشا حقنده برسوز سویلیکز، باشقه‌لرینی ایستمك ایچون جمعیت ایتمکز ». یکی‌چریلر،

(۱) تعبیره « چشمه اوکنده » دینلمشدر؛ سلطان عثمانك یدی قلعه‌یه کیدرکن صو ایستدیکی کچمدیکندن بوچشمه سرای ایچنده‌کی (شمدیکی پارق) چشمه اولدیغدر. بوچشمه‌دن ایلریده دخی بحث کچه‌جکدر. (مترجم)

(۲) ایوب قربنده طوپچیلرده خدمه‌سندن حمزه بك نامنده بر سپاهینك خانه‌سنده. تعبیاتدن. (مترجم)

سپاهیلر اغانك امرینه مطاوعتله طاغلدیلر . لکن داود پاشانك زوجه‌سی اولان سلطان ایله کندیسنك طرفدارلری صدر اعظمی ، بولندیغی مخاطره‌دن قورتارمق ایچون هرصورتله چالشدیلر ؛ بعض اوطه‌باشیلرینی پاره قوتیله جلب ایتدکلری کبی جلاددن دخی اعدامده آغیرطاورانمق اوزره وعد آلدیلر. ایرتسی کون دیواندن داود پاشانك قتلی امری صادر اولنجه جلادلر کندیسنی قرار اعدامه منتظراً بولندیغی قاپیجیلر اوطه‌سندن آله‌رق چشمه اوکنه کتیردیلر ؛ آرقه‌سنده‌کی نفتی قپامه جلادلرك النده یاره‌لانمش ، باشی آچیق قالمش ایدی . داود پاشا دیز چوکمش ، وشمشیر فلاکت باشنك اوزرنده کورلمکده بولنمش ایکن سلطان عثمانك قتلی حقنده قاضی عسکرلرك ویردیکی فتوایی و مأذونیتی متضمن سلطان مصطفانك خطنی قیونندن چیقاردی . بر قاچ صدا : « طوریکز ! » دیکرلری : « اوریکز ! » دیه باغیردی. قول‌اوغلی نامنده بریکی‌چری کندیسنی موقع سیاستدن قالدیردی؛ عسکر کندیسنی احاطه وبر آته ارکاب ایله اورته جامعه کوتوردیلر (۱) .

(۱) نعیما ، قدرت مصورانه‌سیله شویله یازار : « اما داودپاشا زوجه‌سی سلطان واتباعی بذل مال ایله بعض زوربا اوطه باشیلره ونفرلره وسپاهیدن فریدون افندی‌یه وخیلی چلبی‌یه مراجعت ایتدیلر ، وجلاد اوستا سلیمانه دخی عجله ایتمه‌مکه دوشدیلر. ایرتسی دیوان طوردقده جلادلر داود پاشایی قاپیجیلر اوطه‌سندن چیقاروب قتلنه اشارت ایتدکده معهود چشمه اوکنده میدان سیاسته کتیروب چوکردیلر. منقولدر که اول کون داود پاشایی ایچریدن بر هیئت ایله چیقاردیلر که ارقه‌سنده اولان نفتی قپامه طوتانلرك چکشدیرمه‌سندن پاره‌لنوب یرینه پنبه‌لری چیقمش ایدی . پاشنده دستاری یوق ، خاسرالرأس ؛ اکرچه اللری باغلانمامش ایدی [تا که قیونندن کاغدلری چیقاره‌بیلسین] ؛ اما کمال دهشتندن حرکته مجالی قالمایوب اول اسلوب ایله چوکردیلر. جلاد یاقه‌سنی قیویروب ، شمشیری نیامندن چیقاروب چاله‌جق محلده داودپاشا قیونندن حجتی — که کندی وزیر اعظم اولدقده سلطان عثمانی قتل ایتدکدن صوکره روم ایلی واناطولی قاضی عسکرلری کدخدا مصطفی افندی ویحیی افندیدن آلوب ، وجوب قتل عثمان‌خان بابنده ایکیسنه‌ده امضا ایتدیروب تمسك ایدنمش ایدی — آنی وسلطان مصطفی خاندن خصوص مذکور ایچون آلدیغی خطی چیقاروب ، البله یوقاری قالدیروب : « بن بو تمسکلر ایله شرعاً قتل ایتدم » دیه فریاده باشلادی . اول زمان ذکر اولنان احسان دیده‌لر جلاده « اورمه ، کوره‌لم اصلنی ! » دیدیلر؛ یکی‌چری اختیارلرندن برقاچی « اور! اولدور! » دیه چاغیرشدیلر . اول محلده یکی‌چری وسپاهینك عوامی ومحرك فساد ایدی بو واجب القتلك ابقاسنی کندیلرینه سبب اغتنام اموال ونیل مرادات تصور ایتمکله هرطرفدن : « چالمه ! اورمه ! » دیوب نعره وهجوملر ایتدیلر؛ جلاد قلیجنی غلافنه قویدی ؛ یکی‌چری طائفه‌سندن قول‌اوغلی نام شخص ایلری کلوب داود پاشایی سیاستکاهدن قالدیردی ، ولشکر احاطه ایدوب اورته قاپیدن طشره چیقاردیلر؛ برآته بندیروب اورته جامعه کوتوردیلر . » ص ۲۴۹ ، ۲۵۰ . (مترجم)

یکی‌چریلر ، سپاهیلر بربرینه کیره‌یازدی . برنجی طاقم سلطان عثمانك قتلی انتقامی آلنمش اولمق‌ایچون داود پاشانك اعدامنی، ایکنجی طاقم‌ایسه اولدورلمه‌مسنی ایسترلردی . صدر سابق محافظه‌اولنده بولنانلر اونك‌سایه‌سنده جلب اموال واحراز مناصب ایتمك فکرنده ایدیلر . سرایدن اورته جامعه کیدیلیرکن بر چوق ارباب طغیان داود پاشانك اطرافنده ازدحام ایده‌رك کندیلرینه ، اوزرنده‌کی البسه‌دن بر اشارت ویرمسنی ایستدیلر ؛ داود پاشا اعادهٔ اقتدار ایلدیکی زمان ، حیاتنی قورتارانلردن اولدقلرینی اثبات‌ایچون بوعلامتی کوسترمه‌جکاردی . پاشانك قوشاغنی، قاپامه‌سنی پارچه پارچه ایده‌رك استقبالاً محمیلرینك تشکراتنه مظهر اولمق اوزره بوپارچه‌لری مقاسمه ایلدیلر [*] . بوکروه ، اکمك طاغیدیلان یردن‌کچرکن برسپاهی قاووغنی داود پاشانك باشنه کچیردی ؛ بر دیکری قاپامه‌سنی ، براوچنجیسی‌ده آتنی ویردی . جامعه وصولنده یکی‌چریلر رسمی قووق (مجوزه) وخلعه کیدیروب صدراعظم صفتیله آلغیشلادیلر؛ اوندن صوکره آلدقلری اوروبه پارچه‌لرینی عرض ایده‌رك داودپاشاده بولنلره مقابل توجیه‌مناصب ایتمکه باشلادی . هرطرفدن کوردیکی تضییق اوزرینه اونی کدخدا ، شونی چاوش‌باشی ، بونی تذکره‌جی نصب‌ایلدی (١).

(١) « اوزمان‌یکی‌چری وسپاه‌بربرینه کیره‌یازدی ؛ ضابطلر آرالادیلر ؛ زیرا یکی‌چریدن اکثریسی « قتل اولنسون » وسپاه زمره‌سی « کورهلم ، تأخیر اولنسون » دیرلردی . لکن حق کلام ، یکی چری ضابطلری داود پاشانك قتلنی ایسترلر ایدی که اوزرلرندن قتل سلطان تهمتی رفع اولوب لحوق عاردن خلاص اولهلر ؛ اما یکی‌چری وسپاهك عامه‌سی — که تسلط ایله جلب ماله وغارت‌ویغمایه معتاد اولمشلر ایدی — آنلر دائما نائرهٔ فتن مندفع اولمسون دیو تحرکده اولوب داود پاشانك و سائر مبدأ فساد اولانلرك ازاله‌سنی ایستمزلردی . وقتاکه داود پاشایی میدانه قاپوب اورطه جامعه کوتوردیلر ، وزرا واهل دیوان مبهوت ومتحیر قالدیلر . داود پاشایه لشکرك هربری دامن ودستمالندن برر پاره قطع‌ایدوب نشانه ویرمکه باشلادیلر . داودپاشاده نشان بیکدن متجاوزاولدی . سربرهنه وحیران کلب لاهث‌کبی‌فزع ورعب ایله صولویوب نیم جان ایله کیدردی . نشان ویرمکدن مراد بوکه داود پاشا کیرو صدراعظم اولوب نشان‌صاحبلرینك ملتمساتلرینه مساعده‌ایلیه . اول حال ایله کیدرکن خاص فرون اوکنه‌کلدکده سپاهدن‌بری باشندن دستارینی چیقاروب کیدردی ؛ بری‌دخی فراجه‌سنی ویردی ؛ بریسی دخی آتندن اینوب داودپاشایی سوار ایتدی . بو هنکامه ایله اورته‌جامعه ایلتدیلر، وآنده‌باشنه مجوزه واکنه لباس‌وخلعت کیدیروب وزارتنه عهد وبیعت کوستردیلر، ونشان صاحبلری اظهار التماسه مبادرت ایدوب بربلوکی‌دخی علی‌الاتصال نشان ویرمکه‌اشتغال کوستردیلر. داود پاشا دخی چار وناچار بو سپهر طرفه کاره وجود وبروب توجیه مناصبه باشلادی . کدخداوچاوش باشی وتذکره‌جیلر قارشوسنده قیام ایدوب الغه ویرمکه‌مشغول اولدی . » نعیما ، ج ٢ ، ص ٢٥٠ و ٢٥١ . (مترجم)

بوصیره ده صدر اعظم جلادی دیوانه چاغیره رق داود پاشایی کیم قالدیرمش اولدیغنی صوردی . اوده «سپاهیلر» جوابنی ویردی . دیوانده حاضر بولنان سپاهی ضابطلری بو افاده‌یی تکذیب ایتدیلر . قاضی عسکرلر وقعه‌یی تسجیل ایلدیلر . دیوان هیچ برتیجه قرار ویره‌مکسزین اضطراب عظیم ایچنده طاغلدی . صدر اعظم کورجی محمد پاشا سرایته عودت ایتدی . قاپیجیلر کدخدای رحیتی دامادی احمد اغا صدر اعظمك حضورینه کله‌رك کندیسنه اوامر لازمه ویریلیرسه داود پاشانك اعدامی وظیفه‌سنی درعهده ایده‌جکنی سویلدی . صدر اعظمك موافقتی آلدقدن صوکره ایکی یوز قاپیجی ایله اورته جامعه کیتدی . اونك بغتةً وصولی دهشت عمومیه‌یی موجب اولەرق توظهور ارباب مناصب قاچشدیلر . داود پاشا، سلطان عثمانك یدی قلعه‌یه کوتورلمش اولدیغی آرابه‌یه قونلدی؛ کندیسنك جلادلق خدمتنی کورمش بولندیغی بوزندانه وصولنده کلندر اوغلیله برلکده اعدام وایکیسنك ده جسدلری دکیزه القا ایدلدی (۷ ربیع الاول ـ ۹ کانون ثانی ۱٦۲۳) . سلطان عثمانك قتلی جنایتك دیکر شریکلری اولان بودین بکار بکی درویش پاشایه (۱) وکوستندیل بکی میدان بکه اعدام امرینی حامل قاپیجیلر کوندرلدی (۲) . بو اعدامارك ظاهراً

(۱) روضة الابراره نظراً درویش پاشا اعدام امرینك وصولندن اول طاشوارده آتدن دوشه‌رك فوت اولمشدر .

(۲) بری طرفده وزیراعظم جلادی چاغیروب « داود پاشه‌یی میداندن کیم کوتوردی » دیدکده جلاد « سپاهیلر آلدیلر » دیه جواب ویردی . سپاهیلر «حاشا، بزم علاقه‌مز یوقدر» دیدیلر . قاضی عسکرلر بو احوالی سجله قید ایتدیلر . دیوان بوزلدی . لشکرك بوحرکتدن خاطرلر رنجیده وقلوب اکابر رمیده اولوب وزیر اعظم کورجی محمد پاشا دخی سرایته کلدی، ونجه ایده‌جکنی بیلمیوب متحیرةً لدی . اول محل قپوجیلر کتخدای رحیتی دامادی احمد اغا ـ که برمرد عاقل وجری ایدی ـ وزیر اعظمه کلوب بووجه ایله حیرتده بولدقده « نه در تفکریکز ؟ بکا سویلیکز . اکر بوواقع اولان احوالدن اوتوری ایسه بکا برفرمان ویرك؛ واروب بفضل الله تعالی اول فتنه‌یی رفع ومعنونی قتل ایدیم » دیه سیله کورجی محمد پاشا دخی متنبه اولەرق جرأتکلوب فی الحال فرمان یازلدی . احمد اغا فرمانی آلوب ایکی یوزمقداری اسکرفلی قپوجی ایله علی النفله اورته جامعه متوجه اولدی . وقتاکه اورته جامع جمیتنه « قپوجیلر کتخدای کلیور» دیه خبرویرلدی . اوراده کی اشخاصك قلبلرینه رعب استیلا ایدوب مدهوش اولدیلر . قپوجیلر ایله احمد اغانك اول هیئتله وصولنی کوردکارنده وخامت عاقبت خوفی جمله‌سنك شامل احوالی اولغله اول جمیت ایدن اشخاص طاغلدیلر . احمد اغا جامعه کیردی؛ داود پاشایی یاقه‌سندن طوتوب وامان ویرمیوب بعینها سلطان عثمان مرحومك کیردیکی آرابه‌یه بیندیردی؛ قپوجیلر اطرافنی قوشادوب اول حال ایله یدی قلعه‌یه کوتوروب حبس ایتدیلر .

سببی سلطان عثمانك قتلندن دولایی جزا ویرمك ایسه‌ده حقیقت حالده صدر اعظم مه‌ره حسین پاشانك انتریقه‌لرندن تحدث ایتمشیدی . مه‌ره ، والده سلطانك دامادی بولنان داود پاشانك اعدامندن صوکره‌ده یکی چریلری والده‌نك محرمی اولان سکسانلك صدر اعظم کورجی محمد پاشا علیهنه تحریك ایلدی . حکومت کاملاً صدر اعظم ایله والده سلطانك اللرنده بولندیغندن حسینك طرفکیرلری « دولتی ایکی قوجه قاری اداره ایدیور » دیرلردی . مه‌ره‌نك الك شدتلی طرفدارلرندن سپاهی آرناوود سلیمان ـ که پاره قوتی ایله غیرتی آرتمش ایدی ـ عسکر آره‌سنده بر فتنه ترتیبنی تعهد ایلدی (٤ ربیع الاخر ـ ٥ شباط) . سپاهیلرك ضابطلری واسکیلری آغالرینك یانه کیده‌رك دولتك مائلهٔ خرابیده بولندیغنی ، واختیار بر سرای پرورده‌سنه دکل ، عاقل وفعال بر وزیره احتیاج اولدیغنی سویلدیلر . ایرته‌سی کون یکی چری وسپاهیلر دیوانه هجوم ایده‌رك صدر اعظمك یوزینه قارشی : « سن مقدما بزم قارداشلریمزی اولدوردك : بزمنی ایسته‌میز ؛ طواشیلرك ، حکومتی بو اقتدار یراقه‌سنه تحمل ایده‌میز ؛ اطاعت ایتمه‌جك اولورسه‌ك خنجرلریمز سنی پارچه پارچه ایده‌جکدر » سوزلرینی سویلدیلر . محمد پاشا ، درحال صدارتدن الـ جکدرك ارتق حیات خصوصیه عودت ایتمش اولدیغی حالده سراینه کیتدی . قاپیجیلر کدخداسی مهری خزینه کدخداسنه ، اوده پادشاهه تسلیم ایتدی . سلطان مصطفی ، عسکر کیمی ایسترسه مهری اوکا ویره‌جکنی بیان ایتدی . اونلرده مه‌ره حسینی انتخاب ایتدیلر . والده سلطان بوتو نیه مانع اولمق ایچون النـدن کلنی یاپدی ؛ مقدما صدارتده بولنمش اولان قاپودان خلیل پاشایی(١) یه وزیر اعظم یاپدیرمق ایستدی ؛ خلیل پاشا قبول ایتمدی . بومذاکرات صیره‌سنده یاقین یرده بولنمقده اولان مه‌ره حسین بردن بره اورته‌یه چیقه‌رق دیوانده صدر اعظم مقامنه کچدی .

ربیع الاولك یدنجی کونی بوغوب پادشاه مرحومك انتقامنی آلدیلر . کلندر اوغریسی دیدکاری خنزیردخی قتل اولنوب لاشهٔ خبثی دریه آتلدی . قاتللرك بری دخی بودینه کیدن درویش بد اندیش ایدی ؛ قتلنه برقپوجی باشی کیتدی . بری دخی میدان بك ایدی که داود پاشانك کندی آرپه‌لغی اولان کوستندیل سنجاغنی آلوب کیتمش ایدی ، اونك دخی قتلنه آدم کوندرلدی » نعیما ، ج ٢ ، ٢٥١ و ٢٥٢ . (مترجم)

(١) « والده سلطان ، حسینك صدر اعظملغه تعیینی منع ایچون النـدن کلنی یاپدی ، وبومقامه خلیل پاشایی تکلیف ایلدی . خلیل پاشا صدارتی قبول ایتمدیکی ایچون دوچارنفرت اولدی » شباط ١٦٢٣ وندیك خلاصه‌سی .

عسکر ضابطانی خلعت کیدیلر ، نفرلرقیون بهاسی نامیله بخشش آلدیلر، آغاقاپیسنه بیك کله‌شکر کوندرلدی ، اورته جامعه ایپك قالیچه دوشندی . زمام حکومتی بردست عزم ایله طوتمق اقتداری کندیلرینه منحصر اولان کورجی محمد وخلیل پاشالردن برنجیسی بروسه‌یه، ایکنجیسی معلقره‌یه سورولدی . قاپودان پاشالق قازاقلر غالبی اسکی بوستانجی باشی رجب پاشایه ویرلدی (۱) .

مه‌ره حسینك ایکنجی صدارتنده وسلطان مصطفی سلطنتنك صوك زمانلرنده وقوعه کلن داخلی قاریشقلقلری وتبدیلات مکرره‌یی بیان ایتمزدن اول بوراده باب همایونك اوروپا دولتلریله اولان مناسباتنی آکلاتمق لازم کلیر . بو صیره‌ده دولت عثمانیه‌نك اك مهم مذاکراتی لهستان ایله مصالحه‌یه دائر ایدی . سلطان عثمانك افناسی زماننده لهستان ایلچیسی زباراو پرنسی قریستوف استانبولده سکونك عودتنه انتظاراً قامینیه‌ك [قامانیچه] قربنده وحدود اوزرنده بولونیوردی .

(۱) « کورجی محمدپاشا برقاچ ماه تدبیرامورہ مباشرت وخون ناحق پادشاهه دست آلای اولانلرك قصاصنه اهتمام واشقیایی اعدام ایتمکله خاندان ولی نعمته خدمت وارازلدن اخذ ثاره عزیمت ایلیوب امور دولت سمت صلاحه یوزطوتمق علائمی ظاهراولمشیکن مکر مره حسین پاشا کمنده حیله‌یه درکار اولمش ؛ سپاه زوربالرندن آرناود سلیمان که قونوی الاصل وارباب شرت وفتنه کاران بیننده صاحب عقد وحل ایدی ، اکا وانك امثالنه بذل مال فراوان ایتمکله تحریك ایلدی . ربیع الاخرك اوچنجی کونی اوطه‌باشیلر قاپویه جمع اولوب « ارضروم وبغدادده فتنه‌لر ظهور ایتدی ، قانتمیر ، له قرالی شاپقه‌لر یاپدیردیغنی عرض ایتمشیکن وزیراعظم مقید دکلدر » دیه مشاوره ایتدیلر . ابرتسی دیوانده سپاه اختیارلری واوطه باشیلر اتفاق ایله آغا اوکنه واروب « بزه برمدبر وزیر کرکدر ؛ عالم خرابه واریور ، بووزیر مقید اولمیور » دیدیلر . حسن بك زاده دیرکه : سپاه ویکیچری متفقاً دیوانه هجوم ایتدیلر ، وزیر مشتری نظیره مشافهةً بی ادبلك ایدوب : « سن بزم ، سابقا ، اخوانمزی قتل ایتمش ایدك ؛ بزسنی ایستمزز ، طواشی طائفه‌سنك وزیرنده علاقه‌سی اولدوغنه راضی دکلز . بوقدر سه‌ك خنجر وشوروب سنی پاره‌لارز » دیمکله محمدپاشا صدارتدن دست کشان اولوب وقاری ایله عزلنی اختیار ایلدی ، ومهرهمایونی چیقاروب قپوجیلر کدخداسنه تسلیم ایتدی ، کندوسی‌ده تجدید وصوابدرلی نازکانه دیواندن قالقوب سرایه کیتدی . قپوجیلر کدخداسی مهری خزینه‌دار باشی‌یه ، اودخی پادشاهه ایصال ایتدی . « قول کیمی ایسترسه اکا ویرلسون » دینلدکده مره‌یی ایستدیلر ، قپوجیلر کدخداسی مهری کوتوروب مره حسین پاشایه تسلیم ایتدی . حسین پاشا حاضر اولوب خبر کوزه‌دردی . فی الحال دیوانه کلوب صدرده قرار ایلدی . ضابطلره خلعتلر کیدیروب نفر قیون اقچه‌لری وانعاملر واغا قپوسنه بیك کله‌شکر کوندردی . اورته جامعه ابریشم قالیچه‌لر دوشتدی . کورجی محمد پاشا بروسه‌یه ، خلیل پاشا معلقره‌یه نفی اولنوب قپودانلق رجب پاشایه ویرلدی . » نعیما ، ج۲ ، ص۲۵۲ و ۲۵۳ . (مترجم)

یکی صدراعظم حسین پاشا ، داود پاشانك اعدامندن صوکره عقد مصالحه یه مانع اولدیغی بهانه سیله قوره کی یی محبسنده اولدورتمش اولدیغندن بوده ایلچینك عزیمتنه باشقه برسبب تأخیر اولدی. صدراعظم کورجی محمد پاشا . پرنس زباراوی ، تومزا ایله قانته میرك عزللری حقنده کی مطالبندن وازکچیرمك اوزره ، ویرکی ایستیه رك ودیکر دیپلوماسی حیله لری قوللانه رق لهستان ایلچیسنك حدود اوزرنده توقفنه احضار اسباب ایتمش ایدی. اوزمان سلستره والیسی بولنان توغای امراسندن قانته میر ، اکر استانبوله عزیمتی دها زیاده تأخیر ایده جك اولورسه ، کندیسی اردوکاهی وارشوه اوکنه قوره جغنی بیان ایله سفیری تهدید ایتدی. زباراوی ، معتدلانه برجواب ویره رك یول حاضرلغی کوردی پروتك اوته طرفنده مولداویه پرنسی تومزا طرفندن ومولداویه وافلاق اره سنده حدود طبیعیه تشکیل ایدن کوچك ایرماغك کنارنده افلاق پرنسی رادول طرفندن قبول اولندی. نهایت تشرین ثانی ابتدالرنده استانبوله واصل اولدی . لهستان ایلچیسنك معیتی منظرهٔ بهادرانه واحتشامکارانه سیله جالب نظر اولیوردی . الك اوکده مجار نفرلری ، اونلردن صوکره اشیا وزباراوسکینك سلاح آرابه لری ، خفیف سواریلر ، قرمزی چوقه کیمش خدمه ، لهستانك الك اصیل عائله لرینه منسوب قرق دلی قاتلی بولونیوردی ؛ بونلری اعتمادنامه لری حامل اولان سفارت کاتبی تعقیب ایتمکده ودها صوکره — خوتین معاهده سی موجبنجه لهلره دهن ویرلمش بولنان — احمد ومصطفانك اورته سنده سفیر کلمکده ایدی. بو آلایه ، سولیچه و ، کولیقوو ، پلاته نبه رغ ایله — رادول وساطتیله امضا ایدلمش اولان خوتین مصالحه نامه سی مسوده سنی تنظیم ایدن — رومی الاصل ترجمان وه وه للی ختام ویریورلردی . زباراوسکینك معیتی اوچ یوز کشیدن زیاده ایدی. بش هفته بکلدکدن صوکره دیوان همایونه قبول اولندی ، واوراده یکی کلمش اولان روس ایلچیسنه تصادف ایتدی . بونلر وزرانك حضورنده محترانه سوزلر تعاطیسنه قدر جیقشدیلر؛ روسیه سفیری لهستان ایلچیسنه ، روسیه دن قورقدقلری ایچون لهلرك ترکلره باش اکمك مجبوریتنده بولنمش اولدقلرینی معرض تعییده سویلدی؛ اوته کی ده موسقوفلری صلح مذاکراتنی اخلال املنده بولنمقله اتهام ایتدی . زباراوسکینك حضور همایونه قبولنده صدراعظم ، ایلچینك نطق ایراد ایدرکن سوزینی کسه رك قرال سیکیسموندك دوستلغی ترکلر ایچون قیمتدار اولدیغنه وقرال ایله پادشاهك اجدادی اره سنده منعقد عهدنامه لرك مرعی طوتیله جغنه دائر تأمینات ویردی. والده سلطانك ، دمادی

داود پاشانك، قپودان خلیل پاشانك توجهاتنه . حتی انکلیز ایلچیسیله وندیك بالیوزینك مداخله‌لرینه رغماً ، زباراوسکی کورجی محمد پاشانك مخالفتندن دولایی عقد صلحده ناقابل اقتحام مانعه‌لره مصادف اولدی . نهایت کورجینك عزلندن صوکره انکلیز سفیری سیرتوماس روئه‌نك معاونتیله ــ سلطان سلیمان زمانده عقد واو وقتدن بری بالدفعات تجدید ایدلمش اولان ــ قاپیتولاسیونلر اساسی اوزرینه اون طقوز ماده‌لك بر عهدنامه قبول ایتدیرمکه موفق اولدی (۱۸ شباط ۱۶۲۳) . او طرفدن و بوطرفدن وعد اولندی‌که قازاقلرك، تاتارلرك آقینلری منع اولنه‌جق، خسارات واقعه تضمین ایدیله‌جك، اسیرلر متقابلاً آزاد ایدیله‌جکدر . بوندن باشقه لهستان ، ــ تکرار مولداویه‌یه الحاق ایدلمش اولان ــ خوتیندن کوندره‌جکی مقدار معین آقچه ایله تاتارلرك جولانلرینی صاتین آله‌جق ایدی [۲] . آز برمدت صوکره لهستان ایلچیسی استانبولدن کیتدی (۱) ؛ متعاقباً ، مذاکرات اخیره‌نی تأخیر ایده‌مه‌مش اولمسندن دولایی ناخشنود بولنان روسیه ایلچیسی ده مملکتنه عودت ایتدی (۲) .

سلطان مصطفانك جلوسندن اوچ آی صوکره ترانسیلوانیا پرنسی به‌تلن غابورك ایلچیسی، رفاقتنده قونت دوتورن بولندیغی حالده استانبوله کلمه‌رك ــ احوال مجبره‌نی مدار معذرت و ترکلر طرفندن‌ده خوتین‌ده کوستریلن معامله‌نی مثال اتخاذ ایله ــ ایمپراطورایله معاهده ایتمسندن دولایی افندیسنی تبرئه‌یه چالشمش ایدی. ترانسیلوانیا پرنسنك لازم‌کلن امدادی آلدیغی متعاقب تکرار محاربه‌یه باشلایه‌جغنی باب همایونه وعد ایتمکه مأمور ایدی؛ بوخصوصده بودین پاشانسنك اوتوزبیك کشی ایله ترانسیلوانیالیلره برلشمسی طلب ایتدی . لهستان ایله معاهده‌نی تسهیل ایتمش، اوروپاده نقطاع صلحی ایجاب ایده‌جك هردرلو احوالی منعه چالشمق اوزره تسلیمات آلمش ولان انکلتره ایلچیسی به‌تلنك ایلچیسنه وقونت تورنه (۳) بیان ایتدی‌که آلمانیاده ترك جولانله نتیجه ویره‌جك برتشبثی یه انکلتره قرانی، نه‌ده بوهمیا قرالی (قونت پالاتین

(۱) وداع ایچون ۱۰ ربیع الاخر (۱۱ شباط) ده قبول اولندی . حسن بك زاده .

(۲) « موسقوفلرك ایلچیلری لهستان ایله مصالحه‌نی منع ایتمکه موفق اولمه‌میدرق آز خشنودلقله عودت ایلدیلر» ۲ نیسان، وندیك خلاصه‌سی. موراجه دوسون ، ۷ ص ۴۵۸.

(۳) « ایالات سبعه وکیل عمومیسی صفتی حائز اولان قونت دوتورن «Comte de Thurn» روئه، ص ۱۷۷ . « قونت دوتورن باشلادی: انتخاب اولنان قرال » ، به‌تلن غابور، ص ۸۱ .

فره‌دریق) اصلا ترویج ایده‌جك دكلدر. بوهمیا قرالی قونت پالاتین فره‌دریقك منافعنی محافظه‌یه مأمور بولنان سیر توماس روئه، قونت ایچون پادشاهدن ایکی مکتوب اخذینه موفق اولدی (۱). به‌ته‌نك ایلچیسی ترانسیلوانیا ویرکیسنی دیوانه تقدیم ایله (۲) نیسان آینده افندیسی محاربه‌یه کیریشه‌جك اولورسه پادشاه طرفندن مظاهرت کوره‌جکنه دائر وعد آلدقدن صوکره، لهستان وروسیه ایلچیلریله برلکده عزیمت ایلدی (۳). ایمپراطور، مختلف خرستیان حکومتلریله معاهده ایتمش اولدیغی اسناد‌نده بولنان به‌ته‌ن غابوری تکذیب ایچون، نیات دوستانه‌سی حقنده تأمین ایتمك وبرسفارت جدیده کوندریله‌جکنی بیلدیرمك اوزره پادشاه مکتوب یازدی(٤). فی‌الحقیقه، ۸ تموز ۱۶۲۳ده، هنوز ویانه‌ده بولنان ترك ایلچیسی احمد بك ایله برلکده کورچ دو سانفته‌نا اویی استانبوله کوندردی؛ ایمپراطورك ایلچیسی، جلوسندن دولایی سلطان مصطفایه عرض تبریکات ایله زیتواتوروق معاهده‌سنه مغایر اوله‌رق ضبط اولنان لیپای آراد، سولیموس، وایچه‌ن قاله‌لرینی ایستمکه مأمور ایدی. آنجق تعلیمات خفیه‌سی ابراهیم بك قومانده‌سیله بجارستانده جولانلر یاپمقده اولان تاتارلر کری چاغیرلمازدن اول قوموردندن اوته کچمه‌مسنی آمر ایدی. مقیم عنوانیله استانبولده قاله‌جق اولان لوستریه‌دولیانشتاین ایله ترجمان دامیان، کورچ دوسانفته‌نا اویه ترفیق اولندی. سفارتك استانبوله وصولندن مقدم سلطان عثمان خلع ایدیله‌رك

(۱) « پادشاه طرفندن پرنسه یازیلان ایکی مکتوبدن بحث ایتدم » ، روئه ص ۱۴۷ کوچه ویچ او زمان استانبولده بولنان بوهمیالیلردن (چهلردن) شکایت ایدر :

Certe compertum habeo, Boemos partim hœresi corruptos, partim rebellionis suœ metu anxios, iutendisse vera, adgessis.se falsa, Legas tumque dolo simul et casibus obsectasse » ، ص ٦٩ .

(۲) « ایلچی غابور ذات شاهانه‌نك الی اوپدی، وبرمعتاد اون بیك آلتوندن عبارت اولان ویرکی‌یی تقدیم ایتدی . » شباط ۱۶۲۳ وندیك خلاصه‌سی .

(۳) « ترانسیلوانیا ایلچیسی وقونت ده‌للاتوره، حکومت متبوعه‌لری قیام ابتدکلری حالده معاونت کوره‌جکلری وعدیله ترخیص اولندیلر. لهستان عهدنامه‌سی صدراعظم طرفندن سفیره تبلیغ اولندی» ۱۵ نیسان ۱۶۲۳، وندیك خلاصه‌سی . خزینهٔ اوراق ایمپراطوری و قرالی . روئه، ص ۱۵۰

(٤) « ایمپراطور، طرفندن بورایه کوندریلن ایلچی غابورك باب همایون نزدنده‌کی تشبثاته واقف اولدقدن صوکره دوام صلحه صمیمی خواهشکار اولدیغنی متضمن خالصانه برمکتوب یازمشدر » ۲۲ کانون ثانی ۱۶۲۲، روئه ۱۲۷ .

اعتمادنامه‌لر سلطان مصطفی نامنه تکرار تنظیم اولنمق لازم کلدی . اوصیره‌لرده ایکی حادثه فرانسه ایلچیسی سه‌زی قونتی هارله‌ی (۱)وانکلتره ایلچیسی سیر توماس روئه ایله وندیك بالیوزی جیوستینانینك نظر دقتلرینی دعوت ایلدی . دونانمایکی چریلری طرفندن بومتارك ازمیده‌کی قونسلوسلری حقنده وقوعه‌کلن تعرضلردن وپطریقك تبدیلندن بحث ایتمك ایسترز . ترکلر بروندیکلینك اهمیتسز بر فعلنی بهانه اتخاذ ایله اوقونسلوسلردن ایکی بیکدن اون بیك غروشه قدر ویرکی آلدیلر؛ اوصیره‌ده وندیك تبعه‌سندن بری پارچه‌لاندی . خرستیان ایلچیلری بو خصوصده تعمیرینی ایستمکده ویغما کرلکله مشهور اولان قبریس بکلربکنك حلب والیلکنه تعیینی ایچون ممانعت کوسترمکده جملةً منفعتدار ایدیلر (۲). لکن انکلیز ووندیك ایلچیلری پطریقك تبدیلی مسئله‌سنده فرانسه ایلچیسیله مختلف الفکر بولونیورلردی. هارله‌ی ، جزویتلرك تحریکاتی اوزرینه (۳) — بسبتون سبسز اولمقسزین — قالوینیستلکله (٤) اتهام اولنان پطریق کیریللوسك عزلنه سبب اولدی (٥). رومیلر، پطریقلری اعاده اولنورسه اللی بیك ٹه‌کو ویره‌جکلرینی بیان ایلدیلر (٦)؛ فرانسه

(۱) فلاسان، فرانسه دیپلوماسی تاریخی، ج ۲ ص ۲٦۸. روئه، ونك حقنده بویله سویلر : « فرانسه سفیری ، بتون افعالنده اولدینی کبی بکا بیان شکایت خصوصنده‌ده غایت استعجالکارانه حرکت ایتمشیدی » ، روئه ، ص ۱۱۲ .

(۲) « وندیك وفلمنك تاجرلرندن اللی بیك ٹه‌کو [غروش] غصب ایتدکدن صوکره تاجرلرك کندیسنه واقع اولان شکایاتنه جواباً ، حلبه کیتمك اوزره اولدیغنی واوراده بوز بیك دیکر ٹه‌کو آلدقدن سکره اسکی بورنی تأدیه ایده‌جکنی سویلدی » سیر توماس روئه، ص۱٤۸ ، دیرکه : « حالمز اوقدر سفالت آلوددرکه هروالی برقورد کبی حرکتله اموالمزی نهب ایدر ، ومنهوباتیله کسب ثروت ایده‌رك عودت ایلر . »

(۳) پطریق، کندیسنی دوشورمك وفرانسه سفیرینك مظاهرتیله یرینه کندیلرینه منسوب بوراهب تعیین ایتمك اوزره جزویتلر طرفندن مرتب برخدعه کشف ایتدیکنی بالیوسه خبر ویردی » مارت ۱٦۲۳ . « پطریق فرانسه‌نك مظاهرتیله وجزویتلر طرفندن مرتب برپلان اوزرینه مقامندن دوشورلدی » نیسان ۱٦۲۳ ، وندیك خلاصه‌سی .

(٤) قالوینیستلك ، پروتستانلغك بر شعبه‌سیدرکه « قالوین » اسمنده بر پاپاسه نسبت اولنور . (مترجم) .

(٥) «بالذات پطریقه کلنجه یونك فکراً قالوین پروتستان مذهبنه معتقد اولدیغنده شبهه ایتمم ؛ بناءً علیه بوطرفلرده جزویتلر اونك حقنده خصومت بسلیورلر.» روئه ، ص ۱۰۲.

(٦) «رومیلر، مقامندن اسقاط اولنان پطریقلرینی آرزو ایتدکلری ایچون ۵۰ بیك تالاری تکلیف ابتدیلر. » خزینهٔ اوراق ایمپراطوری وقرائیده وندیك خلاصه‌سی .

ایلچیسی جزویتلرك مدعیاتنی، انکلتره وونديك ایلچیلری روملرك مطالبنی ترویج ایتدیلر .

مه‌ره‌حسین، صدارتی یکی چری وسپاهیلردن یوزبیك آلتون وعدیله آلمشدی؛ بوگم آلماز عسکرك زوربالقلری صوك درجه‌سنی بولمش ایدی؛ یالکز تخت‌دکل، وزارت عظمی مسندی‌ده التون ایله صاتیلیوردی. برطرفدن یکی برجلوس بخششی آرزوی بی‌انقطاعی وبرطرفدن الکبیوك مأموریتلرك مزایده‌یه وضعی دولتی انقلابات ومخاطرات دائمه‌یه معروض قیلیوردی. مه‌ره‌حسین، یکی چریلره «قیون‌پاره‌سی» ویردکدن، طاقم باشنه بش کله شکر توزیع ایتدکدن، اورته جامعی زمینی ایپك قالیچه‌لرله اورتدکدن صوکره، هراورته ارکانك برنجی ضابطلری دیمك اولان چورباجیلری آت میدانینه طوپلایه‌رق اونلره شویله سویلدی : « یولداشلر، سعادتلی پادشاهمزك دوام سلطنتی ایچون دعا ایدیکز، وقانونه رعایت کوستریکز . اتکزی، مومکزی، سزه لازم اولان اشیانی نره‌ده بولورسه‌کز آلیکز . حمد اولسون ، پادشاهك بوشیلره هیچ احتیاجی یوقدر». صدراعظم طرفندن کندیلرینه‌اللی بیك اقچه توزیع اولنان چورباجیلر بوسوزلری آلقیشلرله تلقی ایتدیلر. بونکله برابر هرکون وقوع بولان یانغینلر یکی چریلرك خشونتسزلغنی اعلاندن کری قالمیوردی . یکی چریلر آبازه‌نك عصیانندن دولایی انفعاللرینی شوصورتله اظهارایلیورلردی. آبازه‌یه کوندرلمش اولان یکی چری میرآلایی [چورباجی] اناطولیدن عودت ایله آبازه‌نك عصیان تامحلنده اولدیغی ، ارضروم ایالتی سنجاقلرینی کندی آدملرینه توجیه ایلدیکی ، بوخصوصده خانه‌باشنه بیك اقچه ویرکی طرح ایلدیکی خبرلرینی کتیرمشدی؛ عسکری قره‌یازیجی، جانپه‌لاد، قلندر اوغلو، سعید، طویل قوماندەسی آلتنده‌کی باغیلردن اولوب‌ده قویوجی مرادك تعقیباتندن قورتیله‌بیلمش، وبودفعه یکی چریلرك دشمن علنیسی وسلطان عثمانك انتقامجیسی اولمق اوزره سکبان صفتیله ابازه‌نك سنجاقلری آلنده طوپلانمش کیمسه‌لر ایدی. قره‌حصار سنجاق بکی اولوب آبازه‌نك اوامرینه سلاح‌بدست مقاومت ایتمش اولان مرتضی پاشاك قره‌حصار قلعه‌سنده محجومه معروض اولمسی اوزرینه اون کون محاصره‌دن صوکره تسلیم اولەرق عاصیلرك صفوفنه‌کچدی آبازه، آنقره وسیواس اوزرینه یورودی ؛ اوحوالی سنجاق بکلرینه کندیسیله برلشمکه دعوتی متضمن مکتوبلر نشر ایتدی؛ معیتنه التحاق ایدن وفقط خیانت ایده‌جکی حقنده شبهه حاصل اولان مرعش بکاربکی قلاون یوسف پاشانی آبازه اعدام

ایتدیردی . سیواس والیسی طیار محمد پاشا، بالرضا آبازه‌یه مطاوعت کوسترمدی ؛ قیصریه‌شیخی عسکر حضورنده آبازه‌یه شویله‌سویلردی: « سن مؤید من عندالله‌سك؛ الله‌تعالی سنی بوقوم‌ظالمك (یکیچریلر) اوزرینه مسلط ایتمشدر؛ قورقمه، فرصت سنکدر » (۱). کنغری‌یه وصولنده نوغای پاشا کندیسنه مکلف ضیافت ویردی . آبازه کچدیکی کویلرده یکی‌چریلرك اموالنی‌مصادره ایتدی. النه‌دوشن یکی‌چریلری یادرحال اولدیرر، یاخود طبانلرینه نعل چاقمق صورتیله اشکنجه ایچنده جان ویردیرردی . آنقره‌یی قرق بیك کیشی‌ایله محاصره ایتدیکی‌وقت آناطولی‌وقره‌مان بکلربکلری اوزرینه یورومکه مأمور اولدقلری کبی جغاله زاده محمود پاشا دخی بیك یکی‌چری ودرت بیك سپاهی ایله وسردار عنوانیله آناطولی‌یه کوندرلدی . محمود، بك‌پازارینه‌قدر ایلریله‌دی‌ایسه‌ده دشمنك‌زیاده‌لکنی اوکرنه‌رك بروسه‌یه‌قدر کری کلدی . آبازه اوچ‌آی بروسه‌یی محاصره‌ایتدی؛ صوینی کسه‌رك شهری‌ضبط ایلدی؛ فقط قلعه‌یی آله‌مادی؛ قیش‌ایلریلدیکندن نیکده‌طرفلرنده قیشلامغه کیتدی .

یانغینلری، آبازه‌نك ایلریله‌مسی، بودین‌وطمشوار بکلربکلرینك، عزلری حقنده پادشاه طرفندن امر اولمادیغی بهانه‌سیله، مأموریتلرندن الچکمه‌ملری، ـ ایکیسی هنوز منفالرینه کیتمه‌مش اولان صدرسابق‌ایله قپودان‌خلیل‌پاشانك (۲) استانبوله بولنمامری ، متداخل آیاقلرینی آلمدقلرندن دولایی ناخشنود اولان سپاهیلرك بر عصیان چیقارملری (۳) ، کورجی محمد پاشا ایله کوسه‌م سلطانك، شهزاده سلطان مرادی (٤) ــ که کوسه‌م سلطانك اوغلیدر ــ تختـه چیقارمق اوزره فتنه‌ترتیب ایتدکلرینه دائر خفیاً برروایت انتشار ایتمسی ، بتون بواحوال مجتمعه صدر اعظم حسین پاشانی‌زیاده بی‌حضورایدردی؛ بناءً علیه دولتك انحلالنه قارشی اوغر شمغه

---

(۱) نعیماً عیناً آلنمشدر ، ص ۲۵٤ . (مترجم)

(۲) « بودین وطمشوار پاشالری آلدقلری‌امره اطاعتدن ومأموریتلرنی ترك ایتمکدن امتناع ایلدیلر؛ چونکه پادشاهك بویله امر ویرمکه مقتدراولمایوب بونلر صدراعظمك سوء معامله‌سی اولدیغنی سویلیورلردی . » شباط ۱٦۲۳ وندیك خلاصه‌سی

(۳) « تخصیصاتلرندن طولایی سپاهیلرك قیامی » مارت ۱٦۲۳ ، کذلك .

(٤) « سلطان مرادك والده‌سنك پاره‌سیله احراز صدارت ایدن کورجی محمد پاشانك مشارالیها ایله اتفاق ایدرك سلطان مصطفایی خلع ایتمك تصورنده بولندیغنه دائر روایتلر جریان ایتمکده‌در . » ۱۸ شباط ۱٦۲۳ .

مقتدر ایکی رجل دولت اولان کورجی محمد وخلیل پاشالری بروسه ومعلقره یه (١) قطعیاً نفی ایتمك تدبیر احتیاطیسنی اجرا ایلدی . حسین، موقعنده طوتونه بیلمك ایچون متصل یکی چریلری اوقشاردی ؛ بونلرك آردی آره سی کسلمین مطالبنی ارضا ایتمك ایچون هردرلو تعدیاتی یاپمغه مضطر اولمشدی (٢) . همان بسبتون بی شعور بولنان پادشاه بوقاریشقلقلره بالطبع بر چاره بوله مازدی ؛ فکری محدود اولان والده سلطانده اطاعته مجبور اولدی . سلطان عثمانه حجه کیتمسنی نصیحت ایدن ویرسنه دن بری مختفی اولان خواجه عمر افندی تکرار ظهور ایده رك علمائك مداخله سی اورینه شیخ الحرملکله مکه یه کوندرلدی . عمر افندینك اوغلی عبدالله افندی یه منسن قضاسی آرپه لق ویرلدی ؛ قریم خانی جانبك کرای عزل ایله چرمن سنجاغی واردانی کندیسه تخصیص اولنه رق ردوسه کوندرلدی . سلطان عثمانك جلوسی کوفی یدی قله زندانندن قاچمش اولان محمد کرای، خانلغه وقاوداشی شاهین کرای قالغایلفه نصب ولندی (٢٣ نیسان ١٦٢٣) (٣) . مه ره حسین، یکی چری نی سماحتکریله کندیسنه ربط ایتمکه چالشدیغی صیره ده سپاهیلر وزرانك الی سوکیلیسی اولان خلیل پاشانك جبراً کوندرلمسندن ومخصصاتلری ایچون ویریلن اقچه نك مغشوش اولمسندن دولایی کفت وکو چیقارمغه باشلادیلر . اوزمانك رایج حقیقیسنه توفیقاً کندیلرینه غروش یوز اقچه ، آلتون یوزللی اقچه حسابیله ویریلیردی ؛ لکن سپاهیلر سلطان محمد زمانندہ اولدیغی کبی رایجه کوره قوقندن کندیلرینه مستفید اولمق اوزره غروشی سکسان آقچه یه ، آلتونی یوزیکرمی آقچه یه آلمق ایسترلری (٤) . صدراعظمی یکی

(١) کورجی محمد پاشانك بروسه یه نفینه دائر خط همایون صدوری : پاشانك خانه سنك مهر لنه رك کندیسنك بروسه یه عزیمتی ... « خلیل پاشانك عزل اولنه رق مالغاره یه نفی ایدلمسی ٢٠ و ٢٩ نیسان .

(٢) « حسین پاشا، موقعنی محافظه ایچون یکی چریلرك هردرلو مطالبنی ترویج ایدر . ذات شاهانه وادراکی محدود اولان والده سلطان دانمته مقتدر اولهمادقلرندن صدراعظمك الك بیوك مشغله سی اوته دن بریدن پاره قوپارمقدر » مارت ١٦٢٣ .

(٣) نعیما . « قریم خانی عزل ایدیلهرك یرینه محمد کرای کوندرلمشدر ؛ خان معزوله اخبارانده بولنان مأمور اعدامه مکوم اولمشدر » ٢٩ نیسان ١٦٢٣ . وندیك خلاصه سی ، خزینهٔ اوراق ایمپراطوری وقرالی . روئه ، ص ١٥٠ .

(٤) صدر اعظم ، منصبنی محافظه ایتمك وقوت بولمق ایچون افراده تلطیفاتده بولندیغی کبی اونلره برچوق پاره طاغیدیر . فقط سپاهیلر، پاره نك مغشوش اولمسندن شکایته شلارلر . (تلارلر) ١٠٠ و (زه کینی) ١٥٠ (آسپرو) حساب ایدلدیکندن بوفیئات ایله قبول ایتمیه رك برنجیلك ٨٠ وایکنجیلك ١٢٠ حساب ایدلمسنی طلب ایتدیلر ؛ صدراعظم موافقت ایدر . لازم کلن اقچه ذاتاً خیلی رخنه دار اولان اندرون خزینه سندن آلنمشدر » مایس ١٦٢٣ ، وندیك خلاصه سی .

چری‌یه طرفدارلقله اتهام ایلدیلر. بوخشنودسزلقلر، عصرك صوك والیسی اولوب اووالیلکدن ثروت عظیمه ایله کمش وعسکره بخشش اوله‌رق یوزبیك ومتداخل مخصصاتلری ایچونده باشقه‌جه ایکی یوز بیك آلتون وعد ایتمش اولان پیر محمد پاشانك خدعه‌لریله ازدیاد ایلدی (۱). سپاهیر ایکنجی دفعه اوله‌رق دیوانك پنجره‌لری آلتنده طوپلانه‌رق اچقه رایجی وخدمات بوجهی حقنده مطالب سرد ایلدیلر؛ آلتون وملتزملکلر توزیعیله تسکین اولندیلر. عسکرك ایلك مواجبنك تأدیه‌سی ایچون پاره اولمادیغندن صدراعظم و والده سلطان ضرخانه‌نی سرایه نقل ایده‌رك آلتون وکموش صحنلری، کموش آت باشلقلرینی، اوزنکیلری سکه‌یه تبدیل ایتدیردیلر. صدراعظم، یکی‌چریلره خوش کورنمك ایچون کندیسی یکی چری یازدیردی (۲). افلاق وویوده‌سی رادولی — فلاکتدن قورتلمق ایچون کلیتلی پاره ویرر امیدیله — عزل ایتمکی تصور ایتدی (۳). فی‌الحقیقه رادول اونوز بیك غه‌کو آغروش فداکارلق ایدرك کندیسنی ابقا ایتدیرمکه موفق اولدی؛ وویوده‌لغی آلمق اوزره آلکساندر طرفندن کوندرلمش اولان شخص دایاق اولدی. صدراعظمك، هردرلو تعدیلرینه تحمل ایتدیکی سپاهیر اولردیکی ویرمیلر قویدیلر؛ ناقابل تحمل تغلب عسکری بیوندورمی شدتندن خرستیان حکومتلری ایچیری بیله آزاده قالمادیلر. مه‌ره حسین، اجنبی ایلچیلری زوجه‌لرینك یلده دیوانلری خارجنده آرابه ایله کزملرینی منع ایتدی؛ انکلیز تاجرلرینك آچقه‌یی لحق

(۱) «بعض خدمتلرك کندیلرینه ویرلمه‌سندن دولایی سپاهیلر آیاقلاندیلر. خدمتلرك اك کزیده‌لری یکی‌چریلر. تخصیص اولندیغی بیان ایله صدراعظمی طرفکیرلکله اتهام ایتدکلری کبی پاشانك کندیلرینی تسکین ایتمك ایچون هدایای نقدیه ویردیکنی ودیوانك انعقاد ایتدیکنی مقام شکایتده درمیان ایلدیلر. بوحالمك سرتی القاهره بکلربکی محمد پاشا اولدیغی ظن اولنیلیور. محمد پاشا، افراده بخشش اوله‌رق ۱۰۰ بیك زه‌کینی ومعاشلرینه محسوباً ۲۰۰ بیك زه‌کینی ویره‌جکنی وعد ایتمشدر» ۱۲ مایس ۱۶۲۳، وندیك خلاصه‌سی.

(۲) «صدراعظم، یکی‌چریلره خوش کورنمك ایچون کندیسنی یکی‌چری قید ایتدیردی. وآدملرندن برینی آغا یاپدی» حزیران ۱۶۲۳.

(۳) «صدراعظم، ۳۰۰،۰۰۰ غه‌کو مقابلنده افلاق وویوده‌سی رادولك عزلندن فراغت ایتدی، والکساندرو لجنده تشبثنده بولنان چیریوغو نامنده بر ترجمانی حبس ایتدیرمك دوکدردی» حزیران ۱۶۲۳.

اسکی حساب اوزره قبول ایتملری حقنده انکلیز ایلچیسنك کافهٔ مساعیسی بیهوده اولدی (١) .

مه‌ره حسین ، سپاهیلرك ، هردرلو تعدیاتلرینه مساعده کوسترمك صورتیله ، خشنود لقلرینی قازانمغه چالیشدیغی حالده دخی بو قابا عسکری انضباط آلتنه آلهمادی. بر دیوان کونی یکی بر عصیان چیقه‌رق مه‌ره فراره مجبور اولدی . بیزانس زمانی « یشیلر ومائیلر » فرقه‌لرینك اوقدر فتنه‌لرینه جلوه‌کاه اولان آت میدانی سپاهیلرله دولدی ، مفتی ایله قاضی عسکرلر قوهٔ طلاقت ایله آتمجق برسکون موقت استحصالنه موفق اوله‌بیلدیلر (٢ حزیران ١٦٢٣)(٢). سپاهیلر، صدراعظمك محوی ایچون کندیلریله برلشمکه دعوت ایتمك اوزره یکی‌چریلره مبعوث کوندردیلر . لکن بونلر ، تأثیر سماحتیله مه‌ره‌یه مجلوب اولدقلرندن نه کندیلرینك ، نه‌ده سپاهیلرك بودرلو ایشلره قاریشملری لازم کلیه‌جکی جوابنی ویردیلر (٣) . صدراعظمك تحکم وغروری او رتبه‌ده ایدی که بو واقعه‌یه دائر نه پادشاهه ، نه‌ده والده‌سلطانه هیچ بر عریضه یازمادی (٤) . یکی‌چریدن باشقه‌لرینه صوك درجه‌ده بر تعظم ایله معامله ایدردی . کندیسندن اول هیچ بر وزیر و پادشاهك جرأت ایده‌مدیکی معامله‌لری یاپدی ؛ بکلربکلرینه ، علمایه دکنك جزاسی اجرا ایتدی ؛ بر بکلربکی دیوانك اورته‌سنده دکنك آلتنده جان ویردی ؛ معاملاتی قصورسز اولان بر حاکمده

---

(١) « سپاهیلر ، صدراعظمك تشویقیله بتون خانه‌لره اغیر ویرکیلر قویدیلر . سفرا زوجه‌لرینك شهر خارجنه آرابه ایله چیقملرینی منع ایچون بوستانجی باشی‌به امر ویرلدی . انکلیز سفیری ، قاپیتولاسیونلر حکمنجه کندی تبعه‌سندن عثمانلی آلتونلرینك ١٢ اعتباریله آلتمشی طلب ایتدی ایسه‌ده موفق اوله‌مدی » نیسان ١٦٢٣ .

(٢) « صدراعظم ، آت میدانده طوپلانان سپاهیلردن قورقه‌رق دیواندن قاچدی ؛ بونك اوزرینه مفتی وقاضی عسکرلر مداخله ایده‌رك اونلری تسکینه موفق اولدی » ٢ حزیران ١٦٢٣ ، وندیك خلاصه‌سی .

(٣) « سپاهیلر اویله بر ظالمك الندن قورتلمق ایچون کندیلریله برلشملری حقنده یکی‌چریلره آدم کوندردیلرسه‌ده یکی‌چریلر صدراعظمك متادیه‌سیله مجلوب اولدقلرندن نه کندیلرینك ، نه‌ده سپاهیلرك بویله ایشلره قاریشملری اقتضا ایده‌جکی جوابیله مقابله ایلدیلر » حزیران ١٦٢٣ ، وندیك خلاصه‌سی .

(٤) « صدراعظمك تحکمی اودرجه‌ده ایدی که ذات شاهانه و والده‌سلطانه عریضه بیله یازمادی . » حزیران ١٦٢٣ .

بوجزای محقرانه‌یه اوغرادی (۱) . کبار مأمورینك امتیازاتنه آچیلان شورخه‌لر علمانك عسکر تجاوزاتنه قارشی پك چوق زمانلدن بری بسله‌مکده اولدقلری خوشنودسزلغك فورانه باعث اولدی. بونلر، مجردیکی چریلرلدیاین قیلیجلرینك تهدید مقاومت سوزی آلتنده بیعت ایتمش اولدقلری سلطان مصطفانك جلوسی وزیرینه سلطان عثمانك قتلنی بردرلو اونوده‌مامش ، ومطاع اولمق اوزره طانیمغه مجبور اولدقلری بی‌شعوری سربستانه قبول ایده‌مه‌مش ایدیلر. علما فاتح جامعنه طوپلاندیلر؛ اورته جامع یکی چریلرك فتنه اوجاغی اولدیغی کبی فاتح جامعی‌ده علمایه قیام مرکزی اولدی. بونلر مسلکداشلرینه ایدیلن معاملات ترذیلیه‌دن شکایتله اکتفا ایتمیوب مه‌ره حسینی ، هنوز مصروالیسی ایکن سویله‌مش اولدیغی بعض سوزلری حجت اتخاذ ایده‌رك کفر وضلالت ایله اتهام ایلدیلر. مقدما عزل اولنان اناطولی قاضی عسکری یحیی افندینك ریاستی آلتنده طوپلانه‌رق مه‌ره حسینك بوتهمتلدن دولایی اعدامه محکومیتی مشروع اولدیغنه دائر بر فتوی ویردیلر . مفتی‌یی جبراً جامعه احضار ایله حکم عدالت‌جریان ایتمك اوزره وزیراعظمی حضورینه چاغیرمسنی طلب ایتدیلر. مفتی : «مه‌ره حسین‌صدراعظم بولندقجه بورایه کلز؛ عزل اولنمادقجه، حکم شرعینك اجراسی مشکل اولور ؛ بکله‌یکز، بن شمدی پادشاه‌ه کیدرم، عرض کیفیت ایدرم ؛ مه‌ره حسینك عزلندن صوکره اونکله دعوا کزی فصل ایلرم » دیدی . مفتی کیتمك ایستدیکی صیره‌ده عاصی سپاهیلرك محرکلرندن بچاقجی اوغلی — که‌علمایه قاریشمش، مائی اطلسدن برلباس کیمشدی — «زنهار صالیورمیك ، یوقسه هپکزی قتل اولنورسکز » دیه باغیردی . فقط بوندا تأثیر ایتمدی ؛ مفتی سرایه کیتدی. صدراعظم علمانك طوپلاندیغنی خبرآلیر آلماز آغاقاپیسنه التجا ایتدی؛ قاضی عسکرلری اورایه جلب‌ایلدی . مفتی‌ده کلدی؛ صدراعظم شویله سویلدی : « فاتح جامعنده طوپلانمش اولان علمانك داغلمرینی پادشاه ، وبالخاصه والده سلطان آرزو ایدییور » . صوکره علمایه دلی قاسم وپرنججی محمدنامنده ایکی آغا کوندردی . بوایکی مبعوث، مصرك صوك والیسی ببر محمد پاشانك قارداشی اولوب اوزمان استانبول‌قاضیسی بولنان حسن‌افندی‌یه، عاصیلری ترکه مجبورایتمك ایچون، پاره یوللادیلر . حسن افندی بونصایحه اتباع ایده‌رك آبدست تازه‌لمك بهانه‌سیله جامعدن چیقدی .

(۱) نعیا ، فذلکه .

ایکی آغا ، جامعه وصوللرنده قاضی عسکر معزول یحیی افندیی محراب یانده اوتورمش اولان علما ایله مذاکره ده بولدیلر . حسن افندی دلی قاسم ایله پرنجبی محمدی عاصی عد ایده‌رك « اوروك ! » دیه باغیردی . علما درحال اوزرلرینه هجوم ایتدیلر . قاضی زاده بونلرك دیکلنلمسی لازم کله‌جکنی سویلیه‌رك کندیلرینی حمایه ایتمك ایستدیسه‌ده شتوم ایله ، ضربه‌لرله جامعدن چیقارلدیلر. بو صیره‌ده بیچاقجی اوغلیله علمادن بعضلری یکی‌چریلرله مذاکره ایچون اونلرك قیشله‌لرینه گیتمش ایدیلر . « سلطان مصطفی مسلوب‌العقلدر ؛ زمام حکومت باشقه‌لرینه الده‌در. براقیکزده باشقه پادشاه جلوس ایتدیرهلم؛ بوکانه‌دیرسکز؟ » دیدیلر. یکی‌چریلر « علما افندیلریمز نه‌طرفده ایسه‌لر بزده اونلره تابعز » جوابنی ویردیلر . علما بو سوزلره آلدانه‌رق اونلرك موافقتلرینه اینانديلر . اوته‌طرفدن صدراعظم ، مصلحانه سوزلرله نقیب‌الاشرافی کوندرمشیدی ؛ لکن یکی‌چریلرله عجمی‌اوغلانلرینه، کر باغیلرك قناعی ممکن‌اولمازسه جبراً طاغیدلمرینه حاضرلانمق ایچون امر ویرمشیدی . اوکله‌دن صوکره جامعه گیتدی ؛ باغیلره ایراد نطق ایتمك اوزره محراب ومنبر آراسنده‌کی پنجره‌یه اوتوردی که پادشاه نمازه گلدیکی زمان بوراده بولنوردی . علمایه ، فقط بی فائده ، بتون قوهٔ طلاقتنی صرف ایتدکدن صوکره جیبندن برخط همایون چیقاردی . علما : « پادشاه بویازیی طانیمازبیله؛ بونی باشقه‌سی یازمشدر ! » دیه‌رك « الله الله ! » اوزاه‌لریله باغیریشدیلر ، ونقیبی جامعدن چیقاردیلر . آق شمس‌الدینك (۱) برصیریق اوزرنده مسلمانلرك انظار احترامنه معروض‌اولان‌صاریغنی(۲) آلوب آچه‌رق‌اوندن بایراق‌یاپدیلر. مندیللرینی، اوروبه‌لرینی‌اویادکار محترمه سوردکدن صوکره‌صاریغی برآغاج‌اوزرینه دیکه‌رك جامعدن چیقاردیلر؛ بونوایجادسنجاغی خنکارمقصوره‌سنك مردیونه‌رکزاله بوله‌بیلدکلری امیرلری‌طوپلادیلر. نقیبی‌وامیرلری‌بواشارت‌مقدسهٔ‌اجتماع‌یاننه‌اوطورمغه‌اجبارایده‌رك سورهٔ‌فتح‌قرائت‌ایتمکه‌باشلادیلر. جواردهکی تکیه‌وتربه‌لرك سنجاقلرینی‌ده‌طوپلایه‌رق آق‌شمس‌الدینك قاووغی‌اطرافنه رکزایتدیلر. علما ، آرزوایتدکلری قدرقیمتدار برسنجاق مجموعه‌سنه مالك ایسه‌لرده هیچ‌سلاحلری یوق‌ایدی؛ ذاتاً نعیما، استعمالنه

(۱) محمد ثانینك جنود مظفره‌سنی فتح قسطنطینیه‌یه سوق و[حضرت] ایوبك قبرینی وقت‌مناسبده کشف ایدن‌ذات . [« وقت مناسبده » قیدینك تضمناتی ردایدرز . مترجم]

(۲) « آق‌شمس‌الدین تاجنی » نعیما، ج ۲، ص ۲۵۸. (مترجم)

مقتدر اولمادقلری جهتله سلاحلری‌اولسه‌ده فائده‌سزاوله‌جغنی سویلیور. بوحیره‌ده عجمی‌اوغلانلری، قیشله‌لرنده سکونتده قالمشلردی؛ لکن کیجه، علماداغلمادقلری ایچون، یکی‌چری اغاسی ویکی‌چری کدخداسی چته‌جی علی اغا، کندی عسکرلریله بر نلرك‌اوزرلرینه‌یورودیلر. باغیلر بوحرکتدن خبردار اولنجه وقت کیچ‌اولدی بهانه‌سیله یارین طوپلانمرز دیه‌رك چکلدیلر. یکی‌چری اغاسی اقشام نمازی قیلمق اوزره شهزاده جامعنده توقف ایتدی؛ لکن صبرایده‌مین برقاچ یکی‌چری وعجمی‌اوغلانی وچاوش قره‌مان زاده قوماندەسنده برطاقم ارناوودلرهنوز جامعده بولنان علمانك اوزرینه، اللرنده قلیچ، هجوم ایده‌رك خیلیسنی‌اولدردیلر (۱). ثولولرك جسدلری بوقتالدن اثر قالماق ایچون براسکی مجرایه طولدیرلدی. برقاچ کون صوکره‌صوك قاریشقلقلرك باشلیجه مسببی اولان یحیی افندی، شریف افندی، علی چلبی زاده، سکز مدرس، برقاچ قاضی استانبولدن نفی ایدلدیلر؛ پای‌تخت قاضیسی عزل وچفتلکنه تبعید اولندی. علمادن چوغی صدراعظمك تعقیباتندن وبیوك‌قاووقلو بر ملا کوردکجه «سنجاق دینه! سنجاق دینه!» دیه باغیرمقدن کری‌طورمایان خلقك استهزالرندن قورتلمق ایچون برمدت کیزلی‌قالدیلر. قیام کونی قاضی‌عسکرلرله برابر اغا قاپیسنه عزیمت ایده‌مه‌مش اولمرندن دولایی عرض معذرت ایتمك‌ایستین بعض علمایه صدراعظم، مستهزیانه: «سلطان محمد جامعنه کیتمکی‌بیلیردیکز» دیه جواب ویردی. قاریشقلقلر صیره‌سنده خلقه نطق پردازلق ایدن بر درویش، کوچك قره‌مانده آصلدی. یکی‌چری اغاسی، قیامی تسکین ایچون اجرا ایتدیکی تدابیره مکافاةً مصر والیلکنه تعیین اولندی؛ اونك یرینه چته‌جی علی کچدی. بووقائع علمانك وسائر صنوف اهالینك خوشنودسزلقلرینی آرتیرمقدن باشقه بر نتیجه ویرمدی؛ بونلر سلطان عثمانك افناسندن دولایی یکی چریلردن انتقام آلمق اوزره ال آلتندن آبازه‌یی تحریك ایتدیلر.

(۱) «صدراعظم، بر قاضی‌یی دوکدیرمسی اوزرینه علما قیام ایله جامعه طوپلاندیلر، وصدراعظمك عزل وقتلنی ایستدیلر. صدراعظم یکی‌چری قاپیسنه التجا ایتدی. چرکس محمد پاشایه صدارت توجیه اولنمق ایستنلدی که اختیاروایی برآدمدر. لکن قبول ایتمدی. صدراعظم ویکی‌چری اغاسی، صدراعظمك مأمورینندەابقاسنی متضمن برخط مصنوع اوقوتدیلر. علما رایت محمدی‌یی آچدیلر. صدراعظم برچوق پاره‌لرصرفیله طغیانی تسکینه چالیشدی. عجمی اوغلانلرینی جامعه کوندره‌رك قوتدن زیاده تهدیداستعمالیله علمایی‌طاغتمغه موفق اولدی» ۶ حزیران ۱۶۲۳. وندیك حلاصه‌سی. [علمانك آچدینی رایت پیغمبری دکل ایدی.]

قیامت بویله موفقیتله باصدیرلمسی مه‌ره حسینك غدارلغنی آرتیردی . هرکون دها ظالم ، دها سوز اکلاماز کسیله‌رك متصل آدم اعدام ایدر طوردی (١) . دکنك اوردیرم دیه‌رك تهدید ایلدیکی برکاتب دیوان استعفا ایتدی(٢) ؛ دیکر بر طاقمی اشکنجه ایچنده جان ویردیلر . بو مظالمك ارزوسنه کوره نتیجه بخش اولمسی اوزرینه دشمنلری اولان سپاهیلردن و سپاهی اوغلانلرندن جسورانه بر ضربهٔ حکومت ایله قورتلمغه قرار ویردی . مصر عسکری قیافتنده سلاحلاندیرلمش اولان سرای بوستانجیلریله کندیسنك امین اولدیغی برمقدار یکیچری ایلك فرصتده وزیرلرایلچی قبول ایدیبورلر بهانه‌سیله سرایه کیده‌رك مطبخ طرفندن سرایك ایکنجی حولیسنه کیروب اوراده بولنان سپاهیلری فرد متنفس قالمایجه‌یه‌قدر قیره‌جقلردی . لکن بایرام حلول ایتدیکی جهتله بوقانلی تصورك اجراسی بایرامدن صوکره‌یه تعلیق ایدلدی . بایرام اثناسنده [ایکنجی کونی] حسینك خزینه‌داری کچنلری کورمك واونارله قونوشمق اوزره بر دکانه کیتمش ایدی . برقاچ سپاهی کله‌رك اودکانده اوطورمق ایستدیلر ؛ خزینه‌دارك آرقه‌داشلری « بوراده صدراعظمك محرمی اولان بیوك برآدم وار » دیه‌رك دیکر بر یره کیتملرینی سویلدیلر . سپاهیلر « بزده پادشاهك محرملریز ، ایستدیکمز یرده اوطوریرز » جوابنی ویردیلر . بونك اوزرینه خزینه‌دارك رفقاسندن اونوب سپاهیلرك اوکندن چکلمکه مجبور اولان بری حدتی ضبط ایده‌میه‌رك : « اوطوریکز ، بایرامدن صوکره سزی بیتیره‌جکلر » دیدی (٣) . بوسوز درحال سپاهیلرك ایچنه یایلدی ، ایرته‌سی دیوانده بونلرمه‌ره‌نك اوزرینه هجوم ایده‌رك : « سن بزی قیردیرمق ایستیورسك؛ بزده سنك صدر اعظملغکی ایستمیز » دیدیلر . قیزلر اغاسیله والده سلطان مه‌ره‌یی استعفایه تشویق ایتدیلر ، مه‌ره ممانعت کوسته‌رك مهری ویره‌جك

---

(١) « علمانك قیامنی یاتشدیردقدن صوکره صدراعظم هروقتدن زیاده‌شدت کوسترمکه باشلادی . اطرافنده کیلردن بر طاقمنی نفی ایتدیردی ، بر طاقمنی دکزه اتدی ، برطاقمنی بلا سبب دوکدیردی » ١٣ حزیران ١٦٢٣ ، وندیك خلاصه‌سی .

(٢) صدراعظم دیوان کاتبلرندن برینی‌صوپالتنده اولدیرده‌جکنی بیان ایله تهدید ایدر؛ کاتب استعفاسنی ویرر ؛ سپاهیلر بوستانجی باشی محمدك تأثیراتیله صدر اعظمك علیهنه قیام ایله اوعزل اولنمادنجه آبازه اوزرینه کیتمیه‌جکلرینی بیان ایدرلر » وندیك خلاصه‌سی .

(٣) « خدام وزیردن بری غضبلنوب سزك تدارککز کورلمشدر ؛ بعدالعید بلاکزی بولورسکز » دیه کشف راز ایده دوشدی » نعیما ، ج ٢ ، ص ٢٦١ . (مترجم)

اولورسه آنجق یکی چریلره اعطا ایده‌جکنی سویلدی (١) . مه‌ره حسین ، یمشجی حسنك یاپدیغی کبی یکی چریلری سپاهیلر علیهنه قیام ایتدیرمك وشوتفرقه ایله کندی صدارتنی تمدید ایتمك امیدیله اغا قاپیسنه التجا ایتدی . فی‌الواقع برطاقم یکی چریلر مه‌ره حسینك طرفنی طوتمش اولدقلری حالده برسیاست خدعه‌کارانه صاحبی اولان کدخدای جدید بایرام، بوایلك حرکته قارشی کلدی ؛ یکی چریلره ، سپاهیلرك کندیلرینه آرقه‌داش اولدقلرینی وصدر اعظمك منفعت مخصوصه‌سی ایچون کندیلرینی اونلرك علیهنه سوق ایتمکده بولندیغنی اخطار ایلدی . یکی چریلره دیدی که: « ضابطلر دائما صدر اعظمك آلتوننی آلیرلر ؛ فقط بوسماحتك نفراته‌نه لطفی واردر ؟ بتون سپاهی اوجاغنه قارشی اعلان خصومت ایتمك احتیاطه موافق اولماز ؛ اکر پای تختده یکی چریلر دها قوتلی ایسه ایالتلرده بویله دکلدر . » بایرام، بویولده سوزلرله یکی چریلرك ضابطلرینه الدانماملرینی توصیه‌وا کرکندیسنك رأینی صورارلرسه بی طرف بروزیر ایستملرینی نصیحت ایده‌جکنی علاوه ایتدی . یکی برقیامده سپاهیلر مه‌ره حسینك عزلنی ایستینجه یکی چریلرك ضابطلری مه‌ره‌دن خشنود اولدقلرینی اورته‌یه قویدیلر؛ لکن اونلرك خصملری، کندیلرینك پاره قوتیله صدر اعظمه مجلوب اولدقلرینی ادعا ایله یکی بر صدر اعظم انتخابی طوپلانمش اولان عسکره عائد بولندیغی دعواسنی درمیان ایلدیلر . اووقت یکی چری صفلرندن بایرامك سوزلرینه موافق اولمق اوزره شویله برصدای عمومی ظهور ایلدی: «بزبی طرف بروزیر ایسترز، آرقه‌داشلریمز نه‌طرفده‌ایسه بزده اوطرفده‌یز». مه‌ره‌حسین، مهرهمایونی مفتی‌یه تسلیمه مجبور اولدی ، اوده برمندیل ایچنده پادشاهه کوندردی (٢٠ اغستوس ١٦٢٣) . صدارت عظمی کمانکش علی پاشایه ویرلدی . یکی صدر اعظمك ایلك ایشی قاضی عسکرلری واکابر مأمورینی طوپلایه‌رق — بلاهتندن دولایی سلطنته‌نااهل، وضعیف‌اللری دولتی آرتق محقق براضمحلالدن قورتارمغه بی‌اقتدار اولان — پادشاهك خلعی حقنده مشاوره ایتمك اولدی. سلطان مصطفانك وجوب خلعنده بتون آرا متحد ایدی؛ لکن کرك مالیه خزینه‌سنك ، کرك خزینهٔ شاهانه‌نك عسکره معتاد اولان جلوس بخششنی ، یعنی ایکی میلیون

(١) قیزلرآغاسی ، محمد [پاشا] ایله بالاتفاق ، والده سلطانی ، مهرهمایونك اعاده‌سی ایچون صدر اعظمی اقناعه تشویق ایدرلر ؛ صدر اعظم استنکاف ایله اکر مهری ویرمك لازم کلیرسه یکی چریلره ویره‌جکنی سویلر » وندیك خلاصه‌سی .

آلتونی ویرمك تحملی اولمادیغندن بو تصورك اجراسی مشکلات عظیمه‌یه‌معروض ایدی. عسکرك وطنپرورلکنه مراجعت اولندی؛ بونلر دولتی تهدید ایدن مخاطراتی تقدیر ایده‌رك جلوسلرده ویرلمسی لازم‌کلن احساندن بالاختیار صرف نظر ایله تبدل سلطنته موافقت ایتدیلر. بونك اوزرینه، داود پاشا سرایندہ بولنان سلطان مصطفی، سرایه‌نقل اولندی؛ اوکیجه، سرایك ودولتك بیوك مأمورلری، سلطان احمدك اوغلی اولوب مراد اسمنده‌کی پادشاهلرك دردنجیسی اولان وهنوز اون‌بر یاشنده بولنان شهزاده‌یه بیعت ایتمکه کلدیلر [۳] (۱).

سلطان مصطفانك خلعی دولتجه برلزوم قطعیدن نشأت ایدییوردی؛ زیرا بوپادشاهك اهلیتسزلکی تختی حقندن سقوطه محکوم‌ایده‌رك زمام اداره‌یی عسکرلرك یدغصبنه براقیوردی. فلاکتلرك، محاربه‌لرك دولتدن قوپارمقده اولدیغی ایاتلرك ضیاعی، عمومی بر صورتده نفوسك آزالمسی، ویرکیلرك جوغالمسی، هردرلو تعدیلر، وزیرلرك وقاضیلرك ارتکابلری، یکیچری و سپاهیلرك دردست ایتدکلری اقتدار، آبازه‌نك عصیانی، سکی قانونلرك بوزلمسی، بونلرك هربری انحلالك عناصر عامله‌سندن ایدی. اون طقوز سنجاق تشکیل ایدن کورجستان، کنجه، روان، بغداد، بصره ایالتلری عجملرك النده ایدی. خزینهٔ دولته عائد واردات وقتیه ایکی بیك درت یوز قرق بر یوکه یعنی ایکی یوز قرق درت میلیون یوزبیك اقچه‌یه بالغ اولوردی؛ عثمانلیلرك صورت متعاقبه‌ده اراضی ضایع ایتملرندن دولایی قرق سکز میلیون بش‌یوزبیك اقچه آزالمش ایدی. واردات حاضره‌نك اکثریسی آرپه‌لق نامیله ندیملره یاخود یاشماق و پاشماق بهاسی نامیله سلطانلره توزیع اولنمش اولدیغندن سلطنت ایچون انجق اون میلیون اقچه قالیردی. واصل اولدیغمز زماندن اون سنه مقدم دولتك هپ ناحیه‌لری صایله‌رق بش یوز اللی اوچ بیکه بالغ اولمش ایدی؛ لکن لهستان ایله‌صوك محاربه‌یی متعاقب یاپیلان تعدادده بومقداردن یمش بیك تناقص ایتدیکی اکلاشلدی. نفوسك بویله مدهش برصورتده آزالمسی دولتی احاطه ایدن تعدیاتك نتیجهٔ ضروریه‌سی ایدی. اداره‌یه

(۱) «سلطان مصطفی داود پاشاده ایکن کوچ ایتدیروب ایرته‌سی ذی‌القعده‌نك اون دردنجی کونی یوم‌الاحدده ضحوهٔ کبراده — دیوان کونی اولمغله — اعیان وارکان حاضر اولوب تخت همایون چیقوب پادشاه شجاعت نهاد سلطان مرادخان حضرتلری جلوس‌ایدوب قانون اوزره عموماً بیعت ایتدیلر. «دیدیلر: سلطان مراد رابع اولدی پادشاه» تاریخ جلوسلریدر.» نعیما، ج ۲ ص ۲٦۳ و ۲٦٤. (مترجم)

عارض اولان انتظامسزلقلردن اول هر برخانه املاك ویرکیسی اولمق اوزره اللی اچه‌دن وعوارض، یعنی فوق‌العاده ویرکی اولمق اوزره قرق اچه‌دن وایکی قیون ایچون براچه‌دن وغلامیه [جرت تحصیلیه] اولهرق اوچ ونهایت بش اچه‌دن زیاده ویرمدیکی حالده مؤخراً خزینه ایچون نفوسك هربرندن ایکی یوزقرق اچه‌وهرخانه‌دن اوچ یوز اچه عوارض پارەسی ، تعبیر اخرله فوق العاده ویرکی وهر قیوندن براچه آلنیردی . بوویرکیلرك تحصیلی [یعنی غلامیه‌یی] سپاهیلرکندیلرینه تخصیص ایتمش اولدقلرندن هرنه سلطان محمد جامعی حولیسنده بالمزایده صاتیلیردی . بونو ظهور واردات عمومیه ملتزملری خراجی آدمباشنه یدی سکز یوز اچه‌یه ، اغنام رسمنی حیوان باشنه یدی سکز اچه‌یه قدر چیقاردیلر؛ اشبو اغنام‌رسمی‌اناطولیده یکرمی التی واوتوز اچه‌یه قدر واردی . قانون عتیقك اونودلمسی یکی چری ایله سپاهیلر وسنجاق محافظلری دیمك اولان قپوخلقی ، یعنی عساکر منتظمه آره‌سنه‌هرکون دهازیاده انتظامسزلق کیرمسنی موجب اولدی . چاوشلر، خدمتدن معفو دیمك اولان موجیلر، متقاعد دیمك اولان اوتوراقلر صنوفی متصل چوغالیوردی؛ فی‌الاصل قرق اوچدن عبارت اولان چاوشلر اللی یه‌قدر چیقدی؛ موجیلر بوزی کچمش ایدی. وقتیله عثمانلی اردولرینك استیلالرنده قوتلرینك الك مدهش قسمنی تشکیل ایدن اقینجیلر ایسه صوکره‌لری ایکی اوچ بیکه تنزل ایتمشیدی . غیرمنتظم عسکر ، یعنی یوروکلر، ویرکیدن معفو دیمك اولان روم ایلی مسلملری (۱) ، اناطولی پیاده‌لری خدمت عسکریه‌یی تیمار وزعامت صاحبلرینه براقیورلردی . جبه‌لیلر (سواری) مقدمکی کبی پاره‌ایله صاتین آلنمش کوله اولمایوب خدمت‌حکومته قبول‌ایدلمش آیاقلی آدملردن عبارت ایدی . تیمار وزعامتلرك برقسم عظیمی سپته دوشمش ، یعنی اسملری دفترده مندرج اولدیغی حالده هیچ برزمان اردو ایله برلیکده بولنمایه‌رق آدملره‌احسان اولنمشدی . نصوح پاشا ، انتظامسزلغه چاره ساز اولمق ایچون‌ادرنه‌ده تیمار وزعامت صاحبلرینی یوقلامه ایتدیکی زمان اکابر دولتك کندیلرینه سپت تیمار وزعامتلری ویرلمش آدملری سپاهی سلاح والبسه‌سیله عرض وجود ایلدکلرندن سوء استعمال اسکیسی کبی برقرار اولدی . سلحدار وسپاهی عسکری‌ده بوزلدی ؛ چونکه‌دفترلر اللرنده بولنان چاوشلر، بونلرك منحلاتی علمنك اوشاقلرینه وارباب حرفه‌ویررلردی.

(۱) « تسلیم » مصدرندن اسم مفعول ، رانك تشدیدی ایله مکرم وزننده . (مترجم)

اك فنا یکی برمعامله، سپاهیلك منحلاتی ایچون سپاهی اوغلانلری صنفنده ملازملك احداثی اولمشدرکه بونی یکی چری قاتبی آق سرایلی محمد تکلیف ایتمشیدی. بوندن آز مضر اولمایان برمعامله دخی، تیمار وزعامت صاحبلرینه، کندی یرلرینه وکیل کوندره‌بیلملری حقنده یکی چری اغاسی مصطفانك ایجاد ایلدیکی اصولدر. مقام سلطنته عائد اولوب مقدما برمدت موقته ایله تصرفلری بیوك مأمورلره احسان اولنان برچوق اراضی‌ده اوقافه تحویل اولنمی؛ سپاهیلر، مصالح حکومتده کسب نفوذ ایتدکلرندن بری اوقافك وجوامعك اداره‌سنی کندیسنه تخصیص ایتمشلردی. ایشته قوانین قدیمه بوصورتله محو اولوب کیدیوردی (١).

پادشاهلرك اقتدارسزلغندن وعسکرك تغلبندن دولایی قانونلرده ودولتده حادث اولان انحطاطدن تحویل نظر ایله اوزمانلر عثمانلیلرده ادبیاتك وعلوم فقهیه‌نك نه‌حالده بولندیغنی کورمك ایسترسه‌ك بونلری اودائمی قاریشیقلق زماننك ظن ایتدیره‌میه‌جکی برحال ترقیده بوله‌رق تعجب ایدرز. لکن اووقت علمازمره‌سنك حائز بولندیغی تأثیره امالهٔ دقت ایدیلنجه بوتعجب زائل اولور. مفتی ایله قاضی عسکرلرك هردرلو امور اوزرنده صورت مؤثره‌ده اجرای نفوذ ایده‌رك صدر اعظملرك. حتی پادشاهلرك تبدیلنه باعث اولدقلرینی وفاتح سلطان محمد جامعنده شیخ آق شمس الدینك صاریغنی لوای قیام اولمق اوزره اورته‌یه چیقاردقلرینی کوردك. ك بیوك مقامات علمیه‌یه یالکز تحصیل سایه‌سنده ارتقا ایدیله‌بیلیردی؛ بناءً علیه فقه و علم کلام ایله — مابعدالطبیعیات، ریاضیات، هیئت، طب کبی — عثمانلیلرك فکرنجه فقه وعلم وکلامه مربوط اولان علومك تحصیلی باش مدرسلك، قاضیلق، قاضی عسکرلك، سرای منجم وطبیبلکی واماملغی ونهایت علمادن هرذاتك نائل اوله‌بیله‌جکی مفتیلك مناصبنه واصل اولمق ایچون واسطه عداولنوردی. شعبات مختلفهٔ علومده تحصیل ایچون ابذال مساعی ایدلمسنك حکمتی، خدمات علمیه‌نك مظهر اولدیغی مکافات ایله پك قولای اکلاشیلیر. فاتح سلطان محمددن بی‌شعور سلطان مصطفایه قدر شاعرلری حمایه ایتمش، کندیلری‌ده شاعر بولنمش

(١) قوچی بك لایحه‌سنه مراجعت. ایمپراطور ترجمانی دامیانینك ١ کانون اول ١٦٢٣ تاریخنده استانبولده تحریرینه ابتدار ایله ٥ تموز ١٦٢٥ ویانه‌ده اکمال ایلدیکی ایتالیانجه راپور — که خزینهٔ اوراقده محفوظدر — سلطان عثمان وسلطان مصطفانك خلعلرندن متحدث انقلاباتك وانحطاط دولتك اسبابنه دائر معلومات مهمه‌یی حاویدر.

اولان پادشاهلر عثمانلی شعرینك ترقیسنی شایان استغراب برصورتده ترویج ایتمشلردر؛ سلطان مصطفانك — عالم علوی ایچنده کندیسنی غائب ایتمش برقوهٔ مفکره نك وقف حیرت اولمسندن عبارت اولمق اوزره تفسیر اولنان — مجذوبیتی مشایخ متصوفه ایچون برتشویق حکمنه کچدی .

مادام که سلطان محمد ثالث وفاتندن سلطان مصطفانك ختام سلطنتنه قدر صوك یکرمی سنه ظرفنده ادبیات(۱) عثمانیه نك نه حالده بولندیغنی کورمك ایسته یه جکز، مرادرابعك دورهٔ خونین حکومتندن ایلری کچه رك شوزمان بی محصول ایچنده جالب دقت اولان برقاچ اسم مشهوری ده ذکر ایده لم؛ خصوصیله که بوندن صوکره جلادسلطیرینك برآن آرام ایتمیه جکی وشؤن دولتك قان ایله یازیله جغی دورهٔ دهشتك وقایع مظلمه سی آره سنده توقف ایدوب ده ادبیاته عطف نظر ایتمك اوزره سلسلهٔ افاده مزی کسمك پك مشکل اوله جقدر. فقها ومشایخك تراجم احوالی ، منتخبات اشعار مجموعه لری عثمانلی تاریخ ادبیات وفقهی ایچون ارزو اولنه بیله جك هردرلو عناصر معلوماتی حاویدر؛ آنجق بوآثار مختلفه — صنف علمایه منسوب اولمادقجه، یاخود تنظیم اشعار ایتمش بولنمادقجه — مورخلر حقنده بسبتون اختیار سکوت ایدرلر. طاش کوپری زاده نك ، عطائینك، اونلری تذییل ایدنلرك تراجم احوال فقهاسنك نشانجیلق ، دفتدارلق ، سنجاق بکلکی ، پاشالق کبی مناصب رفیعهٔ دولتده بولنوب ده فقط طریق علمیه سالك اولمایان مورخلره دائر برشی سویله مش اولمای هر زمانده ، هر ملتده مختلف زمره لرك مشبوع بولنمش کورندکلری فکر انحصار وانفراده بر دلیلدر . روما وقارطاجه سناتولری، آنغلیقان کلیساسی ایله عثمانلی علماسندن هیچ بری بوخصوصده دیکرینه عطف قصور ایده مز . تراجم احوال عثمانیه ده مندرج اولان علماومشایخك اکثریسی ادبادن بولندقلری ایچون مذکور اولمایوب اسملرینك اخلافه نقلی انجق کندیلرینك مناصب رفیعهٔ علمیه ده بولنملرندن نشأت ایده رك شاهد ویافاعل اولمق اوزره قاریشمش اولدقلری وقایعی نقل ایدن فکر ممتاز اصحابی کاملاً خارج براقلمشلردر. اکر مورخ لطفی، حسن بك زاده ، عالی دیکر برصورتله شهرت بولمامش اولسه لردی ، برنجیسی صدراعظم ، ایکنجیسی رئیس الکتاب ، اوچنجیسی شاعر بولنمسه یدی ، تراجم احوال عثمانیه اونلردن هیچ بحث ایتمیه جکلردی ؟

(۱) بوراده « ادبیات » لفظنك ، واسع برمعناده استعمال اولندیغی ، شوصیره ده آثار علمیه دن دخی بحث ایدلمسندن اکلاشیلیر . (مترجم)

بونلرك اسملری، انجق صدر اعظملرك ، رئیس الکتابلرك، شاعرلرك مترجمی احوالی همتیله نسیاندن قورتارلمشدر . عثمانلی مترجمین احوالنجه مسکوت عنه اولان مورخلرشونلردر: پچوی ، تعبیر آخرله فونفکیرهه نلی که اولا ، لالا محمد پاشانك کاتبی بولنه رق اوستورغونك ایکی تسلیمنده ، یعنی عثمانلیلر طرفندن ضایع ایدلمسنده ومؤخراً استرداد اولمسنده جریان ایدن مذاکره لرده او صفتله حاضر اولمش ، مؤخراً خاتمهٔ تاریخی اولان اواخر ایام مراد رابعده دیار بکر دفترداری ورقه بکلربکی نصب اولنمشدر ؛ نشانجی محمدك اوغلی که خلقت عالمدن سلطان سلیمانه قدر « مرآت الکائنات » نامیله بر تاریخ عمومی مؤلفیدر (١) ؛ صافی که سلطان احمد زمان سلطنتنی، نصفی منثور ونصفی منظوم اولهرق یازمشدر ؛ سعدالدین افندی زاده محمد که پدرینك « تاج التواریخ » نامنده بی اثرینی تذییل ایلمشدر (٢) ؛ دیوان همایون کاتبلرندن ارناوود محمد که سکسان یدی اسلام خاندان حکمداریسی وقایعنی « نخبة التواریخ » اسمیله جمع یدهرك اولا سلطان عثمانه وصوکره ، ایلك اثرینه عثمانلیلرك بر تاریخ خصوصیسنی علاوه ایدهرك سلطان مراد رابعه تقدیم ایتمشدر؛ روان قاضیسی جراح زاده که سلطان احمد عصرنده ایران سفرینی و رونك شاه عباس طرفندن ضبطنی یازمشدر ؛ بغداد قاضیسی نوری که بوشهرك مراد رابع زمانده فتحنی حکایه ایلمشدر ؛ نوعی که سلطان عثمانك وقعهٔ خلعنی تصویر ایدر ؛ نادری که بوبدبخت پادشاهك زمانی وقایعنی « شهنامه » عنوانیله تحریر ایلر . حکمی، خواجه حسین ، صاری عبدالله، اکر اوچیده رئیس الکتاب، یعنی امور خارجیه ناظری مقامنده بولنوبده شو صفت ایله رسمی احمد افندینك تراجم احوال رؤسایی متضمن اثرنده ، احراز موقع ایتمهمش اولسهیدیلر ، اوته کیلرکی مسکوت قاله جقلرایدی. ایکی دفعه رئیس الکتاب وبردفعه نشانجی نصب اولنمش اولان حکمی، کذلك — سلطان سلیمان طرفندن ایجاد اولنمش برمأموریت اولان — شهنامه جی تعیین اولنمشدر که بوخدمتده ایرانی عارفیه، لقمانه، تعلیقجی زاده یه خلف اولمشدر . رئیس الکتاب خواجه حسین ، مراد رابعك امریله « اخبار الدول » عنوانلی تاریخ

(١) ١٠٣١ (١٦٢١) سنه سی وفات ایتمشدر ؛ ایکی اثر دها براقمشدر : نورالعین ؛ جامع الفصولین. حاجی قالفه ، نشانجی محمدك وفاتی مناسبتیله ، اونك تاریخنك نصفی اسرائیلیاندن واسلامیت زمانته عائد خرافاتدن عبارت اولدیغنی یازار . فذلکه .

(٢) ١٠٢٤ (١٦١٥) ده وفات ایتمشدر . قذلکه ، عطایی .

عمومی‌نی عربیدن ترجمه‌ایتمشدر؛ اوندن ماعدا ، « بدائع الوقائع » نامیله براثر تاریخی یازمشدر (۱) . صاری عبدالله افندی — که متعدد آثار تصوفیه مؤلفی ومثنویدن شارحیدر — « دستورانشا » (۲) عنوانیله برمجموعهٔ محررات دولت تنظیم ایلمشدر؛ بونده پادشاهلرك یوز اللی نامه‌سیله وثائق سائره مندرجدر . بو مجموعه ، نشانجی فریدونك « انشا » سنه ذیل لایقدر .

عثمانلیلرك تقدیرینه کوره علم کلام وعلم فقه متخصصلرینی تعقیباً مشایخدن بحث ایتمك لازم کلیرسه‌ده بزمورخلردن صوکره محیط العلوم محررلرندن ، نحویوندن ، علم بلاغت منتسبلرندن ، شاعرلردن بحث ایده‌جکز . « نتائج الفنون » عنوانیله اون ایکی علمدن باحث براثر صاحبی اولان نوعیه اقتفا ایدن واوچ یوز یدی علمدن باحث « موضوعات العلوم » اثرینك مؤلفی پدری طاش کوپری زاده‌نك شهرت ادبیه‌سنه بحق وارث بولنان کمال ، عربی برمحیط العلومی ترکجه‌یه ترجمه ایتمشدر(۳) . آق کرمانلی ملاعلی (٤) بش علم‌اوزرینه‌برکتاب تألیف‌ایده‌رك قریم خانینك نامیله تصدیر ایلمشدر . بوزمانك اك ممتاز نحویوندن آره‌سنده شوذاتلر نظردقتی‌جلب ایدر: آیدینلی ملامحمد (٥) که ترکلرك قلاسیق اثرلرندن اثارمرتبهٔ درسیه‌دن] برخلاصه یازمشدر ؛ قسطمونیلی ملا علی که برنحو یازمش ، وصرف ونحوه ، اصول‌نثر ونظمه‌دائر آثارعربیه ترجمه ایلمشدر (٦) ؛ داود زاده محمدکه جوهرینك عربی لغاتی حقنده تصحیحاتی شامل « لقیط » نامیله برلغات‌یازمشدر(۷). بوعصر ، ترکلرك اسلوب مکاتیبده اك پارلاق دوریدرکه رئیس صاری عبدالله افندینك منشأت رسمیه مجموعه‌سنده دلائلی کوریلور . علما ونشانجیلرك مکتوبلرنده احتشام بیانجه بربرلریله‌مسابقه‌ایدرلر. حاجی‌قالفه‌اسلوب مکاتیبده اك یوکسك درجه‌یی

(۱) ویانه کتبخانه‌سنده موجوددر .

(۲) دیکر آثاری : نصیحة‌الملوك، ثمرات‌الفؤاد ، دره، جوهره .

(۳) دیکر آثاری : طوطی وزاغ، حسب حال (دیوان) . ف ۱۰۰۷ (۱۵۹۸)

(٤) ف ۱۰۳۰ (۱٦۲۰)

(٥) یشیل افندی نامیله‌معروف اولان ملامحمد ۱۰۱٦ (۱٦۰۷)ده وفات ایتمشدر. منقحات مشروحه نامیله براثر یازمش ، ملتقی ایله کلستانه شرح براقمش، جوهرینك لغاتی، برکیلینك طریقت محمدیه‌سنی ، امام سنوسینك روضه‌سنی خلاصه ایتمشدر.

(٦) کافیه ومقدمات مترجمدر . ف ۱۰۲۸ (۱٦۱۸) .

(۷) ف ۱۰۳۱ (۱٦۲۱) .

عربی تراجم احوال تنظیم وانلری ترکجه یه حواله ایدن کریم چلبی یه (١) ویرر. کریم چلبینك یانده شوذاتلرك اسامیسی التماع ایدر : ترکسی (٢)؛ شاعر غنی زاده ، عزمی زاده سالتی (٣)؛ نوعی زاده عطائی (٤)؛ تراجم احوال شعرا محرر شهیری قنالی زاده نك برادری کرامی ؛ ترکسینك مکاتیبی جامعی شیخی (٥)؛ رئیس الکتاب ومؤخراً حلب والیسی اولان اوقجی زاده محمد پاشانك اوغلی محمد شاه (٦)؛ شاعر ویسی (٧) که مراد رابع سلطنتی وقایعنه قاریشمش اولدیغی جهتله بالدفعات نظر دقتمزی جلب ایده جکدر ؛ طورسون زاده (٨) که اعلاماتی حالا ترك محکمه لرنده نمونه اتخاذ اولنقده در . شاعر رضانك تذکره سنده مقید اولان ایکی یوز اللی شاعر آره سنده، علمادن بیك ذاتك تراجم احوالنی یازمش، وایران بیوك شاعر خیالیسی نظامی وترك شاعرلری سنان معیدی وبهشتی یه (٩) اقتفاءً خمسه نظم ایلمش اولان نوعی زاده عطائی جالب نظر دقتدر . شو ذکر ایده جکمز شاعرلر نوعی زاده عطائی یه رقیب عد اولنورلر: شرقده مشهور اولان لیلا ومجنونه دائر برشعر ناظمی ومیخانه لرحقنده بر کتاب مؤلفی قاف زاده (١٠)؛ شاه وگداصاحبی استیلی حسن عادل (١١)؛ غزالینك تبر المسبوك فی نصائح الملوك اثرینك مترجمی و« خیال ویار » و « شاهد ومعانی » منظومه لرینك ناظمی وجودی (١٢)؛

(١) ف ١٠٣٨ (١٦٢٨) .

(٢) مکتوبلری کتبخانهٔ ایمپراطوری وقرالیده واردر ، ن ٠٥٨ .

(٣) ف ١٠٤٠ (١٦٣٠) . منازه تعلیقاتی ، مفنی اللبیبه شرحی واردر ؛ حین وفاتنده ارچدرت بیك کتابی قالمشدر که بونلرك کناره لرنده کندیسنك قیود وملاحظاتی مندرج ایدی .

(٤) ف ١٠٠٠ (١٥٩١) .

(٥) شیخینك انشاسی وینه کتبخانهٔ ایمپراطوری و قرالیسنده در . ایقورنده تاریخ بلاغت عثمانیه یه مراجعت ، ص ١٦٨٠ .

(٦) ف ١٠٣٩ (١٦٢٩) ؛ بر « منشأالانشا » وبر « اربعین » ، یعنی قرق حدیثی شامل بر اثر مؤلفی .

(٧) عطاییده ویسی ، ن ٩٠٣ ؛ رضاییده ، ن ٣٦٨ ؛ رضاده ، ن ٢٤٩ .

(٨) ف ١٠١٩ (١٦١٠) .

(٩) ف ١٠٤٤ (١٦٣٤) .

(١٠) ف ١٠٣١ (١٦٢١) .

(١١) ف ١٠٢٦ (١٦١٦) .

(١٢) ف ١٠٢١ (١٦١٢) .

« لیلا ومجنون » و « یوسف وزلیخا » ناظمی رفعتی . ارناوود احمد ، فضولینك حدیقة السعدا سنه تقلیداً حکایات طرزنده بر کتاب یازمشدر . بوسنه‌لی درویش ، دنیائینك « [illegible]ت نامه [؟] » سنی ترجمه ایلمشدر . برغمه‌لی قیزیل خیرالدین مشهور قصیدهٔ منفرجه‌یه شرح یازمشدر (۱) ؛ حسن بوریني (۲) قصیدهٔ همزیه ایله عرب شاعری متصوفی ابن فارضك دیوانی شرح ایلمشدر . رستم پاشانك اوغلی ملاحسین(۳) — بروقت دلی برادرك یاپدیغی کبی — منظوم مکتوبلری نیکساری(٤) هجویات یازمشدر . حیات سیاسیسی مراد رابع سلطنتی وقایعنه مربوط اولدیغی جهتله نفعینك هجولرندن دفعات ایله بحث ایده‌جکز . نقیب الاشراف شریف افندی (٥) ، سعدالدین افندی زاده مفتی اسعد ومحمد افندیلر ، بوصیرینك اوصاف محمدیه‌یی متضمن قصیدهٔ برده‌سنی تخمیس ایتدیلر . ترك شاعرلری میانده غزایی نامنی آلمش اولان قریم خانی غازی گرایی ، عارفی مخلصنی آلمش اولان اوغلی سعادت گرایی ، سلامت گرایك اوغلی بهادر گرایی ذکر ایتمك لازم کلیر . بودورك پادشاهلری‌ده غزل یازدیلر . سلطان احمد «بختی» ؛ سلطان عثمان «فارسی» ؛ سلطان مراد ، « مرادی » مخلصنی آلمشلردر . سلطنتی برفلاکت مؤلمه‌ایله الجاسیله پك قیصه اولمش اولان سلطان عثمان ، اوچ شاعره شهنامه ، یعنی زمان سلطنتی حقنده منظومه تحریرینی امر ایتمش ایدی : ایران شاعرلری گون‌آبادی وهاتفینك رقیب ذی‌لیاقتی اولان نادری (٦) ایکی بیك بیت یازه‌رق حکایه‌سنی لهستان محاربهٔ مشئومه‌سنه قدر کتیرمشدر ؛ کمال (۷) — افعالنی تصویر ایده‌جکی قهرمانلرندن ، یعنی سلطان عثمانلرندن برمدت اول پنجهٔ اجله کرفتار اولدیغی جهتله — منظومه‌سنك انجق مقدمه‌سنی یازه‌بیلمشدر .

سلطان محمد ثالث سلطنتلرندن سلطان مراد رابعك وفاتنه قدر کذار ایدن

---

(۱) ف ۱۰۲٦ (۱٦۱٦) .
(۲) ف ۱۰٤۰ (۱٦۳۰) .
(۳) ف ۱۰۲۳ (۱٦۱٤) .
(٤) ف ۱۰۲٥ (۱٦۱٦) .
(٥) ف ۱۰٤۰ (۱٦۳۰) .
(٦) ف ۱۰۳٦ (۱٦۲٦) . عبدالغنی افندینك اوغلی اولدیغندن غنی زاده تسمیه اولنوردی . بیضاوینك تفسیرینه تعلیقاتی ودیوانی واردر .
(۷) ۱۰۳۰ (۱٦۲۰) .

قرق سنه ظرفنده عطاینك تعداد ایلدیکی بش یوز عالم وشیخدن انجق بر قاچی شرف ادبیه ادعای لیاقت ایده بیلیرلر. داخل بولندقلری وقایع مناسبتیله مفتیلردن اولجه بحث ایتدیکمز کبی بوندن صوکره ده تاریخمز، عطف نظر دقت ایتمه مزی امر ایتدکجه بحث ایده جکز. بودورك، اثرلریله الك زیاده ممتاز اولان علماسی بونلردر: «معراج النبوه» و «نزهة الجهان» مترجمی آلتی پارماق (۱)؛ «عود لشباب» عنوانلی براثرایله برجلدده اون بیوك فتوی مجموعه سی جمع ایتمش اولان مکه قاضیسی رضایی علی چلبی (۲)؛ بر چوق اثار علمیه براقمش اولان هدایت (۳)؛ برفتوی مجموعه سی جمع ایتمش واشعار یازمش اولان اسکوب مفتیسی (٤)؛ (عطایی «نفحات الازهار» نده بوذاتك «مخزن الاسرار» ندن برقاچ بیت ذکر ایدر)؛ طاش کوپری زاده نك تراجم احوالنی تذییل ایدن حمیدلی قره جه احمد (٥)؛ کتاب «قدوری» یه درت جلد اوزرینه شرح یازمش اولان ملا قاضی (٦)؛ «روضة الاصحا ودوحة الالبا» نامیله طبه دائر بربیوك اثر براقمش اولان طبیب زاده ملا محمد (۷). کشفیات نجومیه سی موضوع بحث اولدیغی زمان منجم چلبی یی (۸) ذکر ایتمش ایدك؛ غباری (۹) وجراح زاده محمد (۱۰) اثرلریله بحق اکتساب شهرت ایتمشلردر؛ محمد عطوفی کیمیایه دائر براثر یازمشدر؛ نقیب الاشراف علامه (۱۱) سلطان مراد رابعه خوش کورنمك ایچون قهوه یرینه بقله قابوغی استعمالی ایچون بررساله یازمش، وتوتون استعمالنك حرام اولدیغنی بیان ایلمشدر؛ قاضی زاده

(۱) ف ۱۰۳۳ (۱٦۲۳).
(۲) ف ۱۰۳۹ (۱٦۲۹).
(۳) تفسیر قاضیخانه، هدایه یه، تلویحه، دررو غرره، مفتاحه شرح یازمشدر؛ ترجمهٔ حالی عطاییده ۹۲۲ نومرو ده در.
(٤) ف ۱۰۲۰ (۱٦۱۱). عطاییده، ن ٦٦۷.
(٥) ف ۱۰۲٤ (۱٦۱٥).
(٦) ف ۱۰۲٥ (۱٦۱٦). عطاییده، ن ۷۱۳.
(۷) ف ۱۰۲۹ (۱٦۱۹)
(۸) ف ۱۰٤۰ (۱٦۳۰).
(۹) ف ۱۰۳٤ (۱٦۲٤). غباری سورهٔ اخلاصه شرح و تاریخ سعدالدینه ذیل یازمشدر.
(۱۰) ف ۱۰۲٥ (۱٦۱٦).
(۱۱) ف ۱۰۱٦ (۱٦۰۷).

رعالم وظیفه‌سی دکل ، بر متعصب وظیفه‌سی کورمشدر. انجق مشایخ آره‌سنده هیچ بری اسکدارلی عزیز محمود افندی درجه‌سنده نائل حرمت اولمامشدر؛ اونك زاویه‌سی اکثریا عزل ویا تغیرندن صوکره — چله چیقارمقدن زیاده اعادهٔ اقبال ایچون زمان فرصته نکران اولمق اوزره — خرقهٔ درویشی اکتسا ایدن وزرایه ملتجا اولوردی . عزیز محمود افندی (۱) عربی وترکی آثار تصوف یازمش ، بو فکر اتقا اوزرینه اشعار نظم ایتمشدر . اسکندر پاشانك غلطه‌ده بنا ایلدیکی درکاه مولوی پوست نشینی آنقره‌لی اسماعیل دده (۲) مؤسس طریقتی جلال الدین رومینك امر و اشارتی اوزرینه مثنوی‌یی شرح ایتمش ، وبو اثره یدنجی بر دفتر علاوه ایلمشدر (۳) . درویشان مولوینك صداسیله سماع ایتدکلری قدوم و نای حقنده اسماعیل‌دده‌نك یازدیغی اثره شیخ ابراهیم طرفندن ردیه یازلمشدر؛ شیخ ابراهیم (٤) علوم ایله اشتغال ایتمزدن اول ییلان طوتمقله معروف اولوب رؤیا تعبیرینه دائر بر کتاب یازمشیدی . بنه ذوات مشهوره‌دن ازنیقلی خسرو زاده علی بك واردرکه اده‌بالی احفادندن اولوب عزیز محمود افندیدن انابه آلمش، وکیمیایه دائر بر کتاب یازمشدر. علی بك محمود افندی‌یه یازدیغی برمکتوبك عنوانی «مریدانك الکضعیفندن استاد اکمله » اولمق اوزره تحریر ایلدیکی حالده محمود افندی « فقرانك الکضعیفندن علمانك الک عالمنه » عنوانیله جواب یازمشدر (٥) . مصرك الک بیوك علماسندن شیخ ابراهیم لقانی وحدت وجود ، توتون استعمالی ، دیکر موضوعلر حقنده اثرلر براقمشدر (٦). مصرده شیخ کلشنینك خلفی اولان اکمجی‌زاده یحیی، مدت عمرنجه اعزه‌دن عد اولنمش ، ومنطق الطیر عنوانلی اثرندن دولایی معلومات فوق الطبیعه صاحبی اولمق اوزره بیلنمشدر (۷) . تونسلی شیخ ابوالغیاث — که بخارینك کتاب حدیث مشهورینی شرح ایتمشدر — ثروت جسیمه‌سنی تکیه‌لرومکتبلر

(۱) ف ۱۰۳۸ (۱٦۲۸) . ترجمهٔ حالی عطایده ، ن ۹۷٦ .
(۲) ف ۱۰٤۱ (۱٦۳۱) . عطایده ، ن ۹۸۷ .
(۳) یدنجی دفتر علاوه ایتمش اولمایوب حضرت پیرك اثری اولدیغی متفق فیه اولمایان یدنجی دفتری دخی مثنوی اجزای شریفه‌سندن اولمق اوزره شرح ایتمشدر . (مترجم)
(٤) جراح واعظی ۱۰٤۲ (۱٦۳۲) ده وفات ایتمشدر . عطایده ، ن ۹۹۸ .
(٥) ف ۱۰۱۸ (۱٦۰۹) . عطایده ، ن ۷۳۰ .
(٦) ف ۱۰٤۰ (۱٦۳۰) .
(۷) ف ۱۰۱٤ (۱٦۰٥) .

انشاسنه وبخارینك اثاری نسخه‌لرینك استراسنه صرف ایتمشدر؛ اثار بخاریدن بیك نسخه‌یه قدرجمع ایلمشیدی (۱) . طریقت نامه‌سی، یعنی اصول معیشت متصوفانه‌سی شاگردوجانشینی سید محمد طرفندن استانبوله کتیرلمشدر . استانبوله باتپازارنده بر جامعك امامی اولیا محمد افندی ، زماننك اك مشهور قاره قرآنی ایدی (۲) ، ترجمان شیخی خلفاسندن شیخ عمرافندی ، استادینك تکیه‌سنه‌دفن اولنمشدر(۳). مابعدالطبیعیاتك اك غامض مسائلنه جرأتکارانه نفوذ ایتمکده اولان متصوفین ونصوصك صورت محدوده‌ده تفسیریله اکتفا ایدن متکلمین آره‌سنده‌کی منازعه ، سلطنت آتیه‌ده صوفیلرله قاضی‌زاده‌لیلرك مخاصمه‌لریله دهامعین برشکل الهجقدر[٤].

(۱) ف ۱۰۳۱ (۱۶۲۱) .
(۲) ف ۱۰۴۵ (۱۶۳۵) .
(۳) ف ۱۰۳۳ (۱۶۲۳) .

سکزنجی جلدك متنك ختامی .

تذييلات

مورخك حواشى وايضاحاتى

سكزنجى جلد

قرق ايكنجى كتاب

۱ ، ص ۷ — صدر اعظم ابراهيم پاشانك آرشيدوق ماتياسه قانيزه فتحنى متضاقب ۱ ربيع الاول ۱۰۰۹ تاريخيله كوندرديكى مكتوبك ترجمه‌سيدر (۱) :

افتخار الامراء العظام العيسوية ، مختار الكبراء الفخام فى الملة المسيحية ، مصلح مصالح جماهير الطائفة النصرانية ، ساحب اذيال الحشمة والوقار ، صاحب دلائل المجد والافتخار ، آرشيدوق ماتياس ختمت عواقبه بالخير ، پيام دوستى پيرا ومحبت انتما ارساليله ابلاغ قلنوركه : مكتوبكز واصل واشارات واقعه‌كزك جمله‌سنه اطلاعمز حاصل اولمشدر . كچن سنه ويانه وپراغ قاپيلرينه قدر بالجمله ممالك ، عسا كر دريا مثال ايله تخريب ايدلمكده اولديغى وحركتمزه هيچ برصورتله مقاومت ممكن اولمادينى وقت پالنى ودوچى پەتەر (؟) وطيب پەزەن ونەغروفى طرفلرندن وطرفكزدن وارد اولان مكاتيبده مصالحه‌يه دائر مذكراتى انجامپذير قيلمق ايچون بودينه بر بيوك ايلچى ارسال ايتمك ايستديككزى اشعار ايله استيلا اولنان محللردن چكيلوب پشته‌يه دوغرى رجعت ايتمەمزى تكليف ايتمش‌ايديكز . بز ، سوزلريكزه تماميله اعتماد ايدوب ايلچينك ارسالنى تسهيل مقصديله لشكر بى كرانك عودتنى امر ايده‌رك پشته‌يه عزيمت واورادە يكرمى كون اقامت‌ايلديكمز حالده نه ايلچى ، نەده ديكر بر خبر كلدى . مؤخراً حركتمزه دوام ايلديكمزده شهردن اوچ درت مرحله مسافه‌ده خبر آلدق كه متبوعكز قاپوشوارى محاصره وبولوندوغرايله سانتغرادى ضبط ايلمشدر . بوحركتدن متعجب اولەرق وبوصورتله نقض عهد ايدلمسى سببنى كشف ايده‌ميه‌رك بلفراده عازم اولديغمز حالده اونلر

(۱) بونك اصلى بزم تاريخلرده موجود اولماديغندن هامەردن ترجمه ايدلمش ، ابتداسى امثالنه توفيق اولنمشدر . (مترجم)

لهالحمد یوز قاره‌سیله رجعته مجبور اولمشلردر . موسم شتاده تخریب مملکت ایچون هیچ برطرفه عسکر کوندرمدیککز جهتله بزدخی لشکریمزه هیچ برآفین ایچون رخصت ویرمدك . احوال بومرکزده اولدیغی وبرمصالحهٔ قطعیه حصولی ضمنده مراد پاشایله کدخدامزك طرفکزه ارسالی مصمم بولندیغی حالده سکساندن زیاده پیشدارلریکز پاسقالیه‌دن مقدم اراضیمزه تجاوز ایتدیلر . اوسك قلعه‌سنی ووارووشلرینی تخریب وفلشمارتا (فهله‌شمارت ؟) وپاپای احراق ایلدیلر ؛ آنجق ایللرقده مراد پاشا وکدخدامز طرفلرندن اوزرلرینه هجوم اولنه‌رق لهالحمد دفع وطرد اولنوب بیك درلو سیه‌رویلق ایله رجعت ایلمشلردر . بوندن باشقه حدود جهتنده واقع کیولا قلعه‌سنی علی الغفله تعرض ایله قصبه‌یی تخریب وایچنده هرنه بولدیلرسه یغما ایتمدیلرمی ؟ بوسنه حدودی اوزرنده قوماندان اولان جنرال — که سزك دخی اقربا کزدندر — قلعه‌لریمزدن بر چوغنه تعرض ومواعید سابقه‌یه وعهد و پیمانه مخالف اوله‌رق بر چوق شناعت ایقاع ایلدیمی ؟ نوواق ودلی مارقو نامنده‌کی وویوده‌لریکز بلغراداوزرینه یوریمکده بولندقلرینی متفاخرانه اخبار ایتمکده واورادە ضرب خیام ایلدیکمز زمان بزه هجوم ایتمسنی ایستمکده ایدیلر . مؤخراً شهر نیسانده مراد پاشا ایله کدخدامزی مواعید واقعه‌یه بوقدر مخالف اولان شو حرکتك اسبابنی اکلامق اوزره اعزام واکر قرال مصالحه آرزوی صمیمیسنده ایسه اردومزك حرکتندن مقدم مرخصلریله ائتلاف وصلحنامه امضا ایتمك اوزره بودینه کیتملرینی امر ایلدك . بونلرایسه اثنای راهده سزك آقینجیلریکزه تصادف ایتملریله یدی آیدن بریدر اونلرله محاربه ایلمکده‌درلر . شوکونه قدر هه‌یدوکلردن بیك زیاده باش کسه‌رك ایکی یوزدن زیاده اسیروبرچوق بایراق ویالکز سکستواردن بیك سکزیوز تفنك آلمشلردر . بواسیرلر الیوم یانمزده‌در . بواحوالی کوره‌رك سز ایستدیککز زمان ایلك وعدم موجبنجه عقد صلح وعکسی حالنده ایجابنه کوره معامله ایتمك اوزره حرکت ایلدم . اوسك کوپریسنی کچدیکمزدن صوکره ، سکساد کوپریسنی یاقمش وبودین یولنی کسمش اولان هه‌یدوکلر بزی سکستوار اوزرینه حرکته مجبور ایلدی ؛ زیرا اوقدر عسکر کثیرایله اون‌بش یکرمی کون‌یکی برکوپری انشاسنه انتظار ایتمه‌مز ممکن دکل ایدی . عنایت الهیه رهبریمز اولدی ؛ چونکه او حدوده مواصلات وقلعه محافظلرینك نه اولدیغنی سؤال ایتدیکمزده جمله‌سنك ممالك متجاوره‌یی اورمغه کیتمش اولدقلرینی اوکرندك . « هانکی

طرفه حرکت ایتمشلردر ؟ » دیه استفساریمزده بابوچا و قانیژه عسکرینك بتون اوملکتلری تخریب وحتی ایکی طرفه ویرکی ویرن فقرای اهالیی اسیر ایتمکده و (العیاذ بالله !) بابالرینك قارشیسنده قیز واوغلرینك عرضنه تسلط و (ینه العیاذ بالله !) اوغلرینك قارشیسنده بابالرینه عینی صورتله تعرض ایتمکده اولدقلری جوابی ویرلمشدر . مالرینی نره لرده اخفا ایتمش اولدقلرینی سویلتمك ایچون برچوق فقیر آدملری آتشه آتوب صوکره آتشدن چیقاره رق صغوق صویه القا ایتمك هانکی دینده تجویز اولنمشدر؟ « نیچون بویله حرکت ایدیورسکز ،وقرالکز بزه یازدیغی مکتوبده آقینجیلریکزدن کیمسه نك محاربه یه کوندرلمیه جکنی وعدایتمش اولدیغنی بیلمیورمیسکز ؟» دیه کندیلرندن سؤالمزده « بز قراله داثر برشی بیلمیز؛ بزم بیه جکمزی قرال ویرمز، بز قلیجمزله چکینیرز » جوابنی ویردیلر. تبعه بزه عرض شکایت وکندیلرینی اونلرك تعدیاتندن مصون قیلمازدن مقدم چکلدیکمز حالده کندیلرینك ده ترك حدوده مجبور قاله جقلرینی بیان ایلدیلر ؛ بناءً علیه سزه ده مطیع اولمایان وهردین وملتده ممنوع شناعتلرله فقرای اهالیه ظلم ایدن بو قومه مجازات ایتمکی تصمیم ایلدك . بابوچا وقانیژه اوزرینه حرکتمزده قلعه لریکزدن بر چوغنی متروك بولدق ؛ عون الهی ایله قانیژه قلعه سنی تسخیر ایتدیکمزی متعاقب کندیسیله محاربه ایتمك ایچون جنرالکزك اوزرینه یوریدك . خلاصهٔ کلام، آرشیدوق ماتیاس ، سندن وقرال جنابندن کتب مقدسهٔ اربعه ، یعنی تورات و زبور وانجیل وقرآن نامنه سؤال ایدرم که رعایانك چوجق وبابالرینك علناً وبربری قارشیسنده عرضنه کمك هانکی دینده تجویز اولنمشدر ؟ ونقض صلح بزم طرفمزدن می ؟ یوقسه سزك طرفکزدن می وقوع بولمشدر ؟ تا کری وانجیل وعیسی روح الله عشقنه ، رجا ایدرم که یاقیلان قلعه وقصبه وکوپریلری معاینه ایله فقرای تبعه یه ایقاع اولنان ضررك وحقلرنده تجویز اولنان مظالمك درجاتنی اکلامق اوزره بر آدمکزی کوندریکز ؛ اوزمان صلحك اخلالی بزه می ، یوقسه سزه می عطف اولنمق لازم کله جکنی کوررسکز . بزم آقینجیلریمزدن هیچ بری بودرلو تعدیاتده بولندیغنی ادعا ایده بیلیرمیسکز ؟ ممالك ، حکمدارلرك نشانلیسیدر ؛ راضیمزه بوصورتله تعرضکزه لاقیدانه نکران اوله مایز . سز بزی راحت براقیرسه کز بزده سزی راحت براقیرز؛ عکسی حالنده سزك کبی حرکت ایدرز . خدای ذی شانه ودین وایمانمه یمین ایدرم که ویردیکم سوزده طوره جغم ؛ مصالحه یی صمیمی آرزو

ایدیورسه کز تقریر صلح ضمننده مذاکراته کیریشمك ایچون ینه بودین اوزرینه حرکت ایده‌جکم . بوکونه قدر ، معاهدات موجوده‌دن هیچ برینی نقض ایتمك تهمتنده بولنمادق ، بوراسی معلومکز اوله . حرر فی غرة ربیع‌الاول لسنة تسع والف (۱۰ ایلول ۱٦۰۰) .

۲ ، ص ۳۲ — ایمپراطورك جوابنده (کتبخانهٔ ایمپراطوری و قرالی ال یازیلری ، نومرو ۳۲۹) بو اوچ سفارت حقنده شو سوزلر کوریلور : Quem ad Nos Serenitas Vestra legatum misit, Zeinelchanbeg sane » quam libenter mittimus. Cum in expeditione prioris V. Serenitatis legati «Zeinelchanbegi versaremur, supervenit alter ejusdem legatus Ahmetkulibeg, وترکلرك احرازایتدکلری غلبه‌لری مسروریته خبر آلش‌ایدی. Retulit quoque legati » Nostri in itinere mortui (Kakasch) famulus (Tectander de la Jabel), quam humaniter a Ste. Va. exceptus fuerit, quam se ipsam in communem hostem animatam ostenderit, quod Nobis gratum et jucundum fuit Cum Stis Vræ legatus Hasanbeg, quem ad Franciæ regem misit, huc iter eo tempore haberet, quo alii duo ejusdem legati rediissent, eadem illum humanitate qua reliquos duos accepi, donec conjunctim demitterentur. » بوراده زینل‌بك ، احمد قولی بك ، حسن بك نامنده اوچ عجم ایلچیسندن بحث اولنمقده‌در ؛ بوایلچیلر ، مالقولم دخی مستثنی اولمادیغی حالده ، هیچ بر اوروپالی مورخه معلوم دکلدر .

۳ ، ص ٤۸ — آلاجه آتلی حسن سلطان محمد ثالث عصری تاریخنك بحث ایتمکده‌اولدیغی « حسن » لرك برنجیسیدر : ۱ ، تریاکی‌حسن ، قانیژه مدافع شجیعی ؛ ۲ ، طیرناقجی حسن ، ۱٦۰۲ نهایتلرنده سپاهیلر عصیانی اثناسنده مقتول ؛ ۳ ساعتجی‌حسن ، ، ینه اوعصیان اثناسنده حبسه آتیلوب یکی‌چریلرك طلبی‌اوزرینه عفو اولنمش ، ونهایت اعدام‌ایدلمشدر ؛ ٤ ، یمشمجی حسن ، یکی چریلرله سپاهیلر آره‌سنه القا ایدیکی نفرتك قربانی‌اولمشدر ؛ ٥ ، صوقوللونك اوغلی‌حسن ، توقاد قاپیسنده بر عاصینك آتدیغی قورشون ایله مقتول دوشمشدر ؛ ٦ ، نقاش حسن ؛ ۷ ، آلاجه آتلی حسن .

٤ ، ص ٥۲ — عهد نامه قوتنده اولوب ۱ شعبان ۱۰۱۳ (۲۳ کانون اول ۱٦۰٤) تاریخله مورخ بولنان اشبو وثیقه‌نك حاوی اولدیغی اون اوچ ماده (۱) دیپلوماسی تاریخنده شمدیه قدر مجهول قالمشدر ؛ مواد مبحوث‌عنها شونلردر :

(۱) متن ترجمه‌ده ، (ص ٥۲) ، اون طقوز دینمسی اثر سهودر . (مترجم)

۱، دکیز اشقیاسی طرفندن النان اسیرلر اعاده اولنه‌جق؛ مودون، قورون، پروزه، سانتاماوره شهرلری اونلری هیچ برصورتله حمایه ایتمیه‌جکلر؛ ۲ ، صلح اثناسنده طوتیلان اسیرلر آزاد ایدیله‌جك ؛ ۳ ، وندیك تاجرلرینك منازعاتی بالیوزلری معرفتیله تسویه اولنه‌جق ؛ ٤ ، غلطه ، تکفورطاغی ، کلیبولی اسکله‌لرینه کله‌جك سفائن ، « قصابیه »دن مستثنی طوتیله‌جق؛ ٥ ، عثمانلی کمیلرینك وندیك کمیلرندن شکر ، مأکولات ، وسائره آلملری ممنوع بولنه‌جق ؛ ٦ ، ممالك عثمانیه‌یه التجا ایده‌جك نفرات اعاده قلنه‌جق؛ ۷ ، وندیك کمیلرنده سیروسفر ایده‌جك یمسه‌لرك جمله‌سی امنیت تامه آلتنده بولنه‌جق ؛ ۸ ، ترك سفینه‌لری وندیك کمیلرندن هدیه ایستمیه‌جکلر ؛ ۹ ، محمد ثانی ایله منعقد قاپیتولاسیونلرده مندرج اولدیغی اوزره قندیه [کرید جزیره‌سی] کمیلری ویرکی ایله مکلف طوتیله‌جق ؛ ۱۰ ، ویرکی محصللری (Carageri Cataveri) وتقسیم متروکات مأمورلری (قسام)وندیك تاجرلری مصالحنه مداخله‌ایتمیه‌جك؛ ۱۱، اوستریا اوسقوقلری طرفندن ایقاع اولنان خسارات وندیکلیلره تحمیل اولنمایه‌جق ؛ ۱۲ ، قدس مقبر مقدسی زواری اینجیدلیه‌جك ؛ ۱۳، مسلمانلرك حلب ، بغداد ، قاهره قونسلوسلریله دعوالری باب همایونه عرض قلنه‌جق .

٥ ، ص ٥۳ — بو سنه ظرفنده یازیلان اك غریب مکتوبلر محررات ترکیه رساله‌لرنده (Fascicoli dellescrittur e turchesche) مندرجدر (کتبخانهٔ ایمپراطواری وقرالی) که شونلردر : « ۱، صدراعظم حسن‌پاشا طرفندن رمضان ۱۰۱۰ (مارت ۱٦۲۱) تاریخیله محرر اوله‌رق خلیل‌چاوش معرفتیله‌وندیکه کتیریلن مکتوب که اوسقوقلرك ویانه قرالنه معاونت ایتمکدن منع ایدلملرندن دولایی تشکری واسپانیا قرالی طرفندن کله‌جك قوهٔ امدادیه‌نك‌ده وندیك ممالکندن مرورینه مساعده اولنماسی طلبنی متضمندر ؛ ۲ ، صدراعظم (یمشجی) حسن پاشانك ، مجارستاندن عودتنده وندیکدن مرسل مکاتیبی اخذ ایلدیکنه دائر ۱٦۰۳ تاریخلی مکتوبی ؛ ۳ ، یاووز علی پاشانك ، مقتول بوسنه‌لی مسلمانلر لهنه ۱٦۰٤ تاریخلی مکتوبی ؛ ٤ ، علی‌پاشانك ، سلطان اورخان زمانندن بری ویرکوویرن راغوزه‌لیلر لهنده رمضان ۱۰۱۲ (شباط ۱٦۰٤) تاریخلی مکتوبی ؛ ٥ ، سلطان احمدك عثمان چاوش واسطه‌سیله ایصال اولنان ۱۳ شعبان ۱۰۱۳ (کانون ثانی ۱٦۰٥) تاریخلی نامه‌سی که اوسقوقلره دائردر ؛ ٦ ، عثمانلی پادشاهنك ۱۰۱۳

(۱۶۰٤) تاریخلی نامه‌سی که ۱۵۷۲ معاهده‌سنه واسطه اولان طیب رابی سالومونك اوغلی یهودی ناتان ا کینازینك جمهوره توصیه‌سنی متضمندر؛ ۷ ، ۹ مارت ۱۶۰۵ تاریخنده قاپیتولاسیونك تجدیدی اوزرینه موچه‌نیقونك اعتمادنامه‌سی جوابی.

٦ ، ص ۵۹ — وزیر مراد پاشانك ایمپراطور مرخصلری دقتور په‌زه‌ن وفرانسوا ناداشدی‌یه مکتوبی ترجمه‌سی : (ترجمه‌سندن ترجمه ایدلمشدر)

کمال رعایتلو دوستم دوقتور په‌زه‌ن واوغلم ناداشدی ، هزار سلام ودعادن صوکره ، معلومکز اولهکه : شرائط صلحیه‌نك درت ماده‌یه حصرینی متضمن مکتوبکز واصل اولمشدر؛ بو «مقدمات غیر منتجه»دن عقدصلح ایدلمك ایستنلمیوب آتش جنك وجدالك اطفاسنه بدل اشعالنه صرف افکار اولندیغی آ کلاشیلیور ؛ لکن اسکی دوست اولدیغمز وبرلکده طوز ا کمك بیدیکمز جهتله سزه دوست صفتیله یازیورم . سزك مقدماتکزه صورت عاقلانه‌ده جواب ویرمك بو زمانك عقلاسی ایچون دکل ، افلاطون وارسطو ایچون بیله مشکلدر . اولا ، اولنا وکولپا آره‌سنده کائن اولوب سلاح ایله تسخیر اولنان قلعه وقریه‌لرك اعاده‌سنی ایستیورسکز ؛ بو ایسه پادشاهلرك الك بیوك واك قوتلیسنك لطفنه منحصردر . ربع مسکونده ، حتی چتراسمان آلتنده بی مثال اولان یانیق قلعه‌نك، محافظلرینك اهالندن دولایی ایکی ساعت ظرفنده علی‌الفغله ضبط اولنمسنی شوکتلو پادشاهمز تقدیر الهیه عطف ایده‌رك بوبابده برسوز سویلمشلردر. سزك دخی ، سلاحمزله ضبط اولنان قلعه‌لرك ضیاعنی ارادهٔ ازلیه‌یه عطف ایتمکز دها مناسب کورینور، وودیعهٔ آلهیه اولان رعایانك تأمین راحتی ضمننده ، خصوصیله بو فتوحاتك پادشاهمز زماننده اولمادیغنی تخطر ایله ، بوایشدن هیچ بحث ایتمه‌مکز دها کوزل اولوردی ؛ « الامور مرهونة باوقاتها » (۱). هرایکی طرفدن تعیین اولنان ایلچیلرك مذاکراته ابتدارلرینی متعاقب ، عاطفتی جهانه شامل اولان پادشاهمزك بوقلعه‌لری سزه اعاده ایتمسی بلکه ممکن اولور . اکر بو جواب سزجه موجب خشنودی اولماز ایسه موجب خشنودی اولهجق بر ضرب مثل واردر : « اشککی پکجه باغله ، اوندن صوکره تاکری‌یه ایصارله ». واقعا برخرسز برقلعه‌یی ضبط ایتدکده اقتضا ایدرکه اونی بتون قوتیله مدافعه ایتسین، باشقه‌سنك تعرضندن مصون قیلسین.

(۱) بوجمله وه « اشارتی ایچنده‌کی دیکر کلمات هامه‌رده عیناً مندرجدر (مترجم)

ملاقاتلرینمزده سویلدیکم وجه ایله بوماده (قلعه‌لرك ضبطی) سزك خطا کردن نبعث اولدیغندن ضرب مثل مشهوری تخطر ایتمکز لازم کلیر: «کندی دوشن آغلامازه». ثانیاً، سز بزه یازدیکزکه طرفمزدن تصدیق اولنان صلح عهدنامه‌سی اول امرده عسکریمز طرفندن نقض اولندیغی جهتله بتون مصارفه تحمل ایتمه‌مز لازم کلیر. بومقدمه‌نك جوابی بتون حکمداران وسلاطینك تاریخلری مقدمه‌سنده مندرجدر: اونلرك معامله وعادتلری ایجاب ایدرکه ظفر وفتح آرزوسنده بولنان حکمدارلرك صرف ایتدکلری خزائن حساب ایدلیوب هله بروجه ایله اعاده اولنماسین. اکر اویله اولسه سزك بزم صرفیاتمزی تضمین ایلمکز ایجاب ایدر؛ زیرا بتون جهان بیلیرکه سلطان مراد ثالث، اجداد ذی‌شاننك اثرینه اتباعاً — بزم ایله حسن معیشت ایتمکی بیلمین وآل نبوی‌یی انکار ایدن — عجملر اوزرینه توجیه سلاح ظفر ایتدیکی زمان طرفمزدن هیچ برصورتله سبب ایقاع اولنمادیغی حالده سزك عسکریکز تورباز ارینی یغما ایده‌رك بر چوق تجار وسیاحی قتل وبعضلرینی اسیر ایتمش وهرطرفی تخریب ایده‌رك قوپان پالانغه‌سنی بغتةً ضبط واحراق ونسوان وصبیانی استرقاق ایله بر چوق آت بارکیر آلوب کوتورمشلردر؛ اوندن باشقه بودین حصارلری وپادشاهك دیکر قلعه‌لری آلتنده اك عظیم شناعتلرده بولنمشلردر. بونی بروجه ایله انکار ایده‌میه‌جککزه وصلحی ولا سزك نقض ایتدیککز ثابت قاله‌جغنه مبنی تضمینك کیمه عائد اوله‌جغنی تعیین ایتمك قولایدر؛ زیرا کلام مشهوردرکه «البادی اظلم والتابع له اظلم». احوالك بوصورتده جاری اولدیغنی انکار ایده‌مزسکز. ثالثاً، کچن سنه وزیراعظم «مرحوم ابراهیم پاشا حضرتلری صلح وصلاح احوالنی ایستیوب» اوزمان محب خالصکز، آرشیدوق ماتیاس جنابلرینه واوغلم ودوستم ناداشدی فرنجه مکتوب یازدم؛ لکن سزك وویوده‌لریکز اوچ درت بیك آدم ایله اراضیمزی استیلا ایده‌رك مواصلاتی کسمش، طونه اوزرنده‌کی اینجه دونانمزی افنا ایله اوچ یوز یوکدن زیاده آقچه (اوتوز میلیون) المش واوسك وپشته‌یی احراق ومسلمانلری اولاد وعیالله بربرلکده استرقاق ایدوب بزه ودیعهٔ الهیه اولان رعایا حقنده هردرلو تعدیاتی اجرا ایتمشلردر. اردومز قانیزه اوزرینه واردقده رعایا بزدن امداد طلبیله کلمش ایدیلر؛ بونلرك مسئوللرینی رد ایتمکه امکان یوغیدی. جنك ارلری، قانیزه‌یی ارباب فساد واختلالك، هیدوکلرك، مفسدلرك یاغی اولمق اوزره ارائه‌ده متفق ایدیلر. «الفتنة نائمة لعن الله من ایقظها» مفادنجه اعادهٔ محاصمات

کاملاً سزه محمول اولهجغندن قانیزه‌نك طرفمزدن فتحی حقنده هیچ براعتراض معقول درمیان ایده‌مزسکز . بنم قانیزه محاصره‌سنی رفع ایتمکی تعهد ایتدیکمی ادعا ایلك‌ده دوغری دکلدر . رابعاً ، عثمانلیلرك اردل ایشلرینه قاریشماملری لازم کلهجکنی یازیورسکز ، «ان هذا لشیٔ عجاب وبعید عن الصواب» . اول‌امرده بومقاوله قزلجه پاشانك هجومی زمانینده یازلمشدر ؛ لکن بوکلهلرك مضمونی هر فکر سلیمه آشکار اولوب [ادعا کزك] عکسنی اثبات ایدر؛ اوندن ماعدا، مرحوم سلطان سلیمان ظفر داستان مهاج صحراسنده قرال لوئی‌یه لازم کلن جوابی ویردکدن صوکره اردل قرال صادق ومطیعی یانوشی مجارستان قرالی نصب ایتمش، بودینه داخل اولهرق بر مدت اوراده اقامت ومؤخراً المانیا سفرنده (ویانه اوزرینه اولان سفر) یانوشی قراللقده ابقا ایله خزینهٔ همایونده محفوظ اولان مرصع مجارستان تاجنی اوکا احسان ایدوب بودینی محافظه ایتمك اوزره سکبان باشی‌یی یکی‌چریلرله برلکده قلعه‌ده براقمشدر ؛ بر مدت صوکره قرال یانوش اتیه‌ن نامنده بر کوچك چوجق ایله اونك والده‌سنی ترك ایله فوت اولمسیله سلطان سلیمان حضرتلری مسفوره قرالیچه‌نك استرحامی اوزرینه اردلك دیکر ممالك محروسه عدادینه الحاقی لازمه‌دن اولمغله برابر ربیع‌الاخر ۹۴۸ (اغستوس ۱۵۴۱) تاریخنده مسفور اتیه‌نه اردلی سنجاق عنوانیله عنایت بیورمشدر . اوزماندن ۱۰۰۳ (۱۵۹۴) تاریخنه قدر مملکت هیچ بر طرفدن راحتسزلك ویرلمکسزین بو عائله‌ده قالمش و بکلری هرسنه ویرکیلرینی پادشاهه ارسال ودائما ابراز صداقت ایلمشدر . قرال حضرتلری (ایکنجی رودولف) بو خصوصاته اصلا مداخله ایتمه‌مشدر. التمش یدمش سنه‌دن‌بری پادشاه ربع مسکون حضرتلرینك تابعیتنه داخل اولان قوللر ایکی اوچ سنه‌دن‌بری اطاعتدن استنکاف ایده‌رك سزك پادشاهکز (۱) ایله عقد رابطهٔ دوستی ایتمش ایسه‌لر اونلرك عصیانه معاونت ایتمکه سزجه نه احتیاج واردر ؟ اکر بر قاچ کون ایچنده اونلر سزی‌ینه ترك ایدرلرسه عاصیلرك صداقتنی نصل تجربه ایده‌جکسکز ؟ شو قاعدهٔ معروفه سزجه مجهول دکلدر : « القدیم لایترك ». اردلك هر زمان مجارستانه عائداولوب آلمانلرك اونده حصه‌لری اولمادیغی برامر مثبتدر؛ معلومدرکه بومملکت — سلطان سلیمانك طغراسنی حاوی براتك اثبات‌ایلدیکی وجه ایله — اتیه‌نه سنجاق‌اولهرق احسان اولنمشدر .

(۱) برنجی دفعه‌درکه بر عثمانلی وزیری ایمپراطوره پادشاه عنوانی ویرییور .

استورغون مکالمه‌لرنده ناقابل اعتراض ظن ایتدیککز وثائقی پیش انظاریمزه وضع ایتدیککز وقت ذکر اولنان براتی قرائتله سهویکزه قانع اولدیکز . اکر شمدی بونی بیلمیور کبی کورینورسه‌کز ذاتاً مکتوبکزدن دخی مستفاد اولدیغی اوزره انجق قاریشیقلق اعدائی ارزوسنده اولدیغکز آکلاشیلیر . بر ضرب مثل مشهوردیرکه : « سویله‌دن سوزیکی فکر ایله کیل ؛ خیر وشری بیلکیل وآندن سویله کیل ». آستین لباس سلطانی‌یه پایشان کیمسه‌نك الی کسمه‌مك حکمدارلرك عادت قدیمه‌سیدر ؛ حتی عربلرده بر شقی برعشیرته التجاایدوب ده سکا دخیلم دیدکده بتون عشیرت اوکا طرفدار اولوب اصلا تسلیم ایتمزلر . اردل بکی پادشاه اعظم واکرم حضرتلرینك وویوده‌سیدر ؛ خیلی سنه‌لر قالدقدن صوکره بعض بد خواهانك القاآتیله اطاعتدن استنکاف ایتمش ایسه‌ده خیانت مؤدیٔ ندامت اولدیغنی ادراك ایله اعتراف قصور وبالدفعات رکاب همایوندن استدعای عفو ایلمشدر . قرآنك « والکاظمین الغیظ والعافین عن الناس » امری موجبنجه کندیسنه عفو احسان بیورلمش ، وویوده‌لق یکیدن تأمین اولنمشدر ؛ بناءً علیه بلا سبب نظر عاطفتدن اسقاطی بر پادشاه عادلك اعتیاداتنه مخالفدر . دوستلرم ، قادر متعاله یمین ایدرم‌که هپ بواحوالدن مقصد ایکی مملکتده اعادهٔ اسایش ایتمکدر . بتون سلاطین جهانك معلومیدرکه پادشاه اعظم (ایدالله شانه) دها زیاده مملکته ، دها زیاده خزینه وشرف وقدرته محتاج اولمادیغی کبی قوللرندن الکصوکنك(۱) باشی یره دوشه‌جك اولسه درحال اونك یرینه بیك دانه دیکری قائم اولور . بنابرین بودرجه‌یه قدر ایلری کوتورلمش اولان شومصلحت خیریه‌نك تأخر ایتیوب نتیجه پذیر اولمسنه غیرت ایتمکده قصور ایتمیکز ؛ بوخصوص سزك وبزم آدیمزی تاکری وانسانلر نظرنده خیر ایله یاد ایتدیره‌جکدر ؛ ضرب مثل مشهوردرکه : « ار ئولور ، آدی قالیر ». محترم‌دوستم (په‌زه‌ن) واوغلم (ناداشدی)، بوقدر مکالمات واقعه‌سزدن صوکره ، مذکراتمزه تمامیله ضد بر صورتده یازمغه سزی اجبار ایده‌جك رسبب وارمیدر ؛ هپ محبتدن غایه رعایا آره‌سنده آسایش وانتظامی محافظه ایتمك ودوستلریمزه دوست ، دشمنلریمزه دشمن اولمقدر . سبکیسموند وویوده پادشاهه عرض‌صداقت ایتدیکی حالده میخاله عساکرکلیه ایله‌امداد ایلمك موافق حقانیتمیدر؟

(۱) الك بیوکنك دیمك اولمالیدر. (مترجم)

ایکی حکمدار ، اعادهٔ صلح آرزوی خالصانه سنده بولنه‌رق راحت ایستیورلر . دوستلرم ، بومصلحت خیریه‌ده هیچ بروجه ایله اهمال کوسترمه‌مکه بذل مساعی ایدیکز ؛ اردولریمزی حرکت ایتدیرمزدن اول نتیجه پذیر اولمسنك ارادهٔ الهیه‌یه مقرون اولمسی تمنی اولنور . کچنلرده مذاکره ایچون اجتماع ایتمش بولنـدیغمز صیره‌ده واچدن بر قاچ شقی بودین حصارلرینه قدرکله‌رك بر قاچ آدمی اولدیرمش وبرمقدار حیوان آلمشلردر ؛ بوحرکت خصمانه‌یه نه دیملیدر؟ بوبابده سزه مراجعت ایدرز .

المخلص الفقیر المخلص الفقیر

بودین بکلربکی محمد مراد

مراد پاشانك مهری اوزرنده شو بیت فارسی اوقونور :

« خدایا بکشای برمن دری . که منت نمیخواهم از دیکری »

اورته‌ده بر دائره ایچنده شو عباره واردر : « اضعف العباد ، الفقیر مراد »

محمد پاشانك مهری اوزرنده : « محمد بندهٔ ال محمد » کلمه‌لری محکوکدر .

۷ ، ص ۵۹ — عثمان زاده افندی صدر اعظملرك تراجم احوالنده [حدیقة الوزرا ، ص ٤٦ ، ٤٧] ابراهیم پاشانك اصلی بوسنه (اسقلاوونیا) دن اولوب عایشه سلطانی اوچیوز بیك التون مهر ایله تزوج ایلدیکنی وشهزاده جامع شریفی حرمنده مدفون بولندیغنی یازار .

۸ ، ص ٦١ — سلطان احمد خان اول طرفندن بوچقایی‌یه اعطا بیوریلان ۱ محرم ۱۰۱٤ (١٦ مایس ١٦٠٥) تاریخلی عهدنامه‌نك صورتیدر .

[هامه‌ر اشبو عهدنامه‌یی صدری عبدالله افندینك مجموعهٔ مکاتیب رسمیه‌سندن ترجمه ایتمشدر ؛ بو مجموعه منشأت فریدون ایله برلکده طبع اولندیغندن منشأتك جلد ثانیسنده ۳۵٦ نجی ، ۳۵۷ نجی ، ۳۵۸ نجی صحیفه‌لردن عیناً نقل اولنمشدر]

افتخار الامراء الطایفة العیسویه ، مختار الکبراء فی الملة المسیحیه ، مصلح مصالح جمهور الطائفة النصرانیه ، ساحب اذیال الحشمة والوقار ، صاحب دلائل المجد والافتخار ، حالا مجار قرالی واردل حاکمی اولان بوچقای قرال ، ختمت عواقبه بالخیر ، توقیع رفیع همایون واصل اولیجق معلوم اوله که : حالا مرجع سلاطین عظام و ملجأ خواقین کرام اولان سدهٔ والامزه ایلچیلرك ایله مکتوب صداقت اسلوبکز وارد اولوب مضمونده عتبهٔ علیه‌مزه اطاعت ومتابعتی سرمایهٔ دولت وپیرایهٔ

عزت بيلوب هر بار عساكر نصرت مأثرمز ايله عدوى خاكسار اوزرينه توجه وعزيمت ايلدوكجه زده مباركلك بولوب انواع فتوحات ويوز آقلقلرى ميسر اولوب هر وجهله نظر عنايت اثرمزه مستحق اولمغين حالا وزير اعظم وسردار اكرم، مشيرافخم، مدبرامورالجمهور بالفكر الثاقب، متمم مهام الانام بالرأى الصايب، مكمل ناموس السلطنة العظمى، مرتب مراتب الخلافة الكبرى ببر بيشهٔ وغا وهزبر كوهستان هيجا، المحفوف بصنوف عواطف الملك الاعلى محمد پاشا ادام الله اجلاله ويسر بالخير آماله نك احوال صداقت مآلكزه وقوف وشعورى درجهٔ نهايتده اولمغله حقكزده ايلدوكى حسن شهادتى عرضحضورفايض النورمزده قبول وويركوكز رعايتى حيز حصوله موصول اولمسى واغور همايون نصرت مقرونمزده ظهوره كلان صداقت وخدمات مبروره كز مقابله سنده مملكت واهاليسنه دخل وتعرض اولنمامق بابنده عهد وامانى مشتمل وسائر تعيين اولنان سرحد ومملكت وقرا وقلاعك حفظ وصيانتنى متضمن عهدهٔ نامهٔ همايونمز ارسالى مأمول ومسئول اولدوغن تحرير وبيان ايدوب وايلچيكزه آغزدن اصمارلدوغكز مرادكز هرنه ايسه على التفصيل پايهٔ سعادت مصيرمزه عرض اولندقده جمله سنه علم عالمشمول شاهانه مز محيط اولدوغندن ماعدا سردار نصرت شعارمزك حقكزده بيان ايلدوكى حسن شهادتيكه اجداد عظامزدن فردوس مكان مرحوم سلطان سليمان خان حضرتلرينك قولى وچراغى اولان ولايت اردلك قديمى مجار بكلرى وبكزاده لرى وسائر اوجاق بكلرى ومملكت صاحبلرى جدامجدمزك نعمت قديمه سنه حق رعايت اوزره اولوب وژيغموند اغواسيله كفران النعمه اولان طائفهٔ اشقيادن اظهار عصيان وفساد وطغيان ايدنلرك پايمال وبركشته روزكار اولدقلرينى مشاهده ايتمكله مومى اليهك بووجهله تقريرى سزك خصوصكزده حسن توجه ومزيد التفات شاهانه م ظهورينه باعث اولمشدر . ايمدى مشاراليه سردار نصرت شعارمز احوال وآمالكزه مطلع اولوب رعايت وحمايتكزه سعى واهتمام اوزره اولدوغى مشاهدهٔ همايونمز اولمغله جمهورامور كزى مومى اليهك رأى صائبنه تفويض ايدوب معجلا اوتاغى چيقاروب بروجه مسارعت سفر همايونه توجه وعزيمت اوزره اولمغله مراد اولنان عهد نامهٔ همايونمز يازلمغه زمان مساعده ايتيوب اولدخى مشار اليه وزير اعظم سپارش اولنمشدر . ان شاء الله تعالى بروفق دلخواه جمله مرادكزه مساعده ايدوب رعايت وحمايتكزده حسب المقدور سعى موفور ايلسى امرمز اولمغين بو بابده اطمينان

خاطرکز ایچون یمین ایده‌رزکه یرلری وکوکلری یوغیکن وار ایدن جناب رب العزتك عظمت ووحدانیتی حقیچون وایکی جهان کونشی حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندمزك روح پرفتوحلری حرمتیچون وآباء کرام واجداد عظامزك ارواح مطهره‌لریچون مادامکه سز وسائر توابع وعسکرکز عتبهٔ علیه‌مزه تبعیت‌اوزره اولان مجار بکلری وبکزاده‌لری دوستمزه دوست ودشمنمزه دشمن اولوب مملکتکزدن تجارته واروب کلان بازرکانلرمزه وآدملرمزه وسائر اهالیٔ ولایتمزه دخل وتجاوز اولنمیوب دوستلقده ثابت قدم اوله‌سز بوطرفدن دخی اکا مغایر بروضع ایتدیرلمك احتمالی اولمیوب سزه وتوابعکزه وممالك محروسه‌مزه کلوب کیدن تجار وآدملرکزه ومملکت ورعایاکزه بر فرده دخل وتعرض ایتدیرلمیوب ودخل ایدنلره سیاست ایدوب حقلرندن کلنور . والعیاذ بالله تعالی نمچه اشقیاسنك غلبه وتجاوزی واقع اولورسه هروجهله امداد واعانت اولنوب شرائط صلح وپیمانه رعایت اولنمق مقرردر. واردل حکومتی ومجار قراللغی سزه وسزدن صکره اوغوللرکزه واندن صکره مملکت خلقی کیمی مراد ایدینورلرسه آستان عزت آشیانمزه اطاعت وانقیاد اوزره اولوب مملکت خلقنه نافع وطوغری اولان کمسنه‌یه ویرلمك بابنده فرمان عالیشانمز صادر اولمشدر. کرکدرکه عهد نامهٔ همایونمز وصولنده عتبهٔ عزت عنوانمزه ایده‌کلدوککز صداقت واخلاص ومودت واختصاص موجبنجه من بعد دخی جادهٔ اطاعت وتبعیتده ثابت قدم وطریق انقیاد واستقامتده راسخ دم اولوب وجه مشروح اوزره شرف صدور بولان عهد وامانی محقق ومشار الیه سردار ظفر کردارمز طرفندن کوندریله‌جك عهد نامهٔ همایونمزك مضمونی مصدق بیلوب کما کان دوستمزه دوست ودشمنمزه دشمن اولوب حسن اتفاق واتحاد ایله بعنایة الله تعالی انواع فتوحات جمیله ویوز آقلقلری ظهور ایلیه . ارسال اولنان هدایا کز ایلچیکز یدندن عزحضورمزه وصول وحسن مطالعه‌مزه مقرون وشرف قبول بولوب مومی الیه ایلچیکز مرعی قیلندقدنصکره جناب جلالت مآبمزطرفندن آغز خبری سپارش‌اولنوب حسن‌اجازتمزله طرفکزه عودته رخصت ویرلدی . ملاقاتکزله شرفیاب اولدقده فرمان قضا جریانمزك اجراسنده سعی واهتمام ایلیه‌سن. نمچه طرفندن صلح مراد اولندقده سزه حواله اولنوب بوطرفدن صلحه رضا کوستریلوب اکر نمچه طرفندن ولایتکزه هجوم

وغلبه واقع اولوب ممالك محروسه‌مزه كلان آدملركزه برفرد مانع اولميوب اموال وارزاق وحيوانلرينه وكندولرينه اصلاتعرض اولنمزولازم اولان زاد وزواده‌لرى تدارك اولنوب رعايت ايديلور (۱). اكا كوره معلومكزاوله. فتح اولنان يرلرده كفار زماننده معاف ومسلم اولمش سپاهيلر واردر، مملكت اسلاميه سپاهيلرين رنجيده ايتميه‌لر وويركو طلب اولنماسن [اولنماسون] وبوندنصكره سزك مهرلودفترلريكز كلوب بوجانبده هركيمك ايچون معاف نامه طلب ايدرسه كز استماع اولنماسن. ومن بعد اكرولايتكزدن واكر موژودبله ولايتلرندندرلر عتبهٔ عليه‌مزه طوغرولغله التجا واطاعت ايدنلر سائر اطاعت ايدن مجار اهاليسى كبى كندو دين وآيينلرنده اولوب مملكتلرنده اوتوروب صلح وعهده مغاير وضعلرى صادر اولمدقجه دخل اولنميوب ايام سعادت انجامزده آسوده‌حال وعتبهٔ عليه‌مزه استقامت اوزره تبعيت وانقياده برقرار اولدقلرنجه مملكتلرندن اسير اخراج اولنميوب واوچ سنه‌دنبرو خلاف عهد وامان اخراج اولنان اسيرلريكزدخى كوريلوب اطلاق اولنملرى وقپوكتخداكزه وكلان ايلچيلريكزه رعايت اولنوب زاد وزواده‌لرى تدارك اولنمق بابنده رجا والتماسكز اوزره عمل اولنمغيچون مشاراليه سردار ظفركردارمه سپارش اولنمشدر. مادامكه طرفكزدن عهد وامانى مناقض برحال صدور ايتميه بوجانبدن دخى اكا مغاير برايش اولمق احتمالى يوقدر. خاطركز خوش طوتوب حسن معامله‌ده ثابت قدم اوله‌سز ومتصل أحوال خيرمآلكزى يوجه آستانه‌مزه عرض واعلام ايتمكدن خالى اوليه‌سز. سنه ۱۰۱٤

۹، ص٦١ — صدراعظم محمدپاشانك بوچقاييه مكتوبى ترجمه‌سى. (اصلى خزينهٔ اوراق ايمپراطورى وقراليده‌در.)

افتخار الامراء العيسوية، مختارالاكابر المسيحية، اردل بكى ومجارستان قرالى دوستمز بوچقايى، ختمت عواقبه بالخير، هرصورتله نائل آسايش حال اولملرى تمنياتندن صوكره اعلام اولنوركه: ربيع‌الاولك اون برنده زملينده

(۱) بورادە عباره معقد كورينور؛ هامەر «نمچه طرفندن ولايتكزه ...» سوزلرندن «رعايت ايديلور» كلمه‌لرينه قدر اولان جمله‌لرى «نمچه طرفندن صلحه دائر واقع اولان تكليف سزه حواله ايدلشدر اكر اونلر سزى مملكتلريكزدن چيقاره‌جق اولورلرسه بزه التجا ايده‌جك اولانلر حمايت وعاطفته مظهر اوله‌جقلردر» مألنده ترجمه‌ايتمشدر. (مترجم)

اردو قوردیغم وقت آدملریکز واسطه‌سیله، بایراقلریکز(۱) ایله برلکده مکتوبلریکزی آلدم؛ جمله‌سنی آکلادم، وتشکر ایدرم. خدمت پادشاهی ایچون طرفکزدن وقوع بولان مساعی دشمندن اخذ انتقام ایده‌جکمزه برضمان قویدر، یازمش اولدیغکز احوالك برطاقمنی اولجه اشعار ایتمش اولدیغکزدن جوابلری ویرلمش ایدی؛ بناءً علیه بومکتوبکزك بزم کاغدیمزك وصولندن اول یازلمش بولنمسی محتملدر. مع‌هذا، دوستم، سزه تبلیغ ایدرزکه سزی وصادق وویناقلری وبیوك وکوچك کافهٔ اهالیٔ مملکتی سعادتلو پادشاهك نظر عاطفتنه عرض ایتمکده هیچ‌اهمالمز یوقدر. خاندانمك قدمی وسوزینك صحت وسلامتیله معروف اولوب مقدما باب همایونه کوندرمش اولدیغکز ایلچیکز اتیه‌ن قارلاتی بالذات باب همایونی کورمش اولدیغندن عودتنده سزه سویلیه‌جکدر. صلح مذاکره‌سی ضمننده بحر قرالی طرفندن طرفکزه کوندریلن ایلچی‌یه ویردیککز جوابی بیلدیریورسکز. غایت معنیدار وجسورانه بر محاربه‌یا قیشه‌جق صورتده جواب ویرمشسکز. بن — که سزك دوستکزم — رأیکزه اشتراك ایدرم. «اکره‌ك (؟)». عزیمتکز مقتضی بولنمش اولدیغی جهتله اردل اوزرینه یوریدیککزی بیلدیریورسکز. بوخبر بزجه پك خوش کورنمه‌مشدر، سزی بوحرکته تشویق ایتمیز. سعادتلو پادشاهمزك سزه کوندردیکی علامتلر — که سائر بعض لسانلرده تاج تسمیه‌اولنور — برچوق مجوهرات ایله مزین اولوب برمدتدن بری اردونك اوکنده بولنان خزینهٔ همایون درونندهدر. بعض تعمیراته محتاج اولدیغی جهتله بزم استانبولدن عزیمتمزده کوندرلمسی ممکن اولمایوب مؤخراً ارسال قلنمشدر. تاج ایله ذات حضرت پادشاهینك سزه تخصیص ایلدیکی خزینه سزدوستمزه کوندرلمك وامید ایلدیکم وجه ایله بربریمزه تلاقی ایتدیکمز حالده بالذات طرفمدن تسلیم اولنمق لازم کلیردی؛ صلحه وقرالله‌عائد بعض مصالح بوملاقاته لزوم کوستریوردی. آنجق سز اردله عزیمت ایتمش اولدیغکزدن بوایشلر باشقه‌زمانه تعلیق اولنمش ومجوهرات المزده قالمشدر. بزده بوراده قالمایوب ان‌شاالله سیر سریع ایله بودین اوزرینه کیده‌جکز. بوسفرك حرکات آتیه‌سی ایچون سزکله مذاکره ایتمکلکم مقتضی وپك مهم ایدی؛ لکن سزك اردله عزیمتکز بوکا مانع اولمشدر. شوحال الیم ایچنده سزك ایلچیکز اتیه‌ن قارلاتی بی الیقو یمایوب کدخدامز محمدی ترفیق ایله طرفکزه ارسال ایلدك. اونلردن بورانك واستانبولك ایشلرینی آکلارسکز.

(۱) بایراقدن مقصد، بایراق آلتنده کوندریلن عساکر معاونه اولسه کرکدر. (مترجم)

افاده‌لرندن سزجه معلومات کامله حاصل اولدقده لازم‌التسویه مصالح‌حقنده برقرار اتخاذ ایده‌بیلمه‌مز ایچون کندیلرینی اوراده تأخیر ایتیوب طرف دوستانه‌مزه کوندرمکزی رجا ایدرز. ان‌شاءالله بوسنهٔ مبارکه‌ده یالکز ذات‌حضرت پادشاهی‌یه وءدوستم یالکز سزه‌دکل، مملکتلریمزك فقراسنه بربیوك خدمت ایفاایده‌رك نجه‌سنه‌لر « ایللرده ودیللرده » خلقك دعاسنی ایشیده‌جکز . دوستم ، سعادتلو وقدرتلو پادشاهمزك سزه تخصیص ایتمش اولدیغی خزینه ، تاج ، سیف، علم جملةً بنده‌در . بنم نیتم ، بونلری کاملاً سزه تسلیم ایتمك وبوندن صوکره اتخاذ اولنه‌جق تدابیری قرارلاشدیرمق اوزره سزکله برمحل معینده مذاکره ایتمك ایدی . آنجق شمدی بن شماله دوغری ایلریله‌مش اولدیغم حالده سز اردلده جنوبه دوغری کیتمش اولدیغکزدن هدایای شاهانه‌یی سزه کوندرمکدن احتراز ایدیورم؛ چونکه هرنه‌قدر محافظه‌سی ایچون عسکر تعیین اولنه‌جق ایسه‌ده بونلر دشمن الله دوشه‌بیلیر . بناءً علیه ، دوستم ، دها زیاده توقف ایتیوب بنمله برلشمکه همت ایدیکز ؛ تا که بوهدایایی تسلیم ایله پادشاهمزك اراده‌لرینی انفاذ ایده‌بیله‌یم . والسلام علی من اتبع‌الهدی . »

ذیل : کدخدامز محمد وایلچیکز اتیه‌ن‌قارلاتی سزه شفاهاً بعض‌موادمهمه‌نك تبلیغنه مأمور اولمشلردر ؛ او کا کوره حرکت وبزمله برلشمکه مسارعت ایدیکز؛ تا که وضعیتکزی بیله‌رك تصوراتکزی اکلایه‌یم. بلغراد اوکنده‌کی اردوکاهمزده یازلمشدر .

محمد پاشانك مهرنده شویله محرر ایدی :

« از فیض دعای صبحکاهی شد محمدمظهر لطف الهی (۱) . »

[المانجه وفرانسزجه نسخه‌لرك هرایکیسنده مکتوبك تاریخی مندرج‌دکلسه‌ده لالا محمدپاشانك بلغرادده صدارته تعیینی واستورغونه عزیمت وینه بلغراده عودتی ۱۰۱۳ سنه‌سنده‌در. مهر فقره‌سی یالکز آلمانجه نسخه‌ده مندرجدر.]

نعیما اوزمان مجارلر ایله آلمانلر آره‌سنده‌کی مناسبات خصمانه وآلمانلرك مجارلره

(۱) بویازی بربیت‌اولمق‌لازم کلیر؛ حال‌بوکه ناموزوندر. ظن‌عاجزانه‌مجه بونك‌صحیحی :

شد از فیض دعای صبحکاهی ، محمد مظهر لطف الهی .

اولمجدر . مورخ کله‌لری کوزل کورمش ایسه‌ده یالکز بر کله‌نك یرینی بوله‌مامشدر . (مترجم)

یاپدقلری معاملات سیئه حقنده شویله یازار : [نعیمادن ، ج ۱ ، ص ۴۰۲-۴۰۴ عیناً نقل اولنمشدر]

« ملك‌الملوك نصارا — که ایمپراطور وقیصر عنوانی ایله مسماردر — نمچه‌ده اوسترپا وهونغاریا دوقه‌لری نسلندن اوله کلمکله بوطائفه قوت بولوب اردل ومجار قلاعنی کلیت‌ایله ضبط‌ایتدیکندن‌صوکره بونوع کفارك آته‌طونه مالك‌اولدقلرینی‌عسکر وسپاهی‌وضعفاسنی رعیت ایتدکلرندن غیری انواع جفا واذیت ومجار واردل جنسنك اهل وعیاللرینه تعرض واهانت ایدوب بونلر دخی مدافعه‌یه قادر اولدقلری جهتدن نمچه طائفه‌سنه صورتا سرفرو ایدوب لکن درونی عداوتلری مرتبهٔ نهایتده ایدی؛ ونمچه مجاره قدیمدن امانت‌اوزره اولوب مجار اصراسی نمچه‌نك ادانیسی یاننده بیله رعایادن خوار وحقیر ایدی . فرضا بولده کچرکن قافله چالوب وآردندن کلورکن شاپقه‌سن قالدیروب یوزینه توکورمك کبی اوضاع ایدرلر ایدی . زیرا سابقا مجارنمچه اوزرینه برقاچ دفعه خروج ایدوب ولایتلرینی آلمشلر وعظیم قلیچ چاشلر ایدی ؛ انکا بناءً ارالری خلاف وشقاق اوزره ایدی ، اول زمانه‌دك که مجار بکزاده‌لرندن بوچقای نام برباهادر کندی بنی‌نوعی اعیانی جمع‌ایدوب « بز بونمچه طائفه‌سنك اذیت واهانتنه نچه‌یه‌ك تحمل ایدوب تحت تصرفلرنده مغلوب وهتك عرض وناموس ایله زمانه دك منکوب اولورز ؟ الحمدلله تعالی پادشاهان آل عثمان قدیمدن اولیای نعمتمز اولوب یانوش قرال جنتمکان سلطان سلیمان خان آستانه‌سنه التجا ایتمکله ملکی الی‌الانقراض اولاد واحفادی نزدنده باقی قالمشدر ؛ بزدخی سلفمزه اقتدا ایله اول سدهٔ قویه‌یه استناد ایدوب اعدامزدن انتقام‌السه‌ق اولی وحتمزده‌انسب‌واحری دکلیدر؟ » دیدکده بوچقایینك بوکلامنی اعیان بنی نوعی حق وسایهٔ حمایهٔ سلطانی‌یه دخول ایله مال وعیال صیانتنی حالرینه اوفق بولوب اتفاق ایله مزبوری قراللغه اختیار وکندوزه سردار ایتمك‌اوزره سنهٔ‌مزبوره [۱۰۱۳] خلالنده سرداره مکتوبلر کوندروب « پادشاهك دوستنه دوست ودشمننه دشمن اولوب قوللغنی قبول وزیر جناح حمایتلرینه دخول ایله قدیمی اعدامز اولوب اقتضاء ضرورتله تحت حکمنده اولدیغمز نمچه‌لیلره قلیچ قویوب پادشاه اسلامه جان وباش ایله خدمتی تعهدایدوز. حقیقت حالنی وقوفدن صوکره آستانهٔ دولته‌عرض ایلمکز رجاولنور» دیدکاری در دولت علیه‌یه عرض اولنمقده التماسلری موقع قبوله واقع اولوب سرداره « مناسب اولدیغی وجه اوزره معاهده ایلیه‌سن » دیو فرمان بیورلمغله مشار الیه سردار دخی دلخواهی اوزره جواب کوندرمکین نمچه‌یه اظهار عداوتی متأکد ومجارلردن کندویه تابع اولنلر یوماً فیوماً متزاید اولدی . »

نعیما ، اوندن صوکره [ص ۴۰۴و۴۰۵] ۱۰۱۳ جمادی‌الاولاسنك یکرمی اوچنده (۲۱ تشرین‌اول ۱۶۰۴) به‌لژیوژوزو ایله وقوع‌بولان محاربه‌یی ووراد [وارات] ، قاشا و [قاشه] ، توقای وقایعنی نقل ایدر . (وندیك ایلچیلرینك ۱۶۰۵ راپورلرینه‌مراجعت : « محمدچاوشك بوچقایی لهنه مداخله‌سنی طلب ایتمك اوزره لهستان قرالنه اعزامی »)

۱۰ ، ص ٦٨ — پیقارت طرفندن ۱٦٦۸ سنه‌سنده نشر اولنان برتصویرك زیرنده جغاله‌زاده‌سی حقنده (اسپانیولجه) تفصیلات ایله‌مندرجدر؛ انجق برجغاله‌نك خرستیانلغه‌عودتنه‌دائر اولان افادات ، اختراع محضدر: « مشهور ه‌پودان ویسقونده چیغاله‌اون ایکی یاشنده بولنان کوچك اوغلی دون سیپیون ایله برابر سفینه‌یه راکب اولهرق ۱۸ مارت ۱۵٦۱ تاریخنده مسینه‌دن اسپانیایه‌عزیمت ایلدی ؛ اثنای راهده مسلمانلر طرفندن طوتیله‌رق سلطان سلیمه تقدیم ایدلدی؛ برقچ‌ای محبوسیتدن صوکره جغاله استانبولده کندیسنی تسلیم ایلدی . اوغلی سیپیون سرایه ادخال اولنه‌رق جبراً تحت محافظه‌ده بولندیرلدی . مرور زمان ایله کندیسنه سنان پاشا عنوانی ویریله‌رك دولت عثمانیه‌ده خدمات مختلفهٔ آتیه‌ده استخدام اولنمشدر : ۱ ، دیرغه‌لرقاپودانی؛ ۲ ، ایران شاهی اوزرینه سردار ؛ ۳ ، صدراعظم ، ٤ ، قاپودان پاشا وجزائر بحرسفید آمیرالی . سلطان احمدك (صدراعظم احمد پاشانك : سلطان احمدك دکل) قیزی وسلطان احمده‌خلف اولان عثمان ومرادایله شمدیکی پادشاه ابراهیمك همشیرسی کسابو صالیه (صالحه) سلطان ایله ازدواج ایلدی . ایکی اوغلی اولمشدرکه : بری ساقز جزیره‌سی حکومتنده بولنمش اولان حسین بکدر . دیکری اولان محمد بك ارض مقدس ، اسکندریه ، آنطاکیه ، بحراحمره قدر فرعون حکومتی ممالکی ، بتون کلدانیه ، قبریس قراللغی ، طربزون والی ومرخصلغنده بولنمشدر ؛ کذلك عیسی‌المسیحك مدفنی ویرکیسی محصل عمومیلکنده بولنه‌رق اول وقت جناب حق طرفندن قتولیك دینته دعوت اولنمش ، وذوات متعدده طرفندن تعلیم وسن — فرانسوا وسن دومینیك طریقتلری وخصوصا ژه‌زویت جمعیتی راهبلری طرفندن معاونت ایدیله‌رك اون سکز سنه اونلرله برلکده بزم دیمزاوزره یاشامشدر؛ بومدت ظرفنده ترکیه‌دن فرار فرصتی کوزه‌دوب نهایت ۱٦۵۸ سنه‌سنده موفق اولمشدر. برچوق خرستیان اسیرلری قورتاردقدن وممالك اولدیغی اموال ومناصبی جوانمردانه ترك ایلدکدن صوکره مجارستانه واورادن لهستانه کیدرك وارشواده تعمید ایدلمش، واوراده ایمپراطور وایمپراطوریچه طرفندن التفات مخصوصه نائل اولمشدر . پاپا یدنجی الکساندرك ومؤخراً پاپا طقوزنجی قله‌مانك آیاغنی اوپمك اوزره آلمانیادن رومایه ایکی دفعه سیاحت ایلمشدر . قله‌مان پاپا طرفندن کندیسنه بیك آلتون تخصیصات باغلانمش اولدیغی کبی اونك طرفندن واقع اولان توصیه اوزرینه ناپولیده،

مسینه‌ده ، قالابراده پاپانك برنجی قاردینالی ویرنس تریولو جانبلرندن توقیرات ایله قبول ایدلمشدر. باویرا منتخبی ومنتخبه‌سی، انسبروق ارشیدوقه‌سی، وندیك جمهوری، طوسقانه وصاووادوقه‌سی، انکلتره قرالی‌ده کندیسنه اویولده معامله ایتمشلردر. اورادن فلاندرخطه‌سنه‌کچه‌رك بوخطه‌نك والئ عمومیسی وقاستیلیا قونه‌تابلی طرفندن احترام عظیم ایله اضیاف واعزاز اولنمشدر. پرنس لینی جانبندن دخی عظیم سماحت والتفات کورمشدر . اوندن صوکره متبوعه‌مز قرالیچه حضرتلرینه ، قتولیك دینه اهتدا ایتمش برتابع حقیر صفتیله عرض خدمت ایتمك اوزره مادرید سراینه کلمشدر . » بوتفصیلاتك محرری بوراده لاتینجه شودعایی ایراد ایلر : « یارب عیسی‌المسیح ، سکا شکر اولسون که بکا عنایت ایتدك‌ده نورحیرت بخشك ایله بنی ظلمت محمدیتدن قورتاردك . »

[خرافه‌دن عبارت اولان اویله تفصیلاته بویله دعا یاقیشیر !]

۱۱ ، ص ۷٤ — پچوی ، درویش پاشانك جوان بك نامیله معروف اولان قارداشنه اعزیبوز سنجاغنی توجیه واغریبوز ، اینه بختی ، قارلی ایلی سنجاقلرینك تحریرینه مأمور ایده‌رك کندیسنی [پچوی‌لی] کاتب صفتیله معیتنه ویرمش اولدیغنی حکایه ایتدیکی صیره‌ده دیرکه : [اصلندن آلندی]

« قره‌دن آغریبوزه واردق . [جوان بك ! برکون دریا کنارنده قصرنده جالس ایکن قیوندن برذی قیمت مرصع ساعت چیقاردی ، و « ساعته وقوفکز واردر ، کورك ! » دیدی . الحق اوندن ایی ساعت کوردیکمز یوق ایدی . پسند ایتدك . « اما بونك سرکذشتی واردر ، نقل‌ایده‌یم » دیدی . « بیورك ! » دیدم . « بونی، عصرمراد خانیده رستم اغا دیرلر براستاد عالم ساعتجی ، ارایمش ، (بوحقیر اونی بیلیردم؛ اول‌عصرده غایت شهرت بولمش ایدی) قاپی اغاسی غضنفر اغا ایچون او یاپمشدر ؛ حتی جواهرینی کندیسی ویرمش . غضنفر اغا قتل اولندقده قیوندن جلاد چیقاروب فروخت ایتمش . صوکره طیرناقجی حسن پاشایه دکر ؛ اول دخی قتل اولندقده ینه جلادآلیر، صاتار. اوندن قاسم پاشایه دکر. بوده قتل اولندقده قارداشم جلادلردن اشترا ایدر . شمدی بوطرفه کیدر اولدیغمزده « کیده‌لازمدر » دیه برایکی‌ساعت ویردی؛ بونی‌ده برابر ویردی . » دیدی. همان، ساعت المده‌ایکن اوزرینه براقدم ، و « بویله شومی، بویله اوغورسزی آدم دشمننه بیله ویررمی ، یا الله آلیرمی ؟ » دیدم . فی‌الحال برچکیچ کتیردی ، وجواهری تفریق ایدوب ساعتی خردوخاش ایتدی ، وچرخلرینی دریایه آتدی . »

[درویش پاشا، ساعتی قارداشنه ویرمش ایسه‌ده کندیسی شئامتندن قورتیله‌مامش، اوده مقتول اولمشدر !]

۱۲ ، ص ۷۹ — ارشيدوق ماتياس ايمپراطور رودولفه بويله يازيور: «عثمانلى سرداری مخابره واستيذانلرله وقت كچيرلمسنى ايسته مديكندن زمان فوت ايتمكسزين مأذونيت لازمه يى حائز برمرخصك اعزامنى برقاچ دفعه لر طلب وتمنى ايلديكم حالده طلبم هنوز اسعاف ايدلمدى . بو أخردن دولايى قورقارم كه مجارستان قعه لرندن بعضلرى غائب اوله جقدر . » ينه آرشيدوق ماتياسدن ايمپراطور رودولفه محرر ۲۲ تشرين اول ۱۶۰۵ تا يخلى مكتوبدن : « متعدد عريضه لرمله عرض واسترحام ايلمش اولديغم مسائل دهه حقنده برآن قراللغك منافع اساسيه سنه موافق بر قرار قطعى اتخاذينه مساعده بيورلمسنى كمال تواضعله سدهٔ حشمتپناهيلرندن نيازايلرم . »

قرق اوچنجى كتاب

۱ ، ص ۱۰۲ — نعيما ، بو مناسبتله مولانا جلال الدين رومينك مثنويسنده موسى ايله خضرك ملاقاتى حقنده كى ابياتدن شونلرى نقل ايدر: [هامه رك المانجه سنده موزون اوله رق ترجمه لرى مندرجدر]

آن پسر را كش خضر ببريد حلق — سر آن را در نيابد عام خلق ؛
كسر خضر در بحر كشتى را شكست ، — صد درستى در شكست خضر هست .
پاك بود از شهوت وحرص وهوا ؛ — نيك كرد او ، ليك نيك بدنما .

[خضرك ، چوجنى اولديرمسى ، كسمسى هركسك بيله جكى حكمتلردن دكل ايدى ؛ دكيزده كى كمى يى رخنه دار ايتمسنده ده فائدهٔ عظيمه مندمج ايدى . خضر اغراض ذاتيه دن مبرى ايدى ؛ ايبلك ياپدى ، فقط فنا كورينور ايبلك ياپدى .]

ملاقات خضر وموسى قرآن [كريم] ده مذكوردر . [سورة الرعد .]

۲ ، ص ۱۰۶ — صدراعظم مرادپاشانك آرشيدوق ماتياسه سلخ ذى القعده ۱۰۱۵ (۲۹ مارت ۱۶۰۷) تاريخلى مكتوبى ترجمه سى :

افتخار الامراء العيسويه ، الخ ؛ مقامكزه لايق سلام محبت پيرامزك قبولى رجاسندن صوكره اعلام ايدرز كه برات همايون موجبنجه نائل حكمدارى اولان مجارستان قرالى واردل بكى اتيه ن بوچقايى ذكر ولنان برات مفادنجه خلفى انتخاب ايتمكده مختار اولديغندن تاجى ، بايراغى ، طوپوزى ، والانتين هومونايى يه اعطا ايلمشدر . هومونايى ، بوچقاينك وصيتنى بزه اخبار ايتمش اولمغله كنديسنى برات اقتضاسنجه

قرال و بك نصب ایتدك ؛ حق حکمداری نا قابل اعتراض صورتده هومونایی یه عائد اولمغله قرالق علائمی اولان برات همایون ایله علم شریفی ، طوپوزی ، خلعتلری آتلری بلغارادده کندیسنه سایم ایتمك اوزره بر قاپیجی باشی ایله کوندردك . لکن هومونایی ، بلغارادہ واصل اولمازدن مقدم اردل اهالیسنك سیکیسموند راقوچی یی کندیلرینه بك تعیین ایتدکلرینی خبر آلمغله اردله کیتمیه رك اراضیسنه عودت ایلمشدر . قاپیجی باشینك مملکت مذکوره یه وصولنده راقوچی ، هومونایی یه عائد اولان برات و دیکر علائمی حیله ایله النمش ویوندن دولایی کندیسی [قاپیجی باشی] جزا کورمشدر . دوستم ، اشبو مکتوب محبانه مزله اعلام ایدر که قدرتلو پادشاه شوکت پناه حضرتلری سیکیسموند راقوچینك انتخابنه موافقت ایتمیه رك اونك قرال وبك اولمق اوزره آنجق سیله ایله وقوعه کلن نصبنی رد ایتمکده ومقدما بوچقایی یه ویرلمش اولان برات موجبنجه برات همایونك ، بایراغك ، طوپوزك ، خلعتلرك والانتین هومونایی یه ارسالنی اراده ایلمکده‌در . بومکتوبمزك وصولنده ، حرصلرینه هیچ برنهایت بیلمیه رك سزك ایله بوچقایی آره‌سنده منعقد معاهده یه وآره‌مزده‌کی صلحه مغایر حرکت ایدنلردن برقاچ کشینك تحریك ایتدکلری شوفنه یی تسکین ایده جککزی و ایکی حکومتك فقرای تبعه‌سی نائل اسایش اولدقدن صوکره یه کیدن تخم فتنه ومصیبت نشر اولنیه جغنی امید ایلرز . دوستم ، معلومکزدرکه صوك عهدنامه‌نك مدت مرعیتده اوچ حکمداردن ، یعنی پادشاه ایله ایمپراطور واردل بکندن برینك وفاتی وقوعه کلیرسه صلحك خلفی طرفندن ادامه اولنه جغی اشبو عهدنامه یه درج اولنمشدر . سزده ایضاحه حاجت یوقدرکه دیمزك احکامی موجبنجه یمنلریمزی صداقتله اجرایه مکلفز . اکر سز بویله برکوچك ایشدن دولایی یکیدن فتنه ایقاع ایتمك ولطف الهی ایله اقدرمساعیدن صوکره عقد ایتمش اولدیغمز مصالحه یی — که دولتك بوقدرارکانك مهرلرینی حاویدر — بوزمق ایسترسه کز جناب حقك دیدیکی اولور ؛ زیرا اللهك هرایستدیکی وقوع بولور . مع هذا اره‌مزده عقد اولنان عهدنامه‌نك کافهٔ موادینك اجراسیله فقرا وضعفانك وعموماً ایکی مملکت خلقنك کندیلرینه تأمین راحت ایدنلر حقنده دعایه مشغول اولمق اوزره آسایشده براقلمسی مناسب اولور ؛ یمینکزده ثبات ایله آره‌مزده‌کی حسن امتزاجه مانع برشی احداث ایلیه جککزی امید ایدرز . شوراسی دخی معلوم دستانه‌لری اولسون که صوك

عهدنامه‌ده کوندرلمری مندرج اولان ایلچیلر، هدایایله برلکده برآی مقدم واصل اولمق لازم کایردی ؛ سزدن ومرخصلریکزدن اونلرك حرکتلرینی متضمن مکتوبلر آلمش ایسه‌ك ده تأخرلری عکسنی اثبات ایدر . بو معامله ، دولت بیوك مأمولرینك موقعلرینه مخالفدر . بنابرین مواعیدیکزه توفیقاً بو سفارتك عزیمتنی تعجیله همت ایدیکز؛ زیرا قدرتلو پادشاهمزدن آلدیغمز مکتوبلرده سفارت واصل اولمادیمی دیو سؤال بیورلمشدر. جواباً عرض ایلدك که ایمپراطور حضرتلرینك برادری آرسیدوق ماتیاسك برمکتوبی سفارتك یولده اولدیغنی بیلدیرمش ، وقریباً وصولی مأمول بولنمشدر . لکن ورودی تأخر ایتمکده اولدیغی جهتله نه جواب ویره‌جکمزی بیله‌میورز . اکر سفارت ورود ایتمزسه سویلدکلریمزك جمله‌سی یالان عد ایدلمك لازم کلیر. لکن دینمز ویمینمز کرك بزه، کرك سزه بوقدرمهم زماده‌ده ویرلمش اولان یمینلی سوزك نقضنی منع ایدر . اکر سفیرلر کله‌جك ایسه‌لر کلسینلر ؛ زیرا پادشاهمزه حقیقتی عرض یتمك ایسترز . عهدنامه‌مز بتون جهانه معلوم اولدقدن صوکره عکسنی التزام ایله کندیکزی خلق عالم حضورنده محجوب ایتمك ایستمزسکز. اوله‌بیله‌جك احوالی کوزل دوشونیکز، کندیلرینی بیلمینلرك سوزلرینی دیکلمیکز، وعاقل وبصیرتکار آدملرك نصیحتلرینی رد ایتمیکز . ایشلره هر ایکی مملکت وفقرا ایچون اکفائده‌لی صورتده نظام ویرلمش اولمغله یکی قاریشیقلقلر احداثیله خلقك بد دعاسنی جلب ایتمکدن احتراز یللیدر . بنابرین سفیرلرك هدایا ایله برلکده برآی اول ارسالیه‌همتله هرایکی مملکتك راحت وامنیتی تأمین ایدیکز . شوی‌ده امید ایدرزکه هرقوماندانك کندی موقعنده حال سکونده قالمسی ومصالحه‌یه مخالف بر حرکتده بولنمامسی ضمنده بتون حدوده اوامر شدیده ویررسکز . سزه کلنجه ، دوستم، سزدن علائم محبت ومملکه مضر اولمایه‌جق معاونت بکلرم وبو مکتوبه جوابکزی سریعاً بیلدیرمکزی آرزوایدرز . طریق مستقیمه کیدنلرك هروجه ایله‌نائل سعادت حال اولمرینی تمنی ایدرز . حرر فی بلغراد دارالجهاد ، فی سلخ ذ القعده ۱۰۱۶ (۲۹ مارت ۱۶۰۷) .

۳، ص ۱۰۶ — سلطان احمده رودولفك ۱۰ نیسان ۱۱۰۷ مکتوبنده شو فقره مندرج ایدی :

Quod ut Homonaius dominatum affectaret Regalia dona in signum Vassalagiæ dari solita illi obtulerint, quod subtidos necarint et ab-

duxerint, nova propugnacula extruxerint, mitites in ordinem non redegerint, limitibus maximum damnum intulerint — quas arces, Strigonium, Canisam et Agriam, quæ tempore pacificationis institutæ contra promissionem a Bassis et Beghis interpositam fraudulenter interceptæ fuere, quas si Nobis Serenitas Vestra restituerit, ac Transylvaniam Nostri juris ut est esse permiserit, suorumque in Hungaria insolentiam contra pacta conventa exercitam castigaverit, Legatum cum munere apud Nos parato mittere parati sumus et Nos ad ea, quæ Nostra ex parte tenemur, præstando.

[فقره‌نك مألی متن ترجمه‌ده محرردر .]

٤ ، ص ۱۰۷ — آدام دوهه‌ربرشتاینه ویریلن ۲٦ نیسان ۱٦۰۸ تاریخلی تعلیماتدن :

Similiter quoque si supremus Vezirus ab Oratore scrutaretur, quia rerum agatur Pragæ cum Persianis, quid cum illis ibidem sentiatur aut conclusum sit, poterit illi moderate et cum discretione humanitatis aliqua modeste respondere ad Serenissimam domum austriacam aditum legatis omnibus Regum ac Principum patere quid autem sit actum se ignorare. — Si interrogaretur ulterius num Ser. Archidux Mathias sit jam constitutus futurus Rex Hungariæ, poterit respondere sic constitutum esse, ut Regnun Hungariæ cum reliquii omnibus vicinis provinciis arcta amicitia ac confoederatione sint conjuncta, ac fœderis nexu ligata et constricta, ut omnes rumores et quivis tumultus atque turbationes sint sedatæ penitusqe sublatæ.

[كذلك مألی متنده مندرجدر]

٥ ، ص ۱۰۷ — ایلله سهازی دخی باب همایونه برخطره کتیرمشدرکه بونده مجارستان مجلسی نامنه‌اوله‌رق ، استورغون ، قنیژه ، اکره‌یی ایستیوردی ؛ بونده فقرهٔ آتیه جالب دقتدر :

Conquerendu etiam, quod Turcæ Strigonium contra istas pacis conditiones Botskaio concessas ceperint, quod non effecissent, nisi Hungari arma capientes fœdus ad finem perduxissent. Quam etenim utilitatem gens hungarica experietur? Illam sane quod nostra universa bona praeter propriam illorum conclusionem a nobis se movere et in suam potestatem redigere conentur, quod certo nunquam de iis promeruimus, neque hoc ostendunt litterae Imperatoris Turcarum.

٦ ، ص ١٠٩ — نعيما [ج ٢ ، ص ٢٦] و رئيس صادى عبدالله افنديك مجموعهٔ منشأتى، نومرو ١٤١ . بومعاهدهنك تصديقنامهسى ٢١ ربيع الاول ١٠١٦، (١٦ تموز ١٦٠٧) تاريخيلهدر .

١٠١٦ (١٦٠٧) سنهسنده لهستان ايله عقد اولنان معاهدهنامه [منشأت فريدوندن ، ج ٢ ، ص ٤١٤ - ٤١٧ ، عيناً آلنمشدر .]

حضرت خداى متعال جل شانه عن الشبيه والمثال ميامن تأييدات ازليه وتوفيقات لميزليهسيله حضرت سلطان تخت نشين اولاك اولان مفخر اولاد بنى آدم، مقصود افرينش خلق عالم، خاتم جملهٔ رسل وانبياء پيشواى زمرهٔ اصفياء محرم حرملى مع الله ، محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم افندمزك معجزات كثير البركاتى مرافقتى وچهاريار كزين رضوان الله عليهم اجمعين وجميع اوليـاى عظام ديانت قرين واتقياى كرام سعادت رهينك ارواح مقدسهلرى موافقتى ايله

﴿ محل طغراى غرا ﴾

بنكه سلطان سلاطين شرق و غرب ، صاحبقران ممالك روم و عجم وعرب ، تاجبخش خسروان جهان ، ظل الله الملك المنان ، خادم الحرمين الشريفين، ثانىٔ اسكندر ذوالقرنين ، اشرف البلدان والامصار اقدس الممالك والاقطار مكهٔ مكرمه ومدينهٔ منورهنك وقدس شريفك وآق دكزك وقره دكزك وتخت مصر نادرهٔ عصرك وولايت يمن وعدن وصنعانك ودارالسلام بغداد وبصره ولحسانك وديار آذربايجانك ودشت قبچاق وديارتاتارك ودياربكر وكردستانك وسيواس وكرجستانك ومرعش وحبش وشام دار السلامك وحلب وطرابلس شامك وارمان وارضروم وچلدر وشروانك واناطولى وقرمان ولايتلرينك وافلاق وبغدان واردل مملكتنك واقاليم ترك وديلك وحسرة الملوك اولان دارالسلطنة العليهٔ محميهٔ استانبولك و دار الجهاد والحرب جزايرمغرب وطرابلس غرب وتونسك وجزيرهٔ قبريس وردوسك وكليا روم ايلى وطمشوار وبوسنه وبدون واكرى وقنيژه وسكتوار وكفه وطربزون جانبلرينك وبونلرك امثالى نيچه ممالك معموره ومسالك غير محصورهنك وقلاع فلك ارتفاعك پادشاهى وسلطانى وخاقان عظيم الشانى ﴿ سلطان احمد خان ﴾ ابن سلطان محمد خان ابن سلطان مراد خان ابن سلطان سليم خان ابن سلطان سليمان خانم، قديم الايامدنبرو له قرالى اولانلر عتبهٔ عليهٔ سلاطين پناه وسدهٔ سنيهٔ فلك دستگاهمزه عرض صداقت واتحاد واخلاص وهميشه التجا واستناد واظهار اختصاص ايدوب

دوستلق ومحبت ایده کلمکین حالیا لیه وحیوانیه وروسیه وپوسته واوراق وسنوره وسائر لرك اولودوقه‌سی وسیونجه‌ولایتلك(۱) قرالی اولان افتخارالامراء العظام العیسویه، مختار الکبراء الفخام فی الملة المسیحیه، مصلح مصالح جماهیر الطائفة النصرانیه، ساحب اذیال الحشمة والوقار، صاحب دلائل المجد والافتخار ژیغمون، ختمت عواقبه بالخیر، ملاذ اکاسرهٔ دوران وملجأ قیاصرهٔ زمان اولان آستانهٔ سعادت آشیانمزه معتبر وکزیده بکلرندن قدوة الامراء الملة المسیحیه فلان نام ایلچیسین کوندروب اظهار صداقت واخلاص وعرض محبت واختصاص المیوب مشارالیه ایلچی ایله ارسال ایلدوکی نامه‌سنده یوجه درکاهمزله کما کان باریشقلق بابنده دوستلق اولمسنی رجا واستدعا ایلدوب مقدما فردوس مکان علیین آشیان مرحوم ومغفورله بابام خداوندکار طاب ثراه زمانلرنده کندولره ویریلان عهد نامهٔ همایونده عهد وشرط اولندوغی اوزره کندونك مملکتنه وولایتلرینه وقلعه‌لرینه وواروشلرینه وجمله تحت تصرفنده اولان یرلرینه بروجهله جناب جلالت مآبم طرفندن وامارت مآب قریم خانی ووزراء عظام ومیرمیران فخام وامراء کرام وسائر عساکر منصوره‌مدن بروجهله ضرروزیان ایرشدیرلمیه؛ ومشارایه قرال طرفندن وبکلرندن وقزاق اشقیاسندن وتوابعندن وغیریدن بنم ایل ومملکتمه وقلعه‌لرمه وواروشلرمه وبالجمله قصبات وقرا وتحت تصرفمده اولان یرلرمه وجهاً من الوجوه ضرر وزیان ایرشدیرلمیوب دوستمه دوست ودشمنمه دشمن اولوب مابینده ایکی جانبك آدمی وایلچیسی واروب کلوب کندولرینه ومالللرینه واقللرینه ضرروزیان ایرشمیه؛ وبوندن اقدم واقع اولان فترتده بوجانبدن الدقلری اسیرلری مشار الیه قرال دقت واهتمام اوزره تفتیش ایدوب بولدیروب امین وسالم بوجانبه کوندردکدنصکره ذکر اولنان فترتده له ولایتندن النوب اسلامه کلیوب کفر اوزره اولان اسیری دخی انلرك ایدوکی ثابت اولدقدنصکره قرالدن کلان آدمیسنه تسلیم اولنه؛ اشبو عهد نامهٔ همایونم تاریخندنصکره ایکی طرفدن برطریقله اسیر النورسه بهالری طلب اولنمیوب لهلو ایدوکی ثابت اولدقدن صکره صاحبلری صالیویرمه‌لر؛ ایکی جانبك بازرکانلری دکزدن وقره‌دن کلوب کیده‌لر؛ وبیع وشرا ایدنلر بولندقلری یرلرده عادت وقانون اوزره رسومی هرنه‌ایسه ویره‌لر؛ کمسنه‌نك مالنه‌ونفسنه ضرروزیان اولمیه؛ وولایت

(۱) هامبر « پولونیا [لهستان] ، لیتوانیا ، روسیه، پروسیه، موسقوویه ، سامووژیتی قرال وغراندوقه‌سی وکولم وثه‌لینکه‌ن حاکمی » دیه ترجمه ایدیور . (مترجم)

لهدن کلان بازرکانلردن ممالك محروسه‌مده فوت اولورسه متوفای مزبورك مخلفاتی بوجانبدن النمیوب کاربان باشلرینه تسلیم اولنه‌که ولایتلرینه اغوب کدوب وارنلرینه ویره ؛ واکر بزم بازرکانلرمزدن له ولایتده فوت اولورسه قرال دخی وجه مشروح اوزره ایلیه ؛ وبوعهد نامهٔ همایونم تاریخندنصکره قرال مملکتنه بوطرفه متعلق بر کمسنه‌دن ضرر وزیان اولورسه انك کبی یرامزلق ایدن بولنوب حقندن کلنوب واقع‌اولان ضرری یرینه دوندره‌لر ، عذر وبهانه ایتمه‌لر ؛ وقرال جانبندن دخی اویله‌اوله ؛ واکر ممالك محروسه‌مدن برکمسنه‌نك مدیونی قرال ولایتنه‌وارسه هرنه یرده ایسه اول حاکمی نزدنده مرافعه اولنوب تفتیش اولندقدنصکره ثابت اولورسه صاحبنه حقی الیوریله ؛ وبرکمسنه‌نك بورجی وکناهی ایچون آخر کسنه‌یی ضرر ماله کفیل اومینجه طوتوب رنجیده ایتمه‌لر ؛ وایکی جانبك ولایتلری بابنده انلر کبی بی‌کناهلری اوشندرمیه‌لر ؛ وباجمله آباء کرام واجداد عظامم زمانلرندنبرو مابینده واقع اولان عهد وامان مقرر اولوب کچمش ضررلر ایچون وکیللری بر یره کلمك میسر اولمامغین عهد نامهٔ همایون تاریخنه کلنجه ایکی جانبده اولان زیاندن کچوب استماع اولنمیه ؛ وجناب امارتمآب قریم‌خانینه ماداماکه قرال مشارالیه طرفندن قدیمدن ویریله کلان عادتلری وقتیله ادا اولنوب قرال طرفندن عهده مغایر بر ایش صادر اولمیه ، خان طرفندن وتاتارعسکرندن قرالك مملکتنه وآدملرینه دخل وتعرض اولنمیه وضرروزیان ایرشدیرلمیه ؛ شویله‌که ضرر ایرشدیریله ، فرمان شریفمله حقلری الیوریله ؛ ومشار الیه قریم خانینه برجانبه سفرهمایون امر اولنوب عسکر تاتارایله اولخدمته توجه ایتمه‌لو اولدقده له ولابته اوغرامیوب مناسب اولان اخر یردن کچوب کیده‌لر له ولایتی رنجیده ایتمه‌لر ؛ وقرال مشار الیهه اوزرینه آخر یردن دشمن مستولی اولوب مومی الیه طرفندن خان مشارالیهه مکتوب وآدم واروب معاونت وامداد طلب ایتدکده جانب شریفمزدن فرمان همایونمز اولدقده خان مشارالیه دخی عسکر تاتارایله مناسب کوردکی اوزره دشمن اوزرینه اقتضایتدوکنه کوره معاونت ومظاهرت ایلیوب دوستلغی یرینه کتوروب بغدان وبوده‌سندن وطائفه‌سندن قرال مشار الیهك ولایتنه وآدمیسنه ضرر ایرشدیرلمیه ؛ اکر ضرر ایرشدیریلورسه ثابت اولدقدنصکره امر شریفمله یرینه قونیله ؛ وقرال طرفندن وآدملرندن دخی تاتار خلقنه وبغدان مملکتلرینه وآدملرینه ضرر اولورسه انلردخی

یرینه قویوب اهل فسادك حقلرندن کلهلر ؛ وبغدان ولایتلرینك بازرکانلری عادت وقانون وزره کمرکلرین ویردکدنصکره کمسنه مانع ومزاحم اولمیه؛ وبغدان ولایتندن بعض کمسنهلر قاچوب له ولایته صیغنوب بعده بر طریقله مملکتنه فتنه براغوب مفسدلك ایدهلر، انك کبیلر طلب اولنوب حقلرندن کلنه ؛ وشمدیه دکین النان اسیرلری قرالك آدملری ممالك محروسهمده بولدقلری یرده نجهالدوغنه یمین ویروب صاتون النلر زیاده بها طلب ایلیهلر؛ اول اسیرلردن اسلامه کلمش بولنانلر طلب اولنیوب خلاص اولهلر ؛ وخرستیانلغی اوزره قلانلری کیتمکه مانع اولمیهلر، وقرال ولایتنده اولنلری انلر دخی صالیوروب برلرینه کیتمکه مانع اولمیهلر، وسرحدلره کلدکلرنده یرارآدملر قوشیله، اوته طرفدن دخی بویله جه اوله؛ وبوطرفده برکمسنهنك قراله تابع اولان کمسنهلرده حقی اولسه طلب ایتدکده مملکت حاکملری الیویرهلر . وخرسز وحرامیلر ضرروزیان ایتدکلرنده حاکملر بولدیروب معجلا حقندن کلهلر؛ وخرسز الندن النان اسبابی بعد الثبوت بیقصور صاحبنه ویرهلر؛ وتجار طائفهسنك برکمسنه ایله بیع وشراسی نزاعی سجل اوله وسجل وحجت اولمینجه استماع اولنمیه ؛ اکر کفالت واکر قرضدر، دعوی وطلب ایتدکلرنده سجل وحجته نظراولنه، بوایکیسندن بری اولمینجه شاهد زور ایله تلبیس وتزویر ایتمیهلر ؛ قرال جانبندن دخی مملکتی حاکملرینك معلوملری اولمینجه استماع اولنمیه؛ وسلستره وآقکرمان سنجاقلری بکلری واسکله امینلری وباجدارلری سدهٔ سعادتم قوللرندن وایکی جانبك تاجرلرندن غیری کمسنهیی له ولایته قویویرمیهلر؛ واکراوتهدن واکربرودن کلوب کمسنهلرك یانلرنده اسیر بولنورسه طرفیندن اللرندن الوب کیرو دوندورهلر؛ واکراوتهدن وبرودن کلوب کیدن چوبان طائفهسی له ولایته کچدکلرنده مملکت حاکملرینه کندولرین وقیونلرین بیلدیروب مخفی و رمیهلر ، واوتلاق حقی ویرهلر ، وچوبان طائفهسی کندولرین بیلدیردکدنصکره قیونلری ضایع ولورسه مملکت حاکملرندن طلب ایلیهلر؛ وکلوب کیدنلرك بارکیرلرین اولاق طوتمیهلر وسفر اوزرنده یکیچریلر آتلرین المیهلر؛ ویوده اولانلر سابقا اولان قراللرایله نوجهله دوستلق اوزره اولیکلمشلر ایسه اول منوال اوزره دوستلق ایلیهلر؛ شرطلرینه مخالف ایش صادر اولمیه؛ وایکی جانب تاجرلرینك ویرکولرین وکمرکلرین زیاده المیوب نوجهله ونمقدار ویره کلمشلر ایسه اکا کوره ویرهلر؛ بغدان ولایتنه وسائر ممالك محروسهمزه کلوب تجارت ایتمك ایستدکلرنده

مخوف یوللردن کلیوب قدیمدن بازرکانلر و آینده وروندہ کلدوکی یوللردن کلهلر؛ انك کبی برینك مالنه وجانینه ضرر کلورسه اهل فساد اولانلر الله کتوریلوب حقلرندن کلنه، واستقامت اوزره کلوب کیدن بازرکانلر رنجیده اولنیوب کمرکلری قانون اوزره النه، وکتوردکلری متاعلرینك قانون اوزره کمرکلرین ویردکدنصکره استانبول وادرنه‌ده رفت اچه‌سی وقصاب اچه‌سی ویرمیه‌لر، وکتوردکلری غروشلرندن کمرك طلب اولنمیه؛ لکن له طرفنده جاری اولان ارسلانلو غروشك عیاری کم اولوب خالص اولمیوب ضرر عام اولوب سکهٔ همایونك اختلالنه باعث اولمغله من بعد ممالك محروسه‌مده ارسلانلو وناقص العیار غروش جاری ورایج اولمامق ایچون خط همایونمله فرمان عالیشانم صادر اولمشدر، من بعد ممالك محروسه‌مه اولطرفدن کم عیار غروش کلیوب صحیح العیار غروش ایله امتعهٔ متنوعه کله؛ وغیری کمسنه‌نك بورجی ایچون ضرر ماله کفیل اولمینجه تجار طائفه‌سی طوتلیه؛ وچاوشلر وسپاهیلر رعایانك یولده بارکیرلرین المیه‌لر؛ وقرالك بازرکانلری ممالك محروسه‌مده کندو رعیتلرندن سابقده اسیر اولانلری اچه‌ایله صاتون الوب خلاص ایتمك ایستدکلرنده قاضیلر مانع اولمیه‌لر، و بهاسی ویریلوب خلاص اولانلری کیرو اللرندن چکوب المیه‌لر، اما مسلمان اولانلری قرال طرفندن طلب ایتمیه‌لر؛ ومشارالیه قرالك تصرفنده اولان ولایتنه وشمدنصکره سفرایدوب سائر خرستیان ولایتندن فتح ایده‌جك یرلرینه بوطرفدن دخل اولنیوب جمله تحت یدنده وقبضهٔ تصرفنده اوله دیو تصریح اولنان شرطلر جناب جلالت مآبم طرفندن دخی مقرر ومعتبر طوتیلوب یونلردن غیری له بازرکانلری ممالك محروسه‌مه تجارته کلدکلرنده متاعلرین ادرنه وبروسه‌ده هر کیمه ایسترلرسه صاتوب بوخصوصده کمسنه مانع اولمیه؛ تجار طائفه‌سی یانده بر خصوص ایچون یاقیل وقال واقع اولوب دعوالری دوشرسه آرالرنده کاربان باشیلری کیم اولورسه اول کوره، ولازم اولانه جواب ویره؛ ولهلودن بورج طلب اولندقده النده مهرلو تمسکی اولمایاندن بورج طلب اولنمیه؛ وله بازرکانلری قدیم الایامدن کمرکلرین استانبولده ویره کلمشلرایکن حالیا بعض برلرده تکرار کمرك طلب ایدرلرمش، اسلوب سابق اوزره عمل اولنوب بردفعه استانبولده کمرك ویردکدنصکره تکرار آخر یرده کمرك طلب اولنیوب رنجیده ایتمیه‌لر؛ وله بازرکانلری ممالك محروسه‌مده تجارته کلدکلرنده تاتار طائفه‌سی رنجیده ایدرلرایمش، اول مقوله

تاتارطائفه‌سی ممالك محروسه‌مزدن هرقنغی ولایتده اولورلرسه اول ولایتك حاکمی وسنجاق بکی منع ودفع ایدوب عهد نامهٔ همایونم موجبنجه تجارت طریقیله کلنلره تاتار طائفه‌سی دخل ایتیوب اکر برنسنه‌لری النمش ایسه بیقصور الیویریلوب خلاف عهد ومیثاق برایش ایتدیرلمیه؛ ورفت وقصابیه وسائرعهد نامه‌لرمزده تحریر ومسطور ومقید اولاندن زیاده نسنه النمیه دیو بوخصوصلرك جمله‌سی مقبول همایونم اولوب مجدداً عهد نامهٔ همایونم ویرلمك بابنده عنایت رجا ایلدوکی اجلدن مزید عنایت شاهانه ومزیت مکارم پادشاهانه‌مزدن استدعا والتماسی شرف قبوله پیوسته وذکر اولنان عهود وشروط رشتهٔ دوام واستحکام ایله بسته قیلنوب حالا جناب جلالت مآبم طرفندن رجا ایلدکلری جمله ذکراولنان خصوصلر بالتمام مقبول شریفم اولوب مجدداً اشبو عهد نامهٔ همایونی ویردم وبیوردمکه مشارالیه قرال طرفندن وبکلرندن وغیریدن موجب انحلال عهد وپیمان وباعث اختلال شرط وایمان بر وضع صادر اولمیوب ذکر اولنان شرائط امن وامانی دوستلق اوزره رعایت ایدرلرسه جناب جلالت مآبم طرفندن دخی ایمان غلیظه ایله یمین ایدرمکه یری وکوکی یارادان پروردکارحقیچون واولوعزیز پیغمبرمزافندمزمعجزاتی حرمتیچون بومعاهده اولنانلردن تجاوز اولنمیوب مدت دولت روزافزون وزمان ثبات خلافت وسلطنت سعادت مقرونمده بوصلح وصلاح مقرر وپایدار وبودوستلق وباریشقلق مؤبد وبرقرار اوله. بوعهد نامهٔ شریفمز بزم اولو پیغمبرمز حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم افندمزك هجرتی تاریخندن بیك اون اتی سنه‌سی ربیع الاولنك یکرمنجی کونده دار السلطنة العلیهٔ محمیهٔ قسطنطنیه‌ده یازلمشدر .

۷، ص ۱۱۰ — «معاشلری طولغون والبسه واقامتکاهلری منتظم ایکیوز کشی معیتنده اولدیغی حالده مجارستاندن کلن برفرانسز میرالاینك استانبوله دخولی .» مارت ۱۶۱۶، وندیك خلاصه‌سی . فلاسان، ج ۲، ص ۱۷۲ ، بره‌و معرفیله تجدید اولنان قاپیتولاسیونك متنی درج ایدییور . سچایالی سایه‌نزا ، مورخ سلانیکی ایله متفق اوله‌رق بره‌و حقنده شویله یازار: «اون‌بش سنه‌استانبولده فرانسه‌سفیری بولنمش اولان موسیو دوبره‌و ، ترکجه‌یی کوزل بیلدیکندن ممالك عثمانیه حقنده بر چوق آثار تألیف ایتمشدر . فرانسه‌یه عودتنده بر قاچ ترکجه لسان معلمی برابر کوتوروب بونلرك معاونتیله ترك حروفیله اون‌بش مختلف کتاب طبع ایتدیرمش،

وبونلری ترکلرجه جالب ممنونیت اولور ایدیله صاتلق اوزره استانبوله خلفه کوندرمشدر .»

٨ ، ص ١١٠ — سلطان مرادك اوزبك خانه نامه‌سی صاری عبدالله افندینك انشاسنده ٥٧ نومروده مندرجدر . بونده عبدالباقینك ایکی سفری ، یعنی عبدالله خان ایله اوغلی عبدالمؤمن ذکر اولنمقده‌در . مذکور انشاده (ن ٥٤) محمد خانك بخارا حکمداری عبدالله‌یه دخی مکتوبی واردر . سانقووسکی ط فندن ترجمه ایدیلن منشی یوسفك اثری ، اوزبك حکمدارلری سلاله‌سنی عبدالمؤمن ایله منقطع کوسترمکله عبدالباقیدن بحث ایتمز . رئیس الکتاب محمد افندینك انشاسی ، ن ١٥١ ، امام قولی خانك پادشاهه کوندردیکی فارسی مکتوبك ترکجه‌یه ترجمه‌سنی حاویدر ؛ بو مکتوبده امام قولی خان ، پدرینك عجملرله محاربه‌سنده منهزم و مقتول اولوب کندیسنك ماوراء جیحونه دشت قپچاقه قدر بتون اوزبکلره حکمدار اولدیغنی سلطان احمده اعلام ایدیور . ١٥٢ نومروده ، ایلچی حاجی عمر واسطه‌سیله کتیریلن مکتوبه جواباً ، رئیس الکتاب حکمی انشاسیله و١٠٢٦ (١٦١٧) تاریخیله ، توران حکمداری عنوانی ویریلن امام قولی بهادر محمد خانه تحریر نامه مندرجدر ؛ بهادرخان جوابنامه‌سنده ، توران حکمدار سابقنك بسطام ودمغان داخل اولدیغی حالده بتون خراسانی فتح ایتمش اولدیغنی ، اونك وفاتندن صوکره حکومت کندی حصه‌سنه اصابت ایلدیکنی پادشاهه بیلدیریور ؛ اوزبك حکمداری ذات شاهانه‌یه ، بو جوابنامه‌نك حاملی حاجی عمر یدیله نامهٔ همایونك وصولنی‌ده اعلام ایلیور . ینه بو مکتوب اوندن صوکره صدر اعظم خلیل پاشا قوماندانلغیله ایران اوزرینه وقوعه کلن سفردن وجانبك کرایك اقینلرندن بحث ایده‌ك دشمن مشترك اوزرینه محاربه‌یه تشویق ایله ختام بولمقده‌در . ینه ذکر اولنان انشانك ١٥٣ - مروسنده ، صدر اعظم فرهاد پاشانك ، اسکندر خانه حلب اولان ما رای جیحون پادشاهی یعنی اوزبك حکمداری عبدالله خانك مکتوبنه محر ٩٩٩ (تشرین ثانی ١٥٩٠) برجوابنامه‌سی مندرجدر ؛ عبدالله خان ، اومکتوبنده طاشکند وترکستان اوزرینه عسکر کوندرمش اولدیغنی باب همایونه اعلام ایتمکده‌ایدی . امام قولی خانك اوغلی علی محمدخان — که سکز سنه ایرانده اسیر قالدقدن صوکره استانبوله کلش ایدی — ١٠٣٦ (١٦٢٦) سنه‌سنده عودتنده ، پدرینه برنامهٔ پادشاهی یی حامل بولنمشدر . نعیما ، ١ ، ٤٤١ . اوزبك حکمدارلرینك سلسلهٔ صحیحه‌سی حقنده اشبو منابعك

ثروتی وبو حکمدارلرك تاریخی سانسقووسکینك ترجمه ایلدیکی ال یازیسنك پك شایان اعتماد اولمادیغنی صورت کافیده اثبات ایدر .

۹ ، ص ۱۲٤ — حاجی قالفه ، اسفارالبحار ، ص ٤٦ ، و تقویم التواریخ ، ص ۲۲٦ . حافظ پاشانك قاپودانلق براتی صاری عبدالله افندینك انشاسنده ، ۱۳۳ نومروده مندرجدر . حاجی قالفه ، اسفارالبحارده دیرکه : « حافظ پاشا لطائفه مائل وشعر ایله مشهور ایدی ؛ اوزمان استانبول قاضیسی بولنان غنی زاده افندی ایله کورونمدکده (ملا باده‌نوش ایکن تفسیره حاشیه یازمقله مقید ایدی) اثنای کلامده پاشا « تحریریکز نه محله کلدی ؟ » دیه استفسار ایلدی ؛ ملای ظریف پاشایه تعریض قصدیله (ظهرالفساد فی البر والبحر) آیتی تفسیرینی یازیورم » دیینجه پاشا انتقال وتدارك ایدوب (ایشتدك که انما الخمر والمیسر) تفسیریله اشتغال اولنور ایمش » جوابنی ویردی . [اصلندن تلخیص اولندی .]

۱۰ ، ص ۱۳٦ — (اون سکزنجی سطرده « فلوریه » کلمه‌سندن صوکره اشارت اولنه‌جق ایکن اونودلمشدر) نعیمایه نظراً عزیمت وعودت شاهانه شوصورتله وقوع بولمشدر :

۸ ذی‌القعده ، داود پاشادن حرکت ، وفلوریه‌ده وداع ایله چکمجه‌یه وصول ؛ ایرتەسی کونی بیوك‌چکمجه‌یه ؛ بعده صیره‌سیله سیلیوری ، قاریشدیران ، برغوس ، بابااسکیسی ، حفصه مرحله‌لرینه قونیله‌رق ادرنه‌یه مواصلت ؛ غرهٔ ذی‌الحجه ، جوملك کوبی طرفلرنده‌سورکون آوینه‌عزیمت ؛ سلطان مرادبانجه‌سی ؛ ادرنه‌یه‌عودت ؛ ادرنه‌دن (قورد قایاسی) نام محله عزیمتله صید (اواخر فصل کانون ایدی) ؛ ادرنه‌یه‌عودت ؛ ۲٤ صفر ، کلیبولی‌یه توجه : محمد پاشا چایری ؛ دکرمنلك ؛ جسر ارکنه ؛ قاره پیکار ؛ آلتون‌تاش ؛ احمد پاشا منزلی : معلقره قربنده قایغانلی ؛ قوغری طاغندن کچیله‌رك ردوسجغه [تکفورطاغنه] کیده‌جك عسکر آیرلدقدن صوکره اورشه ؛ بولایرده غازی سلیمان پاشا جوارنده قونیله‌رق شکار ؛ کلیبولی ؛ کلیدالبحر ؛ کلیبولی‌یه‌عودت ؛ ۱۹ ربیع‌الاول ، پازارایرتەسی کونی کلیبولیدن‌عودتله بولایره‌اوغرانیله‌رق قاواق‌ملحه‌سی ؛ بلبان کوبی ؛ اینه‌جك ؛ تکفورطاغی صحراسی ؛ تکفور طاغی ؛ کوپریجی چایری ؛ اومورجه ؛ سیلیوری ؛ اورادہ استقبال‌وقوعیله داودپاشابانجه‌سنه‌مواصلت ؛ ۲٤ ربیع‌الاول ، چهارشنبه کونی دارالسلطنه‌یه دخول .

[نعیمایه ، ص ۹۹ — ۱۰۳ ، بالمراجعه ایضاح وتصحیح ایله ترجمه اولنمشدر .]

١١ ، ص ١٤٥ — بو زمانلرده ترانسيلوانيا امورينه دائر يازيلان محرراتك الكغربي وزيراعظم نصوح پاشانك ايمپراطور ماتياسه ١ رمضان ١٠٢١ (١٦ تشرين اول ١٦١٢) تحريراتيدركه ترجمه‌سى بودر :

قدوة الامراء العيسويه، مختار الطائفة النصرانيه، مصلح مصالح الجمهور اليسوعيه ، مستند اصحاب الزنار والناقوس ، ساحب اذيال الحشمة والوقار ، صاحب دلائل المجد والافتخار ، محب خالص ومحترمز ايمپراطور ماتياس (ختمت عواقبه بالخير) . مسلمانلر حقنده مطاوعت خالصانه اساسنه مبتنى نخبهٔ اخبارك اخذندن واهل ايمان ايچون محبتكزى اعلام ايدن اقوالك استماعندن (١) صوكره انهاى دوستانه مزاولدركه ظل الله فى العالم، ملتجاى ابناى آدم، پناه اعاظم سلاطين جهان واكابر خوقين زمان، سعادتلو قدرتلو شوكتلو پادشاهمزك بتون حكمدارلرك قوشوب كلدكلرى وبتون خسرولرك ساحه‌سنده ايستادهٔ خدمت بولندقلرى باب همايونلرينه ورودايدن سفيريكز، سفير صاحب رويت ودرايت وناصح ذى بصيرت آندره آنه غرونى ، خلق جهان كنديلرينه بندهٔ فرمان بر اولان سعادتلو پادشاهمز (ايده‌الله بالنصر) افنديمز حضرتلرينك سدهٔ تخت همايونلرينه ختم محبب وصفوت ايله مختوم نامهٔ اخلاص جامه‌لرينى وضع ايلمش ومواد مندرجه‌سى معلوم علم جهان شمول شاهانه ومحاط فكر خورشيد تاب شهريارانه‌لرى بيورلمشدر . محب صميمى وذى الاخلاص دخى ايلچيكز ايله بالدفعات ملاقات ومكتوب صدق اسلوبلرى مأنه كسب اطلاع ايلدم . مقدما باب همايوندن ارسال بيورلان نامهٔ عنبرشميم مأنلدن بيان خوشنودى اتمش وپادشاه ربع مسكون حضرتلرينك مصالحهٔ عميم المنفعه‌نك بقاسنه موافقت بيورمقده اولدقلرينه امنيت كوسترمش اولديغكز كبى تبعهٔ ممالكمزك دوچار اولدقلرى مصائبه تأسف ايله اختلاف دورادوردن نشأت ايدن تخريباتدن دولايى اظهار الم وصلحدن مترتب حسنات نامحدود اولديني ايچون دولتكز تبعه‌سنى اومثللو احوال مؤسفه‌نك تكررندن محافظه‌يه صرف مساعى ايده‌جكلرى افاده ايليورسكز . فى الحقيقه حكمدارانه وديعهٔ الهيهٔ قادر متعال اولان اهالينك امنيت ومسعوديتى طرفين حكمدارلرينك حسن وصايت وعدالتنه متوقف اولوب پادشاه عالم پناه حضرتلرى اجداد عظاملرينك اثر شريفه اقتفاءً ومعاهدهٔ منصفانه شروطنه استناداً تبعه‌لرينك

(١) بو فقره جاى تردد كورنمشدر . (مترجم)

التزام سعادت حالی کندیلرینه قانون حرکت اتخاذ ایلمش، وبو فکر همایونلرینه مبنی معاهد نك اتمام احکامی مقصود مسعود شاهانه‌لری اولدیغندن اشبو اتفاقنامه‌نی قرارلاشدیرلدیغی وجه‌اوزره تصدیق بیورمشدر. ایکی عهدنامه‌دن برینك میانی صدق واتحاد کمری جواهری ایله مزین بولندقجه (۱) ظل الله فی العالم پادشاه شوکت پناه حضرتلری شرائط عهدیه‌یه وضع خاتم اجرا ایدوب عقدهٔ رابطهٔ اتحاد کوندن کونه اکتساب قوت ایله رهین ثبات اوله جقدر. حدوداوزنده‌کی رؤسادن بعضیلرینك، باتورینك همیدوکلریله اتفاق ایده‌رك بتون مملکته تیمور وآتش القا قتل ویغما ایله تخریب ایتمکده وکاه کوله‌نی محاصره وکاه هزارتعدیات ومظالم ایقاع ایله دائما معاهدهٔ همایون خلافنده حرکت کوسترمکده بولندقلرینی اعلام ایدیورسکز. بزم خبر آلدیغمزه کوره کچن سنه بر مقدار عسکر، اردل جوارنده‌کی وزیریکز تورچو معینیله امارتی تخریب وقوماندانی اعدام ایتمشدر. باتوری، اورایه یکی بررئیس تعیین ایتمك نیتنده بولندیغکزه مطلع اولنجه بودین محافظی وزیر مکرم حسن پاشایه عرض شکایت واستمداد ایلمشدر؛ اردل ولایتی سعادتلو پادشاهمزك جد امجدلرینك سیف نصرتیله فتح ایدلمش بر مملکت اولدیغی جهتله وزیر مشارالیه اوراسنی تحت حمایه‌سنه آلمنی مقتضی کورمشدر؛ انجق جناب حق شاهددرکه پادشاهمزك کوله‌نی محاصره ایچون امرای عسکریه‌دن هیچ برینه نام همایونلرینه امر ویرمش اولدقلری صحیح دکلدر؛ احتمالدرکه باتورینك غروری، کندیسنی بالکز جه سزك ممالککزه قارشی مخاصمه‌یه سوق ایتمشدر. آنجق طرفمزدن بر اخطار شدید، دوستمز ایمپراطور حضرتلرینك زیر عصای حکومتلرنده‌کی اراضی واهالیه بعدما تعرضدن اجتناب ایتمسی لازم کله‌جکنی کندیسنه اعلام ایلمشدر. بعدزین ایاغی طوپراغکزه باصمایه‌جق، وهمیدوکلری حدودکزدن تجاوز ایتمیه‌جکدر؛ فکر اصیلانه‌لری بوبابده تمامیله دفع اندیشه ایلسین. نقض عهود ونشر آتش جدال ایدنلرك صحیفهٔ هستیدن ناملرینی حك ایتمك بزم ایچون بر وظیفه‌در. بنابرین حقوق هم جواریه سابقدن زیاده رعایت ایله خلافنده حرکت ایدنلری تأدیبه مسارعت ایتمسی ایچون کندیسنه اوامر شدیده ارسال اولنمشدر. حدود بکلر بکلرینه، سنجاق بکلرینه، عسکر آغالرینه، قلعه وپالانکه قوماندانلرینه‌ده بو امر ویرلمشدر. بوکونه قدر اشبو رؤسادن هیچ

(۱) یعنی «احکام عهدنامه‌نك محافظه‌سنه ارتباط‌دن تمامیله رعایت اولندقجه.» (مترجم)

بری صلحه مغایر حرکتده بولنمامشلردر؛ بوندن صوکره‌ده بولنمیه‌جقلری مأمولمزدر. مع هذا اکر اونلردن بری آلدیغی امره مخالف حرکت ایده‌جك اولورسه هر نه رتبه‌ده بولنورسه بولنسون امثالنه موجب ترهیب اولمق اوزره اصلا حمایت ومرحمت کوسترلمکسزن تادیب ایدیله‌جکدر . ذکر اولنان مکتوبکزده عاقل سفیریکز غرونینك شخصنه امنیت تامه کز اولدیغی جهتله سوزلرینه اعتماد ایتمکلکمزی اشعار ایدیورسکز . بزه تبلیغنه مأمور اولدیغی افادات شفاهیه‌یی سؤال ایتدیکمزده مقدما طرف پادشاهیدن قبول بیوریلان قاپیتولاسیوندن صوکره، اخیراً وقتی وقوع بولان بوچقایی ایله ویانه‌ده منعقد دیکر عهدنامه‌یی ابراز وبونك اردله متعلق فقره‌سنی ارائه ایلدی . اشارت اولنان عباره‌لرك بو امارته عائد اولدیغنی وبناءً علیه مملکت مذکوره‌یی طلبده اصرار ایلدیکنی سویلدی . لکن بوچقاینك طرفمزدن وکالتی اولمایوب بو مملکتی ترك ایتمکه مأذون دکل ایدی . اردل، پادشاه شوکت پناه حضرتلرینك قلیجیله فتح اولنمش اولدیغندن کندیلری او مملکتی حمایه عزمنده‌درلر . اردل مملکت موروثه‌سنی یوچقایینك کستاخانه المانیایه ترك ایتمسنه هیچ بروجه ایله مأذونیت ویریله‌مزدی ؛ زیرا اویله برترك ، قانونلریمزده قطعیاً ممنوعدر . اردل ، بوچقایینك ایستدیکی کبی استعمال ایده‌جکی بر مملکت دکل ایدی ؛ اوده ، دیکر والیلر کبی برایالتمزك والیسی ایدی ؛ شو حالده بوچقایینك سوزلرینه اعتماد ایتمك لازم کلمزدی ؛ هرکسجه معلومدرکه بودرلو تعهدات خلاف وشقاقدن بشقه برشیئی منتج اولماز (۱) . ممالك محروسه‌دن اولان اردل حقنده مقدما شیخ‌الاسلام ومفتی‌الانامك ووزیرلرك موافقتلریله عقد ورکاب حضرت پادشاهی‌یه عرض ایدلمش اولان معاهدهٔ صلحیه‌ده دینمزه وقانونه دولته مغایر برشی یوقدر . نه شوکتلو پادشاهك، نه شیخ‌الاسلامك ، نه‌ده صدر اعظملرك مقدما علی پاشا واحمد کد خدا طرفلرندن عقداولنان معاهده‌دن معلوماتلری موجود دکلدر . مع‌هذا ، یالکز احمد کدخدا اوقویوب یازمق بیلیردی؛ شوصورتجه ، اردل برنتیجه‌یه منجراولهبیله‌جك صورتده موضوع مذاکره اوله‌مازدی . پك محترم دوستم، صفت حکمداریکزه لایق اولان ، بودرلو بیهوده سوز سویلمه‌مك ، اردل نامنی بردها یاد ایتمه‌مك ، دولتك تبعه‌سنی کندی حاللرینه براقمقدر ، تاکه سلطنت مسعوده‌مز رماننده فقرا ودیکر

[۱] بوراده صاحب مکتوب، برعثمانلی سفیری معرفتیله عقد ایدلش ونه‌غرونی طرفندن یمین ایله تأمین اولنمش اولان ویانه عهدنامه‌سنك وجودینی انکار ایدیور .

عباد رب‌العالمین دوام دولتمز ایچون کمال آسایش ایله دعا ایده‌بیلسونلر ؛ ایمدی امید ایدرز که طرفکزدن مصالحه‌یه رعایت ایله اوطرفدن نقضی ارزو اولندیغنه دائر الی‌اخرالزمان برشبهه ویرمیه‌جك‌صورتده تأییداولنه‌جقدر ذکر اولنان مکتوبکزده افلاق وووبوده‌سی شربانك قصورینی عفو ایله امارتنده ابقا ایتمکلکمزی دخی طلب ایدیورسکز . عامه‌جه معلومدرکه مسفور شربان مملکتمزده تربیه کوره‌رك شوکتلی پادشاهمزك کوله‌سی وووبوده‌سی اولدیغندن بختیار دوستمز ایمپراطور حضرتلری بوایشلره هیچ بروجه‌ایله قاریشه‌مازلر؛ آنجق بزی ربط ایدن دوستلق ملاحظه وشربانك اوطرفجه اولان‌تشبثاتنه عطف‌نظراولنه‌رق قصوری‌عفوایدلمش، ذات حضرت پادشاهی کندیسنك باب همایونه کلمسنه مساعده بیورمشدر . بناءً علیه کندیسنه استانبوله عزیمت ایتمسنی اخطار ایده بیلیرسکز . لکن بونلر ، اهمیتی آزاولان ایشلردر. دوستمز ایمپراطور حضرتلرینك تخمینمزه مغایر برطرز حرکت اتخاذ ایتیوب صلح مذاکره‌سی اتناسنده یاپیلان مقاولاته توفیقاً ذات حضرت پادشاهی‌یه هدایای مناسبه‌یی حامل بر سفیر معتبر ارسال ایده‌جکلرینی امید ایلرز . بعده او سمیرك محرراتیله تفصیلات واسعه آلیرسکز . محافظهٔ آسایش وتوثیق صلحدن بشقه برمقصدیمز اولمادیغنه شبهه ایتمیکز. باشقه نه یازه بیلیرم‌که سزجه معلوم اولماسین ؟ جناب حق سزی مقام حکومتکزده بر قرار ایلسین . تحریراً فی غرهٔ رمضان ۱۰۲۱ (۲۶ تشرین اول ۱۶۱۲) .

نصوح پاشانك مهری اورته‌سنده شو سوزلر اوقونور : « راجیٔ لطف الٰهی نصوح پاشا » . [قاره عثمانی، پاشا لفظنك موجود اولمایه‌جغنی بیلیر] . اطرافنده‌ده شو نظم فارسی واردر :

ای بار خدا، بحق هستی ، شش چیز مرا مدد فرستی:
علم و عمل و فراخ دستی، ایمان و امان و تندرستی .

[یارب، وارلق حقی‌ایچون بکا آلتی شی احسان بیور : علم، عمل، پاره‌چوقلغی، ایمان، امان ، صحت .]

[نصوح پاشانك اشبو مکتوبنك بزم تاریخلرده صورتی اولمادیغندن هامه‌ر تاریخنك فرانسزجه‌سنده مندرج ترجمه‌سندن ترجمه ایدلمشدر . مترجم]

۱۲، ص ۱۴۹ — ایمپراطورك لینچدن ۲۷ مایس ۱۶۱۴ تاریخلی مکتوبنده شویله اوقنور :

Nos ad Sertem. Vam. par supradictum Nigronium deferri deque iis istic tractare voluimus, sed quando quidem in hodiernum usque diem ille in Sertis. Vae. ditione, quominus ad nos de omnibus ut istic acta ac tractata referre possit, tenetur et impeditur, nec satis compertum habemus, quo haec ardua negocia in cardine vertantur, difficile Nobis ad omnia litterarum Sertis. Vae. capita in praesenti quemadmodum requiratur respondere, ubi autem ad Nos una cum Nostro Sertis. Vae. Orator devenerit plenius responsuri sumus.— De Transylvania vicinisque castris ac arcibus, quas Sertas. Va. litteris usque adeo suis urget, ubi Commissarii nostri et Andreas Negronius una cum Sertis. Vae Orators redierint, ulteriori responso mentem Nostram aperturi sumus.

[خلاصهٔ مألی متنده مندرجدر.]

۱۳، ص۱۵۹ — غریمستون بوعزلدن بحث ایتدیکی صیره‌ده عبارهٔ آتیه‌سیله بر بیوك سهوده بولنور : « استانبولده متولد اولوب استانبولك ضبطندن بری عن‌اصل ترك اوله‌رق صدر اعظم اولان یالکز بودر . » حال بوکه قره مانلی محمد پاشا، داود پاشا، مسیح پاشا، اسحاق پاشا، جندرلی ابراهیم پاشا، خادم‌علی وسنان پاشالر، پیری پاشا، اوزدمیر [عثمان] پاشا، لالا محمد پاشا، خادم حسن پاشا، جراح محمد پاشا عن‌اصل ترك اولوب مهتدی دکل ایدیلر . بنابرین، استانبولك فتحندن بری، بری دیکرینی تعقیب ایدن قرق سکز صدر اعظمدن یالکز اون ایکیسی ترك، دیکرلرینك جمله‌سی آرناوود، خروات، مجار، اسقلاوونیالی، دالماچیالی، بوسنه‌لی، روم کبی اقوامدن مهتدی، یاخود اوقوملره منسوب خرستیان بابا وانادن متولددر.

۱۴، ص ۱۶۳ — بواون درت ماده شونلردر: ۱، قورصانلرطرفندن ایقاع اولنان خساراتك تأمین تضمینی؛ ۲ قورون، مودون، سانتاماورا، پروزه‌لیمانلرندن قورصانلرك اخراجی؛ ۳، صلح اثناسنده طوتیلان اسیرلرك اعاده‌سی؛ ٤، وندیك تبعه‌سی آرده‌سنده‌کی منازعاتده بالیوزك حاکم اولمسی؛ ٥، وندیك کیلرینك «قصابیه» تسمیه اولنان ویرکیدن معفوطوتلمسی؛ ٦، تبعهٔ شاهانه‌نك سفینه قاپودانلرندن هدیه اوله‌رق جوقه، شکر، وسائره طلب ایتمکدن ممنوعیتلری؛ ۷، تبدیل دین ایدنلرك اخراجی؛ ۸، جمهور سفائنیله یوجلیغك امین اولمسی؛ ۹، تبعهٔ شاهانه‌نك وندیك

کیلرینی هدیه بهانه‌سیله تحریم ایتمکدن ممنوع اولملری؛ ۱۰، «Che delle botti di Moscati che vengono de Isola di Candia sia talto il dazio secondo l'antico canone.» (۱)؛ ۱۱، ترجمانلر ایچون حریت حقوقیه؛ ۱۲، وندیکلیلرك ایمپراطورتبعه‌سی اولان اوسقوقلر طرفندن ممالك عثمانیه‌ده ایقاع اولنان خساراتك تضمینته مجبور طوتیله‌مامسی؛ ۱۳، قدس زیارتنك سربست اولمسی وقبر مقدس کلیسانسنك تعمیرینه مساعده ایدلمسی؛ ۱٤، مصر وسوریه‌ده جمهور قونسلوسلری طرفندن ویریلن حکملرك تدقیقی؛ قونسلوس وترجمانلرك باشقه‌سنك بورجندن مسئول اولهمامسی (معاهده‌یه بوعلاوه ۱ محرم ۱۰۲٤ (۳۱ کانون ثانی ۱٦۱۵) تاریخیله‌در) . ثانی، ۱۹ ایلول ۱٦۱۵ راپورنده حکومت عثمانیه حقنده شویله دیور : « بو، شدتلی بر حکومتدر؛ بزجه موافق عدالت کورلمین برمعامله، جهللرندن دولایی اونلرجه اویله عد اولنماز. کوچه اولدقلری جهتله استبداد ایچنده طوغوب بویورلر؛ بزم وحشیلك دیدیکمزشی اونلرك عندنده حکمت حکومته مبنی یاپلمش صاییلیر ، واکثریا صدر اعظملرك آدملرینه احالهٔ امور اولنه‌رق بونلر افندیلرینك سایه‌سنده هرشیئی اجرا ایدرلر. » ایلول راپورنده دخی بویله یازیور: « ترکلر، تبعه‌نك هم الك اطاعتلیسی، هم‌ده الك اطاعتسزیدر؛ ذات شاهانه‌نك تبعه‌سی اولان مسلمانلره دائر اعطای اوامر اولندیغی حالده برنجی حال کوریلور، واکر ترك وکلاسنه خرستیانلره مساعد امر کوندرلمش ایسه ایکنجی صورت آشکار اولور؛ چونکه بو تقدیرجه اوامر مذکوره‌نك اجرا اولنمق نیتیله اصدار اولنمادیغی بیلنه‌رك متروك طوتیلور، وقائم‌مقام، امرك صدورینه باعث اولان فکره تمامیله مخالف برطریق اتخاذایدر . » [نانینك عباره‌سندن بوقدر اکلاشیله بیلمشدر؛ خلاصهٔ مفهومی ، وندیکلیلك مقتضیاتندن اولمق اوزره، خرستیانلری مغدور کورمکدن عبارت اوله‌جقدر .]

۱۵ ، ص ۱٦۵ — قاردینال قله‌زل ، ایمپراطوره تقدیم ایلدیکی راپورده ویانه عهدنامه‌سندن بحث ایدرکن زیتواتوروق معاهده‌سی موادینك مذاکرات جدیده‌یه اساس اتخاذ ایدلمسی ممکن اولمایوب زیرا اول امرده بومواده‌لرك صور متخالفه‌ده تفسیر اولندیغنی؛ بوندن صکره بونلرك استانبولدن کاملاً محرف اوله‌رق اعاده قلندیغنی؛ اوندن ماعدا عثمانلیلرك زیتواتوروق معاهده‌سنك مجارجه وآلمانجه

(۱) « قندیه آطه‌سندن کلن موسقاتی شرابی [طقلی شراب] فوجیلرندن قانون‌قدیمه توفیقاً رسم آلنمسی . »

وثيقه‌لرينى امضا ايتمدكلرينى ؛ بناءً عليه تركجه اصلنه مراجعت ايتمك و دولت عثمانيه‌نك ايستديكى يتمش كوبى، مدافعه‌لرى ممكن اولماديغى صورتده، ترك ايلمك لازم كله‌جكنى بيان ايديور . بو موافقتك مجارستان ديه‌ت مجلسنده اظهار ايده‌جكى فريادلردن پسقپوسك دوچار تلاش اولمسى اقتضا ايتميوب چونكه ديه‌ت فريادلرينك تحريك ايده‌جكى امور قدر خيرلى برشى اوله‌مايه‌جغنى ومع هذا مجلسك بعض اسباب ايله نهايت قبول ايده‌جكنى علاوه ايديور .

قرق دردنجى كتاب

١ ، ص ١٧٧ — خليل پاشا تاريخنده، ق ١٨٥، مندرج اولان بوخط همايون سلطان مصطفانك سلطنته وارث اولمسنى قانونه مخالف كوسترمك جهتيله پك غريبدر؛ ترجمه‌سى (١) بودر: « وزيراعظمم خليل پاشا ، وزيرلرم ، بكلربكلرم ، بكلرم ، آغالرم ، خاصةً باب همايونمك آتلى محافظلريله [سپاهيلر] يكى چرى آغالرى ، زعامت وتيمار صاحبلرى ، بيك آقچه‌دن برآقچه‌يه قدر علوفه آلان بتون عسكرم ! بعدالسلام، اشبو خط همايونمك اخذنده معلومكز اوله‌كه : سلالهٔ عثمانيه‌نك تأسسندن برى، سلطنت بابادن اوغله انتقال ايده كلمشدر بابام سلطان احمدك ارتحالندن صوكره، سلطنت ، قانون قديمه توفيقاً ، بكا توارث ايتمك لازم كلير ايكن بندن بر قاچ ياش مسن اولمسنه مبنى سلطان مصطفى تخته چيقارلمشدر ؛ لكن سلطان مصطفى كندى اختياريله مصالح حكومتدن فراغت واختيار عزلت ايتمسيله بوكون — كه ١٠٢٧ ربيع الاولنك غره‌سيدر (٢٦ شباط ١٦١٨) — اللهك عنايتى و ركان دولت اولان وزيرلرك، اعيان مملكت واهالينك، شيخ الاسلامك، موالى وعلمانك، بيوك و كوچك وغنى وفقير ديكر جمله خلقك موافقتى ايله تخته جلوسم وقوع بولمشدر. نيت خيريه‌م تبعه‌مك آسايشنى تأمين وفقرا وضعفايه شفقت ايتمكدر. سزكه قزل باشلره (عجملره) قارشى جهادايدن غازى قوللرمسكز، بوسنه كچن سنه‌دن زياده دشمندن انتقام المغه وشجاعت معتاده‌كزله محاربه ايده‌رك ناموس دولتى قورتارمغه غيرت ايتمليسكز ؛ آتياً محاربه يورغونلغندن بوصورتله رهين خلاص اولورسكز. بيوك كوچك، فقير وغنى جمله‌نك باشلرينه اطاعت ايتملرى وشو اطاعتلريله حسن توجهمه ودنيوى

(١) مترجم بونك اصلنى بوله‌مامشدر .

واخروی سعادته احراز لیاقت ایتملری اقتضا ایدر. باشبوغلریکز اولان پاشا واغالر ایله اتفاق تام اوزره حرکت ایده‌رك اصلا غیرتکزه خلل کتیرمه‌میسکز. بنم اعتمادم عسکریمك، خزینه‌ریمك، مهماتمك مقدارند. دکل. مظفریت احسان بیورمسی مأمولم اولان جناب حقك لطفنده‌در. زیر اعظم وبتون غازی قوللرم، سزی میسر الامان اولان قادر متعاله ایصمارلادم. اردویه بخشش اولمق اوزره سکبان باشی ایله اللی سکز کیسه آلتون کوندردم، وعموجه‌م طرفندن خفیاً تنسیب اولنان مواد وخصوصاتك جمله‌سنی قبول ایتدم. یونلری اجرا ایله ابرازغیرت ایتمیسکز. جناب حق توفیقاتنه مظهر بیورسون. » — بر ایکنجی خط همایوندر، ق ۱۸۰، ذات شاهانه اردویی یکیدن ایران محاربه‌سنه تشویق ایدیور.

۲، ص۱۹۲ — بوهمیا ایلچیلرینك اعتمادنامه‌ده مذکور اسملری وتفصیلات سائره:

" Domino Joanni a Köllin Regiae Magestatis Consiliario eximium virum Samuelem Gschinium a Bezdiczy Adjunctum volumus. Pragae 19 Mai 1620. "

صدراعظمك مکتوبندن:

"Universo orbi et celsissimae Sublimitati Vestrae abunde constare putamus, in quas aerumnas perdita quorundam perfidorum patriae civium, qui clavum reipublicae tenebant, libido florentissimum hoc regnum cum praestantissimis ei annexis et confoederatis provinciis praecipitaverit et tantum non libertates nostras et privilegia in universum omnia funditus everterit, ac sub miserrimum jugum Hispaniae tyrannidis, quo omnia oerum ibant consilia, nos miserit, quod ne firet mature nobis cavendum rati consilium ex re capere, patriam a vi hostili defendere, libertatem avitam tutari et justa cum armis temere in nos sumtis opponere et pro fortunis cervicibus nostris strenue depugnare, devrevimus."

۳، ص ۱۹۲ —

"Es ist im Jahre 1620 des graven Georg Homonay Secretarius nach Kostantinopel in türggischen Kleidern verkleidt in compagnie des Scenderpassa Leuthen angelangt, in mein Losament losirt, und umb des Fürstentumb Siebenbürgen mit recommandation gedachtes Scenders Passa vor seinen Herrn Triburt par 100.000 Thaler, vom gemelten; Hr. Homonay Chartae biancae mitbracht, welche alle von mir ausgetheilt, und were wie alles incaminirt zu lang zu erzehlen, doch dahin kommen dasse so Homonay ihme in Siebenbürgen zu kkommen sich getraut und ihme die Stendt zu einem Fürsten anneh-

men, derselbe vom sultan confirmirt werden solle, — velche Traktation auch durch mich anfangen und soweit vollented worden, dass Hr. Homonay die Licenz von der Porten schriftlich, das seine Ankunft in Siebenbürgen von der Porten nicht geandt, dem Scender passa aber die Fahne, Sabel und Rockh samt der Investitur zugeschikt werden solle. Hr. Homonay wenn es Ze itdamit zu begaben, wie dann Hr. Graf von Althann zu diessem endt etliche 1000 Husaggi Heran Homonay zugefuert, es ist aber gedachter Secretarius 2 oder 3 Tag. nachdem Hr. Homonay schon vergeben und bereit dodt gewest, zu spath ankhommen, und alles blieben; Sonst man den Bethlehem zue Presburg in dem Sackh gehabt hätte.»

[قديم آلمانجه‌در ؛ خلاصهٔ ترجمه‌سی متنده مندرجدر]

٤ ، ص ١٩٣ —

"Dann nimb auch ich den gerechtcn Gott zum Zeigen, wie hoch ich mich als die gesambte Potshafter A. 1620 vor diesem damals widrigen Erbkhönigreichen und landen nach der Porten khommen, mich demselben Prakhtikhen sowol mündlich a als schriftlicht opponirt, und weil Alles mündlich nicht verricht werden khennen, mit grossen Spessen der liebe Fieden erhalten, auch weilen die Truppen stolz und allerseits in Frieden auch soviel Störenfried an der Porten sich befunden, dass den Rebellen auf deren grosse Offerte sonderlich nach geschehener Prager Schlacht wirklich kheine Hülfist geleist, verhuett worden, zwar weniger nicht, als dass durch so grosse efferta die Türggen dahin bracht, dass sich dieselbe gegen gedachte Rebellen erboten, dass Sultan sich derselben mit E. K. Majestät zu vergleichen sein Aurorität interponiren, und so solches nicht verfangen, man ihnen hilf nicht wider Ihre Majestät sondern wider die spannische, pabslich, florentisnische, und andere unter I. M. Armee hefindenden den Türggen feindliche Nationen geben wollte, welches der Oberste Wesir mir im Marsio 1620 im Namen des Sultans in Beisein aller rebellischen Pothschafter I. K. M. anzuzaigen unverholen vermelt, ist es doch nochmals durch den polischen Zug ein Wort pravada auch die wirkliche Hilf vermittelt blieben.»

[سترازه‌رك راپورى . كذلك .]

٥ ، ص ٢٠٢ — عطايى ، ٧٦٩ نجى ترجمهٔ حال . كمال ، باباسنك بيوك محيطى و حسين واعظك اثرينى تركجه‌يه ترجمه ايتمشدر . بونلردن ماعدا سورهٔ كهفى تفسير وعده نامنده‌كى كتابنده هدايه مسائلى ايضاح ايلمشدر ؛ كمال مخلصيله تركى وعربى اشعار يازمش، وسلطان‌عثمان ثانى سلطنته دائر برشاهنامه براقمشدر.

[موضوع بحث اولان طاش کوپری زاده محمد کمال الدین افندی ، آثار کثیره صاحبی ، ذات اولدیغندن طاهر بك افندینك « عثمانلی مؤلفلری » اثرنده اوکا دائر مندرج اولان معلومات زیرده تلخیص اولنور :

طاش کوپری زاده حمد افندینك اوغلیدر. باباسندن وابوالسعود کبی استادلردن تحصیل ایده‌رك (۱۰۳۰) ده قره‌چلبی زاده یرینه قاضی عسکر اولمشدر. اوسنه، عثمان ثانی ایله برلکده لهستان سفرینه کیدرکن ایساقچیده وفات ایتمش ، نعشی استانبوله نقل ایله عاشق پاشا جامعی حظیره‌سنده پدرینك یانه دفن ایلمشدر.

مؤلفاتی : اون سنه مقدم استانبولده طبع اولنان موضوعات العلوم ترجمه‌سی که هامه‌رك بیوك محیط دیدیکی کتابدر؛ ترجمهٔ رسالهٔ حسین واعظ ؛ ترجمهٔ تاریخ محیط مصر؛ سلطان عثمان خانك امریله یازدیغی منثور شهنامه (بالطبع تاتمام اوله جقدر) ؛ هدایه مسائلنك خلاصه‌سی اولمق اوزره (عده) ؛ قصیدهٔ برده تخمیسی ؛ تاریخ صاف؛ تحفة الاحباب؛ کمال مخاصیله اشعاری، بعض رسائل. تاریخ صاف (کدمطبوعدر)، آل عثمان ، آل عباس، ملوك متفرقه وقایعنك خلاصه‌سیله بعض حکایاتی حاویدر.

سلطان احمد اولك امریله ، امام پادشاهی مصطفی افندینك باشلایوب ده (خا) حرفنده براقدیغی براهیم اصفهانینك (کتاب الاستیعاب فی معرفة الاصحاب) ترجمه‌سنی کمال الدین اکمال ایتمك ایستدیکی حالده اوده بیتیره‌مه‌مشدر. مترجم]

٦ ، ص ۲۰۵ — عثمانلی مورخلری نعیما وحاجی قالفه بوصوك هجومی ۱۱ ذی القعده (۲۷ ایلول) ده کوستررلر ؛ تیتله وسکی ایسه ۲۸ ایلولده کوسترر . عثمانلی مورخلرینه نظراً صلح ۲۰ ذی القعده (٦ تشرین اول) ده عقد اولنمش، وذات شاهانه ۲۳ ذی القعده (۹ تشرین اول) ده عزیمت ایلمشدر ؛ حال بوکه تیتله وسکی ۸ تشرین اولده عقد اولندیغنی یازار . عثمانلی مورخلری خوتینك مولداویایه اعاده‌سی قرارلاشدیرلدیغنی وتیتله وسکی لهستانه براقلدیغنی ادعا ایدرلر. تیتله وسکینك درج ایتدیکی عهدنامه کاملاً غیرصحیحدر .

۷ ، ص ۲۰٦ — فذلکه ، ق ۲۲۱ . قنوللهسده غریمستون ، ص ۹٦٤ ، ونعیما ، ص ۳٤۲. شوحالده بربرندن تمامیله آیری درت عهدنامه اولمق لازم کلیر: حاجی قالفه‌ده، نعیماده، بچویده موضوع بحث اولان عهدنامه ایله تیتله وسکی، غریمستونده بودیه‌نك سویلدکلری عهدنامه‌لر. آنجق وندیك ایلچیسنك راپورلرنده « خوتینك

ترکی عهدنامه‌سی» دینلمش اولسی عثمانلی مورخلرینك موثوقیتنده اصلا شبهه یراقماز. شاهنامهٔ نادری یه‌ده مراجعت ، ق ٦٥ .

۸ ، ص ۲۰۹ — سیرتوماس روئه‌نك مذاکراتنامه‌سی ، ص ۲٤ — ۲٦ ، وقتوللهسده غریمستون ، ص۹٦۹ ؛ قتوللهس « سیرتوماس روئه کانون‌ثانی ابتداسنده استانبوله واصل اولدی » دیمکله خطا ایدیور ؛ روئه دخی سلطان عثمانك وصولی حقنده « استانبوله کانون‌اول نهایتنه دوغری واصل اولدی» دیکده سهو ایتمشدر. سیرتوماس روئه‌نك ایلك راپوری (مذاکراتنامه ، ص ۱٤) ۱۹ کانون ثانی ۱٦۲۲ تاریخلی مورخ اولوب مذاکراتنامه‌دکی بر مطبعه سهوندن دولایی ظن ایدیلهبیله‌جکی اوزره ۱٦۲۱ تاریخنده دکلدر .

۹، ص ۲۱۳ — سیرتوماس روئه سلطان عثمانی بویله تصویر ایدر: «بوحکمدار هر صورتله دوچار نفرت اولمشدر ؛ عسکرلك نظرنده محقور ، وزرا کندیسندن روکردان وترسان، علما نزدنده سزاوار تلعیندر؛ قوانین وعاداتی تبدیل والغا ایدر؛ دائما اوهام وخیالاته مستغرقدر؛ دولتی واجدادینی استخفاف ایدر ؛ درلوقیافلره کیره‌رك ومیخانه‌لری وفاحشالری دولاشه‌رق پولیس مأموری وظیفه‌سنی کورمسندن دولایی کندیسنی عادی وحرمته ناشایان برآدم حکمنه قویمشدر. عظمت سلطنتك عماد وقوتی اولان قادیرغه‌لر، تعمیرینه اصلا احالهٔ نظر اهتمام اولنمدیغی جهتله، حال پریشانی وخرابی‌یه دوشمشلردر؛ اودرجه‌ده‌که هرسنه دکیزه چیقمسی معتاد اولان قاپودان پاشا، جمله‌سی فنا قوماندہ ایدلمش وهردرلو مهماتدن محروم بولنمش اولمق اوزره ، ٤۰ قادیرغه جمع ایده‌مه‌مشدر .

۱۰، ص ۲۱۳ — « ذات شاهانه اسکی سرایده اقامت ایدیوردی ؛ اوراده پدرینك الك زیاده سودیکی (شیوزا) بی بوغدیرمشدر ؛ بوقادین، محاربه‌یه عزیمتی زمانینده اعدام‌ایتمش اولدیغی مصطفانك والده‌سی‌ایدی» ، وندیك خلاصه‌سی. لکن وندیك بالیوزی یاکلش معلومات آلمشیدی؛ چونکه اعدام اولنان شهزاده، مصطفی دکل، محمد ایدی . « اوندن صوکره مکه‌یه عزیمت قراری اتخاذ ایتدی؛ اشارالیها کبی فکرواسع صاحبه‌سی وایکی برادرینك والده‌سی اولان برقادینی‌مدت غیبوبتنده استانبولده براقمق ایستمیوردی . مارت ۱٦۲۲ » کوسه‌م سلطانك اعدامی اوبوز سنه اول کوستزن بوفقره وندیك ایلچیلری راپورلرینه عثمانلی تاریخلریله مقابله‌سنده نه قدر التزام دقت ایدلمك لازم‌کله‌جکنی کوسترر . [محمد، (شیوا) بی کوسه‌م

سلطان اولمق اوزره تلقی ایتمش ایسه‌ده احتمال که دیکر براسمدن محرفدر ؛ یاخود بوفقره بسبتون بی‌اساسدر. چونکه کوسه‌مسلطان وقعه‌سندن اوتوزسنه مقدم بحث اولنه‌مازدی] . وندیك اوراقی (۳۸ نجی جزء؛ خزینهٔ اوراق ایمپراطوری وقرالی)، سلطان احمد اولك اوغلی ظن ایدلمش اولان یحیایه، طوسقانه غران دوشسی ماریا ماده‌لینانك ٥ تموز ١٦٢٧، سادو دوقه‌سی ویقتور آمه‌ده‌نك ٣ تشرین ثانی ١٦٢٣، افلاق پرنسی ماته‌ئو بسارابه‌نك ١٦٤٧ تاریخلی مکتوبلریله ایکی طمشوار والیسنك، سلستره، بوسنه وایالات سائره والیلرینك محرراتی حاویدر. اوراق مبحوث‌عنهاده یحیانك سلسلهٔ نسبی دخی مقیددر. تاریخ ولادتی ٢٥ تشرین اول ١٥٨٥ کوسترلمشدر.

١١، ص ٢١٥ — عثمانلی مورخلرینك پك چوق ایراد ایلدکلری عربجه ضرب مثل «فی‌الرجب تری العجب» درکه «رجبده شایان تعجب احوال کوررسك» دیمکدر. سنهٔ عربیه سنهٔ قمریه دکل، (٢١ مارتده باشلایان) سنهٔ شمسیه اوله‌رق حساب اولنور ایسه رجب، ایلول وتشرین اول آیلرینه تصادف ایدر؛ آنجق سنه‌نك ابتداسی (بیزانسلیلرك حسابی کبی) ایلولدن اعتبار اولنورسه رجب مارت ونیسانه مصادف اولور. بو سنه [متنده وقایعی موضوع بحث اولان ١٠٣١] رجبك اوتوز کونی ٢ مایسدن (طرز عتیق) بدء ایله مایس آبی ایامنه مصادف اولیوردی . — عطایی بومنجمك ترجمهٔ حالنده حکایه ایدرکه : سلطان احمدك وفاتنده منجمك احبابی اوقدرمهم بروقعه‌یی تقویمنده کوسترمه‌مش اولمسندن دولایی استهزا ایدرلر. منجم، پادشاهك وفاتی کونی حذاسنده «قوت پادشاه» یازلمش اولدیغنه دقت ایتمه‌مش اولدقلرینی جواباً ایراد ایلر . «قوت» کلمه‌سی بر نقطه ایله یازیلنجه «فوت» ظاهر اولور . — کسوفه کلنجه فی‌الحقیقه سلطان عثمانك یوم ولادتنده (٢٩ نیسان ١٦٠٤) ویوم وفاتنده (١٠ مایس ١٦٢٢) وقوع بولمشدر. بو ایکی کسوف آره‌سنده‌کی مدت (اون سکزسنه اون کون) قدمانك کسوفلری‌اوکا کوره تعیین ایلدکلری دورهٔ کلدانیه‌در .

١٢، ص ٢٢٧ — شو اثره مراجعت: «عثمانی منظومه‌سنك سربست ترجمه‌سی» [ایتالیانجه‌یه] . بوترجمه‌نك عنوانی بودر :

Poema illirico di G. F. Condola patrizio di Ragusa, colla vita di lui scritta dal p. J. M. Appendini per A. Martecchini 1827.

ايللريا لسانندە يازلمش اولان اصل منظومەنك عنوانى شودر :

"Osman, spievange vitescko Giva Gundulichja vlastelina dubrovackoga. Osnanjegnem dijelaa Gundulichievich, i sci votom Osmanoviem priteccno sdârgojagnima Pjevagnaa na resceno, Nadom, Feregnima stvarji od Srjevaoza u kratko narecenieh i Isgovaragnem rjecji tkomugodi sumracnieh sljedjeno."

قرق بشنجى كتاب

١، ص٢٣٧ — بوانقلابدن اولكى سنه ظرفنده سياحت ايتمش اولان دەهايس « باارادهٔ قرالى (س. د . ث) ك ١٦٢١ سنەسى شرقده سياحتى. پارس ١٦٣٠» اثرنده اوزمانكى دونانمانك احوالى حقنده تفصيلات آتيەيى ويريور: اولا، ردوس اسطولى. ١، ردوس بكنك قادىرغەسى كه قاپودانه، يعنى اميرال كميسيدر؛ ٢، ميلوس وسانتارين بكنك قادىرغەسى كه پاطرونه، يعنى ايكنجى اميرال كميسيدر؛ ٣، ساقيز قارشيسنده صيغه جق بكنك قادىرغەسى؛ ٤، منتشا بكنكى؛ ٥-٧، ردوس بكنك مصرفيله تجهيز اولنمش اوچ قادىرغه. ثانياً، ساقيز بكنك اسطولى . ٨- ١٤، يدى قادىرغه . ثالثاً، قبريس بكنك ٦ قادىرغەسى ، يعنى : ١٥، قبريس بكلر بكنك قاپودانەسى ؛ ١٦، فاماغوسته [ماغوسه] بكنك پاطرونەسى ؛ ١٧ ، بافا [باف] بكنك قادىرغەسى ؛ ١٨ ، طوزله بكنك؛ ١٩، ليماسول بكنك؛ ٢٠، غرينيو بكنك رابعاً ، موره اسطولى. ٢١، موره بكنك قاپودانەسى؛ ٢٢، ينه اوبكك پاطرونەسى؛ ٢٣؛ ميزيترا [مسسترە] بكنك قادىرغەسى؛ ٢٤، اينه بختى بكنك ؛ ٢٥، سانتاماورا بكنك؛ ٢٦-٣١ ، ديكر آلتى قادىرغه . خاصاً ، مصر اسطولى . ٣٢ ، بكلر بكنك قاپودانەسى ؛ ٣٣ ، دمياط بكنك پاطرونەسى ؛ ٣٤ - ٣٩ ، ديكر آلتى قادىرغه . سادساً ، جزائر بحر سفيد اسطولى . ٤٠ ، مدللى بكنك قاپودانەسى ؛ ٤١ ، قلعهٔ سلطانيه قادىرغەسى ؛ ٤٢ ، لمنى بكنك قادىرغەسى ؛ ٤٣ ، قواله بكنك ؛ ٤٤ ، سلانيك بكنك ؛ ٤٥، آغريبوز بكنك ؛ ٤٦، آندروس وشيره بكنك ؛ ٤٧، تاقسوس [نقشه] وپاروس بكنك . — لكن على العاده ٤٠ و ٤٢ قادىرغه

وار ایدی . [علاوهٔ مترجم : بونلر ، آق دکیز ساحلنده‌کی ایالات بکلرینك سفینه‌لریدر ؛ دوغریدن دوغری‌یه قاپودان پاشا قوماندانسنده اولوب هرسنه‌بهارده آق دکیزه وقره دکیزه جیقه‌رق قاسمده عودت ایدن دونانمای همایون ایله غرب اوجاقلری اسطوللری یوحسابده داخل دکلدر .]

٢ ، ص ٢٤٩ — بوعهدنامه قوللهسده مندرج غریمستونك انرنده کاملاً مسطوردر . اوراده واضحاً کوریلورکه کوچه‌ویچك ، ص ١٥٤ — ١٦٧ ، اتیان ایلدیکی اون ماده — تیتله وسکینك خوتین عهدنامه‌سی مناسبتیله نقل ایتدیکی ماده‌لر کبی — تماماً غیر صحیحدر . کوچه‌ویچ دها بر چوق سهولر یاپمشدرکه اونلر متن تاریخده طرفمزدن تصحیح اولنمشدر .

٣ ، ص ٢٦٢ — نعیما ، فذلکه . سیرتوماس روئه ٣١ اغستوس تاریخیله « سلطان مرادك بوکون جلوسی اعلان اولنمش » دیه یازار . نعیما ، ١٥ ذی‌القعده (٩ ایلول) تاریخنی کوستررر ؛ حاجی قالفه ٤ ذی‌القعده‌دیر ؛ هر ایکیسی‌ده او کونك پازار اولدیغنی یازارلر . حال‌بوکه ٤ و ١٤ ذی‌القعده جمعه‌ایرتهسی ایدی . بوتاریخ شوصورتله تصحیح‌ایدیلنجه (یعنی ٥ ذی‌القعده آلنجه) روئه‌نك افاده‌سنه ووندیك ایلچیسنك راپورینه تمامیله موافق دوشر .

٤ ، ص ٢٧٢ — ذکر اولنان مؤلفلردن باشقه عطایی‌شو اسملری درج‌ایدر: ١ ، ملا ابراهیم‌لوح‌خوان ، ف ١٠١٤ (١٦٠٥) ، « نظم‌الفرائد فی‌سلك مجمع‌العقائد » مؤلفی ، عطایی ، ن ٥٩٢ ؛ ٢ ، عبد الجبار زاده درویش‌محمد ، ف ١٠٢٣ (١٦١٤) ، « هدایه » یه شرح وه « مفتاح » وه « تجرید » ه حاشیه‌لرصاحبی ، عطایی ، ن ٦٨٨ ؛ ٣ ، بلغرادی علی‌چلبی ، ف ١٠٢٩ (١٦١٩) ، فرائضدن « سراجیه » یه حاشیه‌صاحبی ، عطایی ، ن ٧٨٥ ؛ ٤ ، احمد بن‌حسام ، هدایه وتلویح‌اوزرینه متعدد شرحلرصاحبی ، فتاوای‌قاضی‌خانی شرح ایلمشدر ، عطایی ، ن ٨٢٨ ؛ ٥ ، شیخ‌زاده ملا احمد افندی ، ف ١٠٣٣ (١٦٢٣) ، فذلکه ؛ تلویح ومفتاحه‌حاشیه‌لر تعلیق‌ایتمش ، وصنع‌الله افندینك کشافنه رساله یازمشدر ، عطایی ، ن ٨٤٧ ؛ ٦ ، وحیی‌زاده عبدالله ، که حلمی لقبیله یاد اولنوردی ، ف ١٠١٥ (١٦٠٦) ، فذلکه ، مغنی‌اللبیبی شرح ایلمشدر ؛ ٧ ، ملا محمد شعبان ، ف ١٠٢٠ (١٦١١) ، « مجمع‌البحرین » ی شرح ایتمش ، وشیخ عبدالغانصك ترجمهٔ حالی ایچون معلومات طوپلامشدر . فذلکه .

[ملا اهيم برغمه‌ليدر ؛ حديثدن « انواع البوارق فى ترتيب تشريح المشارق » اثرينك‌ده صاحيدر . تفاسيره ، كتب سائره‌يه تعليقاتى واردر .

احمد بن حسام ؛ سيروزليدر ؛ ملاجق ناميله معروف ايدى . ف ١٠٣٣ ، هزارغراد . آثارى : « كتاب على مغلقات من فتاواى قاضيخان » ؛ « القول لمن لم يكمل » ؛ « كتاب مواطن ، من التفسير » ؛ حاشية التلويح والهداية ؛ سائره .

صنع الله افنديك كشافى ، شيخ الاسلام صنع الله افنديك كشاف اوزرينه اولان تعليقاتيدر . مترجم]

سكزنجى جلده مورخك تذيلاتى

ختامى

تشکر مخصوص

اشبو سکزنجی جلدك مطبعهٔ عامره‌ده طبعی معارف عمومیه ناظر عالیسی شکری بك افندی حضرتلرینك لطف عالیٔ عرفان پرورلریله رهین موفقیت اولدیغمدن بوندن دولایی ذات سامیٔ نظاوتپناهیلرینه عرض تشکر ایدرم .

محمد عطا

بیك اوچ یوز یکرمی طقوز سنهٔ هجریه‌سی اوائلنده بو ترجمه‌یه باشلادیغم زمان هرسنه اوچ جلد، بلکه دها زیاده طبع ایتدیره‌جکمی امید ایدردم؛ ایلك جلدلرك نائل اولدیغی رغبت‌ده بوامیده قوت ویربیوردی .

آز بر زمان صوکره طرابلس غرب محاربه‌سنك ظهور و بالقان محاربه‌لرینك اونی تعقیب ایتمسی کتابك صاتیشنی وبنابرین سرعت طبعنی سکته‌دار ایتمش اولدیغی حالده معارف نظارت جلیله‌سنك انضمام معاونت لطفیه‌سیله درت سنه‌ده، یعنی محاربهٔ عمومیه‌نك انفلاقنه قدر یدنجی جلدك نشرینه موفقیت حاصل اوله‌بیلمش ایدی .

اوزماندن اعتباراً کاغد فیاتی تصورك خارجنده ترقی ایلدیکندن آرتق اوندن صوکره استانبوله فیات معتدله ایله کاغد ورودینه انتظار ایتمك لازم کلدی . فقط دیکر بعض اثارك مطبعهٔ عامره‌جه طبعنه همت‌اولنمقده اولمسی‌جهتله معارف نظارت جلیله‌سنه مراجعت عاجزانه‌م اوزرینه بو ترجمه‌نك‌ده مطبعهٔ عامره‌ده طبع ایدلمسی بر بحق سنه مقدم نظارت مشار الیهادن امر بیورلدی . نه‌چاره‌که مطبعه‌نك دیکر اشتغالاتنه مبنی شو زمان ایچنده نهایت یکرمی فورمه طبع ایتدیریله‌بیلدی . بوطبع اولنان قسم، اوچ‌سنه مقدم ترجمه ایدلدیکی جهتله حین تصحیحده برعباره‌ده شبهه ویاخود تردد حاصل اولورسه، آره‌دن چوق وقت کچمسندن دولایی، اصلنه ولدی الایجاب دیکر بعض تاریخلره مراجعت مجبوریتی کورینیوردی؛ بعضاده برفورمه‌نك ایکنجیسی اوچ درت آی‌صکره باصلدیغندن یکی فورمه‌نك متفکرانه تصحیحی اول باصیلان فورمه‌لرمحتویاتنك فکراً تکرار استحضارینه موقوف قالیوردی. دوغروسی شوطرزطبع چوق یورغونلق ویردی . خصوصیله که اومدت ظرفنده بوجلدده برحاشیه‌جکی کوریله‌جك اولان اوغلم احمد رفیق جناق قلعه‌ده عالم شهادته شتاب ایتمش، یدی یاشنده قیزم هبةالله بهجت اشیانه‌مزدن اوچوب کیتمش ایدی. مع‌هذا شوپریشانیٔ افکار، اوبورغونلق حالنده‌ده طبعك تأخر تاریخنه مقابل ترجمه‌یی ایلری

کوتورمکه چالیشه‌رق اون‌ایکنجی جلده قدر مؤلفك متنلرینی بعض تدقیقات وحاشیه‌لر علاوه‌سیله ترجمه ایتدم . شمدی اون اوچنجی ایله اوغراشیورم .

طبعك تسریعی چاره‌لری ایچون معارف نظارت جلیله‌سندن استرحام اولنه‌جغی جهتله ممکن اولورسه دوام ایدلمك اوزره شمدیلك طبع اولنان یکرمی فورمه سکزنجی جلد اوله‌رق نشرایدلدی ؛ برجدول‌ایله تذییلات مترجمی احتوا ایده‌جك یکرمی اوتوز صحیفه — یدنجینك تذییلات مترجمی کبی — آتی‌یه براغلدی .

بو اثرك صوکنه قدر استفادهٔ شخصیه آرزوسنده بولنمامغی ذاتاً کوزه آلدیرمش ایسه‌م ده کتابك طبعی مشاغلنك نه‌قدر تحملسوز اولدیغنی انجق بودرلو ایشلرله اوغراشانلر تقدیر ایدرلر . عسکری موزه‌سی مدیری احمدمختار پاشا حضرتلری، لطفاً ارسال ایلمش اولدقلری بر التفاتنامه‌ده بوجهتی‌ده بالخاصه تقدیر بیوردقلرندن شو تقدیر باعث تشوق وتشکر اولدیغنی تذکار ایلرم .

بر آز اوزایان، خصوصیله احوال شخصیه‌یه‌ده تعلق ایدن بو ایضاحاتله ارباب مطالعه‌نك تحمللرینی استرحام ایدرم . باشلادیغم برشیئك اکمالی ایچون وسع بشردرجه‌سنده سعی ایتمش اولدیغمی اثبات ایتمکی بر واجبه عد ایلدم .

اون ایکنجی جلددن صکره‌سنك ترجمه‌سی بیتیرمك ، تکرار کوزدن کچیره‌رك تواقصنی اکمال‌ایلمك، طبعنده تصحیحلرینه باقمق، رسملرینی، خریطه‌لرینی یاپدیرمق ایچون دها ایکی سنه‌لك آسوده برسعیه احتیاج واردر. ترجمه‌نك بنم طرفمدن اکمالی مقدر ایسه قدرت وسهولت حاصل اولور . توفیق خدادندر.

نور عثمانیه ، استانبول ، غرهٔ ذی‌الحجه ۱۳۳٤ .

محمد عطا

3 1761 04781263 1